Colecţia „Din frumuseţile vieţuirii creştine” 2

SFÂNTUL SIMEON ARHIEPISCOPUL TESALONICULUI

Tratat asupra tuturor dogmelor credinţei noastre ortodoxe, după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos şi urmaşii Săi

VOLUMUL I

Apare cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor

Ediţie îngrijită de Protosinghel Grichentie Natu

Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor

2002

Prefață la a doua ediție

Sufletul are tot atâta trebuință de luminare ca și trupul de hrănire. Omul numai dacă își va curăți inima, înnobila și își va înălța sufletul, va deveni ființa aceea căreia Dumnezeu i-a dat voie liberă și pe care l-a făcut stăpânul tuturor celorlalte lucruri. Să căutăm dar a ne dezvolta sufletul prin Lumina Adevărului și prin pătrunderea ideilor credinței noastre, care are drept scop fericirea omului atât în viața aceasta cât și în cea viitoare. Dumnezeu întemeind pământul, a pus nişte principii nestrămutabile, numite legi naturale, care până astăzi le vedem urmându-și același curs, în mijlocul acestor elemente, care înfățișează privirilor și sufletului nostru dumnezeiesca slavă. Acest principiu al nemutabilității, pusă de Dumnezeu, în legile lumii materiale, care este schimbăcioasă și pieritoare, este pus neapărat și în lumea morală, sub numire de religie, cu atât mai mult, cu cât această lume nu este muritoare, nici schimbăcioasă, ci veșnică, ca și Dumnezeu care a făcut-o. Adevărata credință este aceea care cuprinde cele dintâi principii statornicite de Dumnezeu, și propovăduite de Apostoli și de urmașii lor. Această credință este creștinismul, cu toate învățăturile sale, statornicite de Sfintele Soboare. Pe bazele acestei credințe s-a format o întreagă civilizație. Ideile filozofice cele mai luminate nu-și au sorgintea decât în creștinism, singura credință a Adevăratului Dumnezeu. Ambițiile și intrigile de tot felul despărțind creștinismul în creștinism ortodox și catolicism, cel dintâi se țin de adevăratele principii statornicite; cel de-al doilea, subîmpărțit în mai multe ramuri, pierdu mult din adevăratele principii.

Cartea Sfântului Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului, arată tocmai, fiecăruia, în modul cel mai adevărat, mântuitoarele principii pline de adevăr ale credinței creștine, păstrate de Sfânta Biserică Ortodoxă, și denotă falsele principii inventate sau adoptate de eretici.

Această carte este foarte folositoare fiecărui creștin, și mai cu seamă fiecărui preot, căci printr-însa fiecare își va lumina sufletul, fiecare va vedea temeinicile învățături ale dogmaticii ortodoxe, fiecare va vedea cum principiile neadevărate ale credinței ereticilor, puse față în față cu adevăratele principii așezate de Mântuitorul nostru și de credincioșii Săi urmași, își dovedesc netemeinicia. Sfințenia ideilor și puterea argumentelor folosite de Sfântul Simeon Tesaloniceanul sunt de nebiruit.

Simeon Tesaloniceanul a scris această lucrare în limba greacă, cu multe veacuri înainte, și Cuviosul Chesarie, traducând-o în limba română, în anul

1765, Mitropolitul Grigorie o tipări cu cheltuiala sa. oferind românilor astfel o cunoaştere mai adâncă a dogmelor credinţei ortodoxe. Vechimea primei ediţii a acestei cărţi a făcut neapărat ca lumea noastră de astăzi mai să nu ştie de existenţa unei asemenea cărţi, atât de folositoare.

Cuvioasa maică Teodora, protopsalta din Sfânta Mânăstire Pasărea, având bucuria de a avea această carte, înştiinţă editorului de faţă frumosul gând de a se retipări această carte, dându-şi cele din urmă ale sale mijloace de trai, care deşi erau puţin însemnate, erau însă tocmai ca obolul văduvei. La cea dintâi propunere făcută, acestă carte fu transcrisă fără vreo schimbare în sensul ei, ci numai cu oarecare îndreptări, şi editorul acestei cărţi, Toma Teodorescu, tipograful, a pus în practică ideea retipăririi. Mijloacele pecuniare erau neîndestulătoare; cuvioşia sa, părintele Isaia, monahul şi moştenitorul Chinoviei române din Sfântul Munte al Atonului, înlesni un însemnat număr de abonaţi, pentru care şi depuse costul; încurajă retipărirea, şi iată că astăzi toţi doritorii acestei cărţi o pot avea spre a-şi adăpa sufletul cu bogăţia duhovnicească a învăţăturilor ce le cuprinde.

E. P.

Cu voia şi cu binecuvântarea lui Dumnezeu cel în Treime slăvit, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, scoatem la lumină, în limba română, a treia ediție a operei de mare valoare a Sfântului Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului. Ediția de față este o transcriere din caracterul chirilic a lucrării editată în anul 1885 la Bucureşti de Toma Teodorescu, îndreptată şi revizuită.

Scrierile Sf. Simeon au circulat în Biserica Răsăriteană în manuscrise greceşti din secolul al XV-lea până în secolul al XVIII-lea. Ele au fost colecționate şi tipărite pentru prima dată în limba greacă veche la Iaşi, în anul 1683, sub grija patriarhului Dositei al Ierusalimului şi cu cheltuiala binecredinciosului domn Ioan Duca, voievod al Moldovei. Opera Sfântului Simeon a fost reeditată în greaca nouă în anul 1791 la Veneția, tipărindu-se de mai multe ori. În anul 1866, J.P. Migne avea să o introducă în tomul 155 din colecția sa Patrologia Graeca (P.G.).

Această lucrare a Sfântului Simeon a fost tradusă şi în limbile naționale ale Bisericii Răsăritene, devenind foarte răspândită. A fost tradusă în limba română cu caractere chirilice (slavone) în anul 1765 de către Cuviosul Chesarie şi tipărită pe cheltuiala mitropolitului Grigorie al Ungrovlahiei.

A doua ediție a fost tipărită tot cu caractere chirilice, după o sută de ani, în 1865, în vremea domnitorului Principatelor Unite Române, Alexandru Ioan Cuza, cu binecuvântarea mitropolitului primat al României, Nifon, de către Toma Teodorescu. Ideea de retipărire de atunci a aparținut maicii Teodora da la mânăstirea Pasărea, susținută de monahul Isaia de la chinovia românească din Sfântul Munte al Athosului, care a înlesnit un număr mare de abonați, tot aşa după cum vom scoate şi noi ediția de față. Scoaterea la lumină a unui număr mai mare de ediții în diferite limbi dovedeşte valoarea inestimabilă a acestei cărți.

Sfântul Simeon s-a născut şi a crescut în Constantinopol. Despre originile familiei sale nu se cunosc mărturii. Din tinerețe a primit o bună educație, fapt ce reiese din scrisul său clar şi cu stil pur eclezial. Când a fost rânduit de Dumnezeu să fie ales arhiepiscop de Tesalonic era simplu ieromonah şi un iscusit duhovnic.

Din scrierile sale apare ca un bun liturghist şi un mare apologet al Ortodoxiei. După Sfântul Pavel, modelul Sfântului Simeon este Sfântul Dionisie Areopagitul. El foloseşte în opera sa scrierile Sfinților Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Maxim Mărturisitorul, ale patriarhilor Sofronie al Ierusalimului şi Gherman al Constantinopolului, ale lui Filotei Kokkinos,

Nicolae Cabasila, ale Sfântului Grigorie Palama şi ale altor scriitori bisericeşti.

În opera Sfântului Simeon se prezintă respingerea principalelor erezii, realizând un amplu comentariu al slujbelor, al Sfintelor Taine, al rugăciunilor şi practicilor Bisericii Ortodoxe, în simbolistica şi semnificaţia lor.

Sfântul Simeon al Tesalonicului s-a mutat la cele veşnice în septembrie 1429, cu şase luni înainte de căderea Tesalonicului sub turci (29 martie 1430). A trăit o viaţă de asceză, fiind un om smerit, evlavios şi foarte apropiat de oameni. În titlurile lucrărilor lui, el este numit: Sfânt, Preasfânt, Înalt prea sfinţit, Fericit, Preafericit întru sfinţi. El a vieţuit într-o epocă de confruntări dogmatice între Răsărit şi Apus, confruntări care se reflectă şi în scrierile sale, în care combate cu tărie noile învăţături de credinţă apusene.

Canonizarea Sfântului Simeon se face ca o recunoaştere a sfinţeniei vieţii sale de către Sfântul Sinod din Atena şi al Patriarhiei Ecumenice, la 3 mai 1981.

Având în vedere bogăţia învăţăturilor dogmatice, morale şi liturgice cuprinse în opera Sfântului Simeon, dorim să fie reeditată în limba română pentru folosul duhovnicesc al clericilor şi al credincioşilor.

Protosinghel Grichentie NATU

Întrebările religioase ale unui cleric şi răspunsurile Prea Fericitului Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, culese di Sfintele Scripturi şi faptele Sfinţilor Părinţi ai Bisericii

PARTEA I
Asupra tuturor eresurilor şi asupra singurei credinţe a Domnului nostru Iisus Hristos

Arhiereul: În numele lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unu Născut; în numele Părintelui şi Dumnezeului nostru, izvorul singure înţelepciuni şi Cuvântul ce dă cuvântul pentru deschiderea gurii, vin cu multă plecare şi smerenie a vă vorbi, şi a răspunde fraţilor la întrebările ce mi veţi face; pentru aceea am şi crezut de cuviinţă a aşeza vorbirea dintre noi în întrebări şi răspunsuri ceea ce, precum cred, va fi de mult folos pentru toată lumea.

Clericul: Mulţumindu-vă Prea Sfinţite Părinte pentru multa voastră creştinească şi dumnezeiască bunătate, tot în numele Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu şi Părintele nostru, venim şi noi a va întreba şi a asculta înţeleptele Voastre răspunsuri.

Aşadar, noi, creştinii, crezând drept în Dumnezeu: în Tatăl, în Fiul şi Duhul Sfânt, Sfânta Treime după Scriptură propovăduind-o întru o Fiinţă şi o Dumnezeire şi a Unuia din Treime, a lui Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, întruparea cea din Fecioara, prin Duhul Sfânt, şi adevărul mărturisindu-l din suflet. Şi credinţe fiind multe, atât noi cât şi vechi, împotrivitoare adevăratei noastre credinţe, cum vom putea pleca pe cei necredincioşi, cum vom putea întări pe cei slabi, şi cum, în sfârşit, vom putea răspunde cu fericire celor ce ne întreabă câte ceva asupra credinţei noastre?

Arhiereul: Propovăduirea adevărului, frate, şi mărturisirea bunei credinţe, este singura voastră datorie, pentru că numai acestea sunt temelia curatei creştinătăţi, pentru care mărturisire se fericeşte Petru, şi se pune păzitor cheilor Împărăţiei Cereşti.

Pavel, cel ce a dobândit cununa vieții și toată acea nemărginită ceată a sfinților, făcând astfel, s-au proslăvit; este prin urmare de cea mai mare datorie a întemeia și pe aproapele cât este prin putință, iar nu este nici datorie, nici putincios a pleca pe toată lumea; să îndemnați, să povățuiți, să ziditi întru Domnul, pentru că cel ce zidește datoria își face. Să nu mai cercați însă a ridica pe bolnavul cel prea greu, ca să nu cădeți cu dânsul, căci atunci, căzând, faceți mai mult rău decât bine, ci trebuie totdeauna a măsura sarcina numai cu puterile noastre, căci, după zisa Sfântului Pavel știut este: „Cu adevărat mare este Taina Creștinătății"[1]; iar cel ce vrea să vorbească pentru dânsa, trebuie să aibă multă evlavie și multă credință, și a fi înavuțit cu știință, numai aceluia cuvenindu-i-se a învăța pe alții; ca nu care cumva neștiind ce trebuie să facă și să zică, să se pomenească căzut îndată în hula oamenilor, în disprețul lor sau chiar în credința lor cea greșită și rătăcită, precum s-a întâmplat multora din cei ce au voit să se facă învățați și dascăli ai poporului.

Clericul: De unde, dar, Prea Sfințite Părinte, este mai bine a vorbi cineva: din cugetările sale firești sau din Sfintele Scripturi?

Arhiereul: Negreșit din Sfintele Scripturi, că Însuși Domnul zice: „Cercetați Scripturile, pentru că numai întru ele puteți avea viața veșnică; și acelea sunt care mărturisesc despre Mine"[2]. Nu este rău însă a vorbi omul și din cugetările sale, dacă mai cu seamă, aceste cugetări sunt bune și frumoase. Atunci însă trebuie a vorbi și a lucra cu multă înțelepciune, slujindu-se cu faptele și pildele Sfinților Părinți ai Bisericii, neîmpotrivindu-se câtuși de puțin Sfintelor Scripturi, căci este foarte rău și foarte nedrept a lucra omul în afara Dumnezeieștilor Scripturi.

Capitolul 1
Asupra celor fără de Dumnezeu și asupra credinței că este cu adevărat Dumnezeu

Clericul: Părinte, de vreme ce, precum mai sus ai zis, credințele sunt multe și felurite, și pentru că mulți din păgâni se înșeală crezând că sunt mai mulți dumnezei, și alții cred a fi unul Dumnezeu, iar nu în trei Persoane, că nici mărturisesc pe Cuvântul lui Dumnezeu și pe Duhul Sfânt; iar alții cu prea păgânătate zic că nu este Dumnezeu; cum vom putea trage pe cei rătăciți la adevărata credință?

---

[1] I Timotei 3, 6
[2] Ioan 5, 39

Arhiereul: Mai întâi prin rugăciune către Dumnezeu ca să-i lumineze, apoi cu smerenie şi cu fapte ale vieţii duhovniceşti, cu viaţă nepătată şi virtuoasă, aşa precum au propovăduit şi Sfinţii Apostoli - căci această lucrare este de apostolat, şi vorbindu-le fără vrăjmăşie, cu cuvinte mai ales din Sfânta Scriptură, căci a duşmăni şi a lupta împotriva cuiva este lucru străin Bisericii.

Capitolul 2
Cum că este Dumnezeu: întâia arătare a Sfintelor Scripturi

Clericul: Şi cum vom dovedi celor necredincioşi că este Dumnezeu?

Arhiereul: Precum mai sus am zis, din Sfintele Scripturi care dovedesc îndestul despre Fiinţa Lui, iar mai cu seamă când vestesc pe Dumnezeu ca pricina şi facerea tuturor lucrurilor; şi cum că cu Cuvântul şi Duhul este pururea împreună; apoi cu mărturisirea lui Moise, care zice: «La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul, apoi a zis să se facă lumină şi lumină îndată s-a şi făcut»[3] şi aşa mai departe. «Eu sunt O ΩN», adică: Acela ce am fost, sunt şi voi fi.

«Eu sunt Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov», îi spune Dumnezeu lui Moise la rugul cel aprins, dovedind prin aceasta pe Sfânta Treime; iar în alt loc scrie: «a zis Dumnezeu, să facem om după Chipul şi asemănarea Noastră». Deci Moise arată că este Dumnezeu, şi cum că Dumnezeu are Cuvânt şi Duh Sfânt, şi că toate le-a făcut prin Cuvântul, şi cu Duhul Său le-a săvârşit şi le-a sfinţit. Tot asemenea ne spun şi proorocii şi însuşi împăratul David, cel ce face nebuni pe cei ce cred altfel, zicând: «Zis-a nebunul întru inima lui, nu este Dumnezeu!»[4] Acesta este mai departe decât toată păgânătatea, căci chiar diavolul mărturiseşte că este Dumnezeu, deşi îndrăzneşte a se măsura şi potrivi cu Dumnezeu, furând dumnezeiasca cinste. Drept aceea, şi pe elini i-au înşelat, care s-au amăgit cu stihiile şi cu dracii şi numind zidirile dumnezei. Cel ce zice, dar, că nu este Dumnezeu, dovedeşte multă slăbiciune sufletească, multă dobitocie şi necunoştinţă, şi mai rău decât dracii păcătuieşte tăgăduind pe Dumnezeu ce a fost, este şi va fi.

[3] Facere 1, 1.
[4] Ps. 13, 1.

Capitolul 3
Cum că este Dumnezeu: a doua arătare a chiar omului ce se gândeşte, vorbeşte şi cearcă pentru Dumnezeu

Însuşi omul, ce cugetă şi cercetează pentru Dumnezeu, află îndată că Dumnezeu este; pentru că a se gândi numai la Dumnezeu, îi mărturiseşte şi firea lui, şi că Dumnezeu este izvorul gândirii ce pune în mişcare şi mintea omului gânditor. Şi gândul nostru cercetând, pentru Dumnezeu Cuvântul, arată că şi Gândul cel fără început, care este Dumnezeu, are Cuvânt. Şi pentru că este viu cel ce gândeşte şi vorbeşte despre Dumnezeu, iarăşi arată că este şi viaţă întru Dumnezeu prin Duhul Sfânt. Tot gândul omului arată că Dumnezeu este Făcător şi că orice se face le cercetează. Şi de vreme ce gândul omului este cugetător, străbătător, grabnic purtător de grijă şi văzător de cele ce sunt, chiar prin aceasta mărturiseşte şi închipuie pe Dumnezeiescul Gând. Căci de vreme ce omul are în gândul său unele ca acestea, este dar şi un Gând mai mare şi fără început, care are şi Cuvânt viu; către care se reazimă tot gândul. Că de nu este gând fără cuvânt, se cunoaşte că şi Gândul cel fără început, Dumnezeu Părintele, are şi Cuvânt. Pentru care singur Cuvânt, şi cele gânditoare sunt cuvântătoare, îngerii şi sufletele pline de înţelepciune şi de cunoştinţă, şi acest Gând singur întâi viu, pururea fiitor, are viaţă întru Sineşi, şi dintru Sine purcede Duhul Sfânt, prin care şi cele gânditoare vieţuiesc din Viaţă; şi duhuri sunt din Duh, şi cu sfinţenie se împărtăşesc din cel Sfânt; încă şi puteri şi mişcări de la cel Atotputernic şi tuturor dătător de putere. Pentru aceea şi chiar acela ce tăgăduieşte Fiinţa lui Dumnezeu, încă Îl cunoaşte, prin singura faptă că are gând, viaţă şi cuvânt. Deci omul mărturiseşte pe Dumnezeu, pentru că după asemănarea lui Dumnezeu omul a fost înfăptuit.

Capitolul 4
Cum că este Dumnezeu: a treia arătare din zidirea lumii, şi grija ce El are pentru noi oamenii

Însăşi făptura, însăşi facerea lumii, mărturiseşte pe Dumnezeu, pe Făcătorul tuturor lucrurilor, şi din cea văzută este a vedea pe cel nevăzut. Căci Sfântul Apostol Pavel zice: «Că cele nevăzute ale Lui de la zidirea lumii, se văd cunoscându-se prin făpturi, şi Dumnezeirea şi puterea Sa cea veşnică».[5] Căci, cine altul decât Dumnezeu a pus Cerul sus şi pământul la mijloc? Cine mişcă pământul şi-i dă putere de-a creşte? De unde oare, îşi are soarele puterea şi strălucirea lui, şi cine-l învârteşte de nu unul

[5] Romani 1, 20.

Dumnezeu viu şi mare? Din a cui putere îşi schimbă luna fazele sale şi de unde îi vine lumina ei ca şi a celorlalte milioane de stele luminate? Au din întâmplare, focul arde, luminează şi îşi trimite fumul în sus? Au din întâmplare apa se coboară în jos şi cu bună înlesnire curge? Au din întâmplare, vântul se mişcă, bate şi se opreşte? Au doară, acele nenumărate turme de dobitoace, de tot felul, s-au făcut, se mişcă, trăiesc şi mor, de la sinele şi cu puterea lor? Şi cum de atâtea veacuri de când sunt făcute, dintr-însele nu pot ieşi decât asemenea lor? Cine dar, văzând toate aceste făpturi ale lui Dumnezeu, şi judecând sănătos, încă va crede că nu este Dumnezeu, acela este un rătăcit. Căci cine altul decât Dumnezeu a putut face din nimic fiinţe? Cine altul decât Dumnezeu a dat acestor fiinţe puterea de a naşte şi a se naşte, de a trăi şi a îngriji unele de altele? Cine altul decât Dumnezeu, a dat celor înţelegătoare înţelegerea; celor vorbitoare vorbirea; celor înţelepte înţelepciunea; şi celor ce doresc dorirea care se află în toate fiinţele? Oare omul de sineşi s-a făcut, şi este înalt sau smerit, de este ţărână şi fără suflare, gânditor, înţelept, muritor şi nemuritor? Cine le-a făcut dar toate acestea de nu unul Dumnezeu? De unde sunt timpurile anului; de unde rodirile de peste an; de unde în sfârşit, bunele înţelegeri dintre oameni? Avraam şi toţi Sfinţii, din chiar acestea au cunoscut pe viul Dumnezeu; şi tot din acestea şi noi aşadar să cunoaştem şi să arătăm celor necredincioşi pe Ziditorul lumii.

Clericul: Toate acestea, Părinte, sunt foarte de ajuns pentru cei fără de lege şi socotesc că nimenea nu se va împotrivi fără numai când ar fi mai rău şi decât dracii, că chiar dracii, nefiindu-le voia, mărturisesc pe Fiul lui Dumnezeu celui viu. Ce vom zice, însă, pentru aceia ce cred că sunt mai mulţi dumnezei?

Capitolul 5
Despre elinii ce cred în mulţi dumnezei

Greşeala elinilor ce cred în mai mulţi dumnezei, este foarte mare şi pedepsită de Însuşi Hristos Dumnezeu cel adevărat; şi prin răstignirea Sa pentru noi, cu pescarii a doborât nelumeasca lor înţelepciune: Însuşi fiind Înţelepţia Părintelui cea vie şi ipostatică. Căci, după cum scrie Pavel: Şi chiar de la zidirea însăşi se poate cunoaşte că numai unul este singur în Treime Dumnezeu, iar nu mai mulţi. Că de vor fi mai mulţi şi de multe feluri precum cred elinii, tot asemenea trebuie să le fie şi puterea lor, ceea ce i-ar împiedica de a face şi cuprinde toate. Pe de altă parte, fiind mulţi dumnezei, multe vor fi şi prigonirile dintre dânşii. şi aceasta numai singură ne-ar încredinţa îndestul că ei nu sunt dumnezei. Căci Dumnezeul cel

adevărat este Stăpânul şi Făcătorul tuturor; Şi Puterea Sa este una şi nedespărţită, iar nu împărţită între mai mulţi dumnezei precum cred elinii. Mai zic elinii că dumnezeii lor sunt bărbaţi şi femei; dacă în adevăr sunt astfel, apoi trupuri sunt, mortăciuni sunt, şi nicidecum dumnezei, pentru că numai loruşi se cuvine slăbiciunile, poftele şi patimile trupeşti. Apoi dumnezeii lor au şi vârstele lor, sunt unii mai vechi sau mai bătrâni decât alţii. Apoi dacă este astfel; şi dacă tot precum zic ei, cerul este fără de început, cum unii din ei stăpânesc şi locuiesc cerul, ei, care sunt făcuţi mai în urmă decât cerul? Cu acestea trebuie combătuţi cei ce zic că sunt mulţi dumnezei. Iar fiindcă şi zidirile elinii le-au crezut că sunt dumnezei, mai mult sunt batjocoriţi, căci chiar acestea însele mărturisesc şi cu lucrarea şi cu puterea, ca nişte robi. Mai cu seamă că puterea lor e ştiută, căci oamenii cunosc semnele cerului. Şi prin urmare, nu cerul sau stelele, dar nimic alt din cele văzute, sau puteri gânditoare nu pot fi Dumnezeu, ci numai nişte simple făpturi ale Sale, şi unele dintre acestea cântă şi slujesc pe Dumnezeu. Iar altele, din chiar aceste făpturi dumnezeieşti, prin faptele lor cele rele s-au depărtat de Ziditorul lor cel adevărat. Cunoscut dar să fie tuturor, că aceşti din urmă nu sunt alţii decât diavolii cei păcătoşi, care au amăgit şi pe elinii cei rătăciţi.

Capitolul 6
Asupra celor ce cred păgâneşte în ursitori, în noroc şi pentru citirea stelelor

A vorbi pentru noroc, pentru ursitori, pentru spunerea naşterii şi pentru citirea de stele, e lucru nelumesc şi fără Dumnezeu. Căci mai întâi disprețuieşte osebita putere a Celui ce a făcut acestea din nefiinţă, şi cârmuieşte precum vrea în adevăr şi dreptate; apoi micşorează şi libertatea din lăuntru a omului. Că, dacă omul este fiinţă cuvântătoare şi cu voinţă slobodă, cum va putea fi sufletul său, purtat de cele văzute, necuvântătoare şi fără suflet, şi cum se va putea el îndrepta şi cârmui după mişcarea acestora, când cel necuvântător nu mişcă pe cel cuvântător? Dacă ne-am închipui într-altfel, omul fiind silit nu ar putea fi nici bun nici rău; şi în zadar ar fi legile, în zadar învăţăturile, în zadar Proorociile, în zadar Scripturile cele vechi şi noi. Apoi înnoirea oamenilor şi a făpturilor şi întruparea Cuvântului lui Dumnezeu n-ar mai putea fi, după cum Mântuitorul ne arată, veşnice, şi mucenicia n-ar mai fi o mărturisire, ci cu totul schimbate. Această vicleană credinţă, însă, este a neîndumnezeirii şi a păgânătăţii. Unii, deşi zic, nebuneşte şi fără Dumnezeu, cum că aceste făpturi sunt cuvântătoare şi însufleţite, cuvântul acesta este însă cu totul nebunesc şi mincinos, pentru că mai întâi Sfânta Scriptură zice: Numai

îngerii şi oamenii sunt cuvântători. Şi apoi chiar lucrările şi mişcarea lor aceasta o dovedesc. Că, de vreme ce, precum zic elinii, stelele sunt cuvântătoare, şi tot ce e cuvântător singur stăpânitor este, cum acestea se mişcă pururea tot într-un fel şi cu o aceeaşi mişcare? Cum sunt cuvântătoare şi în voia lor? Şi de zic a fi mişcarea bună şi într-un fel, cum prin credinţa acelora ce iau fiinţă din priceperea stelelor, că lucrarea mişcării lucrează cele rele? Cum aceştia numesc mişcarea stelelor dumnezei, iar cei mai mulţi oameni cu credinţa lor şi legea nu primesc aceasta. Deci împotriva lor se află şi cunoştinţa şi priceperea oamenilor. Din aceasta se arată că ele nu sunt în voie şi nici cuvântătoare. Căci tot ce este şi în voie, şi în putere, după sfatul său se mişcă. Şi de vreme ce, precum zic ei, se mişcă mişcare bună şi după a lor voie, iar această mişcare a lor în mulţi lucrează răutate şi strică bunătatea. O face pierzare că după cum cred elinii, în stele stă a fi binefăcător şi a fi viclean, şi curat şi necurat, şi drept şi ucigător; şi încă şi moartea popoarelor sau adorarea lor, gonirea şi înălţarea şi mii de întâmplări care vin asupra oamenilor împotrivă-le şi cu răutate. Dar lucrează şi răutăţi şi viclenii şi ucideri şi vătămări şi cele stricătoare bunătăţii, şi sunt cu totul nebune. Cuvintele acestea, dar, sunt ale hulitorilor şi ale celor fără Dumnezeu. Zidirile lui Dumnezeu sunt bune, de vreme ce sunt zidiri ale Celui bun: precum şi Însuşi le-a văzut pe toate şi, iată, erau bune foarte. Şi bine se mişcă fiecare după cum i s-a dat putere.[6] Şi acestea nu sunt cuvântătoare, ci numai trupuri neînsufleţite mişcându-se cu mişcare văzută, spre cârmuirea lumii celei văzute, şi arătat este care din văzute lucrează. Bunătăţile şi răutăţile noastre, însă, se săvârşesc după a noastră singură voie. Bunătatea fiind semănată de Dumnezeu, iar răutatea nefiind, vicleanul a aflat-o pe dânsa prin lipsa bunătăţii. Cele făcute în lume şi întru noi, cu voia lui Dumnezeu se fac pentru noi, unele bine-voind, iar altele lăsând să fie din pricina noastră.

Drept aceea se cuvine ca oricine să lepede întrebări nebune ca acestea şi să credem că stelele, după Sfânta Scriptură, sunt făcute de Dumnezeu. Şi soarele şi luna ca să lumineze pe pământ, unul în timpul zilei, iar altul în timpul nopţii, şi să se mişte spre creşterea copacilor şi a trupurilor, şi spre a fi primăvara, vara, toamna şi iarna, spre semn de ploaie, vânturi şi alte lucruri văzute (căci acestea sunt şi trupuri văzute), şi spre ani. Fiindcă împlinindu-se omul cu mişcarea acestora, îndată iar încep, şi se cârmuiesc cele văzute ale lumii, cu voia lui Dumnezeu şi cu porunca lui spre folos. A neîndumnezeirii lucru este a crede cineva cum că naşterea şi stelele pot să facă silă sau prin mintea lor să stăpânească sufletul sau să silească a face păcat sau să facă bunătăţi sau să puie împăraţi şi boieri şi să facă săraci şi

[6] Facere 1, 33.

bogați, sănătoși și bolnavi, morți și vii, cinstiți și necinstiți, înțelepți și nebuni și răi. Căci Sfânta Scriptură zice: «Domnul face sărac și îmbogățește, smerește și înalță» și celelalte. Și iarăși: «Domnul omoară și învie, pogoară în iad și ridică».[7] Și aceasta se face cu dreptate, după învoirea și mișcarea fiecăruia, iar nu cu dea-sila, că drept e Domnul și dreptățile a iubit. Și zice: «Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui»[8]; și cum va să răsplătească dacă se face păcatul de silă sau bunătate, că cel ce face de silă, nici este nedrept făcând păcate, nici drept făcând dreptate. Și nici cel ce a ucis este ucigător, nici cel ce a preacurvit nu este preacurvar, nici cel necurat este răpitor, nici cel ce mântuiește este mântuitor, nici junele june, nici curatul curat, nici dreptul drept.

Deci, dar, cum muncește Dumnezeu și cum îndreptează, multe pilde sunt în Scriptura cea veche și cea nouă. Iar noi, credincioșii, credem că nu numai după fire se mișcă cele văzute, ci și peste fire. Că cel ce a făcut făpturile poate să le schimbe precum vrea, pentru că și minuni peste fire a făcut, și cele după lege, prin rugăciunile drepților. Ce poate fi oare mai mare și mai peste toată mintea omenească și cuvântul ca întruparea Cuvântului pentru noi, petrecerea Lui în lume, suferirea, și Învierea cu trupul, arătarea după Înviere, a fi pipăit și a mânca, a se sui la cer și a umple de Duh Sfânt firea omenească prin Apostoli, a face semne și minuni, a chema lume la credință numai cu propovăduirea și minunile. Și până acum a lucra cu minunile și cu trupurile cele moarte ale Sfinților, și cu rugăciunile Preoților, a face minuni Dumnezeu, și a se arăta puterea de a lega și dezlega, care sunt toate lucruri peste fire și ale Atotputernicului Dumnezeu. Drept aceea, bolnăvindu-ne, ne rugăm pentru sănătate, fiind înconjurați de nevoi, a ne izbăvi de cele rele. Și stihiile mișcându-se peste fire, ne rugăm a se mișca spre folosul rodirii; făcându-se și multe prin rugăciunile bărbaților celor drepți, precum ploaia la secetă, întoarcerea războaielor, încetarea foametei și a ciumei, însănătoșirea bolnavilor și izbăvirea de cele rele, pentru care și Biserica se roagă.

Deci ursitura și naşterea ridică nădejdea care este în Dumnezeu și se leapădă de Însuși Dumnezeu și puterea Lui cea Dumnezeiască, de toată Sfânta Scriptură, de munca nedrepților și plata drepților și de toate Tainele lui Dumnezeu. Drept aceea nu se socotește creștin cel ce crede în naștere, în citirea stelelor și alte asemenea. Și oricine ar zice cum că de unele ca acestea ar putea fi ceva, este înșelat de draci, amăgitor și lepădat de Biserică. Fiecare dreptcredincios creștin al lui Hristos, al puterii Părintelui, al adevărului și al prea puternicului Cuvânt, să nădăjduiască în Domnul de

---

I Împărați 2, 6-7.

Psalm 61, 11.

acum şi până în veac. Căci chipul lumii acesteia trece[9], făpturile sunt supuse stricăciunii şi se vor schimba; iar noi întru Hristos nu suntem supuşi stihiilor lumii, precum zice Pavel. Şi pe deasupra stricăciunii ne-am făcut cu sufletul şi cu trupul, cu darul Duhului celui nestricăcios. Deci toate sunt făpturi ale lui Dumnezeu, dar nici unele din ele Dumnezeu.

Capitolul 7
Cum că Sfânta Treime este un Dumnezeu

Dumnezeu este unul singur cel adevărat în Treime şi pe Dânsul toată făptura îl propovăduieşte, că, fiind, este din Părintele cel pururea fiitor, şi cârmuit cu Cuvântul, din Cuvântul Părintelui cel totdeauna viu, ţiindu-Se şi stând cu Duhul cel făcător de viaţă, al unuia şi viu Dumnezeu. Pentru aceasta ne învaţă şi Atanasie cel Mare, Grigorie de Dumnezeu cuvântătorul precum şi alţi dintre părinţi, împreună cu dânşii.

Clericul: Am înţeles, Părinte, îndestul cuvântul cel împotriva elinilor cu mulţi dumnezei. Mai trebuie să ştim şi cuvântul cel mai arătat pentru Sfânta Treime, ca să putem trage către cunoştinţa adevărului, pe cei ce se leapădă de Fiul şi de Duhul lui Dumnezeu; căci către aceasta mai cu seamă ne este nevoinţa, pentru că sunt mulţi care păgâneşte se leapădă de Cuvântul lui Dumnezeu şi de Duhul Sfânt.

Capitolul 8
Asupra jidovilor şi a lui Sabelie şi a celorlalţi fără Dumnezeu.

Arhiereul: Aceasta nu cere multă nevoinţă, de vreme ce toată Sfânta Scriptură mărturiseşte pentru Cuvântul lui Dumnezeu şi pentru Duhul Sfânt. Care Sfântă Scriptură zic a o primi cei ce cred pe Dumnezeu a fi fără Cuvânt şi fără Duh. Deci fără Dumnezeu sunt şi aceştia, măcar că le pare a şti pe Dumnezeu că zice: «cel ce se leapădă de Fiul se leapădă de Părintele ce L-a trimis pe El»[10] şi loruşi propovăduiesc pe Dumnezeu necuvântător, neînţelept şi fără Duhul cel viu, care dă viaţă tuturor. Drept aceea fără de Dumnezeu sunt şi aceştia precum am zis, şi cu totul păgâni şi potrivnici lui Dumnezeu. Iar pe noi, unul Dumnezeu împreună cu Cuvântul Său cel Ipostatic şi cu Duhul Său cel dătător de viaţă, precum am primit şi precum ne-a învăţat chiar Cuvântul lui Dumnezeu Iisus Hristos, Strălucirea

[9] I Corinteni 7, 31.
[10] Ioan 15, 20.

Slavei şi Chipul Fiinţei Părinteşti, când a trimis pe ucenici să înveţe toate limbile, poruncindu-le să boteze pe cei ce cred într-Însul, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, ştim că şi unirea şi întreirea Treimii e a Însuşi cel Unul din Treime; şi când zice, În numele, propovăduieşte unirea Treimii, că şi numele e unul şi nedespărţit, precum este fiinţa una şi puterea şi lucrarea. Iar Ipostasele, cum că sunt trei, le propovăduieşte când zice: al Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh: şi iarăşi aceeaşi una putere şi lucrare a unei Treimi. Asemenea când zice botezându-i pe ei, căci a boteza va să zică a zidi de a doua oară pe cel ce se botează, care zidire se face cu lucrarea, cu puterea şi cu darul unui nume al prea Puternicei Treimi. Iar în trei feţe, zicând: al Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Aceasta o mărturiseşte şi Ioan Evanghelistul la începutul Evangheliei, care scriind:[11] «La început a fost Cuvântul», pe Fiul vestind. «Şi Cuvântul era la Dumnezeu», învăţându-ne despre Părintele «şi Dumnezeu era Cuvântul», arătând o Fiinţă a Fiului cu Tatăl. «Acesta la început era la Dumnezeu», de vreme ce şi întru o Fiinţă este cu Tatăl şi împreună fără de început.

«Toate cu Dânsul s-au făcut», pentru că lucrează împreună cu Părintele. Astfel zice David: «Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit». Şi Evanghelia zice: «şi fără de Dânsul nu s-a făcut nici una din câte s-au făcut»; iar David mai zice asemenea către Dumnezeu: «Toate cu înţelepciune le-ai făcut». Evanghelia iară: «Şi într-Însul era», Dumnezeiescul Duh, cel purcezător de la Părintele. Întru care noi trăim, ne mişcăm şi suntem, petrecând şi odihnindu-Se ca într-un cuvânt. Pentru care iarăşi zice: «Iar când va veni Mântuitorul, pe Care Eu îl voi trimite vouă de la Părintele, Duhul adevărului, care de la Părintele purcede, Acela va mărturisi pentru Mine»[12]. Din cele arătate Domnul ne învaţă că de la Părintele purcede Duhul şi Însuşi la noi vine, nu cu faţa osebită locuind, ci sălăşluindu-Se cu Darul. Iată dar Taina unui Dumnezeu în Treime.

Capitolul 9
Cele evangheliceşti sunt asupra lui Sabelie, iar acestea asupra jidovilor şi asupra celorlalte limbi păgâne

Cele evangheliceşti s-au zis pentru hulele lui Sabelie Libianul, care a primit Evanghelia. Îţi voi pune înainte şi din Scriptura cea veche, cele ce sunt pentru Dumnezeu în Treime. Pe acest Dumnezeu nu numai Evanghelia, ci şi Moise în lege şi Proorocii, toţi L-au propovăduit. Căci Moise propovăduieşte în toate pe Dumnezeu Părintele cel pururea fiitor şi

[11] Ioan 1, 1-5.
[12] Ioan 15, 26.

recunoaşte Taina Cuvântului şi a Fiul lui Dumnezeu; când a auzit glasul cel dumnezeiesc şi când a primit lucrarea Cuvântului (pentru că, cineva, când aude, cuvânt aude), a Cărui întrupare o au cunoscut mai înainte. Întâi rugul văzându-l aprinzându-se şi auzind Cuvântul lui Dumnezeu grăindu-i în chip de om; de vreme ce şi pentru oameni, după cum zice Ieremia, pe pământ S-a arătat şi cu oamenii a petrecut şi către dânsul a zis: «Eu sunt Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov»[13]. Care arătându-Se ca un Bărbat şi ca un Înger zice Sfânta Scriptură, însă acest Dumnezeu, numindu-Se pe Sine, pomeneşte trei Patriarhi, ca să arate cu aceasta cum că, întrupându-se din Fecioară, va să arate Taina Treimii. Mai apoi cuvintele lui Dumnezeu primindu-le Moise în Iespezi de piatră s-a arătat puterea Cuvântului celui viu, văzându-se în lucruri minunate, cum că Cuvântul este în Dumnezeu, şi că se va întrupa şi se va îngropa mai pe urmă ca o Iespede, scriindu-Se în Fecioara Născătoarea de Dumnezeu. Şi glas dumnezeiesc a auzit Moise de multe ori prin mijlocul chivotului, iar glasul sunet de cuvânt este, care pe Cuvântul cel viu al Părintelui celui viu a mărturisit.

Şi Duh Sfânt a primit Moise, precum scrie: «Şi din Duhul care era peste dânsul, luând Dumnezeu, a dat celor 70 de bărbaţi credincioşi»[14]. Aceştia prooroceau, ca lucru cunoscut mai înainte, pe Părintele, pe Fiul, care e Cuvântul şi pe Duhul Sfânt, propovăduind şi zicând astfel: «Zis-a Dumnezeu să se facă lumină», şi «zis-a Dumnezeu să se facă cerul», şi «zis-a Dumnezeu să crească pământul»[15], dându-ne să înţelegem despre Cuvântul lui Dumnezeu, şi acesta Viu, Unul şi Unul Născut, precum e şi Părintele unul, viu şi singur. Iar pentru Duhul Sfânt, zicând: «Şi Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apei». La facerea omului: «şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă».

La Noe: «Nu va rămâne Duhul meu în oamenii aceştia», şi iarăşi «de Duhul Sfânt s-a umplut cortul». Prin câte le văzurăm clar şi prin alte multe, Moise propovădui pentru Cuvântul lui Dumnezeu şi pentru Duhul Sfânt. Chiar mai înainte de el, Avraam primind pe cei trei Bărbaţi la stejarul Mamvri, a vestit pe Cel în Treime Dumnezeu, căci cei trei Bărbaţi osebiţi numai prin feţe şi de către Avraam propovăduiţi pentru unirea firii ca Unu, înseamnă întreirea împreună şi unirea Treimii.

Apoi Isaac a cunoscut şi a scris taina Treimii şi a întrupării Cuvântului, născându-se atunci când a văzut Avraam pe cei trei Bărbaţi. Iar întruparea şi răstignirea şi învierea lui Hristos, se arată: când era dus Isaac de tatăl său, purtând lemne pe umeri, care închipuia Crucea, şi când s-a împiedicat

[13] Ieşire 3, 7.
[14] Numerii 11, 25.
[15] Facere 1, 35.

într-însele ca să se facă jertfă lui Dumnezeu junghiindu-se. Şi glas au auzit de la Dumnezeu, care glas însemnează pe Cuvântul lui Dumnezeu, grăind lui Avraam: «Nu pune mâna ta pe copil». Şi cum că Dumnezeu Cuvântul era cel ce vorbea arătat este din cele ce grăia către Avraam: «Acum cunoscui că nu-ţi fuse milă de fiul tău cel iubit, pentru Mine».

Acesta dar a fost Îngerul sfatului celui mare, Fiul celui Înalt, care şi cu Părintele lui Avraam a vorbit, care şi cu Iacov s-a luptat. Şi Dumnezeul părinţilor săi pe dânsul chemându-l, care şi cu Duhul Sfânt către înălţimea vederii pe dânsul l-a ridicat; prin care şi Iacov a luat cuvânt, ca să se înstrăineze şi să fugă de la Isav, şi în vis a văzut scară ajungând la cer şi pe dânsa (care a fost închipuirea Maicii Cuvântului celui ce s-a întrupat) pe Dumnezeu şezând; şi a primit cuvânt a fugi de socrul său. Acestea şi alte descoperiri, la arătare care toate puterea Cuvântului lui Dumnezeu, şi lucrarea Duhului lui Dumnezeu în drepţii aceia au propovăduit.

Oare Iosif nu prin vis a primit cuvintele lui Dumnezeu? De unde i-a venit înţelepciunea şi printr-însa dezlegările întrebărilor împăratului Egiptenilor şi ale slugilor lui? Au nu cu puterea Dumnezeiescului Duh? Au nu cu puterea cea lucrătoare întru tot a Cuvântului lui Dumnezeu, Înţelepciunea cea vie? Mai toţi proorocii scriu asemenea zicând: Cuvântul Domnului făcut către Isaia, fiul lui Amos. Cuvântul Domnului către Ieremia fiul lui Helchie. Începerea cuvântului către Osie şi cuvintele lui Amos, pentru Ierusalim. Făcutu-s-a cuvântul Domnului către Miheia al lui Morati, şi cuvântul Domnului care s-a făcut către Ioil al lui Vatuil, zice Domnul Dumnezeu. Avdie zice: Acestea grăieşte Domnul. Fost-a cuvântul Domnului către Iona al lui Amati. După Naum: "Limma" Ninivei (adică luarea Ninivei), care Ieremia nu primeşte a se zice "Limmă", ci cuvânt şi Naum însă mai jos zice: Aceasta grăieşte Domnul Atotţiitorul, care stăpâneşte toate apele: şi iată Eu zice Domnul Atotţiitorul. Şi "Limma" pe care proorocul Avacum a văzut-o, zice că se află ţinută şi se poartă cu Duhul; şi ca să arate că Limma este a Duhului zice: «Înfricoşat este când se arată Dumnezeu, dintr-însa va veni judecata şi această judecată cuvântul lui va fi»[16]; căci judecata este cuvântul şi Limma dintr-însul va ieşi. Iată puterea Duhului Celui Ce de la Tatăl purcede.

«La straja mea voi sta ca să văd ce va zice de mine. Şi a răspuns către mine Domnul»[17]. Iată iarăşi Cuvântul. Acesta ne învaţă şi pentru întruparea lui Dumnezeu, precum: «Doamne auzit-am auzul tău şi m-am înfricoşat»; şi «Dumnezeu de la Austru va veni»[18], şi alte multe pentru întruparea lui. Astfel mai zice cum că Cuvântul lui Dumnezeu se va întrupa. «Înaintea

[16] Avacum 1, 7.
[17] Ibiden 2, 1.
[18] Ibiden 3, 1,2 şi 4.

feței Lui va merge cuvântul. Și cuvântul Domnului care a fost către Sofronie al lui Husi: Și fost-a cuvântul Domnului prin gura lui Agheu Proorocul zicând: și fost-a cuvântul Domnului către Zaharia al Varahiei». Acestea și multe alte au proorocit, pentru întruparea Cuvântului și Limma cuvântului Domnului, spre Israil în mâna Îngerului, adică a lui. Iată și Limma cuvântului, puterea Duhului, a Cuvântului și numele Domnului, arătate în felurite limbi. Vedem dar că toți proorocii au proorocit Cuvântul lui Dumnezeu și Duhul cel Sfânt. Și însuși David strigă către Dumnezeu: «Toate cu înțelepciune le-ai făcut și cuvântul Tău Doamne petrece în cer în neam și în neam»[19]. Și cu cuvântul Domnului cerurile se întăriră și puterea lor a fi cu Duhul gurii Lui. Care Duh se roagă a nu i se lua din lăuntrul lui, ci a i se înnoi. Aici dar se vede propovăduirea lui Dumnezeu, Părintele împreună cu Cuvântul și cu Duhul. Într-un cuvânt, toată ceata dreptților ne arată într-un chip învederat Cuvântul lui Dumnezeu și Duhul cel Sfânt.

Capitolul 10
Pentru Unul Născut Fiul lui Dumnezeu și pentru Duhul Sfânt

Celui ce stă împotrivă de va urma dumnezeieștilor Scripturi, va înceta a vă mai prigoni; căci dumnezeiasca Scriptură este plină de dovezi. Și chiar din făptura însăși și firea omenească, va putea cunoaște adevărul; că, de vreme ce Dumnezeu este făcător tuturor, făpturile pentru ce s-au făcut? Dacă nu ca printr-însele să dovedim pe Dumnezeu. Și dovedind pe Dumnezeu putem să cunoaștem că din cuvânt se face cunoștința. Apoi, de vreme ce prin cele cuvântătoare s-a făcut cunoștința, cu atât mai vârtos Cuvântul este la Dumnezeu. Că de vreme ce lumea cea văzută este pentru cele cuvântătoare, pentru Cuvânt, dar și prin Cuvânt este făptura, și Cuvântul va fi Dumnezeu. Pe acest Cuvânt mai înainte de a se face toate L-a văzut Tatăl ca pe o Icoană vie a Lui, închipuire (statornică), Înțelepciune, Strălucire și Cuvânt, Putere și Fiu iubit; iar pe Duhul Sfânt ca pe o sfințire și izvor de dragoste, Viață din Viață ca făcător de viață și ca o comoară a bunătății. Despre acestea și Sfântul Grigorie de Dumnezeu Cuvântătorul zice: «Că Dumnezeu se mișcă cu a Lui vedere». De vreme ce făpturile se împărtășesc cu cuvântul ca să cunoască pe Dumnezeu, cu cât mai vârtos cuvântul este la Dumnezeu; care și prin care face știut toate mai înainte până a se face. Iar de vreme ce prin cuvânt s-a făcut zidire cuvântătoare, iar alta spre slujirea celei cuvântătoare, Cuvântul este la Dumnezeu. Și de vreme ce făpturile cele cuvântătoare gândesc, au voie slobodă și totdeauna trăiesc, prin urmare Cel ce le-a făcut pe ele

[19] Psalm 103, 25.

cuvântătoare, trebuie să aibă Cuvântul pururea întru Sine. De aici devine că făpturile sunt cuvântătoare pentru că primesc cuvântul de la Dumnezeu. Şi cele necuvântătoare tot prin Cuvântul lui Dumnezeu stau în fiinţă şi se mişcă. Dar va zice cineva că zidiri sunt de mai multe feluri prin urmare şi cuvântătoare şi cuvântarea lor este felurită. Că ştie Unul ca Acesta, că aceste făpturi sunt zidiri, deşi de multe feluri, năravuri şi firi şi sunt făcute din nefiinţă, dar Cuvântul prin care s-au făcut nu este neîntemeiat şi de multe feluri; de vreme ce un viu Dumnezeu este Tatăl pururea fiind, unul este şi Cuvântul ca şi Părintele, viu şi pururea fiind şi desăvârşit, căci şi Părintele este desăvârşit. Drept aceea nu sunt cuvinte multe şi neîntemeiate în Dumnezeu, ca prin aceasta să se poată arăta nedesăvârşirea şi schimbarea Dumnezeirii.

Ci una desăvârşită, întemeiată, vie şi pururea fiitoare este Înţelepciunea lui Dumnezeu. Cuvântul lui cel Unul Născut întru care sunt toate cuvintele cele mai înainte de veci. Iar cel ce înviază toate făpturile este Sfântul Duh, Unul din Părintele pururea fiitor, viu şi de viaţă făcător şi cu acelaşi Duh Sfânt vieţuiesc cele cuvântătoare şi tot de la El primesc şi nemurire pentru că fără Sfântul Duh, cele cuvântătoare nu pot a fi: aşadar vieţuirea se primeşte de la Sfântul Duh, iar cuvântarea de la Cuvântul cel viu şi fiitor de la Părintele cel pururea fiitor. Dar şi cele necuvântătoare fiinţa lor o au de la Părintele cel pururea fiitor, şi cu Cuvântul cel viu s-au rânduit în rânduiala în care se află, iar mişcarea lor şi puterea pe care fiecare din ele o are sunt de la Sfântul Duh cel de viaţă făcător; pentru că care din cele ce sunt nu sunt făcute prin Cuvânt (adică după buna chibzuinţă) sau care să nu aibă mişcarea şi puterea Sa? Tuturor acestora le este pricinuitoare Sfânta Treime cea pururea fiitoare, ceea ce vieţuieşte şi rămâne, Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh. De vom voi să cunoaştem mai bine chipul Sfintei Treimi vom cunoaşte chiar din omul care este făptura cea mai frumoasă din toate cele văzute fiind zidită după chipul lui Dumnezeu. Căci el fiind cuvântător nu este făcut pentru lumea aceasta care este necuvântătoare, trecătoare, ale cărei mişcări chiar noi înşine le cunoaştem, şi ea este făcută pentru om şi pentru ca, cu mişcarea, să susţină trupul lui, iar prin suflet omul se mişcă şi cunoaşte pe Ziditorul după cum este scris că s-a zidit după chipul lui Dumnezeu, care scriere, multora din sfinţi s-a descoperit mai luminat.

Această mărturisire pentru Sfânta Treime ni se descoperă mai pe larg şi din altele, adică: că sufletul cu mintea mărturiseşte pe Părintele care este Mintea cea fără de început; iar cu graiul mărturiseşte pe Cuvântul Părintelui şi cu puterea cea vieţuitoare pe Duhul Sfânt cel de viaţă făcător Şi îngerii, chiar minţi fiind, prin minte să propovăduiesc pe Tatăl, Cuvântător fiind, pe Fiul mărturisesc, pururea vieţuitor fiind, şi darurile luminătoare fiind, adeveresc pe Duhul Sfânt. În sfârşit, chiar zidirile necuvântătoare mărturisesc pe Făcătorul, deşi sunt stricăcioase fiindcă sunt

trupuri materialnice. Că a se naşte vii din cele vii şi asemenea din asemenea, prin naşterea lor mărturisesc pe un Făcător. Soarele dând raze şi lumină, toate stelele şi focuri tot asemenea arată, şi încă şi pomii şi ierburile scoţând flori şi roade şi pământul crescând mii de roduri şi, mai în scurt, toată făptura pe Unul în Treime Dumnezeu al tuturor cu slavă îl cuvintează: din câte minuni, cuvinte şi lucruri s-au săvârşit şi încă se săvârşesc în Biserica lui Hristos ne arată şi se propovăduieşte puterea Treimii.

Că cine este acela care a întins în toată lumea propovăduirea Treimii şi întruparea lui Hristos şi încă o întinde şi o măreşte? Întoarcerea la această propovăduire a atâtor oameni nenumăraţi? De unde devin împotrivitorii acestei propovăduiri şi muncitorii care şi până acum muncesc? De unde este între credincioşi plăcerea de fericire şi de curăţire, fugirea de cele din lume şi depărtarea prin pustietăţi? De unde este darul preoţilor, cele făcute de preoţi, legările şi dezlegările păcatelor? De unde este lucrarea tămăduirii de la moaştele sfinţilor care şi de păgâni este văzută şi chiar ei nevrând, nevoiţi sunt a le mărturisi? De unde este bunul miros şi nestricăciunea aceasta a trupului? Dar şi minunile care se fac prin sfintele icoane, prin sfintele Biserici şi prin ape sfinte, de unde sunt? Au nu toate acestea, săvârşindu-se la arătare, dreapta mărire mărturisesc în Treime pe Dumnezeu. Mirurile din moaştele mucenicilor, facerile de minuni, cele adevărate arătări ale Sfinţilor şi păzitori nouă credincioşilor, care au fost goniţi de păgâni, pornirile cele fără de Dumnezeu, care de multe ori cu lucrarea satanei sunt pornite asupra noastră, au nu ne arată nouă luminat Taina cea mare şi dumnezeiască a drept slăvitoarei noastre credinţe? Iar gonirile cele asupra celor drept credincioşi de către cei necredincioşi, suferinţele şi patimile, au nu arată a fi cu noi adevăratul şi unul din Treime Dumnezeu?

Căci Dumnezeu nu se odihneşte în lumea aceasta nici întru cele văzute, nici întru cei ce iubesc cele ale lumii, ci întru cei ce îl iubesc pe Dânsul şi caută slava Lui şi se nevoiesc pentru Dânsul; întru cei ce sunt ca dreptii cei de demult, scârbiţi, goniţi, săraci, suferinzi, muribunzi, nemernici, ca Abel, ca Noe, ca Avraam, Isaac, Iacov şi fiii lui, ca Moise, Ilie, Daniel, cei trei tineri şi Ieremia, şi mai înainte de aceştia Isaia, Iezechiel, mai pe urmă şi Macabeii şi oricare altul asemenea lor. Că a răbda, suferind pentru Hristos, arată cea singură şi adevărată credinţă şi cuvintele cele adevărate ale învăţăturii Lui, pentru că ne porunceşte ca să pătimim în lumea aceasta, fiindcă şi El a pătimit pentru noi. Legiuirile Bisericii: fecioria, curăţenia, smerenia, răbdarea cu mulţumită către Dumnezeu, sărăcia, fugirea din lume, a nu fi viclean, a nu răzbuna, ci a ierta pe cei ce ne-au greşit, a iubi pe vrăjmaşi, a nu-şi aduce aminte de rău, a nu te mânia, ci a face bine celor ce te urăsc şi a te ruga pentru ei.

Acestea şi altele ca acestea, cereasca, dumnezeiasca, adevărata şi singura credinţa noastră a credincioşilor ne învaţă să le suferim, căci acestea sunt porunci ale lui Dumnezeu, care este Stăpânul tuturor. Dintru acestea şi din altele asemenea, cred că vei putea trage pe cel necredincios la cunoştinţa Evangheliei, să cunoască pe Cuvântul lui Dumnezeu celui viu şi pe Sfântul Duh, şi-l mai învaţă învăţăturile Bisericii ca unele ce sunt sfinte şi dumnezeieşti. Prin aceasta vei da a înţelege şi tainele întrupării a Unuia din Treime, Cuvântului lui Dumnezeu, Iisus Hristos. Deşi este cu greu a pleca pe cel ce a grăit păgâneşte (ca şi când te-ai ispiti a învia un mort) şi a duce pe cel neînţelegător la înţelegere, de nu-ţi va da Dumnezeu ajutor a deschide gândul acelora, precum a deschis ochii orbului celui din naştere. Că a cunoaşte pe Dumnezeu al lui Dumnezeu lucru este, mai vârtos vrând a pleca pe omul cel ce are minte trupească. Treimea, Ziditorul celor gânditoare şi cuvântătoare şi a tuturora, este peste minte şi peste cuvânt, şi fără darul lui Dumnezeu nu poate zidirea a cunoaşte pe Ziditorul.

Clericul: Destul este, părinte, şi înţelegerea despre Sfânta Treime prin multe ne-ai descoperit. Şi de a-i aduce la cunoştinţă pe cei ce se leapădă de Unul Născut Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu ne-ai învăţat; desluşindu-ne la aceasta din Sfânta Scriptură şi din alte împrejurări, din dumnezeieştile minuni, care săvârşindu-se în Biserica noastră încredinţează chiar pe cei necredincioşi în privirea necredinţei lor. Dar de vreme ce avem mulţime de eresuri împotriva religiei noastre şi toţi aceşti eretici se numesc creştini, iar cu credinţa în multe chipuri se deosebesc de noi: oare ce le vom răspunde unora ca acestora când unii din ei ar voi să dezbată cu noi în privinţa religiei; sau dacă vor cere desluşire pentru credinţa noastră cea dreptmăritoare?

Arhiereul: Nu este de trebuinţă a da tuturor cuvânt, precum am zis mai înainte, ci numai celor ce vor pofti să le înveţe, a vorbi cu pace. Iar de cei ce totdeauna se vor apuca a se prigoni să te depărtezi, că pe cel prigonitor Biserica lui Hristos nu-l primeşte. Precum zice Pavel: «Iar de se pare cuiva că aici poate să ne găsească pricină, obicei ca acesta nu avem nici noi, nici Biserica lui Dumnezeu» [20]. Pentru aceasta şi pe toţi ereticii ca pe pricinuitori şi neplecaţi îi afurisește Biserica.

Clericul: Ce se cade a face dar, de va căuta cineva să se folosească?

Arhiereul: Pe unul ca acesta se cade a-l primi şi cu dragoste a-l

[20] 1 Corinteni 11, 16.

tămădui. Însă dacă ai dar a grăi, chemând pe Hristos, grăind din cele ce cu osteneală Sfinții Părinți au făcut, asupra eresului răspunde. Că nimica nu este care să nu fie zis de Părinți, de vreme ce şi multă a fost silința lor asupra eresurilor şi cu ajutorul Sfântului Duh le biruie pe ele şi credințele lor mincinoase le-au dovedit arătat. Iar de nu poți răspunde la întrebări, nici ai darul graiului sau volnicie (că şi aceasta este legea Bisericii, de-a avea volnicie), nu te ruşina a-l aduce pe cel ce te întreabă la vreun bărbat drept credincios şi cu învățătura a grăi drept, că ajutând Dumnezeu, de mult folos va fi amândorura. Căci pe rătăcitul cu ştiința şi cu dumnezeiasca dragoste poate-l va îndrepta, atunci plată-ți vei câştiga şi în locul ostenelii vei lua darul de la Dumnezeu.

Clericul: Dar din eresuri care este mai rău?

Arhiereul: Toate! Tot ceea ce duce la piericiune este rău, şi toate cele ce păgubesc mântuirea sunt pierzătoare. Şi precum va fi deosebirea între cei buni şi învățările întru bunătăți astfel şi răsplătirile vor fi după faptă. Drept aceea şi zice Domnul: «În casa Părintelui meu multe locaşuri sunt»[21]. Aşa socotesc şi pentru cei potrivnici, măcar că întru dânşii toată netocmirea este cu adevărat, că nimica cu tocmeală nu este viclenilor de vreme ce şi tatăl minciunii este fără tocmeală. Iar cel mai rău eres este acela care are mai multe hule asupra lui Dumnezeu; iar după acela unele sunt mai de mijloc şi alte eresuri mai mici care se văd mai cu puțină hulă şi aceasta mi se pare a fi şi întru cei păgâni. Căci cei dintâi din cei fără de Dumnezeu, este acela care pe Dumnezeu nu ştie, şi acela încă care este rătăcit cu mulțimea dumnezeilor. Că acestora în păgânătate nu este osebire, de vreme ce nu ştiu pe Dumnezeu, zicând că-L ştiu şi se închină nedumnezeieşte, ca unor dumnezei, făpturilor lui Dumnezeu celor văzute şi necuraților draci. Iar după păgânii cei dintâi sunt cei ce zic pe Dumnezeu a fi Domnul cerului şi pământului, dar îl zic a fi fără Cuvântul cel viu şi fără Duh; fără Dumnezeu sunt dar şi aceştia, care nu propovăduiesc pe adevăratul şi unul Dumnezeu. Că Dumnezeu unul şi adevărat este Părintele, împreună cu Unul Născut Fiul Lui, cu făcătorul de viață Duhul Lui. Aşadar, şi aceştia cu totul sunt fără Dumnezeu, deşi nu se închină focului, nici soarelui, nici numesc pe draci dumnezei. Însă pentru aceasta, în mai mică răutate sunt.

Clericul: Dar după aceştia care sunt mai răi decât alții la păgânătate?

[21] Ioan 14, 2.

Capitolul 11
Asupra lui Simon Vrăjitorul şi a lui Macedonie şi a celor asemenea lor şi despre păgânii bogomili adică cudugeri

Arhiereul: După aceste eresuri de la început care au primit pe Hristos, dar nu drept, nici precum l-au propovăduit Apostolii, ci pentru arătarea şi întruparea Lui multe feluri de credinţe au primit. Şi cuvântul cel drept, care este pentru Sfânta Treime l-au lepădat. Iar unii din ei puterea dumnezeiască o însuşeau loruşi, precum Simon vrăjitorul gonind pe marele Simon Petru; şi spurcatului Manend, care şi mai răi sunt decât cei fără Dumnezeu; încă şi Cirint şi spurcatului Carpocrat împotrivitorii Apostolilor lui Hristos şi alţi mulţi vrăjmaşi ai adevărului, care nedumnezeieşte au învăţat a fi două stăpâniri.

Dintru aceştia şi acum sunt bogomilii (omşor fără de lege) ce se zic şi cudugeri. Aşadar despre aceştia, ca despre unii ce sunt mai aproape cu răutatea aproape de voi, neapărat trebuie să ştiţi ceva de dânşii, fiindcă cu multă făţărie se fac că se roagă şi tot cu făţărie se arată că primesc Evanghelia şi cărţile şi faptele Sfinţilor Apostoli, atunci când cu bună seamă ei cu totul se leapădă de Scriptură. Şi neîndumnezeiţii nu numai că n-au fapte evangheliceşti sau apostoliceşti, ci dimpotrivă, cu totul sunt potrivnici cuvintelor, lucrărilor şi legiuirilor Domnului. Mai vârtos, pot să zic că faptele lor sunt faptele lui Antihrist, pentru că mărturisesc oarecare ieşire din fire, au rugăciuni întru ascuns, cântări spurcate şi altele mai multe spurcăciuni despre care nici că se cuvine a scrie cineva; împreună cu credinţa lor hulesc şi se leapădă de toate Tainele lui Hristos, lepădându-se de Sfântul Botez şi Sfânta împărtăşire, hulesc chipul Cinstitei Cruci, Sfintele Icoane, cinstitele Biserici, dumnezeieştile Scripturi ale legii şi ale proorocilor, hulesc asupra dreptilor şi mucenicilor, asupra arhiereilor şi preacuvioşilor, şi mai în scurt asupra tuturor lucrurilor celor sfinte, hulind, zic, după lepădatul satana şi dracilor lui asupra unuia în Treime Dumnezeu şi asupra întrupării Cuvântului.

Iar noi credincioşii, cu lucrările şi cu cuvintele Mântuitorului nostru şi Sfinţilor Apostoli ne-am învăţat a crede în dumnezeiescul Botez, în înfricoşata împărtăşire cu Trupul şi Sângele lui Hristos, în Sfânta Liturghie şi în celelalte dumnezeieşti Taine ale Lui; şi că afară de rugăciunea Tatăl nostru mai sunt şi alte rugăciuni cu care se ruga Hristos către Părintele Său. Primind legile şi Proorocii care au propovăduit pentru dânsul, cinstim sfintele Biserici după cum Însuşi ne-a arătat prin izgonirea cu biciul din biserica cea veche pe cei ce se negustoreau întru dânsa, numind-o casă de rugăciune şi casa Părintelui Său, şi zicând să nu cuteze cineva a aduce vreun vas prin biserică, arătând prin aceasta câtă cinstire suntem noi datori a da sfintelor Biserici. Iar cât despre chipul sfintei Cruci, semnul Său l-a

numit Mântuitorul, vorbind despre a doua venire zicând: «Atunci se va arăta semnul Fiului omenesc în cer»[22], adică Crucea. Această Cruce de sus a arătat-o şi împăratului Constantin povăţuindu-l prin ea la a sa credinţă. Cu această Cruce se laudă şi Pavel şi toţi Sfinţii, nu numai cu mintea, ci şi cu trupul o cinstesc şi o sărut. Asemenea şi Petru a căutat a se răstigni după cum despre aceasta i s-a vestit mai înainte. Aşijderea şi Andrei, fratele lui, şi mulţi din Apostoli şi Mucenici numind Crucea pecete şi semn al lui Iisus Hristos. Iar înfricoşatele şi de Dumnezeu datele Taine şi însuşi Pavel le-a dat luându-le de la Domnul.

Fiindcă aceşti eretici se leapădă de toate celelalte rugăciuni şi primesc numai rugăciunea Tatăl nostru, dovedeşte-le că afară de această rugăciune, vameşul s-a mântuit prin această rugăciune: «Dumnezeule, curăţeşte-mă pe mine, păcătosul»; curvarul prin: «Greşit-am la cer şi înaintea ta»; Tâlharul a câştigat Raiul prin rugăciunea: «Pomeneşte-mă Doamne când vei veni întru împărăţia ta», şi alte multe rugăciuni, precum: «cereţi întru numele lui Hristos». Şi iară: «cei ce se vor ruga, să ceară cu credinţă şi vor lua». Însuşi Hristos ne învaţă cu mult mai înainte de lege, şi în lege, că rugându-ne, ne-a făgăduit că, de vom cere cu credinţă, ne va da. Apostolii făcând asemenea şi rugându-se nu numai cu Tatăl nostru, ci şi cu alte mii de rugăciuni, precum ne arată la alegerea lui Matei. Ei când se întorceau bătuţi de jidovi, nu se arătau că s-au rugat Tatăl nostru, ci altă rugăciune se arată în Faptele Sfinţilor Apostoli: «Şi s-au umplut de Duhul Sfânt, şi s-a clătit locul întru care stau»[23]. Şi alte multe rugăciuni. Prin numele Domnului Iisus au făcut ei semnele cele dumnezeieşti. Şi Domnul nu numai rugăciuni ci şi cântări ne-a dat, după cum zice Evanghelia: «Şi cântând au ieşit la Muntele Măslinilor»[24]. Şi îngerii şi păstorii ne-au arătat aceasta la Naşterea Mântuitorului Hristos. Îngerii zicând: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu», iar păstorii lăudând şi slăvind pe Dumnezeu pentru toate câte au auzit şi au văzut. Încă şi Apostolii au făcut aceasta după Înălţarea Domnului, precum scrie Evanghelia: că erau pururea în Biserică lăudând şi binecuvântând pe Dumnezeu. Amin.

Deci acei eretici toate aceste rugăciuni şi dumnezeieştile cântări le leapădă, primind numai Tatăl nostru fără alt nimic. Ei mai leapădă şi dumnezeieştile proorocii: cuvintele lui Moise, Psalmii lui David pe care Mântuitorul i-a primit, căci Sfânta Evanghelie zice: «că începând de la Moise şi de la toţi Proorocii, tâlcuia lor toate scripturile, care erau pentru El»[25]. Şi iar zicând lor: «Acestea sunt cuvintele care am grăit către voi încă

[22] Matei 24, 30.
[23] Faptele Apostolilor 4, 31.
[24] Matei 21, 1.
[25] Luca 24, 27.

fiind cu voi, că se cade a se împlini toate cele scrise în legea lui Moise şi în proorooci şi în Psalmi pentru Mine»[26].

Iar despre cinstirea Sfintelor Icoane ne dovedeşte şi Moise poruncind ca vechea Biserică să fie împodobită cu mai multe semne cereşti; şi altarul să se umbrească cu heruvimii slavei, de care şi Sfântul Pavel vorbeşte, cele din afară le numeşte Sfintele, iar cele dinăuntru Sfintele Sfintelor, şi cele cioplite dumnezeieştile închipuiri precum: Heruvimii şi icoanele se cuvine a se cinsti; iar pe drăceştii idoli sau închipuirile altor făpturi cu totul a dispreţui. Sfinţirea trupurilor şi a sufletelor noastre, adică a sufletelor prin mărturisire şi a trupurilor prin cele ce se fac trupeşte, pentru care sfinţire şi Cuvântul lui Dumnezeu fără de trup pentru noi s-a întrupat şi ca noi cu suflet şi cu trup Dumnezeul nostru s-a pomenit, ca firea noastră cea căzută să o curăţească şi să o sfinţească, iar aceşti eretici necuraţi nici acestea nu le primesc. Tainele Bisericii iarăşi nebuneşte le resping, atunci când Însuşi Hristos dezbrăcându-Se, S-a botezat, pentru ca să ne dea noul Botez. Şi Duhul Sfânt S-a pogorât peste Dânsul ca noi să cunoaştem puterea Botezului lui Hristos. Zice şi Evanghelia: «De nu vă veţi naşte a doua oară prin apă şi prin Duh, nu veţi intra întru Împărăţia cerurilor». Încă şi ucenicilor Săi le-a poruncit să boteze mai înainte de patima Lui şi după Înviere: în Vitavara mai întâi, unde era Ioan botezând, pentru că trecuse umbra, precum scrie Evanghelia şi venise adevăratul Botez cel de la Hristos unde erau şi ape multe. Şi iarăşi Hristos singur nu boteza, cu ucenicii Lui, fiindcă aveau putere de la Dânsul după cum le-a şi zis după Înviere: «Mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh»[27]. Şi iarăşi «Cel ce va crede şi se va boteza se va mântui, iar cel ce nu va crede se va osândi»[28].

Dar chiar singuri Apostolii s-au botezat, precum se ştie, că Petru a primit botezul de la Însuşi Hristos, iar de la el Andrei şi Ioan, şi de la aceştia doi ceilalţi toţi. Pavel, precum se vede şi în Faptele Sfinţilor Apostoli, a primit botezul de la Anania, şi cei din Samaria de la Filip, şi încă şi Hadânul, fiind la apă precum scrie, a fost botezat de dânsul. Şi iarăşi Pavel a doua oară a botezat pe cei de Ioan botezaţi. Iar aceşti necuraţi eretici şi botezul îl leapădă şi nu se învrednicesc înnoirii şi naşterii celei de-a doua care este Hristos, că zice, luând pâine şi mulţumind a zis: «Luaţi, mâncaţi, acesta este trupul Meu» şi binecuvântând paharul: «Beţi dintru acesta toţi, acesta este sângele Meu», şi «aceasta faceţi întru pomenirea mea». Iar Pavel mărturisind aceasta zice: «Pâinea care o frângeţi au nu este împărtăşirea trupului lui Hristos şi paharul pe care-l beţi

[26] Luca 24, 44.
[27] Matei 28, 19.
[28] Marcu 16, 16.

au nu este împărtăşirea Sângelui Lui?»[29]. Şi iarăşi zice: «Un trup suntem, că toţi dintr-o pâine şi dintr-un pahar ne împărtăşim», asemenea, «Cel ce mănâncă şi bea paharul Domnului cu nevrednicie, judecată luişi mănâncă şi bea»; Şi iarăşi: «Să se ispitească fiecare pe sine şi aşa din pâine să mănânce şi din pahar să bea, că cel ce mănâncă şi bea cu nevrednicie, judecată luişi mănâncă şi bea, nesocotind Trupul Domnului»[30]. Şi în Evanghelie zice Domnul: «Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu, întru Mine petrece şi Eu întru el», şi «de nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi de nu veţi bea sângele Lui viaţă nu veţi avea întru voi». Şi iarăşi: «Trupul Meu adevărat este mâncare şi sângele Meu băutură este, şi Eu trăiesc şi cel ce mă mănâncă pe Mine şi acela va trăi pentru Mine»[31].

Toate acestea Evanghelia şi Apostolii propovăduiesc. Iar aceşti necuraţi hulesc păgâneşte şi asupra acestei dumnezeieşti Taine. Iată dar toate cele mai sus arătate de aceşti necuraţi şi înşelaţi de diavolul sunt disprețuite şi necinstite, iar alte obiceiuri îndemnaţi fiind de acelaşi diavol le primesc şi cred în ele, precum îl cinstesc pe unul ce se zice Topacaric căruia-i însuşesc povăţuirea păcatului şi ca păgânii i se închină şi-i slujesc lui. Aşadar aceşti eretici deşi numesc pe Hristos, dar sunt mai răi şi decât păgânii. De vreme ce slujesc diavolului şi se pângăresc nu numai ei, dar şi pe alţii chiar din pravoslavnici despărţindu-i de Hristos, îi ameţesc cu a lor rătăcire. Prin urmare, trebuie a fugi de ei şi a urî fățărniciile lor, ca unele ce sunt pline de înşelăciunea vicleanului. Acestea toate am arătat mai pe larg spre întărirea credincioşilor şi spre neîmpărtăşirea lor cu aceşti spurcaţi eretici.

Capitolul 12
Asupra lui Arie, Sabelie, Eunomie, Macedonie, şi asupra păgânului Apolinarie

După aceasta sau întocmai ca aceasta este credinţa cea rea a lui Sabelie şi a lui Arie fiind împotrivitoare una alteia. Una neprimind Ipostasurile (Persoanele) care este dogma evreiască, iar alta neprimind Unimea Fiinţei Ipostasurilor, care este dogma elinească. Acestea sunt credinţele acestor păgâni precum şi altele ca acestea ale altora ca Eunomie, Macedonie, şi alţii, pe care nu avem trebuinţă a le spune. Credinţele acestea nu primesc pe Fiinţa Unică, Firea cea împreună a nedespărţitei şi neamestecatei Treimi, şi mai cu seamă se leapădă de singură Sfânta Treime. După aceasta

[29] I Corinteni 10, 16-17.
[30] I Corinteni 11, 27, 29.
[31] Ioan 6, 54; 6, 53, 55 şi 57.

este şi păgânătatea cea rea a lui Apolinarie asupra socotinţei întrupării, hulind cum că întruparea Cuvântului ar fi nedeplină. Şi bârfind că Domnul S-a întrupat fără suflet cuvântător, tocmai ca şi cum ar zice că Domnul nu s-ar fi făcut om şi n-ar fi luat chipul robului. Deci omul fiind din suflet şi trup, aceşti păgâni tăgăduiesc aceasta şi chiar pe cel ce a zis: «Sufletul Meu îl pun pentru voi, şi putere am a-l pune pe el, şi putere iarăşi a-l lua pe el, şi nimeni nu-l va lua pe el de la Mine»[32]. Şi «Părinte, în mâinile Tale dau duhul Meu», adică sufletul; murind cu trupul, înviind din morţi prin unirea sufletului cu trupul, se mărturiseşte îndestul sufletul. Apoi aceasta a făcut-o ca pe mine cu totul, cu sufletul şi cu trupul, să mă învieze. Drept acesta şi cu învierea Lui multe trupuri ale sfinţilor celor adormiţi s-au sculat întru mărturisirea slobozirii sufletelor ce erau mai înainte în iad. Şi a nestricării trupurilor celor omeneşti, pentru sufletul Domnului, care s-a pogorât în iad şi a stricat moartea, apoi împreunându-Se cu dumnezeiescul trup S-a sculat Domnul trupeşte.

Capitolul 13
Asupra luptătorului împotriva lui Hristos şi închinătorului de om Nestorie

Dintr-acest eres piericios au luat naştere mai multe eresuri din care cel dintâi este al lui Nestorie. Acesta pare a se împotrivi lui Apolinarie căci zice că Cuvântul este deosebit, şi Hristos deosebit. Hristos fiind, zice el, omenirea Mântuitorului, iar Cuvântul deosebit, după dar locuind într-însul, nu însă unit după ipostas. Cât de nebun este el aici, tăgăduind mântuirea noastră şi îndumnezeirea! Căci, de nu s-ar fi întrupat Unul Născut Fiul lui Dumnezeu şi de nu s-ar fi făcut Cuvântul trup şi nu s-ar fi sălăşluit întru noi, n-am fi avut nici un folos. Şi cum ne-am fi sfinţit şi am fi înviat, neunindu-ne cu Viaţa? Şi cum ne-am curăţit nefiind cu noi Cel curat şi fără păcate? Acest păgân s-a arătat numai şi s-a gonit. Iar Dumnezeul adevărat cu noi a fost, precum zice Isaia: «Şi Fecioara a născut Fiu al cărui nume este Emanuil, adică cu noi este Dumnezeu. Şi prunc S-a născut nouă, Fiul, şi s-a dat nouă Îngerul sfatului celui mare, Fiul celui Înalt, a Căruia stăpânire se poartă pe umărul Său. Cel ce este sfetnic minunat ca un Cuvânt al Părintelui. Dumnezeu tare ca acela ce este într-o Fiinţă cu Părintele, şi nouă stăpânitor într-o fire după omenire. Domnul păcii, Părintele veacului ce va să fie, precum este scris şi care a fost din început precum strigă iubitul ucenic: Care am văzut, şi cu mâinile am pipăit, pentru Cuvântul vieţii şi Vieţii ce s-a arătat. Drept aceasta, de vreme ce tot

[32] Ioan 10, 15.

Duhul care mărturiseşte pe Domnul Iisus că s-a întrupat, de la Dumnezeu este şi noi de la Dumnezeu suntem. Iar Nestorie de la Antihrist este, căci tot Duhul care nu mărturiseşte pe Domnul Iisus că s-a întrupat, nu este de la Dumnezeu, ci de la Antihrist. Acest Nestorie a fost pricinuitorul multor eresuri şi mai cu seamă multora le-a pricinuit păgânătate.

Clericul: Părinte, care au fost aceia cărora li s-a făcut pricinuitor de păgânătate?

Capitolul 14
Asupra limbilor

Arhiereul: Aceia ce se numesc păgâni, care mai înainte se închinau Luceafărului celui de dimineaţă, şi mai apoi, înşelaţi fiind de un oarecare păgân şi îndrăcit barbar de un neam cu dânşii, necurat şi spurcat, zic că este Dumnezeu, însă cu totul fără Dumnezeu sunt ca şi mai înainte, necunoscând pe Dumnezeu cel adevărat, şi nemărturisind pe Cel fără de început Părinte al Cuvântului celui viu, pe Cel Nenăscut, pe Cel pricinuitor a toate, pe Cel pururea fiind, pe Născătorul înţelepciunii celei vii al Unuia Născut Fiu şi fără de trup, pe Purcezătorul vieţii celei adevărate, Făcătorul de viaţă şi sfinţitorul a toate, Bunului şi Preasfântului Duh; nerecunoscând nebunii pe Fiul şi Cuvântul cel fără de trup al lui Dumnezeu, şi pe cel dintr-însul dumnezeiesc şi de viaţă făcător Duh. Aceştia pun în lucrare tot ce e spurcat, necurat şi rău, ca şi cum legea le-ar fi dat lor şi cele peste fire ale sodomiteniler. Ei au ca obicei a se spurca fără ruşine, a fi prin înşelăciunea lor în necinste (precum zice Pavel) întru ei şi suferind-o fiind mulţime de femei, şi plini fiind de tâlhării şi uciderі. Viaţa lor e în mijlocul arcurilor şi săbiilor, gonesc făcând război tuturor neamurilor, ucigând ca nişte tâlhari, rănind averea sătenilor, despărţind pe părinţi de fii, pe femei de bărbaţi şi neavând nici o milă de fiinţa omenească, căutând cu turbare bani şi fiind cu furie spre toată dulceaţa şi necurăţia. Şi ce e mai rău înşelându-se că toate acestea le fac ca nişte drepţi şi credincioşi! Nu ştiu ticăloşii că lumea aceasta trece şi oamenilor le e ca o străinătate şi nemernicie! Şi mai cu seamă nu ştiu păcătoşii că în lumea aceasta sunt mai mult răpitori şi nedrepţi, de vreme ce şi David este nemernic pe pământ şi plânge zicând: «Vai mie că nemernicia mea s-a lungit». Şi Avraam pentru Dumnezeu mai vârtos străinătatea a iubit; şi Isaac şi Iacov şi Moise cu toţi Proorocii, şi toţi au căutat sărăcia. Ei se fălesc încă a avea şi lege, care este fărădelege şi plinire a toată păgânătatea, nedumnezeirea şi necurăţia, fiind înşelaţi de un om spurcat şi barbar, care a căzut sub înşelăciunile diavoleşti: numindu-se pe sine Apostolul lui Dumnezeu; pretinzând a se

înălța le cer, întru stricarea (vai) înălțării Domnului nostru Iisus Hristos; îndrăznind a zice păgânul, că dânsul e mai presus de Hristos, că pe Dumnezeu îl vede în chipul cristalului și ca o sferă; învățând oarecare rugăciuni care scot din fire fiind nebunitoare; și vorbind de raiuri pline de zburdări. Ce trebuie a zice pentru această nedumnezeire pe care el vicleanul mai ales, ca una ce este cea mai fără socoteală și mai necurată decât toate înșelăciunile, au ridicat-o asupra noastră a creștinilor, înfuriindu-se asupra dreptei credințe a noastră și cele ce sunt ale lui Antihrist, de câte vorbesc Sfintele Scripturi, această limbă păgână le face ale noastre. Deoarece gonește cea adevărată și singură credință a lui Hristos, El lasă aceasta spre ispita celor ce sunt ai Lui. Lumea aceasta este trecătoare și, precum s-a gonit Hristos, așa și noi robii Lui vom fi goniți; și când va veni El la noi vom vieții împreună cu Dânsul, și cu îngerii în veci vom fi. Iar cei ce fac păgânătate împreună cu cel viclean ca niște râvnitori uciderii acestuia, împotrivitorii de Dumnezeu, necurăției, răpirii, tulburării, vrăjmășiei, nemilostivirii, minciunii și jurământului strâmb în matca focului împreună se vor osândi în veci.

Dar Nestorie cum a dat lor pricinile păgânătății pe Domnul nostru Iisus Hristos n-a vrut spurcatul să-L mărturisească Fiu al lui Dumnezeu și Cuvântul cel pururea fiitor întrupat, precum zice iubitul ucenic: „Și Cuvântul s-a făcut trup și s-a sălășluit întru noi”[33]: Ci au zis că Cuvântul este deosebit, și Hristos deosebit, întruparea Cuvântului, și om plin de dar îl numea pe El. Drept aceea și născătoare de Hristos păgânește au numit pe Sfânta Fecioară, Născătoare de Dumnezeu.

Deci urâtele învățături ale acestui păgân înrădăcinându-se în acele locuri, apoi izgonindu-se Nestorie la Răsărit, prea spurcatul povățuitor al păgânătății limbilor, petrecând acolo, numea pe Hristos mai mare decât toți Proorocii, hulind asupra Fiului lui Dumnezeu și Dumnezeul nostru; și că s-a suit la cer și șade acolo, iar pe El Dumnezeu nu-L mărturisea păgânul că de vreme ce este Cuvântul și Cuvântul lui Dumnezeu cerul și pământul și toată făptura a făcut, acest Cuvânt este cel ce viețuiește, cel ce rămâne în veci, precum zice David: „Prin care și cerurile s-au întărit”. Care și la început a fost, precum mărturisește Evanghelia: „Și de la Dumnezeu a fost, și printr-Însul toate s-au făcut, și fără de Dânsul nimic nu s-a făcut din câte s-a făcut.” [34] De vreme ce cântă și David către Dumnezeu zicând: Toate cu înțelepciune le-ai făcut”. Și Solomon zice: „Dumnezeule al părinților Cel ce ai făcut toate cu Cuvântul tău și cu înțelepciunea Ta ai întocmit pe

[33] Ioan 1, 14.
[34] Ioan 1, 2.

om."[35] Şi cum că Acela este pentru care s-a scris: „Şi Cuvântul trup S-a făcut şi s-a sălăşluit întru noi."

Pentru această păgânătate nu e trebuinţă a vorbi mai mult, destul fiind a se mustra aceasta cu păgânătatea jidovilor care s-au lepădat de Domnul, de Proorocii Lui şi de Sfânta Lui lege veche, care au propovăduit la arătare pentru Cuvântul lui Dumnezeu, pentru Duhul Sfânt şi pentru întruparea din Fecioară a Cuvântului şi pentru toată socotinţa Lui. Jidovii sunt aproape ca păgânii la necredinţa şi luptarea lor de Dumnezeu, lepădându-se de Fiul cel viu al lui Dumnezeu, de întruparea Lui cea din Fecioară care pentru lume s-a făcut, şi de Duhul Sfânt care învia pe toate şi cuprinde pe toate câte sunt. Din hulele lui Nestorie şi alţi mulţi precum am zis, în hule străine au căzut.

Clericul: Cine sunt aceştia, părinte sfinte?

Capitolul 15
Asupra păgânului Eutihie, Dioscor, nebunilor armeni, iacobiteni şi altora asemenea. Asupra lui Serghie, Pir, Onorie şi celor alţi care zic că la Dumnezeu e o singură voie

Arhiereul: Oare care preot Eutihie, ce se zice norocitul, dar mai bine Distohie, adică nenorocitul, fiul piericiunii la vreme de bătrâneţe, dimpreună cu Dioscor care a spurcat scaunul Alexandriei, şi alţi mulţi a căror credinţă rea a învăţat pe armeni, iacobiţi şi cei ce zic o voie singură. Toţi aceştia, fiind următori ai lui Nestorie, au zis nebuneşte unii că Hristos are o fire, iar alţii o voie şi o lucrare. Căpeteniile celor ce zic cu o voie mai mare le sunt: un oarecare Pir, Onorie, Macarie şi Zoor şi împreună cu dânşii alţii. Ei au socotit că propovăduiesc Cuvântul cel întrupat nedespărţit. N-au ştiut ticăloşii cum că strică cele ce sunt ale mântuirii noastre, amestecă cele ce sunt ale firii, şi că leapădă mai cu seamă cele ce sunt ale socotinţei Cuvântului. Căci, dacă Cuvântul ce S-a întrupat ar fi o fire, ori omenirea s-ar fi schimbat în dumnezeire (ceea ce e păgânătate şi este peste putinţă a fi făptura nefăcută) sau dumnezeirea s-ar fi schimbat în omenire, ceea ce e cu totul fără Dumnezeu şi neprimit. Firea lui Dumnezeu fiind neschimbată şi într-un chip, neamestecându-se şi neprimitoare de amestec, cei ce învaţă o fire şi o voie, nu în mică păgânătate se află, (precum au zis fără de minte unii), ci în cea mai mare, şi în plinire de hulă.

Căci, oarecare au hulit că, Cuvântul, după cum zic ei nu s-a întrupat, ci după nălucire s-a arătat. După această hulă, Cuvântul nici s-a născut din

[35] Înţelepciunea lui Solomon 9, 1.

Fecioară, nici s-a botezat, nici a petrecut împreună cu oamenii, nici pentru noi a pătimit, nici a înviat, şi prin urmare nici mântuirea noastră nu s-a săvârşit! Evanghelia rămânând zadarnică şi mântuitoarea propovăduire fiind în deşert. De s-a întrupat, şi Dumnezeu a fost cel ce s-a întrupat. „Cuvântul trup s-a făcut şi s-a sălăşluit întru noi" şi adevărat s-a făcut om, şi Hristos este ipostas a două firi, căci ce a fost a rămas. Că Cuvânt a fost şi ce n-a fost a luat făcându-se trup, rămânând nedespărţit, din două făcându-se unul.

Întru al Său Ipostas Cuvântul firea noastră a luat deplin, de vreme ce cu adevărat s-a întrupat. Deci dacă s-a întrupat cu adevărat, cum este o fire? Omenească sau Dumnezeiască? Şi de este omenească, nu este dumnezeiască, precum zic ei, iar de este Dumnezeu nu este fire omenească. Dar cum crede naşterea din Fecioară cel ce zice numai o fire? Cum crede Botezul? Cum crede pipăirea mâinilor? Călătoria lui Hristos? Flămânzirea lui? Cum a însetat? Cum a ostenit? Cum a mâncat? Cum a fugit? Cum s-a ascuns? Cum a adormit? Cum a fost legat şi răstignit? Cum a murit, s-a îngropat şi a înviat? Cine este Cel ce a murit şi a înviat? Sau cine e Cel ce a pătimit şi a înviat? Cine este Cel ce s-a arătat după înviere? Unde sunt locurile piroanelor? Unde e rana suliței? Şi cum s-a înălțat? şi cum iar va veni? Căci acestea ale trupului sunt.

De vreme ce este cu trup şi în trup a răbdat acestea, cu adevărat din două firi este: Dumnezeu însuşi şi om. Ale amândorura firi le are şi voile şi lucrările neîmpotrivitoare una alteia, ci voia cea omenească plecându-se celei dumnezeieşti, ca una ce e unită cu Dumnezeu. De este însă o fire numai dumnezeiască, după cum zic unii hulitori, toate ale Evangheliei sunt mincinoase. Pentru ce ar mai fi Tainele? Ce ar mai fi ceea ce se jertfeşte Trupul şi Sângele lui Hristos? Pentru ce se închină oamenii mormântului? Cum a venit? Şi cum iarăşi va veni? Vedem dar cât de greşită este aceasta şi că nişte dogme ca acestea sunt stricarea Tainei dreptei credințe. Deci urmează să fugim de cei ce se țin de nişte dogme ca acestea, ca de nişte lepădați de Dumnezeu. Cuvântul s-a făcut trup pentru noi cuvântători, fiind făcuți din cuvânt, care fără cuvântare eram căzuți, pentru ca singur Cuvântul să ne ridice pe noi, şi fiind căzuți şi sfărâmați, să ne facă din nou şi să ne dăruiască frumusețea cea dintâi.

Desăvârşit dar este Dumnezeu pururea fiitor, din Dumnezeu, Cuvântul Părintelui ca lumina din lumină şi strălucire, cu dumnezeirea neschimbat. Căci zice prin proorocul: „Eu sunt şi nu mă voi schimba"[36], iar mai pe urmă s-a făcut trup, în chipul lui Dumnezeu şi întocmai cu Dumnezeu,

[36] Mal. 2, 3.

după cum zice Pavel: „Nu după răpire, şi în asemănarea oamenilor s-a făcut, şi chipul robului a luat”[37].

Dumnezeu fiind cu adevărat, ca un Cuvânt al lui Dumnezeu S-a arătat cu adevărat om pe pământ şi cu oamenii împreună a petrecut. Deci Acest Dumnezeu, ca Un adevărat şi unic Fiu Născut al lui Dumnezeu, înţelepciune vie şi om, întrupat cu adevărat din pururea Fecioara, Acesta Unul este şi îndoit şi într-amândouă acestea desăvârşit. Căci El este desăvârşit şi Cuvântul Dumnezeului celui viu, care a luat întru Sine fire omenească din Fecioară, nedespărţit fiind Însuşi cu firea omenească făcându-Se început şi ipostas.

Drept aceea, aceasta se cheamă lucrarea trupului. De vreme ce Însuşi pe Sine o a luat şi întru Sine o a unit, negrăit şi mai presus de cuvânt, nimic suferind cu luarea ci mai vârtos primind ea din dumnezeire, de vreme ce şi omenirea Lui nu dă ceva dumnezeirii Lui, ci dimpotrivă lua ceva, şi se înalţa de Cel ce a luat-o pe dânsa, iar nu smerea pe Cel ce a luat-o. Cu toate că a se întrupa se zice a se smeri, însă cu bună cuviinţă Întruparea viului Cuvânt al lui Dumnezeu se cheamă slava şi împărăţia lui Dumnezeu. Căci zice: „Domnul S-a împărăţit întru podoabă S-a îmbrăcat”[38], drept aceea Unul este Hristos. Că după Ipostas este Unul, şi pentru aceea Pavel zice: „Unul este Domnul nostru Iisus Hristos, iar firi două.[39] Fiindcă Cuvântul trup s-a făcut, şi viaţa s-a arătat în trup şi de la Dumnezeu este tot cel ce mărturiseşte pe Domnul nostru Iisus Hristos că a venit în trup precum zice iubitul ucenic: „Şi de vreme ce pruncii s-au împărtăşit trupului şi sângelui şi El asemenea s-a făcut părtaş aceloraşi, ca prin moarte să biruiască pe Cel ce are stăpânirea morţii, adică pe diavol[40], iată dar că zisele dumnezeiescului Pavel strică tot eresul. El zice că s-a împărtăşit trupului şi sângelui, şi zice aceasta pentru cei cu năluciri şi pentru Nestorie cel fără de minte, care nu primesc întruparea Cuvântului, şi cei ce zic că Hristos are o fire şi cei ce zic că are o voie. Pe toţi aceştia dar, Pavel îi sfărâmă, căci cum s-ar fi făcut părtaş acelor prunci, dacă ar fi o fire şi o voie? Şi cum semiţia lui Avraam ar fi luat? Şi Apolinarie asemenea rămâne combătut când zice, ca să biruiască pe cela ce are stăpânirea morţii. De n-ar fi avut suflet cuvântător şi omenesc, cum ar fi murit cu trupul? Şi prin moarte cum ar fi înviat şi ar fi mântuit? Deci Cuvântul lui Dumnezeu şi trupul unul este din două firi şi unul din două voi, Domnul nostru Iisus Hristos, căci voile Sale nu sunt potrivnice, precum au zis, ci fiecare care îşi are firea sa; şi desăvârşite sunt întru Dânsul şi nu se schimbă nici de cum.

---

[37] Fil. 2, 8.
[38] Psalm 92, 1.
[39] Ioan 1.
[40] Evrei 2, 14.

Vocea cea omenească se supune celei dumnezeieşti, şi aceasta o mărturiseşte glasul singurului Mântuitor către Părinte zicând: „Părinte de este cu putinţă să treacă de la Mine paharul acesta"[41], înţelegând cu aceasta moartea trupului pentru omenire. De vreme ce şi pe noi ne învaţă a ne ruga pentru a nu intra întru năpaste prin slăbiciunea firii; nu fie vocea mea, adică cea omenească, ci a ta, adică cea dumnezeiască, care una este a Tatălui şi alta a Fiului şi Sfântului Duh. Iată că nu este împotrivitoare vocea cea omenească celei dumnezeieşti, ci supusă cea dintâi celei dea doua, căci vocea Cuvântului, a Tatălui şi a Duhului Sfânt una este precum a zis; pentru că şi o putere şi o voie şi un sfat şi o lucrare este acum, iar voia cea firească a trupului alta este, căci prin aceasta a vrut de a mâncat, a băut şi S-a temut de moarte. Pentru aceea s-a şi rugat zicând, că să treacă de este cu putinţă paharul morţii.

Pe această voie o supunea Părintelui rugându-Se: nu voia Mea ci a Ta să fie, adică cea dumnezeiască iar nu a trupului. Deci păgânii şi neprimitorii de întruparea Cuvântului lui Dumnezeu sunt aceştia care cred o fire, o lucrare şi o voie.

Clericul: Dar care sunt după aceştia alţi păgâni, părinte prea sfinte?

Capitolul 16
Asupra păgânilor Origen, Didim şi Evagrie asupra urmaşilor lor eretici, şi pentru învierea morţilor.

După aceştia sunt alţii şi înaintea acestora este Origen şi cei împreună cu dânsul, care lepădând învierea morţilor, aduc sfârşitul muncilor şi bârfesc ca şi Platon că sufletul se mută dintr-un trup într-altul, şi foarte silindu-se a schimba toate cele dumnezeieşti; căci de nu este învierea morţilor nu este nici învierea lui Hristos, şi cele ce sunt ale socotinţei sunt în deşert, după cum cred aceşti păgâni; şi de nu este învierea trupului în deşert este şi zidirea omului. Dar pentru ce a mai zidit Dumnezeu trupul? În deşert a zidit lumea văzută? De nu este înviere, nedreptate este la Dumnezeu, să se muncească numai sufletul, şi trupul să primească dulceţile, iar muncindu-se trupul fără a avea îndulcire, mai mare nedreptate e pentru noi de la Dumnezeu. Şi de nu e îndulcire, nici muncă, precum zice dogma lui Epicur cel fără de Dumnezeu, ci toate sunt de la sineşi aflate, acestea ca şi el, fără Dumnezeu sunt. Dacă, precum bârfesc ei este sfârşit muncilor, atunci în deşert sunt legile, în deşert cele vechi cuvintele Proorocilor, ale Apostolilor şi ale Evangheliei, în deşert râvnele dreptilor

[41] Matei 26, 39.

care arăta asupra păcătoşilor, precum a lui Moise asupra celor ce a făcut păgânătate, a lui Ilie asupra proorocilor celor mincinoşi, a Botezătorului asupra Irodiadei, a lui Petru asupra Ananiei, Safirei şi a lui Simon vrăjitorul, a lui Pavel asupra celui ce a curvit în Corint şi a altor mii de iubitori de Dumnezeu, asupra celor neplecaţi. În deşert este şi omenirea lui Hristos, după cum zic aceşti păgâni. O hulire şi fără Dumnezeu!!! Dacă este sfârşit muncilor, ce a folosit întruparea lui Hristos? Şi oare pentru ce s-a făcut dacă vor lua împărăţia cei ce au greşit fără de pocăinţă şi cei ce au vieţuit păgâneşte? Ci şi mincinos zic că e Cel ce a zis: „Eu sunt Adevărul."[42] Şi: „Cerul şi pământul vor trece, iar Cuvintele Mele nu vor trece."[43] Şi pe Acela ce a numit muncă veşnică şi împărăţie veşnică. O ce păgânătate! Dar pentru ce s-a dat pocăinţa, dacă muncile au sfârşit, şi de ce folos este? Cum va fi acolo viaţa veşnică şi neschimbată? Cum va fi o zi nesfârşită? Şi cei ce se muncesc acolo, după vremi, unii după ce se vor munci să se mântuiască? Nu sunt dar veşnice cele ce vor să fie, va să fie sfârşit dar şi vieţi. Acestea nu sunt astfel precum zic păgânii şi cei ce nu se gândesc. Iar Cuvântul lui Dumnezeu grăieşte că viaţa veşnică va fi moştenirea drepţilor, iar munca veşnică va fi a nedrepţilor. De acestea din urmă nu ne putem izbăvi decât prin pocăinţă cu singura milă a lui Hristos.

Clericul: Dar care este acela Origen care a adus în Biserica lui Hristos nişte dogme ca acestea?

Arhiereul: Mulţi scriu pentru dânsul şi de la dânşii vei înţelege. Noi îţi vom spune despre dânsul prin puţine cuvinte. De mult nu a fost aici acest om de neam alexandrin creştini din strămoşi, şi ajuns la vrednicia preoţiei şi a învăţătoriei. Cu înţelepciunea cea din afară îndrăznind, ca din Adam cel întâi, căzu prin trufie în neîndumnezeirea lui Arie, şi celor asemenea lui se făcu rădăcină şi tată şi s-a depărtat de Dumnezeu, jertfind, ticălosul, dracilor, orbit fiind cu patima trufiei, care patimă şi multor altora cari n-au luat aminte cu smerenie, ci au avut făţărnicie părându-li-se că au le-au pricinuit căderea şi păgânătatea.

Clericul: Dar atât e, părinte, patima trufiei?

---

[42] In. 14, 6
[43] Mc. 13, 31

Capitolul 17

Patima trufiei şi a înălţării fac ca cineva să cadă în eresuri.

De voieşti să ştii cât de mare este această patimă, ascultă pe Mântuitorul care zice: „Văzui pe satana ca un fulger căzând”[44], suferind aceasta cădere nu pentru pofta trupească, ci numai pentru trufie şi împotrivirea lui Dumnezeu. Pentru aceea şi vrăjmaşii lui Dumnezeu se cheamă. S-au surpat de la Dumnezeu şi mai vârtos s-a stricat cu întruparea Cuvântului care până la întrupare şi la moarte S-a smerit, şi aceasta prin Cruce. Pentru aceea şi mai cu osebire se gonesc şi se depărtează acestea cu Crucea, ca şi cu un semn al smereniei lui Dumnezeu şi al dragostei celei desăvârşite care este spre noi. Si cei ce urmează trufaşului acestuia, se urăsc de Mântuitorul care S-a smerit şi se necinstesc fiind părăsiţi de dânsul, de vreme ce se numesc necuraţi şi vrăjmaşi ai lui Dumnezeu. Căci zice: „Necurat este lui Dumnezeu cel cu inima înaltă”[45]. Şi: „Domnul este împotriva trufaşilor ca unor potrivnici ai Lui”[46]. Pentru această patimă şi Adam a căzut, Cain şi Ham, Faraon şi Nabucodonosor au pierit. Solomon s-a înşelat şi fiul său şi-a micşorat împărăţia şi mulţi proroci mincinoşi s-au făcut. Din aceştia unii astăzi povăţuitori ai eresurilor s-au făcut, despărţind-se de Biserică şi amestecându-se cu ereticii prin mintea lor cea trufaşă şi îndrăznind a fi loruşi înţelepţi, iar mai vârtos nebunindu-se, precum zice dumnezeiescul Pavel: „Fiind pustii de dumnezeiescul dar.”

După Cuvântul Domnului: „Iată se lasă casa voastră pustie.” [47] Despărţiţi se fac de la Dumnezeu, fiind părăsiţi de El. Şi cum au suferit jidovii trupeşte, aceştia asemenea vor suferi sufleteşte, precum şi tatăl lor diavolul, făcându-se vase întunecate din vas luminate ce erau, căci dumnezeiescul dar nu străluceşte vrăjmaşului său şi celui ce se luptă cu dânsul. Pentru aceea şi minte întunecată şi fără minte este ca un fără Dumnezeu şi solitor de nedumnezeire, celor ce nu iau aminte.

Clericul: La mari răutăţi este solitoare patima trufiei după cum înţelegem, şi Dumnezeu să ne izbăvească de dânsa, cu rugăciunile tale. Arată-ne însă şi nouă din ce rânduială sunt luptătorii de icoane şi ce vom zice celor ce dezbat asupra lor.

---

[44] Lc. 10, 18
[45] Pilde 16, 6
[46] Pilde 3, 34
[47] Lc. 13, 35

Capitolul 18
Asupra bogomililor păgâni, luptători împotriva icoanelor

Arhiereul: Pentru aceasta nu trebuiesc cuvinte multe, căci atât Scripturile cele vechi cât şi cele noi dovedesc că obiceiurile Bisericii sânt sfinte şi de la Dumnezeu, noi vom zice însă cât de puţin ne-am învăţat, că nu e cuviincios pentru noi a nădăjdui numai în idele ce sunt ale noastre şi de aceea nici nu zicem de la noi. Astăzi creştinii care se numesc eretici, nu sunt luptători de icoane, ci numai spurcata adunare de nebunie a păgânilor bogomili, pe care nu trebuie nicidecum să-i numim creştini, pentru că leapădă toate Tainele Bisericii, precum am zis, şi împreună cu dânsele şi Sfintele icoane. Cei dintâi luptători de icoane, credeau ca şi aceştia, cu singura deosebire că ziceau, că cinstesc Sfântul chip al Crucii, Sfintele Biserici, dumnezeiescul Botez şi rânduiala credinţei părinţilor, iar dumnezeieştile icoane păgâneşte le numeau idoli, lepădau şi sfintele moaşte ale sfinţilor şi minunile, nenumind păgânii, în învăţătura lor pe nimeni sfânt. Acestea sunt stricarea darurilor lui Dumnezeu ce sunt întru noi, dăruite nouă prin întruparea Cuvântului celui viu şi prin propovăduirea cu cuvintele şi lucrurile singurului nostru Mântuitor, de a căror mărturisire voiesc a se lepăda.

Şi fiindcă şi păgânii şi jidovii se împotrivesc Sfintelor Icoane, şi le numesc pe ele idoli, cam în puţine cuvinte vom răspunde şi lor; aceste cuvinte vor fi însă destule pentru cei ce înţeleg. Dumnezeu este nevăzut, ca unul fără trup şi stat, neînchipuit, şi de aceea nu e nici hotărât, dar îl ştim de prooroci hotărât şi închipuit şi cu închipuire văzut. Căci şi Avraam a văzut pe Dumnezeu, şi Iacov pe scară şi Moise pe rug şi în munte, şi Isaia pe scaun înalt şezând, şi Iezechiel în mijlocul celor patru fiinţe, şi Daniil pe nor ca un vechi de zile şi alţi mulţi prooroci. Deci se cuvine să întrebăm, adevărate sunt acestea, ori minciuni? Vom zice că sunt cu totul adevărate, dacă primesc Scripturile şi de sunt adevărate: dumnezeieşti sunt acestea sau năluciri idoleşti?

Pare-mi-se că vor mărturisi că sunt dumnezeieşti, de vreme ce sunt vedenii Dumnezeieşti, după puterea celor ce le-au văzut făcute de la Dumnezeu, că precum este Dumnezeu niciodată nu se vede, căci neînchipuit este. De vreme ce sunt acestea de la Dumnezeu, după cum şi zice: „Eu vedenii am înmulţit, şi prin mâinile Proorocilor n-am închipuit”[48] şi vederile acestea ale lui Dumnezeu sunt. Deci aceste vedenii sfinte sunt vrednice de cinste şi închinăciune, şi precum sunt scrise în dumnezeieştile cărţi, aşa sunt şi Sfintele Icoane. Şi precum sunt cu mintea socotite şi cu cuvântul grăite, aşa şi pe scânduri, pe ziduri şi pe haine cu bună credinţă şi

[48] Osie 2, 10

dumnezeieşte fiind scrise, se însemnează cu cinste, precum avem şi noi în vedere prin icoanele cele zugrăvite, prin cărţi şi prin cugetări. Prin vederea celor văzute de Prooroci care sunt vedenii şi vederi dumnezeieşti, cu mintea prin citiri ne sfinţim, dar ca unii ce suntem cu trup, grăim cu cuvântul şi cu ochii vedem, simţirile ne sfinţim.

Sunt şi năluciri idoleşti, ce sunt necurate, spurcate, urâte şi lepădate de credincioşi; ci şi cărţile lor şi înţelegerile lor sunt scârbite că sunt păgâne şi spurcate, iar asemănările acestora împreună cu dânşii sunt lepădate. Dintre acestea, dar se formează o pricepere, cum că, cele câte sunt pe numele lui Dumnezeu, dumnezeieşti sunt, iar câte sunt pe numele dracilor, sunt spurcate şi urâte. Pentru aceea şi Moise asupra idolilor drăceşti zice: „Să nu faci nici o asemănare a câte sunt în cer, nici câte sunt pe pământ"[49], pentru că pe aceştia-i făcea dumnezei, elinii. Iar chipurile celor dumnezeieşti dacă le-a văzut în munte, le-a aşezat prin cort fiind şi lespezile cu chivotul în care erau acestea, toiagul cel odrăslit în mana cea căzută ca ploaia, închinându-se înaintea lor şi rugându-se către Dumnezeu. Şi spre asemănarea îngerilor avea icoane văruite, ca să arate mai cu seamă chipul adevărului celor cereşti.

Pentru că îngerii vieţuind sus, împrejurul acelei Fiinţe dumnezeieşti a pus şi aici îngerii cei ciopliţi împrejurul cortului, arătând şi mărturisind prin toate acestea, că cele câte sunt sfinte, iar câte sunt pe numele dracilor sunt lepădate şi fără de Dumnezeu. Asemenea şi pentru jertfe, Moise a poruncit să jertfească dobitoace necuvântătoare. Elinii aveau şi ei jertfe, însă jertfele dumnezeieşti erau numai acele aduse lui Dumnezeu de Moise, cărnurile erau sfinte, şi celelalte aduse la jertfă se cheamă jertfe sfinte ale lui Dumnezeu spre curăţie şi iertare săvârşindu-se; şi cât se aduce lui Dumnezeu se aducea; iar jertfele elinilor şi ale celor fără de Dumnezeu erau spurcate şi necurate ca nişte jertfe aduse dracilor şi dătătoare de urâciune.

De aceea şi de noi sunt lepădate. La acestea Pavel zice: „Iar de vă va zice vouă cineva că aceasta este jertfită idolilor, nu mâncaţi"[50], şi jertfele Domnului împreună cu ceilalţi Apostoli, porunceşte celor ce cred din limbi, să se ferească de cele jertfite idolilor, şi de curvie şi de mortăciune. Şi Pavel zice iarăşi: „Că neamurile dracilor jertfesc, iar nu lui Dumnezeu"[51], deci precum cele jertfite dracilor sunt rele, aşa şi cele închipuite dracilor sunt viclene şi pline de toată răutatea, nu că făpturile lui Dumnezeu sunt rele, căci şi dracii sunt făpturi, iar nu pentru aceasta sunt răi, că toate cele ce sunt de la Dumnezeu sunt bune, ci pentru că s-au făcut

[49] Deut. 5, 8
[50] I Cor. 10, 28
[51] I Cor. 10, 20

răi şi depărtaţi de Dumnezeu prin voinţa lor, prin arbitrul lor; şi cele aduse de la păgâni sunt urâcioase, căci dracii locuiesc în ele şi lucrează prin dânşii, asemenea şi cuvintele şi dogmele. Cărţile păgânilor sunt necurate, ca cele ce sunt zise şi scrise asupra lui Dumnezeu, iar cuvintele propovăduindu-se şi cărţile dumnezeieştilor bărbaţi sunt vrednice de închinăciune şi cinste, fiind spre slava lui Dumnezeu şi împărtăşindu-se dumnezeiescului dar.

Aceasta se înţelege şi pentru dumnezeieştile Icoane şi se socotesc vrednice de închinăciune, oricâte vor cuprinde vedenii prooroceşti; oricâte închipuie pe Cuvântul lui Dumnezeu care S-a întrupat pentru noi făcându-se om, şi oricâte închipuie pe ceea ce L-a născut cu trup, care se trage după neam de la Avraam şi David; pe cei ce au slujit acestui Domn sau apostoleşte, sau arhiereşte, sau mucenicеşte, sau pustniceşte sau vor fi vieţuit fecioreşte şi vasele lui Dumnezeu s-au arătat încă fiind vii şi au dobândit daruri prooroceşti şi puterea tămăduirilor, precum şi alţi asemenea lor, care şi după moarte prin moarte şi prin chemarea lor, au lucrat şi lucrează cele Dumnezeieşti, şi care au lucrat asemenea prin închipuiri şi icoane; că puterea le-a dat-o Cuvântul lui Dumnezeu Cel Ce S-a sălăşluit întru dânşii şi pururea vieţuieşte şi lucrează în toţi şi nimic din cele ce sunt, nu este fără Dânsul.

Care sfinţeşte şi apa cu dumnezeiescul Duh, şi o păzeşte nestricată ca şi ţărâna şi trupurile moarte ale robilor Lui, iar şi Bisericile Lui cele neînsufleţite le sfinţeşte; şi în locuri sfinte unde este chemarea lui Hristos, sau a Maicii Lui, sau a Sfinţilor Lui, multe minuni se săvârşesc; încă n-au putere lemnele, pietrele şi izvoarele, că şi acestea sunt zidiri ale lui Dumnezeu, ci toată puterea stă în Dumnezeiеasca chemare şi harul Duhului care locuieşte într-însele. Drept aceea toate cele ce sunt ale lui Hristos, din toată materia, ori Cruce, ori Biserică, ori apă sfântă cu puterea lui Hristos face minunile; şi ridicându-se în numele Sfintei Treimi pâinea şi numai chipul Crucii în văzduh făcându-se face minuni, căci goneşte draci şi piere toată fermecătoria şi descântecul. Pentru că Hristos asupra diavolului S-a întrupat ca să-i sfărâme puterea, şi văzut este că i-a şi stricat-o.

Cine a slăbit pe draci? Cine a şters mulţimea dumnezeilor? Cine a stricat idolimea? Şi cine a potolit vrăjitoriile? Numai Hristos a făcut acestea prin ucenicii Lui sfărâmând toate lucrurile diavolului; nici legea, nici Proorocii, nici poporul evreiesc cel ucigător de Dumnezeu şi neplecat n-au putut face acestea; căci cine dintr-înşii au stătut împotriva tiranilor? Cine a învăţat şi a luminat popoarele? Cine a adus lumea să cunoască pe adevăratul Dumnezeu Unul în Treime, fără întrebuinţare de arme şi bogăţii, fără stăpânirea muncitorilor, fără înţelepciune lumească şi cu săraci şi smeriţi în cuvânt? Au nu Hristos a îndreptat acestea prin pescari;

şi prin cei după vreme smeriţi robi ai Săi, cei amărâţi, goniţi şi căzniţi, care şi până acum aievea se arată?

Aceasta dar, adică puterea cea mare a Părintelui, înţelepciunea cea vie a Cuvântului lui Dumnezeu, Cel într-un ipostas, Chipul şi pecetea cea fără trup, strălucirea cea împreună pururea fiitoare, lumina cea nevăzută, din netrupeasca şi nenăscuta Lumină, luminează pe toate ale Sale şi le sfinţeşte, precum raza cea simţitoare a soarelui văzut este lumină din lumină. Şi precum toate cele văzute cu simţirea sunt luminate şi încălzite de soare, aşa şi puterea Soarelui dreptăţii pe toate le chiverniseşte. Pentru aceea toate ale Sale sunt sfinte, asemenea şi Icoanele şi veşmintele sale, care şi minuni au făcut şi celor ce sunt ai Lui. Căci Acela le-a dat lor puterea zicând: „Cei ce crede întru Mine lucrurile care le fac Eu, şi acolo le va face, şi mai mari de acestea va face"[52]. Şi aceasta pentru Dânsul, că iară Însuşi a zis: „Fără de Mine nu puteţi face nimic", şi arătat în destul este aceasta, întorcând printr-însul toată lumea de la înşelăciunea idolească la dumnezeiasca Sa credinţă, cu lucrarea dumnezeiescului Duh.

Drept aceea dar toate ale Sale sunt sfinte, iar ale dracilor necurate, spurcate, scârbite şi toate ale păgânilor: bisericile lor, soboarele lor şi cărţile lor sunt spurcate foarte. Să facem o întrebare jidovilor şi limbilor: pentru ce cinstesc ei cărţile lor, şi le ţin ca nişte engolpioane? Oare pentru pielea şi vopselele de pe dânsele? Pentru cerneală sau chinovar, sau aurul de pe dânsele? Au pentru că zidiră case de adunare se adună într-însele? Nu, nici de cum, nu socotim astfel aceste case, pare-mi-se că şi vor zice, ci pe numele legii fiind scrise aceste cărţi ale lor, şi casele cele de sobor astfel avându-le zidite, le cinstesc pe ele, ca cele ce sunt ale legii lor.

Deci dintr-aceasta cunoscută este lor nepriceperea, căci de vreme ce ei nu cunosc pe Dumnezeu, cinstesc acele lucruri, nu pentru materie, ci pentru darul lui Dumnezeu. Cum ne clevetesc dar pe noi care credem în Adevăratul şi Unul Dumnezeu în Treime? pe noi care cinstim toate cele ce sunt în Numele Acestuia, şi încă închipuim şi cinstim cele ce sunt ale socotinţei Cuvântului, care cu adevărat S-a întrupat şi oamenilor S-a arătat; şi cele ce sunt ale Sfinţilor Lui pe care noi prin Sfintele Icoane învăţăm scripturile pe cei ce nu le ştiu, şi mintea, şi faţa şi toate simţirile ne sfinţim printr-însele, după cum şi singur Moise, precum am zis în asemănarea şi închipuirea celor cereşti, a întins cortul şi a pus la jertfelnic heruvimii turnaţi şi ciopliţi, închinându-se chivotului de lemn, lespezilor de piatră şi celor alte ale cortului.

Deci nu sunt de lepădare, chipurile celor dumnezeieşti, căci precum îndestul văzurăm, n-au nici un cuvânt acei fără Dumnezeu şi fără minte care caută pricini.

---

[52] In. 14, 12

Clericul: Am înțeles în destul, Părinte sfinte, din cele ce ne-ai spus, mai lipsește a ști și care din eresuri, după al șaptelea Sobor, a toată lumea a intrat în Biserică și a făcut stricăciune, și cum trebuie a răspunde celor ce se țin de acel eres.

Arhiereul: Frate, n-am zis de la mine și acele cuvinte de mai înainte, ci din cele ce avem de la părinți. Și acestea puține, căci nu este treaba noastră a vorbi despre toate, și nici n-avem pentru aceasta destulă putere. Dar cu nădejdea către Dumnezeu, să vorbim după puterea noastră și asupra cererii voastre.

Capitolul 19
Asupra catolicilor

După al șaptelea sobor a toată lumea, alt sobor nu s-a mai făcut decât acela care se numește al optulea, pe care și catolicii îl țin minte.

Din cele lucrate de acest sobor, unele arătând și pentru înnoirea catolicilor, vom înțelege cu socotință. Acest sobor au dat anateme pentru cei ce au îndrăznit a zice că dumnezeiescul Duh purcede și de la Fiul și au așezat a se păzi neschimbate toate ale Sfântului Simbol. Nu știu cum catolicii n-au băgat de seamă aceasta, și se pare însă că din trufie și din înălțarea lor au pățit aceasta care și pe îngerii cei dintâi i-au surpat și a fost pricinuitoare căderii și morții începătoriilor neamului nostru. Deci aceasta a fost pricina marii căderi a bisericii catolicilor care ea mai întâi era următoare Simbolului și învățăturii Apostolilor și ale Părinților, și ea era, fiindcă nu ascundem adevărul, întâia a tuturor.

Noi am vrut și am dorit să o avem pe dânsa ca întâia, numai să fi păzit neatins semnul adevăratei credințe. Catolicii însă, înălțându-se cu mintea mai mult decât toți, necugetând la cele zise: „Cel ce vrea să fie întâi, să fie cel din urmă dintre toți”[53]. Și: „Tot cel ce se va înălța pe sine se va smeri”[54]. Poftind și cercând ale elinilor ca niște lucruri înalte ale credinței lui Hristos, după ce lepădară neîndumnezeirea elinilor prin pescarul Petru și prin cei asemenea lui, această înțelepție nebună râvnind după înțelepții elinești din afară și socotind a fi mai înțelepți decât alți frați, și părându-le după cum zice Pavel, a fi de sine înțelepți.

Cu rea cădere au căzut și zac (vai, vai) pururea de trufie, boală netămăduită și rea, ca aceea a celor care nu vor să se tămăduiască cu

[53] Mc. 9, 35
[54] Mt. 23, 12

pocăința, nici nu vor ca plecându-se să se supună Dumnezeiescului Simbol alcătuit de Părinți prin Dumnezeiescul Duh, ci mai mult vor să ne tragă și pe noi în acea singură nebunie a lor, lăudându-se cu stăpânirea marelui Petru, și cu împotrivire umblă în pocăința lui Petru. Care precum se vede pentru aceasta a fost dascăl celor din Roma și întâi păstor pentru ca să-i învețe și să le arate cele ce sunt ale întoarcerii și cele ce sunt ale pocăinței puindu-se înainte pe sine pildă. Că și el de laudă și de trufie fiind tras, și pentru aceasta din care credință mai înainte a mărturisit scăpătându-se, nu într-alt chip fără numai prin pocăință și-a aflat îndreptarea.

Îmi vine a crede că cele ce s-au zis către dânsul, prooroceşte s-a zis: „adică Simone, Simone iată că v-au cerut pe voi satana ca să vă cearnă ca grâul, iar eu m-am rugat pentru tine ca să nu se împuțineze credința ta, iar tu întorcându-te cândva, întăreşte pe frații tăi."[55] Aceasta s-a și întâmplat lui, întorcându-se după lepădare pe mulți a întărit, să fie dar și acum iubirea de oameni a lui Hristos pentru rugăciunile lui Petru, celor ce sunt în Roma ca și lui Petru, a se întoarce cu smerenia lui Hristos și cu mărturisire fierbinte, iarăşi către dreapta credință din care a căzut, după dragostea lui Petru, să întărească pe frați cu credință fierbinte cu pace, cu dragoste și cu bună mărturisire a drept slăvitorului Simbol al Părinților. Căci Petru cu pocăință, cu lacrimi și cu cea de trei ori mărturisire a dragostei întru Hristos, nu numai că s-a împreunat iarăşi cu cei dintâi Apostoli, dar încă s-a pus înaintea lor și s-a hirotonisit păstor turmei lui Hristos. Catolicii însă lăudându-se a avea de căpetenie pe Petru și înălțându-se mai presus de ceilalți, se fac, pe dânşii și pe alții, solitori părăsirii dogmelor celor drepte și altor căderi. Drept aceea dezbinând mădularele lui Hristos, s-au făcut mai mult decât toți câți s-au pornit oarecând asupra ei, pricinuitori de vătămare, și într-atâția ani au dat mii de pricini de sminteală tuturor fraților celor răscumpărați cu dumnezeiescul sânge al lui Hristos.

Clericul: Dar care sunt, Părinte, mai cu seamă acelea pe care le-au născocit catolicii, și pentru care s-au și despărțit de Biserica lui Hristos cea sobornicească?

Arhiereul: Care sunt cele ce izvodesc catolicii?

[55] Lc. 22, 31

Capitolul 20
Cea dintâi izvodire

Arhiereul: Cel dintâi adaos este greşeala ce-au făcut la Sfântul Simbol al credinţei pentru care Părinţii au întărit ca nimic să nu se adauge nici să se scoată. Şi pe lângă acestea multe altele, depărtându-se de obiceiul cel vechi al Bisericii au născocit de la dânşii, şi cu un cuvânt mai toate ale Bisericii, căci latinii aduc la jertfire şi azimă întocmai cu obiceiul iudeilor, dezleagă posturile cele date de Apostoli şi de Părinţi, adică miercurea, vinerea, cele două zile dintâi ale Sfintelor Păresimi, şi celelalte posturi date, care dezlegare e cu totul împotriva obiceiului creştinilor şi datelor Sfinţilor noştri Părinţi. Pentru aceste posturi şi canonul cel Apostolesc porunceşte şi toată ceata Sfinţilor au învăţat şi au păzit. Ei postesc în toate sâmbetele, ceea ce este afară din canonul cel Apostolesc şi peste aşezământul Părinţilor, căci numai într-o sâmbătă zic ei că se cuvine a posti, iar nu într-alta, fiindcă sâmbăta e mulţumirea facerii, precum duminica e a Învierii, şi închipuire fiind cu adevărat înaintea Învierii, pentru că Mântuitorul cu dumnezeiescul suflet mergând în iad a dăruit slobozirea şi Învierea de care încredinţată fiind Biserica, în fiecare sâmbătă face cele ce sunt pentru cei ce au adormit întru credinţă. Şi nunţile lor le fac iarăşi fără de lege. Nunţile şi hirotoniile nu mai se păstrează nici aceste după cum au fost lăsate de Sf. Apostoli şi Sf. Părinţi. Se ajunsese ca tatăl să se împreuneze cu mama iar fratele cu sora (n.n. după manuscrisul chirilic). De asemenea nici hirotoniile nu se făceau prin punerea mâinilor ci prin ungere, de aceea aceste practici l-au determinat pe Dionisie, urmaşul Sf. Apostoli să facă referiri în mod special la acestea.

Şi liturghia o fac aceşti catolici cu totul schimbată şi afară din rânduială; întâi că o fac cu azimă ca şi evreii care aduceau şi prăznuiau cu azimi, pe când nouă toate ni s-au înnoit. Nouă ni s-au dat a aduce pâine desăvârşită, de vreme ce şi pâinea vieţii Cuvântul lui Dumnezeu desăvârşit S-a dat nouă, unindu-se frământăturii noastre, fiind Dumnezeu desăvârşit şi făcându-Se om desăvârşit, pentru aceea Mântuitorul a asemănat împărăţia şi socotinţa întrupării cu aluatul zicând: „Asemenea este împărăţia cerurilor aluatului", şi celelalte. Apoi nici dimpreună nu slujesc liturghia catolicii, nici dintr-acelaşi pahar şi aceeaşi pâine cuminică pe mirean, precum face Biserica noastră, ci cu alt obicei. Nici Botezul nu-l fac în trei afundături, ci prin turnare şi fără de mir, nici cuminecare nu dau pruncilor celor botezaţi, nici la alţii până ce nu ajung înaintaţi în vârstă; şi cei mai mulţi copii ai lor sunt nemiruiţi, şi mare parte din ei murind, rămân neîmpărtăşiţi cu Sfintele Taine, pentru că nu pot vorbi. Nici nu fac hirotonia episcopilor lor la jertfelnic prin punerea mâinilor, după vechea rânduială de mai întâi a lui Hristos Dumnezeului nostru şi Apostolilor Lui,

care ridicându-Şi mâinile i-a blagoslovit pe ei şi Duhul cel Sfânt pe capetele Apostolilor a şezut; şi prin punerea mâinilor arhiereului Lui (zice Pavel) iar nu prin mir şi prin ungere.

Şi lui Timotei zice: „Nu fi neîngrijit de darul care ţi s-a dat ţie prin punerea mâinilor mele"[56]. Cei şapte diaconi şi Varnava, şi însuşi Pavel şi toţi punere de mâini au primit.

Chiar vorba hirotonie însemnează punere de mâini. La ei hirotonia nu se face de mai mulţi episcopi, nici prin punerea Evangheliei deschisă, precum învaţă marele Dionisie, ci un episcop dintr-înşii de multe ori hirotoniseşte episcopi, şi cu ungere de mir, afară din rânduiala Apostolilor mai ales după legea veche. Însuşi de s-ar afla faţă de mai mulţi episcopi ei nu slujesc împreună cu cel mai mare, căci nu poate şi de aceea ei nu slujesc împreună nici hirotonisesc împreună pe cel ce se hirotoniseşte, nici nu e cu putinţă să slujească împreună unii cu alţii, căci nu le e cu putinţă a frânge azima cea sfinţită şi a da mulţimii precum a dat-o Mântuitorul sfinţind, frângând şi dând ucenicilor.

Drept aceea la catolici nu e obicei ca să slujească preoţi sau episcopi mulţi împreună, nici nu se împărtăşesc împreună dintr-o pâine şi dintr-un pahar, precum a luat Pavel de la Domnul şi ne-au dat nouă dreptcredincioşilor să le lucrăm. De aceea nimeni dintr-înşii nu slujesc împreună cu papa, fără numai un diacon. Astfel toate le-au făcut mai izvodite şi afară din rânduiala Mântuitorului nostru, a Apostolilor şi a ucenicilor Sfinţilor Părinţi. Chipul călugărilor unul fiind, aceştia în multe părţi le-au împărţit şi multe feluri de chipuri călugăreşti au făcut, pe care nimeni din Părinţi n-au aşezat, căci toţi zic că chipul călugăresc numai unul este ca şi Botezul, pentru care şi dumnezeiescul Dionisie învaţă, şi deşi numim noi chipul cel mare şi chipul cel mic, cu aceasta nu zicem că sunt două, ci unul şi acelaşi, cel mare şi desăvârşit, iar acela pe care îl numesc mic, nu e altul decât arvuna celui mare, începătura aceluia şi înainte închipuire, şi pentru neputinţă mai pe urmă s-a socotit de unii din Părinţi ca o arvună ce se dă celui mai mare, şi mai pe urmă după vreme sfârşindu-se în acel dat unic chip al călugăriei.

Drept aceea, arvună se cheamă Sfântului şi Marelui Chip, şi pentru aceasta vorbeşte mult marele între Cuvântătorii de Dumnezeu şi mărturisitorul părinte Teodor Studitul. Dar nu numai ca acestea care sunt afară din obiceiul celei dintâi Biserici au aceştia, dar şi altele care nu se cuvin creştinilor.

Apostolii însă ne-au învăţat pe noi a fi cucernici şi înfrânaţi în toate, zicând: „Cel ce se nevoieşte pururea se fereşte şi de vreme ce mâncarea

[56] I Tim 4, 14

sminteşte pe fratele meu, (zice) nu voi mânca carne în veac"[57] şi cum că se cade a ne ţine şi a ne feri de carne, căci însuşi Pavel postind ne învaţă zicând: „În posturi de multe ori şi înfrânează trupul meu şi-l robesc"[58]. Petru chiar se hrănea cu mazăre şi cei alţi ucenici asemenea, dându-ne şi nouă a posti postul Mântuitorului şi miercurea şi vinerea, aşezând legea prin care ne opreşte de carne, ouă şi lapte, precum am apucat din început de la dânşii, de la Apostoli şi de la Părinţi.

Capitolul 21
Asupra celor ce mănâncă cele neorânduite

De vreme ce, potrivit învăţăturii Sf. Apostoli şi Părinţi, trebuie să ne ferim, postind miercurea şi vinerea de cărnurile cele îngăduite de Lege. cu atât mai mult trebuie să ne abţinem de a mânca din carnea animalelor necurate. Cei care mănâncă din cele necurate dau dovadă de neînfrânare uneori mai mult decât fiarele, pentru că şi acestea aleg din prada lor ce este mai curat şi mai sănătos. Necurăţia se răsfrânge şi asupra sufletului care se întinează - şi dacă fiarele mănâncă conform firii lor, acei oameni care uneori gustă chiar şi din cele care ruşine este a le grăi, cad în cele mai prejos de fire. Cel ce nu se înfrânează de la mâncărurile necurate nu se poate înfrâna nici de la alte păcate. Şi nesocotind păcatele lor îndrăznesc să intre în biserică spre a lor osândă, de vreme ce Mântuitorul a zis „Nu daţi cele sfinte câinilor" şi „casa mea casă de rugăciune se va chema".[59]

Şi lupta lui Hristos pentru aceasta a fost şi biciul pentru aceasta l-a întrebuinţat Cel Blând, alungându-i pe negustori din templul Vechiului Testament care era umbra Bisericii creştine. În Biserica lui Hristos se cere o viaţă curată. Cei ce cad în diferite păcate nesocotind chemarea lui Hristos la o viaţă neîntinată sunt osândiţi muncii veşnice de nu se vor îndrepta prin pocăinţă şi părăsirea răutăţilor. Cunoască oricine cercetând că cel ce cade în păcate este lipsit de evlavie şi râvnă pentru lucrurile credinţei precum zice ruda Domnului „căci credinţa fără faptă moartă este precum şi faptele fără credinţă"[60].

Spre nădejdea mântuirii, Mântuitorul Hristos ne-a dăruit şi un al doilea mare dar după Botez, de curăţenie prin spovedanie şi părăsirea răului prin lacrimi.

Astfel, fiecare credincios greşind după Botez, a câştigat nădejdea de a se mântui prin darul pocăinţei şi al spovedaniei. Aceasta se realizează după

[57] I Cor. 8, 13
[58] II Cor. 11, 27
[59] Matei 21, 13
[60] Iacob 16, 20

cum au fost fixate prin canoanele şi rânduielile Sf. Părinţi spre o viaţă creştinească.

Clericul: Dar cum, Părinte, unii dintr-ai noştri nu prea iau în seamă unele ca acestea, ci numai pentru Simbolul credinţei vorbesc şi zic: că numai de ar fi vrut să zică acest prea Sfânt Simbol drept, nu i-ar fi lepădat pe ei pentru celelalte?

Şi măcar că mari sunt şi cele de mai sus zice, împotrivitoare adevăratei credinţe şi dreptei vieţi şi mulţi dintre sfinţi chiar pentru oarecare mici ca acestea, au arătat mare râvnă, până la moarte; ce cuvânt este dar pentru aceasta?

Arhiereul: Socotesc, frate, că unora ca aceştia dintr-ai noştri nu cunosc îndestul cele de la catolici. Deşi ştiu unele dintr-acestea căci mulţi scriu multe asupra azimelor, adică că nu se cuvine a aduce azimă nedospită, pe cele mai multe însă nu le ştiu. Iar unii din cei ce ştiu zic acestea numai crezând că vor îndrepta pe ei făcându-i să înţeleagă cele mai de căpetenie la credinţă, ca astfel cu încetul să-i aducă pe dânşii şi la îndreptarea celorlalte.

Capitolul 22

Este de trebuinţă să luăm aminte şi de cele ce ni se par a fi mici

Apostolii au avut grijă să îndrepteze pe creştini şi pentru cele ce li se par a fi mici, acestea se învederează din cele ce au scris celor din limbi prin Varnava şi prin Pavel, cum că se cuvine a se feri cineva de cele jertfite idolilor, de curvie şi de mortăciuni, pentru aceasta din urmă (adică pentru mortăciuni). Multora dintr-ai noştri li se părea a fi greşeală mică, însă acestea sunt cu totul împotriva învăţăturii Apostolilor.

Apostolilor însă nu li s-a părut aceasta de nebăgat în seamă, ci au scris acelea ce au scris, şi au zis a fi întocmai închinăciunii idolilor cel ce curveşte, de vreme ce şi Dumnezeu a poruncit acestea şi mai înainte de legea lui Noe cele ce s-a dat de la Dumnezeu celor de demult nu e bine a nu le băga în seamă, ci a le socoti duhovniceşte, a le îndrepta spre bine şi a le face mai mult decât porunceşte legea, iar nu fără de lege. Căci zice: „De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi intra în Împărăţia Cerurilor”[61], şi "o iotă sau o cirtă nu va trece din

[61] Mt. 5, 20

lege, până se vor face toate"[62], nu evreieşte, ci mai mult decât legea, duhovniceşte.

Căci precum în locul tăierii împrejur s-au dat nouă Botezul şi viaţa cea sfântă întru Hristos; în locul jertfelor de dobitoace necuvântătoare, jertfa cea cuvântătoare, cea vie şi fără de sânge, cea prin pâine şi prin pahar în adevăr a Trupului şi Sângelui lui Hristos; şi nunta cea cinstită a noastră, nu e poligamie sau curvie; şi fecioria în locul văduviei, cea mai înaltă decât nunta şi întocmai cu cinstea îngerilor. Aşa şi întru mâncări; înfrânarea în locul lăcomiei şi postul s-a dat mai înalt decât al legii; şi oprirea de carne la zile de vremi s-au poruncit. Deci noi părăsind legea cea veche, nu o stricăm, ci ne înălţăm la alta mai dumnezeiască şi duhovnicească, că acelea ale legii sunt umbre şi închipuiri scrise înainte, iar ale noastre sunt adevărul arătat. Acolo era Moise iar aicea Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu Care S-a întrupat pentru noi, ca cei ce am cunoscut şi am înţeles cu adevărat pe Cel ce este în Treime unul Dumnezeu adevărat, şi pe adevăratul Mesia, Iisus Hristos, pe Fiul viului Dumnezeu, primind duhovniceşte toate şi mai presus de lege luându-le, fiind datori a le păzi nu cum s-ar întâmpla şi fie cum a vieţui trăind şi petrecând dobitoceşte căci acum nu suntem în întuneric, ci lumină în Domnul.

Capitolul 23
Cele Dumnezeieşti trebuiesc zugrăvite cu evlavie, cu bună credinţă şi după obiceiul cel dat

Dar ce alt lucru s-a izvodit la dânşii afară din rânduiala Bisericească? Sfintele şi cinstitele icoane cele date la credincioşi întru cinstea dumnezeieştilor chipuri ale celor dintâi, şi întru închinăciunea după asemănare a celor Sfinţi, arătând adevărul cu închipuirea, căci închipuie pe Cuvântul cel întrupat pentru noi, toate dumnezeieştile Lui lucruri, patimile, minunile, tainele şi preasfântul chip al Sfintei şi pururea Fecioarei Maicii Lui şi ale sfinţilor Lui, precum şi acelea ce Evanghelia şi celelalte Dumnezeieşti scripturi zic: ca cu nişte slove prin lucrarea vopselei şi a altor materii, învaţă cu închipuirea.

Aceste toate izvodindu-le precum s-a zis, zugrăvind de multe ori Sfintele Icoane într-un chip mai mult decât obişnuit. În loc de îmbrăcăminte şi păr, care se fac cu închipuire, împodobind cu haine şi păr omenesc care nu e închipuire de păr şi îmbrăcăminte, ci părul şi îmbrăcămintea unui om, nici de cum chip şi icoană a închipuirilor celor dintâi. Acestea le zugrăvesc şi le împodobesc afară de buna cucernicie,

[62] Mt. 5, 18

care este mai mult împotriva Sfintelor Icoane, precum arată canonul Soborului al şaselea a toată lumea, zicând acest canon căci nici a zugrăvi acelea cari nu folosesc pe cei mai proşti şi care este peste rânduială, nu este lucru creştinesc, şi acestea Părinţii nu le primesc încă şi ca într-o oarecare făptură, fac unele lucruri peste dumnezeieştile canoane, ca şi când ar închipui Buna Vestire a Fecioarei şi a Maicii Lui Dumnezeu şi răstignirea Mântuitorului şi celelalte, pe la răspântii şi pe uliţe, pun oameni fără tocmeală, şi unul închipuie pe Fecioara şi pe omul acela îl numeşte Mariam, iar altul se numeşte îngerul, iar altul cel vechi de zile căruia-i pun şi peri albi la barbă.

Şi latinii de vreme ce n-au părul acesta fiindcă-l rad din răsfăţare, afară din cuviinţa firii pun păr străin. Dintr-aceasta se arată că ei fac cele ce sunt împotrivă. Căci de vreme ce Proorocii au văzut prin închipuire pe Dumnezeu a avea păr, întru cinstea firii dar după socotinţa lui Dumnezeu este părul la noi. Deci cei ce se rad fac ceva peste porunca lui Dumnezeu şi întru necinstea firii, mai cu seamă cei hirotonisiţi, şi călugării cărora le este oprit a odihni trupul. Ţinând o pasăre porumb în locul Duhului Sfânt, îl închipuie pe Cel vechi de zile. Şi aceasta o fac după cum se vede iarăşi împotriva lor, că de vreme ce şi de la Fiul cred ei că purcede Duhul Sfânt, cum nu pun şi pe Fiul să şadă împreună cu Cel vechi de zile, pentru ca amândoi să trimită porumbul? Ci ar fi trebuit iarăşi a trimite şi pe Fiul către acela pe care-l numesc Mariam, că nu s-a întrupat Duhul măcar că a umbrit pe Fecioară.

Toate aceste învăţături bisericeşti străine sunt afară din socoteală şi mai cu seamă spre batjocura Tainelor şi cucerniciei creştineşti. Dar ce închipuiri au ei asupra răstignirii lui Hristos? Sânge de dobitoace necuvântătoare băgându-l în maţe de dobitoace fac a curge în locul sângelui celui stăpânesc, ca şi când ar fi din mâinile, picioarele şi coastele unui răstignit. Dar cine este răstignitul acela şi ce sânge este? Adevărul este? Au închipuire? Şi de vreme ce sunt închipuiri, cum este om şi sânge? Căci icoana nu este om; de este cu adevărat om şi sânge, nu e dar icoană deci, dar cine este? Ce sânge este acela şi al cui se cade a-l socoti? Al Mântuitorului, au de obşte? Ce lipsă de judecată cuprind aceste împotrivitoare sfintelor icoane, sfinte Evanghelii şi mai cu seamă înfricoşatelor Taine ale lui Hristos!!! Dar de unde au luat ei acestea? Care din Sfinţi a învăţat a se face unele ca acestea pe la răspântii şi pe la uliţe? Nici unul.

Toate acestea ei le-au izvodit, făcându-le în uliţe şi răspântii prin aşezare de oameni la rânduială şi vorbind pentru cele peste cuvânt şi minunate, care nu sunt cu cuviinţă şi pe porumb Duhul Sfânt numindu-L. Unii ca aceştia strigă şi li se răspunde împotrivă cele ce sunt ale paznicilor, şi aceea ce se pare că este Mariam, primeşte pe porumbul cel necuvântător

în locul Duhului Sfânt. Şi precum am mai zis, se răstigneşte oarecine numindu-se de la sineşi Hristos, fără ca răstignirea să fie adevărată, iar sângele cel ce curge fiind de dobitoc spre batjocura celui curgător din Dumnezeu. Domnul n-a poruncit ca pomenirea Tainelor să se facă astfel, ci precum Însuşi a învăţat, întru care Însuşi lucrează, Însuşi pe Sine Se jertfeşte, Însuşi este acel trup şi sânge jertfit. Deci oare nu greşesc ei pentru cele de dânşii făcute aşa? Foarte mult greşesc! Dacă vrei omule să arăţi oamenilor şi să-i înveţi acestea, slujeşte precum au poruncit; învaţă cu cuvintele, scrie cu scrisoare, închipuie cu vopseli, cum regulă s-a lăsat, cu adevărată închipuire ca din cărţi în care se află darul lui Dumnezeu, căci şi cele închipuite sunt sfinte.

Aceştia cu totul răstignindu-se aleargă spre cele ce nu se cuvin, iar de ne vor învinovăţi pe noi pentru cuptorul tinerilor, nu vor isprăvi nimic. Noi nu aprindem cuptor, ci lumânări cu lumini, aducem tămâie lui Dumnezeu după obicei, şi închipuim înger, nu trimitem om, ci numai coconi cântând curaţi îi punem înainte ca şi acei trei coconi ca să cânte ei cântarea acelor pe cum s-a rânduit. Pe cari coconi şi toţi cei semnaţi şi sfinţi coconi închipuiesc. Şi toţi cei hirotonisiţi fiecare care închipuie a sa rânduială şi pe Domnul Arhiereul cel dintâi, Episcopi, pe Apostolii cei dintâi de vreme ce rânduiala o au, iar preoţii pe cei 70, Diaconii pe leviţi, şi ipodiaconii şi ceilalţi închipuie rânduiala proorocilor. Şi după altă socotinţă Arhiereul închipuie pe Dumnezeu Cuvântul Cel Ce S-a făcut om. Preoţii cele mai de deasupra rânduielilor, iar Diaconii cele mai nici puteri slujitoare; iar celălalt cler rânduielile cele de apoi, împreună cu drept slăvitorul popor; toţi aceştia au rânduială după treaptă şi darul după vrednicie.

Drept aceea nimic nu este fără de cale a închipui coconi pe cei trei coconi că este cu putinţă a avea darul lor, dar a închipui pe Domnul întru răstignire puindu-se a se junghia şi sânge a vărsa nu este cu adevărat, nici după dumnezeiasca rânduială. Şi pe Maica lui Dumnezeu a o închipui în om sau femeie şi pasăre în loc de Duh a primi, este foarte nepotrivit, asemenea o fac închipuirile sfinţilor prin păr străin şi prin îmbrăcăminte împodobindu-le, este afară din buna cucernicie, care nu este dată de la Părinţi.

Şi în scurt, a arăta cele dumnezeieşti ca şi comediile în corturi nu este bun aşezământ şi nu e dat, nici este cuviincios pentru creştini. Iar de va zice, şi cei ce fac unele ca acestea sunt preoţi, şi după aceasta cu putinţă este lor a închipui pe Domnul şi pe Fecioara, Maica Lui; nu se cuvine a face întru dânşii aceasta, că închipuie întru cele ce se cade, când botează, când slujesc liturghia, când spală picioarele unii altora, precum şi întru celelalte care le-a zis Mântuitorul, pe care arhiereilor şi preoţilor s-au dat a le lucra, şi cântăreţilor şi celor alţi numiţi însărcinarea ca să citească şi să cânte, iar nu să se răstignească şi să verse sânge cu minciuni şi mai cu

seamă sânge dobitocesc, fără cât de va vrea cineva prin mucenicie să-şi verse sângele său şi încă de se va sili să-şi răstignească trupul împreună cu patimile şi cu poftele, precum zice Pavel: „Mie lumea s-a răstignit şi eu lumii, şi către aceasta toţi nevoiască-se”[63]. Fecioarei Născătoare de Dumnezeu însă, nimeni nu poate să-i asemene prin curăţie sau prin Duhul Sfânt, a zămisli cu timpul şi a naşte pe Domnul, căci numai uneia singure aceasta s-a făcut. Dar cineva se închipuie ei cât e cu putinţă, vieţuind cu curăţie, feciorind şi arătându-se vrednică primirii Darului.

Deci, să ne rugăm ca, precum se poate, toţi să se închipuiască ei într-acestea. Iar de-mi zic ei că acestea le fac precum sunt scrise şi Dumnezeieştile Icoane, nu este potrivit cuvântul acesta, că în icoane este adevărata închipuire, icoana lui Hristos este scrisă şi sângele închipuit; şi Maica lui Dumnezeu, şi îngerul şi Apostolii şi Arhiereii şi Mucenicii şi Duhul în chip de porumb, în icoana toate sunt închipuiri, şi ca nişte icoane şi scripturi ale celor dumnezeieşti sunt închinate şi cinstite. A se închipui oamenii acestora nu e creştinesc lucru; şi catolicii nu numai unele ca acestea nu părăsesc dar încă şi alte mai multe nu încetează de a face şi a crede. Drept aceea, aceştia ca şi Origen aducând un purgatoriu (curăţitor) dogmaticesc a fi sfârşit muncilor mai înainte de munca aceea întru care se zic a intra cei ce au făcut păcate, spre a-şi plăti judecata lor până la ziua de apoi, care nici unul din Sfinţi Părinţi n-au rânduit aceasta. Aceasta este împotrivitoare şi cuvintelor Domnului, care a zis a fi muncă veşnică şi viaţă veşnică, schimbă şi cuvintele dumnezeiescului Pavel care a zis pentru Sfinţii cei ce s-au săvârşit în credinţă. „Însă a nu lua pentru noi făgăduinţa, pentru ca nu fără noi (zice) să ia săvârşirea de vreme ce şi atunci va fi cea desăvârşit înviind noi, luându-şi fiecare trupul cu care a făcut bunătăţile ori păcatele după faptele lui”[64].

Aceasta este credinţa tuturor sfinţilor şi nici unul dintr-înşii nu învaţă a fi vreo muncă mai înainte fără numai a fi în durere şi în locuri fără mângâiere sufletele cele păcătoase ca într-o temniţă aşteptând muncile şi ale drepţilor în locuri de lumină şi de odihnă aşteptând fericita îndulcire, împreună cu trupurile. Iar dau şi oarecare uşurare de scârbă şi de frică celor ce au ieşit prin pocăinţă, încă nu desăvârşit, curăţindu-i pe ei nu fac de muncă precum zic aceştia, ci sfintele rugăciuni şi jertfele cele aduse lui Dumnezeu pentru aceia, numai de se vor fi mutat de aici prin credinţa cea dreptslăvitoare şi prin pocăinţă la sfârşit măcar, şi cele pentru dânşii faceri de bine şi milostenii, iar nu precum zic aceştia, peste credinţa Bisericii, că este foc mai înainte curăţitor, că de ar fi acum foc şi s-ar săvârşi durerea lui s-ar sfârşi şi muncile.

---

[63] Gal. 6, 14

[64] Evr. 11, 40

Domnul însă a zis: muncă veşnică precum şi împărăţie veşnică. Iar care va zice pentru bogatul, aceasta o zice pârga durerii muncilor celor veşnice, pentru sufletele cele ce au ieşit fără pocăinţă a căreia muncă începea arzând cu a sa cunoştinţă, iar nu numindu-se desăvârşit sau curăţindu-se mai înainte.

Că încă nu era hotărârea, adică şi vor merge aceştia în munca cea veşnică, iar drepţii în viaţă veşnică, ci la aceasta mai vârtos întru care s-a cuvenit a se acoperi, ei se înalţă iar nu se sfărâmă cu inima nicicum, fiind ţinuţi cu nedurere pentru care şi nouă ni se cade a lua aminte de împărtăşirea cu dânşii, iar mai vârtos şi mai ales de despărţirea cea mare la credinţă, pentru care şi mai multe sminteli s-au făcut Bisericii precum am zis şi mai înainte.

Clericul: Părinte! Cum aceştia pe dânşii mărindu-se se laudă zicând, cum că papa al lor este întâiul celorlalţi şi că numai el este întâiul şi toate cele de la dânsul trebuiesc a fi primite ca şi de la însuşi prea învăţatul Petru; şi cum că sobornicească este numai biserica lor, ca ceea ce este întâia celorlalte, şi pentru aceia numai pe ei singuri se numesc sobornicești, iar nu pe alţii precum şi cu alte asemenea se laudă?

Arhiereul: A se lăuda, a se făli şi a se înălţa, este precum s-a zis patima trufiei, drept aceea, pentru aceasta mai cu seamă aceştia smeriţi şi sfărmaţi sunt cu viaţă şi cu credinţă, căci Domnul stă împotriva trufaşilor, precum zice David. Însă, întru ceea ce însuţi întrebi, mulţi dintr-ai noştri şi buni şi făcători de bunătăţi şi înalţi cu cuvintele şi îngereşti cu mintea, dintre care este şi fericitul Nil al Salunului, adevărat şi drept au învăţat; şi mai înainte de dânsul marele între arhierei şi făcătorul de minuni Grigorie, care a ruşinat şi stricat înşelăciunea păgânului Varlaam şi a lui Achindin, şi împreună cu dânsul şi alţi mulţi din cei aleşi de Dumnezeu au scris dumnezeieşte după cum se cade pentru izvodirile aduse de catolici în dogme şi în Preasfântul Simbol despre care cu trufie grăiesc.

Şi destule sunt cele zise de dânşii pentru adevărul şi pentru ca să îndrepteze pe cei căzuţi jos. Drept aceia şi noi privim către cele zise de ai noştri, ca cele ce sunt de la Apostoli şi de la Părinţi, şi ne vor fi îndestule ca să stingem cele ce sunt ale împotrivitorilor şi să păzim lumina adevărului. Pentru ca să dăm însă aici şi puţină ştiinţă, cât ne este cu putinţă, din zilele sfinţilor; latinii zic că Papa de la Roma este cel dintâi, aceasta nu e de mare însemnătate, nici nu aduce mare vătămare Bisericii, numai arată-l pe dânsul că este în credinţa lui Petru şi fie cel dintâi vârf şi cap tuturor şi arhiereu şi mai mare, căci aceasta este scris pentru patriarhii Romei cei după vremi şi scaunul acesta este Apostolesc. Arhiereul care stă pe scaunul acesta ţinând dreapta slăvitoare credinţă, se numeşte Diodoh lui

Petru, şi nimeni din cei ce cred şi grăiesc drept, la aceasta nu vor grăi împotrivă. Al doilea Sobor care a dat întocmai cinstea Ţarigrădeanului, zice curat, că al Romei să fie cel dintâi, iar al Ţarigradului, întocmai ca al Romei putând fi, să fie însă al doilea, şi Soborul al patrulea al celor 630 a aşezat acelaşi canon pentru cinstea Romanului şi ţarigrădeanului. Pe însuşi Leon (care a scris cartea Soborului) Părinţii Soborului îl numesc Apostolesc şi că cuvintele lui să fie primite ca ale lui Petru, şi cartea lui o au numit chipul dreptei slăvitoare credinţe. Asemenea şi al şaselea şi al şaptelea, şi celelalte soboare numesc Apostolesc scaunul acesta şi noi nu stricăm hotărârile Părinţilor.

Să fie dar papa al dreptei slăvitoare credinţe lui Silvestru, lui Agaton, lui Leon, lui Livesie, lui Martin, lui Grigorie Diodohul, care sunt ai Romei, şi atunci îl vom numi pe dânsul Apostolesc şi întâiul altor arhierei şi ne vom pleca lui nu numai ca înaintea lui Petru, dar chiar ca înaintea Mântuitorului. Iar de nu este cu credinţa următor Sfinţilor acelora, nici scaunului nu este Diodoh, şi nu numai că nu este Apostolesc, întâiul Părinte, dar dimpotrivă este pierzător şi luptător Apostolilor.

Drept aceea-mi şi aduc aminte, frate cum că în Constantinopol fiind, către oarecine din partea latinilor care venise a mă întreba, am zis către Dumnezeu care mi-a dat a zice de la ai lui Sfinţi pentru Dânsul şi pentru dumnezeieştile lui dogme. Cea din urmă întrebare a aceluia era: „Voi vă împărtăşiţi cu arhiereii răsăritului ce se numesc Patriarhi, îi pomeniţi în biserici, ei fiind barbari şi neştiind ce este creştinătatea, iar pe Papa care este foarte învăţat şi pe cuvântătorii lui nu-i primiţi." Către acesta am zis: noi nu ne lepădăm de Papa nicidecum, şi nici suntem lui neîmpărtăşiţi. Ci mai vârtos una suntem cu dânsul, precum şi cu Hristos, şi Părinte şi Păstor îl credem pe dânsul. Dar latinul mirându-se întrebă în ce chip e aceasta, de vreme ce pe Papa al lor nu numai neîmpărtăşit îl avem ci şi eretic îl numim.

Dar eu am răspuns lui: noi cu Papa Petru, Lin, Clement, Ştefan, Ipolit, Silvestru, Inochentie, Leon, Agapiton, Martin, Agaton, şi cu cei asemenea acestora Papi şi Patriarhi, împărtăşire nedespărţită şi unire întru Hristos avem, şi nici un cuvânt nu ne va despărţi pe noi de aceştia, şi dovedit este aceasta căci, îi serbăm pe aceştia toţi. Dascălii şi părinţii îi respectă şi le face sfintele lor pomeniri, şi Patriarhii şi Arhiereii cheamă pe aceştia de vreme ce simbolul credinţei acelora noi nestricat îl ţinem, şi precum s-au botezat ei ne-am botezat, precum s-au hirotonit şi precum şi-au dat lui Hristos sufletele prin Simbol ne dăm şi noi. Deci, oricare va fi asemenea acestora cu Simbolul credinţei, cu viaţa şi cu obiceiurile dreptslăvitoarei credinţe, este împărtăşit nouă acest Părinte, şi ca pe însuşi Petru îl avem pe dânsul şi ale unirii totdeauna va fi nouă şi în vecii vecilor. De vreme ce şi până la o mie de ani a rămas dreapta slăvitoare credinţă a sfinţilor acelora

şi pravoslavia la noi, arătat este cum că aşa ca şi noi aceia au mărturisit dumnezeiescul Simbol şi aceasta o mărturiseşte cu hotărâre fiecare Sobor, iar mai ales al şaselea şi al şaptelea Sobor a toată lumea.

Iar de când s-au întâmplat izvodirea pentru dumnezeiescul Simbol, nu-l mai avem pe Papă adevărat nici Apostolesc, nici Părinte. De vreme ce nu mai găsim în cei ce se numesc acum Papi, credinţa Apostolului Petru după mărturisire, ci numai cea după lepădare, că precum Petru nu era Petru nici Apostol, nici cel dintâi, lepădându-se de Hristos, aşa nici cel ce se numeşte Papă nu va fi niciodată Papă, neavând credinţa lui Petru pe care el ca unul ce o iubea cu mărturisire de trei ori a întărit-o, de vreme ce de trei ori s-a lepădat.

Nici va fi Diadoh de nu va avea cele ce sunt ale bunei mărturisiri a Dumnezeiescului Petru şi ale Diadohilor lui, pe care mărturisire Părintele de sus i-a descoperit. Aceasta a fost arătarea făcută de noi celui ce întreba, şi care minunându-se a tăcut, acesta fiind adevărul. Domnul care zice că este Adevărul zice: „Nimeni nu ştie cele ce sunt ale omului, fără numai Duhul care este într-Însul şi nimeni nu ştie ale lui Dumnezeu fără numai Duhul care este într-Însul".

Cine poate zice că înţelege ceva mai înalt decât Duhul? Ai Duhului sunt Părinţii şi cele ce sunt în Sfintele Scripturi, şi cum că aceasta este adevărat însuşi zice: „Ispitiţi Scripturile, că într-u dânsele veţi avea viaţă veşnică şi acestea sunt care mărturisesc pentru Mine[65]". Cine dar afară din Scripturi ar îndrăzni să se înalţe şi să zică mai mult de ceea ce au zis Părinţii purtători de Duh? De vreme ce Domnul zice: „Ispitiţi Scripturile!" Şi Pavel va scrie: „Hristos a pătimit pentru noi după Scripturi. Şi cum că S-a răstignit şi S-a sculat a treia zi după Scripturi. „Şi începând de la Moise şi de la toţi Proorocii tâlcuia din toate Scripturile cele ce sunt pentru El"[66]. Şi nimeni din Apostoli şi din Părinţi n-au pus credincioşilor învăţătura fără mărturie.

Cine dar ar cuteza afară din Scripturi sau din Părinţi care au avut Duh Sfânt să izvodească o altă credinţă şi să strice cea arătată şi descoperită prin Duhul Sfânt Părinţilor ca şi lui Petru?

Au nu prin Duhul Sfânt Dumnezeieştii Părinţi cei ce s-au luptat pentru Duhul Sfânt, s-au făcut prin împreună mărturisirea Duhului?

Eu zic şi propovăduiesc prin Duh, iar cel nu zice aşa, străin este Duhului Sfânt. Oare nu ştii frate, cine sunt cei ce au făcut Sfântul Simbol al Credinţei?

Clericul: Prea bine, Părinte, nu ştiu.

---

[65] In. 5, 39
[66] Lc. 24, 37

Arhiereul: Ascultă cu băgare de seamă. Biserica fiind în liniște semănătorul neghinelor spre stricarea Bisericii precum mai înainte, când S-a arătat Mântuitorul a întărâtat pe jidovi asupra Lui; după patimă, după Înviere, după Înălțarea Lui și după pogorârea dumnezeiescului Duh asemenea au arătat asupra purtătorilor de Duh Sfinți Apostoli, spre stricarea propovăduirii și jidovi și mulțime de antihriști și de apostoli mincinoși, precum: vrăjitorul Simon, Dimas, Ermaghen, Eumeniu, Fihiton, Chiript, Carpocrat, Manen, Pavel Samosateanul, Sabelie cu Arie și cu Origen și alți mulți înșelători, după care mai pe urmă veniră: Eunomie, Macedonie, Apolinarie și alți asemenea care avură cugetări deșarte asupra adevărului.

Capitolul 24
Pentru Soborul cel dintâi

Dumnezeu cel prea bun, binevoind a strălucit și a înflorit Ortodoxia cu credința iubitoare de Hristos a dreptcredinciosului Constantin; căci precum au fost surpați de Hristos toți acei lepădători și pierzători, ca niște porți ale iadului și fiind rea gonire de către muncitorii păgâni, prin Apostolii și Diadohii lor dreapta credință s-a păzit, așa și-n zilele dreptcredinciosului Constantin, împotrivitorii dreptei credințe au fost zdruncinați cu neplătita mărturisire a credinței celei adevărate a Dumnezeiescului Petru păzindu-se neclintită prin Sfinții Părinți.

Pe cel fără Dumnezeu Arie împreună cu alți mulți rău credincioși l-au surpat, și cele ce sunt ale credinței cea drept slăvitoare, nouă drept credincioșilor robii Săi au rămas păzite de atunci și până acum nestricate. Prin însuși împăratul cel dintâi între creștini, cu Dumnezeiescul sobor, cu mărturisitorii de Dumnezeu Părinți Arhierei care se adună până la 318, s-a stricat credința cea rea și au dat anatemei pe Arie, care zicea pe Fiul și pe Duhul lui Dumnezeu și Tatăl zidire.

Iar Treimea Dumnezeu întru o ființă de la Părinți s-au propovăduit, de vreme ce de la Evanghelie și de la Prooroci așa s-a propovăduit. Precum și prin Prooroci am arătat dintru care mai ales este și Dumnezeiescul Părinte David care zice: „Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor”[67]. Iar Mântuitorul un nume zice: „și într-aceasta toți să se boteze: al Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh.” Și Evanghelia zice: „Unul Născut Fiul Care este în sânul Tatălui”[68] și „La început era

[67] Ps. 32, 6
[68] In. 1, 18

Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate printr-Însul s-au făcut şi fără de Dânsul nimic nu s-a făcut, ce s-a făcut. Întru Dânsul viaţa era"[69]. Şi „Eu şi Părintele una suntem"[70] şi altele ca acestea. pe aceasta Sfinţii Părinţii au scos Sfântul Simbol adică semnul credinţei, dând anatemei pe cel ce crede afară dintr-aceasta.

Capitolul 25
Pentru al doilea Sobor

Pentru Duhul Sfânt nearătându-se o învăţătură mai întinsă, căci necuratul Arie atunci pentru Fiul a hulit, şi mai târziu rău credinciosul Macedonie, clevetind pentru Duhul Sfânt, numind Duhul zidire, iar pe Fiul, făptură, iar s-a făcut adunarea preoţilor lui Dumnezeu strânsă fiind de împăratul Teodosie, cel ce se numeşte după drept cuvânt „cel mare". Cel dintâi sobor a fost la Niceea, iar cel de-al doilea în Constantinopol, ca să se întărească Treimea, ca ceea ce s-a întemeiat în Treime şi din nou s-a zidit în Taină aceştia au propovăduit-o şi pentru Treime s-au străduit şi s-au nevoit pururea, şi cu vrăjmaşii Treimii s-au luptat şi pe propovăduitorii Treimii i-au hirotonisit şi i-au aşezat cu Duhul Sfânt şi i-au trimis în toată lumea ca pe nişte Apostoli, iar cei mai mari dintre mărturisitorii Părinţi şi cei ce s-au adunat la dânsul au fost: Grigorie, glasul cel cuvântător de Dumnezeu; alt Grigorie, iarăşi luminătorul niceenilor şi mai cu seamă a toată lumea, care este frate şi tot într-un rând Marelui Vasile; Amfilahie al Iconiei şi înainte de acesta Meletie; Eustatie al Antiohiei; Timotei al Alexandriei şi alţi mulţi împreună cu dânşii, din cei ce au strălucit cu Dumnezeiasca cuvântare şi cu semnele, al căror număr a fost de una sută şi cincizeci.

Chiar şi prin acest număr arată desăvârşit Fiinţa Dumnezeieştii Treimi şi desăvârşit au învăţat adevărata mărturisire a Duhului, ca împreună cu Părintele şi cu Fiul, ca cel ce este întru o Fiinţă să se slăvească. De către trei ori cinci zecimi de Părinţi sunt în cinstea Treimii şi desăvârşit şi întocmai, ca întru desăvârşită singură Fiinţă este Treimea, şi cincizecimile sunt unite, că Treimea este nedespărţită şi Cincizecime a fost, căci la cincizeci de zile s-a pogorât Duhul la Apostoli.

Deci la acesta al doilea dumnezeiesc Sobor a toată lumea, a învăţat mai ales din Scripturi pentru Duhul Sfânt şi Soborul cel dintâi atât numai a zis: „Şi întru Duhul Sfânt", care cuvânt este şi al Proorocilor şi al Evangheliei.

---

[69] In. 1, 1
[70] In. 10, 30

David zice: „Duhul Tău cel Sfânt nu-l lua de la mine", iar Evanghelia zice: „botezându-i pe ei în numele Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfânt". Aceşti Părinţi mai adăugară: „Domnul cel de viaţă făcător care din Tatăl purcede, Cela ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit, care a grăit prin Prooroci. Întru-una Sfântă şi Sobornicească şi Apostolească Biserică". Şi Domnul din Epistolele Dumnezeiescului Pavel îl ia zicând: „Iar Domnul este Duhul. Şi unde este Duhul Domnului acolo este slobozenie"[71]. Iar de viaţă făcător este din Sfânta Evanghelie: „Duhul este care înviază"[72]. Asemenea şi care din Tatăl purcede, iarăşi după Evanghelie l-au luat, necutezând să adauge ceva şi de la el, căci singur Mântuitorul a zis: „Duhul adevărului care de la Tatăl purcede"[73], zicând al adevărului a arătat pe Duhul unit Lui întru o fiinţă şi nedespărţit fiind şi întru Dânsul petrecând pururea, iar zicând: care de la Tatăl purcede mărturiseşte cum că numai de la Tatăl este începutul şi pricina Duhului, precum şi Fiul de vreme ce zice pentru sine: „Eu de la Tatăl am ieşit şi vin", şi iarăşi: „ieşit-am de la Tatăl şi am venit în lume"[74].

Cu aceasta dă să înţelegem şi pentru întrupare, că şi la început era şi la Dumnezeu era, pricină Lui şi Duhului pe Tatăl mărturisind. De vreme ce singur Tatăl este Izvor, Început, Rădăcină şi Pricină celor dintr-Însul, Cuvântului şi Duhului. Căci Părintele luminilor şi lumină din lumină Însuşi este, una cu naşterea, iar alta cu purcederea, adică Fiul şi Duhul. David cântă: „întru lumina Ta vom vedea lumină"[75], şi oarecare din cuvântători de Dumnezeu zic: şi singurul Izvor al Dumnezeirii este Părintele. Astfel dar Părinţii nimic n-au pus afară din Scripturi. Şi împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit, aceasta Părinţii au adunat-o din Sfintele Scripturi, căci David zice: să ne închinăm şi slăviţi-L pe El.

Iar cum că Treimea se slăveşte împreună şi din cântarea serafimilor, precum este arătat zicând: „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot, plin este cerul şi pământul de slava Lui." Iată propovăduită într-una slava Treimii; căci zicându-se Sfânt de trei ori, precum au zis Părinţii, însemnează Treimea, iar Domnul numai o dată însemnează o Slavă şi o fiinţă a Treimii. Drept aceea se şi zice: plin este cerul şi pământul de slava Lui", iar nu lor, pentru că Slava, Fiinţa şi puterea celor trei ipostasuri este una, şi Sfânta Treime Unul Dumnezeu şi Domnul, o slavă şi o închinăciune are.

Drept aceea şi Duhul Sfânt cu Tatăl şi cu Fiul este împreună şi închinat şi de la singuri îngerii lui, că David zice: „Închinaţi-vă Lui toţi îngerii

[71] II Cor. 3, 17
[72] In. 6, 63
[73] In. 15, 26
[74] In. 16, 28
[75] Ps. 35, 10

Lui", iarăşi şi de la singuri noi, căci zice David către noi: „veniţi să ne închinăm şi să plângem înaintea Domnului". Unul este Domnul Treime precum zic şi îngerii: Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul, şi unul este numele Treimii, al Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh întru care ne botezăm, pentru că Unul şi singur Dumnezeu este Treimea, căci Dumnezeu este Tatăl şi Dumnezeu este Cuvântul Care a fost dintru început la Dumnezeu.

Şi „pentru că ai minţit Duhului Sfânt, n-ai minţit oamenilor, ci lui Dumnezeu"[76]. Petru ne spune pentru Duh. Nu sunt trei Dumnezei, ci un Dumnezeu în Treime, de vreme ce Una este Fiinţa, firea, puterea, sfatul, mişcarea, lucrarea, purtarea de grijă, împărăţia, stăpânirea şi slava nedespărţită a Tatălui şi cea a Fiului şi a Sfântului Duh, căci niciodată nu este Tatăl fără Cuvântul sau fără Duhul şi nici Cuvântul fără Tatăl şi fără Duhul, nici Duhul fără Tatăl şi fără Fiului, pentru că nedespărţită şi neamestecată este Treimea. Neamestecată căci Tată este cu adevărat, Fiu cu adevărat şi Duh Sfânt cu adevărat.

Iar nedespărţită fiindcă Unul este Părintele fără început şi Cei dintr-Însul iarăşi fără început, pururea fiind şi cu nepătimire. Izvorul Dumnezeirii celei peste Fiinţă este Părintele, iar Fiul şi Duhul sunt ca nişte flori, şi având o strălucire şi o fire peste fiinţa lumii, zice Dionisie, şi puterea, mişcarea şi lucrarea neavând vreo despărţire la minte şi la înţelepciune ca îngeri şi oameni: „că nimenea nu cunoaşte pe Fiul fără numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaşte cineva fără numai Fiul, şi cui va vrea Fiul să-i descopere"[77] şi atât descoperă cât voieşte Cel ce dă şi pe cât poate cel ce ia prin Duh. Duhul însă toate adâncurile lui Dumnezeu le ispiteşte. Deci dar nimeni nu ştie adâncurile lui Dumnezeu, fără numai Duhul Care este întru Dânsul. Vezi oare după putinţă cum s-au descoperit Sfinţilor Taina nedespărţitei şi neamestecatei Treimi a unuia Dumnezeului tuturor? Prin urmare mai mult nu cerca; îndestulează-te cu cele zise şi date de la Dumnezeu, de vreme ce şi Petru prin descoperirea cea de la Tatăl a cunoscut pe Fiul, a învăţat împreună cu ceilalţi Apostoli de la Fiul şi a aflat pe Tatăl zicând: „Arătat-am numele Tău oamenilor, şi cunoscut am făcut lor numele Tău şi cunoscut îl voi face"[78].

Şi cele înfricoşate şi neştiute îngerilor s-au descoperit nouă prin Duhul zice Pavel: „Iar nouă Dumnezeu ne-a descoperit prin Duhul Său"[79]. Deci să păzim cele descoperite Sfinţilor, şi să nu aducem pe ale noastre, căci Duhul adevărului, Duhul lui Dumnezeu, Duhul Părintelui, Duhul lui Hristos, Duhul Fiului, aceastea sunt ale unei Fiinţe, ale unei sfătuiri, ale unei stăpâniri, lucrări şi puteri. Cu Duhul rostului Său, Care de la Părintele

[76] Fapte 5, 4
[77] Mt. 11, 27
[78] In. 17, 6
[79] I Cor. 2, 10

purcede, Duhul cel de la Dumnezeu. Acestea sunt ale pricinuirii, ale izvorului şi ale unei stăpâniri a Tatălui care este primitor şi Fiului şi Duhului, de vreme ce şi scrie pentru Fiul: „Eu şi Părintele Una suntem, cel ce vede pe Mine, vede pe Părintele, toate câte are Tatăl ale Mele sunt şi toate ale Mele ale Tale sunt, şi ale Tale ale Mele. Precum Tatăl ridică pe morţi şi îi înviază, aşa şi Fiul înviază pe care îi voieşte"[80], şi unele ca acestea.

Printr-aceasta se arată nedespărţirea Celei într-o fiinţă, întru o putere şi întru o voie. Şi iarăşi: „La început a fost Cuvântul" şi : „Acesta a fost întru început la Dumnezeu şi Dumnezru era Cuvântul". Când zice: „Părinte; şi Unul Născut şi Cel ce este în sânul Părintelui; care fiind strălucirea slavei, acestea arată pe Fiul a fi din Părintele şi întru Fiinţă, precum iarăşi aceea care s-a zis pentru Mântuitorul: „Dintru al Meu va lua şi va vesti nouă"[81] arată cum că au descoperit nouă şi ne-a învăţat.

Că nouă zice Pavel, le-au descoperit acestea prin Duhul, şi David: „Şi cele nearătate şi cele ascunse ale înţelepciunii Tale mi-ai arătat mie", adică cu Duhul de vreme ce cere: „Şi Duhul Tău cel Sfânt nu-L lua de la mine" şi prin Duh a vorbit David[82]. Şi aceea: „Luaţi Duh Sfânt, însemnează cum că a dat harul. Căci Duhul nu se înfiinţa şi lua începerea atunci a fi, Cel ce e pururea împreună cu Părintele şi cu Fiul împreună vieţuind: Cum că dă har este arătat. Oricărora veţi ierta, zice, li se vor ierta şi celelalte. Cum că unul din daruri a fost cel dat prin Cuvântul Care S-a întrupat pentru noi prin Duhul Sfânt, arătat este aici. „Ridica-se-va toiag din rădăcina lui Iesei, şi floare din rădăcină ridica-se-va, şi se va odihni peste Dânsul Duhul lui Dumnezeu, Duhul Înţelepciunii şi al Înţelegerii, Duhul Sfatului şi al Tăriei, Duhul Cunoştinţei şi al bunei cinstiri, Duhul temerii de Dumnezeu îl va umplea pe Dânsul"[83]. Dar cine este Acesta? Cel din semiţia lui David (dacă mărturiseşti şi tu împreună cu noi) Iisus Hristos care ca un Cuvânt fiind nedespărţit cu Părintele şi cu Duhul, având toate de la Părintele şi lucrând împreună cu Duhul şi întrupându-se a primit a lua şi trupeşte cele ce sunt ale Duhului. Şi ia darurile pe care le are împreună cu Duhul şi nu unele, ci toată plinirea Dumnezeirii, adică toate puterile, de vreme ce şi Dumnezeu fiind Cuvântul acestea le are împreună cu Duhul, şi singur întrupându-Se (căci nu Tatăl sau Duhul S-au întrupat), toate lucrările Părintelui şi ale Duhului le-a avut şi cu trupul, drept aceea Pavel zice: „că întru Dânsul locuieşte toată împlinirea Dumnezeirii trupeşte"[84].

---

[80] In. 10, 30; 14, 9; 17, 10; 5, 21
[81] In. 16, 15
[82] Mc. 12, 36
[83] Is. 11, 1
[84] Col. 2, 9

Iată că trupeşte zic. Şi Biserica făcându-se locaş a toată slava şi prea Sfântului acelui trup, care şi începătură şi jertfă făcându-se din firea noastră pentru noi, de la Dânsul şi noi luăm harul, şi nu ne împreunăm firii lui Dumnezeu ci luăm darurile hărăzite de El. Fiul tunetului Ioan aceasta o zice: „Şi din plinirea Lui noi toţi am luat"[85].

Nu plinirea Lui, ci din plinirea Lui. Deci nu firea, ci harul, că este oarece aceea ce luăm fiecare, după putinţa noastră, iar acolo este Tot. Pentru că şi Ipostasul Cuvântului, care are toată Dumnezeirea S-a întrupat. Şi ce am luat oare? Har peste har. Prin urmare har am luat, iar nu Fire. Căci pe Ipostasul Cuvântului, numai aceea Dumnezeiască Biserică a Mântuitorului nostru, L-a avut întru unire desăvârşit, că şi Cuvântul trup S-a făcut întru pomenirea Lui, şi singur s-a arătat om şi Dumnezeu. Acest Unul singur S-a format din două firi fiind Dumnezeu şi om, şi nimeni altul nici din îngeri nici din oameni, n-a luat Firea lui Dumnezeu, iar harurilor toţi se împărtăşesc, însă după vrednicie, precum şi Dumnezeieştii străluciri. Şi dumnezei se fac mulţi, însă după har. De vreme ce şi Dumnezeiescul Trup zidire rămâne. Şi unindu-se cu Stăpânul, harul este împreună Dumnezeu, ca cel ce este unit desăvârşit cu Cuvântul, aflându-se întru Ipostasul Său. Cum ar cuteza oare cineva a zice că a luat Ipostasul lui Dumnezeu? Că de ar fi fost Ipostas suflarea, iar nu harul, atunci ucenicii s-ar fi împărtăşit Ipostasului Duhului şi Ipostas atunci s-ar fi făcut, ceea ce întrece toată hulirea.

Deci din plinirea Lui luând noi, şi dar în loc de dar adică în locul darului legii pe singur Dumnezeu cu noi, şi în locul umbrei adevărului, de vreme ce şi acesta zice: „Că legea prin Moise s-a dat, iar darul şi Adevărul prin Iisus Hristos a fost"[86]. Să alergăm către har şi către Adevăr şi să mărturisim cele ce sunt ale darului, să păzim la noi harul, să urmăm Părinţilor celor îndemnaţi de Dumnezeiescul Duh de vreme ce şi zic: „Cel ce a grăit prin Prooroci, într-una Sfântă Sobornicească şi Apostolească Biserică". Aceasta şi Zaharia, tatăl Botezătorului, pentru Părintele zice: „Precum au grăit prin gurile Sfinţilor din veac, Proorocilor Lui mântuire de vrăjmaşii noştri"[87]. Iar şi cea după trup Maica Cuvântului a cântat: „Precum au grăit către Părinţii noştri zicând: „Lui Avraam şi seminţiei lui până în veac".

Şi la Faptele Apostolilor este scris: „Pe care se cade cerul adică a-L primi până la vremile tocmirii tuturor, a grăit Dumnezeu prin gurile tuturor proorocilor lui celor din veac. Deci a grăit Duhul, Care L-a vărsat Dumnezeu în zilele cele de apoi peste tot trupul, precum a zis Ioil[88], şi

[85] In. 1, 16
[86] In. 1, 17
[87] Lc. 1, 70
[88] Ioil 2, 29

Biserica cea Sobornicească a zidit, care adică temelie a luat cea prin mărturisirea cea prin descoperire a lui Petru.

Pentru care şi acesta s-a numit Petru, adică: „Tu eşti Hristos Fiul lui Dumnezeu Celui viu”[89], că aceasta este temelia noastră, a mărturisirii celei adevărate, pentru care şi singur Petru, ca cel ce a învățat de la Însuşi Tatăl se fericeşte. Noi care am luat această mărturisire, nevătămați păzindu-ne, ziditi fiind pe temelia Apostolilor şi Proorocilor, fiind începutul unghiului Însuşi Iisus Hristos care suntem locaş Duhului Sfânt. Întru care şi voi v-ați zidit împreună, zice Pavel, întru strălucirea lui Dumnezeu prin Duhul[90]. Vedeți? Biserica aceasta prin Treime s-a ridicat, întru care şi voi împreună cu Hristos v-ați zidit (şi zice Pavel), adică întru singur Fiul, întru strălucirea lui Dumnezeu adică a Părintelui, prin Duhul.

Aici învederat se mărturiseşte Treimea, şi Duhul grăieşte într-această Biserică. Drept aceia doi sau trei fiind adunați în numele lui Hristos Iisus, pe Dânsul îl au în mijlocul lor[91]. Şi cel ce iubeşte pe Hristos, cu Duhul îl iubeşte, că nu poate cineva să zică Domnul este Iisus, fără numai prin Duhul Sfânt, şi este cu Părintele, cu Fiul şi cu Duhul Sfânt. Şi Treimea este într-însul, nu cu Ființa ci cu harul, că zice: „Eu şi Părintele vom veni şi locaş la dânsul vom face”[92]. Deci Sobornicească Biserică nu este Roma şi Ierusalimul, nici Constantinopolul, Antiohia şi Alexandria, ci Sobornicească şi una; ci aceasta este Sfânta şi Apostolească, având adică sfințenie de la Duhul Sfânt, şi Apostolească din propovăduirea Apostolilor. Deci aceea care îndreptează cuvântul adevărului, întăreşte cuvintele cele apostoliceşti şi are sfințenia Duhului, aceasta este Una, Sfântă şi Apostolească Biserică; mai cu seamă a lui Iisus Hristos, Cel ce a ales pe Apostoli şi i-a întărit cu Duhul Sfânt.

Întru aceasta Iisus Hristos ca într-o piatră vie şi aleasă în capul unghiului: „Întru care toată zidirea ce se alcătuieşte, va creşte întru Biserica Sfântă în Domnul”[93], precum zice Pavel: „Că altă temelie nimeni nu poate pune decât aceea ce se află, care este Iisus Hristos”[94]. „Şi oricine va vesti nouă afară de ce v-am propovăduit anatemă să fie”[95]. Deci fraților, cade-se această credință să păzim, care are temelie pe Hristos şi pietre scumpe pe Apostoli şi Prooroci, precum şi toate Dumnezeieştile cete ale Arhiereilor, voi să zic şi ale mucenicilor, ale Propovăduitorilor, ale Preacuvioşilor şi toată adunarea Sfinților, a cărei credință, mărturisirea cea

[89] Mt. 16, 16
[90] Ef. 2, 22
[91] Mt. 18, 20
[92] In. 14, 23
[93] Efes. 2, 21
[94] I Cor. 8, 11
[95] Gal. 1, 8

curată şi fără prihană, ca aceea ce este de la Prooroci, Apostoli şi Părinţi, precum s-a zis, întărită fiind în Duhul să nu o schimbăm. Pentru că Soborul cel dintâi, începând şi făcând Simbolul, Soborul cel de-al doilea pe acesta întărindu-l şi cu înţelegerea l-a desăvârşit făcându-l mai mult pentru întruparea Cuvântului şi pentru Duhul Sfânt.

De vreme ce Cuvântul pentru buna cinstire şi semnul credinţei s-a arătat în destul din dumnezeieştile Scripturi, şi s-a întărit prin Sfânta Evanghelie întemeiată şi neclătită până şi la o cirtă, s-a arătat a fi tuturor bine cinstitorilor; şi aceasta de la Părinţi s-a primit a fi semn de mărturisirea cea adevărată şi drept slăvitoare; cei ce vor îndrăzni a învăţa altă credinţă pe cei ce vin către noi, să fie sub anatemă.

Capitolul 26
Pentru Soborul al treilea

Şi al treilea Sobor, din Soboarele a toată lumea, prin două sute de Părinţi între care cel mai mare a fost Chiril, n-a învăţat altă credinţă, ci tot această credinţă adevărată şi singură dumnezeiască ce au învăţat Părinţii din Niceea şi Constantinopol, care au fost la al doilea Sobor. Aceea pentru care au fost şi ei întrebaţi, pentru întruparea unuia Născut, le-au spus deosebit, neadăugând cât de puţin Simbolului.

Şi pe rău crezătorul Nestorie, care hulea în deşert şi nu voia să înţeleagă Îndumnezeirea şi mântuirea noastră, l-au lepădat.

Capitolul 27
Pentru al patrulea Sobor

Al patrulea mare Sobor din Halchidona al celor şase sute treizeci Părinţi nimic n-a adăugat Dumnezeiescului Simbol, explicându-l mai lămurit, ci a urmat acestuia respectându-l. Acelea pentru care s-au adunat, le arată într-un osebit canon. Ajutor prin epistole au avut pe Dumnezeiescul Papă Leon şi pe ai săi; iar pe Dioscor al Alexandriei, pe preotul Eutihie şi pe cei împreună cu dânşii i-au caterisit.

Capitolul 28
Pentru al cincilea Sobor

Şi al cincilea Sobor al celor o sută şi şaizeci de Sfinţi Părinţi, între care au fost şi mai mare Papa Agapiton, la Constantinopol s-au adunat pentru

Origen, Didim şi Evagrie, în care se înrădăcinase răutatea, pentru învierea morților, şi alte multe întrebări au învățat ca şi cele de mai înainte Soboare, pentru Sfântul Simbol.

Capitolul 29
Pentru al şaselea şi al şaptelea Sobor

Iar cel de-al şaselea Sobor al celor o sută şaizeci şi cinci de Părinți adunat în Roma cea Nouă, care este Constantinopolul, asupra lui Onorie din Roma cea veche, a lui Serghie şi Pir din Constantinopole şi-a altora care mărturiseau pe Fiul lui Dumnezeu a avea o voie; şi cel de-al şaptelea Sobor al celor 360 Părinți, adunat a doua oară în Niceea asupra rău credincioşilor luptători de Icoane.

Amândouă aceste Soboare mai arătat şi cu mai multă râvnă au învățat pentru Dumnezeiescul Simbol. Al şaselea Sobor învață cu aceleaşi cuvinte, Simbolul Soborului şi celui dintâi şi celui de-al doilea şi porunceşte ca nimic să nu se adauge la dânsul. Şi al şaptelea Sobor având acelaşi Simbol, care a fost la cel dintâi şi cel de-al doilea Sobor (pe care şi-n Biserici îl propovăduim), cu acestea cuvinte l-au scris. Şi pe cei ce adaugă la acest Simbol sau scad, pe preoți sau clerici îi caterisește şi pe mireni îi afurisește.

Astfel, s-a format de pretutindeni acest cinstit Simbol, şi de Părinți întărindu-se, s-a propovăduit. s-a adeverit cu minunile şi cuvintele acelora, cu scrisorile şi cu sfârşitul vieții. Că acesta şi botezându-se, precum am zis, în Biserici l-au mărturisit; şi preoție luând au propovăduit mai înainte. Şi dându-şi sfârşitul lor ca un lucru trebuincios de mântuire-l mărturiseau şi Dumnezeu har, la sfârşit le da.

Ale cărora şi moaştele, tămăduirile şi minunile făcute de dânşii până acum, mărturisesc acest Dumnezeiesc Simbol, prin care şi Biserica a câştigat pacea, şi mădularele lui Hristos au fost unite unele cu altele.

Şi Hristos pacea noastră, ca un cap mădularelor Sale, era unit cu totul, veselindu-Se întru dânsele. Iar a avea dorință papa să fie cel dintâi, a se socoti mai mare peste frați, părându-i-se a şedea nu pe scaunul lui Petru, ci pe nori şi mai pe deasupra, asemănându-se cu Dumnezeu precum mai înainte a stătut pricină oamenilor a muri, aşa acum pe mulți cu mult mai rău i-a făcut a muri, a se primejdui, Biserica a cădea, a se despărți mădularele lui Hristos, şi a se pune vrajbă între fiii păcii, pe care întru dragoste i-a adunat Dumnezeu, Cel ce este Dragostea, nefiindu-i milă de-al Său iubit Fiu.

Vai, drăcească asupreală!!! La aceasta cugetă şi se meşteşugesc, ale celor fără Dumnezeu, elini, care mai de demult au tocmit mulți dumnezei,

ceea ce e mai bine a zice nedumnezeire, şi fac şi clevetire şi cuvintelor celor din Scriptură dau tâlcuire mincinoasă celor zise de Sfinţii Părinţi, spre a-şi întări trufia.

Omule! Toţi Părinţii s-au unit cu rândul împreună şi nu numai odată, sau de două ori, sau de trei ori, ci de şapte ori precum ştii; şi ceea ce au făcut ei Dumnezeu a întărit. Tu, făcând rău, furi oare care dumnezeisc cuvânt al vreunui Sfânt Părinte, care s-ar fi zis de Părintele acela pentru o altă întrebare şi cu alt înţeles, iar nu pentru acela pentru care o faci tu, şi pentru care sileşti a se înţelege acest cuvânt după părerea ta cea înşelată.

Deci te înşeli cu mintea însuţi pe tine. Şi de aduci mărturii pe Chiril sau pe Vasile, pe Athanasie cel Mare, pe Augustin şi pe Ambrozie, nu pentru altceva îi aduci, ci pentru că eu însumi pe aceştia mai înainte de tine ţi-i aduc. încă şi mai mulţi, de vreme ce şi eu mai ales pe aceştia nădăjduindu-mă mă laud, şi de înşelăciunile tale cele elineşti, cu care tu te lauzi din tot sufletul mă lepăd.

Atunci, încă pentru mine şi alţii pe lângă aceştia, sus zişi Sfinţi Părinţi, voi să zic pe Dionisie împreună cu Ierotei, pe Părintele Grigorie făcătorul de minuni, pe filozoful şi mucenicul Iustin şi pe cei mai înainte de acesta şi împreună cu acesta.

Încă şi pe Grigorie, un alt Grigorie, Ioan Gură de Aur, Maxim, şi Ioan, grăitorii de Dumnezeu, şi împreună cu dânşii toată ceata Părinţilor. Tu vei sta priciindu-te şi tulburându-te cu cugetările tale, iar eu voi zice că tâlcuieşti rău şi cleveteşti Scripturile şi pe Părinţi, şi că eşti ucenic al elinilor şi nu al Părinţilor.

De aş voi, şi chibzuieli am mai multe decât ale tale, împotriva chibzuielilor tale cele înşelătoare, dar le lepăd pe ele, căci n-au intrat pe uşă. Îţi voi face dar arătările de la Părinţi, şi din cuvintele lor, iar tu vei grăi împotrivă prin meşteşugul şi cuvintele lui Aristotel şi Platon şi ale noilor tăi dascăli.

Eu îţi voi pune pe pescari şi prostimea propovăduirii lor, adevărata înţelepciune, care ţie ţi s-a părut a fi nebunie, şi încă şi taina bunei cinstiri, întru prostime, pe care Pavel o mărturiseşte a fi mare cu adevărat. pe înţelepciunea ta o voi dovedi nebună şi voi adăuga a zice: „Pre Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată"[96].

Rămâi întru ceea ce ai învăţat şi te-ai încredinţat ştiind de la cine ai învăţat şi lasă-te de întrebările cele nebuneşti. Şi-ţi poruncesc înaintea lui Iisus Hristos păzeşte buna mărturisire, că altă temelie nimeni nu poate să puie, fără ceea ce este şi oricine va vesti vouă afară din ceea ce aţi luat, anatema să fie.

---

[96] In. 1, 18

Aşa tu, te vei duce deşert, iar eu mă voi slăvi întru credinţa Părinţilor mei, că nu se va deşerta niciodată Crucea lui Hristos, deşi se pare unora nebunie propovăduirea.

Dar de unde am luat, care am luat? De la cei ce au fost învăţaţi, de la Duhul şi câţi de Duhul lui Dumnezeu sunt purtaţi, aceştia sunt fiii lui Dumnezeu, şi nu se cuvine a muta hotărârile acelora.

Vezi dar să nu te faci defăimat, împotriva celor ce te-au născut, fiind născut cu Duhul, că te vei arăta neam îndărătnic şi răzvrătit, făcând parte din cei ce nu caută ale Domnului, ci cele ce sunt ale lor, şi din cei ce nu caută spre zidire, ci spre surpare. Dar cu ce trebuie a pricii mai mult? Ca să cunoşti pe Dumnezeu! Precum te-ai învăţat cunoaşte-L. Dar cum este, nu-L vei putea învăţa căci nu se poate pricepe, şi nu numai pentru tine, dar şi pentru îngeri.

Cel cu Gură de Aur te învaţă pentru aceasta, de vrei să asculţi pe acesta şi pe cei asemenea lui şi de nu ţi se pare a fi tu mai înţelept decât dânşii. Dar cine a văzut firea lui Dumnezeu sau cine a povestit-o? Supune-te dar prietenilor lui Dumnezeu, cărora Însuşi S-a arătat cât a fost cu putinţă. precum lui Moise mai înainte.

Cărora S-a descoperit precum lui Petru. Cărora S-a arătat precum lui Pavel şi celor asemeni cu Pavel. Te supune aceluiaşi Pavel, ca Celui ce S-a suit la ceruri. Căci se pare că mai presus de tine grăieşte, care şi din cele negrăite a auzit şi-a propovăduit mai înainte decât tine.

„Plecaţi-vă povăţuitorilor voştri şi vă supuneţi"[97]. Iar Povăţuitorul sufletelor noastre, Acelaşi este şi Părinţii care sunt ai drept slăvitoarei credinţe, care toţi dimpotrivă au format Simbolul credinţei.

Şi care pe acesta l-a mărturisit şi care împreună l-a întărit. Iar neascultând de dânşii şi lepădându-te de dânşii te lepezi de Hristos (zice Hristos).

De Hristos ascultaţi. Şi acolo mai rău decât sodomeii şi gomoreii te vei osândi, că zice: „Mai uşor va fi pământului Sodomei şi Gomorei, decât cetăţii aceleia"[98], adică celor ce nu vor primi propovăduirea. Iar propovăduirea lui Hristos, este propovăduirea Apostolilor şi a Părinţilor. De vreme ce acela care sminteşte pe unul din fraţii cei mai mici, este vinovat de atâta osândire; cel ce va sminti pe atâţia mulţi fraţi şi îi va dezbina, câtă osândă va avea. Dea Dumnezeu ca sporindu-te cu urmarea celui blând şi paşnic să vii să te uneşti cu fraţii celor după Dumnezeu.

A fi una cu Hristos cu dânşii şi cu cei ce au plăcut lui Hristos, mărturisind cu pravoslavie Simbolul credinţei, astfel precum l-au alcătuit

[97] Ev. 13, 17
[98] Mat. 10, 15

Părinții noștri și aici și acolo una să fim întru Hristos Iisus, precum S-a rugat și Hristos.

Clericul: Mulțumită lui Dumnezeu, Părinte. Am înțeles din destul pentru cele ce au izvodit catolicii și cum că această izvodire a lor numai spre credință greșește de vreme ce se pornește asupra Sfântului Simbol al credinței, și asupra mai tuturor obiceiurilor și învățătorilor Sfintei Biserici. Deci urmează să ne ferim de împărtășirea lor și pentru care se grăiește unire, cade-se bine a ispiti.

Arhiereul: Și pentru altele oarecare întrebări, care se par a fi mici, multă râvnă au făcut unii. Deci de vreme ce pentru buna rânduială a vieții noastre, a drept slăvitorilor de multe ori, multă arătare s-a făcut, pentru că și viața noastră, precum și credința se propovăduiește. Cu cât mai vârtos trebuie să fie cercetare pentru credință.

Clericul: Așa este cu adevărat Părinte, însă iarăși ne rugăm, arată-ne de-a crescut și altă oarecare neghină, după aceasta a catolicilor, asupra drept slăvitoarei credințe?

Capitolul 30
Asupra lui Varlam, Achindin și a celor asemenea lor, care se leapădă de harul necreat al Sfintei Treimi

Arhiereul: Multe frate, pentru care nu trebuie să vorbim, care s-au stins ca niște cărbuni vicleni, cu ploaia darului lui Dumnezeu! Iar cel mai din urmă foc, mai rău și decât cel idolesc cuptor al lui Nabucodonosor, este păgânătatea lui Varlaam și-a lui Anchidin, ca ceea ce era elinească și ațâța dogmele elinilor.

Clericul: Am auzit de aceasta Părinte, dar dorim să aflăm care este aceasta și cum s-a început?

Arhiereul: Care este aceasta și de unde s-a început, nu trebuie să spunem noi, ci sfintele cărți ale Soborului. Cel ce va vrea să citească acelea pe care drept slăvitoarea Biserică le-a întărit, va cunoaște mai pe larg toate.

Mai întâi citind cartea făcută împotriva acelui Varlaam din Calabria, a doua, făcută asupra celui ce-a pățit nevoia asemenea cu Varlaam, mult nevoiașului Achindin, care se tălmăcește nevoiașul, și a treia care este făcută asupra celui de trei ori și de multe ori (de vreme ce și de multe ori, de la dânsul și de la alți mulți eretici, asemenea a avut tulburări Biserica lui

Hristos), voi să zic foarte omorât la suflet, cu întunecarea păgânătății și cuprinsul somn greu, Grigora.

Deci va cunoaşte înşelăciunea, nedumnezeirea şi vătămarea eresului acestuia, cine este mai marele acestui eres, cine sunt cei ce au odrăslit din acesta, nu numai neroditoare mlădițe, stricând pământul drept slăvitoarei credințe, ci şi mărăcinoase şi foarte colțuroase, întristând şi smulgând, rodurile Bisericii.

Capitolul 31
Pentru Sfântul Grigorie Solunceanul, făcătorul de minuni

Cel ce va vrea să înțeleagă mai cu amănuntul va găsi mai cu seamă în cele ce a scris prea înțeleptul Grigorie cel mai mare al Bisericii Solunenilor, care ca şi alt oarecare soare într-acea vreme a strălucit lumii, putând cu cuvântul şi viața a lepăda toată întunecarea nedumnezeirii, punându-se în lumină mare, pe luminatul Sfeşnic, s-a arătat mare luminător drept slăvitoarei credințe, încă şi mai înainte de arhierie.

Acest Grigorie, dându-se din tinerețe lui Dumnezeu, părăsindu-şi patria lui, care era Constantinopol, neamul, înțelepțea şi curțile împărăteşti şi căutând pe Domnul prin pustie şi neamul dându-l mai dinainte lui Dumnezeu, prin plecăciune şi curățenia vieții, ajungând către înălțimea vederii, cu solirea Prea Curatei Maicii lui Dumnezeu, către care avea multă dragoste şi de la care avea a se lumina, luând de aici arvună veacului ce va să fie, pentru care luminare, şi aici având, cercată acea fericită dulceață, cu osârdie s-a nevoit, iar acolo mutându-se mai curând se însoțeşte împreună cu îngerii, împărtăşindu-se acelei nemuritoare şi necontenite mulțimi de lumină.

Acesta, dar, după cum trebuie a cunoscut şi a scris. Cel ce va încerca, va cunoaşte tot din învățăturile ce el cu osteneală le-a făcut: asemenea şi de la alți mulți care s-au ostenit împreună cu dânsul, iar mai ales de cel iubit de Dumnezeu Filotei, adică de la luminatul Patriarh al Constantinopolului şi la cel după el, înțeleptul Nil, care a fost Patriarh la aceeaşi Biserică, şi încă de la Nil, Dumnezeiesc bărbat, care a luat scaunul solumenilor, dar care n-a apucat a veni la dânsul, care a scris încă luminat foarte adevărate şi foarte tari asupra izvodirii latinilor şi asupra eresului întunecatului acestuia Varlaam şi Achindin.

Ale căror Părinți, dumnezeieştile Scripturi, încă şi a fericitului acela Cabasila, anume Nicolae care a făcut bună biruință la dreapta slăvitoare credință şi la curățirea vieții; ale lui Teofan al Niceei, alt înțelept şi mărturisitor nou; şi a lui Isidor Solomianul care cu nimic n-a fost mai jos

între cele dumnezeieşti, decât acel înţelept Pilusiot şi de un nume cu dânsul, pentru eresul cel mai sus zis, cu osârdie arătând.

Deci din ostenelile acestora va putea înţelege cel ce încearcă, citind ale acestora cu credinţă, va cunoaşte eresul cel vătămător al lui Varlaam şi vătămătoarea urii lui Achindin.

Vorbind mai scurt, Varlaam fiind dat cu trupul rătăcirilor elineşti i se părea a fi nimic din cele ce se văd, luminarea lui Dumnezeu, ştiinţă sigură şi înţelepciune, i se părea ticălosului ştiinţa şi priceperea ce avea la cele văzute făpturi.

A şti umblarea soarelui, a lunii, închipuirile şi puterile, care acestea le învaţă, cea nebună iscodire a înţelepţilor celor din afară, numai aceasta i se părea a fi cunoştinţă şi luminare.

Asemănările numerelor, închipuirile cele de multe feluri ale geometriei, aşezările şi glasurile muzicii, necuvântătoarea cea amăgitoare, pe care logice, adică cuvântătoare cu nume mincinos, o numesc elinii ştiinţă dumnezeiască, şi păgâneşte o numea luminare.

Pre cel ce nu ştia unele ca acestea nici meşteşugul învăţăturilor celor din afară şi mai cu seamă ştiinţa aceea pentru mişcarea stelelor, iscodire neînţelegătoare pe care elinii, care fac pe făpturi dumnezei, şi care dau mai multă cinstire zidirii decât Ziditorului, o numesc dumnezeiască cuvântare şi zic că este dobitoc şi întunecat.

Între acestea dar zicea astfel foarte neînţelept, că se află şi binecuvântarea şi înţelepciunea. Cel întunecat făcându-se de sine zidire vicleană numea priceperea lor, a fi aproape de-a lui Dumnezeu, adevărată luminare şi adevărată vedere, pe care cineva vrând, poate să o socotească şi să o priceapă şi cu mintea cea prea necurată a oamenilor, care minte omenească se vede şi mai cinstită şi mai înaltă decât mişcarea acestora, fiindcă a priceput acestea şi poate ca să le ştie.

Iar să zică mai bine, este Stăpân şi ştie făptura ceea ce se vede, de vreme ce şi pentru dânsul făptura aceasta s-a făcut, şi pentru dânsul s-a supus stricăciunii, precum zice şi Pavel, pentru aceasta; „că deşertăciunii s-a supus făptura nu de voie ci pentru cel ce a supus întru nădejde"[99].

Iar neînţelegătorul Varlaam, mintea care nu avea cunoştinţă de învăţăturile cele cu meşteşug, necuratul o numea minte dobitocească şi întunecată. Neştiind deşertul că acestea sunt pentru noi, spre îngrijirea trupului, şi ca să ne fie nouă întru trebuinţă acestei vieţi. Iar altele sunt pregătite nouă de la Dumnezeu, încă şi de la facerea lumii, precum Însuşi va zice atunci: „veniţi blagosloviţii Părintelui Meu, de moşteniţi împărăţia cea gătită vouă mai înainte de facerea lumii"[100], iar bunătăţile împărăţiei

[99] Rom. 8, 20
[100] Mt. 25, 34

acelea, zice Pavel, sunt acelea: „ochiul pe ele nu le-a văzut, că urechea nu le-a auzit şi la inima omului n-a ajuns, cele ce a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe Dânsul”[101]. Şi cerul şi pământul vor trece, ne zice Domnul, iar Pavel zice: „nu ni se cade nouă pentru cele văzute a îngriji pentru că cele văzute sunt trecătoare, iar cele nevăzute sunt veşnice”. Şi cerul se va înfăşura ca o hârtie. Şi Petru zice: „cerurile cu sunet vor trece iar stihiile arse se vor risipi şi pământul şi cele ce sunt pe ele vor arde”[102].

Toate acestea sfărmându-se. Dar cum se cuvine să fim noi? În Sfintele petreceri şi întru fericite cinstiri, aşteptând venirea Domnului nostru Iisus Hristos pentru care suntem datori a ne îngriji. Căci ce folos este din ştiinţa zidirilor? Ce nepătimire câştigăm din acestea? Ca sfărâmare de suflet? Dacă nu mai vârtos şi înălţarea va adăuga: va pricinui sufletelor celor nebune ce aveau mintea şi rândul cel întunecat şi mândru împotrivitor lui Dumnezeu.

Dar zidirile nu fac acestea căci ele sunt bune, ca unele ce sunt ale celui Bun. Ci ştiinţa cea cu iscodire pe care după cum zic unii, împotrivitorul Satana vrând să o ştie (că nu s-a învrednicit la mai înaltă ştiinţă, fiind din început trufaş şi măreţ şi era din rânduiala cea mare a îngerilor), s-a înălţat cu mintea când a văzut şi s-a lăudat că-şi va pune deasupra norilor şi stelelor scaunul său ca să fie asemenea Celui Înalt, neştiind pe Cel Înalt pe care trebuie a-L şti toată mintea pururea, ca pe o minte fără început, pe Părintele, fiind cu Cuvântul şi cu Duhul; şi către Dânsul fiind Făcătorul făpturilor să aibă dragoste, să-L slăvească fără tăcere, ca şi îngerii şi să facă precum fac îngerii, văzând în ce chip sunt făpturile lui Dumnezeu să-L laude pe El şi să-L slăvească căci zice: „când s-au făcut stelele lăudatu-M-au cu glasuri mari toţi îngerii şi M-au cântat”[103].

Iată dar că s-au smerit îngerii şi către vederea şi slavoslovia lui Dumnezeu îndată şi-au pus mintea lor pentru că El este Făcătorul tuturor şi făpturile nu sunt pentru Dânsul ci pentru noi, ca să se chivernisească trupurile noastre.

Cele ce sunt pentru sufletele noastre sunt nepricepute. Deci, ce trebuinţă este să ne îngrijim de cele trecătoare, pe care chiar pricepându-le nimic nu le folosesc? Afară numai de va vrea cineva să priceapă câte puţin numai pentru mulţumirea şi slavoslovirea lui Dumnezeu, cum este în obiceiul Sfinţilor.

David mărturiseşte aceasta în mulţi psalmi spunând cele ce sunt ale lui Dumnezeu! De nici una dintre acestea neaducându-şi aminte acel spurcat, eliniştile bârfeli, părerile şi învăţăturile lui Platon şi cele ce se zic, ideea i

[101] I Cor. 2, 9
[102] II Petru 3, 10
[103] Iov 38, 7

s-a părut necuratului a fi luminare, ştiinţă şi curăţire. Care sunt şi mai mici decât cugetarea omenească, fiind priceputâ de dânsa, şi numărându-se şi cercetându-se se află mai cu seamă pentru mişcarea stelelor. Şi dintr-aceasta omul n-are nici un folos, căci ce foloseşte pe cineva unde are mişcare soarele, luna şi celelalte stele?

Atâta trebuinţă putem zice la cele trupeşti, pe cât au trebuinţă corăbierii de a şti semnele pe cer, şi de multe ori aceştia cu toată prostimea lor, cunosc cele ale stelelor mai bine ca cei ce se numesc înţelepţi.

Iar de face învăţătură pentru naştere, crezând în zodii, vai ce mare înşelăciune!!! Căci este ca un închinător de zidire, şi împotrivitor de Dumnezeu, că nu lasă purtarea de grijă a noastră la bunătatea lui Dumnezeu, ci întru ursitori şi noroc, după cum zice Epicur sau în puterile stelelor, iar acesta este sfârşitul nedumnezeirii. Şi alt Ptolemeu se arată a fi Varlaam, primind adică cuvintele dumnezeieşti precum acel Ptolemeu, a primit pe ale evreilor, pe care le-a şi tălmăcit şi alcătuit cele 4 cărţi ale lui, asupra proniei lui Dumnezeu, aşa şi acesta, cele ce sunt ale Bisericii zicând că le primeşte şi asupra latinilor scriind, învaţă a aduce dogma elinească.

Iar şi de va aduce cineva nouă, împotrivă cuvântul acela al lui Pavel şi zice: „Căci cele nevăzute ale lui de la zidirea lumii, prin făpturi înţelegându-se se văd"[104]; şi aceea ce zice David: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu, iar facerea mâinilor lui o vesteşte tăria"[105].

Acestea astfel trebuie să le înţelegem precum aceştia au înţeles, ca bine să cuvântăm pe Domnul şi să-L lăudăm pe dânsul din cele văzute şi a zice: „Bine să cuvinteze sufletul meu pe Domnul"[106].

„Cât s-au mărit lucrurile Tale Doamne, toate cu înţelepciune le-ai făcut", şi „Minunatu-s-a ştiinţa Ta de la mine, întăritu-s-a şi nu voi putea către dânsa." „Şi de mă voi sui la cer, de mă voi pogorî la iad, Tu acolo eşti"[107], şi celelalte.

Acestea le zice David propovăduind purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care ca şi pescarii Apostoli, făcându-se părinte după trup Cuvântului, celui ce s-a chemat necărturar, întru simplitate se laudă, iar nu întru înţelepţie, că zice: „N-am ştiut cele din cărţi"[108], şi „M-au luat de la turmele oilor părintelui meu" şi Pavel zice: „N-am venit întru înălţarea Cuvântului sau a înţelepciunii" şi: „N-am socotit a şti întru noi, fără numai pe Iisus Hristos şi pe Acela răstignit".[109] Şi mai zice: „Sub stihiile lumii sunteţi robiţi şi

---

[104] Rom. 1, 20
[105] Ps. 18, 1
[106] Ps. 103, 25
[107] Ps. 138, 7
[108] Ps. 70, 17
[109] I Cor. 2, 1

deşertăciunii s-a supus făptura",[110] şi: „Va trece chipul lumii acesteia, şi nebunitu-s-a de-a slujit făpturii mai vârtos decât Ziditorului."

Vezi dar că nu trebuie să ne îngrijim pentru acestea „de cele de sus îngrijiţi-vă, zice, cele de sus căutaţi"[111], unde Înaintemergătorul Hristos a intrat pentru noi; şi petrecerea noastră este în ceruri.

De ce folos ne este dar, a ne îngriji şi a nu rândui pentru cele schimbăcioase şi nu pentru cele veşnice! Acestea sunt ale învăţăturii lui Varlaam, asupra înţelepciunii celei adevărate pe care Pescarii au propovăduit-o lumii, nu cu înţelepciunea cuvintelor, pentru ca să nu se facă zadarnică Crucea lui Hristos, ci cu Duhul Sfânt. Şi s-au înălţat mai presus de înţelepţii lumii, precum şi Părinţii s-au înălţat prin darul dumnezeiescului Duh, mai presus de Varlaam.

Acest ticălos Varlaam a hulit şi a scris multe împotriva sfintei rugăciuni şi asupra darului lui Dumnezeu şi-al luminării, neînţelegând nici putând a cunoaşte cuvântul cel zis: „Neîncetat vă rugaţi"[112]. Dar cum va putea înţelege cel cu mintea deşartă şi cu nălucirile cugetului unit cu cel trufaş?

Nici ceea ce zice: „Ruga-mă-voi cu Duhul, ruga-mă-voi cu mintea"[113], nici aceea: „cântând şi lăudând în inimile voastre Domnului", Şi cum că: „a trimis Dumnezeu Duhul Fiului Său, adică darul în inimile voastre strigând: Avva Părinte"[114]. Şi: „Mai bine cinci cuvinte cu mintea mea a zice în Biserică, decât o mie de cuvinte în altă limbă"[115].

Drept aceea şi rugăciunea cea cu rândul o defaimă şi mai vârtos chemarea Domnului, care este mărturisirea lui Petru, cel ce a propovăduit zicând: „Tu eşti Hristos Fiul lui Dumnezeu Celui Viu"[116] şi aceasta este şi poruncă dumnezeiască, căci a zis: „orice veţi cere de la Părintele veţi lua"[117], şi întru numele Meu draci veţi scoate şi celelalte.

De vreme ce şi numele Lui Viaţă veşnică este, iar acestea s-au scris ca să credeţi că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu şi crezând viaţă să aveţi în Numele Lui.

Şi chemarea lui Iisus Hristos este dătătoare de Duh Sfânt căci zice: „nimeni nu poate să zică Domn este Iisus fără numai prin Duhul Sfânt"[118] şi mii altele sunt pentru aceasta.

---

[110] Rom. 8, 20
[111] Col. 3, 2
[112] I Tes. 5, 17
[113] I Cor. 14, 15
[114] Gal. 4, 6
[115] I Cor. 11, 19
[116] Mt. 16, 16
[117] Mt. 21, 22
[118] I Cor. 12, 3

Iar cele ce le-a grăit întunecatul acesta împotriva luminii dumnezeieşti sunt oarecare întunecate, înnegurate, depărtate şi potrivnice celei luminate şi neînserate dumnezeieştii străluciri, căruia şi cetele purtătoare de lumină ale îngerilor, fără saţiu se împărtăşesc şi se înveselesc, pentru că şi desfătarea acestora este dumnezeiască strălucire, de care şi oamenii cei curaţi la inimă se împărtăşesc.

De vreme ce era pornit asupra sihăstriilor, ca un diavol, celor ce se depărtează de la tulburări şi doresc să se îndeletnicească numai lui Dumnezeu, cărora viclenii, pizmaşii şi procleţii draci, de multe ori le-au adus multe scârbe asupra darului lui Dumnezeu şi a dumnezeieştii luminări, închipuindu-se în forma îngerului luminii, cei care sunt întuneric vrând cu aceasta să-i depărteze de la buna osârdie, şi de a fi cu Dumnezeu, precum sunt ei îndepărtaţi de Dumnezeu, pentru ca să nu câştige firea omenească şi cea cu trupul de materie ca să fie mai presus de firea lor cea fără materie, că dracul cu trufia este de fel pizmaş, pentru care n-a ascultat pe Dumnezeu şi s-a gonit din cer, şi pururea pizmuieşte pe cei ce doresc a se lipi de Dumnezeu prin singurătate, curăţie şi rugăciune.

Drept aceea aduc şi mii de asupreli asupra celor ce se nevoiesc, şi precum am zis în formă de înger al luminii se închipuie, cei ce sunt în întuneric şi ca fulgerul au căzut din cer, ca să amăgească pe cineva. Şi Varlaam fiind ca un înger al acelora, prefăcându-se a avea lumină asupra dumnezeieştilor bărbaţi, cei întocmai cu îngerii, şi asupra dumnezeieştii lumini s-a împotrivit, făcând şi socotind, aceea ce numai diavolilor s-a cuvenit; căci întunecaţii diavoli pe ucenicul lor cel întocmai cu dânşii, întunecat l-au pornit asupra dumnezeieştii lumini şi a fericitei luminări a îngerilor, de vreme ce n-au cunoscut ce este lumina aceea, împărtăşindu-se cu aceea.

Iar mai vârtos departe şi la întunericul cel din afară fiind orânduiţi împreună cu cei ce sunt asemenea lor, pe care ei i-au îndrumat la răutăţi, care şi păgâneşte au bârfit, a nu fi dumnezeiească strălucire, iar deşi este aceasta, nu este harul lui Dumnezeu. Vai! Ce au îndrăznit a zice de cel nevăzut, neatins şi neapropiat!!!

Şi iarăşi zicând ca acela ce este pururea fără de minte. Dacă s-a arătat lumina, văzut a fost, şi dacă este văzută nu este văzută. şi dacă a încetat de a se mai vedea nu mai poate fi.

Şi pentru aceasta zic, cum că aceasta este o strălucire, iar de este cu adevărat strălucire, este zidire după vremi, făcându-se şi stricându-se.

Darul lui Dumnezeu şi strălucirea cea înţelegătoare, păgânul ne învaţă că este zidită, sau că nu este nici de cum. Întru această păgânătate şi nesocotinţă, păgânul a avut diadoh şi pe ticălosul Achidin pe lângă aceasta mai avea la acest eres şi un alt diadoh numit Dechios, pe Arghiron cel plin de zgură, care avea multă bârfeală elinească şi mai înainte de dânşii pe

Grigora acel împotrivitor care a lepădat de tot darul lui Dumnezeu, puterea cea firească şi lucrarea zicând că Dumnezeu n-are nici o putere, nici har, nici hărăzire de la Dânsul, vorbind împotriva Evangheliei, a cuvintelor şi faptelor ucenicilor lui Hristos şi celor alte cete ale Sfinţilor Părinţilor noştri, care toţi împreună pe acest Domn, Unul Născut Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu întru al Său Ipostas, zic că S-a întrupat şi om S-a făcut, rămânând Dumnezeu adevărat, neschimbat fiind.

Dumnezeu nu ne-a luat pe noi cu Ipostas, nici S-a unit cu noi fireşte, ci peste fire, căci una este luarea trupului, aceea care a luat-o pentru El, Unul Născut, Cuvântul lui Dumnezeu şi cu care s-a unit desăvârşit, şi nedespărţită de Dânsul rămâne, precum este neamestecată.

De vreme ce fiecare fire, are ale sale: cea Dumnezeiească pe cele Dumnezeieşti, iar cea omenească pe cele omeneşti care sunt nedefăimate. Întru cea Dumnezeiească se găseşte necuprinderea, neajungerea, neschimbarea, pururea fiinţă şi prea puternică, iar în cea omenească se află cuprinderea, vederea, pipăirea, schimbarea, începerea. Drept aceea şi Cuvântul fiind întrupat, se vedea, se pipăia, pătimea, a murit şi a înviat nu după firea Dumnezeiească ci după firea trupului. Drept aceea şi iubitul ucenic zice: „Care a fost din început, care am auzit, care am văzut cu ochii noştri, şi mâinile noastre au pipăit, pentru Cuvântul vieţii. Şi vă vestim vouă viaţa cea veşnică, care a fost la Părintele şi s-a arătat nouă"[119].

Aceasta dar, adevăratul Dumnezeu, viaţa cea veşnică Iisus Hristos, singur fiind desăvârşit, Dumnezeu din Dumnezeu, Cuvântul şi Unul Născut de la Părintele întrupându-se cu adevărat, s-a făcut om desăvârşit pentru noi oamenii, fiind Însuşi Dumnezeu şi Însuşi om, într-un Ipostas însuşi Unul în două firi şi voii, şi cunoscut lucrării.

Însuşi era făcând minunile, umblând pedestru, flămânzind şi mâncând, înmulţind pâinile, dormind, oprind suflările vânturile, înviind morţii, murind ca un muritor, pecetluindu-se mormântul, înviindu-şi trupul pipăit după Înviere şi intrând prin uşile încuiate precum a şi ieşit din mormânt, nestricându-se peceţile.

De vreme ce şi Dumnezeu a fost şi om, acelaşi; una mai înainte, iar alta mai apoi făcându-Se, unele suferindu-le ca un om, iar altele lucrându-le ca un Dumnezeu.

Drept aceea, Acela singur este Dumnezeu şi nimeni altul, măcar de S-a făcut şi om. Şi aceluia Unuia îi este după fire Tată, Tatăl, care este Dumnezeul tuturor, iar nouă după har. Care pentru noi Îi este şi Lui Dumnezeu după ce a luat trup, care este pârgă a firii noastre. Noi suntem făpturi ale Dumnezeului nostru, ca unui Făcător al nostru, iar nu fii, şi deşi suntem fii, suntem însă după facerea de fii „şi prin Cel după fire Fiu, care

[119] I In. 1,1

S-a unit nouă cu bunătatea cea desăvârşită. Într-acest chip dar, şi după împărtăşirea cu care ne împărtăşim noi, Darului suntem fii: căci El ca un Fiu din fire, după fire are ale Tatălui şi ale Duhului şi precum le este de obşte, una firea, puterea şi harul, aşa şi trupul cel unit cu Dânsul desăvârşit toate le are, şi cele după fire ale Cuvântului care l-au luat, şi darurile Tatălui şi ale Duhului nedespărţite fiind de Cuvântul. Drept aceea întru Hristos este toată plinirea Dumnezeirii. Iar întru noi sunt unele daruri după vrednicie şi după cât ne este cu putinţă, că din plinirea Lui noi toţi am luat har peste har; că în locul umbrei legii, am luat cele ce sunt ale adevărului.

Lumina cea adevărată Care luminează pe tot omul ce vine în lume, a fost acest Iisus Hristos, Dumnezeul nostru, cel ce a zis: „Eu sunt lumina lumii, cel ce-Mi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieţii"[120]. Care ca şi noi făcându-Se pentru ca să ne sfinţească pe noi, care suntem din două şi Tainele a făcut şi ne-a dat darul îndoit.

Ne-a dat Botezul începătura darurilor; după aceea Mirul cu untdelemn şi cu punerea mâinilor, darurile tămăduirilor, ale proorociei, ale apostoliei, ale propovăduirii şi ale Preoţiei cu punerea mâinilor, cu venirea şi umbrirea Duhului, prin limbi de foc, lucrările puterilor, tâlcuirile şi osebirile limbilor, darurile slujbelor şi alte multe negrăite daruri, care toate sunt lucrări ale Unuia şi aceluiaşi Duh.

Aşadar şi darurile sunt de multe feluri, şi la mulţi lucrate şi unuia se dă una şi altuia alta precum zice Pavel: „Că unuia se dă prin Duh Cuvântul înţelepciunii, iar altuia Cuvântul înţelegerii prin acelaşi Duh. Şi altuia credinţa în acelaşi Duh; iar altuia darurile tămăduirilor, într-acelaşi Duh, iar altuia lucrările puterilor, iar altuia proorocia, altuia alegerea duhurilor, iar altuia feluri de limbi, iar altuia tălmăcirea limbilor, şi toate acestea le lucrează Unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia îndeosebi precum voieşte"[121].

Pentru că şi Acela Unul este şi împarte fiecăruia darurile precum voieşte. Pavel zice: „Un Dumnezeu şi Părintele tuturor, şi Unul Domn Iisus Hristos"[122].

Şi pentru Duh tot asemenea zice; iar Unul şi acelaşi Duh împărtăşind osebit fiecăruia cum voieşte.

---

[120] In. 8, 12
[121] I Cor. 12, 8
[122] Evr. 4, 6

Capitolul 32
Asupra catolicilor, cum că numai de la Părintele purcede Duhul Sfânt

Aşadar este adevărat cum că dumnezeiescul Duh, din Unul Părinte, Unul este ca Cel ce purcede din Dânsul, precum şi Unul Domnul şi Unul Născut Fiul este născut din Părintele.

Nu este putinţă dar, ca Unul şi Acelaşi să aibă de la doi începătură cum zic latinii, de vreme ce Unul Născut, este Unul din Unul, şi Unul din Unul cu naşterea, precum şi este Dumnezeiescul Duh, Unul şi cu purcederea, Unul din Unul Părintele.

Unul este pricinuitorul acelora, pentru că şi către Dânsul, cei dintru Dânsul se reazemă. Pentru aceea noi ne închinăm unei Stăpâniri, rezemate pe Unul Părintele pricinuitor, Unul Născut Fiul, neschimbăcios şi Unul Duhul Sfânt, purcezător asemenea neschimbăcios.

Prin vorbele: Născut şi Purcezător să nu înţelegem pentru fire, ci pentru osebire, precum zic Părinţii, căci toate trei Ipostasurile, o Fire sunt, având fiecare osebirea Sa, fiindcă unul este Tatăl, pricinuitor Unuia Născut şi Purcezătorului Duh, pe Unul născându-L negrăit şi fără trup, iar pe altul purcezându-L. Aşadar, una este dumnezeirea în Treime şi Treimea nedespărţită. Că unirea Fiului şi a Duhului este Părintele, zice Cuvântătorul de Dumnezeu, iar rodurile Duhului sunt de multe feluri care sunt lucrări şi puteri.

Pavel tot asemenea zice: „Rodul Duhului, este întru toată bunătatea, dreptatea şi adevărul”[123], şi celelalte pe care şi cu ceilalţi din Apostoli le mărturisesc. Ioan zice. „Dumnezeu dragoste este”. Pavel iarăşi zice: „Bucuraţi-vă în Domnul”[124], şi „Hristos este pacea noastră”. Iar David zice: „Bun este Domnul tuturor celor ce-L cheamă pe Dânsul” şi „Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul”[125], „Mărturisiţi-vă Domnului că este bun”, pentru bunătate. Şi „credincios este Domnul întru toate lucrurile Lui”. Şi Mântuitorul zice: „Învăţaţi-vă de la Mine că blând sunt”[126].

Şi rodul Duhului este blândeţea şi : „Tu Doamne eşti îndelung răbdător şi mult milostiv zice David”. Şi câţi cu Duhul lui Dumnezeu se purtau, aceştia sunt fiii lui Dumnezeu pentru înfrânare.

De care roduri şi lucruri ale Duhului şi în Părintele se văd şi în Fiul, şi facerea de fii tot prin Duhul Sfânt avem, pentru că darurile Treimii sunt ale obştei, de vreme ce şi puterea şi lucrarea Treimii una este.

---

[123] Efes. 5, 9
[124] Filip. 3, 1
[125] Ps. 85, 1
[126] Mt. 11, 29

Drept aceasta sunt fără Dumnezeu cei ce nu cred lucrările Treimii, sau cei care mărturisindu-le le numesc zidiri. Că de vor fi la noi aceste zidiri, dar ce avem mai mult? Şi de vom avea firea lui Dumnezeu precum mint aceia, vom fi şi noi oameni cu ipostas dumnezeiesc, oameni şi dumnezei ca şi Hristos. Şi având nu numai harul, ci şi ipostasul Fiului, al Tatălui sau al Duhului. Oare ce alta ar fi fost mai rău, ca hula aceasta? De vreme ce zidire avem întru noi, prin urmare Dumnezeu nu avem.

Şi cum este Dumnezeu cu noi? Cum am luat Duhul cel de la Dumnezeu? Cum avem Duhul lui Hristos? Cum am luat harul Duhului Sfânt? Care este făgăduiala Duhului Sfânt care ne-a făgăduit nouă Hristos, care este puterea cea de sus, care a venit pe Apostoli? Ce este Duhul Sfânt care a venit pe Corneliu şi pe cei împreună cu dânsul? Ce Duh au luat cei botezaţi de Filip, punându-şi mâinile pe dânşii Petru şi Ioan? Şi ce au luat cei botezaţi de Pavel, care mai înainte, nici ştiuseră, nici auziseră de este Duh Sfânt? Ce sunt lucrările puterii lor, dăruirile tămăduirilor? Darurile cele mai mari? Care este darul Domnului Iisus Hristos? Şi „dar vouă şi pace de la Dumnezeu Tatăl şi de la Domnul Hristos"[127]. Pentru ce se face chemarea dumnezeiescului Dar la hirotoniile care se fac? Oare în zadar zice? O! Cât de mare rătăcire şi hulă celor ce se pornesc fără de Dar împotriva Darului lui Dumnezeu!!!

Dar care este Darul Duhului Sfânt? Oare Firea cea în trei Ipostasuri? Ba, nicidecum. Firea lui Dumnezeu nimeni nu poate să o primească.

Deci, dar, zidire este? Dar cum avem pe Dumnezeu între noi? Şi cum purtăm pe Hristos? Şi cum pe Duhul Sfânt l-am luat în inimile noastre cu adevărat? Deci, harul Treimii este întru noi.

Aceasta ni se dăruieşte nouă de la Tatăl, prin Fiul, Care S-a întrupat din Duhul Sfânt. Drept aceea harul acesta lucrează întru noi în multe feluri, căci pe unul îl desăvârşeşte şi-l naşte a doua oară prin Botez, pe altul unge şi-l pecetluieşte cu mirul, iar pe altul îl hirotoniseşte preot şi pe acesta în multe feluri îl săvârşeşte, pentru că unul este citeţ poporului, altul ipodiacon, altul diacon, altul preot iar altul arhiereu, care este mai desăvârşit. Şi unul este apostol, altul prooroc, altul are puterea şi darul tămăduirilor şi cele alte; unuia prin Duh i se dă cuvântul înţelepciunii, iar altuia cuvântul înţelegerii, prin acelaşi Duh, şi celelalte precum am zis.

Deci întru noi nu este ipostasul Duhului, ci prin Duh harul cel de obşte al Treimii, şi lucrările cele de multe feluri. Pentru aceea şi cel ce ia Botezul, nu se face îndată preot, nici diacon, făcându-se, ia puterea preoţiei, nici preot hirotonisindu-se nu ia darul episcopiei, ci fiecare ce a luat a luat.

---

[127] I Tes. 1, 1

Unul este cu puterea mai mică, iar altul cu mai mare. Diaconul slujeşte, preotul jertfeşte, iar arhiereul hirotoniseşte, împărtăşeşte din darurile lui Dumnezeu şi are putere de a lega şi a dezlega păcate.

Dar care este oare această putere? Care este puterea de a hirotonisi şi ce este hirotonia? Care este zidire întru noi, şi ce poate zidirea, cum îndumnezeieşte? Cum curăţeşte, şi cum săvârşeşte? Ce este şi chemarea Darului lui Dumnezeu? Oare nu poate ceva? Nu este întru noi Duhul Darului? Vai ce hulă!!!

Departe este de harul lui Dumnezeu cel ce nu propovăduieşte acest har ci străin este acesta Duhului lui Dumnezeu şi fără nici un dar, neavând împărtăşire cu Duhul lui Dumnezeu, ci dimpotrivă cu duhul cel străin, şi plin de vicleana putere a acestuia, cu a căruia necurată, întunecată lucrare s-a lepădat ticălosul de darul Treimii, neunindu-se ca unul fără de minte, cugetând deşarte pentru cele dumnezeieşti şi lumina lui Dumnezeu nu o cunoaşte pentru că a lepădat-o pe dânsa, şi neavând el, nici pe Dânsul nu L-a vrut.

Şi n-a ştiut să cânte cu David: „Să fie lumina Domnului Dumnezeului nostru spre noi", şi „luminează ochii mei ca nu cumva să adorm întru moarte", şi nici n-a vrut să se arate ca şi acei moştenitori Împărăţiei lui Dumnezeu, pentru care s-a zis: „Sunt unii dintre cei care stau aici care nu vor gusta moartea, până ce nu vor vedea împărăţia lui Dumnezeu venind întru putere"[128]. Deci care împărăţie a şi văzut-o în Muntele Taborului, după cât a putut lumina cea neînserată, prin care şi drepţii vor străluci ca soarele.

Precum şi Însuşi soarele dreptăţii a învăţat. Pentru care luminare şi fiul tunetului care a văzut acea lumină scrie zicând: „Acum nu ştim ce vom fi, dar ştim când se va arăta, că vom fi asemenea Lui"[129]. Şi Pavel mai înainte fiind necurat şi văzând acea lumină, a căzut şi curăţindu-se s-a sculat dintru aceasta, arătând din cădere a lui sculare, şi de la întuneric luminare şi iarăşi prin dânsul luminare la toată lumea, iar mai pe urmă, răpindu-se la cer ca unul cu totul curat, aceasta mai luminat o a văzut şi strigând a zis: „Arătatu-s-a Darul cel mântuitor oamenilor". Şi: „Cunoaştem acum ca într-o oglindă şi în cuvinte întunecoase, iar atunci faţă către faţă"[130], a căruia lumină şi arvună a avut-o Moise la Muntele Sinai şi pentru aceea n-au putut fiii lui Israel să-i vadă faţa lui.

Iar Ştefan mai strălucit a văzut lumina aceasta, şi strălucindu-se faţa lui era ca faţa îngerului precum scrie, că la acea frumuseţe era şi strălucirea care ieşea din trupul lui; căci dumnezeiescul şi netrupescul fulger, harul

[128] Mt. 16, 28
[129] I In. 3, 2
[130] I Cor. 3, 12

Duhului, care era vărsat în sufletul lui şi sfântul său trup, îl strălucea ca şi pe al lui Moise. Această lumină, nu precum este, ci precum era cu putinţă, se vedea de către cei ce au văzut-o, precum şi în Prooroci se vedea, nu cum era ci după puterea acelora, ce au văzut-o şi pe dânşii îi strălucea. Ce trebuie a zice pentru acea dumnezeiască luminare, prin care drepţii vor străluci ca soarele la venirea Tatălui lor [131]. (Precum zice Hristos) împărtăşindu-se razelor Soarelui celui neapus, Care este Lumina cea adevărată, Care luminează pe tot omul ce vine în lume, zice Ioan în Evanghelie, ca şi în Apocalips, când zice: „Că nu va fi drepţilor strălucire de soare, ci Mielul le va fi lor lumină neapusă"[132].

Iar Mielul este Mielul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Care este şi Domn al slavei. „Şi David pentru Dânsul zice: „Domnul slavei a tunat!". Şi Pavel zice: „N-ar fi răstignit pe Domnul Slavei"[133].

Drept aceea şi la Evanghelie zice: „Şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unui Născut din Părintele. Şi aceasta nu este ipostas din cele trei ipostasuri, ci plin de har şi de adevăr, zice.

Iar Petru aievea mărturiseşte aceasta zicând: „Că nu basmelor celor meşteşugite urmând am arătat vouă puterea şi venirea Domnului Iisus şi singur văzător fiind slavei Lui"[134]. Aceasta o numeşte slavă şi cinste căci zice: luînd de la Dumnezeu Părintele cinste şi slavă, glas ca acesta viind de la Slava cea cu mare cuviinţă.

Iată dar că şi pe Părinte-L grăieşte slavă, fiindcă este izvor şi început slavei, iar pe Fiul îl numeşte Împăratul slavei, şi Pavel strălucirea slavei zice: „Care fiind strălucirea slavei"[135]. Tot cu nume, adică al slavei numit şi Darul şi Ipostasul precum şi în multe feluri, numeşte lucrările Duh, şi Duh numeşte pe Ipostasul Acela al Dumnezeiescului Duh dintre care se dau darurile de obşte, dar este slava Treimii. De vreme ce „Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot, plin este cerul şi pământul de slava Lui. „

Una este dumnezeirea Treimii de vreme ce sunt dumnezei cei ce se îndumnezeiesc printr-Însa. Pentru aceea şi zice: „Dumnezeu a stătut întru adunarea dumnezeilor". Şi Una este strălucirea Treimii, pentru care se roagă David, precum am zis: „Şi să fie lumina Domnului Dumnezeului nostru peste noi". Şi „întru luminările Sfinţilor Tăi", zice.

Iată dar că şi Dumnezeu are lumina, şi sfinţii au luminare, că zice Petru: „Chematu-ne-a pe noi către lumina Sa cea neapropiată", şi alt cuvântător de Dumnezeu învaţă pentru această luminare a lui Dumnezeu pe care a văzut-o şi s-a împărtăşit de dânsa.

---

[131] Mt. 13, 43
[132] Apoc. 21, 23
[133] I Cor. 2, 8
[134] I Petru 1, 6
[135] Evrei 1, 3

Iar păstorii au văzut-o mai înainte de el, că zice: „Slava Domnului i-au strălucit pe ei”[136], aceasta şi pe îngeri îi arăta luminat, pentru că zice: „vederea feţii Lui ca fulgerul, şi îmbrăcămintea Lui albă ca zăpada”[137].

El, Cel ce străluceşte pe alţii cu atât mai vârtos a strălucit întrupându-Se. După cât a fost cu putinţă oamenilor a-L vedea, atât S-a arătat pe Muntele Taborului. "Strălucit-a faţa Lui ca soarele zice, iar hainele Lui s-au făcut albe ca zăpada”[138]. Iar alt Evanghelist zice ca lumina.

De vreme ce nu precum era, ci pe cât vederile au putut vedea, iar pe îngeri în mormânt iarăşi luminaţi i-au văzut dumnezeieştile femei; şi Petru în temniţă.

Dar îngerii după împărtăşire cu lumina Sa, de vreme ce aceştia sunt lumini de a doua, slujitori strălucirii cei dintâi, precum oarecare din cuvântătorii de Dumnezeu zice: „Iar Domnul este lumină adevărată şi după fire a avut strălucirea”. Pentru care se ruga David zicând: „Trimite lumina Ta şi adevărul Tău”, iar altundeva pe aceasta o numeşte şi luminare a feţii lui Dumnezeu, şi pentru lumina care este întru cei drepţi zice: „Strălucit-a întru întuneric lumina dreptilor”.

Pentru lumina dumnezeiască şi pururea fiitoare, toate cetele sfinţilor s-au nevoit, şi-au dobândít după putinţă, arvunile acestei luminări şi străluciri, căci au ştiut a se ruga împreună cu David zicând: „Tu luminezi sfeşnicul meu, Doamne, Dumnezeul meu luminează întunericul meu”. Care luminându-se şi umplându-se din aceasta de veselie, a zis: „Lumina a strălucit dreptului şi celor drepţi cu inima veselie”, întru care şi îndestulându-se a zis: „Sătura-mă-voi când se va arăta slava Ta”, iar mai ales arvună luând ca un Tată dumnezeiesc, a propovăduit cele ce sunt pentru slava şi strălucirea lui Hristos, prin care ne-am făcut fii luminii. Drept aceea cuvântător de Dumnezeu ne-a scris pe noi „fii ai luminii” şi a zis a fi lumina aceasta mângâiere, dar, împărăţie, arvună şi începere a veacului celui ce va să fie, nu trupeşte gustându-o pe dânsa, de vreme ce lumina aceea nu este trupească ci pentru că suntem noi formaţi din două părţi şi acea strălucire din adevăr este din Soarele dreptăţii şi fulgerul este cugetător al dumnezeirii, şi nu trupeşte, ci cugetul străluceşte din Duhul Sfânt, strălucindu-ne nu numai sufletul ci şi trupul, luminându-ne. Aceasta a arătat-o mai înainte Moise „precum am zis”, iar după aceea însuşi Adevărul, cel ce-a izvorât strălucirea aceea Iisus Hristos Dumnezeul nostru, şi cel ce-a pătimit întâi pentru Dânsul moarte, Ştefan şi preadumnezeiescul Pavel, care încă nefiind curat, văzând-o i-a iubit luminile, până când s-a curăţit cu botezul, iar după aceasta având-o întru sine se înfierbânta zicând:

---

[136] Lc. 2, 9
[137] Mt. 22, 3
[138] Mt. 17, 2

„Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos?"[139], și „Trimis-a Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre". Și oricare, care nu are Duhul lui Hristos, acesta nu este a Lui, zicând Darul Duhului, care este de obște al Treimii. Petru la straja temniței văzând această lumină s-a întărit și lanțurile au căzut de pe dânsul.

Și mulți din dumnezeieștii ucenici au dobândit această lumină. Luca și Cleopa au luat în fierbințeală lumina aceea, de ardea inima lor într-înșii, căci Lumina cea adevărată, acel foc a venit să arunce pe pământ care și zicea: „Foc am venit să arunc pe pământ și ce voiesc se aprinde"[140]. David din acest foc se înfierbânta zicând: „Înfierbântatu-s-a inima mea înăuntrul meu și întru cugetul meu s-a aprins foc", Antonie văzând această lumină în mormânt s-a mângâiat și-a strigat către Dumnezeu: „Unde erai mai înainte? „ Precum zice Atanasie și mulți dintre sfinții cei închiși întru întuneric s-au învrednicit unui dar ca acesta, ca unii ce sunt fiii luminii și îndumnezeiți de la Dumnezeu, văzând pururea pe Dumnezeu prin rugăciune și dumnezei făcându-se după har, de vreme ce și darului se împărtășesc toți. Pentru că și Hristos S-a făgăduit a locui întru cei ce sunt ai Lui, și Duhul Lui locuiește întru noi.

Pavel zice: „Nu știți că Hristos locuiește întru voi? Până când veți fi neiscusiți!" Și: „Trimis-a Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, strigând: Avva, Părinte!"[141].

Iar Hristos locuiește împreună cu Părintele și cu Duhul și locaș face întru noi. Nu cu Ipostas ci după Dar. Pavel ridică glasul zicând: „Darul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și a Părintelui și împreunarea Duhului Sfânt". Și: „Fie vouă și pace de la Dumnezeu Părintele și de la Domnul Iisus Hristos".

Aceasta și-n toate cărțile o zice. Și darul Domnului nostru Iisus Hristos cu voi. Și la Faptele Apostolilor zice: „Și-a luat Darul Duhului Sfânt".

Deci luăm harul și dăruirea Sfintei Treimi, iar nu firea, nici ipostasurile, sau vreunul din cele trei Ipostasuri, ci numai dumnezeiască luare a trupului precum am zis: S-a unit cu Ipostasul Cuvântului nedespărțit și neamestecat, și întru care este și toată plinirea dumnezeirii trupește, și din plinirea Lui luăm har după vrednicie. Din această dumnezeiască plinire, ca dintr-un izvor iau darurile, cei ce sunt ai lui Hristos și mai cu seamă cei ce se nevoiesc și pătimesc pentru Dânsul și cei ce sunt în temnițe și la întuneric și au mângâierea de la această lumină.

David zice: „După mulțimea darurilor mele în inima mea, mângâierile Tale au veselit sufletul Meu" și cei ce viețuiesc întru Hristos, ca niște

---

[139] Rom. 8, 35
[140] Lc. 12, 49
[141] Rom. 8, 15

curaţi cu inima, văd pe Dumnezeu, nu precum îi este firea „Căci pe Dumnezeu nimenea nu L-a văzut niciodată", ci după dar. Vezi oare harul cel de obşte al Treimii? A trimis Dumnezeu Duhul Fiului Său, din plinirea Lui noi toţi am luat, dar ce am luat? Darul Duhului şi har peste har.

Şi au vărsat peste noi (zice) darul Duhului Sfânt şi cu Dânsul strigăm „Avva, Părinte!".

Iar acest „avva" însemnează Părinte. De vreme ce ne-am făcut cu harul fii, făcându-ne fii Părintelui prin Unul-Născut Cel ce S-a întrupat cu Duhul Sfânt.

Prin toate, şi prin Scriptura cea veche şi cea nouă pot arăta în acesta şi chip pentru harul lui Dumnezeu, care mai cu seamă prin întruparea Cuvântului vărsându-se nouă, a umplut din destul toată lumea. Deci, pentru aceasta şi întruparea Cuvântului se numeşte dar, iar cei ce nu au har, ca unii ce sunt nevrednici a lua darul, leapădă darul şi lucrarea Duhului, întunecaţi de lumină şi neluând lumina, nu gustă lumina dulceţii cei dumnezeieşti.

Drept aceea neştiind nu cred, ci hulesc ca nişte împotrivitori ai lui Dumnezeu şi cine va să le vestească dulceaţa dumnezeieştii lumini, ca celor ce nu au gustat? Şi care mai cu seamă s-au înşelat şi zac întru întuneric şi vieţuiesc împreună cu întunecaţii şi viclenii diavoli, le place viaţa aceasta văzută, se ostenesc în deşert spre ştiinţa făpturilor celor văzute şi schimbăcioase, tocmai ca şi elinii cei nebuni, precum zice Pavel: „Slujesc făpturii mai vârtos decât Făcătorului". Căci cinstind mai mult ştiinţa făpturilor, zic că, nu are nici un har dumnezeiesc, credinţa noastră şi se nădăjduiesc numai în ştiinţa deşertăciunii.

Afară din cele ce se văd, şi peste mintea omenească, socotesc că nu este nimic, depărtându-se de înţelegătoarea rază a lui Dumnezeu ca şi neînţelegătorii diavoli. Şi din aceasta întunecaţi sunt de la arătarea luminii celei negrăite şi petrecând numai trufeşte şi nebuneşte, în văzduh şi pe pământ.

Aşadar căutând numai după învăţăturile lor pentru acestea ce se văd, ce sunt hotărâte şi se mişcă cu locul sau cu gândul, socotesc că numai este nimic afară din cer, din acestea ce se văd şi din gândul nostru acesta hotărât. Şi ce este mai presus de cuvânt şi cu credinţa numai de la Dumnezeu dată, o învaţă ca o învăţătură meşteşugită, şi pe cel ce nu ştie mişcările stelelor şi meşteşugurile logiceşti, numărul şi punerile schimelor, îi zic că nu-L cunoaşte pe Dumnezeu, lepădând cu totul propovăduirea cea cu simplitate, prin care a nebunit Dumnezeu, înţelepciunea lumii acesteia"[142].

---

[142] I Cor. 1, 20

Iar întru noi toată adunarea celor ce a vieţuit cu sfinţenie prin credinţă s-a săvârşit şi Abel cu credinţă a pătimit. Enoh cu credinţă s-a mutat. Noe cu credinţă a zidit corabia şi prin aceasta s-a mântuit. Avraam a crezut lui Dumnezeu şi cu credinţa a văzut pe Dumnezeu.

Isaac şi Iacob mai curat au văzut pe Dumnezeu, când a văzut scara pe care Domnul se întărise şi cu îngerul se lupta care, zice că este Dumnezeul părinţilor săi.

Acesta era Cuvântul, Îngerul Sfatului celui Mare pentru noi. Moise în focul rugului, în negură şi-n lumină la muntele Sinai a văzut pe Dumnezeu şi s-a luminat. Ilie cu car de foc s-a răpit, Isaia pe scaunul slavei a văzut pe Dumnezeu, Iezechiel şi Daniel, şi împreună cu aceştia prin credinţă s-au săvârşit. Şi Apostolii (arătat este cum au slujit lui Dumnezeu cu credinţă, numindu-se Lumina lumii din Lumina cea adevărată, cu credinţa au văzut lumina Lui mai întâi în muntele cel sfânt al Taborului, iar mai pe urmă şi-n limbi de foc în foişor şi pretutindeni o purta şi toate cetele sfinţilor, precum a putut vedea a văzut.

Las de-a zice toate cu amănuntul cele ce sunt ale sfinţilor dascăli şi părinţi, ca nu cumva să aduc îngreuiere cu acest cuvânt, că destule sunt ale proorocilor şi ale apostolilor, care şi temelie sunt ca să arate aievea adevărul.

Drept aceea noi (zicând întocmai ca Pavel) „prin credinţă umblăm”[143] şi cele ce sunt ale credinţei întru arvună le luăm, căci Pavel iarăşi zice: „Acum cunoaştem ca într-o oglindă şi cuvinte întunecate, iar atunci faţă către faţă”. Deci să se ruşineze şi să se umple de întuneric cei ce nu primesc lumina, nici pricep Darul ca nişte neiscusiţi, iar noi luând din dumnezeiasca plinire har peste har lăudăm pe Iisus Hristos Lumina cea adevărată, ce luminează pe tot omul ce vine în lume, precum scrie. Aceluia să fie slava în veci. Amin.

Clericul: Dar ce gândesc ereticii, Părinte, că noi (precum ne-ai arătat şi am învăţat de la Sfinţi) credem că dumnezeiasca Fiinţă este neapusă şi necuprinsă? Iar harul cel din Fiinţa lui Dumnezeu putem să-l luăm. Pentru aceasta cum zic aceştia?

Arhiereul: Cele ce sunt de la eretici, ca unele ce sunt de multe feluri şi pline de păgânătate, trebuie să nu le băgăm în seamă, că sunt nebuneşti. Ei zic că nimeni nu se împărtăşeşte de Dumnezeu şi pentru aceasta, după zisa lor, ei cred că nici nu este Dumnezeu întru noi. Sau dacă se împărtăşeşte cineva de Dumnezeu, se împărtăşeşte după Fiinţă. Şi cu aceasta altă întrupare, mai aduc şi întruparea Treimii, pe care nici unii dintre păgânii

[143] II Cor. 5, 7

cei mai dinainte nu au zis-o. Iar harul lui Dumnezeu, puterea şi lucrarea ieşită din Fiinţa Lui, nici nu este nici nu poate a fi, zic ei nedumnezeieşte. Iar noi cu bună credinţă mărturisim într-o dumnezeire Treimea Ipostasurilor, în Unul Dumnezeu Treimea într-o putere, lucrare şi împărăţie, Îl propovăduim cu bună credinţă într-un har şi mărturisim Fiinţa nevăzută nimănui şi neîmpărtăşită atât nouă cât şi la toată făptura, precum Cel Unul Născut zice: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată", adică precum este şi după Fiinţă, de vreme ce şi lui Moise a zis: „Nu va vedea omul faţa Mea şi să fie viu"[144]. Iar slava Lui şi strălucirea cea din Fiinţă, harul şi puterea, credem că pe cât este cu putinţă, se poate vedea şi lua. Tot în acest chip sunt şi vedeniile proorocilor, şi luminările cele dumnezeieşti care s-au arătat întru sfinţi, şi toţi luăm slujirile, lucrările puterilor şi darul dumnezeiesc, Fiinţa însă nu. Credem că numai acea dumnezeiască luare de trup, ce s-a unit cu Cuvântul după Ipostas, ca prin aceea pe cât se poate să ne împărtăşim noi cu Dumnezeu. Şi ne împărtăşim numai darului celui ce este întru Dânsul, întru care se află trupeşte toată plinirea dumnezeirii, care întru Dânsul a sălăşluit, precum zice Pavel: „Că întru Dânsul a sălăşluit toată plinirea Dumnezeirii trupeşte, iar nu Ipostasului Duhului. Că S-a întrupat din Treime Unul şi singur Cuvântul. Şi omenirea Aceluia este cu Ipostas dumnezeiesc şi întocmai Dumnezeu, ca unită cu Dânsul desăvârşit, nedespărţit şi neamestecat al Lui făcându-se cu totul. Drept aceea credem că ne împărtăşim harului lui Dumnezeu şi dăruirii celei dintr-însul, iar nu Fiinţei, precum cred mesalienii păgâni şi bogomilii. La aceasta este mărturie cel ce s-a rezemat pe dumnezeiescul piept şi de acolo a luat din destul darul dumnezeieştii cuvântări. Şi destul este mărturia acestuia, pentru că şi adevărată este mărturia lui, şi el a ştiut că adevărat grăieşte ca un ucenic al Adevărului, pentru ca noi să credem. Acesta pentru dumnezeiasca Fiinţă aşa zice: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată"[145]. Şi mărturie aduce pe Domnul zicând: Unul Născut Fiul cel ce este în sânul Părintelui, Acela ne-a spus. Iar pentru harul Lui zice: „Şi am văzut slava Lui"; şi pentru ca să nu zică cineva că numai de ale Întrupării zice adaugă zicând: „Slavă ca a Unuia Născut de la Tatăl". Şi ca să nu zică cineva Firea dumnezeirii, iarăşi zice: „Plin de har şi de adevăr". Vedeţi dar adevărul propovăduit în Evanghelie. Iar cum că slava lui Dumnezeu s-a arătat Sfinţilor, Însuşi la Evanghelie, pentru Isaia grăieşte zicând: „Acestea a zis Isaia când a văzut slava Lui şi a grăit pentru dânsul, adică pentru Hristos".

Însuşi Mântuitorul propovăduieşte împărăţia Tatălui, slava şi puterea. care de obşte este şi a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh. Şi Însuşi la

[144] Ieşire 34, 20
[145] In. 1, 18

rugăciune zice: „Că a Ta este împărăția, puterea şi slava în veci. Amin. „. Iar Biserica propovăduieşte cum că Fețele a câte Trei au de obşte împărăția, puterea şi slava, zicând: „Că a Ta este împărăția şi puterea şi slava, a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh". Şi aceasta nu o zice oricum, ci învățându-se de la dumnezeieştile Scripturi. Că de obşte se propovăduieşte harul Treimii şi slava, puterea, lucrarea şi împărăția Sa. De vreme ce şi cerurile spun Slava lui Dumnezeu. Şi acestea cu Cuvântul Domnului s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui s-au întemeiat. Şi din cântarea cea de trei ori sfânt, plin este cerul şi pământul de slava lui Dumnezeu se înțelege precum îngerii pe Dumnezeu slavoslovesc. Drept aceea ereticii care leapădă harul şi strălucirea lui Dumnezeu, întoarcă-se înapoi. Iar noi care am luat din plinirea Lui lumină din lumină şi dar pentru dar, să mulțumim Celui ce ne-a dăruit pe noi, ne-a luminat şi ne-a gătit împărăția cea veşnică mai înainte de întemeierea lumii, care şi nădăjduim a o dobândi cu mila Lui. Să ne rugăm ca să ne dea nouă de aici ca o arvună, şi va fi pentru noi, dacă ne vom curăți şi ne vom apropia de Cel preacurat. Căci tot în acest chip şi David porunceşte zicând:

„Apropiați-vă de Dânsul şi vă veți lumina, şi fețele voastre nu se vor ruşina". Dintr-aceasta este arătat cum că Dumnezeu după mila Lui, ne-a dat nouă şi putere şi lucrarea dumnezeiască. Cum ne botezăm? Ce luăm cu botezul? Ne naştem a doua oară? Că zice: „De nu vă veți naşte a doua oară" şi ne îmbrăcăm în Hristos, că zice: „Câți întru Hristos v-ați botezat întru Hristos v-ați îmbrăcat". Dar cum ne-am îmbrăcat? Cu Ipostasul sau cu harul? Arătat este că cu harul, de vreme ce şi zice: „Eu şi Părintele vom veni şi locaş la Dânsul vom face". Dar Părintele nu S-a întrupat, deci după har locuieşte întru noi. Iar Fiul, întrupându-Se, măcar că şi ne împărtăşim cu Trupul Lui, având asemenea toate câte le avea Hristos după trup, nu ne împărtăşim Ființei dumnezeirii, ci harului Lui, căci luăm din plinirea dumnezeirii cei după trup. Asemenea ne împărtăşim şi din darul Sfântului Duh.

Aceasta se învederează şi de la cei ce se hirotonisesc. Se însemnează cel rânduit ca să se cinstească, şi luând darul, are darul citețului, şi nu poate să lucreze ale ipodiaconului. Diaconul, asemeni, nu poate să lucreze ale preotului, nici preotul ale darului arhieresc (precum am zis mai înainte) deci, darul este cel ce se dă, iar nu Ființa. Căci de ar fi fost Ființa, nu ar mai fi trebuit multe hirotonii, nici hirotoniile nu ar fi fost felurite, pentru că o hirotonie din acestea putea face toate câte acum le face fiecare hirotonie, de ar fi fost harul cel luăm Fire. Drept aceea şi Pavel zice: „Având darul după darul lui Dumnezeu cel dat nouă în multe feluri." Iată că după dar şi dăruiri sunt de multe feluri: ori cel ce mângâie întru mângâiere, ori cel ce învață întru învățătură; cel ce miluieşte întru blândețe, cela ce este îndeplinitor întru silință; şi celelalte. Deci darurile sunt despărțite, iar

Duhul este tot acelaşi. Slujbele sunt despărţite, iar Domnul este acelaşi; lucrările sunt despărţite, iar Dumnezeu este tot acelaşi care lucrează toate întru tot. Dar ce fel socotiţi că este zidirea şi purtarea de grijă care o are Dumnezeu pentru zidire? Oare pentru că a zidit Dumnezeu făpturile s-au împărtăşit ele Fiinţei lui Dumnezeu? (Oh, ce hulire!) Ba nicidecum, fiindcă aceea este neîmpărtăşită. Însuşi Cel mai presus de fire, cu puterea cea atotlucrătoare zidind aceste făpturi, le-a dat lor şi le dă şi Fiinţa, şi are purtare de grijă de acestea ca de nişte lucruri ale Sale, şi cu prea puternicia, cu toată lucrarea şi cu voia Sa cea cuprinzătoare cuprinde toate şi le păzeşte. Nu este nimic din cele ce sunt care să nu se împărtăşească puterii şi Darului lui Dumnezeu. Pentru că nici ar fi rămas, nici ar fi fost, de nu s-ar fi împărtăşit puterii lui Dumnezeu. Drept aceea, toată făptura cuvântătoare şi necuvântătoare, văzută şi nevăzută, cu puterea dumnezeiască viază şi gândeşte, se mişcă şi grăieşte, lucrează şi stă şi oricâte are cineva din fire le poate ţine, dar nu se poate împărtăşi Fiinţei lui Dumnezeu, căci Unul singur Dumnezeu este mai presus de fire, Treimea cea întru tot puternică. Pentru aceasta v-am spus vouă acestea cu dreaptă slăvitoare credinţă, precum am înţeles din Sfintele Scripturi şi după putinţa noastră.

Clericul: Suntem îndestulaţi Părinte cu cele zise şi sunt de ajuns acestea, ca să se încredinţeze toţi cei întru Hristos, mai cu seamă că sunt din Sfintele Scripturi. Deci şi acest prea viclean eres ce s-a zis mai pe urmă îl urâm şi-l anatematizăm împreună cu celelalte necredincioase eresuri. Răsăritul cel de sus Iisus Hristos Dumnezeul nostru să ne cerceteze pe noi cu harul Lui cel dumnezeiesc, şi să strălucească în inimile noastre spre luminarea cunoştinţei Lui mai arătat şi mai curat. Te rugăm însă că de vreme ce am cunoscut credinţa cea adevărată să ne înveţi şi tainele Bisericii, câte şi care sunt, ce putere are fiecare dintre ele, şi ce luăm dintr-însele.

PARTEA A II-A
Pentru Sfintele Taine

Arhiereul: Frate! Ceea ce ceri este peste puterea mea. Şi câte am zis vouă, trebuie să ştiţi că pentru dragostea voastră le-am zis numai într-aceasta nădăjduindu-mă, cum că acestea care le zic le iau din dumnezeieştile Scripturi. Deci şi acum pentru că doriţi a înţelege Tainele Bisericii, voi zice şi pentru acestea câte voi putea împlinind datoria dragostei. Iar tu să nu te îndestulezi cu cele zise de la mine, ci câte dintre acestea vei afla de folos, luând, cercetează-le totdeauna şi întreabă pe cei mai învăţaţi şi nu vei fi lipsit de ceea ce doreşti.

Clericul: Mulţumim pentru aceasta părinte căci multe pricini de smerenie ai dat nouă, şi să ne dea Domnul prin sfintele tale rugăciuni, ca să nu ne înălţăm mintea mai presus decât se cade, ci să socotim ca să fim cu mintea întreagă. Ne rugăm, aşadar, arată nouă Tainele.

Capitolul 33
Cum că şapte sunt Tainele Bisericii

Arhiereul: De vreme ce cereţi, voi vorbi întru Hristos după putere. Şapte sunt harurile Duhului, precum zice Isaia, şapte sunt şi Tainele Bisericii cele lucrate prin Duhul Sfânt care sunt acestea: Botezul, Ungerea, Cuminecătura, Hirotonia, Nunta, Pocăinţa şi Maslul. Pentru fiecare dintre acestea voi vorbi prin puţine cuvinte, deşi mai înainte, la explicarea Dumnezeieştii Liturghii am vorbit precum s-a putut pentru aceasta mai acoperit.

Capitolul 34
Pentru Botez

Botezul naşte de a doua oară prin Duhul, de vreme ce am pierdut naşterea cea dintâi, fără patimă trupească, şi întru fărădelegi ne-am zămislit, şi în păcate ne-au născut, pe fiecare din noi mama noastră, precum zice David.

Capitolul 35
Pentru Ungere

Ungerea ne dă pecetea cea dintâi, şi asemănarea cea după chipul lui Dumnezeu, care pentru neascultare am pierdut-o. Ne mai dă încă şi harul pe care l-am luat în sufletul nostru când ne-am zidit prin dumnezeiasca suflare. Drept aceea şi puterea Duhului şi buna mireasmă a lui are şi este semn şi pecete a lui Hristos.

Capitolul 36
Pentru Dumnezeiasca Cuminecătură

Cuminecătura ne uneşte cu Însuşi Stăpânul, împărtăşindu-ne cu adevăratul lui Trup şi Sânge. De vreme ce pentru mâncare am murit, şi de Rai şi de Dumnezeu ne-am despărţit, prin Cuminecătură iarăşi luăm viaţa veşnică; şi lepădând stricarea, ne unim cu Cel fără de moarte, care S-a făcut muritor cu trupul pentru noi.

Capitolul 37
Pentru Hirotonie

Hirotonia dă stăpânirea şi puterea Făcătorului. De vreme ce nimica din cele sunt nu s-au făcut fără de Dânsul, şi El a venit ca să ne aducă pe noi la bine; învăţându-se El de la noi ne-a dat această putere prin Preoţia Lui. Printr-însa toate Tainele se lucrează, şi nici un lucru nu se sfinţeşte fără de preoţie. Încă şi din început puindu-ne pe noi stăpânitori celor văzute, acum ne face iarăşi stăpânitori mai mari prin Preoţie. Drept aceea şi David zice: „Pune-vei pe ei stăpânitori peste tot pământul". Căci cheile cerului ni le-a dat nouă.

Capitolul 38
Pentru Nuntă

Nunta este darul lui Dumnezeu, dat după neputința noastră pentru facerea de copii, până ce va sta această lume care este însoțită cu stricăciunea. Dumnezeu n-a voit ca starea noastră să fie ca cea dobitocească, din curgere scârbicioasă. Dar pentru că ne-am făcut muritori de voia noastră, a lăsat starea neamului nostru tot într-acest chip a se lucra ca şi la dobitoace, ca să cunoaştem la ce am ajuns. Aceasta se va urma până ce va învia şi va face firea noastră nemuritoare, Cel fără de stricăciune, Care a şi murit şi a înviat pentru noi. Drept aceea şi binecuvântează El Însuşi Nunta, pentru a nu fi fără binecuvântare începutul vieții noastre.

Capitolul 39
Pentru Pocăință

Pocăința lucrează iarăşi îndreptarea noastră după cădere. De vreme ce după Botez, noi greşind, nu ne putem îndrepta fără de nevoință şi fără de osteneală, decât numai prin întoarcere, prin lacrimi, prin mărturisirea păcatelor, şi prin părăsirea de răutăți; pentru aceea s-a dat acest mare har, întru care se cuprinde şi cinul cel călugăresc, ca cela ce este făgăduința pocăinței.

Capitolul 40
Pentru Sfântul Maslu

Sfântul Maslu s-a dat şi acesta ca o Sfântă Taină şi închipuire milostivirii celei Dumnezeieşti, şi s-a dăruit pentru izbăvirea şi întru sfințirea celor ce se întorc de la păcate. Drept aceea Maslul dă dezlegare păcatelor, ridică din boli şi dă sfințire. Acestea toate le-a dat Iisus Hristos Dumnezeul nostru şi printr-Însul dumnezeieştii lui ucenici. Că fiind noi formați din două: din suflet şi din trup, îndoit ne-a dat şi acestea, precum cu adevărat şi El îndoit S-a făcut pentru noi: fiind Dumnezeu cu adevărat şi om cu adevărat făcându-Se; şi cu Darul Duhului nevăzut să sfințească sufletele noastre, iar cu cele văzute adică: cu apa, cu untdelemn, cu pâinea, cu vinul şi cu celelalte care se sfințesc cu Duhul, să sfințească trupurile noastre, şi să ne dăruiască nouă mântuirea cu totul desăvârşit.

Capitolul 41
Pentru învierea, adică scularea trupurilor

Aceasta pentru ca să ne facă desăvârşit precum ne-a şi zidit, încă ne va şi învia după moarte, şi ne va împreuna cu trupurile cu care am vieţuit şi am petrecut, pentru ca cele ce am lucrat să le luăm împreună. Deci, de vreme ce ne va ridica pe noi desăvârşit (căci nimic n-a zidit în deşert), nu va lăsa nici trupurile în stricăciune, pentru că toate le-a făcut ca să fie, şi nicicum nu voieşte ca să piară. Dumnezeu fiind desăvârşit şi Însuşi El cu adevărat, S-a făcut om ca noi, luând trup şi suflet cuvântător şi gânditor, pentru ca să curăţească sufletele noastre cele cuvântătoare şi să le umple de Darul Sfântului Duh, şi trupurile asemenea să le facă nestricate şi să le sfinţească. Drept aceea, şi Tainele acestea îndoit le-a dat, fiind adică simţitoare din lucruri văzute, iar cu Duhul Sfânt săvârşite şi dătătoare de dumnezeiescul har: sufletelor şi trupurilor. Aceste Taine le-a dat nu numai cu cuvintele, ci şi cu lucrurile. Întâi le-a lucrat întru Sine Cuvântul lui Dumnezeu, făcându-Se trup din iubire de oameni, că fiind nouă pârgă bunătăţilor, aşa se cădea ca dintr-un izvor, de la El noi toţi cei ce suntem ai Lui să luăm, că pentru aceasta S-a şi făcut om, pentru ca să ne unim cu Dânsul şi să ne sfinţim printr-Însul, pentru că acesta este Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce ne-a zidit pe noi din început, şi Acesta este iarăşi Care ne zideşte de a doua oară, cu bunăvoinţa Părintelui şi cu lucrarea Duhului Sfânt. Că Treime este Dumnezeu care a făcut toate şi îngrijeşte de toate, şi mai cu seamă de noi cei căzuţi, cei care suntem făptura cea mai cinstită decât toate cele văzute, şi făcute după chipul lui Dumnezeu. Deci Cuvântul lui Dumnezeu, Icoana cea vie, pecetea şi strălucirea Tatălui, pe a Sa icoană, adică pe noi viţa cea cuvântătoare ne ia întru Sineşi, şi de vreme ce nu se poate, nu ne înnoieşte prin vreo altă oarecare zidire.

Clericul: Dar cum, Părinte, n-a fost cu putinţă prin înger?

Arhiereul: Nicidecum, pentru că toată zidirea e hotărâtă şi nu ajunge pretutindeni, nici nu are putere firească de a mântui; după har însă, ar fi putut şi îngerul a mântui, şi ar fi dat atunci Dumnezeu harul mântuirii prin înger ca prin vedere (ορᾶν), dar iarăşi Îngerul n-ar fi putut pe toţi să-i mântuiască nefiind din fire cuprinzătoare a toate. Dar Îngerul cum ar fi dat viaţă, nefiind din fire viaţă? Sau cum ar fi rămas neschimbat? Fiindcă firea lui poate să se schimbe, cum au şi căzut unii dintr-înşii, şi mai ales nefiind uniţi cu trupul. Drept aceea era trebuinţă ca Cel neschimbat din fire, Cuvântul cel pururea într-o Fiinţă, Cel pururea viu, împreună cu Părintele cel viu şi cu Făcătorul de viaţă Duh să Se unească nouă celor muritori, pentru ca cu neschimbarea şi cu nestricăciunea Lui să înceteze stricăciunea

noastră. Şi fiind Viaţa veşnică, să gonească moartea de la noi şi să sădească nemurirea. Şi ca Cela ce este pretutindeni şi veşnic, pe cei ce au murit mai înainte, pe cei ce au murit la vremea petrecerii Lui pe pământ, şi pe cei ce cred după aceasta până în veci, prin Tainele Lui şi prin cei ce sunt ai Lui, care au harul Lui, poate a-i mântui. Şi Însuşi Unul lucrează pururea şi ajunge prin mulţi. De aceea a sădit harul lui întru noi, ca prin noi să lucreze. Şi noi cei învredniciţi preoţiei suntem mulţi şi în multe locuri, iar El este Unul în cer, pe pământ, în mare, întru toate, pretutindeni ajungând, pe toţi şi toate prin toţi lucrând, ceea ce nu poate face nici o fire zidită. Drept aceea noi nu lucrăm săvârşind Tainele, ci slujim, adică ascultăm, iar El prin noi lucrează. Drept aceea şi mii de preoţi jertfind în toate zilele şi totdeodată Unul este Trupul şi Sângele şi una e jertfa, iar nu mai multe. Căci Cuvântul lui Dumnezeu este viu, lucrător, pretutindeni şi peste toate.

Clericul: Minunate sunt cele zise, o, Părinte! Multă dulceaţă aduseră sufletului meu şi cunosc mai lămurit Taina Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu.

Capitolul 42
Pentru ce Cuvântul lui Dumnezeu nu S-a unit cu firea cea mai înaltă a îngerilor, ci cu a oamenilor?

Arhiereul: Ceea ce zicem, iubitule, nu sunt ale noastre, ci ale Părinţilor. Cuvintele acestora cercând le vei afla prin multe locuri; şi încă din aceasta să înţelegi, din care vei putea înţelege mai cu înlesnire pentru dumnezeiasca Taină a Întrupării: pentru ce Cuvântul lui Dumnezeu, vrând să se unească cu zidirile Sale, nu S-a unit cu cea mai înaltă fire, adică cu a îngerilor? Ca ceea ce este aproape oarecum şi are asemănare cu cea dumnezeiască, fiind fără trup, ci S-a unit cu această a noastră stricăcioasă materie? Aceasta s-a făcut cu socotinţă dumnezeiască şi adâncă, căci de s-ar fi unit cu firea cea îngerească, numai aceea singură s-ar fi împărtăşit Lui, dar nu s-ar fi mântuit că aceea este mântuită, ci numai s-ar fi înălţat şi s-ar fi adus la o mai mare stare, învrednicindu-se împărtăşirii lui Dumnezeu.

Nici o altă făptură de nimic nu s-ar fi folosit, ci ar fi rămas în stricăciunea, şi mai cu seamă omul cel căzut, pentru care s-a făcut această zidire şi pentru care a căzut zidirea în stricăciune. Înţelepciunea lui Dumnezeu şi sfatul cel de demult, cu adevărat a făcut lumea şi pe îngeri din ce n-au fost şi mai pe urmă a făcut pe om, şi fiindcă el este bun, zidirea pentru aceasta a făcut-o, pentru ca să se împărtăşească bunătăţilor Lui căci El Însuşi fiind nelipsit de nimic plin de toate şi prea veşnic, nu avea

trebuință de ceva din cele ce sunt, fiind El Binele cel desăvârșit. Dar de vreme ce zidirea lui Dumnezeu este înțelegătoare și simțitoare, omul singur le are întru sine pe amândouă. Acestea, unite într-unul, având suflet gânditor și trup văzut. Pentru aceasta Dumnezeu pe singur omul îl ia întru Sine și Se unește desăvârșit, luând firea omenească fără păcat din Sfânta Fecioară prin Duhul Sfânt, formându-Se cu trup, cu suflet gânditor și cu voință. Deci prin firea cea gânditoare a sufletului, se unește firii celei gânditoare a îngerilor, iar prin dumnezeiescul Lui Trup Se unește făpturii celei văzute și într-acest chip sfințirea și harul se dă nu numai omului, care este gânditor după suflet și văzut după trup, ci și la toată zidirea și firea cea cuvântătoare a îngerilor și a sufletelor, care se unește cu Dumnezeu, îi înnoiește, se împărtășește lui, se luminează foarte, și ca una ce este de un neam primește dumnezeiasca lumină din Sfântul Suflet cel gânditor și cuvântător al Cuvântului. Căci acum acel Sfânt Suflet al Mântuitorului după fire îl văd Îngerii și luminarea de la cel nevăzut mai mult o iau acum și se umplu de mai multă înțelepciune din dumnezeiasca Minte a Înțelepciunii Celei Vii. Și ca de unul cel de un neam se apropie de Dânsul și de minune se umplu și mai mult se smeresc cu gândul, căci se învrednicesc unora ca acestora.

Asemenea se împărtășesc și sfintele suflete ale Sfinților. Iar zidirea cea văzută dimpreună cu trupurile noastre, prin acel Sfânt și Dumnezeiesc Trup, sau mai bine a zice Dumnezeu, care s-a jertfit pentru noi pe Cruce și a înviat, și a luat nestricăciune, nădăjduiește să ia nemurirea (și toată această zidire așteaptă, după cum zice Pavel, nestricăciunea), care o va și dobândi când se va arăta Cuvântul cel viu cu trupul cel ce s-a prefăcut întru nestricăciune, împreună cu noi la a doua și înfricoșata Lui venire, când vor fi și mii de îngeri înspăimântându-se și cutremurându-se de frumusețea Lui, și bucurându-se pentru slava Lui cu care se împărtășesc de la Dânsul. Stihiile se vor schimba și drepții vor străluci ca soarele luând strălucire de la Soarele dreptății, care S-a unit cu noi. Și așa pururea cu Domnul vom fi. Omule! Ai cunoscut oare taina Întrupării Mântuitorului pe cât putem noi zice?

Clericul: Cunoscui și mă minunai, și slavă fie lui Dumnezeu Cel ce a lucrat acestea pentru noi.

Capitolul 43
Cum că Hristos a primit Tainele și întru Sine

Arhiereul: Trebuie dar să zicem, cum că Mântuitorul a lucrat întru Sine Tainele. Și întâi Botezul, cea dintâi Taină, din darurile Lui cele

duhovniceşti. Întâi Însuşi S-a botezat în Iordan de la Ioan nu pentru că avea trebuinţă de botez, căci nu-I trebuia Celui singur curat, ci pentru noi S-a botezat ca să ne curăţim şi să spălăm spurcăciunea cea din curgerea păcatului strămoşesc. Din început fiind ziditi din lut care este pământ şi apă, pământul l-a curăţit cu Trupul, şi apa cu apa cea sfântă, şi cu Duhul născându-ne de a doua oară împreună cu sufletul, să ne facem om nou şi fără de păcat. Iar a doua Taină care e Sfântul Mir, pe care Mântuitorul a primit la Botez, a fost pogorârea peste Dânsul a Sfântului Duh în chip de porumb; despre aceasta şi Isaia zice, ca şi cum ar fi de la singur Hristos: „Duhul Domnului pe mine pentru care m-a uns".

Pentru aceasta şi Petru zice: „Că şi Domn şi Hristos L-a făcut pe Dânsul Dumnezeu, trupeşte viind Duhul pe Dânsul. Şi într-alt loc Petru mai zice: „că pe acesta l-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt". Iar Pavel zice: „Întru Dânsul a sălăşluit toată plinirea dumnezeirii trupeşte". Deci această ungere este cu tot darul Duhului care, după cum s-a zis, L-a luat ca un om la botez, după cum s-a văzut de Ioan Botezătorul. Şi pe acesta l-a avut pururea ca un Dumnezeu Cuvântul, nedespărţit fiind de Dânsul, dar îl dăruise Lui ca unui om Tatăl, îndată ce S-a întrupat, de vreme ce şi era pururea cu Dânsul Duhul cel deofiinţă cu Dânsul şi nedespărţit, şi cu Duhul Sfânt şi a alcătuit Lui şi acel dumnezeiesc Trup, dar numai l-a arătat pe acesta Duhul şi la botez venind pe Dânsul, pentru noi. Căci şi Botezul a suferit pentru noi, cel curat, pentru ca botezându-ne să luăm tot acest Duh. Deci şi nouă ne trebuieşte acest duhovnicesc mir, şi mai cu osebire la botez. Căci nu va putea fi cineva botezat desăvârşit de nu se va unge şi cu Sfântul Mir. Cu botezul ne naştem a doua oară prin Duh şi ne spălăm de păcate, dar nu câştigăm şi arvunile harului, nici mireasma vieţii, nici pecetea Duhului. Deci precum trebuie să ne botezăm tot astfel trebuie să ne ungem şi cu Sfântul Mir. Pentru aceasta cei botezaţi de Filip, fiindcă se botezase numai, Petru şi Ioan au pus mâinile peste dânşii şi au luat Duh Sfânt, care este Sfântul Mir. Căci punerea mâinilor, precum au făcut apostolii şi printr-înşii alţi mulţi, făcea ceea ce face acum Mirul. Atunci era punerea mâinilor, iar acum în locul mâinilor este cel sfinţit Care se cheamă Mirul cel mare, care se sfinţeşte nu de preoţi, ci de patriarhi şi de arhierei care au puterea lui Petru şi a lui Ioan cu sfintele rugăciuni şi binecuvântări. Care Mir trimiţându-se până la marginile lumii, are puterea punerii mâinilor ce făceau Apostolii. Cu acest Mir trebuie a se însemna fiecare credincios, pentru ca şi dumnezeiescul botez în care fiecare botezându-se să-l aibă întru sine desăvârşit.

Căci Mântuitorul botezându-Se a primit Duhul şi cei ce s-au botezat de la Filip au luat Duhul cu punerea mâinilor lui Petru şi Ioan, pentru ca să nu fie nedesăvârşiţi şi nepecetluiţi cu Duhul, dator sunt dar şi credincioşii cei ce se botează a se unge la botez cu Mirul acesta, iar nu să rămână (ca şi

copiii latinilor şi ai altora), nesăvârşiţi şi neunşi neluând darul Duhului şi neînsemnându-se cu semnul lui Hristos. Căci pecetea şi semnul lui Hristos este Mielul, pentru Duhul pe care ni-l dă nouă. Şi preotul când unge cu Sfântul Mir zice astfel: „Pecetea darului Duhului Sfânt, Amin". Deci cel ce nu se unge cu Sfântul Mir este fără har şi nepecetluit şi neînsemnat de Hristos.

Iar Mirul nu este fieşce untdelemn, ci undelemn sfinţit cu rugăciune în altar de arhiereii lui Hristos, cei ce au puterea apostolilor mai cu seamă a lui Hristos. Şi iarăşi nu poate fi Mir mare cel ce izvorăşte din moaştele Sfinţilor, cum este cel ce izvorăşte din trupul dumnezeiescului şi izvorâtorului de Mir Dimitrie, sau al altui Sfânt precum se vesteşte şi la biserica Ciprianilor, a Marelui Mucenic Mamant, sau de la vreo sfântă icoană precum este aceea ce se numeşte Sitin Aghias, sau untdelemn al candelelor celor ce sunt puse la sfintele icoane sau la moaşte, care deşi sunt cinstite şi acestea şi au har dumnezeiesc, şi fac tămăduiri, nu au însă puterea acelui dumnezeiesc Mir. Această putere a Sfântului Mir este deosebită şi se dă prin rugăciunea arhiereilor. Şi nu se sfinţeşte orişicum, ci în sfânta zi, Joia Mare, punându-se în altar pe vremea Liturghiei, la sfârşitul Liturghiei se sfinţeşte cu rugăciuni şi cu dumnezeiasca pecete a Crucii săvârşindu-se ca şi dumnezeieştile Taine. Precum nu este Trup şi Sânge al lui Hristos, pâinea şi paharul cel care nu se slujeşte, nici se sfinţeşte prin rugăciunile preotului, aşa nici Mir mare nu poate fi de nu va fi slujit şi sfinţit prin prea sfintele rugăciuni ale prea dumnezeieştilor arhierei. Dintr-acest Botez şi Mir ne şi chemăm şi suntem creştini unşi, şi mai ales din Mir care se cheamă şi ungere, pentru că şi Hristos, care Se tălmăceşte Uns, Se numeşte cu acest nume, fiindcă S-a uns trupeşte cu Duhul Sfânt. Şi aceasta zice Petru (precum am zis), şi David: Pentru aceea te-a uns pe Tine Dumnezeule, Dumnezeul Tău cu untdelemn al bucuriei mai mult decât pe părtaşii Tăi. Ceea ce va să zică: pe Tine adică Te-a umplut de toate ale harului (că plinirea dumnezeirii ai luat) iar părtaşii Tăi ca dintr-un izvor, după vrednicie au luat darurile. Mântuitorul a primit mirul la botez într-acest chip, pogorându-Se Duhul. Şi când a vrut să pătimească S-a uns cu mir, zicând a fi aceasta spre îngroparea Lui. Cu aceasta ne-a arătat, că şi murind pentru noi era viu, fiind Dumnezeu; şi lucrările cele vii ale Duhului, le avea întru Sine nedespărţite.

Capitolul 44
Cum că Liturghia Însuşi Mântuitorul a săvârşit-o

Sfânta Jertfă a preasfântului Său Trup şi Sânge adică Liturghia, arătat este că Însuşi a slujit-o, şi pe noi ne-a învăţat a o sluji. Căci zice: „Aceasta

faceți întru pomenirea Mea". Pentru că și El este preot în veac după rânduiala lui Melchisedec (cu pâine adică și cu vin), nicicum încetând. Și mai cu seamă este Preot veșnic, căci S-a jertfit pe Sine de voie prin Cruce și Se jertfește; și adus Părintelui și aduce; și Se junghie de-a pururea pentru curățirea păcatelor noastre; pe Care noi Îl avem Arhiereu mare Care a străbătut cerurile pe Iisus Fiul lui Dumnezeu, și păzim mărturisirea Lui. Și arhiereu ca Acesta cu adevărat ni s-a căzut nouă, prea cuvios, fără răutate, nevinovat, osebit de păcătoși, fiind mai înalt decât cerurile și smerindu-Se pentru noi păcătoșii.

Capitolul 45
Pentru că și preot și arhiereu Mântuitorul S-a hirotonisit trupește

Iar că și preot și arhiereu al nostru S-a hirotonisit, Însuși Mântuitorul a arătat fiind Cuvântul lui Dumnezeu, și întrupându-Se pentru noi, mărturisindu-Se de Părintele și cu Duhul hirotonisindu-Se. Precum și Isaia a proorocit: „Scula-Se-va toiag din rădăcina lui Iesei, și floare din rădăcina Sa va ridica; și Se va odihni peste Dânsul Duhul lui Dumnezeu", și celelalte. Și vezi cum a luat El pe această luminată și minunată hirotonie, măcar că era Dumnezeu din fire, preaputernic și preasfânt, fiind Cuvânt viu al lui Dumnezeu, sfânt și întru tot puternic, ci numai pentru noi S-a hirotonisit trupește de la Părintele. Și întâi S-a hirotonisit la botez, că atunci botezându-Se era ca unul ce se hirotonișește, atingându-Se de mâna lui Ioan. Ioan punea mâna pe Dânsul și el lua Duhul, sau mai bine să zicem, se hirotonisea de la Părintele, pogorându-Se peste Dânsul Duhul în loc de mână. Și Părintele zice: „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care bine am voit". Iar a doua hirotonie mai luminat a luat-o în Muntele Taborului, când El cu lumina dumnezeiești slave a preastrălucit. Dar a fost în mijlocul norului celui luminat care însemna pe Duhul Sfânt, care Duh era pururea împreună cu Dânsul. Și pe Acesta Părintele atunci din nori și după trup Îl mărturisea și întru Dânsul împreună binevoia și propovăduia înțelepciunea Sa cea vie dascălilor. Că iarăși zice: „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care bine am voit; și a adăugat: „Pre Dânsul ascultați". Care cuvânt ascultați, este semn al dăscăliei. Însuși Hristos, aceasta învățând pe ucenicii Săi, a zis: „Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă". Iată cum S-a hirotonisit de Părintele prin Duhul Sfânt.

Capitolul 46
Pentru că şi nunta cea cinstită Hristos a binecuvântat-o, şi întru Sine prin Biserică a făcut-o cu Duhul Sfânt

Vezi, încă, cum că şi nunta a aşezat-o ca un Făcător şi a binecuvântat-o. Căci ai aflat cum că el a mers la nuntă în Cana Galileii. Şi nu numai că a mers la nuntă, ci şi S-a născut din cea care era logodită cu bărbat, pentru ca să sfinţească şi naşterea noastră.

Capitolul 47
Cum că Hristos a ales fecioria mai mult decât nunta

Numai că a ales mai cu osebire decât nunta, fecioria, de vreme ce şi Tatăl Său este întru feciorie, fără stricare şi fără trup născându-L pe El. Şi Maica Sa care a născut pe acest Dumnezeu, fecioară a fost şi dânsa după trup şi a rămas şi este fără stricare născându-L pe Dânsul, de vreme ce L-a şi zămislit fără sămânţă. Dar vezi şi minunata Lui nuntă, feciorească cu adevărat şi Dumnezeiască. Că Mirele cel frumos al sufletelor noastre ne-a poftit, şi ne-a iubit pe noi precum a zis. Şi pentru dragostea noastră sufletul Său l-a pus. Şi zestre ne-a dat nouă pe Sineşi, şi ne-a logodit pe noi Luişi cu sângele Său cel preacurat, pe noi, zic, care suntem Biserica Lui cea curată. Aceasta o strigă Pavel, bunul logoditor, zicând: „Logoditu-v-am pe voi unui bărbat, a vă pune înaintea lui Hristos, fecioară curată". Şi chiar Evanghelia ne învaţă pentru nunta acestui minunat şi frumos fiu al Împăratului, de o frumuseţe mai mare decât a tuturor fiilor omeneşti ca un curat, într-acesta şi chip pentru nuntă întru sine şi pentru sine a lucrat.

Capitolul 48
Cum că nunta lui Hristos este fecioria

Drept aceea, şi pe cel ce poate a se logodi cu El, şi pe cel ce se face famen pentru Împărăţia Cerurilor (adică cel ce petrece în feciorie, iar nu cum înţeleg unii nebuni, cel ce-şi scopeşte trupul), ca pe cela ce încape întru sine acest cuvânt, îl primeşte Cel Curat şi Preasfânt şi se uneşte cu el, ca unui curat i se arată şi cu totul locuieşte întru el. Iar de nu poate încăpea cuvântul fecioriei, binecuvântează nunta aceluia şi facerea de copii nu o leapădă, căci printr-aceasta zice dumnezeiescul Pavel, pot să se mântuiască unii. Şi iată cum zice: „Iar ei se vor mântui prin facerea de copii", pentru că şi Însuşi Hristos S-a făcut copil, măcar că fără patimă S-a născut. Şi de copil S-a lepădat şi pe copii îi binecuvânta şi îi lua în braţe. Curvia, însă, şi

preacurvia o ura, până şi chiar pofta ce o facem noi în gând, căutarea cea cu poftă trupească a oprit-o, pe sodomeni din început i-a ars, şi încă ne spune că se vor munci. Că zice: „Mai uşor va fi sodomeanului şi gomoreanului în ziua judecăţii, decât celor ce nu primesc propovăduirea". Deci veşnică este munca acestora împreună cu păgînii. Pentru nuntă aşa a făcut şi a învăţat, iar pentru pocăinţă şi spovedanie a făcut ceva chiar spre pilda noastră.

Clericul: Din cele mai dintâi zice, Părinte Sfinte, destul ne-am folosit auzind de lucruri trebuincioase, şi mai vârtos cum s-a hirotonisit Cel ce din fire le poate toate şi singur e Sfânt; şi cum S-a logodit şi a făcut preasfântă nuntă Cel Preacurat cu sfinţii, prin sfinţenie, unindu-Se cu ei în dragoste dumnezeiască şi fierbinte. Dar acum nu ştim cum va putea oare să vie la pocăinţă cel păcătos.

Capitolul 49
Cum că şi cele ce sunt ale pocăinţei le-a arătat Mântuitorul prin Sine

Arhiereul: Nu pentru Sine, zice, vine, ci pentru noi, căci Însuşi a luat fărădelegile noastre şi a purtat durerile. Deci nu S-a pocăit, ci a învăţat cele ce sunt ale pocăinţei. Şi aceasta zice mai întâi ştiind pornirea noastră cea cu înlesnire la rău: „Pocăiţi-vă că s-a apropiat Împărăţia Cerului". Cel fără greşeală între oameni şi mai cu seamă Cel singur Sfânt şi Curat, de ce ar fi avut a se pocăi? Negreşit cu aceasta ne-a dat lecţie nouă, de vreme ce zice: „N-am venit să chem drepţi la pocăinţă, ci pe păcătoşi". Drept aceea a mâncat şi a băut cu vameşii şi cu păcătoşii, şi pentru aceasta Îl vorbeau de rău jidovii. pe curvari i-a primit cu blândeţe, pentru că s-au atins de picioarele Lui şi pe cap I-au turnat mir şi cu lacrimi I-au spălat picioarele Lui şi I le-au şters cu părul capului lor. Pe Caananeanca cea păgână n-a gonit-o; pe cea defăimată în curvie neosândind-o, a primit-o zicându-i, să nu mai păcătuiască. Pe pârâşul şi pe răpitorul cel ce a întors nedreptatea cu dragoste îl primeşte. Pe jefuitorul şi vameşul cel ce s-a lăsat de a mai fi vameş şi pe tâlhar cu un cuvânt l-a mântuit pe cruce, pe cel ce s-a lepădat de trei ori, măcar că era şi ucenic, numai pentru că a plâns şi cu dragoste iarăşi L-a mărturisit de trei ori, l-a iertat; şi pe hulitorul şi prigonitorul, care s-a întors către dumnezeiasca râvnă, pe Pavel zic, la cât har l-a învrednicit! Prin toate acestea şi prin pildele zise curvarului şi celorlalţi a învăţat şi a făcut pocăinţa.

Capitolul 50

Cum că şi lucrurile pocăinţei pentru noi le-a făcut Hristos

Iarăşi, nefiind dator a lucrat întru Sine lucrurile pocăinţei, pentru ca să ne arate nouă calea pocăinţei şi a smereniei. Căci a postit şi S-a rugat cu simplitate, cu smerenie şi cu înfrânare a viețuit, hrănindu-Se numai cu pâine de orz şi cu puţine bucate. De multe ori se vede că n-a avut pâine, iar pentru cei ce erau cu Dânsul, pâinile cele puţine le înmulţea prin binecuvântare; şi pedestru a umblat şi S-a înstrăinat, şi n-a avut, precum a zis, unde să-şi plece capul. Insulte şi batjocuri a suferit, şi n-a răsplătit rău pentru rău, ci a făcut bine mai mult şi în cele din urmă S-a vândut de prieten şi a pătimit de la robii Săi, pentru care se nevoia. Şi răbda fiind părât, scuipat, pălmuit, gol, bătut, osândit şi omorât pe cruce ca un osândit, împreună cu tâlhari. Făcătorul tuturor. De unde şi blestem S-a chemat, ca să ne dezlege pe noi de blestemul cel dintâi, şi să ne binecuvinteze. Mai pe urmă a primit a muri, pentru ca şi celor vii şi celor din iad să le dăruiască darurile pocăinţei, căci şi acolo a mântuit pe cei ce au crezut. Iar înviind din morţi a dat la toată lumea învierea şi a doua zidire prin pocăinţă. Că prin aceasta şi necredincioşii şi cei necuraţi întorcându-se către credinţă şi sfinţenia lui Hristos, către curăţia trupului şi către feciorie, s-au arătat întocmai cu îngerii. Şi până acum Hristos mântuieşte şi pe cei necredincioşi, trăgându-i către credinţă, măcar de ar fi şi făcut mii de răutăţi, dăruind ca un dar prin botez, iertăciunea greşalelor strămoşeşti. Pe cei credincioşi care au păcătuit, îi mântuieşte prin spovedanie, văzând că prin lacrimi, prin zdrobirea inimii, prin milostenie şi prin alte lucruri bune, după putinţă, vin către Dânsul.

Capitolul 51

Cum că pentru pocăinţă arhiereii au darul de a lega şi a dezlega, şi acesta este de la Hristos

Pentru care pricină ne-a dat nouă oamenilor puterea de a lega şi dezlega păcatele, dând de la Sine apostolilor acest har. Căci zice: „A suflat şi a zis apostolilor: luaţi Duh Sfânt! Oricărora veţi ierta păcatele, ierta-se-vor lor, şi oricătora le veţi ţine, ţinute vor fi". Pentru că cei ce-şi vor mărturisi păcatele cu smerenie prin pocăinţă curată, depărtându-se mai întâi de la păcat, să-şi ia iertăciune greşalelor. Aceasta pururea până acum se lucrează şi această putere a Duhului prin preoţi lucrându-se, pe cei dezlegaţi şi iertaţi după moarte, îi arată cum că sunt iertaţi; şi pe cei ce sunt sub legătura vreunui păcat, asemenea îi arată precum sunt.

Capitolul 52

Cum că cinul călugăresc la pocăinţă se cuprinde, şi pentru ce se cheamă cin îngeresc şi îmbrăcăminte de pocăinţă, şi care este puterea acestuia

Într-această pocăinţă şi prea sfântul cin al călugărilor se cuprinde, care este şi se numeşte îngeresc, deoarece călugării se făgăduiesc a păzi şi a urma curăţiei, neaverii, cântărilor, rugăciunilor, ascultării şi îngerilor. Iar îmbrăcăminte a pocăinţei se numeşte, pentru că călugărul cu acea taină se îmbracă pentru plângerea păcatelor. Fiindcă cinul călugăresc este smerit, simplu, lepădându-se de toate podoabele omeneşti, ca unul ce nu se amestecă nici cu griji, nici cu fapte, nici cu cuvinte lumeşti, ci mai ales fuge de dânsele. Căci acesta este semnul vieţii celei mai presus de lume, care învaţă cum că cele văzute sunt stricăcioase şi toate cele omeneşti trec, şi cugetă şi se lipseşte de înţelepciunea cea de sus şi îşi aduce aminte de moarte şi de sfârşitul cel de aici. De aceea este şi negru, de vreme ce-şi aduce aminte de moarte şi de plâns, şi nu vieţuieşte într-această lume, ci doreşte altă viaţă nestricată şi către aceea se sileşte să ajungă. Drept aceea oricare va fi călugăr adevărat, după cum învaţă Pavel, el iubeşte pe Hristos şi nimic nu-l poate despărţi de dragostea lui Hristos, şi doreşte a muri şi a fi împreună cu Hristos. Aceasta o arată aievea fugind în munţi, în pustii, în mânăstiri pentru Hristos, şi se nevoieşte a fi una cu Hristos, pentru ca să locuiască întru Hristos cu Părintele şi cu Duhul. Drept aceea şi urmează în toate vieţii lui Hristos. Se smereşte, vieţuieşte întru sărăcie şi supunere, de nimic nu se îngrijeşte din cele de aici, se răstigneşte lumii şi se făgăduieşte a-şi păzi fecioria, a nu agonisi nimic şi a se îndeletnici în posturi, rugăciuni şi privegheri, şi până la moarte a petrece întru acestea şi într-altele asemenea, răbdând pentru Hristos pe toate, care toate sunt ale pocăinţei lucruri. Acestea şi fiecare credincios este dator a le păzi, afară numai de feciorie, care se cuvine călugărilor, căci numai călugării sunt mai cu seamă datori a o păzi. Iar şi cei din lume, care încă nu s-au căsătorit, şi fiecare ce s-a făgăduit a păzi aceasta şi tot creştinul, mai cu seamă cel căzut în păcate (şi cine este care să nu fi căzut nicidecum?) este dator a urma vieţii lui Hristos şi a face lucrurile pocăinţei. Botezătorul, cel care e mai întâi după Ilie, închipuind cinul călugăriei, a învăţat zicând: „Faceţi roduri vrednice de pocăinţă, şi pocăiţi-vă că s-a apropiat împărăţia cerurilor"; şi pe fiecare în parte îl învaţă a vieţui după cum se cade.

Capitolul 53

Cum că Mântuitorul şi prin Sine a arătat chipul cel Sfânt

Mântuitorul şi Dumnezeul nostru dând acest mare dar al pocăinţei, pe care mai înainte l-a propovăduit prin Proroci, prin Botezător, iar mai apoi prin Sine şi prin ucenicii Săi, prin Apostoli, zicând: „oricare vor vrea să vie după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să vie după Mine". Fiind datori a urma lui Hristos, Care a mărturisit în zilele lui Pilat din Pont, pentru buna mărturisire a Tatălui, a Lui şi a Duhului Sfânt, datori suntem şi noi credincioşii şi până la moarte a sta pentru această credinţă. Deci să nu socotească cineva că acest cuvânt l-a zis Hristos nu pentru toţi credincioşii, ci să se înţeleagă cum că porunca aceasta este pentru toţi, fiind noi datori a ne mucenici, nu ca ceilalţi mucenici, prin vărsarea sângelui, ci prin zdrobirea gândului, înfrânându-ne de toate poftele ce vor veni asupră-ne, aceasta fiind viaţa cea după urmarea lui Hristos şi mai ales petrecerea călugărească. Iată cum Se făgăduieşte către Petru care a zis: „Iată noi am lăsat toate şi am venit după Tine". Că le făgăduieşte zicând: „Voi care aţi venit după Mine, la a doua venire, când Fiul Omului va şedea pe scaunul Slavei Sale, veţi şedea pe douăsprezece scaune, judecând cele douăsprezece neamuri ale lui Israel". Acesta este darul arhieresc pe care l-a dat ucenicilor, după aceea adaugă zicând: „Şi tot cel ce şi-a lăsat casele, sau fraţi, sau surorile, sau pe tatăl său, sau pe mama sa, sau femeia, sau copii, sau moşiile, pentru numele Meu şi pentru Evanghelie, însutit va lua şi viaţă veşnică va moşteni". Aceasta, zic, ne înfăţişează viaţa călugărească, sub care se înţelege şi mucenicia.

Căci mulţi lăsând toate au murit pentru Hristos, dar mai cu seamă se înţelege viaţa călugărească, căci această viaţă călugărească a petrecut-o şi Însuşi Mântuitorul şi ucenicii Lui. El, Cel bogat, a petrecut întru feciorie şi sărăcie, S-a rugat în munte, a fost supus Părintelui până la moartea crucii şi n-a făcut voia Sa, ci voia Părintelui Său care L-a trimis pe El, pe care a păzit-o şi până la pătimire zicând: „Însă nu voia Mea (adică cea trupească), ci a Ta să fie", adică voia cea dumnezeiască a Părintelui, care e tot una cu a Lui. Într-alt loc iarăşi învăţând viaţa călugărească zice: „Cel ce iubeşte pe tatăl său, sau pe mama sa mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine, şi cel ce nu va lăsa toate câte are, nu va putea fi Mie ucenic". Şi către tânărul a zis: „Dacă vrei să fi desăvârşit, vinde averea ta şi o dă săracilor şi vei avea comoară în ceruri, şi vino după Mine". Acest cuvânt, după cum se vede nu e pentru mucenicie, ci pentru viaţa călugărească. Şi către cel ce a zis că va veni, numai să-şi îngroape întâi pe tatăl său, Cel ce învaţă, îi zice: „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta". La viaţa cea mai desăvârşită ridicându-ne pe noi, adică la cea cu chip dumnezeiesc a călugărilor, aici învaţă a nu băga în seamă pe părinţi, şi încă mai vârtos, la

cele ce sunt mai trebuință sufletului. Pentru ce? Pentru că trebuie mai ales să cinstim pe Dumnezeu, care ne-a făcut pe noi. De vom vrea să vieţuim ca Dânsul, pentru Dânsul, nu trebuie să ne îngrijim noi de părinţii noştri cei trupeşti, căci El fiind purtător de grijă pe noi adică, cei ce urmăm Lui cu cuviinţă şi de aproape, va să ne facă întocmai cu îngerii, la care nu este nici o patimă, numai dragostea cea fără de patimă. Iar de aceia, pe care noi îi părăsim pentru Dânsul, El va purta de grijă printr-alţii.

Capitolul 54

Ce înseamnă „lasă pe morţi să-şi îngroape morţii lor"

Pentru aceea a şi oprit pe acela zicându-i: „Lasă pe morţi să-şi îngroape morţii lor", căci îl ridicase pe el la nestricăciune şi îl împreunase cu nemuritorii îngeri, arătându-l următor acelora, pentru că atunci urmând lui Hristos n-avea împărtăşire cu părinţi muritori. Nu eşti mort, zice, drept aceea nu te mai îngriji pentru părinţii cei morţi, care sunt supuşi stricăciunii.

Capitolul 55

Ce înseamnă: „Nimeni puindu-şi mâna pe plug"

Iar altuia, care a vrut să se lepede de cei ce erau în casa lui, adică de muiere şi de alţii, i-a zis: „Nimeni puindu-şi mâna lui pe plug şi întorcându-se înapoi, nu va fi îndreptat întru Împărăţia Cerurilor", de arătură te-ai apucat, zice, nu de cea omenească, ci în cer ari. Nu vei fi îndreptat întorcându-te către cele trecătoare. Cunoaşte deci care cu care le schimbi, casa ta şi cu cei ce sunt în casă le dai pe Împărăţia Cerurilor. Aflăm dar că şi Domnul a vieţuit viaţa călugărilor şi a arătat-o spre pildă. Această viaţă au avut-o şi Apostolii. Drept aceea şi pe dânşii îi învaţă a nu avea două haine, nici toiag, nici traistă, nici încălţăminte şi celelalte, ceea ce face viaţa călugărească. Şi-i îndeamnă la acest lucru nu numai aşa, fiecum, cu cuvinte şi cu rugăciuni, ci binecuvântând şi pentru propovăduire i-a trimis, dându-le putere asupra duhurilor necurate şi să tămăduiască toată boala şi toată neputinţa, care putere a fost atunci nu numai la Apostoli, ci şi la Sfinţi mai pe urmă şi mai ales la sihaştri.

Iar cum că taina săvârşirii călugăreşti a fost taină din început şi din vremea Apostolilor, marele Dionisie mărturiseşte scriind după alte Sfinte Taine şi taina săvârşirii călugăreşti. Se înşeală dar cei ce zic că cinul călugăresc este izvodit de curând, iar nu dat de Mântuitorul sau de Apostoli, căci s-a arătat cum că Hristos Dumnezeul nostru şi ucenicii Lui l-

au dat pe el, şi că dânşii au învăţat taina săvârşirii călugăreşti precum şi a purta altă haină, iar nu cea mirenească. Aceasta o zice şi Sfântul Dionisie, cum că şi Sfântul Pahomie, după cum se vede scris, chipul călugăriei mai pe urmă s-a dat de la înger. Şi bine şi adevărat scrie, căci oare care semne ce s-au dat acestui chip au o mai desăvârşită învăţătură ca cel dintâi chip al călugăriei, de vreme ce cu încetul, dreapta slăvitoare credinţă creştea şi sporea. Bunele aşezăminte ale Bisericii mai mari se făceau. Rânduiala Liturghiei şi a Botezului mai luminat se alcătuia. Cântările, rugăciunile şi rânduielile se aşezau mai bine de către bărbaţii cei după vreme îndemnaţi de Duhul Sfânt, aşa şi cinul călugăresc s-a arătat de la înger lui Pahomie a se pune spre mai buna rânduială şi cuviinţă. Şi în loc de cămaşă mai cu cuvinţă este a purta haină, asemenea şi brâul, şi analavul şi camilafca, şi paramantul, şi călţunii, şi mantia, care însemnează anume lucruri dumnezeieşti, care şi şapte sunt, precum sunt şi veşmintele arhiereului, mărturisind viaţa cea desăvârşită din cele şapte daruri ale Duhului. Asupra acestora vom vorbi mai pe larg, când vom arăta pe cele ce se fac la fiecare taină.

Capitolul 56
Cum că şi taina Sfântului Maslu este dată de la Mântuitorul

Acum să vorbim şi pentru a şaptea Taină care e a Sfântului Maslu. Să vedem cum această taină este dată de Mântuitorul nostru, fiind aceea cu care Însuşi S-a uns, nu pentru Sine, ci pentru noi, precum a făcut şi celelalte Taine. Ce putere are. Deci pe aceasta a dat-o când a trimis pe ucenicii Săi, doi câte doi, înaintea feţei Sale, care mergând zice, propovăduiau ca să se pocăiască. Vezi, oare, că şi acest Sfânt Maslu săvârşeşte pocăinţa? pe mulţi draci i-au scos şi ungând cu untdelemn, pe mulţi bolnavi îi tămăduiau şi vindecau nu numai trupurile ci şi sufletele[146], şi pentru aceasta mărturiseşte fratele lui Dumnezeu zicând: „De se îmbolnăveşte cineva dintre voi, să cheme pe preoţii Bisericii şi să se roage pentru dânsul, ungându-l cu untdelemn în numele Domnului, şi rugăciunea credinţei va mântui pe bolnav, Domnul îl va ridica pe el şi de ar fi făcut şi păcate, i se vor ierta lui"[147]. Credinţa catolicilor în această privinţă cu totul se surpă. Aceia zic că nu se cuvine a face Sfânt Maslu celor ce au nădejde de viaţă, ci numai celor ce mor, de vreme ce dă iertare păcatelor. Aceasta este împotriva învăţăturii apostolilor, căci fratele lui Dumnezeu strigă: „Şi-l va ridica pe el Domnul"; iar, ei zic, că Maslul se face celor ce nu se vor

[146] Marcu 6, 13
[147] Iacob 5, 14-15

mai scula. Şi iertarea păcatelor zic, că numai cu acest untdelemn se dă, măcar că şi prin spovedanie pururea este dăruită această iertare a păcatelor celor ce vin cu pocăinţă numai, dar şi împreună cu acest sfânt untdelemn şi prin împărtăşirea cu Trupul şi Sângele lui Hristos Dumnezeul nostru. Iar cum că Mântuitorul S-a uns cu untdelemn pentru noi, înţelegem aceasta de la Mirul cu care L-a uns desfrânata aceea care a venit, nu Maria cea curată, sora lui Lazăr, care a turnat mir pe Dânsul aproape de Patimi, şi care, precum a zis, a fost spre îngroparea Lui, ci muierea aceea din casa lui Simon leprosul, Maria desfrânată, despre care scrie Luca. Care şi cu lacrimi a udat şi a uns picioarele Lui şi cu părul ei le-a şters, care untdelemn al pocăinţei este (cu cale a făcut cea care era păcătoasă de a adus Lui acest untdelemn). Că prin părul ei, cu care a şters picioarele, s-a uns pe sine şi s-a mântuit de păcate, precum şi singură Evanghelia ne spune, zicând: Domnul a zis către Simon, a căruia era casa, întâi pilda acelor doi datornici, dintre care unul era dator cinci sute de dinari, iar celălalt cinci zeci, şi dacă le-a iertat lor, a întrebat El, care dintre amândoi va iubi mai mult pe cel ce a iertat datoria? Şi Simon zicând că acela căruia i-a dăruit mai mult, Mântuitorul i-a răspuns: „Bine ai zis," şi, întorcându-se către muiere, zice iarăşi lui: „Simone, vezi pe această muiere; am intrat în casa ta, apă pe picioarele Mele nu Mi-ai dat, iar aceasta cu lacrimi Mi-a spălat picioarele Mele; cu untdelemn n-ai uns capul Meu, iar aceasta cu Mir Mi-a uns picioarele Mele, pentru care lucru, zic ţie, iartă-se păcatele ei cele multe, că a iubit mult, iar căruia se iartă puţin, iubeşte puţin". Vezi oare că aceasta arată Sfântul Maslu. Făcând păcate să venim la dumnezeieştii bărbaţi şi, pocăindu-ne, să ne spovedim de cele ce am greşit, cu a căror poruncă să aducem lui Dumnezeu sfântul untdelemn, căci este chipul Lui Dumnezeu şi al milostivirii Lui, întru care milostivire străluceşte şi dumnezeiasca lumină a harului. Pentru că şi lumină aducem. Şi, de vreme ce aducem şi rugăciune, şi se sfinţeşte untdelemn, cei ce se ung cu untdelemnul îşi află iertarea păcatelor, ca şi desfrânata care, ungând mântuitoarele picioare dintr-al său untdelemn, şi-a luat iertarea păcatelor, astfel primind şi ea ungerea milostivirii.

Capitolul 57
Pentru ce este untdelemn şi la Sfântul şi Marele Mir şi la Maslu?

Fiindcă şi la Sfântul Mir cel Mare şi la Maslu, untdelemnul închipuie milostivirea lui Dumnezeu. Adică la Mir, însemnează mântuirea noastră, izbăvire din moarte şi pecetea Făcătorului de viaţă şi Blândului Duh, prin care ne-am izbăvit de potopul păcatelor. Drept aceea, şi la potopul din zilele lui Noe, porumbiţa în chipul Duhului aducând în gură ramura de

au dat pe el, şi că dânşii au învăţat taina săvârşirii călugăreşti precum şi a purta altă haină, iar nu cea mirenească. Aceasta o zice şi Sfântul Dionisie, cum că şi Sfântul Pahomie, după cum se vede scris, chipul călugăriei mai pe urmă s-a dat de la înger. Şi bine şi adevărat scrie, căci oare care semne ce s-au dat acestui chip au o mai desăvârşită învăţătură ca cel dintâi chip al călugăriei, de vreme ce cu încetul, dreapta slăvitoare credinţă creştea şi sporea. Bunele aşezăminte ale Bisericii mai mari se făceau. Rânduiala Liturghiei şi a Botezului mai luminat se alcătuia. Cântările, rugăciunile şi rânduielile se aşezau mai bine de către bărbaţii cei după vreme îndemnaţi de Duhul Sfânt, aşa şi cinul călugăresc s-a arătat de la înger lui Pahomie a se pune spre mai buna rânduială şi cuviinţă. Şi în loc de cămaşă mai cu cuvinţă este a purta haină, asemenea şi brâul, şi analavul şi camilafca, şi paramantul, şi călţunii, şi mantia, care însemnează anume lucruri dumnezeieşti, care şi şapte sunt, precum sunt şi veşmintele arhiereului, mărturisind viaţa cea desăvârşită din cele şapte daruri ale Duhului. Asupra acestora vom vorbi mai pe larg, când vom arăta pe cele ce se fac la fiecare taină.

Capitolul 56
Cum că şi taina Sfântului Maslu este dată de la Mântuitorul

Acum să vorbim şi pentru a şaptea Taină care e a Sfântului Maslu. Să vedem cum această taină este dată de Mântuitorul nostru, fiind aceea cu care Însuşi S-a uns, nu pentru Sine, ci pentru noi, precum a făcut şi celelalte Taine. Ce putere are. Deci pe aceasta a dat-o când a trimis pe ucenicii Săi, doi câte doi, înaintea feţei Sale, care mergând zice, propovăduiau ca să se pocăiască. Vezi, oare, că şi acest Sfânt Maslu săvârşeşte pocăinţa? pe mulţi draci i-au scos şi ungând cu untdelemn, pe mulţi bolnavi îi tămăduiau şi vindecau nu numai trupurile ci şi sufletele[146], şi pentru aceasta mărturiseşte fratele lui Dumnezeu zicând: „De se îmbolnăveşte cineva dintre voi, să cheme pe preoţii Bisericii şi să se roage pentru dânsul, ungându-l cu untdelemn în numele Domnului, şi rugăciunea credinţei va mântui pe bolnav, Domnul îl va ridica pe el şi de ar fi făcut şi păcate, i se vor ierta lui"[147]. Credinţa catolicilor în această privinţă cu totul se surpă. Aceia zic că nu se cuvine a face Sfânt Maslu celor ce au nădejde de viaţă, ci numai celor ce mor, de vreme ce dă iertare păcatelor. Aceasta este împotriva învăţăturii apostolilor, căci fratele lui Dumnezeu strigă: „Şi-l va ridica pe el Domnul"; iar, ei zic, că Maslul se face celor ce nu se vor

[146] Marcu 6, 13
[147] Iacob 5, 14-15

mai scula. Şi iertarea păcatelor zic, ci numai cu acest untdelemn se dă, măcar că şi prin spovedanie pururea ese dăruită această iertare a păcatelor celor ce vin cu pocăinţă numai, dar şi împreună cu acest sfânt untdelemn şi prin împărtăşirea cu Trupul şi Sângele lui Hristos Dumnezeul nostru. Iar cum că Mântuitorul S-a uns cu untdelemn pentru noi, înţelegem aceasta de la Mirul cu care L-a uns desfrânata aceea care a venit, nu Maria cea curată, sora lui Lazăr, care a turnat mir pe Dânsul aproape de Patimi, şi care, precum a zis, a fost spre îngroparea Lui, ci muierea aceea din casa lui Simon leprosul, Maria desfrânată, despre care scrie Luca. Care şi cu lacrimi a udat şi a uns picioarele Lui şi cu părul ei le-a şters, care untdelemn al pocăinţei este (cu cale a făcut cea care era păcătoasă de a adus Lui acest untdelemn). Că prin părul ei, cu care a şters picioarele, s-a uns pe sine şi s-a mântuit de păcate, precum şi singură Evanghelia ne spune, zicând: Domnul a zis către Simon, a căruia era casa, întâi pilda acelor doi datornici, dintre care unul era dator cinci sute de dinari, iar celălalt cinci zeci, şi dacă le-a iertat lor, a întrebat El, care dintre amândoi va iubi mai mult pe cel ce a iertat datoria? Şi Simon zicând că acela căruia i-a dăruit mai mult, Mântuitorul i-a răspuns: „Bine ai zis," şi, întorcându-se către muiere, zice iarăşi lui: „Simone, vezi pe această muiere; am intrat în casa ta, apă pe picioarele Mele nu Mi-ai dat, iar aceasta cu lacrimi Mi-a spălat picioarele Mele; cu untdelemn n-ai uns capul Meu, iar aceasta cu Mir Mi-a uns picioarele Mele, pentru care lucru, zic ţie, iartă-se păcatele ei cele multe, că a iubit mult, iar căruia se iartă puţin, iubeşte puţin". Vezi oare că aceasta arată Sfântul Maslu. Făcând păcate să venim la dumnezeieştii bărbaţi şi, pocăindu-ne, să ne spovedim de cele ce am greşit, cu a căror poruncă să aducem lui Dumnezeu sfântul untdelemn, căci este chipul Lui Dumnezeu şi al milostivirii Lui, întru care milostivire străluceşte şi dumnezeiasca lumină a harului. Pentru că şi lumină aducem. Şi, de vreme ce aducem şi rugăciune, şi se sfinţeşte untdelemn, cei ce se ung cu untdelemnul îşi află iertarea păcatelor, ca şi desfrânata care, ungând mântuitoarele picioare dintr-al său untdelemn, şi-a luat iertarea păcatelor, astfel primind şi ea ungerea milostivirii.

Capitolul 57

Pentru ce este untdelemn şi la Sfântul şi Marele Mir şi la Maslu?

Fiindcă şi la Sfântul Mir cel Mare şi la Maslu, untdelemnul închipuie milostivirea lui Dumnezeu. Adică la Mir, însemnează mântuirea noastră, izbăvire din moarte şi pecetea Făcătorului de viaţă şi Blândului Duh, prin care ne-am izbăvit de potopul păcatelor. Drept aceea, şi la potopul din zilele lui Noe, porumbiţa în chipul Duhului aducând în gură ramura de

măslin, însemna mântuirea noastră. Iar noi fiind acoperiți sub potopul păcatului, Duhul în chip de porumbel s-a pogorât la botezul Domnului, mărturisind dumnezeiasca milă și harul. Și aici aducându-se acest untdelemn, în chipul milosârdiei și milostivirii spre noi precum am zis, se sfințește și printr-însul luăm mila lui Dumnezeu. Destule sunt acestea câte s-au zis pentru Sfintele Taine ale Bisericii? Sau aveți trebuință de mai multe?

Clericul: Destule sunt, Părinte, și nu ne trebuie altele. Însă te rugăm, să ne spui fiecare taină, să ne tâlcuiești sfintele semne, și să ne înveți ce putere are fiecare taină.

Arhiereul: Aceasta, frate, precum am zis, este mai presus de puterea noastră, căci și Dionisie și Maxim, cu multă necutezare și cucernicie, se apucau de niște lucruri sfinte ca acestea. Așadar cum va fi nouă cu putință a le tâlcui? Însă de vreme ce nădăjduindu-se cineva spre Dumnezeu toate îi sunt cu putință, căci Dumnezeu celor ce cred, după credința și dragostea lor le dă darul, fiind Însuși dragoste. Așadar, și noi pentru dragostea voastră, credem că vom lua cuvântul întru deschiderea gurii. Și iată ne apucăm, făcând ascultare pentru dragostea lui Hristos, a împlini cererea voastră. Pentru fiecare din sfintele însemnări ce vom cunoaște din Sfintele Scripturi vom zice, și ceea ce ne-au învățat părinții noștri, vom vorbi din cât vom putea cunoaște. Mai întâi vom vorbi, deci, pentru Sfântul Botez, fiindcă acesta este la noi începutul Tainelor. Însă, pentru că mai înainte de Botez este nașterea noastră cea trupească, se cuvine a zice și pentru molitfa ce se citește la această naștere. Căci născându-ne trupește, într-acest chip ne povățuim spre a doua naștere, care se săvârșește prin Duh, căci Biserica lui Hristos, ca ceea ce este fără prihană și sfântă întru Hristos, îndată curățește nașterea noastră cea trupească și păcătoasă.

Capitolul 58

Pentru ce la nașterea pruncului se citește de către preot molitfă?

Născându-se pruncul, îndată vine preotul și laudă pe Dumnezeu, mulțumind că s-a născut om în lume, și, însemnând, blagoslovește pe cel născut, se roagă să trăiască și să primească Botezul și Ungerea. Rugându-se și pentru mântuirea maicii lui, îi dă ei, și femeilor celor împreună cu dânsa, din darul și din apa sfințită (aghiasmă), le dă voie să lucreze și de nimic să nu fie oprite, să fie curate și fără temere de nălucirile vicleanului.

Capitolul 59

Arătare cu amănuntul a celor ce se fac mai înainte de Botez şi după Botez

Iar blagoslovind apa cu semnul crucii, însemnând mai înainte dumnezeiescul Botez, stropeşte casa, însemnând şi pe prunc, la frunte pentru minte, la gură pentru cuvânt şi suflare, şi la inimă pentru puterea întru care avem vieţuirea, ca să se păzească până va lua mântuitorul Botez. Într-acest chip lăsându-l, se duce. Iar a opta z se aduce pruncul înaintea uşilor bisericii, că încă nu este sfinţit cu botezul. Şi îl însemnează preotul iarăşi la frunte, la gură şi la piept, şi îi dă lui prin sfânta molitfă numele care-l vor vrea cei ce l-au născut, cu care nume se şi botează.

Capitolul 60

Pentru că şi Domnul a opta zi a luat numele de Iisus ce I s-a dat

Aceasta s-a făcut şi la Domnul, că a opta zi, tăindu-Se împrejur, S-a chemat Iisus. Noi însă tăiere împrejur nu avem, căci Mântuitorul a plinit în locul nostru cele ce sunt ale legii şi ne-a izbăvit de robia legii dându-ne altă tăiere împrejur întru toată firea, pe dumnezeiescul Botez, care nu taie trupul ci curăţeşte păcatele. Fiecare dintre prunci, ca şi Iisus Hristos, într-al său nume se botează, dar nu se botează toţi Ican şi Maria, precum zic unii din cei proşti şi neînvăţaţi. Întru a opta zi la jidovi era atunci tăiere împrejur, iar acum noi credincioşii într-această zi luăm numele, pentru că a opta zi însemnează înnoire. Căci împlinindu-se numărul de a şaptea zi, precum vedem totdeauna, se începe iarăşi a opta zi, care este închipuirea învierii şi a vieţii celei veşnice. Pentru că a opta zi şi Domnul a înviat, şi în ziua de apoi a vieţii celei veşnice şi noi nădăjduim, care precum ne învaţă, va fi fără de sfârşit. Deci într-această a opta zi, jidovii se tăiau împrejur numai la partea cea bărbătească, însemnându-se la partea trupului care are dulceaţa trupească, ca unii ce nu aveau împlinită legea, mărturisind şi ei învierea, a opta zi. Tăierea împrejur însemnează cum că dulceaţa cea trupească va conteni odată şi va fi viaţa cea nestricată şi fără patimă trupească. Neînţelegându-se, nici socotindu-se tăierea împrejur cea adevărată, adică lepădarea păcatului, ceea ce este sfântul Botez, că acesta învaţă a fi toţi nestricaţi şi nevătămaţi (cel ce taie şi vatămă trupul şi nu are întregimea firii). Şi arată că cu patimi din dulceaţa trupească ne naştem noi. Pentru aceea, stricându-se naşterea noastră din dulceaţa trupească, se va da nouă prin botez a ne naşte nu din voie trupească, nici din voie bărbătească, ci de la Dumnezeu. Şi aceasta este a ne naşte prin baie de a doua naştere. Drept aceea şi pruncul ia numele a opta zi, precum a lăsat şi

Domnul numele cel mântuitor de Iisus. Şi, însemnându-se, ia ca un adus Domnului rugă sfântă, şi, cu cruce însemnat fiind la frunte, precum am zis, pentru înţelegere, la gură pentru cuvântare, la inimă pentru vieţuire, cartea vieţii scriindu-se prin numele ce i s-a pus lui, se aduce la mumă-sa. Iar la a patruzecea zi, iarăşi, se aduce de mumă-sa la biserică, aducându-se aceasta ca un dar lui Dumnezeu, preotul, stând înaintea uşilor bisericii (pentru că nu se cuvine a intra mai înainte de molitfă), însemnează pe mumă împreună cu pruncul şi îi sfinţeşte pe dânşii. Şi mumei îi dă curăţie de naşterea cea spurcată şi cu dulceaţă trupească, plinindu-se după naştere patru zeci de zile, în care şi pruncul s-a făcut desăvârşit şi a început a sălta. Şi dându-i ei voie a intra în biserică, netiind până atunci vrednică de a intra, nici a se împreuna cu Cel curat, însuşi ia pruncul în mâini, închipuind pe Simeon, care a luat în braţe pe Domnul prunc. Preotul zice rugându-se: „Acum slobozeşte, ca să se slobozească pruncul din păcat şi a vedea lumină pe Hristos, descoperirea neamurilor şi slava noului Israil," păstorindu-se şi acesta cu duhul şi pe Dumnezeu văzându-L aievea. Şi de va fi pruncul botezat îl aduce pe el şi în altar şi înconjură cu el, ca şi cum ar face închinăciune, arătând că acesta este dăruit lui Dumnezeu şi se închină Făcătorului. Iar de nu va fi încă botezat pruncul, stând înaintea sfeşnicelor şi făcând închinăciune cu pruncul la altar, îl slobozeşte, dându-l mumei sale. Dintru aceasta pruncul este chemat, iar mumei sale i s-a dat voie, fiindcă s-a curăţit să intre în biserică, să se împărtăşească cu sfintele Taine, când va voi şi va fi gata. Acestea într-acest chip sunt.

Capitolul 61
Învăţătură pentru cele ce se fac la Sfântul Botez

Pentru Sfântul Botez să ştii mai întâi aceasta, că botezul nu are zile sau ceasuri hotărâte, pentru ca să nu se întâmple să moară nebotezat. Şi de va fi frică de moarte, îndată ce se naşte, după cum scrie tipicul, poate să se boteze. Însă preotul cucernic să fie, cu luare aminte şi deşteptat cu mintea, iar de va avea vreme şi nu va fi frică de moarte, să se boteze pruncul îndată după liturghie, pentru ca să se şi împărtăşească cu Dumnezeieştile Taine. Pentru aceasta Dionisie zice: „Toate Tainele ne duc pe noi spre Sfânta Împărtăşanie, că aceasta este sfârşitul tuturor Tainelor." Dator este preotul a citi desluşit sfintele rugăciuni şi a le zice rar şi cu socotinţă, de nu va fi vreo nevoie să citească în şoaptă. Căci am auzit noi de la părinţi că cei ce se înfricoşează de multe ori de năluciri, pătimesc aceasta pentru că preoţii care i-au botezat pe ei n-au zis rugăciunile cele de lepădare a diavolului şi celelalte sfinte rugăciuni cu luare aminte. Deci, de va îngădui vremea rugăciunile lepădărilor şi celelalte rugăciuni trebuiesc zise nu numai o dată

din început, ci de mai multe ori, pentru că şi la Molitfelnic, de opt ori sau de zece ori scrie a se zice. Şi era şi un obicei vechi al Bisericii a se zice acestea de către preoţii cei chemători, în fiecare zi, adică în cele şapte zile ale săptămânii, celor ce se botează, şi a opta zi iarăşi a se zice de arhiereu sau de preotul cel ce vrea să boteze, şi într-acest chip se boteza de la arhiereu sau de la preot. Iar noi am văzut preoţi cucernici zicând acestea de trei ori fără lipsă şi aşa botezând. Iar prea dumnezeiescul botez se face într-acest chip: se aduce cel ce vrea să se boteze, de este prunc, ţinându-l femeia şi naşul de faţă fiind, iar de este în vârstă trebuie să vie singur şi împreună cu dânsul naşul, căci el îi este lui chezaş la Hristos cum că va păzi credinţa şi va vieţui creştineşte. Şi numele naşului (care se înţelege primitor) arată cum că primeşte şi ia asupra lui pe finul său.

Capitolul 62

Cum că trebuie ca naşul celui ce se botează să fie dreptslăvitor creştin şi binecinstitor

Aici însă trebuie să luăm bine seama a face naşi pe cei dreptslăvitori creştini, şi, în scurt, dascăli ai credinţei. Cu toate astea, eu am auzit ceva foarte greu şi fără cale, că pe gonacii, pe vrăşmaşii credinţei, pe cei fără Dumnezeu şi pe eretici, unii îi fac naşii fiilor lor pentru vreo pricină omenească, nădăjduind într-înşii ceva din cele lumeşti. Aceştia Taina nu o primesc şi pe copiii lor nu-i luminează, ci mai mult îi întunecă. Iar preotul cel ce slujeşte, se face părtaş celor depărtaţi de Dumnezeu. Căci cum cel ce huleşte pe Dumnezeu, ar putea să înveţe dreptslăvitoarea credinţă? Sau, ce împărtăşire are lumina cu întunericul? Sau ce parte poate avea cel credincios cu cel necredincios? Precum scrie: că cel ce face unele ca acestea este osândit. Asemenea, şi cel ce primeşte pruncii păgânilor este osândit, de nu vor mărturisi mai înainte aceşti păgâni, cum că sfânt şi dumnezeiesc este botezul şi curăţitor al păcatelor, născând de a doua oară întru Hristos, şi că creştin este cel ce primeşte botezul. (Că de va fi aşa, adică de vor mărturisi păgânii cum că botezul este sfânt şi curăţitor păcatelor, şi că celelalte daruri le dă celui ce botează, precum s-a zis, atunci se înţelege, cum că acel păgân ce dă astfel de mărturisire, va mărturisi, cum că şi pruncul lui va fi credincios, iar el de vreo frică îşi ascunde credinţa, făcându-se la arătare păgân). Într-acest chip este bine a se face cineva naş, a sfinţi pruncul ca nu cumva să i se întâmple moarte.

Aşadar, cel ce se botează stă împreună cu naşul, arătând că de voie a venit şi chezaş are, şi blagoslovind preotul se cade a mulţumi întâi şi pururea lui Dumnezeu pentru mântuirea celui pierit. Şi fiind cel chemat gol, îmbrăcat numai cu cămaşa şi cu capul descoperit, suflă preotul de trei

ori asupra lui în chipul crucii, prin care suflare ațâță acea insuflare ce s-a insuflat în Adam, suflând în fața lui (zice) suflare de viață. Căci și preotul lui Hristos, pe Dumnezeu închipuie. Așadar este bine ca întâi să se împărtășească pruncul cu Dumnezeu, prin lepădarea de satana, mai apoi după împărtășirea lui Hristos să-l boteze, și să sufle asupră-i. Suflarea de trei ori însemnează Treimea, căci de obște este darul și lucrarea Treimii. Iar în chipul crucii este pentru Unul din Treime, Hristos, Care S-a întrupat pentru noi, a pătimit cu trupul și cu Crucea a biruit. Așadar, chipul crucii însemnează jertfirea, smerenia și biruința. Pentru că printr-însa a sfărâmat legăturile morții și a surpat împotrivitoarele și prea viclenele puteri. Cu care cruce și noi întru Hristos biruim pe diavolul și pe draci îi izgonim, fiindcă crucea este semn al Mântuitorului, pecete și biruință.

Așadar, suflând de trei ori preotul peste cel chemat și însemnându-l de trei ori cu mâna, cu semnul Crucii, zicând: „Mântuitorule, mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit", și la frunte precum am zis mai înainte însemnează că acolo este starea minții, la gură pentru cuvântare și la inimă pentru că acolo se află starea vieții. Își pune peste dânsul mâna cea sfințită și cu Duhul lucrătoare, citindu-i și sfintele molitfe; însă mai înainte de a sufla și a-l însemna, precum am zis, îl descinge de brâu și-l dezbracă pe cel chemat și fiind cu capul descoperit și cu picioarele goale, stă căutând spre răsărit. Ce însemnează oare aceasta? Însemnează cum că cel ce vine către Dumnezeu, către Lumina Cea Adevărată, care Lumină e închipuită de răsărit (că de acolo vine lumina), trebuie să fie slobod de patimi, dezlegat de necredință, de îmbrăcămintea păcatului străin și supus lui Dumnezeu. Pentru aceasta stă gol. Iar încă și pentru că gol s-a făcut omul cu păcatul și a pierdut îmbrăcămintea cea țesută de Dumnezeu. Aceasta mărturisește chipul goliciunii. Că de vreme ce vine ca să-și dezbrace spurcăciunea păcatului și a necredinței și să se facă cu totul nou, în chipul lui Adam celui nou să se îmbrace, vrând să vie la cea mai mare sau, să zic așa, la cea dintâi stare, arată goliciunea, mărturisind rușinea. Și într-acest chip stând, se curățește, cerând a doua înnoire.

Însă, ca să nu dăm supărare ascultătorilor, vom vorbi mai pe scurt.

Așadar, arhiereul și preotul cel ce botează închipuie pe singur Domnul, care le face toate întru toți, fiind a Domnului putere, care și mai înainte a zidit și acum din nou zidește. Iar cel ce se botează închipuie pe Adam cel căzut, arătând cum că de bună voie a venit către botez. Și copilul aducându-se de vreun credincios, însemnează cum că se aduce la credință, iar nu că se aduce cu sila. Cel ce primește pe prunc, adică nașul, însemnează că este chezaș pentru credința și viața finului, cum că o va păzi după cum se cade. A se descinge și a se dezbrăca, stând încins numai cu fota, însemnează că leapădă toată răutatea, viind către Hristos gol de înșelăciune și de stricăciune, și că prin înșelăciune a rămas gol pierzând

veşmântul cel dintâi, şi astfel vine ca mai luminat să se îmbrace prin botez. Se uită spre răsărit, căutând Lumina Cea Adevărată, care este Sfânta Treime, şi Cel din Treime Unul Hristos, Care S-a întrupat viind de la răsărit. Însă căutarea spre răsărit mai însemnează şi raiul cel sădit la răsărit, din care a căzut. Se suflă de arhiereu, pentru suflarea cea dintâi, căci atunci se înnoieşte. Iar de trei ori suflă pentru dumnezeiasca lucrare a Făcătoarei de viaţă Treimi. Căci de către Dânsa s-a zidit, şi acum din nou se zideşte. Şi se însemnează cu mâna arhiereului prin cruce, căci mâinile lui Dumnezeu ne-au zidit pe noi, Fiul şi Duhul, iar crucea este semnul lui Hristos şi biruinţa. Căci cu dânsa biruind pe diavoli i-a sfărâmat, şi acum numai de singură închipuirea crucii fug dracii.

Se însemnează întâi la frunte, pentru ca să se sfinţească la minte cel ce se botează, fugind înşelăciunea. A doua oară la gură, pentru ca cuvântul să se sfinţească şi să se mărturisească adevărul. Iar a treia oară la piept pentru ca să fie curat cu inima şi să vadă pe Dumnezeu, şi nimic să nu ascundă, şi să vieţuiască şi să rămână întru Dânsul. După aceasta binecuvântează arhiereul pe Dumnezeu. Că se cuvine a-L lăuda pe El pentru aflarea celui pierit şi pentru mântuirea omenească. După aceasta punerea mâinii este pentru darul ce se dă şi pentru zidirea din nou. Şi cea dintâi molitfă este în numele Treimii, pentru că se face ca să fie cel ce se botează numai al lui Dumnezeu, şi totdeauna să mărturisească numele Treimii. Şi printr-însa se sfinţeşte şi se face desăvârşit cu dumnezeiescul botez, cu Ungerea şi cu Sfânta Împărtăşire. Iar a doua molitfă este de lepădare, blestemând şi izgonind pe diavoli cu înfricoşatele şi dumnezeieştile nume şi taine. Şi îl goneşte pe diavol de la om şi pe dracii lui, poruncindu-le să fugă de la dânsul şi să nu-l mai supere. Asemenea şi a treia molitfă, fiind pentru lepădare izgoneşte pe draci cu dumnezeiescul nume. Iar a patra rugăciune iarăşi către Dumnezeu este, cerând ca să izgonească desăvârşit pe vicleanul de la dumnezeiasca zidire, şi să-l întărească în credinţă. Drept aceea, îndată face şi a cincea rugăciune, fiind mai trebuincioasă şi printr-însa închină pe cel botezat lui Dumnezeu.

Întru care rugăciune, iarăşi suflă spre el a doua oară, ceea ce este mai adevărat semn al înnoirii, şi îl însemnează iarăşi de trei ori: la frunte, la gură şi la piept, pentru mintea, pentru cuvântul şi pentru viaţa lui. Şi cum că Treimea Dumnezeului nostru este Minte şi Cuvânt şi Duh. Care îl înviază din nou şi îi dă chipul pe care l-a pierdut. Şi goneşte (zice) de la dânsul tot duhul viclean şi necurat, cel ce se ascunde şi se încuibează în inima lui. Căci se sălăşluiesc dracii în sufletele celor nebotezaţi vrând să-i înşele şi să-i surpe. Şi aceasta o pot dracii din călcarea poruncii aceleia. Pentru aceea în inimile celor necredincioşi locuiesc de le spurcă pe ele şi la cele urâte de Dumnezeu le îndeamnă. Iar la sfârşitul rugăciunii, lepădarea de diavolul, şi împreunarea cu Hristos într-acest chip se face. Întoarce

arhiereul pe cel ce se botează către apus, cu care arată întunericul întru care este diavolul, şi porunceşte a-şi ridica mâinile în sus, arătând că nu are cel ce se botează ceva ascuns întru sine, de-ale diavolului şi că Celui răstignit pentru noi începe a-I urma. Şi se porunceşte de arhiereu ca să zică: „mă lepăd de satana, şi de toate lucrurile lui" şi celelalte. Şi cel ce se botează face lepădare de satana şi de lucrurile lui. Şi aceasta o zice de trei ori, cu care adevereşte lepădarea de vicleanul şi cum că fuge cu tot sufletul de dânsul. Iar încă se face aceasta şi întru cinstea Treimii, Care toate le adeverează şi le plineşte. Şi întrebându-l iarăşi de trei ori: lepădatu-te-ai de satana? Şi cel ce se botează răspunde de trei ori: m-am lepădat şi l-am gonit pe vicleanul de la mine. Că de faţă se cade să fie lepădarea de cel rău. Arhiereul zice: suflă spre dânsul, care va să zică, leapădă-l şi-l goneşte din inimă şi ruşinează-l pe vrăşmaşul. Şi aceasta o face de trei ori, pentru ca să fie întărită lepădarea de vicleanul, şi întru slava Unuia în Treime Dumnezeului nostru, Celui ce a surpat pe diavol. După aceea îl întoarce pe el către răsărit, că la lumină îl ridică de la întuneric, şi de la minciună la adevăr. Şi zice arhiereul, zii: şi mă împreun cu Hristos. Şi cred întru Unul Dumnezeu Tatăl Atotţiitorul, şi celelalte.

Că i se cade curat a mărturisi el lumina cea în trei străluciri, ca şi în inimă să primească strălucirea ei. Deci mărturisirea toată a sfântului simbol deplin o zice el însuşi. Şi aceasta o zice de trei ori, adeverind mărturisirea pe care a făcut-o. Aceasta o zice şi întru cinstea Dumnezeirii celei în trei Ipostasuri, precum am zis, şi mărturiseşte aceasta întru auzul tuturor, de vreme ce adevărul vesteşte. Şi cum că înaintea îngerilor şi a oamenilor se cade să o propovăduiască pe ea, prin care se va şi mântui. Şi pe Dumnezeu tuturor trebuie să-L vestească, adică Treimea cea de o Fiinţă, pe Cel ce este cu adevărat Unul Dumnezeu. Dar trebuie a mărturisi şi întruparea Unuia din Treime, a Cuvântului lui Dumnezeu, cea pentru noi. Deci aceasta făcând de trei ori şi întrebat fiind iarăşi de trei ori: împreunatu-te-ai cu Hristos? şi răspunzând din inimă şi zicând: m-am împreunat cu El. Arhiereul zice: şi te închini Lui? Şi însemnându-şi crucea cu mâna lui, însemnează mărturisirea şi semnul lui Hristos. Şi închinându-se de trei ori, arată cum că împreună cu mărturisirea ce a făcut este rob şi supus lui şi se întoarce către răsărit. Şi binecuvântează arhiereul pe Dumnezeu, Cel ce vrea ca toţi să se mântuiască. Că aşa se cade a mulţumi de toate, şi mai vârtos pentru mântuirea oamenilor, şi aşa ţinând de mână pe cel chemat, ca şi cum ar fi aflat pe cel pierdut, şi îl duce în biserică, închipuind intrarea cea în cer, sau în rai şi cum că l-ar duce pe el Stăpânului celui ce l-a pierdut. Iar bucuria aceea arătând, care împreună cu îngerii se bucură pentru păcătosul cel ce se pocăieşte, zic cântând: „Bucură-te cea plină de dar", şi, lăudând, intră în biserică. Că aceasta este începătura bucuriei celei de mântuire, uşa cea mântuitoare care ne-a solit nouă mântuirea. Şi lumii

bucuria cea adevărată născând, dintr-însa pe Dumnezeu Cuvântul întrupat, întru sfinţenie şi întru feciorie spre a noastră a doua zidire. Şi ceea ce a făcut Simeon închipuind arhiereul, aduce pe cel ce se botează înaintea altarului, arătând cum că l-a închinat. Şi-l face pe el de se închină de trei ori lui Dumnezeu, căci s-a împăcat cu Dumnezeu prin întoarcere, ca şi acel curvar, şi se face prin botez fiu lui Dumnezeu, îmbrăcându-se cu nestricăciunea hainei celei dintâi a Duhului.

Iar pentru ca şi întoarcerea şi mărturisirea să fie întărită, cheamă arhiereul pe naşul şi-i zice să se închine de trei ori altarului întru care locuieşte Dumnezeu. Cu aceasta arătând cum că se făgăduieşte să păzească cu întărire, în credinţă şi în dreaptă slăvire pe cel ce se botează. Deci de este prunc cel ce se botează, plecându-se naşul îl ia pe el, (care este pus înaintea sfintelor uşi) ca din mâna lui Hristos. Iar de este în vârstă cel ce se botează, îl ia de mână, iarăşi aceea arătând, cum că de la Hristos l-a luat, şi chezaş s-a făcut pentru el la Hristos şi să-i fie tată duhovnicesc. Drept aceea, ţinând, îl aduce pe el la sfânta scăldătoare, arătând că de voie, iar nu de silă vine la botez cel ce se botează şi cu mărturii, întâi şi mai ales spre Dumnezeu arătând mărturie, apoi spre arhiereu şi spre credincioşii de faţă care, toţi, martori sunt celor ce se fac şi pe însuşi naşul, care l-a adus pe el, îl are mărturie şi mai ales pe dumnezeieştii şi prea curaţii îngeri, care nevăzuţi sunt atunci şi se veselesc de dumnezeiasca naştere prin Duh şi de mântuirea celui ce se botează şi îl scriu pe el în cer, şi cunoscuţi şi prieteni se fac, din curăţia dumnezeieştii scăldături şi din ungerea Mirului. Drept aceea, trebuie să vie atunci cu evlavie şi cu bucurie mai toţi credincioşii şi să creadă, cum că vin îngerii, care se bucură pentru un păcătos ce se pocăieşte. Şi cum că se dă atunci cel ce se botează sfântului înger păzitor al lui. Şi acesta este pururea cu dânsul, izgonind pe pizmaşii diavoli, şi toată asupreala prea vicleanului vrăşmaş. Numai de va păzi cel ce se botează botezul curat cu credinţa şi cu faptele, îl va duce pe el la Împărăţia Cerurilor.

Deci, căci este mare lucrarea dumnezeiescului botez, pentru aceasta şi Biserica mai înainte prin arhierei în bisericile cele mari, făceau botezurile celor ce veneau la botez. Şi la sărbători mari, la dumnezeiasca liturghie, când cântăm noi: „câţi în Hristos v-aţi botezat", şi mai ales în Sâmbăta cea Mare, înaintea dumnezeieştii liturghii, când se citesc paremiile cele multe. Pentru că prea sfântul Botez este şi naşterea de-a doua şi zidire din nou, curăţire şi luminare, facere de fii şi dăruire şi sfinţire şi altele nenumărate câte au zis părinţii. Iar mai ales închipuie moartea lui Hristos şi învierea cea de a treia zi, care şi vremea aceea mai curat arată că de la moartea lui Hristos şi de la îngroparea cea de trei zile, şi de la înviere am luat nemurirea şi nestricăciunea. Şi nădăjduim acea înviere şi înnoire ce va să fie şi viaţa veşnică, căreia i-a fost începătură Hristos, singur fiind fără de

păcat, pătimind pentru noi păcătoşii, şi cel ce nu era dator a muri ca Unul ce n-a greşit nicicum, pentru noi murind. Pentru că păcatul este boldul morţii. Precum Isaia şi Pavel zic: adică începutul şi rădăcina şi solitorul morţii. Iar însuşi Hristos nefăcând păcat şi nefiind dator să moară, a murit pentru noi. Şi pentru aceasta, prădând moartea, a înviat, şi patimile noastre şi osândirea a dezlegat. Pătimind cel nepătimitor şi făcându-se povăţuitorul vieţii noastre, la ceruri S-a suit şi noi cei ce ne-am îmbrăcat într-Însul prin botez, din cer Îl aşteptăm pe Dânsul, când ne va învia pe noi şi nestricăciune desăvârşit ne va da, ale cărei arvune acum prin botez ni le-a dat. Însă, şi în toată vremea trebuie a boteza şi niciodată vreo oprire să nu facă, ca nu cumva cineva să moară nebotezat. Mare primejdie va fi dintr-aceasta, că cel ce nu se botează nu se va mântui. Ci se cade cât se poate a face botezurile, întru cunoştinţă şi cu cucernicie. Preotul trebuie să fie cu luare aminte şi treaz, că lucrul cel mare al lui Dumnezeu lucrează, zidirea de-a a doua a oamenilor.

Ci iară să venim la cuvântul nostru.

Arhiereul mergând înainte, aduce naşul pe cel ce se botează la sfânta scăldătoare, adică cel ce a luat în chezăşie pe cel ce vine de voie. Şi stă arhiereul închipuind singur pe Hristos şi a lui putere, având şi se umple scăldătoarea de apă, închipuind Iordanul, şi se aprind lumini, arătând luminarea Duhului şi cum că cel ce botează de la întuneric vine la lumină şi fiu luminii se face. Şi cădeşte arhiereul scăldătoarea împrejur arătând mireasma şi sfinţenia Duhului, care spală toată împuţiciunea păcatelor, că sfânt este Duhul. După aceea, binecuvântează arhiereul şi laudă împărăţia Treimii celei sfinte, a Unuia Dumnezeu. Că numai Aceasta împărăţeşte, şi cum că acum a împărăţit, izbăvind de la vicleanul pe cel ce se naşte acum a doua oară. Deci zicându-se ecteniile şi cererile de către diacon, şi oamenii zicând „Doamne miluieşte", cu adevărat acolo se dă mila cea mare a lui Dumnezeu, făcându-se fiu cel ce era mai înainte vrăşmaş şi necurat. Arhiereul întru sine se roagă pentru sine-şi, cerând de la Dumnezeu să afle curăţire şi iertăciune, ca nu pe alţii curăţind el să fie spurcat cu păcatele. Şi putere cere şi har ca să slujească Tainei bine şi cum se cuvine: că mare este Taina. Îngerii stând înainte, Hristos unindu-se cu apele, Duhul Sfânt viind şi cel ce se botează din spurcat, păcătos, necurat, vrăşmaş şi stricăcios, făcându-se sfânt şi curat, fiu lui Dumnezeu şi nestricăcios. O, ce mare har! O, ce dăruire a lui Dumnezeu! O, ce facere de bine şi har!

Drept aceea, plinindu-se rugăciunile şi sculându-se arhiereul de la rugăciune, strigă: „Mare eşti, Doamne, şi minunate sunt lucrurile Tale." Aceasta o mai strigă de trei ori, cântând întreirea Dumnezeirii şi slăvind pe Făcătorul de bine. După aceea, către Fiul lui Dumnezeu Cel ce S-a întrupat pentru noi aducând rugăciunea, şi de la început toate minunile Acestuia zicându-le, mai apoi aduce aminte şi de întruparea Acestuia din Fecioară

prin Duhul Sfânt şi Botezul cel de la Iordan, prin care pe noi ne-a zidit din nou, sfărâmând capetele balaurilor în ape, precum zice proorocul. Drept aceea, Îl şi roagă pe El să vie prin pogorârea Sfântului Duh să sfinţească apa. Că nedespărţit este Fiul de Tatăl şi de Duhul şi de obşte este harul Lor. Şi însemnează apa cu mâna de trei ori în chipul crucii, închipuind într-însa pe Hristos şi se roagă să o facă pe ea izvor de nestricare, şi celelalte. După aceea, peste puţin, iarăşi suflă în apă de trei ori, urmând şi mai mult lui Hristos, dând ei dumnezeiescul har, căci Duhul lui Dumnezeu ce se purta peste ape[148], pentru botez a fi din început mărturiseşte, şi o însemnează pe ea iarăşi cu semnul crucii şi zice: „să se sfărâme de sub chipul Crucii Tale toate puterile cele potrivnice." Iar celelalte le zice pentru ca să fie apa duhovnicească şi sfântă, şi nimic dintr-ale vicleanului să nu se ascundă într-însa, şi mai vârtos împotrivă şi izgonitoare să-i fie lui aceasta, şi puternică a zidi din nou, a sfinţi şi a face fii pe cei ce se botează într-însa, făcându-i fiii luminii.

Deci, într-acela şi chip rugându-se, şi pace dând, care este Iisus Hristos, că este acolo Hristos, Care covârşeşte toată mintea. Şi primind pacea arhiereul şi plecând capul, iar se roagă pentru sine cu tăcere, chemând pe Hristos, Cel ce este iubitor de pace, zicând: „Tu cel ce ai venit la Iordan şi ai sfinţit apele, primeşte-ne şi pe noi care cădem înaintea Ta ca nişte robi, şi sfinţeşte apa aceasta şi pe noi şi să fie nouă întru sănătatea sufletului şi a trupului". Şi sculându-se, arată că, fiind noi căzuţi, Hristos ne-a ridicat, Îl slăveşte propovăduindu-L pe Dânsul; că Acela este sfinţirea tuturor. Atunci dar, scăldătoarea este plină de Duhul Sfânt, şi apa este sfântă şi pe Hristos purtându-L în chip nevăzut întru sine. De vreme ce şi chipul dumnezeieştii milostiviri trebuie să fie acolo, şi untdelemn sfânt se lucrează, că apa adică însemnează spălare şi curăţire. Şi atuncea s-a sfinţit. Iar untdelemnul arată mila cea dumnezeiască şi blândeţea bunătăţii Lui, care se dă şi celor răniţi şi betejiţi de vrăşmaşul cel de obşte, precum zice Hristos la Evanghelie. Aceasta şi la Noe s-a arătat. Că porumbelul a venit la cei ce încă erau cu corabia pe apă aducând în gură rămurea de măslin. Şi apa preînchipuia Botezul, porumbelul pe Duhul Sfânt, iar rămureaua măslinului pe care o ducea în gură, întru arătarea milei şi a nemăsuratei bunătăţi ale lui Dumnezeu era. Drept aceea, şi aici, la Botez, untdelemn sfânt se aduce şi se sfinţeşte într-acest chip. Se aduce într-un vas curat, la arhiereu sau la preot, de nu va fi arhiereu, suflă într-însul şi-l blagosloveşte de trei ori cu mâna în chipul crucii, cu suflarea arătând darul Duhului pe care l-a luat arhiereul de la Hristos, prin suflarea cea dumnezeiască spre Apostoli, iar cu crucea închipuind pe Însuşi Cel răstignit pentru noi, care prin Cruce ne-a săvârşit nouă mântuirea. Drept aceea, făcătoare de

[148] Fac. 1, 2

desăvârşire este această Cruce şi fără de Cruce nu se săvârşeşte nici una din cele dumnezeieşti. După aceea, plecând capul, se roagă ca să se sfinţească untdelemnul cu Duhul Sfânt, de la Însuşi cel ce a trimis rămureaua măslinului la Noe prin porumbel, şi în lege a dat untdelemnul acesta, aşijderea şi Apostolilor l-a dat, iar săvârşind rugăciunea, şi mulţumind, toarnă cruciş întâi în apă sfântul untdelemn, cel ce s-a sfinţit de trei ori, cântând cântarea cea lăudată: Aliluia.

Capitolul 63
Ce însemnează "Aliluia"

Această cântare „Aliluia" o ziceau proorocii cei însufiaţi de Duhul Sfânt, care însemnează venirea lui Dumnezeu: „şi vine Dumnezeu", şi „pe Acesta lăudaţi-L". Prooroceşte s-a zis şi s-a cântat aceasta, pentru că urma să vie Domnul, şi la cea dintâi, şi la ce-a de-a doua venire a Lui şi darul Lui pururea îl trimite nouă prin Duhul Sfânt.

Drept aceea, şi cântarea aceasta o cântă pururea în Sfânta Biserică, lăudând pe Hristos din cer aşteptându-L, precum am zis. Deci dumnezeiescul Dionisie la Sfânta Scăldătoare zice să se toarne Mirul. Iar acum se toarnă untdelemn, acesta fiind închipuirea Mirului, iar Mirul îl toarnă şi mai pe urmă, dar trebuie a socoti şi ce zice Sfântul Dionisie. Acest untdelemn ca o începătură Mirului, Mir îl numim, că printr-acesta cel ce se botează luând începere de sfinţire, şi spre dumnezeieştile lupte îmbărbătându-se, iar mai apoi se întăreşte desăvârşit. Se desăvârşeşte, ungându-se cu Mirul cel preadesăvârşit al Darului. Drept aceea şi amândouă acestea le pomeneşte la botez. Arhiereul, după ce sfinţeşte untdelemnul, îl unge spre desăvârşire pe cel ce se botează. Dar ce trebuinţă a fost mai apoi a-l unge cu Mir pe cel botezat, dacă a fost Mir şi la botez? Deci din untdelemnul acesta unge el întâi pe cel ce va să se boteze, zicând: „Unge-se (cutare) cu untdelemnul bucuriei", în numele Treimii. Iar bucuria este a Duhului care ne mântuieşte cu blândeţe, că David zice: „Dă-mi bucuria mântuirii Tale, şi cu Duhul cel stăpânitor întăreşte-mă". Apoi de oarecare diacon sau vreun om bisericesc de la cap peste tot trupul a se unge. Către dumnezeieştile lupte cu totul se găteşte, că n-au venit la botez ca să vieţuiască în odihnă, ci pentru ca să urmeze lui Hristos, întru Care se îmbracă. Şi asupra vicleanului să se lupte şi să se îmbărbăteze, iar şi cei ce se luptau mai demult cu untdelemn se ungeau pe trup. Şi atunci dar se bagă gol de tot în apă precum s-a născut, şi cum s-a zidit întâi. Ci întâi a avut acel dumnezeiesc veşmânt, şi fiind gol nu se ruşina. Iar acum născându-se gol, poartă de la trup ruşinea călcării de poruncă, însă intrând în apa cea sfântă, ruşinea păcatului o leapădă şi ia slava nestricăciunii şi

îmbrăcămintea. Că apucându-l arhiereul sau preotul pe dânsul de cap, întru care lucrează toate simțirile și mintea care este stăpânitoare, și afundându-l o dată în apă zice: „Botează-se robul lui Dumnezeu (cutare), în numele Tatălui", și îndată îl ridică, apoi îl afundă iarăși zicând: „și al Fiului", și iarăși îl ridică, și a treia oară afundându-l zice: „și la Sfântului Duh". Și într-același chip îl ridică pe el, fiind atunci desăvârșit cu dumnezeiescul Botez, împreună și prin Sfânta Treime zidindu-l a doua oară și desăvârșindu-l, și câte trei Ipostasurile într-o Dumnezeire propovăduindu-Le, rostind numele care arată unirea unei singure Dumnezeiri, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, care este mărturisirea a celor trei Dumnezeiești nedespărțite și neamestecate Persoane. Iar împreună prin trei afundări și trei ridicări arătând cea de trei zile îngropare și înviere a Celui ce S-a răstignit cu trupul pentru noi și a înviat.

Capitolul 64
Cum că zicerea „botează-se robul lui Dumnezeu" se deosebește de „eu botez pe robul lui Dumnezeu"

Și zice, „botează-se", iar nu „botez eu", precum zic catolicii, mărturisind arhiereul cum că de voie vine cel ce se botează: că „botez eu" nu arată pe cel botezat că se botează de voia lui, ci de nevoie, cu oarecare silă, și cum că el botează singur, de la sine, pe cel ce se botează. Iar „botează-se" însemnează cum că de bună voie se botează cel ce se botează, și cum că de la arhiereu sau de la preot se botează, care atuncea lucrează lucrul lui Dumnezeu cel în Treime, și numele celui ce se botează întru auzire îl grăiește. Deci, într-același chip născându-se a doua oară cel ce se botează, iese cu totul curat și fiu al lui Dumnezeu din sfânta scăldătoare, maica noastră cea duhovnicească, care este locul cel fecioresc și curat pântece. Că precum Hristos din Fecioară S-a născut, pentru ca să curățească nașterea cea spurcată, așa și noi ne naștem din curata scăldătoare. Cum acolo sângele și pântecele cel curat al Fecioarei prin Duhul Sfânt au lucrat Întruparea Cuvântului, așa și întru noi apa curată a scăldătoarei și Duh Dumnezeiesc au săvârșit curata naștere de-a doua oară. Precum la botezul Mântuitorul era și pogorârea Duhului, pentru ca să arate toată desăvârșirea Dumnezeirii. Cum că este trupește Întru Cel ce s-a întrupat, așa și noi ne ungem cu Mir după botez, ca și noi să luăm darul Duhului, că din desăvârșirea Lui, zice, noi toți am luat har peste har.

Capitolul 65

Ungerea, adică Mirul, ce dă celui ce se botează?

Drept aceasta şi cu dumnezeiescul Mir îndată îl unge, care nu este numai untdelemn, ci şi din alte multe feluri de miresme alcătuit, care arată şi cu semne cea multă a lui putere, cele multe feluri de lucrări şi daruri ale Duhului, şi buna mireasmă a sfinţeniei Acestuia. Deci, acesta se dă nouă ca şi o pecete şi semn al lui Hristos, de vreme ce şi Hristos, care se tălmăceşte uns, din această ungere se numeşte astfel. Pentru că avea întru Sine trupeşte toată puterea Duhului de la Părintele. Isaia zice despre aceasta: „Duhul Domnului peste Mine", prin care Mântuitorul S-a uns. Aşa şi noi luând, prin Mir, harul de la Dânsul, ne numim creştini (χριστιανοί), adică unşi, şi suntem unşii Domnului, căci primeşte a ne numi cu numele Lui, pentru că şi fii după dar ne numeşte Cel din fire Fiu, şi dumnezei după dar, Cel ce este din fire Dumnezeu. Şi unşi cu darul ne numeşte, Cel ce din fire are Dar întru Sine, nedespărţit fiind de Duhul. Deci atunci arhiereul ungând pe cel ce se botează, zice astfel: „pecetea darului Sfântului Duh, amin. „ Cu aceasta arată că ungerea este semn al lui Hristos, de vreme ce şi în chipul crucii se unge cel ce se unge, şi dă harul Duhului Sfânt.

Capitolul 66

Cum că poate cel ce se botează şi se unge a avea întru sine toate dumnezeieştile daruri, însă nu poate atunci a le lucra, ci cu vremea descoperindu-se, afară de preoţie

Cel ce se botează şi se unge poate a avea întru sine Dumnezeieştile daruri, descoperindu-se lui acestea după vrednicie, după cum se va curăţi pe sine şi după cât se vă arăta vrednic a lucra întru sine acestea, afară de dumnezeiasca preoţie. Preoţia, ca un dar deosebit şi singur, lucru al lui Dumnezeu, se dăruieşte prin hirotonie, şi nimeni nu va lucra ceva din cele sfinte fără hirotonie, măcar de ar fi şi făcător de minuni. Iar a face tămăduiri, a prooroci, a fi curat cu trupul şi cu cugetul, a se păstra într-adevăr în feciorie, a se ruga pururea, a fi fără de cugete rele, a se înfierbânta către dragostea Dumnezeiască, a se învrednici dumnezeieştilor luminări, Sfintelor descoperiri, tainelor, vedeniilor cereşti şi a altora ca acestea şi îngerilor a se asemăna, precum au făcut mulţi, se poate şi fără hirotonie. Mulţi prin darul de la Botez şi de la Mir au putut câştiga şi câştigă acestea, învrednicindu-se unora ca acestea. Iar după ce se botează, mai înainte de a se unge, cel ce s-a botezat, îmbrăcându-se cu haina care se binecuvântează de arhiereu, mulţumeşte arhiereul lui Dumnezeu, lăudându-L pentru mântuirea celui ce s-a născut a doua oară prin apă şi

prin Duh. După aceea se roagă ca să-l învrednicească şi Ungerii, şi printr-însa Harului şi Sfinţeniei Sfântului Duh, că Sfânt se arată şi însemnat cu Hristos, cunoscut îngerilor prin dumnezeiescul Mir, şi nebiruit de vrăşmaşi, numai de va vieţui cu luare aminte. Apoi se roagă a se împărtăşi cu Sfintele Taine cel ce s-a botezat, şi a nu mai fi el fiu trupului, ci fiu Împărăţiei lui Dumnezeu.

Capitolul 67

Pentru ce se tund cei ce se botează, şi ce înseamnă scufia şi cămaşa

După ungere, adică după preasfântul Mir, se tund perii capului lui în semnul crucii, întâi pentru că are pe Hristos cap, şi e dator a se ruga cu capul descoperit, precum învaţă şi Sfântul Pavel; şi-n al doilea rând această tonsură se face ca o pecete, de vreme ce şi în chipul crucii îl tunde, pentru ca toată prisoseala rea a cugetelor să o lepede. Pentru aceea, dar, şi călugării se tund. Şi fiecare credincios dator e să lepede cele netrebnice. Încă pe lângă acestea, părul, ca o pârgă şi jertfă a trupului omenesc, se aduce lui Hristos de la cel ce s-a botezat, căci părul din tot trupul este ca o podoabă şi de folos. Drept aceea şi arhiereul luând acest păr, nu-l leapădă fiecum, ci-l pune în loc sfânt. Deci, cel ce s-a botezat îmbracă haina, ungându-se, tunzându-se şi pune scufia în cap, care se numeşte coif, întâi pentru nerăutate, pentru copilăria şi curăţia lui; al doilea pentru acoperământul cel de la Dumnezeu, şi paza simţurilor, căci cele mai multe simţuri se află în cap. După aceea îmbracă şi haina albă, care se numeşte şi acoperământ în chipul Dumnezeieştii lumini şi a îngereştii curăţii, căci cel ce s-a botezat este fiul luminii, cu totul nespurcat şi s-a făcut curat. Astfel săvârşindu-se, stă întru Botez, de este în vârstă, purtând făclie întru arătarea şi Slava Dumnezeieştii lumini, iar de este prunc, ţiind făclia naşul în locul lui şi cântăreţii bisericii cântă: „câţi întru Hristos v-aţi botezat. „ Arhiereul săvârşind şi celelalte rugăciuni, ca cel ce s-a botezat să-şi păzească botezul nespurcat, pecetea nestricată, tunderea să fie spre întărirea simţurilor, şi multe alte rugăciuni spre mântuire, lăudând pe Dumnezeu şi bucurându-se ia pe cel ce s-a botezat iarăşi de mână, mergând naşul după dânsul şi fac horă, precum ar dănţui împreună cu îngerii, şi bucurându-se înconjoară scăldătoarea de trei ori bucurându-se de mama cea duhovnicească şi de cel născut cu dumnezeiescul Duh dintr-însa, şi cântă împreună cu cântăreţii: „câţi întru Hristos v-aţi botezat". După aceea cântăreţii zic: „Fericiţi cărora s-au iertat fărădelegile" şi celelalte ale psalmului. Însuşi arhiereul mergând înainte aduce pe cel botezat înaintea altarului, şi acolo îl împărtăşeşte pe el cu înfricoşatele Taine.

Capitolul 68

Cum că sfârşitul Botezului şi al Mirului este împărtăşirea Tainelor

Aceasta este şi sfârşitul a toată Taina, ca izbăvindu-ne de înşelăciunea şi spurcăciunea păcatului, făcându-ne curaţi şi însemnaţi de Hristos prin Duhul Sfânt, să ne împărtăşim Trupului şi Sângelui lui Hristos şi desăvârşit să ne unim cu El. Astfel şi proorocul zice: „Mă voi sălăşlui într-înşii şi voi umbla", Care şi Însuşi S-a rugat către Părintele zicând: „Ca să fie una, precum şi noi şi aceia". „Iată că Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârşitul veacului". De vreme ce până atunci va să fie cu noi, nevăzut, prin Taină, iar atunci se va arăta precum este, după cum zice iubitul ucenic. Şi pentru aceasta S-a întrupat din Fecioară pentru ca să Se unească cu noi şi pentru aceasta S-a răstignit şi sângele Şi-a vărsat, pentru ca să ne împărtăşim cu El, şi pentru aceasta, mai înainte de cruce, prin liturghie, ne-a dat Tainele, pentru ca să fie cu noi, şi părtaşi să fim Lui, acum şi în veacul ce va să fie, şi bunătăţilor lui toţi să ne împărtăşim, că aceasta a iubit. Şi „Părintele Lui astfel a iubit lumea, încât şi pe Fiul Său Unul Născut L-a dat, pentru ca tot cel ce va crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică. Drept aceea, asemenea Şi-a împărtăşit Trupul şi Sângele, ca să avem noi împărtăşire cu Dânsul, că acesta este Dumnezeul cel adevărat şi Viaţa cea veşnică, precum iarăşi iubitul ucenic zice: „Acelei adevărate Lumini fie slava în veci, amin. „ După ce arhiereul împărtăşeşte pe cel botezat, mulţumeşte Mântuitorului şi, făcând otpustul, binecuvântează pe cel botezat, şi acesta, împreună cu naşul său, pleacă. Cel botezat se duce la casa sa cu lumină, fiind atunci ca un fiu al luminii, şi „Câţi întru Hristos v-aţi botezat", cântă cei ce îl petrec, că „întru Hristos s-a îmbrăcat" cel ce s-a botezat, şi Hristos a luat chip într-însul şi harul Duhului a venit pe el. Cu sfintele veşminte, adică scufia şi cămaşa, care şi veşmânt luminat (εμφωτιο) se cheamă, şi care mai înainte era îmbrăcămintea celor botezaţi. Până la a şaptea zi cel botezat este dator a se îmbrăca pentru ungerea cea sfântă, şi a nu se spăla nicidecum, şi cu aceste veşminte să-şi şteargă mâinile, ca cel ce este sfinţit. Iar după a şaptea zi, care arată sfârşitul acestei înşeptite vieţi, să vie la biserică şi la preot, de care însuşi să se spele prin sfintele rugăciuni cu buretele şi cu apă pe unde s-a uns cu preasfântul Mir, la cap şi la mâini, afară de alte părţi ale trupului, căci la aceste locuri însuşi cel ce s-a botezat se spală la loc osebit, ca nu cumva ceva din apa botezului sau din Mir căzând să se calce, fiind sfinţite.

Drept aceea, şi pentru aceasta cel ce este în vârstă, să ia sfătuire de la preot cum să se păzească, precum şi pentru rugăciune şi mergerea la biserică, şi pentru curăţenie, şi pentru împărtăşirea cu Sfintele Taine, căci

aceasta este viaţa cea adevărată, iar de va fi prunc cel ce s-a botezat, pentru acestea mama lui trebuie să se îngrijească, şi să aibă sfătuire ca după a şapte zi să aducă pe prunc spre a fi spălat de către preot şi să-l spele mamăsa peste tot trupul, şi acea apă să o verse la loc curat şi osebit, şi scutecele în care a înfăşurat pruncul, în acele şapte zile, datoare este să le spele iarăşi deosebit, şi adesea să cuminece pe prunc cu Dumnezeieştile Taine, că întracest chip va fi mult păzit şi crescut de Hristos.

Capitolul 69
Asupra catolicilor, că nu se cuvine a opri pruncii de la cuminecătură

Iar nu ca aceia care, sub cuvânt că nu ştiu pruncii cui se împărtăşesc, opresc pruncii de a se cumineca. Vai ce lucru dobitocesc şi fără de cale! Dar pentru ce-l mai şi botează? Sau pentru ce-l unge cu Mir? (cu toate că mai cu seamă catolicii, precum am înţeles, nici nu-l mai ung la botez şi toate ale lor sunt împotriva Sobornicestii Biserici). Iar, precum cel ce crede drept cu credinţă aduce pruncul la Dumnezeu, şi pruncul cel botezat face mărturisirea prin naş credincios, şi se naşte de a doua oară întru Împărăţia cerului, şi se unge cu Mir şi se desăvârşeşte, şi murind este al Împărăţiei lui Dumnezeu, tot astfel, prin credincios, să se aducă pruncul şi la Cuminecătură, căci aceasta este viaţa cea veşnică. Şi precum cel ce nu se naşte a doua oară prin apă şi prin Duh, nu va intra întru Împărăţia cerului, aşa şi cel ce nu va mânca Trupul Fiului Omului (precum a zis Însuşi Domnul) şi nu va bea Sângele Lui, nu va avea viaţă veşnică. Acestea am zis vouă iubiţilor pe scurt pentru Sfântul Botez, şi primiţi după putinţă, iar cuvinte mai înalte pentru cele Dumnezeieşti veţi auzi de la cei mai învăţaţi. Acestea noi, ce suntem proşti, le-am zis pentru voi care întrebaţi şi pentru unii care nu întreabă nicidecum şi nici nu ştiu pricinile Tainelor ce se fac. Vom vorbi vouă şi despre celelalte Taine, precum aţi cerut.

Capitolul 70
Cum că se cuvine ca apa Botezului şi celelalte lucruri sfinte să le puie preotul într-un loc curat

Încă se cuvine a socoti şi întru acestea iubitule, care de unii sunt nebăgate în seamă şi li se par mici. Arhiereul şi preotul nu aşa, fiecum, să ţie acel untdelemn al bucuriei ce va fi rămas, căci acesta este închipuirea dumnezeiescului Mir, ci să-l păzească, şi în candela altarului să-l ardă, avându-l în vas osebit şi sfinţit, iar nu să-l mănânce. Şi dumnezeiasca apă a

Botezului întru care s-a înecat păcatul, a venit Hristos, S-a pogorât Duhul Sfânt şi omul s-a zidit din nou, să se păzească şi în loc sfânt să se verse, ca nu cumva, vărsându-se aşa fiecum, să se calce de cei ce nu ştiu Taina. Căci această apă nu este mai mică decât Aghiazma de la Bobotează, şi încă şi cu mai multe rugăciuni s-a sfinţit, pentru zidirea de a doua a celui ce s-a botezat, şi untdelemnul bucuriei a primit. Trebuie să se socotească şi să se cinstească. Aceasta o zic pentru cei ce nu ştiu, căci am văzut pe mulţi neîngrijindu-se pentru acestea şi drept nimic socotindu-le. Pentru acestea cât am putut cunoaşte (cu toată prostimea mea) am oftat.

PARTEA A III-A
Pentru Sfânta Taină a Sfântului Mir

După Sfântul Botez urmează să vorbim pentru Dumnezeiescul Mir cum se săvârşeşte. Despre aceasta am vorbit destul mai înainte, cum că Mântuitorul l-a lucrat pe acesta şi cum că l-a dat Apostolilor, şi ucenicul lor, Sfântul Dionisie, pentru acesta zice cum că şi în legea veche a fost, măcar că atunci era nedesăvârşit şi că se ungeau numai împăraţii şi arhiereii; iar acum ne ungem toţi credincioşii şi de aceea ne numim creştini, adică unşi, că dă ungerea dumnezeiescului Duh, adică harul Lui. Căci Hristos Mântuitorul nostru a primit toate darurile şi trupeşte, avându-le pe ele din fire întru Sine, fiind Cuvântul lui Dumnezeu. Iar din plinirea Lui şi noi luăm har, precum scrie Evanghelia. Pentru că pecetea lui Hristos este şi pecetea Darului Duhului Sfânt. Şi acesta este Darul pe care Apostolii prin punerea mâinilor L-au luat, şi prin mâinile Apostolilor L-au luat cei botezaţi de Filip, şi cei peste care, după botez, şi-a pus mâinile Pavel şi au luat Duh Sfânt. Căci acesta, (Mirul), s-a dat în locul punerii mâinilor de către Apostoli, celor ce se botează în Hristos. Iar punerea mâinilor şi chemarea darului s-a păstrat la cei ce se hirotonesc preoţi, care iau ungerea aceasta mai întâi la Botez, şi au atunci ungere şi pecete ca a lui Hristos. Cu punerea mâinilor arhiereului iau şi darul Duhului şi Hirotonia, după cum a fost venirea Duhului cea în chipul limbilor de foc, că au şezut, zice, pe către fiecare dintre ei şi s-au umplut toţi de Duh Sfânt.

Capitolul 71
Pentru slujba şi fierberea Dumnezeiescului Mir

Deci Sfântul Mir se face în chipul următor: prea sfântul Patriarh, având cu dânsul clerul, de vreme ce el este izvorul preoţiei şi cei ce sunt împreună cu dânsul de la el au luat şi iau darul, merge la locul cel rânduit a

se fierbe Mirul, şi puind sfântul patrafir, care arată darul Duhului cel dat de sus, şi omoforul care arată întruparea lui Hristos, binecuvântează pe Dumnezeu cel în Treime şi se citesc rugăciunile „Împărate Ceresc... „ „Sfinte Dumnezeule... „ pentru că dumnezeieştile lucruri ale Duhului trebuie să înceapă prin rugăciuni şi, mai înainte de toate, chemându-Se Duhul Sfânt. Căci Pavel zice: „Cu Duhul să ne rugăm". După aceea patriarhul zice „că a Ta este Împărăţia... „ şi zice troparul „bine eşti cuvântat Hristoase Dumnezeul nostru" şi alte tropare, care zicându-se, patriarhul toarnă untdelemn în vasul în care se fierbe Mirul, şi-l blagosloveşte cu mâna, arătând că el însuşi începe lucrul şi că el slujeşte Sfintelor. Apoi ceilalţi slujitori toarnă celălalt untdelemn. Şi pentru apă tot patriarhul întâi aprinde focul, ca un slujitor al Tainei Duhului, şi face otpustul şi se duce. Iar untdelemnul acela al Mirului se fierbe de preot cucernic, care să aibă ştiinţă la aceasta, cu multă luare aminte, untdelemn care şi mai cu seamă se fierbe în Sfânta şi marea Miercuri, când şi desfrânata aceea cu mirul cel scump a uns pe Domnul. Şi atunci se citeşte Evanghelia aceea pentru acest Sfânt Mir. Deci, untdelemnul se fierbe într-acest chip, arătând mila lui Dumnezeu cea nemăsurată. Iar aromatele fiind de multe feluri se pisează şi se pregătesc, şi când untdelemnul e aproape de fiert, atunci patriarhul iarăşi vine şi binecuvântând aromatele le pune în untdelemnul cel fiert, care aromate arată darurile cele de multe feluri ale Duhului Sfânt. Astfel gătindu-se şi fierbându-se se face Mirul, şi patriarhul face sfârşitul şi se duce. Iar Mirul răcindu-se este sfânt pentru rugăciunile şi binecuvântarea patriarhului, dar nu desăvârşit încă cu sfânta Taină.

Capitolul 72
Pentru Sfânta Taină a Sfântului Mir

Deci a doua zi, care este Sfânta şi Marea Joi, toarnă mirul acesta într-o năstrapă osebită, care se cheamă alabastru, în chipul mirului celui vărsat pe capul lui Iisus de desfrânata sau de Maria sora lui Lazăr, şi cu sfântul aer acoperindu-se, îl pune în cămara sfintelor vase. Deci, făcând-se proscomidie, începându-se dumnezeiasca liturghie şi făcându-se vohodul cel mare, merge întâi cel ce este orânduit proistos, apoi citeţii ducând sfeşnicele, închipuind dumnezeiesca strălucire a Duhului. Cel ce va fi mare dintre preoţi apucând alabastrul Mirului cu mâinile, arată pe singurul Har al Duhului, căci pentru aceea ţine preotul cel mare alabastrul, pentru că este mai desăvârşit. Înainte, pe de-a lături şi pe urma lui merg şase diaconi, ţinând douăsprezece aripi, precum zice marele Dionisie, adică ripidele. Acestea arată dumnezeieştile Puteri îngereşti şi chipul lor cel nevăzut şi fără trup, de vreme ce şi Serafimii şi Heruvimii cu aripi s-au

arătat proorocilor. Şi precum aceia se înfricoşează primind darul, şi noi suntem datori a face aceasta. Şi prin cele mai sus zise aripi arătăm că, precum la cort pe deasupra chivotului aceluia al Legii erau heruvimi ciopliţi şi săpaţi, cu aripile lor acoperind chivotul pentru cinste, ca pe Cela ce-L avea înlăuntru, în lespezile cele de piatră, închipuit fiind de dumnezeieştile cuvinte, aşa şi acestea sunt deasupra Mirului şi Sfintelor, şi încă şi a Sfintei Mese, ca cele ce sunt mai înalte decât acelea şi mai cu seamă închipuie Adevărul, Cel ce a venit în locul legii.

De vreme ce acolo toate au fost închipuiri, pâinile nedospite în locul acestei Pâini vii, prinoasele de sânge de jertfe dobitoceşti în locul Sângelui lui Dumnezeu Cuvântul, şi untdelemnul ungerii, în locul harului Duhului Sfânt. Iar aici este Pâinea vieţii, însuşi Trupul şi Sângele lui Hristos, jertfit neîncetat pentru noi, şi ungerea Harului Duhului celui de viaţă Făcător. Iar, după cele douăsprezece aripi, adică după ripide, ceilalţi diaconi merg câte doi înaintea Sfintelor, după cum este obiceiul şi urmează cealaltă rânduială a vohodului. Iar cele douăsprezece aripi sunt pentru cei doisprezece ucenici pe care harul Duhului dintru început i-a sfinţit, şi pentru cei doisprezece heruvimi care erau înaintea cortului, având douăsprezece aripi, şase aripi la unul, şase la altul, care şi pentru serafimi scrie, căci unii scriu „heruvimi cu patru aripi" iar „serafimi cu şase", zicând că sunt mai mari decât heruvimii.

Drept aceea, Biserica, fiind mai presus de lege, face închipuirea serafimilor şi cele douăsprezece ripide le poartă în locul a doi serafimi. Deci, când intră citeţii, diaconii care ţin aripile, stau de fiecare parte a preotului celui ce ţine mirul, dându-i lui cinste, ca şi cum ar fi umbrind, iar el ajungând la Sfintele Uşi, patriarhul se pogoară de pe treapta cea sfântă şi ia mirul din mâinile preotului şi-l pune pe Sfânta Masă, dând mai mare cinste Mirului decât Darurilor, ele atunci nefiind încă sfinţite. Că este mai mult sfinţit cu rugăciunile, căci şi darurile sfinte sunt şi puse înaintea lui Dumnezeu, dar sunt încă nesăvârşite şi numai închipuiri, cu toate că Mirul nu este încă săvârşit, ci a luat de la arhiereu rugăciuni de două ori şi s-a binecuvântat. Pentru că Sfântul Mir apucă mai înainte de Sfânta Cuminecătură, căci întâi cu Mirul ne ungem, apoi ne împărtăşim cu Sfintele Taine, şi altarul întâi cu Mirul se sfinţeşte, şi după aceea se săvârşesc într-însul liturghii, căci trebuie mai întâi să ne sfinţim şi atunci să primim pe Cel Sfânt. Deci, punând patriarhul mirul pe Sfânta Masă în stânga discului şi lucrând cele ce sunt ale liturghiei, după ce se săvârşesc Sfintele, şi după ce zice „Şi să fie mila Marelui Dumnezeu", mai înainte de a zice diaconul „Pre toţi sfinţii pomenindu-i", se suie pe treapta Sfintei Mese şi descoperind Mirul îl binecuvântează de trei ori, căci atunci primeşte Mirul Taina, şi nu trebuie a fi acoperit, ci însuşi curat a primi Taina fără altă mijlocire.

Capitolul 73
Învățătură pentru rugăciunea care se citește la Sfântul Mir

După ce arhiereul binecuvântează, își pleacă capul și zice rugăciunea cea dintâi: „Doamne al milei și Părinte al milelor". Semnul milei este untdelemnul, iar celelalte care sunt în Mir, sunt închipuiri ale Sfintelor haruri. Iată, că primește curat harul Duhului, căci arhiereul zice: "De la care este toată darea cea bună și tot darul desăvârșit". Și că Tu ești Cela ce ai dat acestea în Lege, în Prooroci și în Apostoli, trimite într-însul Duhul Tău cel Sfânt și-l fă pe el Ungere Împărătească, dăruire duhovnicească, sfințitor trupurilor și sufletelor. Iată că Mirul sfințindu-Se, sfințenia Duhului, dăruiește untdelemnul bucuriei, în grecește se numește *eleon*, însemnând „dare de milă dumnezeiască". Cu închipuirea acestui Mir al nostru, de acum, s-au uns mai înainte în Legea cea veche preoții și arhiereii, proorocii și împărații, căci ei au luat Duhul întâi precum Moise. Cei șaptezeci, care au luat din Duhul în sine, precum Aaron, Samuel și Saul. Chiar David, prin ungere a luat împărăția și încă și cei de după el, prin care Duh zice: și pe înșiși apostolii Tăi i-ai uns. Venirea Duhului peste aceștia a fost ungere sfântă. Toți, cei care prin baia de a doua se nasc, de la episcopi și preoți, până astăzi au Duhul Sfânt prin ungere. Iar, că nu numai arhiereii, preoții, proorocii și împărații au luat dumnezeiescul Mir, ci și toți cei întru Hristos botezați s-au făcut unșii Domnului. Drept aceea credincioșii din ungerea aceasta au puterea (numai de se vor păzi pe ei întru sfințenie) de a prooroci, a face tămăduiri și a avea alte mii de daruri ale dumnezeiescului Duh.

Că zice: „Așa, Stăpâne Dumnezeule Atotțiitorule, arată-l pe el cu venirea închinatului și Sfântului Tău Duh. „ Prin aceasta iarăși cere venirea Preasfântului Duh. De la Tatăl, prin Cuvântul, cu Duhul Sfânt toate se fac întru noi și cum că cu Cuvântul Domnului, cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor, căci cu Însuși Duhul s-au săvârșit, întru acest chip și tot harul se dă de la Tatăl prin Fiul cu Duhul Sfânt, și mai cu seamă, după întruparea Domnului nostru Iisus Hristos. Căci Tatăl binevoiește, Fiul lucrează, Sfântul Duh desăvârșește. Și zice: „îmbrăcămintea nestricăciunii și pecete făcătoare de desăvârșire, care dă celor ce se botează Sfânt numele Tău și al Unuia Născut Fiului Tău și al Sfântului Tău Duh". Zice îmbrăcăminte a nestricării, căci Duhul e Făcător de viață și dă nemurire; pecete făcătoare de desăvârșire, căci dă nouă harul și numele Sfintei Treimi, numindu-ne noi unși din ungerea Mirului, de vreme ce și prin Treime ne desăvârșim (și iar zice și ca să fie și ei înaintea Ta cunoscuți). O! Ce dar dumnezeiesc este Mirul! O, de cât har se lipsește cel ce nu se împărtășește acestui dar! (și iar zice: și ca să fie robi și cetățeni ai Tăi).

Deci iată, că prin Mir ne facem cunoscuți și slugi credincioase lui Dumnezeu. „Mare dăruire este cu adevărat, sfințiți, zice, cu sufletul și cu trupul". Iată că și sfinți îi face pe ei și fără păcat. Că iarăși zice mai jos: „feriți de toată răutatea și izbăviți de tot păcatul, cu îmbrăcămintea veșmântului nestricăciunii. „ Care îmbrăcăminte a nestricăciunii este Mirul, dimpreună cu Botezul. Și iată alt dar și mai mare. Și a se cunoaște, zice, prin această sfântă însemnare de sfinții îngeri, de arhangheli și de toate puterile cele cerești. Deci prin Mir ne facem într-un chip cu îngerii și cunoscuți lor. Prin urmare, cei ce nu se ung cu Mir, nici lui Dumnezeu, nici îngerilor nu sunt cunoscuți, și aceștia sunt nepecetluiți și neînsemnați de Hristos. Iată, încă, și alt har mare: și înfricoșați, zice, tuturor viclenilor și necuraților draci. Deci cei însemnați cu dumnezeiescul Mir sunt înfricoșați și dracilor. O, ce mare dar al lui Dumnezeu! Iarăși iată ce ne facem noi credincioșii prin Dumnezeiescul Mir: „pentru ca să-Ți fie Ție, zice, popor ales, Împărătească Preoție, neam sfânt, pecetluiți prin acest prea curat al Tău Mir". Deci prin acesta purtăm întru noi pecetea Sfintei Treimi. Deci cel ce nu se unge cu acest Dumnezeisc Mir, este nepecetluit. Iată și ce alt mare dar dă molitfa aceasta (pentru aceea am pus toată molitfa Mirului, pentru ca să cunoaștem ce daruri luăm noi prin Mir), și având, zice, „pe Hristosul Tău în inimile lor, întru sălășluirea Ta, a Dumnezeului și Părintelui cu Duhul Sfânt".

Iată că printr-însul și Hristos este în inimile noastre și sălașuri și biserici ne facem lui Dumnezeu Părintelui, precum și Fiului Său, lui Iisus Hristos și Duhului Sfânt. Deci Mirul acesta săvârșește Botezul și ne face pe noi Biserică Treimii. Drept aceea se dă după Botez, dând venirea Duhului Sfânt întru noi, care o a arătat Mântuitorul, botezându-Se în Iordan. Prin acest Mir ne facem duhovnicești și plini de dar, însemnați cu dumnezeiasca Treime, că ne sfințim și ne curățim și ne naștem de-a doua oară în Sfânta apă cu numirea Acesteia. Iar prin Mir luăm pecetea și darurile Acesteia. Și precum cel ce nu se botează nu se curățește, nici se naște a doua oară întru viața veșnică, astfel și cel ce nu se unge după botez, nu are pecetea și semnul Sfintei Treimi, nici Harul Duhului; căci dumnezeiești le Taine, una într-alta se cuprind, și precum este Treimea nedespărțită, așa și darurile Sfintei Treimi. Această molitfă săvârșindu-o patriarhul zice: „Că Sfânt ești Dumnezeul nostru și întru sfinți te odihnești." Și mai pe urmă mulțumește Tainei Mirului. Căci sfințitor este Mirul, ca unul ce dă darurile și sfințirile Prea Sfântului Duh.

Apoi zice „Pace tuturor". Și aceasta cu drept zice, căci Dreptul și Blândul Duh este dătător de pace. Și diaconul zicând "Capetele voastre...", și apleacă capul, căci se cuvine a se cădea la niște haruri așa de mari și a mulțumi lui Dumnezeu. A doua rugăciune zice: „Ție Dumnezeului tuturor și Împăratului am plecat grumajii inimii noastre mulțumind, căci aceasta se

cuvine să facă robii cei mulțumitori". Și pentru ce? Pentru că pe noi, nevrednicii, ne-ai învrednicit a sluji acestor dumnezeiești Taine ale Tale. Și, în adevăr, mare este harul, căci pe cei pământești și stricăcioși i-a făcut slujitori celor cerești. Și iarăși zice: „Propovăduind mila· Ta pe care ai vărsat-o din destul peste noi", cu aceasta iar învață pentru ce se sfințește untdelemnul, pentru că este în chipul dumnezeiești mile. Iar prin zicerea „varsă" vrea să înțeleagă Duhul, care, prin loil, a zis „că va să se verse peste tot trupul". Rugămu-ne, zice, a primi de la Tine sfințenia, ca Mirul pe cap. Iată mai aleas puterea și sfințirea Mirului, pentru că Mirul vărsat, va să zică numele Unuia Născut Fiului Tău, al lui Hristos Dumnezeul nostru, întru care toată lumea se umple de mireasmă, atât cea văzută cât și cea nevăzută, din „Cântarea Cântărilor", aducând cântarea rugăciunii arhiereul Cerescului, Frumosului și Prea Mirositorului (Înmiresmatului) Mire al sufletelor. După aceea sculându-se zice: „Că Ție se cuvine (cea peste) toată închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor". Adică Tu singur ești închinat, iar nimeni altul. Pe toți Tu sfințești și toți sunt datori Ție a-Ți da închinăciune.

Capitolul 74
Cum că toți credincioșii primesc Mirul, iar hirotonia numai arhiereii și preoții

Acestea făcându-se și zicându-se, atunci Mirul pe Sfânta Masă este săvârșit, și tot cel ce se botează și se unge dintr-însul, însemnându-se se sfințește. Bisericile împreună cu altarele ungându-se se sfințesc, și cuprind slava lui Dumnezeu și sfințirea. Împărații ungându-se, de a doua oară se fac unși Domnului și se arată stăpânitori binecredincioșilor. Iar arhiereii și preoții numai cu hirotonia se săvârșesc. Ungerea nici împărații nici călugării nu o iau împreună cu darul lor, căci acest dar este osebit, darul hirotoniei îl dă puterea lui Dumnezeu cea atotlucrătoare, din nou ziditoare a toate și a toate sfințitoare. Însă, de vei lua seama, vei afla săvârșindu-se hirotoniile și în Mir.

Clericul: Pentru cele zise cu amănuntul, Părinte, m-am încredințat și m-am umplut de veselie și har fie lui Dumnezeu celui ce lucrează acestea pentru noi. Dar mai arată-ne nouă și pentru celelalte și mai cu seamă despre aceea, ce zicem, că hirotoniile se fac în Mir.

Capitolul 75
Cum că Tainele ce se dau unele printr-altele, şi unele printr-altele se săvârşesc

Arhiereul: Pentru ca să rămână harul de la Hristos întru noi, nici Mirul fără de Mir nu se face, nici hirotonia fără de Mir. Drept aceea şi hirotonia prin Mir se face. Aceasta o vei cunoaşte din aceea că Mirul se pune şi se săvârşeşte în altar, că fără de altar nu se poate face. Iar altarul este uns cu Mir şi printr-însul sfinţit. Deci Mirul în altar se săvârşeşte şi prin arhiereu se slujeşte, şi nu se poate fără arhiereu, iar arhiereul e uns cu Mir la botez şi are hirotonie cu Harul Duhului. Iată dar că harurile se dau unul dintr-altul, căci sunt haruri ale Unui Singur în Treime Dumnezeu. Şi, precum am zis, hirotoniile prin Mir se fac, şi aceasta în altar, iar altarul e uns cu Mir, şi fără altar nimeni dintre dreptslăvitori nu se hirotoniseşte. Deci în Mir este şi hirotonia preoţilor, având deosebit punerea mâinilor şi chemarea Duhului. Deci catolicii izvodesc, ungându-se cu Mir, când se hirotonesc, şi când primesc hirotonia fără de jertfelnic; aceştia sunt fără de har. Numai arhiereul face mirul, precum aceasta se scrie la Taina Mirului, căci arhiereul este luminător şi are harul Duhului desăvârşit. Pentru aceasta are harul cel dătător al dumnezeieştilor lumini, care este dăruirea harurilor, urmând lui Dumnezeu, Care este Tatăl luminilor.

Capitolul 76
Cum că şapte Taine are întru sine arhiereul

Drept aceea, arhiereul are şapte Taine întru sine, după numărul dumnezeieştilor lucrări ale Duhului care sunt acestea: Botezul, Ungerea Mirului, semnarea citeţului, hirotesia ipodiaconului, hirotonia diaconului, a preotului şi a episcopului. Deci într-acestea fiind săvârşit, singur are harul cel dătător, drept aceea şi însuşi face hirotoniile şi Mirul. Printr-acestea două ajunge pretutindeni şi toate el le lucrează, urmând lui Dumnezeu şi având harul Lui. Pentru că arhiereul este cel ce prin preoţi şi prin ceilalţi clerici (hirotonindu-i), lucrează prin Taine, ceea ce şi Dionisie zice.

Clericul: Dar cum se face acesta, Părinte?

Capitolul 77
Cum că numai arhiereul face Mirul şi hirotonia, şi printr-însul darul arhieresc ajunge întru toate Tainele

Arhiereul: Ascultă, nici un preot nu poate sluji liturghie cu Duhul, sau

lucra altceva de nu va avea hirotonie, şi aceasta vine de la arhiereu. Deci arhiereul lucrează printr-însul. Asemenea, preotul nu lucrează liturghie fără altar, şi altarul se sfinţeşte prin Mir, şi Mirul se face prin arhiereu. Deci, fără arhiereu nici jertfă, nici preot, nici jertfelnic, nici altceva nu se săvârşeşte. Toate acestea se fac prin arhiereu. Şi iarăşi, nimeni nu botează de nu va avea hirotonie şi această hirotonie e de la arhiereu. Nimeni asemenea nu poate să boteze fără de Mir. Şi acest Mir e făcut de arhiereu. Deci toate Dumnezeieştile Taine, întru toţi cei hirotonisiţi, lucrează arhieria şi fără de dânsa nu poate fi nici jertfelnic, nici hirotonie, nici Sfânt Mir, nici Botez, şi astfel nici creştin nu este. Deci arhierie este creştinătatea cea adevărată şi toate Tainele lui Hristos printr-însa sunt. Bine este că cei ce se hirotonesc nu se ung trupeşte, căci nici una din cele trupeşti nu lucrează, ci toate cele duhovniceşti şi pentru că s-au apropiat de Mirul cel adevărat Care este Iisus Hristos al Cărui Nume va să zică Mir vărsat.

Capitolul 78
Că izvorul preoţiei este Hristos şi că harul se împarte de la Dânsul prin Ucenicii Lui

Deci, luând din acele dumnezeieşti mâini şi din acea gură binecuvântarea, suflarea, hirotonia, şi darul, prin cei sfinţiţi luăm şi noi cei hirotonisiţi harul de la Dânsul. Şi izvorul darului nostru este Hristos care şi lucrează toate întru toţi.

Clericul: Dar zici că arhiereul are numai şapte Taine, pentru ce însă şi cuminecă şi este şi călugăr?

Arhiereul: Taina Cuminecăturii (Împărtăşaniei) ea însăşi, de sine este Taina Tainelor, prin jertfirea Sfântului Trup şi Sânge al lui Hristos. De aceea, toţi credincioşii se împărtăşesc ei, şi Cuminecătura nu adaugă nimic la Arhierie, numai cele şapte Taine săvârşesc Arhieria. Asemenea nici călugăria, pentru că e semn al pocăinţei călugăria, care şi surpă pe cel ce greşeşte, sau înalţă pe cel ce adaugă bunătăţile, dar nu săvârşeşte preot. Drept aceea şi fără de chipul călugăriei se face arhiereu. Iar călugării de nu vor avea viaţă cuvioasă, nu pot să se preoţească. Iată ce frumos aşezământ are Biserica.

Clericul: Am înţeles şi pentru aceasta. Dar învaţă-ne Părinte şi cele ce sunt după acestea, căci trebuie să le ştim când ne va întreba cineva despre ele.

PARTEA A IV- A
Pentru Sfânta Liturghie

Pentru Sfânta Liturghie, vă mulţumesc, dar, fraţilor, că şi eu fiind îndemnat de voi, întru unire din cele trebuincioase către aceasta, şi nu mă ruşinez a mărturisi aceasta. Pentru voi dar, şi pentru mine, încă voi arăta cele după putinţă. Deci după rânduială trebuie să vorbim pentru înfricoşata şi Dumnezeiasca Liturghie, căci aşa învaţă şi Marele Dionisie, vorbind despre Liturghie după săvârşirea Dumnezeiescului Mir. Însă să nu ne creadă pe noi cineva a fi îndrăzneţi, nici să ne clevetească ca pe nişte trufaşi pentru că voim a vorbi pentru acest fel de lucruri mari care apostoleşti şi dumnezeieşti bărbaţi le-au arătat, care şi la cer s-au înălţat şi au învăţat cele negrăite Taine ale lui Dumnezeu, dintru care de vreme ce cu rugăciunile lor ne-am învrednicit darurilor, trebuie să întrebăm şi să ne grijim pentru cele dumnezeieşti pe care le lucrăm, pentru a ne forma o mai întinsă cunoştinţă despre acestea, care pentru acest cuvânt acei bărbaţi au tâlcuit cele dumnezeieşti. Deci Sfânta Liturghie care şi Euharistie, adică mulţumire, şi cuminecătură o numeşte Sfântul Dionisie cel întocmai cu Apostolii. De la acesta şi de la alţii asemenea învăţându-ne şi într-altele am vorbit după putinţă pentru Dumnezeiasca Biserică, pentru Sfintele odăjdii şi pentru Sfânta Liturghie. Dar şi acum pe scurt vom vorbi pentru aceasta: Cuminecătura este unirea lui Dumnezeu cu noi, îndumnezeirea noastră, sfinţire, plinirea darului, strălucire, gonire a toată împotrivirea, dăruire de tot binele şi tot ce mai poţi zice; a lui Dumnezeu amestecare şi împărtăşire. Aceasta este Taina Tainelor, Sfinţirea Sfinţirilor, adevărat Sfântul Sfintelor, a toate săvârşirilor săvârşire, începătoare de săvârşire şi săvârşitoare. De vreme ce Însuşi Cuvântul cel începător de săvârşire a lucrat-o pe dânsa, a dat-o şi Însuşi El este acesta; şi pentru ca să rămână cu noi a dat-o pe dânsa. Deci învăţătura ce o face dumnezeiescul Dionisie pentru această mare Taină, precum şi pentru celelalte Taine o face pe scurt şi cu mare înţelegere. Noi însă proşti fiind, şi cei mai de apoi ai ucenicilor

Lui ucenici, cum vom putea cunoaşte ale aceluia? Cu toate acestea, cît am putut învăţa întru luminarea sufletelor noastre de la acesta şi de la ceilalţi dumnezeieşti părinţi ai noştri, care au fost lui unul după altul primitori harului, vom zice după putere precum aţi cerut. Drept aceea şi pentru toate cele ce se săvârşesc la proscomidie şi cele de la jertfelnic ne vom nevoi a le spune, cercetând în această privinţă cât ne va fi prin putinţă, pentru care pricină se fac fiecare.

Capitolul 79
Ce închipuie pogorârea arhiereului din scaun, sfintele veşminte şi îmbrăcarea cu ele?

Pogorârea arhicreului din scaunul său închipuie pogorârea lui Dumnezeu. Prin închinarea de trei ori lui Dumnezeu, arhiereul cere har şi putere ca să slujească cele ce sunt ale lui. Astfel se îmbracă cu sfintele veşminte, care sunt şapte, după numărul celor şapte daruri ale Sfântului Duh, care sunt: stiharul, epitrahilul, poiasul, mânecile, bederniţa, sfita sau sacosul sau polistavrosul şi omoforul. Toate împreună însemnează omenirea lui Hristos şi cele ce sunt ale omenirii; fiecare în parte însăşi are însemnarea sa. Deci stiharul fiind alb, însemnează lumina lui Dumnezeu şi curăţia, adică firea noastră s-a zidit curată şi au luat-o întru sine. Iar, de este roşu, însemnează patima Cuvântului Care S-a întrupat, că Şi-a vărsat sângele pentru noi; râurile care sunt într-însul însemnează darurile învăţăturii şi pâraiele de sânge ale Mântuitorului nostru, pentru aceea numai stiharul arhieresc are acestea. Mantia închipuie darul lui Dumnezeu cel purtător de grijă, cuprinzător şi acoperitor, pentru că cuprinde şi acoperă trupul. Iar râurile însemnează învăţăturile cele felurite ce izvorăsc necontenit din două legi, din legea cea veche şi din cea nouă, pe care legi, lespezile le însemnează şi din cea de la piept însemnează Evanghelia lui Hristos ce o are arhiereul deschisă, adică ştiută în inima sa, care Evanghelie i s-a ţinut pe cap deschisă când s-a hirotonit. Drept aceea şi zice: „Cel ce crede în Mine, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui", adică darurile Duhului, precum Sfânta Evanghelie însăşi învaţă, zicând: „Iar aceasta grăia pentru Duhul pe care aveau să-L ia cei ce vor crede întru Dânsul". Şi că luăm harul, iar nu firea Duhului, arată, zicând, că nu era Duhul Sfânt, că Iisus încă nu era proslăvit. Ce va să zică aceasta: că încă nu era Duhul Sfânt? Căci este şi va fi după Fire şi după Ipostas pururi izvor al darurilor. Nu se dăduse încă acestui Duh darurile, de vreme ce se nu se adusese Jertfa cea prin Cruce, pentru că aceasta însemnează ceea ce zice: că Iisus încă nu S-a proslăvit, căci slava Lui Hristos este Crucea Sa.

Capitolul 80

Pentru mantia arhiereului, pentru engoliu şi pentru cea păstorească

Atunci S-a pogorât Duhul Sfânt şi am luat darul, când Hristos S-a jertfit, a murit pentru noi, a înviat şi S-a înălţat. Şi mantia însemnează că din inimile credincioşilor izvorăsc râurile darurilor. Iar pecetea şi mărturisirea credinţei se arată la pieptul arhiereului spânzurată prin cruciuliţă sau prin engoliu, căci şi pe acesta-l poartă la piept pentru mărturisirea cea din inimă; iar toiagul ce ţine în mână însemnează puterea Duhului Sfânt, întărirea norodului, păstorirea şi că poate a povăţui şi a pedepsi pe cei neplecaţi; şi a aduna la sine pe cei depărtaţi. Drept aceea, are şi cârlige din sus ca ale ferului corăbii, ca să gonească pe cei ce sunt ca fiarele sălbatice şi vătămători de suflet. Cea mai de apoi arată şi închipuie Crucea lui Hristos şi biruinţa cu care biruim, ne întărim, ne povăţuim, ne păstrăm, ne învăţăm şi ne tragem la Hristos, omorând poftele gonind pe vrăjmaşul şi păzindu-ne de pretutindeni. Făclia, care se poartă înaintea arhiereului, arată strălucirea Harului ce are puterea ce are el, de a da dar preoţilor şi tuturor credincioşilor. Căci toate darurile tuturor prin harul arhiereului se dau şi nimic nu se dă fără dânsul. Pentru aceea Sfântul Dionisie numeşte pe arhiereu şi luminător şi urmează Părintelui Luminilor şi luminii celei adevărate a lui Iisus, şi are harul Apostolilor, care s-au chemat lumina lumii. Iar darul învăţăturii îl însemnează făclia ce o duce înainte luminându-l spre cunoştinţa lui Dumnezeu şi a bunătăţilor. Şi încă aceasta mai însemnează luminata viaţă îngerească, dumnezeiască, curată şi luminată a bărbaţilor celor sfinţi şi mai însemnă a da dascălilor, pentru care scrie: „aşa să strălucească lumina voastră înaintea oamenilor ca să vadă lucrurile voastre cele bune şi să proslăvească pe Părintele vostru Cel din ceruri". Încă însemnează că arhiereul povăţuieşte spre milă, urmând lui Hristos Care este lumina lumii, precum am zis, pentru că are şi darul lui Hristos din destul şi către Hristos trage pe cei ce urmează Lui. Aceasta însemnează unele ca acestea şi încă altele şi mai mari.

Capitolul 81

Că şapte sunt sfintele veşminte ale arhiereului, care sunt acestea şi ce arată fiecare dintr-acestea?

Precum am zis, arhiereul se îmbracă în stihar ca într-o îmbrăcăminte luminată a nestricăciunii şi a sfinţeniei, însemnând curăţenia şi luminarea lui Iisus şi strălucirea şi curăţenia îngerilor. Rugăciunea din Psalmi zice: „Bucura-se-va sufletul meu de Domnul". După aceea pune epitrahilul, însemnând darul cel dat de sus din cer pe capul lui şi aceea o zice şi chiar

rugăciunea zicând: „Bine e cuvântat Dumnezeu Cel ce a vărsat Darul Său pe preoții Săi". Apoi se încinge cu poiasul, care închipuie puterea cea de la Dumnezeu ce i s-a dat lui pe mijlocul său. Și aceasta o mărturisește rugăciunea, căci, când se încinge, zice: „Bine e cuvântat Cel ce mă încinge cu puterea". Iar împreună cu aceasta arată și lucrul de slujire, că cel ce slujește se încinge. Asemenea mai arată și curățenia care se află la rărunchi și la vintre.

După aceea pune bedernița care se arată biruință asupra morții și învierea Mântuitorului, și pe care o are ca în chip de armă, și zice rugăciunea în aceste cuvinte: „Încinge arma Ta pe coasta Ta puternice", arătând cu aceasta puterea, biruința și scularea lui Hristos, pe care le-a săvârșit prin curățenie și nepăcătuire. Pentru aceea, și aceasta se spânzură la coastă și zice: „Cu frumusețea Ta și cu podoaba ta, încordează, bine sporește și împărățește pentru adevăr, blândețe și dreptate". Pentru adevăr, căci însuși este Adevărul, mila și adevărul înaintea fetei lui Dumnezeu ; blândețea, pentru răbdarea patimilor; iar dreptatea, pentru că nefăcând păcat și murind a sfărâmat moartea. După aceea ia mânecile, care însemnează lucrarea a toate cele ce sunt ale lui Dumnezeu, zicând rugăciunea aceasta: „Dreapta ta, Doamne, s-a proslăvit în putere". Și aceasta: „Mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit". Cu aceasta mai însemnează că El însuși a slujit Tainele Lui cu mâinile Sale. Apoi ia sfita sa, sacosul său sau polistavrosul, sfita însemnează haina cea roșie de la patimi. Sacosul și polistavrosul însemnează darul lui Dumnezeu cel purtător de grijă, păzitor și cuprinzător, pentru care s-a arătat nou și a suferit patimile.

Capitolul 82

Că omoforul trebuie să se facă de lână, iar nu de alte lucruri. Pe cine închipuie cei ce îmbracă pe arhiereu? Ce însemnează a se pogorî către apus?

În cele din urmă pune omoforul, pe care-l înfășură pe umeri însemnând mântuirea și chemarea oii celei rătăcite, care suntem noi oamenii al cărora chin l-a luat Mântuitorul, întru care a și pătimit cu crucea, mântuindu-ne pe noi. Drept aceea și este de lână având înainte, înapoi și la piept cruciș, patru cruci ce închipuie răstignirea. Astfel arhiereul împodobindu-se, stă și binecuvântează pe cei ce i-au slujit; aceștia sunt diaconii, care închipuie pe îngerii care au slujit întrupării. Ei împreună câte doi înainte, după buna tocmire din cer, urmează și ei pe pământ, merg în tăcere înainte spre apus. Și însuși arhiereul, venind pe urmă, după dânșii, arată cu aceasta că, cu smerenie a viețuit Mântuitorul la venirea Lui cea dintâi, și înaintea fetei Sale a trimis pe apostoli câte doi. Cu care Apostoli arau împreună și

îngerii, ajutorându-le la toate. Deci arhiereul stă la uşile celc dinspre apus cu diaconii, arătând cea până la pământ şi până la iad, chiar, mântuitoarea pogorâre a lui Hristos, prin care a izbăvit şi pe cei vii şi pe cei morţi.

Capitolul 83

Ce însemnează a lua binecuvântare de la arhiereul cel mai mare arhiereii cei mai mici, asemenea şi preoţii şi clericii când vor să se îmbrace, şi a face metanie?

Preotul, vrând să intre la Jertfelnic, face metanie la arhiereu, arătând plecăciune şi, luând binecuvântarea, proscomideşte, că se cade a face rugăciune înaintea dumnezeieştilor lucruri şi a cere iertăciune. Drept aceea, întâi luând binecuvântare şi sărutând mâna arhiereului se duce să slujească Liturghie: precum fac şi diaconii lui mai înainte când vor să se îmbrace în odăjdiile cele preoţeşti, mărturisind şi preoţi şi arhierei că fac aceasta după datorie, ca şi cum ar fi aceştia hirotonisiţi de mâna arhiereului celui mai mare, şi de la dânsul iau şi binecuvântare, prin care arată smerenie, şi că vin fiecare către Dumnezeu cu binecuvântare şi cu iertăciune, cu plecăciune şi cu pace spre a-şi săvârşi slujba lui. Deci după iertăciune şi după binecuvântare venind cel ce este după cinste al doilea din preoţi face proscomidie, căci proscomidia însemnează lucrurile şi propovăduirile cele ascunse ale proorociilor, fiindcă proscomidie zice cele pentru junghierea şi moartea lui Hristos, de la Isaia şi de la ceilalţi. Iar când găteşte darurile zice toate cele ce sunt ale Botezătorului până când a venit Domnul. Căci Botezătorul, botezând, despre Hristos învăţa, pentru Dânsul propovăduia şi Lui îi slujea.

Şi aici cel de-al doilea din preoţi slujeşte. Deci merge acesta împreună cu ceilalţi preoţi şi se îmbracă în veşmintele preoţeşti. Şi închinându-se înaintea jertfelnicului de trei ori, şi precum s-a rugat arhiereul rugându-se şi el şi sărutând Sfânta masă, arată unirea şi dragostea cea către Dumnezeu, şi că de la Jertfelnic s-a sfinţit. Că şi arhiereul binecuvântând pe fiecare din sfintele odăjdii, le sărută şi aşa se îmbracă, arătând că sunt sfinte şi cu Crucea lui Hristos se sfinţesc, şi îmbrăcându-se cu ele preotul sunt iarăşi dătătoare de sfinţenie, deci se îmbracă cu cinci odăjdii, fiind şi el desăvârşit şi ca unul ce are dar făcător de săvârşire, căci cinci sunt desăvârşitele simţiri ale trupului şi cinci puteri ale sufletului pe care şi preotul le sfinţeşte, botezând şi sfinţind pe om. Acestea cu care se îmbracă sunt: stiharul, epitrahilul, poiasul (brâul), rucavitele (mânecuţe) şi sfita, ele sunt albe pentru curăţia şi lumina darului. De multe ori sunt şi negre în vremea posturilor, ca să plângem, noi care am greşit şi mai cu seamă pentru Cel junghiat pentru noi. Ca aducându-ne aminte de patima Lui, care voim să o prăznuim, să urmăm Lui. Iar oarecare din preoţii cei dintâi, adică

stavroforii şi arhimandriţii, au şi bederniţe, pe care le poartă cu binecuvântarea arhiereului ca şi crucea. Căci nimeni fără de voie de la Arhiereu nu poate să poarte cruce pe sfită şi pe cap, asemenea şi bederniţă. Iar acestora pentru că s-au hirotonisit şi mai mari decât ceilalţi li se dă a purta cruce pe cap şi bederniţă pentru că hirotonisindu-se preoţii li se dă şi dregătorii, unii având slujbă bisericească iar alţii se fac păstori oareşicum sufletelor, şi pentru aceasta poartă oarecare semne ale Păstorului celui dintâi, ca şi cum ar urma Aceluia.

Capitolul 84
Pentru cele ce se săvârşesc la proscomidie

Iar cel de-al doilea preot, ducându-se la proscomidie cu diaconul care a gătit sfintele vase, se închină de trei ori lui Dumnezeu zicând: „Bine este cuvântat Dumnezeul nostru". Şi luând una din pâinile cele aduse, o însemnează pe ea cu copia în chipul Crucii, închipuind mântuitoarea patimă a lui Hristos, pomenind patimile precum s-a zis, şi zicând de trei ori : Întru pomenirea Domnului Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, arătând aievea cum că lucrează vânzarea Lui. Apoi cu copia închipuind acea suliţă cu care s-a rănit Domnul, taie prescura în pecete în patru părţi zicând cuvintele lui Isaia: „Ca o oaie spre junghiere S-a adus" şi celelalte. Arătând cum că Taina aceasta s-a propovăduit prin Isaia. Iar când zice:

„Că s-a luat de pe pământ viaţa Lui" tăind cu copia în lături, scoate pâinea cu pecetea în patru corpuri şi o pune pe dânsa pe disc.

Capitolul 85
Ce însemnează la proscomidie sfântul disc şi celelalte?

Discul închipuie Cerul, şi pentru aceea este rotund şi cuprinde pe Stăpânul Cerului, iar ceea ce se cheamă zveazdă (steluţă), închipuie stelele şi steaua care s-a arătat la naşterea lui Hristos, asemenea şi procoveţele însemnează tăria cerului, scutecele şi giulgiul mormântului şi cele de îngropare.

Şi ale Întrupării şi ale îngropării împreună sunt închipuite, pentru că Hristos S-a întrupat ca să se junghie pentru noi. Proscomidia este preînchipuirea peşterii şi a ieslei, iar potirul închipuie acela întru care Mântuitorul şi-a jertfit sângele Său, drept aceea după ce zice la pâine cuvintele cele proorocești, care înainte vestesc junghierea lui Iisus, pentru că acesta este Mielul lui Dumnezeu, Cel ce a luat păcatele lumii şi Şi-a

ridicat viaţa Lui de pe pământ după patimă, înviind şi înălţându-se la cer viu fiind şi de acolo ne sfinţeşte pe noi; taie preotul iarăşi pâinea cruciş prin mijloc arătând întru tot răstignirea lui Hristos şi jertfa aceasta zice că este răstignire a lui Hristos. Şi zice: jertfească-se Mielul lui Dumnezeu pentru viaţa şi mântuirea lumii, după cum zice proorocul. Apoi împunge Agneţul cu copia, însemnând toate câte s-au făcut la patima Mântuitorului, îndată binecuvântându-l vinul şi apa le toarnă în potir, şi când împunge zice: „unul din ostaşi cu sulița coasta Lui a împuns", iar când toarnă vinul şi apa zice: "şi îndată a ieşit sânge şi apă".

Capitolul 86
Pentru ce se face Liturghia cu pâinea dospită?

Pâinea dospită se aduce, având oareşicum aluatul ca un suflet cu adevărat desăvârşit, şi mărturisind cum că a fost desăvârşită luarea trupului de către Cuvântul, care S-a făcut trup neschimbându-se, fiind cu suflet cuvântător şi gânditor; Dumnezeu desăvârşit făcându-se şi om desăvârşit. Trei lucruri se află în pâinea dospită, însemnând cele trei părţi ale sufletului şi întru cinstea Treimii. Făina cu aluat care însemnează sufletul, apa care însemnează Botezul, şi sarea care însemnează gândul şi învăţătura Cuvântului. După cum a zis către ucenici: Voi sunteţi sarea lumii, adică dascăli. Şi iarăşi: aveţi întru voi sare, arătând cu aceasta ştiinţa şi dragostea, căci unul din Treime este Cel ce S-a întrupat. Iar pâinea coaptă prin foc arată, cum că, Dumnezeu fiind, cu totul S-a unit cu noi şi ne-a dat nouă din puterea Lui şi din lucrarea Lui. Şi mai ales trebuie să zicem: tot El S-a unit cu pârga noastră.

Capitolul 87
Pentru ce este în patru corpuri prescura care se aduce la Liturghie?

Pâinea la Liturghie se aduce în patru corpuri, iar nu rotundă şi fără aluat, după cum fac latinii, pentru ca să fie desăvârşită. Pentru că şi Dumnezeu S-a făcut om cu totul desăvârşit, alcătuit din suflet şi din cele patru stihii; pentru că şi lumea este din patru părţi, şi cuvântul acesta a lui Dumnezeu este trupul care l-a luat Hristos, şi că toate marginile lumii le-a sfinţit Cuvântul; şi pentru că acest fel de făptură a prescurii însemnează şi Crucea lui Hristos.

Capitolul 88

Cum că latinii nu fac bine de aduc azimi la jertfă şi că le fac rotunde căci Hristos S-a întrupat şi trupul este din stihii

Latinii zic că forma rotundă însemnează că Dumnezeu n-are nici început nici sfârşit. Noi, dretpcredincioşii, răspundem cum că atunci nu avem să facem vreo însemnare pentru dumnezeire, ci numai pentru întrupare şi pentru patimă. Dar şi chipul acestei rotunjiri este făcut în colţul prescurii cu pistornicul în bună regulă, căci ale întrupării se văd toate desăvârşit întru pâinea prescurii care este făcută în patru corpuri iar ale Dumnezeirii se închipuie întru corpul prescurii, care este făcut cu pistornicul rotund şi în mijlocul pistornicului crucea sau şi Însuşi Mântuitorul închipuindu-Se. Toate acestea arată pe Cuvântul Cel fără de început, şi fără de sfârşit, Care S-a întrupat, şi Care fiind Dumnezeu S-a făcut ca noi şi a pătimit. Deci, trebuie a închipui nu numai ale Dumnezeirii ci şi ale omenirii, ca să nu se pară la oarecare eretici că a pierdut cu prefacerea cele ce sunt ale omenirii şi s-a făcut cu totul Dumnezeu, precum zic cei ce-L mărturisesc a fi întru o Fire, fără să fie astfel, şi fără să ne fi învăţat cineva astfel. Adevărul e că este desăvârşit întru amândouă firile, unindu-se desăvârşit Dumnezeirea Lui cu omenirea. Căci cu totul a îndumnezeit omenirea şi întocmai Dumnezeu a făcut-o cu unirea cea desăvârşită, păzind însă şi cele ce sunt ale omenirii, şi este om desăvârşit, cuprinzându-se în loc şi nefiind pretutindeni precum este şi Dumnezeu desăvârşit, fiind pretutindeni şi peste toate. Şi Se arată cum că a avut trup, căci pentru aceasta şi după înviere şi nestricăciune, S-a văzut, S-a pipăit şi a intrat prin uşile încuiate. Iată că şi fără stricăciune era, şi cele ce erau ale Sale le păzea. Şi Însuşi este nezidit şi zidit, din amândouă firile, cu toate că Unul este după Ipostas. Deci ţineţi drept slăvitoarea credinţă şi nu aduceţi cele moarte şi neînsufleţite, nu izvodiţi cele jidoveşti, nici urmaţi după legea cea veche, şi nu prăznuiţi în cele fără de aluat.

Capitolul 89

Asupra latinilor care aduc cele nedospite

Pavel astfel grăieşte (zice latinul), că să aducem fără de aluat. Deci să prăznuim (zice) nu în aluatul cel vechi, ci în azimile curăţiei şi ale adevărului. O! Ce neînţelegere! (zicem noi dreptcredincioşii). Aşa înţelegeţi cuvintele dumnezeiescului propovăduitor? Aceasta o zice Apostolul Pavel (omule, pentru stricarea rădăcinii păcatului). Drept aceea zice: nu în aluatul cel vechi al răutăţii şi al vicleniei; şi bine zice cu adevărat. Ci şi tu leapădă acest aluat, adică curvia celui ce a curvit în

Corint, şi toată altă necurăţie. Pentru aceasta i-a fost toată nesocotinţa şi pentru aceasta i-a fost cuvântul. Scoateţi, zice, pe unul ca acesta dintru voi, au nu ştiţi că puţintel aluat toată frământătura dospeşte. Astfel este răutatea, ca o boală de care cineva apropiindu-se se umple. Drept aceea şi zice: lepădaţi aluatul cel vechi, ca să fiţi frământătură nouă, frământaţi întru Hristos ca nişte înnoiţi, şi fără păcat ca Hristos. Pentru că Hristos este Adam nou, şi printr-Însul voi sunteţi fără aluat, adică nepărtaşi păcatului cu Botezul şi cu Mirul. Pentru că Paştele noastre S-a jertfit Hristos pentru noi, trecându-ne pe noi din Egiptul păcatului. Acesta este înţelesul cuvântului lui Pavel, şi pentru aceea goneşte aluatul păcatului.

Capitolul 90

Ce va să zică: „Asemănatu-sa Împărăţia cerului, aluatului"

Deci nu lepăda aluatul nestricăciunii, cu care s-a asemănat Împărăţia Cerului, fiindcă Împărăţia Cerului adună, uneşte cu dânsa şi preface întru ea pe cei ce primesc dumnezeiasca propovăduire. Pe care aluat (precum zice Evanghelia) l-a ascuns femeia în trei măsuri de făină, care însemnează cum că biserica Dumnezeiescului Mire are trei cete de oameni ce se mântuiesc: ceata robilor şi a năimiţilor, a fiilor şi a celor ce-şi păzesc în căsătorie curăţia şi a celor ce petrec în feciorie, până când s-a dospit toată, învrednicindu-se la învierea Împărăţiei lui Dumnezeu. Mai însemnează asemenea şi pe dreptii cei mai înainte de lege, şi pe cei după lege, şi pe cei ce cu darul i-au adunat, care şi darul Evangheliei au săvârşit. Căci Însuşi Mântuitorul cel dumnezeiesc cu adevărat şi Aluatul cel preacurat, care este şi Pâinea vieţii şi Împăratul cel veşnic întrupându-se şi venind în lume a mântuit pe cei mai înainte de lege şi pe cei din lege, scoţându-i din legături şi împreunându-i cu cei ce cred într-Însul. Şi această explicare putem zice că Mântuitorul nostru ca nişte aluat curat şi viu, se acoperă în zidirea Sa cea cuvântătoare care se împarte în trei: îngeri, sfinţii cei mutaţi de aici şi noi cei ce credem într-Însul şi suntem în viaţă, până ce s-a dospit toată, înviind toată printr-Însul, şi făcându-se toată firea îngerilor şi a noastră una şi împărtăşindu-se slavei Lui.

Capitolul 91

Pentru ce în legea veche se obişnuiau azime, iar acum în legea darului se obişnuieşte pâine dospită?

Fii dar şi tu dospit în Domnul şi sileşte-te a fi din Aluatul Împărăţiei Cerurilor şi a nu te împărtăşi pâinilor legii celor nedospite. Pentru că legea

este umbră şi icoană neînsufleţită, şi pentru aceea aveau mai înainte pâinile cele nedospite ca nişte lucruri moarte şi ca nişte umbre, care nu se chemau pâini, ci azime, căci pâini erau numai cu numele, pentru că se făceau tot din făină ca şi cele dospite. Fii dar părtaş jertfei celei mari a lui Melchisedec, a căruia jertfă era pâine dospită şi vinul închipuind jertfa cea nouă a preaveşnicului şi adevăratului Melchisedec, şi singurului Arhiereul Iisus Hristos.

Pentru care scrie: „Tu eşti preot în veac după rânduiala lui Melchisedec", iar de nu vei vrea să faci după cum îţi zic, poate că făcând jertfă cu azimă vei jertfi şi miel necuvântător, şi te vei asemăna jidovilor, sau vei şi prăznui împreună cu dânşii, sau te vei şi tăia împrejur şi vei ţine sâmbăta, căci acestea urmează una alteia. Şi de vreme ce nu-ţi este ţie urâtă nici una dintr-acestea, căci te împreunezi de multe ori şi mesei jidoveşti şi puţină despărţire este întru tine şi între ucigătorii de Dumnezeu păgâni evrei. Iar noi nu avem nici o împărtăşire cu dânşii, şi cele vechi au trecut şi toate s-au făcut noi cum strigă Pavel: „în locul tăierii împrejur este nou Botezul, în locul jertfei dobitoacelor, Mielul lui Dumnezeu, în locul pâinilor celor nedospite avem Pâinea cea dospită a Împărăţiei lui Hristos, Care e Pâinea cea vie care S-a pogorât din cer în locul manei aceea, şi cel ce va mânca pâinea aceasta nu va muri, precum a zis Hristos". De vei mai sta împotrivă precum ai obicei, şi vei zice cum că Hristos la Cină când ne-a învăţat pe noi cum să facem Taina Jertfirii a adus spre jertfire azime, îţi voi spune cu multe şi adevărate cuvinte ale dumnezeieştilor bărbaţi împotrivitoare nebuniei tale: că nu se ridicase aluatul când a dat Mântuitorul Tainele.

Ceea ce şi Evanghelia mărturiseşte că n-a fost ziua azimilor când S-a jertfit pe Sine Hristos, ci era mai înainte de azime şi mai înainte de praznicul Paştilor, ştiind Iisus. Şi jertfă a dat când a făcut Cina, şi atunci a săvârşit şi alte spălări. Şi acestea a făcut Hristos mai înainte de paştile jidoveşti. Iată ce zice în ziua patimii: şi ei n-au intrat în divan ca să nu se spurce, ci ca să mănânce paştile. Şi la răstignire iarăşi zice; pentru că vineri era, şi ziua aceea a sâmbetei mare era. Şi din cele ce zice Evanghelia iarăşi îţi pot sta împotrivă, căci zice: a luat pâine, iar nu azimă, şi iarăşi ceea ce zice Domnul: cu poftă am poftit aceste Paşti împreună cu voi mai înainte de patima Mea. Ne arată dar lămurit că a poftit cele jidoveşti, căci de multe ori le săvârşise şi venise ca să contenească umbra. Deci măcar că a şi făcut paştele legii dar le-a făcut mai înainte, şi mai apoi a dat Paştele Sale. Acestea a poftit ca să le dea mai înainte de pătimiri, pentru ca să rămână cu noi, ca să fie adevărat precum a zis: „Cel ce mănâncă din Trupul Meu şi bea Sângele Meu petrece întru Mine şi Eu întru el". Drept aceea nu toate ale legii a făcut la cina aceea, ci a făcut spălarea şi a şezut şi erau nu numai peşti fripţi, ci şi blid, întru care a întins Iuda. Deci nu era vremea paştilor

jidoveşti şi nici a săvârşit atunci paştile evreieşti, ci mai vârtos ale Sale, pentru care şi zicea: „Acestea faceţi întru pomenirea Mea, şi Trupul Meu este adevărată mâncare şi Sângele Meu adevărată băutură". Şi cum că El Însuşi le-a contenit pe cele vechi iarăşi mărturiseşte zicând: „Legea şi Proorocii până la Ioan". Adevărat dar că atunci n-a iubit şi nu ne-a dat paştile jidovilor cele de miel necuvântător şi de sânge dobitocesc, ci poftea a da ucenicilor Paştile Său şi l-a dat, pe care atunci însăşi o dată le-a făcut şi în veci le-a poruncit să se facă. Dar şi azimă chiar să fi fost cea adusă de Hristos după vremea de atunci, trebuie ca tu să lucrezi mai desăvârşit precum şi celelalte ale legii. Hristos ne-a învăţat a le face mai presus de lege, şi a prisosi dreptatea noastră mai mult decât a cărturarilor şi a fariseilor şi încă cu Sângele lui Iisus Hristos noi suntem slobozi din lege.

Căci Pavel zice: „Hristos ne-a slobozit pe noi din blestemul legii". Şi noi n-avem nimic din slujirea legii. Şi iarăşi Pavel zice: „că de vom face iar cele ce sunt ale legii, Hristos nimic nu ne va folosi". Hristos toate primindu-le pentru noi, pe noi ne-a slobozit. Şi de vreme ce El S-a tăiat împrejur noi nu ne tăiem ci ne botezăm în Duhul Sfânt; şi nu mâncăm cărnuri şi sânge jertfite ci Trupul şi Sângele Lui. Deci este arătat mai cu seamă că ceea ce Hristos ne-a dat la cină era jertfa acestei înfricoşate Pâini şi a Paharului, iar nu paştile legii. Căci zice: Aceasta este Legea cea nouă întru Sângele Meu. Şi iarăşi: „Acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi". Precum şi mai înainte de aceasta dând nouă Trupul Său întru mâncare zice: „Luaţi de mâncaţi, Acesta este Trupul Meu". Acestuia tu nu poţi urma. Într-atâta te-ai biruit de obiceiul celor ce slujesc cu nedospită. Tu nu poţi să tai şi să dai trupul precum nici sângele, măcar că zice Hristos: „Beţi dintru acesta toţi, acesta este Sângele Meu". Aceasta tu nu o faci, căci nu dai paharul celor ce vin către tine să se cuminece; până într-atâta toate le-ai prefăcut! Noi însă facem Liturghie întru Hristos ca şi Dânsul: Pâinea o frângem ca şi El, mâncăm precum a zis şi dăm şi celor credincioşi. Şi pâine desăvârşită aducem, de vreme ce şi El om desăvârşit este. Facem aceasta încă pentru că s-a stricat şi jertfa legii vechi, arătându-se Adevărul. Şi credem cum că şi Mântuitorul la Paştile care a poftit a sfinţit pâine dospită desăvârşit, măcar că şi paştile legii le-a făcut mai înainte, de vreme ce şezând şi având blid, întru care a întins Iuda, nu se arată a fi făcut atunci paştile legii. Căci acolo zice legea trebuie să fie toate fripte pe foc, iar nu fierte cu apă. Deci într-altă vreme a făcut paştile legii, şi atunci a făcut Paştile Lui, pentru care a şi poftit.

Aceasta o zic eu, de multe ori dorind şi eu întru Dânsul a gusta cu mila Lui aceste Paşti vii, acum şi în veacul ce va să fie. Aceasta mă rog ca să-mi fie mie şi tuturor fraţilor. Şi sfinţind Sfântul Potir întru Iisus Hristos Dumnezeul nostru care S-a dat pe Sine nouă, tuturor fraţilor le dăm cu dragoste abia dintr-Însul, precum ne-a poruncit, făcându-se una precum

ne-a făgăduit, şi împreună cu Dânsul, cu Părintele şi cu Duhul, una fiind precum am zis. Crezi că destule sunt acestea.

Clericul: Cele de trebuinţă, Părinte, s-au zis şi pentru acestea fie har lui Dumnezeu căci prin ele ne întărim şi ni se adevereşte dreptslăvitoarea credinţă.

Arhiereul: Cu adevărat frate, mulţi dumnezeieşti şi înalţi cu socotinţă au vorbit despre acestea. Dar primiţi şi de la noi, după putinţă; iar cele mai desăvârşite căutându-le le puteţi învăţa de la cei mai mari, căci zice: „Tot cel ce va căuta, va afla".

Capitolul 92
Pentru cele ce se săvârşesc la proscomidie

Aşa preotul, scoţând din mijlocul prescurii acea pâine dospită, arată cu aceasta că din firea noastră, iar nu din altă fiinţă S-a întrupat Mântuitorul; şi din o femeie binecuvântată şi sfântă, din Cea Pururea Fecioară, şi punând în potir vin şi apă după orânduială, aduse lui Dumnezeu şi alte miride. Deci cum că cu vin şi cu apă trebuie să săvârşim jertfa, este dovedit căci zice unul din ostaşi cu sulița a împuns coasta Lui şi îndată a ieşit Sânge şi apă. Deci acest potir este şi dintr-acea coastă a Mântuitorului care a zis: „Acesta este Sângele Meu cel vărsat pentru voi".

Capitolul 93
Asupra armenilor

Iar Sângele s-a vărsat împreună cu apă, precum zice Evanghelia, şi din coasta aceasta bem, şi Ioan Gură de Aur de multe ori zice pentru aceasta (pe care armenii îl clevetesc) şi ceilalţi sobornicesti părinţi tot astfel zic. Tot acel Sânge care a curs din coasta Mântuitorului este Cuminecătura; de vreme ce a curs din trupul Domnului, şi dintr-acesta este, iar nu dintr-altul. Şi adevărat este, precum s-a mărturisit, sânge şi apă sunt. Căci trebuie a se arăta acele două izvoare prin care ne naştem de-a doua oară şi vieţuim în Duhul. Acestea ne-au izvorât nouă de la însuşi Viaţa. Pentru aceea, pururi trebuie a se pune în înfricoşatul potir vin şi apă, iar nu numai apă precum zice eresul cel păgânesc al celor ce puneau numai apă, schimbând rânduiala Tainelor; precum şi nedumnezeirea şi credinţa cea rea a păgânilor, care leapădă vinul ca un rău, iar nu beţia, cu învăţătura vicleanului drac care-i îndeamnă pe dânşii şi-i porneşte asupra noastră a

creştinilor, ca să lepede Preasfânta Jertfă. Dar nici vin simplu să nu se pună precum fac ereticii armeni, care vrând să strice un eres au căzut într-alt eres şi mai rău. Căci aceştia vrând să stea împotriva lui Nestorie, care zicea că în Hristos e despărţire, adică că Cuvântul Său, Dumnezeirea e deosebită de omenire, au zis că întru Hristos este o fire, lepădând ticăloşii întruparea Lui. Dar cum Dumnezeu Cuvântul, întrupându-Se, a avut numai o fire? Care este acea fire? Cea dumnezeiască sau cea omenească, căci după cum zic ei, o fire se leapădă.

Cel cu Gură de Aur stă împotriva eresului celor ce pun numai apă, cu cuvântul care a zis Domnul: Nu voi mai bea din rodul viei, căci via face vin, iar nu apă. Deci cu aceasta Gură de Aur strică eresul celor ce pun numai apă, iar nu ne zice să nu punem apă în sfântul potir, căci nici a zis: vinul fără apă, şi via vinul naşte, iar nu apă. Deci, trebuie să fie şi vin şi apă, de vreme ce amândouă au curs din dumnezeiasca coastă. Dar vicleanul drac cel înşelător a rătăcit pe mulţi de la calea cea dreaptă. Iar noi, umblând pe dreapta cale precum ne-am învăţat, ştim că din coasta cea făcătoare de viaţă a curs sânge şi apă. Şi astfel turnăm în potir vin şi apă şi împreună cu pâine dospită aducem Sfintei Treimi, precum am şi luat de la Hristos Dumnezeul nostru, de la Apostolii Lui şi de la Părinţii noştri. Şi pâine dospită s-a dat nouă din început a se aduce, aceasta o mărturiseşte sfintele rugăciuni, rânduielile cele vechi şi obiceiul. Pentru apa şi vinul din potir ne arată Sfânta Liturghie a lui Ioan Gură de Aur şi mai cu seamă Sfânta Liturghie a Marelui Vasile.

Că după ce zice: „Şi luând pâine în Mâinile Sale cele sfinte, preacurate şi fără prihană, şi arătând Ţie Dumnezeului şi Părintelui, mulţumind şi binecuvântând, sfinţind şi frângând, a dat ucenicilor. Atuncea şi zice: „aşişderea şi paharul din roada viei luând amestecându-l, mulţumind, binecuvântând şi sfinţind a dat". Iată dar, că zice din roada viei, luând şi amestecând, adică cu apă, căci aceasta însemnează Cuvântul amestecând. Dar încă şi Dumnezeiescul Iacob în Sfânta Liturghie zice astfel, precum asemenea se află la mulţi: „şi luând paharul şi amestecând din vin şi din apă." Toţi părinţii noştri astfel au adus la biserică cele sobornicеşti şi la scaunele cele Apostoleşti şi dintâi de la dânşii avem această învăţătură pentru Sfânta Jertfă, căci rânduielile nu le-am luat pe ascuns sau numai de la puţini, ci dintâi de la toţi cei următori ai Sfinţilor Apostoli şi de la Părinţii cei mărturisitori care au strălucit cu minuni şi care s-au adunat de multe ori în hotarele noastre şi mai cu seamă în acea cetate iubitoare de Hristos, numită a lui Constantin, care este întemeiată, crescută şi păzită întru Hristos de Preacurata Maica Lui, unde s-a săvârşit şi simbolul Credinţei al celor din Niceea, săvârşindu-se s-a pecetluit de Dumnezeiescul al doilea sobor a toată lumea.

Şi atunci, dimpreună adunaţi fiind Părinţii şi după aceasta de multe ori de pe la marginile lumii, şi slujind împreună, cu multă socotinţă ne-au dat nouă toate cele ce sunt ale Dumnezeieştii Liturghii. Şi mai ales Biserica aceasta a lui Constantin este adeverită şi curată la credinţa lui Hristos, mai mult decât altele, ţinând nemişcate obiceiurile cele vechi, de vreme ce s-a aşezat cu bună credinţă, s-a arătat la dânsa păstorii întocmai cu apostolii, are temelie pe apostolul cel de frunte şi întâi chemat, şi aşezată şi păzită de Constantin şi ceilalţi împăraţi creştini râvnitori pentru Hristos. La întrebările ce s-au făcut pentru dumnezeieştile dogme, şi alte sfinte rânduieli, hotăra nu numai arhiereul Constantinopolului, ci cu porunca şi cu stăruinţa bine-credincioşilor împăraţi, din toată lumea se adună arhiereii şi patriarhii, chiar şi al Romei venea, sau însuşi precum Agapiton şi Martin, sau prin trimişi. Al Alexandriei, al Antiohiei, al dumnezeieştii cetăţi Ierusalim şi cu un cuvânt, de pretutindeni toţi cei aleşi şi de cinste care, adunându-se, dezlegau cu un rând cele ce erau în îndoială, întemeind şi întărind cele adevărate. Acestea le lua de la Apostoli, căci atunci când s-a întrebat de oarecare pentru tăierea împrejur, nu au cutezat Pavel şi Barnaba între ei a hotărî, ci cu soborul tuturor Apostolilor, care prin scrisori învăţa ceea ce se cade a se face, când grăia nu numai Petru ci şi Iacob, Ioan şi ceilalţi. Aşa, dimpreună scriu în epistola acestora. Şi mai înainte de aceasta Petru, când a vrut să aleagă pe unul întru plinirea celor doisprezece ucenici, nu a cutezat singur a face aceasta, ci dimpreună cu ceilalţi, cu care a şi săvârşit lucrul. Şi când prin descoperire au primit pe Cornelie, le-au adeverit celorlalţi Apostoli cu multe cuvinte şi mărturii cele ce s-au întâmplat, că de la Dumnezeu era lucrul, iar nu de la dânsul, pentru ca şi ei să-l primească. Pavel asemenea mergea şi spunea şi la ceilalţi propovăduirea sa, ca nu cumva să-i fie osteneala în deşert. Şi cine era acesta? Pavel, cel ce purta pe Hristos, care pururea era îndemnat de Duhul Sfânt. Destule sunt pentru aceasta. Iar Sfântul Disc poartă Preasfânta Pâine, şi dumnezeiescul potir are vin şi apă pus înaintea lui Dumnezeu. Preotul însuşi ia alt colţ de prescură şi scoate cu copia părticică din mijlocul peceţii şi o aduce întru cinstea şi pomenirea Maicii lui Dumnezeu şi aceasta o pune de-a dreapta Sfântului Agneţ celui din disc, căci această pâine mai închipuie şi Trupul lui Hristos, iar părticica aceea în locul celei ce L-a născut pe El cu feciorie.

Deci păzindu-se şi întru închipuire adevărul, stă Împărăteasa cum scriu psalmii de-a dreapta Fiului şi Împăratului Hristos, luând ca o Maică cinstea cea mai mare, pentru că partea cea din dreapta este mai de cinste şi întâia.

Capitolul 94
Pentru miridele cele aduse la proscomidie, pentru sfinţi şi pentru toţi creştinii

Iar de-a stânga, dintr-alt colţ al prescurii, preotul, scoţând cu copia miride din pecete în chipul crucii, face pomenire tuturor Sfinţilor şi le pune. Una adică o aduce pentru cinstea şi pomenirea cinstitelor şi cereştilor puteri a celor fără de trup. Şi trebuie a aduce pentru dânşii, pentru că şi ei au slujit Taina Întrupării; pentru că s-a unit cu noi, şi suntem o Biserică, pentru că poftesc să se plece la Tainele Bisericii, să vadă luând şi ei dintr-acestea mai mare înălţare; şi pentru că ne sunt nouă paznici şi mijlocitori către Dumnezeu. Iar a doua miridă o scoate întru cinstea şi pomenirea Cinstitului Botezător şi a tuturor sfinţilor Prooroci şi drepţilor ce au vestit mai înainte întruparea Domnului. Iar a treia întru cinstea şi pomenirea sfinţilor şi prea lăudaţilor Apostoli, ca unor slugi ale lui Hristos şi ca unor întâi preoţi şi învăţători ai credinţei şi a celor după dânşii nevoitori pentru credinţa cea bună sfinţilor arhierei, sfinţilor şi bunilor biruitori mucenici şi a preacuvioşilor împreună cu toţi sfinţii. Iar cea mai de apoi aduce întru cinstea şi pomenirea sfântului a căruia este pomenirea sau a celui ce se prăznuieşte şi a Sfântului Părintelui nostru Ioan Gură de Aur sau Vasile, a cui va fi Liturghia, şi iarăşi împreună a tuturor sfinţilor. De vreme ce întru Hristos toţi se unesc şi trebuie dimpreună cu pomenirea Domnului a face pomenire şi robilor Lui.

Întâi trebuie a face pomenire aceleia ce L-a născut pe Dânsul nenuntit, prin care Tainele mântuirii noastre s-au săvârşit, după aceea a sfinţilor îngeri, ca celor ce au slujit Tainei şi printr-însa s-au unit nouă şi ne păzesc pe noi: a proorocilor şi a drepţilor, care au propovăduit cele ce sunt ale Tainei, a cărora pecete şi mai ales este Botezătorul; a învăţătorilor de Dumnezeu propovăduitori şi a Apostolilor, care au luminat lumea, împreună cu a dascălilor lor, arhiereilor lor, mucenicilor şi preacuvioşilor; şi mai apoi a tuturor împreună. De vreme ce cu această Sfântă Jertfă toţi împreună, îngerii şi oamenii cei sfinţi s-au unit cu Hristos şi întru Dânsul s-au sfinţit. Şi cu Dânsul ne unesc pe noi, cu ale cărora rugăciuni (zice) cercetează-ne pe noi, Dumnezeule şi ne dăruieşte nouă toate cererile cele de mântuire şi viaţa cea veşnică. Cunoşti că sunt miridele în locul sfinţilor, întru cinstea şi pomenirea lor, şi prin ei întru mântuirea noastră se aduc, că şi aceştia prin această înfricoşată Taină, ca cei ce s-au nevoit împreună cu Hristos, în mai mare slavă şi înălţare, adică prin împărtăşirea mântuitoarei jertfei ne împacă pe noi cu Dânsul şi ne adună cu cât mai mult îi vom pomeni pe ei. Miridele însă nu se schimbă, nici în Trupul Stăpânului, nici în trupurile sfinţilor, ci sunt numai daruri, prinoase şi jertfe prin pâine, după urmarea Stăpânului, în numele Acestuia aduse Lui, care prin lucrarea

de sfinţire a Tainelor, fiind sfinţite cu unirea şi împreunarea cu acestea, dau sfinţenia şi celor pentru care se aduc. Pentru cele ce sunt pentru sfinţi asemenea spre noi precum şi prin rugăciune, se face aceasta când îi pomenim pe ei, sau când la biserici, sau la moaştele lor, sau la icoanele lor aducem ceva, căci ei se sfinţesc de la Dumnezeu. Primind dar cele ce noi le aducem lor, printr-aceasta ne sfinţesc pe noi.

Deci de primesc ei a le aduce altele mai mici întru cinstea şi pomenirea lor, cu mult mai vârtos vor primi a aduce pentru dânşii la Preasfânta Jertfă. Căci de vreme ce netrupeşte şi cu gândul se împărtăşesc împreunării lui Hristos cu sufletele, dar şi prin Sfânta Liturghie, care a dat să se facă pentru lume, se împărtăşesc marii slave, ca cei ce au pătimit împreună. Şi dumnezeieştii îngeri, ca unii ce s-au unit cu noi şi au slujit Tainei, se împărtăşesc Harului.

Iar mai ales Maica Cuvântului lui Dumnezeu, mai întâi decât toţi ia slava şi strălucirea, de la Cel ce S-a întrupat dintr-însa, pentru că stă de-a dreapta, şi precum mirida care este pentru dânsa, de-a dreapta Sfântului Agneţ. Cu aceasta se arată că Dânsa este mai presus decât toţi şi mai aproape de Dumnezeu; iar de-a stânga ale îngerilor şi ale tuturor sfinţilor, pentru că toţi aceştia de o rânduială sunt, şi mai cu seamă pentru că aceştia nu au nici o asemănare cu covârşirea aceea, căci printr-însa se luminează, şi dintr-aceasta întâi noi prin sfinţi ne mântuim, fiindcă printr-însa ne-am unit cu Dumnezeu. Aceasta dar săvârşind preotul aduce şi celelalte miride, întâi pentru arhiereu ca unul ce este izvorul preoţiei; apoi pentru tot cinul preoţesc, celor ce slujesc Tainei, căci trebuie să ia întâi cel ce osteneşte, precum zice şi Pavel; apoi pentru credincioşii împăraţi, care se luptă pentru buna credinţă şi mântuirea tuturor; apoi pentru iubitorul de Hristos popor, după care pentru egumen şi pentru toată frăţimea, de se va face Liturghia în mănăstire, iar de va fi în vreo oarecare biserică, pentru cel ce a zidit-o, sau pentru cei ce săvârşesc pomenirea, pentru cei adunaţi acolo, pentru cei ce au adus darurile şi pentru care s-au adus, iar mai apoi pentru cei adormiţi întru Hristos şi pentru tot cinul preoţesc şi călugăresc şi încă pentru toţi credincioşii care s-au săvârşit întru dreapta credinţă; iar încă şi pentru cei care va vrea sau este dator preotul; şi cea mai de pe urmă miridă să se aducă pentru tot sufletul dreptslăvitorilor creştini.

Şi zice toată rugăciunea care se zice la Litiile Deniilor: „Primeşte Doamne Jertfa aceasta în prea cerescul Tău Jertfelnic pentru toate sufletele credincioşilor cele scârbite şi supărate, cărora le trebuie mila şi ajutorul Tău," şi celelalte până la sfârşitul rugăciunii. Şi aceste miride care sunt pentru cei vii şi pentru cei morţi, le pune mai jos de Sfântul Agneţ, ca aduse pentru noi smeriţii, cărora ne trebuie curăţire şi solire, şi aşteptăm mila lui Dumnezeu, cea mare. Trebuie a se şti că la cuminecarea Înfricoşatelor Taine, preotul să nu ia din miride, ci din Trupul Stăpânului

să cuminece pe cei ce vin către dânsul, căci măcar că toate s-au făcut una prin unirea Preasfântului Sânge şi de se va cumineca cineva cu miride se împărtăşeşte Sângelui celui Stăpânesc, dar de vreme ce trebuie din Trupul şi din Sângele lui Hristos să se cuminece tot credinciosul, preotul luând cu lingura Sângele şi Trupul Stăpânului cuminecă pe cel ce vine la dânsul. În adevăr toate miridele punându-se în potir s-au împreunat Trupului şi Sângelui lui Hristos, mai bine este însă după cum socotesc a păzi şi a lua cu linguriţa din Dumnezeiescul Trup. Am înţeles că prin acest dumnezeiesc chip şi lucru al sfintei proscomidii vedem pe trupul lui Iisus şi pe toată Una Biserica ca având-L pe Dânsul în mijloc Lumina cea adevărată şi viaţa cea veşnică, luminată şi păzită de Dânsul. El este în mijloc prin Agneţ, iar Maica Lui de-a dreapta prin miridă, sfinţii şi îngerii de-a stânga, şi dedesubt toată adunarea a celor binecredincioşi care au crezut într-Însul.

Aceasta este Taina cea mare. Dumnezeu între oameni, Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor care se îndumnezeiesc de la Cel cu adevărat din fire Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru dânşii. Aceasta este împărăţia ce va să fie şi petrecerea vieţii celei veşnice, Dumnezeu cu noi, văzut şi împărtăşit. Cei necredincioşi şi cei care nu sunt dreptslăvitori nu trebuie pomeniţi, căci ce împărtăşire are lumina cu întunericul? De vreme ce vor alege (zice) pe îngeri pe cei răi de cei drepţi. Drept aceea preotul nu trebuie a aduce miride pe vreunul care este de altă credinţă, şi nici pe cei ce fac păcate la arătare şi nu se pocăiesc, căci pomenirea pentru ei este o osândire ca şi celor ce nepocăiţi se împărtăşesc cu înfricoşătoarele Taine precum zice Pavel.

Capitolul 95
Pentru ce tămâie după proscomidie?

Deci cu acestea săvârşind preotul proscomidia, aduce lui Dumnezeu tămâie, pentru mulţumirea lucrului şi venirea Harului Duhului Sfânt, căci tămâia însemnează chipul Duhului, după cum mărturiseşte şi rugăciunea care zice: „Tămâie aducem Ţie Hristoase, Dumnezeul nostru; întru miros al bunei miresme celei duhovniceşti, care primind-o întru cerescul Tău Jertfelnic, trimite nouă Harul Preasfântului Tău Duh". Preotul cu aducerea bunei miresme a tămâii cinsteşte împreună şi pe Dumnezeu arătând că lucrează şi cu Duhul Sfânt, şi că de la Taina aceasta se varsă în lume Harul Duhului Sfânt.

Capitolul 96
Ce înseamnă steaua, sfintele procoveţe şi aerul?

Drept aceea întru cinstea Mântuitorului tămâind steaua o pune deasupra Agneţului zicând: „şi iată steaua venind a stătut deasupra unde era Pruncul," arătând cu semne cele ce s-a făcut la naştere; căci am zis că proscomidia este chipul peşterii şi al ieslei. Deci luând procovăţul discului, care înseamnează cu celelalte procoveţe scutecele, zice cuvintele psalmului, care închipuie întruparea Cuvântului: „Domnul S-a împărăţit, întru podoabă S-a îmbrăcat" şi celelalte. Şi la procovăţul pe care-l pune ori pe un potir ori pe mai multe, zice cele ce arată asemenea întruparea Domnului: „Acoperit-au cerurile bunătatea Lui, şi de înţelepciunea Lui este plin pământul, şi Însuşi este care acoperă cerul cu bunătăţile, ca Unul Dumnezeu Iisus Hristos," şi pământul plin de înţelepciunea Lui, adică de cunoştinţa Lui.

Căci El întrupându-Se, tot pământul L-a cunoscut pe Dânsul împreună cu Părintele şi cu Duhul Sfânt. Iar stihul psalmistului: „Acoperit-a cerurile bunătatea Ta" şi celelalte. Se zice peste tot, deşi sunt potire mai multe, căci Unul este Cel Care Se aduce, şi toate potirele se socotesc a fi unul, deşi se văd în mai multe locuri, pentru că Trupul şi Sângele este al Unuia. Deci mai pe urmă, punând preotul deasupra aerul, îl tămâiază; acest aer însemnează cerul întru care era steaua şi giulgiul, căci de aceea la multe locuri se află însemnat pe aer Iisus mort, uns cu smirnă; acesta se numeşte şi epitaf. Acesta până în sfârşit învaţă lămurit ca într-o tablă taina, că Mielul Acesta ce S-a proorocit, mai presus de ceruri S-a suit şi în peşteră şi în iesle trupeşte S-a născut, şi cele ale patimilor îndată la naştere s-au închipuit într-Însul. Pentru că steaua a stătut deasupra Lui arătându-L magilor, Irod L-a gonit şi Simeon luându-L în mâini L-a propovăduit că va fi semn de griji şi sabie va trece prin pântecele Maicii Sale. Drept aceea aici se cuprind şi ale patimii. Deci tămâind Darurile cele ce sunt la dumnezeiasca proscomidie, ca pe unele aduse şi dăruite lui Dumnezeu şi ca pe nişte închipuiri ale Preasfântului Trup şi Sânge, zice rugăciunea proscomidie, şi cheamă pe Dumnezeu şi Tatăl Cel ce a trimis către noi pe Fiul Său, Pâinea cea cerească ca să binecuvinteze pe cele puse înainte; şi să le primească pe dânsele întru preacerescul Său Jertfelnic şi să pomenească pe cei ce le-au adus şi pe cei pentru care s-au adus acestea, şi să păzească pe cei ce slujesc la Liturghie a fi neosândiţi. Astfel, făcând sfârşit, cădeşte proscomidia şi Sfânta Masă, în chipul crucii, după aceasta toată partea bisericii, arătând că Dumnezeu întâi a dat darurile întru sfinţi, şi prin sfinţi întru ceilalţi. Pentru că am văzut pe oarecare tămâind toată biserica şi poporul, ceea ce zice şi Sfântul Dionisie. Mai înainte de Liturghie se începe tămâierea de la Jertfelnic dându-se în toată biserica şi iarăşi la Jertfelnic se întoarce, pentru că începutul şi sfârşitul bunătăţilor

este Dumnezeu, iar scaunul şi locul Său este Jertfelnicul. Drept aceea totdeauna aşa se tămâie, adică să se înceapă de la Jertfelnic tămâierea şi la Jertfelnic să se sfârşească. Şi de vreme ce arhiereul este chipul lui Hristos, având puterea Lui şi fiind păstorul sufletelor închipuie pe Hristos, şi la dânşii se face aceasta.

Căci arhiereul binecuvântează întâi tămâierea ca şi cum o aduce lui Dumnezeu, şi după ce tămâie Sfânta Masă şi sfintele icoane întâi pe dânsul tămâiază, după aceea pe ceilalţi şi după dânşii iar îl tămâie pe dânsul, pentru că el este începutul şi sfârşitul lucrurilor sfinte şi Dumnezeieştilor Daruri. Prin asemănare, după cum e obiceiul, tot astfel se face aceasta şi celor ce sunt în locul arhiereilor, adică egumenilor. A tămâia la începutul Liturghiei şi înăuntrul şi afară, aceasta o vedem că se face şi la biserica cea mare a Colonului. La vohodul cel mare, cel dintâi al Sfintei Liturghii, diaconul ieşind de la Jertfelnic cu cădelniţa, tămâie întâi Evanghelia, pe arhiereu şi pe cei ce slujesc împreună cu dânsul, cu aceasta se arată harul şi dăruirea cea din cer care s-a vărsat lumii prin Iisus Hristos şi buna mireasmă a Duhului, care iarăşi printr-Însul ridicat la cer şi aceasta pururi ni se face prin Iisus Hristos. Deci proscomidia aşa se face. Preoţii fac pomenire pentru care va fi trebuinţă şi mai cu seamă pentru cei ce săvârşesc praznicul, pentru arhiereu şi pentru ceilalţi, asemenea şi diaconi, toţi fac pomenire prin preoţi, căci ei nu pot să pomenească, de vreme ce n-au har de a proscomidi lui Dumnezeu, fiind slugi şi având numai vrednicia slujirii.

Că de nu le este cu putinţă diaconilor a îmbrăca veşminte fără binecuvântarea arhiereului sau a preotului, nici a începe vreo săvârşire, cum ar putea şi a proscomidi? Şi de vreme ce pravila opreşte pe diaconi a se cumineca mai înainte de preot, pentru ca să-şi păzească fiecare rânduiala sa, cum va putea oare diaconul a proscomidi la Daruri? Drept aceea se obişnuieşte la Tesalonic şi acum la Sfântul Munte al Atonului, ca diaconii să nu proscomidească, şi aceasta trebuie să se păzească. Iar oricare din diaconi va voi să aducă lui Dumnezeu miride după datorie, aceasta să o facă prin preot, ţinând preotul prescura şi copia, şi când scoate mirida zicând: „Primeşte Doamne jertfa aceasta pentru (cutare) în cinstea şi pomenirea vreunuia din sfinţi şi întru curăţia şi iertarea păcatelor a vreunuia din vii sau morţi". Diaconul însă la fiecare miridă zice: „Pomeneşte Doamne pentru cinstea şi pomenirea cutărui sfânt, sau pentru iertarea fiecăruia din care va vrea, sau mai vârtos şi mai ales a zice: Pomeneşte Părinte pe (cutare)", căci diaconul nu poate pomeni la Dumnezeu, fiind preotul aci. Deci şi vremea începerii Liturghiei se dă de arhiereu arhidiaconului, căci nu se poate săvârşi ceva fără voie de la arhiereu, căci şi Marele Arhiereu Iisus zice aceasta: Fără de Mine nu puteţi

face nimic. Deci diaconul cere, zice preotului să binecuvânteze, iar preotul binecuvântează pe Dumnezeu, şi aşa făcând şi celelalte.

Capitolul 97
Cui se închipuie arhiereul şi cui se închipuie cei ce sunt împreună cu dânsul?

Aici şi mai pe scurt putem spune că preoţii care sunt înăuntrul altarului, închipuie cetele îngereşti cele dintâi, iar arhiereul pe Domnul, şi cei ce sunt împreună cu dânsul pe îngerii care au slujit dumnezeieştii întrupări şi pe Apostolii propovăduitori de Dumnezeu.

Capitolul 98
Ce închipuie Sfântul Altar şi Sfântul Prestol?

Altarul închipuie Sfintele Sfintelor, cele mai presus de ceruri, şi cerul. Sfântul Scaun, însă, închipuie scaunul lui Dumnezeu, Învierea lui Hristos şi cinstitul mormânt. Iar Biserica închipuie cele cereşti împreună şi raiul. Cele de la sfârşitul bisericii şi tinzile (pridvoarele) închipuie zidirea pământului şi cele de pe pământ care s-au făcut pentru noi. Pogorârea arhiereului spre apus îmbrăcat cu celc arhiereşti, închipuie pe Domnul cel întrupat care pe pământ şi până în partea cea mai de jos de pământ a iadului a venit cu sfinţii îngeri, a surpat pe stăpânitorul întunericului şi a mântuit sufletele cele ţinute acolo din veci.

Pentru aceea şi vohodul cel dintâi însemnează pogorârea pe pământ, moartea, Învierea şi Înălţarea, pentru că pogorându-Se pe pământ, întâi aceasta a făcut. Pentru aceea se cântă înainte de vohod antifoanele, care sunt trei, şi prin care se cinsteşte Treimea şi ceea ce a născut pe Dumnezeu, cetele sfinţilor şi mai pe urmă se slăveşte Unul Născut, Fiul lui Dumnezeu. Căci Acesta Unul S-a întrupat din Treime, a ales pe Maica Lui pentru noi, şi pentru noi sunt cetele sfinţilor şi rugători, şi El Însuşi Care S-a întrupat pentru noi este rugătorul nostru către Părintele. Pe prooroci îi înfăţişează cei ce cântă cele proorocesti, de vreme ce şi proorocii au propovăduit pe Hristos. Preoţii, ieşind din altar cu bună regulă, închipuie dumnezeieştile cete dintâi ale îngerilor, şi, venind către arhiereu arată bucuria ce o au de Hristos pentru biruinţa Lui cea de pe Cruce, cu Învierea şi cu Înălţarea, şi arată întâmpinarea Sa cu ucenicii Săi după Înviere. Accasta se arată mai bine dintr-aceasta că arhiereul şi toţi preoţii plecându-şi capetele şi rugându-se, însemnează că Domnul S-a pogorât până la noi, a murit, S-a îngropat şi S-a pogorât în iad. Deci, după rugăciune ridicându-

se, se arată încă cu înălţarea Sfintei Evanghelii şi cu glasul diaconului, care zice: „Înţelepciunea îndreptează", adică înviind ne-a îndreptat şi ne-a înălţat pe noi. Pentru aceea se face şi cinstea înălţării Lui, precum zicea şi El Însuşi atunci când Se înălţa Hristos: „Cine este acest Înălţat al slavei?"

Drept aceea şi arhiereul mergând înainte şi închipuind pe Hristos care S-a înălţat la cer Se slăveşte, şi cântăreţii cântă „Întru mulţi ani", mărturisind că nu se slăveşte prin ei omul, ci Însuşi Iisus Hristos Marele Împărat şi Arhiereu, Care a aşezat buna cinstită împărăţie pe pământ şi arhieria. Drept aceea arhiereul având harul Lui se slăveşte ca Hristos, şi mai vârtos, precum am zis, Hristos se slăveşte printr-însul. Înaintea arhiereului şi pe lângă dânsul merg diaconi ca îngerii şi cântăreţii-l întâmpină pe el cu cântări şi se închid uşile, pentru cuvântul care zice: Ridicaţi porţile, pe care Arhiereul sărutându-le se deschid (pentru că Hristos este uşa oilor celor de sus şi a vieţii). Căci Hristos este Cel Ce ne-a dat intrare întru cele sfinte prin jertfa trupului Său. Arhiereul binecuvântează pe cel ce deschide uşile, pentru că Hristos este Domnul puterilor şi îndată tămâie împrejurul Jertfelnicului ca unul ce este scaunul lui Dumnezeu de odihnă; şi închipuie pe singurul Hristos junghiat şi viu, care se jertfeşte acolo în altar; şi însemnează şi scaunul cel luat al lui Dumnezeu care este către răsărit adică şederea din cer cea de-a dreapta Tatălui a lui Hristos. Treptele însemnează suirile, cetele îngerilor şi ale sfinţilor bărbaţi aleşi, pe aceste trepte diaconii nu şed.

Deci, după tămâiere, se face scularea împăraţilor şi a arhiereilor, căci Hristos înălţându-Se, a lăsat arhierei drept-slăvitori şi printr-înşii împăraţi credincioşi, şi după aceasta cu dicherul binecuvântează Sfânta Evanghelie, arătând arhiereul cele două firi ale lui Hristos, Care cu Ipostasul Unul este nedespărţit, şi cu tricherul iarăşi când cântă „Cântare Sfântă", la slava Tatălui, pentru că Sfânta Treime e în Trei Feţe, cu Firea Una, cunoştinţa căreia Treimi şi a Celui Unuia din Treime întrupat în două firi, Evanghelia o a strălucit în toată lumea. Arhiereul se roagă ca să se cerceteze aceasta ca o vie însufleţită făcând roadă viei, veselă şi răsădită de sus. Drept aceea, se suie şi şade în sfântul scaun din altar închipuind pe Iisus Hristos Care S-a suit în cer şi a şezut de-a dreapta Tatălui şi îndată se citeşte Apostolul, căci Hristos suindu-Se în ceruri a trimis pe ucenici să propovăduiască pe Domnul în toată lumea. De aceea după Aliluia, se propovăduieşte Sfânta Evanghelie în amvon, că mergând Apostolii au propovăduit aceasta, şi că propovăduirea lui Iisus Hristos şi cuvintele Evangheliei sunt ale singurului Domn Iisus Hristos. Arhiereul ca o slugă a lui Hristos când se citeşte Evanghelia scoate omoforul şi zice: „Pace şi binecuvântare celui ce a citit", şi la început şi la sfârşit; la început ca să ia putere să propovăduiască, iar la sfârşit ca plată ostenelii. Asemenea şi celui ce a citit mai înainte graiurile apostoleşti îi zice: „Pace şi binecuvântare", însă nu

zice oricine „Pace" când sunt şi alţii, ci numai arhiereul care va fi mai mare întru dânşii, sau preotul, căci şi aceştia se socotesc în locul Apostolilor, iar cel mai mare arhiereul este în locul lui Hristos. Drept aceea, el zice: „Pace celui ce a citit Evanghelia", ca cel ce are chipul lui Hristos, ceilalţi mai mici zic „Pace" celui ce a citit Apostolul ca cei ce sunt în chipul Apostolilor, şi nici aceasta nu fac ei de la dânşii şi zic: „Pace" luând binecuvântare, căci acest cuvânt al păcii este osebit al lui Hristos şi lăsat nouă moştenire de la Dânsul. Şi îndată arhiereul, scoborându-se din scaun, zice lăudarea pentru împăraţi, arătând că Hristos biruind lumea cu propovăduirea a chemat împărăţia cea binecinstitoare de la necredinţă şi a aşezat-o la credinţă, a binecuvântat-o, şi o binecuvântează prin arhiereu. Apoi face ieşirea celor cereşti, arătând despărţirea păcătoşilor din cei drepţi, după propovăduirea Evangheliei la sfârşitul veacurilor, căci după ce s-a propovăduit Evanghelia în toată lumea întru mărturia tuturor limbilor, precum zice, va veni sfârşitul.

Drept aceea, şi după cei chemaţi este al doilea şi marele Vohod care arată a doua venire cu slavă a lui Hristos din cer. Pentru aceea se face acest vohod cu multă ceată preoţească, precum lumina acelei slave a Domnului cu care va veni atunci. Şi ţinând omoforul care are Cruce dinainte, arată semnul lui Hristos, care atunci se va arăta înainte din cer, precum scrie. De aceea şi purtătorii de sfeşnice şi purtătorii de ripide merg înaintea lui Hristos, Cel Ce Se află atunci de faţă prin taine, cer este Pâinea cea Cerească, bucuria cea vieţuitoare şi necheltuită, care se vede atunci ca un Miel junghiat, că se va arăta şi viu şi rănit şi-L vor vedea aceia care L-au împuns, adică cei ucigători de Dumnezeu. Iar noi cei ce am crezut într-Însul ne vom veseli de Dânsul, căci cu rănile Lui noi ne-am tămăduit. Drept aceea se închid uşile împărăteşti, căci s-a rânduit ca cele înalte să nu fie văzute în veacul ce va să fie celor mai mici şi mai de jos, şi nici Tainele nu sunt cunoscute de toţi, pentru că şi atunci va fi acoperit pentru mulţi, şi numai câte puţin descoperindu-se Iisus.

Apoi se deschid uşile, precum şi în veacul viitor celor aleşi şi mai desăvârşit vederea asemenea după bunătăţi le va fi. Mărturisirea propovăduindu-se şi Simbolul Credinţei citindu-se de toţi, se arată prin sărutare dragostea şi unirea îngerilor şi a oamenilor, căci atunci într-un gând vor fi, şi toţi vor fi prieteni şi iubiţi. Iisus, Jertfa cea bună, va fi în mijlocul tuturor sfinţilor, fiind pacea şi unirea tuturor, preot şi jertfă, unind pe toţi şi cu toţi unindu-se, însă după asemănarea bunătăţilor, căci nu se vor împărtăşi toţi asemenea, ci unii mai curat şi fără acoperire vor fi aproape ca nişte jertfitori de cele sfinte şi se vor apropia de cele mai desăvârşite.

Capitolul 99

Pentru ce precum în cer aşa şi pe pământ partea bisericească şi cea mirenească stau după rânduială şi se împărtăşesc Tainelor în Altar şi afară din Altar?

Şi aceasta însemnează arhiereul cel mai mare, apropiindu-se, atingându-se şi jertfind Tainelor, singur închipuindu-se Celui jertfit pentru noi. Iar alţii printr-însul împărtăşindu-se ca printr-un mijlocitor. Drept aceea în altar se împărtăşesc Tainelor episcopii şi preoţii, de vor fi împreună slujitori, însă nu se apropie ca cel dintâi. Şi alţi preoţi se cuminecă iarăşi după a doua rânduială şi pot zice fiecare tot aceleaşi cuvinte ca cel dintâi. În urma tuturor se cuminecă diaconii. După aceştia se cuminecă înaintea sfintelor uşi ipodiaconii, citeţii, cântăreţii, după dânşii monahii, apoi după rânduială mirenii, căci nici aceştia toţi nu sunt deopotrivă, unii sunt necăzuţi în păcat iar alţii pocăindu-se. Din aceasta se arată înălţarea şi rânduiala fiecăruia din cei ce se cuminecă şi încă mărirea ce are Sfânta Cuminecătură. Sărutarea ce se face când se citeşte mărturisirea credinţei, arată că noi mărturisind credinţa cea dreaptă, trebuie să avem pace şi dragoste. După sărutare se face săvârşirea tainelor cu chemarea Duhului Sfânt, căci una este puterea Treimii şi Fiul întrupându-Se Părintele era binevoind, şi Fiul Însuşi lucrând şi Duhul Sfânt era împreună lucrând. După săvârşirea Tainelor se face pentru toţi pomenire, pentru că Jertfa se face spre mântuirea tuturor; atunci se face şi pomenirea sfinţilor, căci au pătimit şi ei împreună cu Dânsul şi acum se slăvesc împreună cu Dânsul; dar mai ales se face pomenirea Preacuratei şi uneia Născătoarei de Dumnezeu, căci şi atunci şi acum ea este mărturisitoarea tuturor de obşte, pe care toţi o lăudăm, de vreme ce şi printr-însa nădăjduim mântuirea. Iar după pomenirea tuturor se zice ectenia de către arhiereu ca o pecetluire a tuturor ecteniilor, ca să ne dea cu o gură şi cu o inimă a slăvi pe Cel în Treime Dumnezeu, şi milele Celui întrupat şi jertfit pentru noi, Iisus Hristos, Marele Dumnezeu, să fie pururi cu noi. Arhiereul se roagă ca să ne învrednicim noi cei ce suntem din fire făptură şi robi, a chema Părinte pe Dumnezeul Cerului prin Fiul Său cel Fiu prin fire, Care este jertfit în Taine. După rugăciune, după ce zice: „Pace tuturor", şi după plecarea capului, cu care se arată slujirea cea către Dumnezeu şi unirea, se face înălţarea Pâinii celei purtătoare de viaţă, închipuind răstignirea Mântuitorului pentru noi; şi că Însuşi Hristos a venit şi pe Sine Se dă nouă, căci Acesta este Cel ce S-a răstignit pentru noi şi pe Dânsul ni-L arată nouă cu taină că a pătimit pentru noi.

Drept aceea şi zice: „Să luăm aminte", ca noi să cunoaştem taina, şi iar zice: „Sfintele sfinţilor", arătând că Cel ce S-a răstignit este Sfânt şi părtaşii acestuia sunt datori a fi sfinţi, şi cu credinţă toţi strigă: „Unul sfânt,

unul Domn Iisus Hristos", arătând mărturisirea care va fi şi la veacul ce va să fie, precum zice Pavel: „Prin acest Unul născut Fiul cel întrupat şi răstignit ne-am sfinţit, de moarte ne-am izbăvit şi am dobândit nemurirea, Care şi atunci va fi vedere şi îndulcire nouă". Am murit mai înainte, ne-am amăgit că ne vom face dumnezei şi fără de vreme căutând a ne face nemuritori şi dumnezei, nu ne-am făcut. Iar acum ne-am sculat şi suntem vii, ne împărtăşim darurilor lui Dumnezeu şi suntem dumnezei, întrupându-Se pentru noi Dumnezeu Cel fără de moarte, îmbrăcând chipul robului şi muritor făcându-Se ca zidirea, făcându-Se om cu adevărat, şi jertfindu-Se pentru noi. Drept ceea e nebunie a ne apuca noi şi a vrea să ne facem dumnezei şi a călca porunca, căci ne e peste putinţă fiind făpturi să ne facem dumnezei. Iar întruparea Cuvântului lui Dumnezeu ca a Unui singur Atotputernic, este adevărată, bună şi pentru a noastră mântuire. De aceea S-a suit desăvârşit nouă care o a făcut pentru noi, a murit pentru noi cu trupul, care a fost săvârşirea bunătăţilor, şi prin moartea Sa ne-a dat nouă nemurirea şi slava dumnezeirii. Vedeţi cât este taina.

Apoi se face săvârşirea Sfântului Agneţ, că pentru noi Se împarte Cel neîmpărţit, pentru ca toţi să ne împărtăşim Lui, şi nedespărţit fiind, pentru noi Se desparte unindu-ne pe noi cu Sine şi făcându-Se una precum S-a făgăduit. Iar unirea paharului se face fiind Sfânta Pâine în potir, pentru că Unul este Hristos, măcar că Se vede a fi în pâine şi în potir. Însuşi este întărire prin pâine, veselie prin pahar şi pacea noastră. După aceasta se cuminecă aceasta fiind sfârşitul a toate: împărtăşirea lui Dumnezeu, şi aceasta este Binele cel desăvârşit şi dorit. Şi aceasta se face precum am zis, după rânduiala pentru dreptate şi pentru evlavia ce vine din smerenie, căci fiecare întru El se împărtăşeşte Tainelor cu rânduială. Dumnezeu fiind Bun şi Drept Se dă nouă tuturor cu dreptate. De aceea întâi arhiereul se cuminecă, precum şi arhanghelii cei dintâi se împărtăşesc luminii celei dumnezeieşti şi printr-înşii cei din mijloc şi după dânşii ceilalţi precum zice Dionisie. Drept aceea, şi prin arhiereu se împărtăşesc episcopii şi preoţii, şi prin preoţii cei mai mari toţi ceilalţi preoţi şi diaconi.

Apoi, aşezând pe sfântul disc sfântul potir, îl arată tuturor, care este cu adevărat însuşi Trupul şi Sângele lui Hristos, care pentru poporul Lui cel ales pentru noi S-a jertfit şi voieşte să gustăm, să-L vedem şi să ne atingem de El. Drept aceea şi sfânta adunare din suflet vede pe acesta, se închină şi cele ce sunt către mântuire: diaconul strigând a se apropia cu frica lui Dumnezeu şi cu credinţă. Pentru că venind cineva să se cuminece, să nu se cuminece întru osânda lor. Arhiereul dă cu lingura celor ce vin a se cumineca, care aceasta o face după vederea lui Isaia Proorocul. Pentru că nu trebuie a se cumineca cele dumnezeieşti şi înfricoşate, precum am zis, toţi într-un chip. Şi spre cele dumnezeieşti se cuvine a se cucernici şi a se sfii. De vreme se s-au sfiit heruvimii, cu mult mai ales se cuvine să ne

sfiim noi, pentru că noi nu chipul vedem, ci pe singur Adevărul. Drept aceea, se cuvine celui ce vine să se cuminece, a se închina şi a cere iertăciune de la arhiereu, sau de la preotul ce-l cuminecă, şi de la toţi credincioşii, mai înainte. Pentru că în potir este însuşi Pâinea cea vie cu Sângele, până la pământ se cade a se închina din tot sufletul, şi aşa să-şi strângă mâinile cruciş întru apărarea robiei, întru mărturisirea Celui răstignit, de vreme ce vine a se împărtăşi cu El: aşa cu temere, cu frică şi cu smerenia inimii a veni. Deci se cuminecă îndată întâi ipodiaconii care pururi la fiece Liturghie se cuminecă, că aceştia sunt după diaconi, şi nu au voie a se cumineca înăuntrul altarului, de vreme ce şi afară s-au hirotonisit, după aceea citeţii şi monahii, şi după dânşii mirenii. Înăuntrul altarului, altcineva nu se cuminecă, fără numai arhiereii, preoţii şi diaconii, că numai aceste trei cete se hirotonisesc înăuntrul altarului, iar ceilalţi afară din altar, nici în mâini nu iau Dumnezeiasca Pâine, fiind din rânduiala cea mai de jos a celor bisericeşti, de ar şi prisosi cu bunătatea. Drept aceasta trebuie fiecare rânduială să se păzească, precum şi Pavel porunceşte, zicând: „fiecare în ce rânduială s-a chemat, într-aceia să petreacă", pentru că şi mai ales temeiul bunătăţilor: adică smerenia într-aceasta se află, care şi întru îngeri este, şi la veacul ce va să fie aşa va fi. Că iar zice Pavel: fiecare întru a sa rânduială.

Mai pe urmă se dă blagoslovenia la adunare, ca de la însuşi Mântuitorul, care o face arhiereul, de se roagă pentru mântuirea tuturor, apoi tămâie Sfintele de pe Sfânta Masă, zicând: „Înalţă-Te, Doamne" şi celelalte. Mulţumind Celui ce pentru noi S-a întrupat, a pătimit, a înviat cu trupul în ceruri S-a suit şi vieţuieşte, şi de slava Lui tot pământul s-a umplut. Şi binecuvântând pe Dumnezeu, dă să ducă Sfintele taine la proscomidie, şi diaconii să le potrivească. Al doilea dintre preoţi zice rugăciunea amvonului pentru cei din afară din sfântul altar, zice cu glas mare întru auzul tuturor, rugându-se pentru popor, şi cu aceasta se face lucrul arhiereului, pentru că şi începutul şi sfârşitul rugăciunilor este al lui lucrul, însă şi arhiereul această rugăciune o zice în taină către Dumnezeu, drept aceasta dar, venind preotul după ce zice rugăciunea, îl blagoslovește arhiereul ca pe o slugă a Lui. Şi iarăşi, însuşi arhiereul strângând antimisul şi Evanghelia punând, sărutând-o pe dânsa şi Sfânta Masă, arată cu aceasta, că de acolo s-au sfinţit şi este unit cu Jertfelnicul, pentru că cele ce sunt ale Liturghiei a săvârşit. Iese pe uşile altarului afară şi dă poporului anaforă, căci nu este poporul dintr-ai altarului, şi alta mai însemnează că Cel Înalt se pogoară la cei smeriţi, şi pe Sine se dă lor în multe chipuri.

Capitolul 100

Pentru anaforă şi că această anaforă este pâine sfinţită

Iar anafora aceasta este pâine sfinţită, care se face din prescura aceea din care se scoate Sfântul Agneţ, care se jertfeşte şi se face Trupul Domnului. Deci, în locul acelui dar mare al înfricoşatei cuminecături, de vreme ce nu sunt toţi vrednici a se împărtăşi Aceluia, li se dă această anaforă, care după cuviinţă se numeşte antidor, adică în loc de dar: pentru că dă darul hărăzirii lui Dumnezeu. Această pâine este sfinţită, fiind însemnată cu copia şi primind sfinte cuvinte, nu este însă împărtăşirea Trupului lui Hristos, căci acelea sunt Tainele, iar aceasta numai dătătoare de sfinţire şi dăruitoare de dumnezeiescul har, care se dă cu cuvintele cele de la proscomidie. Apoi arhiereul, binecuvântând poporul şi rugându-se lui Dumnezeu ca să-i dea binecuvântare, face sfârşitul, rugând pe Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, ca prin rugăciunile prea Sfintei Maicii Sale şi ale tuturor sfinţilor să miluiască pe toţi şi să-i mântuiască, propovăduind împreună şi mărturisind, căci prin întruparea Mântuitorului şi prin jertfirea cea Sfântă ne-am mântuit şi ne vom mântui cu rugăciunea Născătoarei de Dumnezeu, ceea ce a slujit la această taină, şi ale sfinţilor celor ce s-au sfinţit din această Taină. Îndată, atunci cântăreţii se roagă prin cântări pentru împăraţi şi pentru arhiereu; să nu socoteşti că cântăreţii fac lăudări pentru om, şi se roagă pentru dânsul, ci ei se roagă pentru credincioasa împărăţie şi dreptslăvitoarea arhierie a fi pururi, şi Liturghia în veci să se lucreze neoprită. Arhiereul apoi binecuvântând de trei ori pe cântăreţi şi pe popor se roagă iarăşi: „Acum slobozeşte" şi celelalte, întru sine aducându-şi aminte de Simeon când a primit pe Hristos în braţe. Astfel se dezbracă de sfintele veşminte. Apoi, rugându-se şi dând sfârşitul, mulţumind pentru toate şi închinându-se de trei ori Jertfelnicului, pleacă.

Clericul: Mulţumită lui Dumnezeu că şi pentru aceste dumnezeieşti lucruri atât de înalte, ne-am folosit din destul. Dar cercăm a afla cele ce sunt pentru slujba şi Sfinţirea Bisericii, ca să ştim şi pricinile celor ce se află în Biserică.

PARTEA A V-A
Pentru Sfânta Biserică şi pentru târnosirea ei

Şi pentru aceasta vom vorbi cu ajutorul lui Dumnezeu, căci urmează după ce am vorbit despre Dumnezeiescul Mir şi Sfânta Liturghie să vorbim şi pentru aceasta; apoi şi pentru Dumnezeiasca Hirotonie a fiecăruia din bărbaţii hirotonisiţi. Căci precum este trebuinţă de arhiereu sau de preot pentru Sfânta Liturghie, precum şi la Hirotonie şi la Taina Sfântului Mir este trebuinţă numai de arhiereu, aşa şi la săvârşirea acestora este trebuinţă şi de altar, căci în altar se face Liturghia, hirotoniile şi Mirul. Trebuie, dar, să vorbim şi despre sfinţirea Bisericii, pentru că în Biserică este aşezat altarul şi pentru altar este Biserica sfântă, căci fără altar nu poate fi Biserică, ci numai casă de rugăciune, împărtăşindu-se de sfinţenie numai din rugăciuni, nefiind sălăşluirea slavei lui Dumnezeu, nici locaşul Lui şi neavând dumnezeiască putere a sui rugăciunile noastre prin harul său către Dumnezeu. Asemenea nu poate să se aducă Dumnezeieştile Daruri pe Masa ce va fi într-însa, şi prin rugăciunile preotului şi prin însemnarea Crucii să se prefacă în Trupul şi Sângele lui Hristos cu Duhul Sfânt. Într-însa nu poate fi nici Masă, adică Prestol. Drept aceea pentru ca să se facă acestea a avea putere şi a fi Biserică lui Dumnezeu, într-acest chip se zideşte şi se sfinţeşte:

Capitolul 101
Pentru zidirea Sfintei Biserici şi pentru rugăciunea cea de pe temelie

Cine voieşte a zidi Dumnezeiască Biserică, vine la arhiereu şi cere binecuvântare, căci nu este cuviincios a se apuca de unele ca acestea fără porunca arhiereului. Lucrurile cele dumnezeieşti cu dumnezeiască poruncă şi cercare trebuie să se facă, şi întru cele dumnezeieşti se cuvine a fi începutul Dumnezeu, Cel ce este Începătorul şi Săvârşitorul a toate, care

este Iisus Hristos, după cum zice dumnezeiescul Pavel. În scaunul lui Hristos cu mila Lui şade arhiereul; deci cercetând acesta pe cel ce voieşte să zidească (ca nu cumva să se apuce şi să nu o poată săvârşi, precum şi pentru Turn s-a scris la Evanghelie) are grijă ca nu cumva cineva apucându-se să nu săvârşească sau nu cumva săvârşindu-se şi sfinţindu-se să se părăsească Biserica şi să stea pustie, neavând cele trebuincioase ale bisericii. Drept aceea cercetându-se cel ce va să zidească şi făgăduindu-se că o va zidi până în sfârşit şi va găti toate cele trebuincioase, i se porunceşte să zidească. Se sapă temeliile, se adună materialele şi când soseşte vremea ziditului, însuşi arhiereul vine la locul acela şi îmbrăcându-se în sfintele odăjdii (veşminte), fiind împreună cu dânsul clerul, binecuvântează pe Dumnezeu mulţumind pentru dumnezeiescul lucru şi citind clerul „Sfinte Dumnezeule", însuşi binecuvântează tămâia şi luând cădelniţa binecuvântează temeliile şi săpăturile în chipul crucii, sfinţindu-le pe toate cu tămâie; căci tămâia închipuie darul Sfântului Duh şi Crucea pe Hristos.

Apoi tămâiază toate celelalte materii de acolo sfinţindu-le ca pe nişte lucruri gătite pentru sfânta casă a lui Dumnezeu. Deci tămâind şi pe cei ce sunt la lucru, sfinţindu-i şi îndreptându-i, vine la temeliile cele dinspre răsărit unde urmează să se aşeze altarul şi la mijlocul săpăturilor dinspre răsărit, unde este rotundul altarului, face sfântă rugăciune, rugându-se lui Dumnezeu Cuvântului Iisus Hristos, Cel ce Şi-a întemeiat Biserica cu Cinstitul Său Sânge, şi casa care I se zideşte Lui vine întru Dânsul să se întărească.

După aceea slavoslovind, însuşi cu mâinile ia pietre şi var sau tină cu ceva şi pogorându-se la temelie pune pietrele în chipul crucii binecuvântându-le, arătând cu aceasta că a pus temelie pe Hristos, Piatra cea neclintită. La mijlocul pietrelor, într-o oarecare groapă mică pune ca într-un mormânt o candelă aprinsă, şi binecuvântând arată prin untdelemn mila lui Dumnezeu care va fi dată prin casa care se ridică. Prin lumină însemnează luminarea cea de sus, care este de la Lumina cea adevărată; mai însemnează pe Hristos, Cel ce este Lumina ce s-a pus în groapă pentru noi. Cu untdelemnul arată că ne-a uns pe noi cu untdelemnul harului, că prin untdelemn, adică prin Mir se va săvârşi casa şi că, locuind în casă Lumina Hristos Răsăritul Cel de sus, cu noi va fi. Iar acea candelă o aşează ca să stea cu întărire pentru sfânta luminare şi pentru ca să închipuie bine Biserica, precum zice iubitul ucenic în Apocalipsă, că trebuie să înţelegem a fi cele şapte sfeşnice Bisericile. Apoi pune piatră pe candelă, pentru că Hristos Piatra şade pe Biserica Lui.

După aceea iese de la temelie şi iarăşi face altă rugăciune, ca să se ridice casa cu purtare de grijă şi cu acoperământul lui Dumnezeu şi a se săvârşi bine şi temeliile sale şi dânsa să rămână pururea neclintite şi

lucrătorii netulburați și nevătămați. Aceasta o zice pentru că diavolii sunt pizmași și supărători pentru aceste lucruri dumnezeiești. Asemenea se roagă pentru ca cei ce zidesc biserici lui Dumnezeu să-și ia plata lor de la Dânsul din destul. Săvârșindu-se aceasta, binecuvântând și rugându-se se duce mulțumind Domnului. Dar lucrarea începe a se face și cu Dumnezeu săvârșindu-se toate cele dinlăuntru și cele din afară, se face altarul spre răsărit și proscomidiarul de-a dreapta, iar de-a stânga se rânduiește locul diaconilor; de va fi loc amvonul se pune în dreptul altarului și se așează stâlpii cei dinlăuntru care țin cuvuclionul (baldachinul) cel de deasupra prestolului.

Asemenea se așează și stâlpii care trebuie să țină Sfântul Prestol întemeindu-se bine sau se zidește un stâlp de piatră în patru muchii și pe dânsul se pune Sfânta Masă. Astfel, gătindu-se și celelalte trebuincioase și vasele sfinte, se încunoștiințează aceasta arhiereului și dânsul prin slujitori zice să se gătească cele ce trebuiesc pentru sfințire, făcându-se aceasta precum arată orânduiala târnosirii, după care arhiereul face târnosirea.

Capitolul 102
Pentru târnosirea sfântului altar și a bisericii

Arhiereul vine la biserica aceea care trebuie să se sfințească, de vreme ce și Dumnezeu a venit la noi ca să ne sfințească: și se îmbracă în toate odăjdiile cele arhierești, arătându-se întruparea Cuvântului lui Dumnezeu pentru noi.

Capitolul 103
Pentru ce arhiereul se îmbracă cu giulgiu și se încinge?

Iar peste celelalte odăjdii se îmbracă arhiereul cu giulgiu alb de la umere ajungând până la picioare, în chipul giulgiului lui Hristos cel de la mormânt. De vreme ce mormântul lui Hristos va ca să se ridice și să se sfințească, adică Sfântul Prestol asemănându-se lui Hristos Care S-a îngropat, închipuie cele ce sunt ale îngropării. Cu trei poiase (ștergare) se încinge peste giulgiu întru slava Sfintei Treimi: cu trei, una la grumaji, cu aceasta arată mintea și cum că este rob lui Dumnezeu; pe sub subțiori și peste piept, cu aceasta arată socotința ce o are omul; și peste mijloc, pentru curăție și tărie; însă o încinsoare este pentru Tatăl, alta pentru Cuvântul, iar alta pentru Făcătorul de viață și Curatul Duh. La mâini de asemenea se înfășură cu mâhrâmi și pe fiecare din acestea le leagă iarăși cu câte trei poiase, în chipul Treimii, Care toate le lucrează; căci zice David către

Părintele: „Mâinile Tale, adică Fiul şi Duhul Sfânt, m-au făcut şi m-au zidit". Şi nouă poiase se fac; aceste nouă încingeri, care arată cele nouă cete ale Îngerilor, propovăduiesc întreit Treimea. Dar arhiereul se încinge într-acest chip şi ca o slugă ce se face la un lucru mare ca acesta, cerând putere de la Dumnezeu şi gătindu-se a lucra. Dar, poate, încă, se leagă arhiereul cu atâtea poiasuri, cinstind odăjdiile cele arhiereşti, ca să nu le mânjească pe ele cu atingerea materiilor lucrului.

Capitolul 104
Pentru ce la sfinţirea bisericii se scot mirenii afară?

Iar începând a lucra, scoate pe toţi cei ce n-au pecetea cea sfântă. Căci de vreme ce va să se sfinţească casa, cei sfinţiţi cu semnul preoţiei trebuie să fie acolo şi să slujească fiecare slujba sa. Să nu se amestece însă vreunul din mireni la slujbă, căci de se va afla cineva înăuntru atunci, acela e dator a fi slujitor celor sfinte, precum va să fie sfântă şi casa aceea care se sfinţeşte atunci. Pentru aceea se scot mirenii până ce se va sfinţi biserica, ca unii ce nici în altar n-au voie să intre.

Capitolul 105
Pentru ce scot cele ce se pot muta?

Se scoate din biserică lucrul ce va fi să se mute, căci biserica trebuie să fie întreagă cu toate ale sale cele trebuincioase. Pentru aceea şi icoane sfinte şi vase sfinte şi alte câte vor fi ca să se mute, să se scoată afară, pentru ca să rămâie cele ce vor să fie totdeauna nemişcate, spre a se sfinţi. Astfel se închid uşile, pentru că biserica atunci se face cer şi puterea Duhului Sfânt vine peste dânsa. Pentru aceea trebuie a fi numai cei ce sunt ai cerului, adică cei hirotoniţi şi alt nimeni să nu vadă, căci cele sfinte numai sfinţilor se cade a le vedea până se vor săvârşi. Şi atunci după împărtăşire şi altora pot a se da, însă cu mijlocire şi cu oarecare acoperire; după aceia între toţi mirenii credincioşi şi împreună cu dânşii cei ce se află întru pocăinţă şi fiecare stă la locul său însă toţi stau afară din Sfântul Altar.

Pentru aceea dar, închizându-se uşile, arhiereul binecuvântează pe Dumnezeu, făcându-se rugăciune: „Sfinte Dumnezeule, Tatăl nostru", şi după vosglaşenie (ecfonis), arhiereul zice rugăciunea: „Doamne Dumnezeul nostru, Cela ce toate le faci", rugând pe Însuşi Dumnezeu ca să se facă începătura lucrului şi să-i ajute lui.

Capitolul 106
Pentru ce se face sfeştania la târnosire?

Căci steşenia este făcută din ceară cu sacâz, smirnă, aloe şi altele, care toate acestea închipuie îngroparea Mântuitorului; pentru că Sfânta Masă, precum şi ceara şi sacâzul ce se află în steşenie închipuie mormântul. Acestea se pun în steşenie încă pentru ca să lipească cu dânsele Masa de Prestol. Dar ca unele ce sunt unitoare, închipuie dragostea şi unirea ce a avut-o Hristos către noi până la moarte. Acestea arhiereul le toarnă pe stâlp cu mâinile sale, arătând că este lucrul lui Dumnezeu, zicând ca şi la botez şi la celelalte Taine: „În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh". Căci începutul şi sfârşitul a tot binele este Treimea. Şi turnându-se de slujitori steşenia şi răcindu-se puţintel cântăreţii cântă psalmul: „Înalţa-Te-voi Dumnezeul meu", şi „Domnul mă va paşte", întru slavoslovia lui Dumnezeu. Iar arhiereul pune masa pe stâlp ajutându-i lui şi episcopii, preoţii şi ceilalţi care se află acolo. După acesta binecuvântează pe Dumnezeu, că i se cade lui a-L lăuda pe El la toate dumnezeieştile Lui lucruri cele pentru noi.

Deci, pune înaintea Sfintelor Uşi un covor şi peste dânsul o pernă, pentru cinstea arhieriei, care este a lui Hristos, şi pentru cinstea sfintelor odăjdii; ca să nu se atingă odăjdiile de pardoseală fiindcă au cruci şi icoane şi pentru că pardoseala încă nu este sfinţită, căci această pardoseală după ce se sfinţeşte este cinstită şi mulţi din cei iubitori de Dumnezeu sărută pardoseala ca şi cum ar săruta cerul. Venind acolo arhiereul şi plecând genunchii şi grumajii către răsărit şi împreună cu dânsul plecându-se toţi, diaconul zice: „Iară şi iar, plecând genunchii Domnului să ne rugăm". Iar arhiereul înaintea lui Dumnezeu face rugăciunea cu umilinţă zicând: „Dumnezeule Cel fără de început", aceasta o zic toţi arhiereii care or fi împreună cu dânsul şi roagă pe Cel ce a întărit pe Moise întru ridicarea Cortului celui de demult, pe Veseliil, spre săvârşirea acestuia, pe Solomon spre zidirea şi săvârşirea Bisericii celei de demult, înţelepţindu-l, şi pe Apostoli i-a întărit întru ridicarea Sfintelor jertfelnice cele din toată lumea; ca să sfinţească şi această biserică şi să o facă sălaş Slavei Sale, dătătoarea a multe bunătăţi, Casa a Jertfei celei mari şi celelalte câte zice rugăciunea. Astfel slavoslovind pe Dumnezeu se ridică şi se apropie de Sfânta Masă, închipuind cele ce sunt ale Botezului.

Capitolul 107
Pentru ce se spală cu apă masa?

Pentru că Masa închipuie pe Iisus, Care se cheamă Piatra vieţii şi Piatra unghiului, primind în Sine cele ce sunt ale Botezului Său în două chipuri, adică simţitor şi cugetător; pentru ca spălându-se să se facă curată şi să se sfinţească cu apa, primind curăţia cu Duhul Sfânt, de vreme ce se face şi organ al Sfântului Duh, drept aceea se aduce apă încropită. Aceasta se binecuvântează prin rugăciune, pentru că arhiereul cheamă pe Cel ce S-a botezat în Iordan, spre sfinţirea apei acesteia şi spre săvârşirea Sfântului Jertfelnic. Apoi se aduce arhiereului săpun, care se binecuvântează şi face trei cruci pe Masă şi turnând apa cea încropită se şterge Sfânta Masă cu antimisele de trei ori în chipul Sfintei Treimi.

Capitolul 108
Pentru Sfintele Antimise

Antimisele acestea sunt din ţesătură de in şi se fac în loc de Sfântă Masă, care cusute mai înainte se gătesc precum este rânduiala şi toate se săvârşesc pe dânsele câte se săvârşesc şi pe Sfânta Masă. Acestea sfinţindu-se de arhiereu se trimit pe la locuri unde nu este Jertfelnic şi pe dânsele se slujeşte Dumnezeiasca Liturghie a Tainelor.

Capitolul 109
Pentru ce sunt peste Masă patru pânzeturi?

Deci cu acestea fiind ştearsă Sfânta Masă de apa cea sfinţită sau cu patru pânzeturi, care mai pe urmă le pun în cele patru unghiuri ale Sfintei Mese, după chipul dumnezeieştilor Evanghelişti.

Capitolul 110
Pentru ce se spală cu vin sau cu apă de trandafir?

După ce se şterge Sfânta Masă, se aduce vin şi apă de trandafir. Acestea sunt închipuirea Dumnezeiescului Mir, întru cinstea îngropării lui Iisus, de vreme ce El a zis pentru desfrânată, de ce faceţi supărare femeii? Căci spre ziua îngropării Mele a făcut aceasta. Încă şi întru arătare, cum că Jertfelnicul va aduce lui Dumnezeu vin binemirositor, care va întări viaţa, bine mirositor pentru harul pe care-l luăm printr-acest vin, iar de viaţă

întăritor după asemănarea lui Melchisedec, căci toate cele Dumnezeieşti sunt împlinite după prooroci. Arhiereul, turnând acestea pe Masă în chipul Crucii, zice: „Stropi-mă-vei cu isop şi mă voi curăţi" şi celelalte ale psalmului, zicând de trei ori întru venirea şi cinstea Sfintei Treimi.

Capitolul 111
Pentru ce se unge Biserica cu Sfântul Mir şi se cântă Aliluia?

După aceea săvârşeşte târnosirea cu ungerea Sfântului Mir şi se cântă Aliluia, care este cântare proorocească, arătând venirea lui Dumnezeu şi lauda Lui, adică arată cea dintâi şi cea de-a două venire a Lui, precum am zis, şi venirea cea de-a pururea către noi a Duhului. Biserica cântă adesea Aliluia şi mai cu seamă la Dumnezeieştile Taine şi înaintea Dumnezeieştii Evanghelii, ca şi cum S-ar arăta Domnul prin Aliluia. Deci arhiereul face trei Cruci cu Sfântul Mir pe Sfânta Masă: la mijloc şi de-amândouă părţile, prin aceste trei cruci se unge Masa. Căci Mir vărsat este Numele lui Hristos Dumnezeul nostru, şi Masa care-L arată pe El îngropat într-însa, cu Mir se unge şi toate se fac Mir. Pentru că şi însăşi Masa primeşte Harul Duhului. Drept aceea precum am zis se cântă şi Aliluia pentru că vine şi Dumnezeu pe dânsa şi Darurile Duhului se lucrează într-însa. Căci pe acesta se săvârşesc înfricoşatele Taine, Hirotoniile preoţilor şi Sfântul Mir, şi pe dânsa se pune Evanghelia. Dedesubtul Sfintei Mese se pun Sfinte Moaşte ale mucenicilor. Deci cu adevărat această Masă este Jertfelnicul lui Hristos, Scaunul Slavei, Locaşul lui Dumnezeu, Mormânt şi odihnă lui Hristos. Iar după ce unge cu Mir Sfânta Masă, o îmbracă pe dânsa, cântându-se psalmul: „Cât sunt de iubite locaşurile Tale Doamne"; pentru că s-a făcut sălăşluire lui Dumnezeu şi locaş Slavei.

Capitolul 112
Ce însemnează pânzeturile, cămaşa prestolului şi celelalte de pe Dumnezeiasca Masă?

Întâi se pun patru pânzeturi pe cele patru unghiuri ale Sfintei Mese, având fiecare numele Evangheliştilor, pentru că Masa închipuie toată Biserica care s-a adunat de la marginile lumii Domnului şi s-a zidit prin evanghelicească propovăduire; care propovăduire a odrăslit cu Darul Duhului Sfânt, precum odrăsleşte inul din verdeaţă şi prin ispitele vrăjmaşilor cu credinţă s-a curăţit şi s-a ţesut şi prin apostolii Lui care au fost vânători de suflete ca prin nişte mreje de in ţesute Lui şi şi-au vânat Biserica. Drept aceea aceste patru pânzeturi, cămaşa şi Antimisul sunt

țesute din in. După ce așează Evangheliștii, pune cămașa Prestolului, care înfățișează giulgiul Dumnezeiescului Trup al Celui ce a murit pentru noi. Apoi pune îmbrăcămintea Mesei, care fiind mai luminată este în chipul Slavei lui Dumnezeu, căci Jertfelnicul este Scaunul lui Dumnezeu, sau pentru că închipuie hainele Mântuitorului, care au strălucit ca lumina.

Apoi se pune Antimisul și acesta întru arătarea măririi și Învierii lui Hristos. Pentru că și după înviere pe acesta l-au văzut Apostolii înfășurat într-un loc, de aceea și acesta este înfășurat; se cheamă iliton, fiindcă a fost pe capul lui Hristos, și pe dânsul se pune Evanghelia în locul Mântuitorului.

Capitolul 113
Ce însemnează candela și tămâia în toată Biserica?

După aceea se aduce candelă, feștilă și lumină, căci candela lui Hristos este Biserica precum zice iubitul ucenic, candela legii au fost acestea. Candela însemnează dare de dumnezeiasca lumină, prin untdelemnul și dătătoare de dumnezeiasca luminare prin lumina cea aprinsă. După acestea arhiereul tămâiază toată Biserica pentru Harul cel din cer pe care l-a dat Hristos în toată lumea.

Capitolul 114
Pentru ce se unge cu Sfântul Mir toată Biserica?

După aceea alt arhiereu sau preotul unge cu Mir în urma arhiereului ce cădește, căci acest arhiereu ce cădește el a început a mirui întâi, a sfințit Sfântul Altar și miresmește cu tămâie toată Biserica. Iar Mirul, fiindcă a sfințit Sfânta Masă și o a săvârșit întâi, de la dânsa ca de la o pârgă și începere de sfințenie sfințește toată casa, precum și Hristos a sfințit cu Dumnezeiescul Har prin luarea Trupului toată firea noastră, de al cărui Har, în urma Lui împărtășindu-se Apostolii l-au dat în toată lumea. Astfel, tămâind și sfințind toată Biserica și cel ce vine după dânsul ungând-o cu Mir, arhiereul îngenunchează înaintea Sfintei Mese, arătând că Dumnezeu este fără de început și fără de sfârșit, și fiind începutul tuturor este și sfârșitul tuturor. Deci săvârșind Biserica prin Jertfelnic, vine la altar iarăși ca la un început și dând cădelnița și spălându-se se roagă înaintea Sfintei Mese, zicând: „Doamne al cerului și al pământului" și câte cuprinde rugăciunea, ca să se umple Biserica de slavă, sfințenie și har cu venirea Dumnezeiescului Duh și altarul care este într-însa să fie dumnezeiască sălășluire și Scaun Slavei, pentru ca și rugăciunile aduse într-însa să se suie

la jertfelnicul cel ceresc al lui Dumnezeu, şi cu glas lăudând pe Dumnezeu zice: „Pace tuturor de la Dumnezeiescul Dar" şi plecându-şi toţi capetele zice altă rugăciune, care este cea din urmă la sfinţirea Bisericii: „Mulţumim Ţie Doamne, căci harul care L-ai vărsat peste Apostolii Tăi, l-ai vărsat şi peste noi păcătoşii, drept aceea ne rugăm Ţie, umple de har jertfelnicul acesta, pentru ca jertfele ce se aduc într-însul să se prefacă întru Preasfântul Trup şi Sânge al Unuia Născut Fiului Tău spre mântuirea a toată lumea şi a nevredniciei noastre".

Şi zicând vosglaşenia (ecfonisul), mulţumeşte. Deci, aprinzând candela cu untdelemn cu mâinile sale, o pune deasupra Sfintei Mese în cinstea ei; de vreme ce s-a făcut Jertfelnic al lui Hristos şi că închipuie precum s-a zis Biserica lui Hristos, care străluceşte cu Lumina Darului, care Lumină o dă lumii.

Capitolul 115
Cum că după sfinţirea bisericii se dezbracă arhiereul de giulgiu şi pune Sfintele Moaşte

Deci de nu va avea vreme a săvârşi toate ale sfinţirii, se dezbracă de sfintele veşminte şi se duce şi a doua zi săvârşeşte slujba ce a rămas, iar de va putea să facă toată sfinţirea se dezbracă numai de giulgiu, căci a săvârşit mormântul lui Hristos şi numai cu odăjdiile cele arhiereşti lucrează ce i-a mai rămas. Astfel, aşează moaştele şi deschide Uşile Împărăteşti, săvârşind Liturghia, căci aceasta este săvârşirea tuturor celor dumnezeieşti.

Capitolul 116
Pentru ce se pun moaştele mucenicilor în Sfântul Prestol?

Deci, mergând la biserica cea veche unde au fost puse moaşte mai înainte şi citind două rugăciuni, prin care se mulţumeşte lui Dumnezeu pentru Darul ce izvorăşte din moaştele mucenicilor, le aduce pe cap, după obicei la Biserica cea nouă, căci nu se cuvine fără moaştele mucenicilor sau ale sfinţilor preacuvioşi a se face sfinţirea, fiindcă temeliile Bisericii sunt mucenicii, zidiţi fiind pe temelia Mântuitorului, şi aceştia se cuvine a fi în Biserică sub Jertfelnic, de vreme ce şi Jertfelnicul este Biserică, fiind Scaunul lui Dumnezeu şi Mormântul lui Hristos Dumnezeu. Drept aceea se unge cu Mir, are pe dânsul Evanghelia, sub dânsul se aşează moaştele şi fără de moaşte nu se poate sfinţi, precum zic şi Sfinţii Părinţi. Moaştele se pun mai înainte în biserică, căci sunt sfinţite, fiind mădularele lui Hristos, jertfelnice şi ca nişte jertfe pentru Dânsul. Pe dânsele le pune pe Sfântul

Disc, caci şi împărtăşesc întocmai cinstei Stăpânului, fiind chinuiţi pentru Dânsul, şi le aşează pe Sfânta Masă, pentru că au murit împreună cu Hristos şi stau înaintea Dumnezeiescului Scaun al Slavei Lui. Drept aceea le ia arhiereul cu Discul pe cap cinstindu-le ca pe înseşi Dumnezeieştile Taine, adică ca pe Trupul şi Sângele Domnului. Căci dacă, după cum zice Pavel către toţi credincioşii: „Voi sunteţi Trupul lui Hristos şi mădulare în parte", cu mult mai ales vor fi trup şi mădulare lui Hristos cei ce s-au chinuit pentru Slava Lui şi au urmat morţii Lui.

Capitolul 117

Pentru ce se aduc moaştele de la biserica cea veche la cea nouă?

Drept aceea cu cinste, cu tămâie, cu lumini şi cu cântări se aduc Sfintele Moaşte de la biserica cea veche la cea nouă, arătând cu aceasta că sfinţii sunt totdeauna cu Dumnezeu şi cu noi, precum este Hristos. Şi înnoindu-se Harul Lui întru noi şi aceştia iar împreună cu noi sunt.Şi precum s-a dat Darul nouă, întâi de la Mântuitorul prin Apostoli şi mai pe urmă prin dascălii lor, şi până acum se dă la noi darul prin hirotonie, aşa se dă darul şi prin bisericile cele vechi întru cele noi, precum şi Mirul se săvârşeşte iarăşi prin Mir, fiindcă se săvârşeşte prin Jertfelnicul ce este uns cu Mir. Dintr-aceasta ne învăţăm că nu noi de la noi sfinţim cele ce se sfinţesc, ci Harul Duhului lucrează, Care începându-se de la Mântuitorul nostru, ca dintr-un Izvor prin ucenicii Lui şi prin cei după vremi părinţi s-au dat şi la noi. La aceasta suntem încredinţaţi că nu ne nădăjduim nouă ci Harului Duhului ce se dă prin Sfinţii Părinţi, precum zice despre aceasta şi rugăciunea: „Mulţumim Ţie Doamne că Harul care l-ai vărsat peste Sfinţii Tăi Apostoli şi spre Preacuvioşii Părinţii noştri, bine ai voit a-l întinde şi până la noi smeriţii". Rugăciuni de mulţumire se zic asemenea de arhiereu precum s-au zis şi la biserica cea veche şi mergând se cântă cântări, se aduc lumini şi tămâieri în cinstea sfinţilor şi aproape de Biserica cea nouă se cântă: „Slavă Ţie Hristoase Dumnezeule", întru cinstea Lui, a Apostolilor şi a Mucenicilor şi întru Slava Sfintei Treimi, care este propovăduirea sfinţilor.

Capitolul 118

Pentru ce se închide uşa bisericii şi se zice: „Ridicaţi porţile"?

Iar intrând arhiereul în tinda bisericii celei noi, se închide uşa şi se zice din afară: „Ridicaţi porţile", căci pe Hristos închipuie mucenicii şi arhiereul, iar biserica închipuie cerul. Deci cele ce cântau îngerii când se

suia Hristos mai presus de ceruri precum zice dumnezeiescul David, acestea se cântă şi acum ducându-se sfintele moaşte, iar arhiereul, (fiind aşternut covorul) iarăşi pleacă genunchii, se roagă la Stăpânul Cel Ceresc şi zice rugăciunea vohodului, chemând pe sfinţii îngeri ca să slujească şi să intre împreună cu dânsul.

Aşa însemnând uşile bisericii şi deschizând intră ca în ceruri ca şi cum s-ar fi deschis pentru noi Cortul Cerului prin Iisus Hristos, Care este Marele Mucenic al Tatălui. Arhiereul intră cu moaştele sfinţilor şi cu Dumnezeiasca Evanghelie şi după cum s-a zis la explicarea Liturghiei, că vohodul cel dintâi închipuie Învierea şi Înălţarea Mântuitorului, iar închiderea şi deschiderea Dumnezeieştilor Uşi Împărăteşti însemnează intrarea la cer şi cele ce au făcut îngerii la Înălţarea Lui Hristos; căci Jertfelnicul însemnează locul cel mai presus de ceruri, unde s-a suit trupeşte Preasfântul Iisus, şi acest Jertfelnic nu este mai mic decât acela, pentru că şi în jertfelnic se află Hristos jertfindu-Se, şi dumnezeieştile Lui puteri se află de faţă, fiindcă pogorându-se la noi şi umblând cu trupul în lumea aceasta a adus şi acele puteri împreună cu El, şi nici un loc nu este care să-L oprească pe Dânsul, ci pretutindeni este.

Capitolul 119
Pentru ce pleacă arhiereul genunchii?

Arhiereul, punând Sfintele Moaşte cu discul pe masa cea gătită din afară, îngenunchează, smerindu-se lui Dumnezeu şi arătând că este rob, şi stând înaintea bisericii celei noi se închină, crezând că biserica este plină de Slava lui Dumnezeu şi îngeri sunt într-însa şi împreună arătând că Dumnezeu S-a pogorât la noi şi pentru noi S-a coborât până în cele mai de jos părţi ale iadului şi pe suflete le-a scos, şi înviind şi intrând în ceruri ne-a înălţat pe noi. Drept aceea şi cântăreţii cântând din afară: „Ridicaţi porţile", alţii dinăuntru zic: „Cine este Acesta?" urmând îngerilor la cuvintele pe care le-au zis la înălţarea Mântuitorului, precum s-a zis. Pentru că cei dintâi de la cei mai de jos au înţeles Taina, precum zice Pavel că înţelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu prin Biserică s-a cunoscut şi Domniilor şi Puterilor cereşti.

Această Taină mare, că Dumnezeu va fi cu trup a fost nepriceputâ şi mai marilor Îngeri chiar.

Capitolul 120
Pentru ce se citește rugăciunea târnosirii înaintea ușii?

Iar arhiereul pleacă genunchii și se roagă pentru Biserică, că de vreme ce s-a înnoit cu Darul, să fie de-a pururea casă de lucruri dumnezeiești, liman și doctorie sufletelor, mijlocitoare rugăciunilor către Dumnezeu, și organ al Tainelor Lui, rămânând în veci neclintită.

Capitolul 121
Că trebuie în fiecare biserică să se facă înnoirea târnosirii

În fiecare an trebuie să se facă la toate bisericilor înnoirea târnosirii întru mulțumirea lui Dumnezeu, întru înnoirea Darului la Dumnezeiasca Biserică și întru a noastră mai mare dare de sfințire și păzire, precum era obicei și la cei de demult, după cum mărturisește Evanghelia, pentru înnoirea Bisericii celei vechi, precum scrie în multe locuri și precum zice Sfântul Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu pentru aceasta, și toate praznicele aceasta însemnează. Și la toate Tainele s-a dat nouă să facem pomenire, și Însuși Hristos Dumnezeul nostru pentru Tainele Cuminecăturii Sale aceasta a zis: „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea". Drept aceea și facem totdeauna pomenire, precum a zis Mântuitorul, și mai cu seamă la Joia Mare, când a dat acestea, măcar că este lucrul Liturghiei mai presus decât tot lucrul. Și atunci facem spălarea și Botezul – la dumnezeiasca arătare, întru înnoirea Dumnezeiescului Botez și întru înnoirea Harului nostru. Toate celelalte le închipuim, precum este Nașterea cea după trup, Răstignirea, Îngroparea, Învierea, Înălțarea și Hirotonia, care este venirea Duhului Sfânt la ziua Cincizecimii.

Capitolul 122
Că se cade ca toți cei hirotoniți să serbeze ziua întru care s-au hirotonisit, măcar făcând Liturghie

Fiecare din cei hirotoniți trebuie să prăznuiască ziua întru care s-a hirotonisit și s-a sfințit cu duhul, serbând-o și cinstind-o ca o zi întru care i s-au dăruit lui Darurile cele mari și mai presus de cuget. Sau cel puțin să slujească Liturghie în acea zi, mulțumind Domnului și cerând ca Harul lui Dumnezeu să rămână într-însul. Asemenea la fiecare Biserică în ziua în care s-a sfințit se cade a se face înnoire pentru pomenire, ceea ce și Legea cea Veche făcea mai înainte la înfingerea Cortului și la ridicarea Bisericii, iar și Biserica lui Hristos cu mult mai luminat făcea înnoirea Bisericii,

pentru că Sfânta noastră Biserică este chipul Bisericii celei Preasfinte şi vii, adică a Trupului Mântuitorului, Care şi-a zidit-o Lui, adevărata şi înţelepciunea cea vie, adică Cuvântul lui Dumnezeu Cel ce S-a întrupat, al Cărui mormânt îl are Biserica noastră în Jertfelnicul ei. Şi atâta despărţire are Biserica noastră de Biserica Legii Vechi, (care închipuie prin umbră întruparea lui Hristos) cât se desparte şi adevărul de umbră, şi cât se deosebeşte Moise care este rob (precum zice Pavel) de Stăpânul Hristos, Care a toemit toate. Mă minunez cum acest lucru a încetat? Însă, cercetând am aflat că de vreme ce Constantinopolul s-a robit oarecând de latini, cârmuitorii Bisericilor fiind fugiţi şi risipiţi, obiceiurile Bisericii s-au părăsit şi aşa multă vreme a rămas obiceiul părăsit, şi fiindcă Biserica cea mare a părăsit acest obicei, de la dânsa ca de la o mumă, sau obişnuit şi la celelalte Biserici. Iar că era lucru trebuincios şi aşezat din început, aceasta o mărturiseşte şi Biserica Sfântului şi de Viaţă primitorului Mormânt al lui Hristos, făcând prăznuirea înnoirii Sfintei Biserici. Şi să nu zică cineva că destul este să facă prăznuirea înnoirii numai Bisericile cele mari; căci toate Bisericile sunt mormânturi ale lui Hristos şi locaşuri Dumnezeieşti. Drept aceea la toate Bisericile se cade să se facă şi aceasta şi la Sinaxar o citim.

Capitolul 123
Că la Biserica Tesalonicenilor, încă şi până acum se prăznuieşte înnoirea Bisericii

Sfânta Biserică a Tesalonicenilor, după obiceiul cel vechi şi până astăzi prăznuieşte înnoirea.

Capitolul 124
Pentru orânduiala înnoirilor

Dimineaţa adunându-se clerici, sau arhiereul, sau preotul face înnoirile şi începându-se litania, se duc cu lumini la biserica cea veche în care au fost moaştele când s-a târnosit Biserica cea nouă, şi acolo, slujind liturghie preotul, slavoslovesc cei cu litania cântând înseşi-glasnicele de la biserica cea nouă până la biserica cea veche. Apoi antifoanele Liturghiei se zic la biserica cea veche până la vohodul cel dintâi, arătând că biserica cea nouă de acolo s-a săvârşit. Atunci, dar, preotul cel ce slujeşte Liturghia intră cu vohodul la Jertfelnicul cel de acolo şi săvârşeşte Liturghia iar cei cu litania, după rugăciunea vohodului ies din biserică şi merg cu Litania iarăşi la biserica cea nouă cu făclii, cântând şi celelalte înseşi-glasnice ca şi la târnosire, şi fiind aproape de Biserică, cu glas mare cântă de trei ori:

„Slavă Ţie, Hristoase, Dumnezeule", şi întrând în tinda bisericii, fiind uşile încuiate, dinafară cântăreţii cu glas cântă: „Ridicaţi porţile", iar dinăuntru ceilalţi cântăreţi zic: „Cine este acesta?" închipuindu-se îngerilor la cuvintele pe care le-au zis la Înălţarea lui Hristos: aceasta se zice de trei ori. După aceea cei ce cântă afară zic: „Domnul Puterilor", ca şi cum ar învăţa pe cei dinăuntru despre Iisus Hristos Împăratul Slavei, că Acesta este Domn al Puterilor. Iar arhiereul sau preotul citeşte rugăciunea înnoirilor şi zice rugăciunea vohodului şi însemnând uşile le deschide şi intră la Jertfelnic cu vohodul, cântând precum am arătat frumuseţea tăriei celei de sus, lăudând ca pe un cer biserica care este plină de lumina făcliilor şi de tămâie, însă după puterea ctitorilor, şi astfel săvârşeşte Dumnezeiasca Liturghie. În loc de Heruvic însă, se cântă ca şi la sfinţire: „Să tacă tot trupul", în loc de Cuminecător (Chinonic), cântă: „Doamne iubit-am frumuseţea casei Tale", şi se citeşte Apostolul şi Evanghelia înnoirii, care în Evangheliile cele vechi de găsesc la Decembrie în 22 sau 23.

Capitolul 125
Că în Constantinopol se făcea înnoirea Bisericii dintâi

În Constantinopol se făceau înnoirile mai de demult la Biserica cea mare. Ar trebui să se facă acesta şi acum, săvârşindu-se mai mult decât toate celelalte sărbători, pentru că din această dumnezeiască biserică a Constantinopolului, ca dintr-un izvor izvorăsc arhierei în tot pământul şi adapă celelalte Biserici, precum şi sufletele credincioşilor le adapă şi le răcoreşte, şi trebuie să înnoiască cu har atât biserica aceasta cât şi celelalte căci cu înnoirea bisericii iarăşi se dă Darul Duhului Sfânt şi se înnoieşte mai mult întru noi prin sfintele rugăciune, şi noi luăm putere ca să rămână Harul pururea întru noi. Pentru aceasta ajung cele zise. Iar arhiereul după ce pleacă genunchii şi se roagă înaintea uşilor, sculându-se de la rugăciune arată Învierea Mântuitorului precum S-a arătat mai înainte la pomenirea înnoirilor şi zice rugăciunea vohodului. Luând apoi iarăşi pe cap Sfintele Moaşte ale mucenicilor însemnează uşile, şi deschizând, face vohodul, fiind biserica plină de lumini şi de tămâie, cu care arată că luminarea cea din cer şi buna mireasmă a Harului se dă tuturor celor de acolo şi Casa Domnului este plină de acest Dar. Ceea ce şi Iezechiil a văzut şi zis: „Văzui şi iată era plină de slavă Casa Domnului". Iar tămâia acesta este şi în locul norului care a umplut Cortul cel sfinţit al Mărturiei şi Biserica lui Solomon când a intrat Chivotul; că norul de atunci închipuia pe Duhul cel Sfânt. Arhiereul intră împreună cu cei ce sunt hirotoniţi, iar preotul săvârşind Proscomodia la Dumnezeiasca Biserică cea nouă şi săvârşindu-

se antifoanele, iese preotul din Sfântul Altar împreună cu diaconul, sau nefiind diacon iese preotul singur ţinând Evanghelia şi zice rugăciunea vohodului, apoi aşteaptă venirea arhiereului de la Biserica cea veche la cea nouă, căci arhiereul citeşte rugăciunea antifoanelor la biserica cea veche, unde au fost Sfintele Moaşte. După aceea, de aici începe Sfânta Liturghie, arătând că biserica cea nouă s-a sfinţit de la biserica cea veche şi după rugăciunea înnoirii, intrând toţi arhiereii, preoţii, tot clerul şi iubitorul de Hristos popor urmând, merg de la biserica cea veche la cea nouă, cu preotul acela care a proscomidit. Deci, intrând în altar, pune Sfintele Moaşte deasupra Sfintei Mese ca nişte vrednice de Dumnezeiescul Prestol şi ca cele ce au dobândit întocmai dumnezeiasca cinste de la Stăpânul, căci au pătimit pentru El; şi, luând cădelniţa, tămâiază Masa împrejur după obicei.

Capitolul 126
Pentru ce miruieşte Sfintele Moaşte cu Sfântul Mir?

După aceea, punând Moaştele în cutie de argint sau de aramă sau de piatră toarnă peste ele dumnezeiescul mir, căci mucenicii sunt uniţi cu Hristos Mirul cel adevărat şi plini de buna mireasmă a Harului; cu acesta încă arată şi îngroparea lui Hristos şi a mucenicilor de vreme ce se aşează şi sub mormântul lui Hristos, adică sub Sfânta Masă, ca şi cum s-ar îngropa. Şi pentru că şi Mântuitorul, vrând să pătimească şi să se îngroape, S-a uns cu Mir de către femeie. Apoi acoperă acea cutie arhiereul şi o întăreşte din toate părţile ca să nu ia cineva dintr-acele Sfinte Moaşte. Aceste moaşte se aşează sub Masă ca nişte temelii precum şi sunt, căci fără dânsele nu se poate sluji Liturghie. Astfel le pune dedesubtul Mesei între cei doi stâlpi care stau către răsărit, fiindcă şi mucenicii sunt stâlpi ai credinţei, au întărit Biserica cu mărturisirea şi vărsarea sângelui lor şi au urmat Răsăritului celui neînserat a lui Hristos. Apoi, rugându-se şi mulţumind pentru aşezarea moaştelor mucenicilor, pentru că s-a dat Harul de sus mucenicilor ca să se împartă moaştele lor în tot pământul spre zidirea Bisericii şi întru vindecarea şi sfinţirea credincioşilor, şi roagă pe Domnul ca să lucreze printr-înşii şi într-această biserică facerile de minuni întru sufletească şi trupească vindecare a dreptslăvitorilor, şi mai zice alte două rugăciuni, ca împreună cu mucenicii să avem parte cu Hristos şi printr-înşii să fim păziţi şi vindecaţi şi sfinţi şi aici să ne mântuim şi în veacul ce va să fie căci acesta este sfârşitul a tot lucrul dumnezeiesc, mântuirea noastră. Pentru acesta şi arhiereul săvârşeşte acestea de vreme ce se cântă „Sfinte Dumnezeule"; şi se săvârşeşte Dumnezeiasca Liturghie în fiecare zi până la a şaptea zi, pentru Darurile Duhului care s-au sălăşluit

în Biserică întru slava Lui. Aceasta este Taina înnoirilor a Sfintelor Biserici şi a sfinţirii ei, la care sfinţire se fac şi Antimise după oarecare aşezământuri vechi, care au puterea Sfintei Mese, şi se trimit din loc în loc după urmarea Cortului celui de demult. Însă puterea Antimiselor este mai mare decât a Cortului, căci Pâinea cea vie şi cerească întru acestea se slujeşte. Aceste Antimise se dau cu ştirea arhiereului unde este trebuinţă şi unde nu este biserică, se mai dă şi la bărbaţi credincioşi mai cu seamă la cei călători sau şi la împăraţi pentru când vor avea trebuinţă să săvârşească Sfânta Liturghie pe Antimise.

Capitolul 127

Pentru săvârşirea Antimiselor şi pentru ce se fac Antimisele de in?

Deci săvârşirea acestor Antimise este asemenea cu săvârşirea Sfintei Mese, numai că se desparte de Sfânta Masă, că Sfânta Masă se află în Biserică şi este zidită, pe când Antimisul nu e făcut din pietre ci din ţesături, mai cu seamă de in, pentru că însemnează ale patimii şi ca cele de îngropare sunt, şi din pământ sunt acestea, căci inul din pământ este, precum şi Mormântul Mântuitorului a fost pe pământ. Deci asemenea şi acestea punându-se pe singură Sfânta Masă, primesc toate rugăciunile, şi arhiereul face pomenire de Antimise când zice rugăciunile Sfintei Mese, şi asemenea se roagă ca să se sfinţească cu venirea Dumnezeiescului Duh şi asemenea le spală, le stropeşte şi le unge cu Mir, făcând cu Mir pe fiecare Antimis câte trei cruci ca şi pe Sfânta Masă, cântând: „Aliluia". Şi precum şi la Masă pun patru părţi de pânză cu chipul Evangheliştilor la care scrie şi numele lor şi alte două întocmai cu Masa le coase şi le leagă, una ca o cămaşă a Sfintei Mese, în chipul giulgiului cu care a înfăşurat Iosif pe Hristos mort, iar alta ca o îmbrăcăminte de masă întru cinstea Scaunului lui Dumnezeu, căci Jertfelnicul este scaun şi odihnă Lui, şi antimisul se coase în mijlocul acestuia în chipul mahramei celei de pe capul Lui. Psalmii care arată acestea se zic ca şi la Dumnezeiasca Masă, căci nefăcându-se târnosire şi fiind trebuinţă de Antimise, se ridică sfintele veşminte de pe Sfânta Masă şi întinzându-se antimisele pe Masa aceea le sfinţesc, care sfinţire a Antimiselor se cuvine mai ales a se face de arhiereu, iar la trebuinţe se face cu porunca arhiereului şi de preot cucernic, care va fi având ştiinţa celor dumnezeieşti, care se şi îmbracă cu giulgiu pe deasupra veşmintelor preoţeşti ca şi arhiereul când este să sfinţească Antimisele.

Deci, apoi şi părticele din Sfinte Moaşte unse cu Mir le pune în pânzişoare de in şi le coase în Antimise în faţă deasupra şi toate se fac deplin la Antimise ca şi la Dumnezeiasca Masă pentru că şi fiecare dintre antimise sunt Sfântă Masă şi pline de slava lui Dumnezeu şi urmează a nu

se pune fiecum în orice casă se va întâmpla, şi nu se cade a se atinge mireni de dânsele, căci sunt făcute pentru slujba Liturghiei şi Liturghie fără preot nu se face. Deci acestea se cuvine să le păzească preoţii şi să le ia de la arhiereu când vor avea trebuinţă pentru că nu se cuvine preoţilor a sluji fără binecuvântarea arhiereilor. Deci Biserica într-acest chip se săvârşeşte şi după puterea noastră s-au arătat pentru ceea ce sunt în Biserică. Dar oare a mai rămas ceva a se arăta pe lângă aceste?

Clericul: Cât a fost cu putinţă am aflat şi am cunoscut, Părinte. Dacă însă a mai rămas ceva, ne rugăm arată-ne nouă şi pentru acestea.

Capitolul 128
Ce însemnează Biserica şi cele dintr-însa?

Biserica este Casa lui Dumnezeu, alcătuită din lucruri neînsufleţite ce se sfinţeşte cu Dumnezeiescul Dar şi cu rugăciunile cele preoţeşti, şi nu este ca celelalte case, ci este făcută pentru Dumnezeu, şi pe Dânsul îl are locuitor, şi într-însa este slava, puterea şi Harul Lui, căci într-însa se pune Hram(patronare)numele Lui ca să se prăznuiască, sau împreună cu Dânsul şi a vreunui sfânt. Drept aceea are acel nume care i s-a pus la hram, şi nu o mai numim pe dânsa numai casă, ci Sfântă, ca o sfinţită de Sfântul Părinte cu Preasfântul Fiu prin Duhul Sfânt, fiind sălaşul Treimii. Drept aceea dacă hramul este în numele Dumnezeului Celui în Treime, ca la Însuşi Acelaşi Dumnezeu mergând obişnuim a zice: Să mergem la Sfânta Treime, adică la Casa ce s-a făcut Sfintei Treimi. Sau zicem: să mergem la Hristos, la Unul din Treime Dumnezeu Cuvântul Cel întrupat, sau către Preasfânta Maica Lui, sau la Sfinţii Îngeri, sau la Apostoli sau la vreun Sfânt Ierarh sau Mucenic, sau la alt oarecare din sfinţi. Ce arată acest cuvânt? Arată că Biserica s-a dăruit lui Dumnezeu, este Casa Lui şi Însuşi este într-însa; iar de se va pune hram şi vreun sfânt, petrece într-însa ca într-un lăcaş al său, şi se află nevăzut acolo în Biserică cu sufletul, iar de multe ori şi prin moaştele sale este acolo, de vor fi acolo şi lucrează cu dumnezeiasca putere şi cu Harul. Pentru că şi noi fiind din trup şi din suflet luăm Darurile îndoit. Drept aceea şi între aceste lucruri materialnice se dă Harul şi petrece într-însele şi lucrează pentru trebuinţa noastră cu bunăvoirea Părintelui şi cu mila Celui ce S-a întrupat pentru noi. Şi din nou ne-a zidit pe noi, cu venirea şi cu darurile Celui împreună cu El, lucrătorul şi nedespărţitul Duh. Aceasta o vedem arătat, căci se lucrează în Biserici puteri dumnezeieşti, arătări de îngeri şi de sfinţi, se fac minuni, se dau cereri şi se dăruiesc tămăduiri iar cele neînsufleţite ce se află într-acele Biserici (ape, pietre, stâlpi, veşminte şi vase) fac minuni nu de la dânsele

fiindcă nu pot, fiind neînsufleţite zidiri ale lui Dumnezeu şi neavând nimic de la sine, ci acestea le lucrează cu Harul lui Dumnezeu chemând noi întru acestea şi pomenind numele lui Dumnezeu pentru a ne sfinţi. Deci unde este numirea şi chemarea fericitei Treimi a unui Dumnezeu adevărat, care toate le-a făcut, toate sunt sfinte, lucrează toate şi tămăduiesc cu Harul.

Capitolul 129
Că ale Legii Vechi închipuiau ale Legii Harului

Aceasta şi mai înainte de lege era începută, căci şi Abel a avut Jertfelnicul, întru care a mirosit Domnul mirosire de bună mireasmă, şi măcar că era neînsufleţit era sfânt şi cărnurile care se aduceau ca nişte dăruite erau sfinte, şi Dumnezeu S-a arătat întru acestea. Şi Noe a avut Jertfelnic. Şi Avraam a făcut Jertfelnic vrând să junghie pe fiul său, şi acolo a văzut pe Dumnezeu. Şi chiar Moise, căci şi lui i s-au descoperit şi ale Darului şi Cortul, fiind făcut de piei era sfânt şi toate cele dinlăuntru, Chivotul şi Masa închipuind mai dinainte cele de acum şi mai înainte de acestea Cortul închipuia pe Sfânta Fecioară, numindu-se Sfânta Sfintelor şi oricare se atingea de acestea fără gândire pierea. Şi pâini sfinţite erau pe care numai preoţii le mâncau, închipuind pâinea cea vie. Şi ape de curăţenie, untdelemn, sfeşnicul, lumini, focul, spălări, cădelniţe şi jertfiri, toate fiind sfinte precum şi cădelniţele celor potrivnici lui Aaron arhiereul au fost netrebnice ca nişte aduse de la cei nesfinţiţi; iar că aceste cădelniţe s-au făcut pe numele lui Dumnezeu, s-au oprit ca nu fiecare să fie volnic (vrednic) să umble cu dânsele. Drept aceea se cade a cinsti tot lucrul cel sfinţit cu numele lui Dumnezeu: vase de lut, pietre, lemne şi celelalte, căci toate sunt sfinţite cu Dumnezeiescul nume şi sunt pline de Har şi dătătoare de daruri şi de sfinţire.

Capitolul 130
Cum că cei ce defăimează sfintele Biserici şi celelalte sfinte se pedepsesc de Dumnezeu

La aceasta avem pilde (exemple) pe Ozan şi pe alţii care s-au prăpădit până în sfârşit şi am văzut că acele case întru care s-au pus lucrurile Bisericilor s-au surpat cu desăvârşire sau n-a rămas cine locui într-însele.

Capitolul 131
Că Biserica închipuie pe Însuşi Unul în Treime Dumnezeu

Biserica, precum o Casă a lui Dumnezeu, închipuie toată lumea pentru că Dumnezeu este pretutindeni şi peste toate; şi Biserica arătând aceasta se desparte în trei, căci Dumnezeu este Treime. Aceasta dar închipuia şi Cortul care era împărţit în trei şi Biserica lui Solomon. Precum zice şi Pavel, că una era Sfânta Sfintelor, alta Sfintele şi alta Sfântă unde şedeau mirenii, căci umbra mai înainte închipuia adevărul. Deci aici Preasfântul altar este în chipul celor de peste ceruri şi pe deasupra unde zic că este şi Scaunul lui Dumnezeu şi acesta însemnează iarăşi şi Masa. Că rânduielile cele cereşti sunt şi acolo, şi aici având şi preoţii împreună cu dânşii aceiaşi rânduială iar arhiereul închipuie pe Hristos, Biserica închipuie această lume văzută, cele de pe deasupra Bisericii închipuie cerul cel văzut, cele de jos închipuie cele de pe pământ şi pe singur(însuşi) raiul, iar cele din afară închipuie părţile cele mai de jos. Şi numai pe acest pământ pentru cei ce vieţuiesc dobitoceşte, iar nimic ceva mai înalt având. Cele zise pentru acesta vor arăta că Preasfântul Altar primeşte înăuntru pe arhiereul care închipuie pe Dumnezeul şi Omul Iisus şi are a Lui putere, iar ceilalţi hirotonisiţi închipuie fiecare după rânduiala sa pe Apostoli şi mai ales pe înşişi Arhanghelii şi Îngerii. Iar pe Apostoli, pe arhierei şi pe preoţi cu îngerii îi împreunează căci una este Biserica şi sus şi jos şi când a venit Dumnezeu către noi S-a arătat ca noi şi a săvârşit mântuirea noastră şi unul este lucrul care trebuie: liturghia Stăpânului şi Cuminecătura şi cunoştinţa. Acesta se face şi sus şi jos, însă acolo fără de acoperire şi nu prin semne, iar aici prin oarecare închipuire căci purtăm trup stricăcios. Dar şi sufletele sfinţilor sunt sus împreună cu îngerii şi împreună cu dânşii văd pe ale noastre şi poartă grijă de noi cu dumnezeiasca Pronie, fiindu-ne păzitori şi în sfintele Biserici împreună cu îngerii petrec. Deci în Sfântul Altar, care închipuie cele înţelegătoare şi cele mai presus de ceruri, numai arhiereul însuşi intră cu ceata preoţească şi cele din altar închipuie cele mai presus de ceruri că Preasfântul Prestol însemnează că S-a înălţat Iisus cu trupul mai presus de toată stăpânirea domnirea şi puterea şi a şezut de-a dreapta Părintelui. Drept aceea are şi trepte, arătând starea şi rânduiala fiecăruia din îngeri şi din sfinţi, pentru că şi la îngeri şi la sfinţi sunt trepte şi grade pe care şi la noi le urmează arhieria după rânduiala arhieriei celei de jos precum zice Dionisie.

Capitolul 132
Ce însemnează Sfântul Prestol, cele deasupra Prestolului şi că toate însemnează pe Hristos

Deci Înfricoşatul Prestol, fiind în mijlocul Altarului, închipuie mormântul lui Hristos şi Taina cea prin patimă, întru care se săvârşeşte Jertfa cea vie în toată lumea şi ca un Dumnezeu se odihneşte pe dânsul Mântuitorul, iar ca om se jertfeşte. Drept aceea este pus în mijlocul tuturor întru vederea şi împărtăşirea celor vrednici. Pentru aceea se cheamă şi Masă, căci într-însa este Iisus, Hrană dătătoare de viaţă, desfătare, şi Pâine, căci întăreşte, şi pahar de vin, căci veseleşte, înviază, încălzeşte, îmbată şi preface întru cea prea bună schimbare, se pune şi apă împreună cu vin, căci apa curăţeşte, trezeşte, adapă, răcoreşte, este pricinuitoare de roadă, şi dă multe feluri de lucrări, şi toţi caută la acea Masă şi toţi se împărtăşesc după vrednicie. Cine nu se hrăneşte de acolo este mort. Acea hrană se cade omului ca unui cuvântător, pentru că Cuvântul este Cel ce hrăneşte. Şi fără de Sânge este hrana, căci nu sunt din Trup cei hrăniţi, precum nici Cel ce hrăneşte, pentru că S-a născut şi naşte cu Duhul. Şi ca o roadă fără patimă, din rodurile cele fără patimă ale pământului, hrăneşte cu semnele pâinii şi ale vinului că este şi om din pământ, şi fără patimă a luat Trup pământesc. Deci pentru acesta este Masă, Taine, Pâine şi vin cu apă; şi fără sânge sunt acestea, iară nu jertfă trupească şi necuvântătoare.

Capitolul 133
Ce însemnează cuvuclionul (baldachinul) şi cei patru stâlpi

Iar Masa este în patru cornuri, căci dintr-însa s-au hrănit şi pururea se hrănesc marginile lumii, şi este înaltă ca o cerească pentru înălţimea lucrului şi a Tainei cereşti şi cu totul ridicată de pe pământ şi ţinută de stâlpi, căci de pe pământ s-a înălţat, şi are stâlpi de la pământ pe cei ce s-au jertfit pentru dânsa: pe Prooroci şi Apostoli, care cu întărire neclintită, o sprijină, şi de multe ori are mulţi stâlpi, după numărul Proorocilor sau al Apostolilor, iar uneori numai unul care se cheamă şi trestie pentru Unul Iisus Care îi covârşeşte pe toţi, care şi cu trestie peste cap a fost bătut şi sceptru de trestie a primit, sfărâmând capetele balaurilor şi nouă dându-ne mântuirea.

Dedesubtul ei se pune o cutie în loc de mormânt şi într-însa moaştele celor ce s-au jertfit pentru Hristos, căci în adevăr este mormântul lui Hristos şi cei ce au murit împreună cu El acolo se şi îngroapă împreună cu El, precum şi înviind atunci se vor preaslăvi împreună. Iar cuvucliul este în cinstea lui Iisus celui Preacinstit şi scump şi în cinstea cortului ceresc, şi

este din patru stâlpi pentru că adunarea credincioşilor celor ce trăiesc din Masă, adică din Preacuratul Trup şi Scumpul Sânge al lui Hristos este din patru margini şi pentru că s-au adunat prin patru Evanghelişti. Drept aceea pun în cele patru colţuri ale Mesei cele patru pânze pentru că şi aceia care au scris Evangheliile sunt de pe pământ şi au grăit cele cereşti şi numele acestora sunt într-însele. După aceea pun cămaşa Prestolului pentru giulgiul cel de la mormânt, apoi pun îmbrăcămintea mesei a două fiindcă Masa este locul lui Dumnezeu şi Jertfelnicul, pentru îmbrăcarea dumnezeieştii slave şi întru cinstea Celui ce a purtat Trup şi S-a îmbrăcat cu haină, care haină a strălucit împreună cu Dânsul când a strălucit în Muntele Taborului şi poalele lor au vindecat pe bolnavi. Deasupra lor pune Antimisul pentru mahrama care a fost pe capul Lui şi care deosebiri era înfăşurată într-un loc. Deasupra acestora pune Evanghelia cea propovăduită sau mai cu seamă pe Iisus Hristos cel propovăduit pentru a se vedea toate curat. Însuşi Stăpânul şi ale Lui cum se vede Stăpânul şi prin Taine, jertfindu-se.

Drept aceea, şi dinapoia Jertfelnicului, către răsărit, stă binecuvântata Cruce, fiind în patru părţi, pentru Cel ce S-a răstignit pe dânsa, Care şi cele de sus şi cele de jos şi toate câte se văd le-a făcut şi le cuprinde. Şi pe cele de sus cu cele de jos le-a unit, pogorându-Se de sus jos şi cele de jos, înălţându-Se sus şi întru Sine, pe toate le-a unit, marginile lumii le-a chemat şi cu înălţimea dumnezeirii şi cu smerenia Trupului pe toate le-a dobândit şi cu înălţimea Slavei cu multa sărăcie şi smerenie şi cu marea milă şi dragoste ne-a zidit pe noi de iznoavă (din nou), ne-a ridicat din iad şi în loc de pământeşti ne-a făcut cereşti. Acestea închipuie Crucea şi Taina Treimii prin Cruce şi prin închipuirea ei ne-a dat-o nouă. Lungul Crucii închipuie pe Părintele Cel înalt care poată grijă de noi cei de pe pământ, iar braţele Crucii închipuie pe singurul Fiu şi pe Duhul, căci prin aceste braţe ca şi cu nişte mâini ne-a zidit pe noi de iznoavă (din nou) de vreme ce şi David zice: „Mâinile Tale m-au făcut şi m-au zidit", adică Fiul şi Duhul lui Dumnezeu. Pune şi candelă închipuind Biserica şi pe Dumnezeu Care prin biserică dă tuturor milă şi luminare; şi se cuvine a aduce întru cinstea lui Dumnezeu lumină căci El este lumină şi untdelemn căci este milostiv.

Cădelniţa se află acolo ca să aducă lui Dumnezeu foc ca pe unul ce şi el este zidirea Lui pentru că din toate stihiile se cuvine a duce Celui ce a zidit toate precum lumini şi apă, şi cele din pământ precum sunt pâinile şi vinul din care trăim şi noi. Asemenea şi ale văzduhului, cum este tămâia care închipuie văzduhul. Iar focul ca un arzător şi luminător şi ca unul ce încălzeşte pe cei friguroşi închipuie pe Dumnezeu. Căci zice: „Domnul nostru este foc mistuitor; Dumnezeu este lumină; şi: Înfierbântatu-s-a inima mea întru mine". Cădelniţa şi focul sunt pentru ca să aducem întru

cinstea lui Dumnezeu tămâie, care se dă de la noi ca dar şi care este cu bună mireasmă întru sfinţirea noastră. Căci, precum prin toată pipăirea, botezându-ne ne curăţim, şi stropindu-ne şi curăţim şi ungându-ne cu Mir, sfinţindu-ne ne îmblânzim asemenea, şi cu bună mireasmă însufleţim şi sfinţim mirosul şi inima noastră şi cu tămâie curăţim mirosul şi suflarea noastră, precum şi ne hrănim cu dumnezeiasca Pâine şi cu Paharul şi întărindu-ne sufletul şi cu vederea Sfintelor Taine, cu frumuseţea şi strălucirea dumnezeieştilor lumini ne strălucim vederea şi ne luminăm.

Acestea s-au dat Bisericii a se face întru Slava Celui ce le-a dat, căci toate sunt de la Dânsul pentru ca să lăudăm pe Pricinuitorul, dar şi întru luminarea şi sfinţirea noastră desăvârşită. Deci tămâia văzduhul sfinţeşte, mirosul şi suflarea noastră, căci este dătătoare de bună mireasmă, şi fiind de un fel dă tuturor mireasmă prin foc.

Drept aceea şi închipuie pe Duhul Sfânt pentru că şi Însuşi Duhul Sfânt, Unul fiind, dă tuturor darurile şi printr-Însul toţi se împărtăşesc darurilor. Drept aceea, şi punând-o pe ea arhiereul înaintea lui Dumnezeu, şi binecuvântând-o, zice astfel: „tămâie aducem Ţie Hristoase Dumnezeule", pe care, primind-o, ne trimite nouă în locul ei Darul Preasfântului Duh.

Capitolul 134
Ce însemnează lumânarea care se aprinde în Altar?

Lumânarea cea adusă şi aprinsă arată curăţia noastră pe care se cuvine să o avem şi însemnează jertfa cea fără prihană şi plecarea şi smerenia noastră. Şi fiindcă ceara este adunată din flori însemnează harul Duhului Sfânt pe care-l luăm noi; şi pentru că ceara este mai din toate florile, însemnează că şi jertfa se aduce de la toţi.

Capitolul 135
Pentru sintronul cel din Altar (scaunul cel de sus)

Scaunul cel din altar arată scaunul cel mai presus de cer al lui Hristos, iar treptele de sub dânsul arată rânduiala şi starea fiecăruia din arhierei şi preoţi, unde nu se cuvine a şedea altcineva, nici chiar diaconii, iar ipodiaconii şi citeţii stau din afară de altar, înaintea icoanelor, unde se numeşte altarul citeţilor.

Capitolul 136
Ce însemnează stâlpii icoanelor şi tâmpla?

Iar stâlpii cei dinaintea icoanelor arată osebirea celor sfinţitoare de cele înţelegătoare, despărţind ca o întărire cele trupeşti de cele mintale. Şi înaintea jertfelnicului lui Hristos sunt stâlpi ai Bisericii Lui, propovăduindu-L pe El şi pe noi întărindu-ne. Drept aceea şi pe deasupra stâlpilor este tâmpla care arată legătura dragostei şi unirea cea întru Hristos a sfinţilor celor de pe pământ cu a celor de sus. Drept aceea şi pe deasupra tâmplei, adică în mijlocul sfintelor icoane este Mântuitorul Hristos, iar de o parte Maica Lui şi de alta Botezătorul, Îngeri, Apostoli sau altcineva dintre sfinţi, arătând cu unele ca acestea că într-acest chip este Hristos în cer împreună cu sfinţii Lui şi aici împreună cu noi şi că iarăşi va să vie. Iar mai ales fac stâlpi ca altarul să închipuie mormântul lui Hristos, fiind adică Sfânta Masă Mormântul, iar Altarul ca o gropniţă, adică cea dimprejurul Mormântului.

Drept aceea, stă şi amvonul înaintea uşii mormântului, arătând piatra cea răsturnată de pe uşa Mormântului. Înălţimea o are pentru înălţimea propovăduirii şi pentru că îngerul a şezut deasupra pietrei şi a propovăduit Învierea Mântuitorului. Drept aceea şi preoţii cu diaconii, închipuind pe îngeri, citesc pe amvon Evangheliile.

Capitolul 137
Pentru ce se aşează locul Proscomidiei la o parte în unghi şi se însemnează?

Locul cel din latura Altarului al schevofilachiei, care se numeşte şi Proscomidiar, însemnează Betleemul şi peştera. Drept aceea este ca într-un unghi nu departe de Jertfelnic, cu toate că a fost oarecând mai departe la Bisericile cele mari pentru paza vaselor. Deci a fi Proscomidiarul în unghi însemnează cu aceasta că venirea lui Hristos cea dintâi a fost cu sărăcie, arătând simplitatea peşterii unde S-a născut.

Capitolul 138
Că Proscomidiarul şi toate cele ce se săvârşesc într-însul închipuie Betleemul, cele ce s-au întâmplat la Naşterea Mântuitorului şi la închinăciunea magilor

Deci Proscomidiarul este aproape de Altar pentru că şi Betleemul este aproape de Ierusalim şi de Mormântul Domnului unde s-a şi pus mai

înainte, întrupându-Se pentru noi Cuvântul lui Dumnezeu, născându-Se din Fecioara Sfântă. Drept aceea se scoate Agneţul din prescură curată. Iar deasupra lui aduce steaua, pe care o închipuie aici steluţa, şi cu scutecele înfăşurându-se, pe care le închipuie aici procoveţele, în locul Darurilor celor de trei feluri sunt acestea: în locul aurului, Sfintele Vase, în locul smirnei darurile ce se aduc în Sfintele vase şi tămâia în locul tămâii, iar în locul închinăciunii şi al slavosloviei pe care le-au făcut păstorii şi magii sunt rugăciunile şi slavosloviile cele de la preoţi şi de la popor.

Capitolul 139
Pentru cuvuclíul Mesei

Iar baldachinul, care este pe dumnezeiasca Masă, însemnează Cortul cel nevăzut, care este împrejurul lui Dumnezeu, adică slava lui Dumnezeu şi darul cu care Însuşi Se acoperă, îmbrăcându-Se cu lumina ca şi cu un veşmânt şi pe scaunul cel preaînalt al Slavei Lui şezând.

Capitolul 140
Ce însemnează luminile cele multe, cele douăsprezece, cele trei şi celelalte care se aprind în Biserică?

Drept aceea luminile sunt în Biserică ca nişte stele într-un cer văzut. Înconjurarea luminilor arată tăria cerului şi planetele. Se mai pun şi alte candele aprinse, unele în chipul stâlpului de foc celui de demult, ca nişte stâlpi şi drepte, altele în chipul rugului, iar altele în chipul căruţei cu care s-a suit Ilie. Unele candele sunt cu trei lumini pentru Treime, precum sunt tricherele, altele cu şapte lumini după numărul darurilor, iar cele douăsprezece lumini pentru ceata Apostolilor, în mijlocul cărora stă o lumină mai înaltă în chipul Luminii celei mari a lui Iisus Hristos. Altele sunt dichere, adică cu două lumini, arătând cele două firi ale lui Hristos, şi alte sunt cu câte o lumină pentru Biserică despre care putem zice că arată că Treimea este una sau că arată pe vreunul din sfinţii la care s-a pus. Căci şi fiecare din sfinţi este lumină după împărtăşire, precum este şi sufletul lui sfeşnic viu şi strălucitor. Iar întărirea, buna cuviinţă a Bisericii şi frumuseţea pardoselii arată frumuseţea, curăţia şi cuviinţa sfinţilor şi a raiului. Căci precum am zis, Dumnezeiasca Biserică închipuie raiul, iar mai cu seamă şi mai mari decât raiul dăruieşte Darurile cereşti, căci nu are lemnul vieţii cel de atunci, ci pe singură Viaţa care Se jertfeşte şi Se dă. Şi nu are lemnul cunoştinţei care să pricinuiască goliciune celor ce vor mânca, ci are pe Înţelepciunea cea vie, care Se dă pe Sine întru hrană şi

întru băutură, cheamă şi înţelepţeşte pe cei fără de minte, şi le împarte jertfele ei, adică Trupul şi Sângele Său, şi nu mai zice cum a zis către Adam: „Nu mâncaţi ca să nu muriţi, ci veniţi de mâncaţi Pâinea Mea, Trupul Meu, şi beţi vinul care am dres vouă, Sângele Meu al Legii celei Noi; lăsaţi nebunia necredinţei şi veţi fi vii, căutaţi înţelepciunea dreptslăvitoarei credinţe, adică pe Mine, Înţelepciunea tuturor, ca să fiţi vii vieţuind în veci."

Biserica este frumoasă pentru că Cel ce a venit către noi cu frumuseţea ca Unul fără prihană este frumos şi Mire, şi Biserica cea nuntită Lui este frumoasă ca o nespurcată.

Capitolul 141
Pentru că se cuvine ca veşmintele Bisericii să se facă din materii scumpe

Deci la Biserică şi veşmintele se fac din materii scumpe, căci Dumnezeu S-a îmbrăcat în bunăcuviinţă şi în chipul Dumnezeieştii Bunătăţi şi Slave. Şi la Biserică sunt podoabe scumpe pentru că El are Slavă, Frumuseţe, Cuviinţă şi multă bogăţie a Darurilor Lui şi tot locul este plin de bună mireasmă şi de Miruri. Căci zice: mirosul mirurilor Tale este peste toate aromatele, şi smirna, şi stactia, şi casia din hainele Tale. Iar hainele lui Hristos sunt cei ce vieţuiesc după cum a vieţuit El. Drept aceea împreună cu miresmele şi cu celelalte lucruri scumpe se cuvine ai aduce Lui suflete şi trupuri curate şi mirositoare, de vreme ce şi Biserica lui Dumnezeu mai ales suntem noi. Precum zice şi Pavel: „Trup şi mădulare lui Hristos". Şi simţitoarele(aromatele) acestea care ne închipuie pe noi, sunt pentru noi, căci noi suntem împreună înţelegători şi simţitori. Acestea arată ale Altarului şi cele din afară, precum şi pe Mântuitorul nostru, Care S-a făcut îndoit pentru noi: Dumnezeu fiind cu adevărat şi om făcându-Se cu adevărat.

Capitolul 142
Pentru starea poporului în Biserică

În Biserică după rânduială stau întâi preoţii, după aceştia călugării, care au luat o viaţă mai înaltă şi cerească, şi au ales curăţia şi sărăcia. Aceştia se cuminecă mai înainte de toţi mirenii şi de toţi cei ce sunt în dregătorii, afară de împăratul, căci el are a doua ungere. Iar după călugări, ceilalţi creştini.

Capitolul 143
Când se cuminecă împăratul în Altar şi cum?

Împăratul se cuminecă înlăuntrul altarului, însă numai într-acea vreme a ungerii, după diaconi. Şi oarecum şi-im din tipicele cele vechi, nu la Sfânta Masă, ci punându-se la o parte Ant-imisul pe o altă măsuţă. Întâi arhiereii, preoţii şi diaconii după obicei se împărtăşesc făcătoarei de viaţă Pâini şi din obişnuitele sfinte pahare ale Dumnezeiescului Sânge.

După aceea, apropiindu-se împăratul, ia Preasfânta Pâine în mâna sa de la Patriarh ca şi diaconii, şi Făcătorul de Viaţă Sânge de la chiar Patriarhul, cumine-cându-se ca şi diaconii din Sfântul Pahar, care este gătit pentru dânsul. Aceasta s-a obişnuit dintru început căci această cinste o aveau împăraţii pentru ungerea împărăţiei, precum a luat şi locul deputatului Sfintei Biserici; şi aceştia se numeau purtători de grijă şi ca un uns al Domnului se numea împărat poporului creştinesc şi a toată lumea, căci ca un binecinstitor s-a numărat împreună cu clerul Bisericii.

Capitolul 144
Cum se alege împăratul?

Drept aceea şi când se încununează întâi se alege de alţi împăraţi, de va fi având împărăţia după moştenire, înălţându-l pe dânsul pe pavăză ostăşească înaintea poporului, care însemnează stăpânirea şi împărăţia oastei, şi-l ridică cei ce se află în dregătorii, ca pe unul ce se face cap acestora. şi ostaşii şi poporului i se închină şi-l laudă ca pe un stăpân al lor. şi el le dă daruri ca un domn, făcător de bine şi purtător de grijă.

Deci, întrând în Biserică arată plecăciunea şi năzuirea cea către Dumnezeu, care este tuturor începutul şi cere de la Dânsul Darurile Lui, de vreme ce este robul lui Dumnezeu. şi se roagă Lui ca să se facă împărat desăvârşit printr-Însul. Căci prin Împăratul împăraţilor Hristos, Împărăţesc împăraţii, şi Împărăţia cea veşnică este a Lui. Drept aceea şi intră întru Dumnezeiasca Lui Biserică ca într-o Sfântă Împărăţie, ca să ia cele ce sunt ale împărăţiei.

Capitolul 145
Cum se încoronează împăratul de la Biserică?

Drept aceea şi arhiereul cel ce are puterea lui Hristos şi poate să sfinţească, care are stăpânirea Duhului, cea fără de patimă şi mai presus de

pământ, îl primeşte pe el venind şi nu oricum îi dă lui ceea ce cere, ci întâi îl întreabă pe el ca să mărturisească de crede drept, şi de va avea purtare de grijă şi se va purta către supuşii lui cu dragoste şi cu dreptate.

Capitolul 146
Pentru ce se unge împăratul cu Mir şi se săvârşeşte cu rugăciuni?

Deci, făcându-şi mărturisirea cu gura sa, şi întărind cu iscălitura că trebuie să fie credincios către Dumnezeu, atunci îi dă stăpânirea lui propovăduindu-l înaintea poporului de împărat şi ungându-l cu Dumnezeiescul Mir şi săvârşindu-l cu preasfintele rugăciuni, căci ungându-l pe el însemnează şi ungerea Celui cu adevărat Împărat al tuturor şi după urmarea Sa îl pune pe dânsul pe pământ întărindu-l cu Duhul şi dăruindu-i lui Harul cel dătător prin bunamireasmă a Mirului, ca să pună stăpânitori şi voievozi în lume, iar cu rugăciunile întărindu-l şi păzindu-l şi săvârşindu-l şi cerându-i lui de la Cel Tare şi singur Puternic şi Domn al tuturor bunătăţile cele cereşti şi pământeşti. Drept aceea şi după rugăciunea cea dintâi, toarnă pe capul lui Mirul cruciş, arătând că Hristos l-a uns pe el şi Cel ce a biruit cu Crucea îl face pe dânsul a fi biruitor şi Cel ce are stăpânirea cea veşnică şi cununa Slavei, îi dă stăpânire şi îl face cap tuturor, că pentru aceasta îşi unge numai capul. Şi zice: „Sfânt", arătând că de la Cel sfânt se sfinţeşte şi se face a fi împărat de la Hristos Împăratul celor ce s-au sfinţit şi îşi încoronează capul cel ce s-a făcut stăpân tuturor; şi încoronându-se, îşi pleacă capul, făcând plecăciune, Împăratului tuturor. După aceea i se citeşte şi a doua rugăciune, ca cel ce a luat lucruri mari de la Hristos.

Capitolul 147
Pentru ce împăratul cel nou când va să se ungă se aduce de Părinţii lui, fiind împăraţi sau de voievozii oştilor?

Drept aceea şi ca un ales al lui Hristos, împăratul se aduce la arhiereu sau de către tatăl său sau de către cei mai mari care sunt în stăpâniri, mărturisind cu aceasta că nu a venit ca un tiran, că fiind ales după lege se face împărat.

Capitolul 148
Că şi la cei ce luau dregătorii se citeau rugăciuni din partea Bisericii

Precum la împăraţi asemenea şi la ceilalţi din celelalte dregătorii se făcea, căci după alegerea şi aşezarea împăratului, se aducea la biserică şi înaintea sfintelor Uşi Împărăteşti, punându-se antimisul pe Masă, făcea rugăciune şi îi blagoslovea patriarhul, şi pentru aceasta socotesc întru toate lucrurile lor, pentru că se pleca Bisericii şi lua sfintele rugăciuni, iar împăratul după ce se ungea şi se blagoslovea de mâna arhiereului şi lua stema şi Crucea pe cap întru apărarea drept slăvitoarei credinţe, după aceea lua şi ţărână în mahramă, cu care însemna că stăpânirea este stricăcioasă, şi atunci de toţi se laudă.

Capitolul 149
Pentru ce peste hainele cele împărăteşti se mai îmbracă împăratul şi cu haină asemenea cu mantia cea arhierească?

Peste cele împărăteşti, împăratul se îmbracă şi cu haină sfântă, care este a deputatului, însemnând buna tocmeală şi buna cucernicie ce este dator a face Bisericii, şi încă ia şi toiag, însă nu vreunul greu şi tare, ci uşor şi moale, însemnând că trebuie să certe cu blândeţe.

Capitolul 150
Pentru ce împăratul când se face vohodul cu Tainele merge înainte?

Împăratul merge înaintea Sfintelor Daruri, mărturisind că este dator ca să facă bună tocmeală şi pace în biserică şi să meargă el înainte şi să o îndrepteze, şi să-i gonească pe cei tulburători, şi pe toţi să-i facă să i se plece ei, şi să-i fie robi, de vreme ce şi el mărturiseşte a fi rob şi credincios, mergând înaintea Înfricoşatelor Taine cu capul gol şi face ascultare ca unei maici. Şi mai mărturiseşte încă că va umbla în calea lui Dumnezeu care duce la Împărăţia Cerului, pentru că înconjură prin biserică, (cu care arată viaţa aceasta de aici) şi vine la uşile altarului unde stă aproape de preoţii cei ce să roagă pentru el ca să dobândească Împărăţia lui Hristos; iar peste puţin şi aceeaşi Împărăţie prin arvună o ia.

Capitolul 151
Că împăratul intrând în altar se cumineca

După Liturghie, intrând în altar ca în cer, se împărtăşeşte însuşi Împărăţiei cerului lui Iisus Hristos Dumnezeul nostru şi se face cu adevărat împărat cu Sfânta Cuminecătură, precum zice Dumnezeiescul Dionisie, că toate se săvârşesc printr-aceasta.

Capitolul 152
Unde stau credincioşii şi cei chemaţi şi cei ce sunt greşiţi?

Deci într-acest chip stă binecredinciosul popor în biserică, care însemnează această lume văzută, ce este din cer şi din pământ şi numai cei ce sunt binecinstitori încap într-însa, care stând pe pământul lui Dumnezeu, laudă pe Stăpânul cerului şi al pământului; iar cei păgâni sau cei de altă credinţă, nu se cade nicicum a sta în biserică, căci nu are împărtăşire Hristos cu Veliar; iar după amvonul dinspre partea bisericii cei mai de jos, stau cei ce mărturisesc credinţa, dar încă nu sunt botezaţi. Drept aceea, ca cei ce încă nu sunt credincioşi desăvârşit, nici mădulare însemnate ale Bisericii, se scot afară când este să iasă cu Darurile, căci nu sunt vrednici aceştia Dumnezeieştii Cuminecături, măcar că locuiesc în făptura lui Dumnezeu, care este lumea dumnezeieştii Împărtăşiri, ca cei ce s-au născut cu naşterea cea stricătoare şi trupească, căci nu s-au învrednicit şi vieţii celei fără de moarte. Deci, se scot aceştia încă şi cei ce au făcut păcate după Botez, sau se vor fi lepădat de Dumnezeu sau în sânge frăţesc se vor fi spurcat, sau şi alte păcate de vor fi făcut care opresc de la Cuminecătură pe creştin.

Capitolul 153
Că acum nu se scot dimpreună cu cei chemaţi

Mai înainte şi cei ce ar fi căzut într-alte greşeli se scoteau când ieşeau cei chemaţi, dar acum pentru gonirile tiranilor aşa au socotit Părinţii că este bine cei chemaţi şi cei ce s-ar fi lepădat şi ucigători să se scoată, iar cei ce vor fi şi greşiţi într-altele, botezaţi fiind, se lasă în biserică canonizându-se ei de la duhovnicii lor. Deci aceia care se scot, stau in tinda bisericii sau şi la locul celor chemaţi când se săvârşesc Înfricoşătoarele Taine.

Capitolul 154

Pentru tinda bisericii şi locul celor chemaţi ce se cheamă catehumeni

Pentru aceasta s-a găsit de cuviinţă ca şi aceştia prin auzire şi prin vedere numai, să se împărtăşească celor dumnezeieşti şi prin buze şi prin limbă să mărturisească credinţa şi să cânte cuvintele bunei-cinstiri, iar nu să şadă la un loc cu credincioşii. Deci dacă nu sunt vrednici a sta la Liturghie în biserică, cu mult mai vârtos Înfricoşatei Cuminecături a se împărtăşi. Drept aceea am zis că tinda bisericii şi catehumena, închipuie pământul şi aceştia ca unii ce trăiesc dobitoceşte stau pe pământ, iar nu în cerul pe care îl închipuie biserica.

Capitolul 155

Pentru ce la începerea rugăciunilor sunt afară din biserică şi ce însemnează deschiderea uşilor şi intrarea noastră?

Aceasta şi acum arătând-o la începerile rugăciunilor stând din afară ca înaintea raiului, sau a însuşi Cerului, închipuind cu starea aceea de afară că şedem numai pe pământ. Şi cei ce se pocăiesc, sau cei ce se pocăiesc de lepădarea ce au făcut-o faţă de Dumnezeu, sau cei ce se pocăiesc pentru ucidere, sau cei chemaţi, adică cei ce învaţă credinţa; iar deschizându-se uşile noi intrăm în Dumnezeiasca Biserică ca în rai sau ca în cer, iar aceia rămân afară, arătând cu aceasta că nouă ni s-au deschis cele cereşti şi intrarea în Sfânta Sfintelor acum am aflat-o, şi ne suim către lumină şi ne apropiem de Scaunul Domnului. Căci mergem către răsărit şi către Altar, şi ne răpim cu dumnezeieştile cuvinte şi cântări ca cu nişte pori în văzduh în biserica cea mai dinăuntru întru întâmpinarea Domnului, care ne-a ridicat pe noi sus, suindu-Se la cer şi singur pe Sine ne-a gătit nouă care, ca pururi cu Însuşi Domnul să fim, jertfindu-Se pentru noi.

Drept aceea, se deschid şi uşile bisericii şi Uşile Împărăteşti de la altar, însemnând că cele de sus se deschid şi cu cele de pe pământ se unesc. Iar cei chemaţi şi ceilalţi încă stau pe pământ sau stau din-afară de tot de biserică, precum sunt cei ce s-au lepădat de Dumnezeu, şi cei ce au făcut ucidere, sau intră puţinel mai înăuntru în biserică, precum sunt cei chemaţi, iar nu intră mai înăuntru, care peste puţin vor să se scoată şi de acolo.

PARTEA A VI- A
Pentru sfintele hirotonii

De vreme ce trebuie să ştim noi, cei hirotonisiţi, tainele celor ce ne-am învrednicit ca, cunoscând de ce daruri ne-ams învrednicit să fim robi mulţumitori către Făcătorul de bine şi să ne sârguim cu frică spre dumnezeiescul Lui lucru, cât ne va fi cu putinţă, pentru ca să aflăm şi plată mult înmulţită, luând pentru oarecare puţină nevoinţă şi durerea cea negrăită răsplătire şi astfel de răsplătire precum să poată lua omul de la Dumnezeu.

Capitolul 156
Că afară din altar se fac două hirotonii: a citeţului şi a ipodiaconului, iar în altar trei: a diaconului, a preotului şi a arhiereului

Deci două hirotonii, adică puneri de mâini se fac din afară de altar, a citeţului şi a ipodiaconului, dar se fac şi alte hirotonii ale dregătoriilor bisericeşti, precum este a deputatului sau a purtătorului de lumânări, care se fac mai înainte de a citeţului şi care nu ştiu de ce nu se mai fac acum, căci la Biserica Tesalonicului puţin mai înainte se obişnuia şi tipicele cele mai vechi scriu aceasta. Iar mai ales hirotonii sunt trei, care se fac înăuntrul altarului şi pe Sfânta Masă în chipul Treimii, pentru care vorbeşte Sfântul Dionisie: a diaconului, a preotului şi a arhiereului. Pe una o numeşte slujitoare ca a unui slujitor, având rânduiala ca în cele două, căci diaconul nu poate lucra fără episcop sau fără preot; iar pe alta adică a preotului o numeşte săvârşitoare, căci Tainele: Liturghia, Botezul, şi altele le săvârşeşte, dar nu toate, căci hirotonie nu poate face, pentru că nu are Harul cel dătător, nici nu poate lucra altă săvârşire fără numai Tainele şi Botezul.

Capitolul 157
Că numai arhiereul face toate ale bisericii

Iar arhiereul este luminător, căci se închipuie Părintelui luminilor şi are puterea Lui, toată rânduiala, toată Taina şi toată săvârşirea printr-însul se face.

Însuşi botează, face Miruri, hirotoneşte slujitori adică diaconi, săvârşitori, adică preot şi luminători, adică arhiereu; el face citeţi, cântăreţi şi călugări; el sfinţeşte biserici, suie la treaptă, binecuvântează nunta, aşează în starea cea bună pe cei ce păcătuiesc a păzi fecioria şi toate le poate face cu Harul lui Hristos. Ca dintr-un izvor al luminii toate printr-însul se săvârşesc şi de aceea arhiereul se numeşte luminător.

Capitolul 158
Cum se săvârşeşte citeţul de către arhiereu

Cel ce voieşte a se hirotonisi citeţ, fiind mărturisit că este cu viaţă curată, vrednic de treaptă sfântă şi că ştie carte bisericească, se aduce la arhiereu, care este îmbrăcat cu sfintele odăjdii şi cu omoforul, pe care-l poartă la fiecare Sfântă Taină, închipuind cu aceasta pe Iisus Dumnezeul Care S-a întrupat. Zice: „Bine este cuvântat Dumnezeu". Mulţumind cu cuviinţă de tot lucrul lui şi mai vârtos ca un om ce se alege a fi slugă Lui, şi clericii zic: „Sfinte Dumnezeule", ţinând lumini, căci luminare se face şi se dă Harul. Arhiereul, blagoslovind veşmântul cel negru, îi porunceşte să se îmbrace cu dânsul, arătând cu acea haină smerenia şi cucernicia vieţii. După aceea se aduce la dânsul şi se blagosloveşte de dânsul în chipul Crucii în trei forme. Apoi se şi însemnează, căci arhiereul îi tunde perii capului lui în cruciş, zicând: pe dânsul dumnezeiescul şi înfricoşatul nume al Treimii, de la care este toată Taina şi slujba cea sfântă; şi întâi tunzându-l pe creştet zice: „în numele Tatălui", de aici la frunte zicând şi al Fiului, de aici de latura capului din dreapta, zicând: „şi al Duhului Sfânt", apoi iarăşi de latura cea din stânga, săvârşind Crucea, zice: „totdeauna acum şi pururea", şi toţi la fiecare nume al Treimii zic: „Amin", mărturisind împreună şi adeverind cele ce se zic de arhiereu. Luarea părului însemnează sfinţirea, pentru că părul este ca o înflorire din tot trupul şi însemnează că se aduce lui Dumnezeu pârgă de la om. Iar în chipul Crucii se tunde pentru Iisus, că Însuşi întrupându-se şi răstignindu-Se se sfinţeşte. Iar pe numele Treimii pentru că aceasta este făcătoare şi săvârşitoare tuturor.

Capitolul 159
Pentru ce se însemnează citeţul şi că tunderea trebuie să se facă totdeauna

Se tunde la creştet, căci Hristos este Capul şi Creştetul tuturor, şi însuşi pe creştet şade, mintea o sfinţeşte şi Cap al lor este. Deci însemnarea pe creştet se face mai mare, pentru că dintr-aceasta ca dintr-o rădăcină să vie sfinţenia în tot omul. După aceea iarăşi se aduce la arhiereu care-i blagosloveşte sfita şi el îi sărută mâna şi o pune pe grumaji, arătând că a venit la jugul preoţiei sub acoperământul lui Dumnezeu şi se dă pe sine slugă lui Dumnezeu. Apoi se blagosloveşte de trei ori deasupra tunderii, şi punând arhiereul mâna pe creştet unde s-a tuns arată puterea lui Dumnezeu cea acoperitoare şi că i se dă lui din Har şi se roagă ca să se sfinţească cel ce se săvârşeşte. Atunci cu toată înţelepciunea şi înţelegerea se face citirea dumnezeieştilor cuvinte şi aşa mulţumind săvârşeşte rugăciunea. Iar după rugăciune iarăşi îl însemnează zicând: „Pace", pentru pacea cea de la Dumnezeu şi de este citeţ i se porunceşte să citească o faţă (pagină) din Apostol, iar de este cântăreţ, din Psaltire, şi dându-i pace şi rugându-se pentru el îl slobozeşte, întărind cu însemnarea pretutindeni pe cel ce s-a hirotonisit; unii însă socotesc şi cuvintele ce se citesc atunci ca nişte începături şi le au ca semne pentru viaţa celui hirotesit.

Capitolul 160
Câte trebi face citeţul?

Cel ce s-a făcut citeţ, citeşte poporului Dumnezeieştile Scripturi, poruncindu-i-se de către diaconi sau de către preoţi, adică sfintele cuvinte ale Proorocilor şi ale Apostolilor, stând cu capul gol în mijlocul bisericii. Dar şi în altar intrând ca o slugă a altarului aprinde lumânările, aduce foc preotului, merge înaintea Darurilor purtând sfeşnicul, el aduce prescurile şi apa cea încălzită. El îngrijeşte biserica şi face ascultare la celelalte treburi ale Bisericii; el citeşte pe carte şi ca să zic mai pe scurt este slujitor lucrurilor dumnezeieşti în Biserică, dator fiind a face toate cu cucernicie şi să cunoască al cui slujitor este, şi că este slugă a lui Dumnezeu şi al celor ce se apropie de El; şi slujeşte împreună cu Sfinţii Îngeri, intrând acolo împreună.

Capitolul 161
Pentru ipodiaconi

După citeţii aceştia, precum am zis este rânduiala ipodiaconilor care este mai înaltă ca una ce este după diaconi. Citeţii şi cântăreţii după însemnarea cea dumnezeiască au voie şi să se însoare, iar ipodiaconii nicidecum. Aceştia dar, făcându-se mai întâi citeţi şi slujind bine, la vremea cea rânduită iau şi hirotesia care se dă la omul cel ajuns la vârsta de douăzeci de ani.

Capitolul 162
Hirotesia ipodiaconului

Arhiereul stând îmbrăcat înaintea uşilor împărăteşti, până a nu se începe Sfânta Liturghie se aduce cel ce va lua hirotesia ipodiaconului, având pe grumajii săi sfita, şi cu porunca arhiereului i se ia sfita şi se îmbracă cu stiharul pe care îl blagosloveşte. Arhiereul mai înainte, închinându-se spre răsărit lui Dumnezeu Dătătorului de lumină, care stihar arată că vine spre mai mare luminare. La fiecare hirotesie şi hirotonie se aprind lumânări spre slava Marii Lumini şi spre arătarea Luminii celei Dumnezeieşti care se dă atunci.

Capitolul 163
Pentru ce ipodiaconul se îmbracă cu stihar alb şi se încinge?

Stiharul cel alb arată îmbrăcămintea cea mai curată şi fără de patimă a Slavei lui Dumnezeu, de aceea îl şi încinge pe el, însemnând că veşmântul curăţiei lui nu-l mai are în voie, ci trebuie să-l strângă pe el împrejurul vintrelor lui prin curăţie, de vreme ce nu poate să se mai însoare. Deci, venind, se însemnează prin tundere, căci cel ce s-a omorât şi este viu, acesta îl săvârşeşte pe el şi hirotesindu-se i se citeşte rugăciune care arată că de la Dumnezeu are darul şi acoperământul. Iar rugăciunea este aceasta: „Că Tu Cel ce ai pus în Biserică treptele şi rânduielile, primeşte pe acesta ca să stea înaintea uşilor Sfintei Tale Biserici ca să aprindă sfeşnicul sălăşluirii Slavei Tale şi să fie desăvârşit robul Tău, şi celelalte". Şi mulţumind şi însemnându-l pe el îi pune pe umeri mahramă şi în mâini îi dă ibricul şi ligheanul, iar el sărutând mâna arhiereului le ia pe acestea mulţumind că s-a învrednicit a fi slujitor unora ca acestea, iar arhiereul întinde mâinile şi se spală.

Capitolul 164
Cum lucrează ipodiaconii?

Aşa blagoslovindu-se cel ce s-a hirotesit şi sărutându-se cu ceilalţi ipodiaconi ca cel ce s-a făcut de un acelaşi rang, se duce lucrând împreună cu dânşii cele ce sunt ale ipodiaconilor. Şi păzeşte Uşile Sfinte ca să nu intre cineva din cei nevrednici în Sfântul Altar. Ia cu mâna sfintele vase şi le aşează pe ele după rânduială, ca să aducă preoţii Darurile găsindu-le gătite; şi pe cei chemaţi îi scoate afară când zice diaconul: „Câţi sunteţi chemaţi ieşiţi", şi la Litanie el ţine Crucea şi merge înainte. Candela ce arde la Sfânta Masă, tricherul altarului şi luminările ipodiaconii le gătesc. Drept aceea şi după diaconi înaintea Sfintelor Uşi Împărăteşti, la toată Liturghia când este trebuinţă a sluji arhiereului, vin aceştia la dânsul şi se cuminecă Sfintelor Taine.

Capitolul 165
Pentru diaconi

După aceasta sunt diaconii, care se numesc slujitori şi leviţi ca cei din Legea Veche însă aceştia nu se potrivesc cu cei de demult, căci aceia slujeau umbrei, iar aceştia Adevărului. Aceştia sunt asemenea cu cei şapte diaconi ai Apostolilor, căci slujesc nu numai Tainelor, ci fac şi alte treburi bisericeşti.

Capitolul 166
Cum că diaconii, ca cei şapte diaconi ai Apostolilor se orânduiesc judecători şi cârmuitori şi la alte treburi mai mari

Şi aceasta până acum se obişnuieşte, căci pe diaconii cei aleşi îi pun şi în rânduiala episcopilor, şi cruci au pe cap, şi judecători sunt şi unul dintr-înşii este iconom lucrurilor şi treburilor Bisericii celei mari şi poartă grija pentru clerici şi pentru săraci, după cum era Sfântul Ştefan; iar altul poartă grija sfintelor mânăstiri, altul poartă grija sfintelor vase şi bunei rânduieli bisericeşti, altul îndreptează pe preoţi şi judecăţile, şi are în seama sa cărţile de judecată, altul îngrijeşte de Sfintele Biserici cele din cetate ca să fie în bună orânduială şi mai vârtos ale altarului, iar altul poartă grija celor ce se întorc la credinţă.

Capitolul 167
Pentru ce dau mărturie şapte preoţi iar nu diaconii pentru cel ce este să se hirotonisească ipodiacon sau diacon

Cel ce se va face diacon nu se hirotoniseşte mai-nainte de nu va aduce mărturie vrednică despre viaţa lui, precum şi ipodiaconul, pentru că şi atunci când au făcut diacon pe Ştefan nu l-ar fi făcut dacă nu l-ar fi cunoscut pe dânsul plin de Duhul Sfânt, de înţelepciune şi de putere. De vreme ce aceasta s-a mărturisit de el atunci, trebuie dar de şapte preoţi să se mărturisească iar nu de diaconi, pentru că mărturia, ca să fie desăvârşită, se cuvine să fie a preotului sau a celor ce sunt desăvârşiţi.

Capitolul 168
Că trebuie cel ce se hirotoniseşte să fie cu anii desăvârşit

Şi desăvârşit cu anii trebuie să fie, iar nu nevârstnic, căci de vreme ce la ale lumii nu este crezut cel ce nu este în vârstă, cu atât mai vârtos trebuie să fie desăvârşit cel ce slujeşte la cele dumnezeieşti, ca pentru vârsta cea deplină să aibă întărire şi cinste. Aceasta o zic dumnezeieştile canoane ale purtătorilor de Duh Părinţi care au înfrumuseţat şi au tocmit toate, deşi unii cu socotinţa dumnezeieştilor arhierei scurtează vremea cea orânduită pentru hirotonia diaconilor, la călugării cei ce se află supuşi. De vreme ce nu este voia la ei ci la alţii. De va fi aceasta adevărată, se poate scurta vremea cea orânduită, iar cele date cu pravilă se cade să se păzească. Deci vine cel ce va să primească hirotonia şi întâi se mărturiseşte nu de doi sau de trei ci de şapte preoţi ca unul ce se va face slujitorul Duhului. Drept aceea se mărturiseşte de preoţii cei ce sunt desăvârşită mărturie şi au Harurile Duhului desăvârşit; şi după numărul cel de şapte al Darurilor ce au preoţii, iar de şapte se mărturiseşte ca să fie adevărată alegerea şi mărturia, pentru că şi slujitorul Sfintelor Taine ale bisericii, trebuie de toţi să fie ales, pentru ca să nu fie bănuială de orice. De vreme ce şi Ştefan de toţi a fost mărturisit de toţi a fost mărturisit a fi plin de înţelepciune şi de credinţă. Iar martorii îşi încredinţează mărturia lor cu ale lor mâini, că şi cu viaţa este vrednic a se face preot şi cu vârsta este desăvârşit a sluji.

Capitolul 169
Hirotonia diaconului

Şi încă de nu se va fi făcut ipodiacon se face mai întâi ipodiacon precum am zis, mai înainte de a se începe Liturghia şi-l face dinaintea

Uşilor Împărăteşti, de vreme ce nu slujeşte rugăciunilor altarului, ci celor dinafară şi altor lucruri de trebuinţă.

Iar de se va fi hirononisit mai înainte ipodiacon, atunci după săvârşirea Dumnezeieştilor Daruri mai înainte de-a zice diaconul: „Pe toţi sfinţii pomenindu-i", stând în mijlocul bisericii zice de trei ori cu glas: „Câţi sunteţi credincioşi", pentru ca prin aceasta să-şi facă pe de o parte slujirea ipodiaconului, scoţând pe cei chemaţi şi lăsând numai pe cei credincioşi la Liturghie şi la Cuminecătură, că vrând să se hirotonisească diaconul face ca un sfârşit lucrării ipodiaconiei lui, precum şi cel ce voieşte să se hirotonisească preot citeşte Evanghelia şi poartă pe cap Sfintele Daruri la vohod; iar pe de alta o face, mărturisind pe sine, că fiind curat prin toate mărturiile şi mai cu seamă prin Dumnezeu, vine a se hirotonisi. Deci după ce zice: „I", se duce prin porunca arhiereului de doi diaconi în altar şi aprinzându-se lumini întru Slava lui Dumnezeu, Care este Lumina cea dintâi, şi întru arătarea Dumnezeieştii Lumini, înconjoară Jertfelnicul de trei ori.

Şi ţinându-l pe el diaconii de mâini şi alţii mergând înainte, fac împreună dans, cântând: „Sfinţilor mucenici, şi Slavă Ţie, Hristoase, Dumnezeule", şi de trei ori se închină la Sfânta Masă, adică la fiecare înconjurare câte o dată, ca la un Scaun al lui Dumnezeu, căci Însuşi Hristos se află acolo prin Sfintele Taine. Deci pentru cinstea Treimii înconjoară de trei ori. Iar diaconii îl ţin de mâini pentru ca să fie rândul lor şi cântarea mucenicilor se cântă, pentru că şi cel ce aduce s-a nevoit de a biruit, vieţuind bine, păzindu-şi credinţa şi ferindu-şi curăţia şi pentru aceea se încununează. Drept aceea şi Biserica cheamă pe mucenici împreună dănţuitori, şi roagă ca să ne vină nouă din destul dumnezeiasca milă, dar încă slavosloveşte pe Hristos Începătorul Tainelor, Cel Ce este bucuria Apostolilor şi a mucenicilor, căci aceasta este Povăţuitorul şi Pricinuitorul biruinţei şi cununilor, ca Unul ce a murit pentru noi şi S-a preaînălţat. Treimea cea întru o Fiinţă se cade a o propovădui, căci aceasta este Bucuria cea adevărată şi Veselia cetelor celor ce prăznuiesc în cer; şi atunci este bucuria mai cu seamă la omul acela care prin hirotonie se sfinţeşte şi se face slujitor celor de sus. Deci după întreita dănţuire la care iau parte şi îngerii, veselindu-se mai mult decât noi, căci sunt mai presus de noi cu înţelegerea şi pentru cele ce se săvârşesc atunci se minunează, mai mult decât noi pricepând. Se aduce cel ce se hirotoniseşte la arhiereu, arătând cu aceasta că s-a ales, şi, vrednic fiind, se aduce să slujească lui Dumnezeu.

Apoi pleacă capul arătând că este rob şi că cu mulţumire şi smerenie primeşte Harul şi se însemnează de trei ori pe cap, la începerea hirotoniei pomenind numele Sfintei Treimi, căci tot Harul este de la Dânsul prin Unul Cuvântul, care S-a întrupat şi cu Trupul S-a răstignit. După aceea

pleacă un genunchi, arătând că este plecat şi cu totul dat lui Dumnezeu şi că ia numai un Har al Sfintei Liturghii, precum zice Dionisie, ca să dea ascultare, să cheme şi să glăsuiască, că aduce, numai, şi porunceşte, cheamă să se apropie iar nu şi săvârşeşte. Căci zice: „Blagosloveşte, Stăpâne", pentru că el nu poate face aceasta şi îndeamnă, zicând: „Domnului să ne rugăm", iar nu se roagă el şi că înţelepciune să luăm şi cu înţelepciune să luăm aminte, iar nu săvârşeşte el. Deci ca unul ce slujeşte iar nu săvârşeşte, pleacă numai un genunchi, pentru că s-a învrednicit numai unui har al dumnezeieştii slujbe, şi aceasta o face luând blagoslovenie de la preot iar nu de la sine, căci este slujitor.

Deci plecând genunchiul şi la Sfânta masă, plecând capul, pentru că aceea însemnează pe Hristos, Capul tuturor şi pe dânsa este Mirul – Darul Duhului, sunt şi Tainele însuşi Iisus, stând atunci înainte şi descoperite de vreme ce se şi face slujitor Aceluia ce S-a jertfit pentru noi, şi cuvintele Lui sunt pe Masă care este Mormântul Lui, şi sub dânsa sunt moaştele mucenicilor, pe care şi spre ajutor i-a chemat cu cântarea; pentru că şi cel ce se hirotoniseşte este mucenic de voie, petrecând în drept slăvitoarea credinţă şi curăţie. Iar rezemând fruntea de Masă cheamă pe Însuşi Iisus spre a-i fi lui milostiv şi să se sălăşluiască într-însul împreună cu Părintele şi cu Duhul. Apoi îşi pune arhiereul dreapta lui pe capul aceluia, arătând umbrirea Harului şi Darul de pe care i-l dă Hristos, că şi pe Apostoli şi-au pus mâinile după cum zice:

„Că Însuşi ridicându-şi mâinile i-a blagoslovit pe ei" şi Duhul pogorându-Se a şezut pe capetele lor. Drept aceea toţi luau Harul cu punerea mâinilor, şi precum Mâinile lui Dumnezeu ne-au zidit pe noi, şi acum mâna slujeşte spre a doua zidire a oamenilor, şi că Dreapta Domnului a făcut putere, Dreapta Domnului înalţă. Şi scrie: „Dreapta Domnul s-a preaslăvit întru tărie şi Dreapta Ta şi Braţul Tău, Fiul Părintelui şi Luminarea Feţei Tale Duhul cel Sfânt, acelea m-au povăţuit şi m-au adus la Muntele cel Sfânt, la înalta şi cereasca Biserică, şi întru sălaşurile Tale întru care Însuţi sălăşluieşti, Cel Ce locuieşti în ceruri". Şi diaconul zice: „Să luăm aminte", pentru că la cele mari se cuvine a lua aminte şi a se cuceri. Apoi arhiereul zice: „Darul cel dumnezeiesc", mărturisind că Darul Treimii este de obşte şi pe acesta chemându-L, iar zice: „Care pururea tămăduieşte cele neputincioase", căci smeriţi şi foarte neputincioşi suntem şi mai vârtos la nişte lucruri ca acestea ale lui Dumnezeu.

Drept aceea, şi tămăduirea noastră, a neputincioşilor, de la Darul acesta este, căci Acela dă putere şi cele cu lipsă le împlineşte, că nu noi de la noi avem ceva sau putem, ci însuşi Harul lui Dumnezeu care pe toate le poate şi le dă oricâte avem noi, care şi plineşte ce este lipsă întru noi, îl aşează şi săvârşeşte, iar împreună cu Cuvântul şi Harul se dă, că nici vreme nu

trebuie să treacă la Puterea cea întru tot puternică şi singură săvârşitoare. Şi zice şi numele (cutare) pentru ca să se scrie acesta sus şi să fie cunoscut îngerilor şi oamenilor de vreme ce se face slujitor şi lui Dumnezeu. Şi zice: „Pe cucernicul ipodiacon întru diacon. Cinsteşte şi darul cel dintâi şi pe cel ce îl are ca pe o slugă a lui Dumnezeu, ca pe cel ce are Darul lui Dumnezeu şi lucrează întru Hristos". Iar zicând întru diacon, dă darul cel ce hirotoniseşte şi cel hirotonisit îndată ia diaconia prin cuvântul arhiereului, căci este lucrător cu Preasfântul şi dumnezeiescul Duh şi zice nu ca un om, ci ca un arhiereu: „Cu Darul", şi pe Harul l-a chemat şi Harul Lui lucrează, căci Cuvântul lui Dumnezeu este lucrător şi că toate le lucrează Unul şi acelaşi Duh.

Deci, atunci îndată din ipodiacon s-a făcut diacon; dar mai trebuie să citească arhiereul şi alte rugăciuni şi toate cele ce sunt după rânduială, căci nu e destul numai cuvântul: „din ipodiacon întru diacon", sau la altă oarecare treaptă, ci trebuie a-şi avea capul pus pe Sfânta Masă, şi plecând genunchiul să aibă mâna arhiereului pusă pe capul lui, şi să zică rugăciunile cele rânduite şi ecteniile şi să se însemneze şi vrednic să se propovăduiască, şi sfânta sărutare să facă, căci acestea toate săvârşesc pe cel hirotonisit şi trebuie să se facă de vreme ce şi în celelalte Taine într-acest chip este, atâta doar că toate cele orânduite se fac şi nimic să nu rămână, fiindcă fiecare din cele ce se fac pentru oarecare pricină se fac. Iar apoi şi aceasta zice: să ne rugăm dar pentru el ca să vină peste el Harul Sfântului Duh, prin care arată că cheamă şi Harul lui Dumnezeu şi că prin har lucrează hirotonia. Cheamă şi toată Biserica ca să-i fie într-ajutor la lucrul hirotoniei pentru sine şi pentru cel ce se hirotoniseşte: „Că de a avut Petru ajutor Biserica întru rugăciuni cu mult dar mai vârtos decât el". Drept aceea şi toţi zic: „Doamne miluieşte" de trei ori, întru Slava Treimii şi el de trei ori însemnează cu mâna pe cel ce se hirotoniseşte, săvârşindu-l pe el în Treime prin Cruce. Apoi având mâna pusă pe el, se roagă ca să vină peste el harul sfintei slujbe şi să-l aşeze ca şi pe întâiul Mucenic Ştefan, şi celelalte. După aceea, zice vosglaşenia (ecfonisul) slavoslovind Treimea.

Atunci dar, la venirea Duhului, se face pomenire tuturor credincioşilor, unul din diaconi citind ecteniile ce sunt rânduite şi zicând: „Domnului să ne rugăm", pentru arhiereu şi pentru lucrul mâinilor lui, adică pentru cel ce se hirotoniseşte, ca să-l păzească pe acesta nevinovat, pentru împăraţi, pentru cetate şi pentru tot poporul creştinesc, căci se cuvine a se ruga pentru credincioşi la venirea Harului şi a-i pomeni, căci atunci Harul Duhului se dă tuturor din destul.

Capitolul 170
Că trebuie cel ce se hirotoniseşte să se roage pentru toţi când se hirotoniseşte, fiindcă este de folos

Cel ce se hirotoniseşte trebuie să se roage pentru toţi mai cu osârdie atunci, căci precum am înţeles de la Părinţi, ori pentru câte se va ruga atunci cel ce se hirotoniseşte, însă lucruri plăcute lui Dumnezeu, le primeşte atunci de la Dumnezeu, ca unul ce se sfinţeşte şi se învredniceşte Darului. Drept aceea şi eu frate, de multe ori pe cei ce se hirotoneau i-am rugat când se hirotoneau a se ruga pentru mine şi a mă pomeni atunci, ca să aflu milă.

Deci, după ce se zic ecteniile, arhiereul având mâna pusă pe capul lui, căci printr-însa lucrează Harul, zice şi a doua rugăciune şi cere ca să se umple cel hirotonit de credinţă şi înţelepciune, de putere şi de sfinţire, cu venirea dumnezeiescului Duh. Acestea smerindu-se le zice, că socoteşte a se da Darul celor vrednici, nu întru punerea mâinilor sale, ci întru cercetarea milei celei dumnezeieşti.

Deci, prin punerea mâinilor se arată cercetarea milei celei dumnezeieşti şi că Darul vine spre cei vrednici. Apoi se roagă ca el să fie afară din tot păcatul, căci nimeni nu este vrednic către nişte slujbe ca acestea, bine slujind a lua plata ostenelii de la Hristos. Astfel laudă cu glas pe Dumnezeu, căci se cuvine a mulţumi pentru toate dumnezeieştile Daruri. Şi îl însemnează de trei ori, lucrând săvârşirea şi ridică de pe Masă pe cel hirotonisit.

Capitolul 171
Că de trei ori cruciş însemnează arhiereul cu mâna pe cel ce se hirotoniseşte şi-l săvârşeşte

În toate vezi Treimea propovăduindu-se, lucrând întru noi şi săvârşind dumnezeieştile Daruri. Căci îndată, pe cel ce vine să se hirotonisească, îl însemnează de trei ori, care este începutul sfinţirii şi al hirotoniei. După chemarea dumnezeiescului Har îl însemnează a doua oară iarăşi de trei ori, lucrând întru dânsul prin Cruce în chipul Treimii, hirotonia, care atunci este săvârşită pe jumătate, zicând toţi: „Doamne miluieşte". Şi a treia oară, după rugăciuni, îl însemnează iarăşi de trei ori ca pe unul ce l-a săvârşit cu dumnezeiasca putere sau slujitor, sau preot, sau episcop. Că şi la hirotoniile acelea se face însemnare tot de trei ori, la începutul hirotoniei, la mijloc şi la sfârşit, întru cinstea Treimii, pentru că numai singură Treimea este pricina începerii, jumătăţirii şi sfinţirii.

Fiindcă aceste trei rânduieli: a preotului, diaconului şi episcopului sunt îngereşti, prin însemnările cele de trei ori pe care le face arhiereul de câte trei ori la cei ce se hirotonisesc însemnează numărul celor nouă cete îngereşti, care întreindu-se propovăduiesc Treimea.

Capitolul 172
Ce însemnează a scula pe cel ce se hirotoniseşte şi a-l îmbrăca cu veşminte?

Ridicând arhiereul de pe Masă pe cel hirotonisit însemnează că: ridicându-se de la mica şi smerita rânduială s-a înălţat la o rânduială mai înaltă; jos fiind şi smerit l-a ridicat şi l-a înălţat. După aceea îl îmbracă şi cu veşminte asemenea după treaptă. Şi mai înainte de hirotonie, zicând să-şi descingă brâul stiharului şi să lase ibricul cu ligheanul, arată că cel hirotonisit se înalţă de la rânduiala cea mai mică la o slujire mai mare, însă nu slujire trupească, ci slobodă de materie, căci nu s-au aşezat ca să închidă uşile împărăteşti, nici ca să aprindă lumânările, nici ca să scoată pe cei chemaţi, ci ca să slujească tainelor de care se înfricoşează îngerii.

Capitolul 173
Ce însemnează orarul şi pentru ce-l pune diaconul pe umărul cel stâng?

Deci se încing şi aceştia cu orarele numai la Cuminecătură pentru arătarea, cucernicia şi smerenia lui.

Drept aceea, cel ce s-a hirotonisit, ca acela ce are rânduială îngerească se înfăşoară cu orarul care arată firea cea nevăzută a îngerilor şi care atârnând pe umeri însemnează aripi; pe dânsul este scris întreita Sfântă Cântare a îngerilor, pe acesta îl blagosloveşte arhiereul, iar el sărută orarul şi mâna arhiereului, arătând că voieşte Darul şi-l cinsteşte pe el şi pe cel ce i l-a dat ca pe un făcător de bine, pentru unele ca acestea.

Iar el îl pune pe umărul lui cel stâng, căci diaconul este din rânduiala cea mai mică şi mai de jos şi datoria lui este de a sluji. Iar când se va face preot îl va pune şi pe umărul din dreapta; fiindcă atunci poate şi să slujească şi să săvârşească Tainele.

Capitolul 174

Pentru ce se numeşte orar? Pentru serafimii cei cu câte şase aripi şi că diaconii încingându-se cu orarele închipuie pe aceşti serafimi

Zicerea orar vine de la *oraizin*, care va să zică pe româneşte „înfrumuseţează", căci îl înfrumuseţează pe el cu Harul şi-l împodobeşte cu frumuseţea slavei lui Dumnczeu. Diaconul se înfrumuseţează cu dânsul ca şi cu nişte aripi şi se acoperă cu cucernicie şi cu bunătate, mai ales când se împreună cu Cuminecătura, închipuindu-se Serafimilor acelora, care fiind cu şase aripi precum scrie: „cu două aripi îşi acoperă feţele lor, cu două picioarele, iar cu două zburând strigă : «Sfânt, Sfânt, Sfânt»". Întru acest orar se închipuie serafimii şi Celui răstignit, căci aripile cel de sus şi cele de jos sunt lungul Crucii, iar cele de alături sunt braţele Crucii. Drept aceea se şi dă diaconilor ripidă de la arhiereu căci se închipuie serafimilor şi pentru că această ripidă închipuie aripile îngerilor şi pe înşişi heruvimii şi serafimii, de vreme ce şi serafimi au închipuiţi pe veşmânt. Ei se închipuie acelor serafimi despre care scrie Scriptura că umbreau chivotul şi cele ce se numeau Sfintele Sfintelor.

Căci de vreme ce au fost atunci umbră, acum se cuvine cu atât mai mult a fi, fiindcă S-a arătat Adevărul. Şi aici sunt cu adevărat mulţime de îngeri şi mulţi din părinţii noştri i-au văzut pe dânşii umplând Biserica; dar aceştia care sunt ai Sfântului Altar au rânduială îngerească.

Capitolul 175

Ce însemnează a săruta diaconul Sfânta Masă, mâna şi obrazul arhiereului

Deci, dând arhiereul ripida diaconului îi porunceşte să sărute întâi Sfânta Masă fiindcă el a luat darul de la dânsa, apoi sărută mâna arhiereului, fiindcă prin ea s-a hirotonit şi a treia oară sărută obrazul lui pentru dragostea şi unirea pe care o are către cele dumnezeieşti, şi că este iubit întru Hristos cel ce dă cele bune cu Duhul Sfânt, şi cel ce ia asemenea este iubit. După aceea şi pe diaconi îi sărută, numai la fiecare întâi sărută obrazul arătând ca şi cum ar zice: „ printr-acest Dar m-am unit cu voi, m-am făcut de-o rânduială cu voi şi una sunt cu voi", iar ei îl sărută pe el cu dragoste, fiind iubitori de cei ce sunt de un cin cu dânşii şi sunt iubiţi de dânsul prin Duh. Deci diaconul astfel săvârşindu-se, stă spre slujire ţinând ripida cu mâna până ce se vor înălţa Sfintele Taine, iar atunci o pune pe dânsa la locul ei după ce se săvârşeşte slujba, căci se apropie vremea Cuminecăturii. Drept aceea cuminecându-se arhiereul şi preotul, el venind

cu cucernicie se cuminecă mai înainte decât toţi ceilalţi diaconi, căci aşa se cade, ca cel ce s-a sfinţit atunci, primul să se cuminece.

Capitolul 176
Pentru ce diaconul şi preotul care s-a hirotonit trebuie să slujească Sfânta Liturghie şapte zile de-a rândul?

Şapte zile de-a rândul împreună cu preotul slujeşte Liturghie pentru cinstea Harurilor Duhului Sfânt şi pentru că şeptimea zilelor însemnează această viaţă, care viaţă se înconjură în şapte veacuri, întru care suntem datori să facem lucrul lui Dumnezeu fără contenire. Căci, la veacul ce va să fie, una şi neschimbată va fi ziua, şi Taina dumnezeiescului lucru este una şi neîncetată. Întru acest chip aşadar se săvârşeşte hirotonia diaconului.

Capitolul 177
Pentru preot

Iar preotul care se numeşte de dumnezeiescul Dionisie „săvârşitor", precum am zis de mai multe ori, pentru că lucrează Tainele care se numesc săvârşiri, adică Cuminecătura, Botezul şi rugăciunile, iar nu are şi harul cel dătător, nici poate face pe altul preot, întru acest chip se face pe altul preot, într-acest chip se face şi se cercetează de arhiereu pentru viaţă şi pentru vârstă.

Capitolul 178
Pentru ce se hirotoniseşte preot la treizeci de ani?

Dator este acesta a fi de treizeci de ani pentru aceea se cheamă şi „prezbiter", adică bătrân, ca şi cum a trecut vârsta tinereţilor şi se aseamănă la vârstă cu Hristos, căci şi Hristos a început a învăţa după ce a luat botezul şi mărturisirea de la Părintele prin Duhul Sfânt, care şi ca o hirotonie au fost de la Părintele fiind atunci de treizeci de ani precum scrie Luca. Deci şi preotul se cade să fie desăvârşit cu vârsta pentru că este preotul lui Hristos şi se face învăţător şi săvârşitor celor dumnezeieşti.

Capitolul 179
Hirotonia preotului

Deci, mărturisindu-se şi acesta de preoţi şi alegându-se a fi vrednic, se aduce să se săvârşească. Atunci la Proscomidie se mai scoate şi un alt Sfânt Agneţ pe care îl va lua în mâini cel ce se hirotoneşte. După aceea, arhiereul făcând Liturghie, slujeşte şi el ca arhidiacon, citeşte Evanghelia, poartă pe cap dumnezeiescul Agneţ la vohodul cel mare, ca cel ce va lăsa slujba diaconiei. Deci, punându-se dumnezeieştile Daruri şi acoperindu-se cu aerul, arhiereul şade şi se aprind lumini arătând strălucirea Darului. Cel ce se va hirotonisi se aduce aplecat de diaconi, zicând: „Porunceşte" până la Sfintele Uşi ale altarului arătând tuturor că fiind încă diacon se duce plecat de cei de un cin cu dânsul, iar după ce ajunge la Uşile Împărăteşti îl lasă diaconii şi îl iau doi din preoţii cei mai aleşi, căci vine în rânduiala lor. Şi arhidiaconul mergând înainte şi ceilalţi preoţi, înconjoară şi fac dansul împrejurul Sfintei Mese de trei ori, făcând împreună dans sfânt de îngeri şi de preoţi.

Aceasta se face de trei ori, slavoslovând Treimea şi chemând pe sfinţii mucenici, fiindcă şi el s-a nevoit pentru Hristos, şi Hristos se slavosloveşte mai pe urmă ca o laudă a apostolilor şi bucurie a mucenicilor, a cărora propovăduire a fost Treimea cea întru o Fiinţă, Care pe toţi îi slăveşte. Într-acest chip făcându-se dansul se aduce de preoţi ca cel ce s-a ales şi s-a aflat vrednic acestui dumnezeiesc Dar, iar arhiereul îndată însemnează capul celui ce se hirotoneşte făcând începătura hirotoniei prin însemnare de trei ori. Apoi pleacă amândouă picioarele arătând că este rob şi că mai înainte a luat darul diaconiei şi fost slujitor, iar acum se face preot şi săvârşitor Sfintelor Taine, rugăciunilor, Botezului şi Liturghiei, apoi se reazimă cu fruntea pe Jertfelnic, căci aceasta este vistieria Darurilor, iar arhiereul punând mâna pe capul lui, că aceasta este dătătoare de dumnezeiescul har al preoţiei, care închipuindu-se dreptei celei întru tot lucrătoare, atotputernice şi acoperitoare cere dumnezeiescul Har şi din diacon face preot pe cel hirotonit, şi se roagă ca să vină harul Duhului peste cel hirotonit, zicând toţi de trei ori: „Doamne, miluieşte", apoi însuşi arhiereul însemnează de trei ori capul celui hirotonit, făcând pecetea cea făcătoare de săvârşire. Astfel făcând rugăciunea cea dintâi şi zicând: vosglaşenia (ecfonisul), după ecteniile cele zise de preotul cel dintâi, a doua rugăciune şi vosglaşenia, ridică pe cel hirotonit de pe Sfânta Masă, arătând dumnezeiasca lui înălţare de la cele mai smerite la cele dumnezeieşti şi mai înalte, şi că Iisus, Cel ce S-a pogorât din ceruri, S-a întrupat, S-a pogorât prin Cruce până la iad, înviind şi înălţându-Se ne-a înviat şi pe noi împreună cu El, ne-a ridicat şi ne înalţă pururea. Deci şi noi la toată

închinăciunea plecându-ne şi ridicându-ne arătăm că Hristos S-a pogorât şi S-a suit şi ne-a ridicat pe noi cei căzuţi.

Capitolul 180
Pentru ce ia preotul orarul sau epitrahilul după gât?

După aceea şi orarul de pe umărul stâng îl mută pe cel drept aducând şi căpătâiul dinapoi tot dinainte, ceea ce face pe cel hirotonit a fi ca într-un jug. Pentru că preotul este dator a vedea şi prin semne darul pe care l-a luat şi că întâi avea de datorie numai slujba diaconiei iar acum are datorie şi la Taine şi la toată preoţia şi jugul îi este mai mare. Drept aceea se şi încinge a doua oară ca şi cum s-a chemat la o lucrare mai mare.

Capitolul 181
Ce însemnează sfita (felonul)?

Astfel se îmbracă cu sfita (felonul), care este îmbrăcăminte albă fără mâneci acoperind tot trupul. Ea este albă pentru curăţia, sfinţenia şi pentru îmbrăcarea dumnezeieştii slave, căci Dumnezeu este lumină şi Se îmbracă cu lumina ca şi cu un veşmânt. La sfită nu se fac mâneci, căci închipuie îmbrăcămintea cu care S-a îmbrăcat Mântuitorul fiind batjocorit. Iar acoperirea întregului trup de la cap până la picioare se face pentru purtarea de grijă cea de sus a lui Dumnezeu pentru noi şi pentru puterea lui Dumnezeu cea cuprinzătoare şi păzitoare, sfita se ridică dinainte în vremea sfintelor slujbe ca şi cum ar fi nişte aripi.

Deci, arhiereul întâi îl propovăduieşte la toţi când ia orarul de pe umărul cel din stânga înapoi şi îl pune pe cel din dreapta, fiind amândouă părţile dinainte, care atunci se cheamă epitrahil. Aceasta însemnează darul cel de sus care se pogoară din cap, ca mirul pe cap, precum zice David, care se pogoară pe marginea veşmintelor. Însemnează şi jugul cel bun al lui Hristos, iar precum zic unii însemnează pe Hristos când Îl trăgeau la patimă purtându-şi Crucea pe umeri, căci şi preotul s-a învrednicit a lucra Tainele patimii. Deci, îmbrăcându-l arhiereul cu aceasta, zice: „Vrednic este", rugându-se ca să fie el vrednic, mărturisindu-l despre toate şi că precum un vrednic a luat darul, pentru care trebuie să se smerească. Aceasta cântă şi cei dinăuntrul altarului şi cei din afară urmând arhiereului. Apoi sărută Masa ca pe una plină de dar, căci la dânsa s-a sfinţit. După aceea sărută dreapta arhiereului pentru că prin dânsa s-a hirotonit, apoi îl sărută în obraz pentru dumnezeiasca dragoste şi pace, şi pentru că obrazul este organ rugăciunilor şi pentru că cel ce săvârşeşte şi cel ce se săvârşeşte

iubeşte şi este iubit. Drept aceea, şi toţi preoţii bucurându-se îl sărută pe el ca pe cel ce s-a făcut de un cin cu dânşii şi arată dragoste şi unire, iar el stă plecat de latura Mesei rugându-se întru sine, până se va ridica Aerul şi se face dumnezeiască sărutare, căci atunci iarăşi venind către ceilalţi preoţi face sărutare şi iarăşi stă plecat la Sfânta Masă, cerând mila lui Dumnezeu.

Capitolul 182
În ce chip se dă odorul dumnezeiescul Agneţ preotului ce se hirotoneşte?

Când arhiereul binecuvântează şi sfinţeşte Darurile cu chemarea Dumnezeiescului Duh, atunci se cheamă iarăşi cel hirotonit şi luând arhiereul cu dreapta lui celălalt Agneţ ce s-a gătit pentru el, îl dă celui hirotonit punându-şi palmele cruciş, întru arătarea dumnezeieştii patimi căci Cel ce S-a răstignit pentru noi Şi-a rănit palmele. Şi zice: „ia acest odor şi îl păzeşte pe dânsul până la venirea Domnului când îl va cere de la tine". Acesta este plin de toată frica, căci arată că se face ca un ispravnic al Tainelor lui Dumnezeu. Şi nu pe altul ca să jertfească, ci pe Hristos, Pâinea cea vie, şi preoţia lui şi pe sine însuşi ca un odor I se încredinţează Lui şi dator este să păzească acestea şi pe sine nevinovat, căci de la dânsul le va cere Domnul.

Capitolul 183
Că este primejdios lucru a se lenevi cineva de a sluji Sfânta Liturghie

Oare unde sunt acum cei ce au luat darul preoţiei? Cei ce din oarecare pricini se lenevesc a sluji Sfânta Liturghie şi, neîngrijind de ale preoţiei le părăsesc, atingându-se numai câteodată de Sfintele Taine şi avându-le ca într-o nebăgare de seamă, aceştia vor da răspuns pentru neîngrijire, de nu vor fi avut vreo pricină la mijloc ca să-i oprească de a sluji Liturghie; căci atunci se cade să se depărteze de ale preoţiei şi să se pocăiască, iar pe câtă vreme nu ai vreo oprire (pe cât este omului cu putinţă) a sluji, slujeşte, pentru că este lumii de mântuire. Deci sărutând mâna arhiereului, merge cu zdrobire de inimă, pune mâinile sus pe Masă, ţine Sfânta Pâine şi pleacă capul pe mâini rugându-se şi pomenind pe arhiereul ce l-a hirotonit, pe sine, pe toţi preoţii şi mirenii, cerând pentru toţi mântuire. Asemenea pomeneşte şi pe cei vii dreptslăvitori şi pe cei morţi, căci ţine în mâini pe Însuşi Domnul şi mâinile lui sunt mai înalte decât vasele cele sfinte şi Iisus Hristos, Care îl ţine, Acesta este ungerea lui, şi mâinilor şi capului lui.

Drept aceea şi aici ca şi la toate catolicii izvodesc, căci ung pe popii lor ca în legea veche cu untdelemn, ceea ce nu îngăduie Dionisie. Şi aşa preotul stând cu capul plecat zice rugăciunea: „Ia aminte, Doamne Iisuse Hristoase", şi îl cheamă de duce Sfânta Pâine şi o pune pe disc, de vreme ce va să se înalţe. Căci atunci arhiereul şi pe dumnezeiasca Pâine care este pe disc şi ceea ce a fost în mâna lui le înalţă împreună, că unul este Trupul lui Hristos. Aşa sfârşind săvârşeşte Cuminecătura după obicei. Deci, cuminecându-se arhiereul cu Preasfintele Taine, vine mai înainte de toţi preoţii cel hirotonit, cinstindu-se atunci mai mult pentru har şi pentru că se înnoieşte atunci din Dumnezeiescul Duh.

Drept aceea, după obicei cuminecându-se de la arhiereu cu Pâinea cea făcătoare de viaţă din înfricoşatul potir, sărută dreapta lui şi obrazul lui. Într-acest chip făcându-se înfricoşata Cuminecătură se săvârşeşte Taina Hirotoniei cu desăvârşire şi ţinând sfântul potir cu mâinile, cuminecă cu dumnezeiescul Sânge pe ceilalţi preoţi şi diaconi, arătând cu aceasta că s-a săvârşit preot Tainelor şi a luat putere şi vrednicie a cumineca cu acestea şi pe alţii.

Capitolul 184

Pentru ce în ziua hirotoniei zice diaconul la Liturghie ectenia: „Drepţi primind", iar preotul rugăciunea amvonului?

După ducerea Darurilor la proscomidiar, diaconul, ca cel s-a hirotonisit atunci, zice ectenia: „Drepţi primind", mărturisind şi arătându-se poporului că s-a făcut slugă lui Dumnezeu şi a luat dar a zice ecteniile cele pentru popor şi a chema poporul la rugăciune, care este rânduială curăţitoare, slujitoare şi povăţuitoare la Dumnezeu. Drept aceea şi preotului slujeşte la sfintele rugăciuni, zicând către popor: „Domnului să ne rugăm", când este preotul să zică rugăciunea către Dumnezeu. Iar preotul cel hirotonisit atunci zice această rugăciune către Dumnezeu, care este cea mai de pe urmă şi care se numeşte şi după amvon, arătându-se şi la credincioşi că s-a făcut preot şi solitor lor întru cele către Dumnezeu, şi că acum primind Darul se roagă pentru popor. Prin această rugăciune care e cea mai de pe urmă cum ziceam, cere de la Dumnezeu cele bune, pace preoţilor, împăraţilor şi mirenilor. Dar mai întâi îl blagosloveşte arhiereul şi apoi citeşte acea rugăciune, arătând că este supus arhiereului şi de către dânsul s-a hirotonisit. După ce citeşte rugăciunea iarăşi se blagosloveşte de arhiereu fiindcă şi-a făcut ascultarea şi ia blagoslovenia ca o plată a acestei ascultări. Deci astfel se hirotoniseşte şi se săvârşeşte preotul precum s-a scris mai înainte.

Capitolul 185
Pentru hainele care se cuvin să le poarte mirenii cei hirotesiți, diaconi și preoți?

Cei hirotesiți din mireni se îmbracă cu veşmintele cu care se îmbracă şi diaconii şi pentru evlavie sunt mohorâte sau negre şi făcute în chipul stiharului, căci cu stiharul se îmbracă şi citeţii şi cântăreţii şi toţi preoţii, pentru ca să nu se atingă de ceva din cele sfinte la dumnezeiasca slujire fiind îmbrăcat cu haine mireneşti. N-au voie asemenea nici să se îmbrace îndată cu hainele preoţeşti peste cele mireneşti cu care fac treburile trupului lor.

Capitolul 186
Pentru veşmintele cele bisericeşti

Drept aceea, îndată mai înainte de însemnare, citeţul, blagoslovindu-se de arhiereu, se îmbracă în haina cea în chipul stiharului, fiind neagră pentru smerenie, precum am zis, şi pentru evlavie. Unele ca acestea sunt de plângere, lungă până jos şi largă pentru cucernicia cea cu dumnezeiasca dragoste, încingându-se spre a putea sluji cu înlesnire. Lungimea ei cu mânecile închipuie Crucea. Deci aceste haine sunt de obşte pentru toţi şi precum zic sunt daruri împărăteşti date pentru cinstea preoţiei. Pentru că oamenii cei mari ai sfatului precum şi împăraţii se îmbracă cu aceste haine şi poartă pălării. Citeţul are osebită haină a rânduielii sale; el are îmbrăcămintea aceea care se cheamă *camision*, care este făcută sau după chipul sfitei celei mici şi se numeşte *camision* mic sau este stihar de in care arată începerea preoţiei. Această haină este sau roşie pentru haina cea roşie a Mântuitorului sau albă pentru curăţia preoţiei şi luminarea cea de la Dumnezeu. Deci şi diaconii şi preoţii se îmbracă cu veşminte asemenea cu hainele ce s-au zis mai sus şi pe cap poartă pălării şi celelalte obişnuite, care toate închipuie Crucea, precum şi însăşi pălăria; căci sunt slujitori Celui ce S-a răstignit pentru noi şi pentru aceea poartă cruci pe capul lor.

Capitolul 187
Pentru arhiereu

Începem dar acum a vorbi şi pentru marele Har al rânduielii celei luminătoare a arhiereilor. Drept aceea şi pentru harul acesta vom arăta după putinţă că mai presus de noi este şi înţelegerea acestora, căci acesta

este darul cel mai mare şi mai desăvârşit din câte Haruri avem de la care ni se dă toată dăruirea şi luminarea şi aceasta este temelia, începătura, izvorul şi rădăcina bunei-cinstiri, şi pe Însuşi Hristos închipuieşte. Drept aceea şi mai desăvârşit sunt toate cele ce se săvârşesc prin acest har al arhiereilor. Deci noi vom zice pentru acestea câte vom putea, iar voi luaţi aminte şi vedeţi din început înălţimea acestei dumnezeieşti rânduieli. Toţi având viaţă curată şi fiind dreptslăvitori, pot a se învrednici celorlalte trepte ale preoţiei, adică a se face citeţi, ipodiaconi, diaconi şi preoţi şi a se cinsti cu dregătorii bisericeşti.

Capitolul 188
Că fără psifos adică alegere nu se poate face cineva arhiereu

Arhieria însă nimeni nu o poate lua fără alegere şi fără psifos. Drept aceea trebuie să se rânduiască cineva la aceasta ca să nu năvălească nici să o caute fără socoteală nici să facă alergături, precum zice cel cu cuvintele de aur. Dar şi cei ce fac alegere şi psifos trebuie a face aceasta fără patimă, apostoleşte şi ca să zic mai bine dumnezeieşte. Căci deşi s-a început de la Apostoli psifosul, adică alegerea apostolilor, când s-a pus Matia în rânduiala celui căzut din cei doisprezece, alegerea însă s-a început mai întâi de la Mântuitorul, Care este şi începător şi săvârşitor mântuirii noastre, de când a ales pe Andrei, pe Petru, pe Ioan, pe Iacov, pe Filip, pe Natanail, pe Matei, şi pe cealaltă ceată a ucenicilor, către care şi după aceştia zice: „Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi ca să mergeţi şi roadă să aduceţi, şi roada voastră va rămânea", pe care i-a numit şi i-a arătat şi vânători de oameni şi sarea pământului şi lumina lumii şi judecători lui Israil şi împreună şezători în scaune şi păstori oilor Lui şi puternici a lega şi dezlega şi preoţi şi lucrători tainelor şi învăţători şi propovăduitori Evangheliei, şi dascăli lumii i-a chemat şi i-a făcut. De la Dânsul dar, prin dascălii Lui trebuie să se aleagă şi să se hirotonisească cei ce vor a se face. De se va face alegerea precum vrea Însuşi Dumnezeu, hirotonia acelui arhiereu credem că va fi săvârşită de la Însuşi Domnul şi prin cei vrednici de Biserica Lui şi hirotonia va fi bine făcută. Iar de nu va fi alegerea bună şi după cum vrea Dumnezeu, nici hirotonia lui nu se va face de cei vrednici; că şi printr-înşii precum am înţeles Harul lucrează. Însă este fără voia lui Hristos a Celui ce dă Darul de la Părintele prin Duhul Sfânt, şi va fi spre stricare iar nu spre zidirea sufletelor şi a Bisericii. Deci fiindcă arhieria este lucru dumnezeiesc şi mai ales a lui Hristos, s-a aşezat a se face într-acest chip.

Capitolul 189

Pentru psifos adică alegerea şi că alegerea trebuie să se facă de toţi arhiereii, iar de nu se va putea, trebuie neapărat să fie cel puţin trei

Arhiereul cel dintâi care închipuie pe Hristos cheamă pe arhiereii care sunt în eparhia lui, care au orânduiala Apostolilor celor mai mari şi au luat Harul şi puterea de la dânsul şi se sfătuiesc pentru aceasta. Deci de vreme ce acesta este lucru dumnezeiesc şi iubit, toţi se adună la dânsul şi e bine ca toţi câţi sunt în eparhie să fie acolo. Aceasta porunceşte şi rânduiala canoanelor şi este lucru şi rânduială apostolească, căci toţi au fost la alegerea lui Matia. Iar de nu se poate a fi toţi, neapărat trebuie să fie trei, pentru Treime, căci Aceea este făcătoarea şi săvârşitoarea tuturor. Cu toate acestea, aceea ce vor hotărî acei trei arhierei, să fie şi cu voia celorlalţi. Aceasta şi la Botez s-a arătat, mărturisind Tatăl şi Duhul pe Fiul. Şi la Schimbarea la Faţă asemenea mărturisindu-se şi cu dumnezeiasca lumină strălucind. Drept aceea zice: „Prin gura a două sau trei mărturii va sta tot graiul". Aceasta era şi între Apostoli, că trei Apostoli mai aleşi grăiau celorlalţi: Petru, Ioan şi Iacov, fratele Domnului, care se părea a fi stâlpi după cum zice Pavel, şi Însuşi Mântuitorul mai ales trei a avut la Tainele cele mari: pe Petru, pe Ioan şi pe Iacov, fratele Său. Deci toţi arhiereii fiind, s-au de nevoie trei, arhiereul cel dintâi porunceşte acestora ca să şadă într-un loc sfânt şi să facă alegerea căci cele dumnezeieşti trebuie să se facă cu dumnezeiasca poruncă. Atunci cel mai mare nu vine împreună cu dânşii la alegere închipuind cu aceasta pe Dumnezeu şi Omul Iisus, care şi nefiind trupeşte acolo dă puterea Lui şi lucrează printr-ai Săi; şi numai pentru aceasta nu merge, ci pentru ca dumnezeiasca alegere ce o au făcut ceilalţi să o întărească el împlinind locul lui Hristos. Iată, pentru ca să nu se pară că el n-ar fi voind alegerea ce o fac ceilalţi arhierei, trimite împreună cu dânşii pe cel mai ales din clerici, adică pe hartofilax.

Capitolul 190

Că hartofilaxul stă în mijlocul arhiereilor celor ce aleg

Drept aceea şi şade hartofilaxul în mijlocul arhiereilor nu ca un hartofilax căci hartofilaxul n-are rânduială a sta între arhierei, sau alt cleric măcar, ci ca unul ce este în locul arhiereului celui mare. El dar şade şi întreabă după rânduială pe arhierei, dar fără ca şi el să aleagă, căci arhiereul cel mare a dat voie arhiereilor ca să aleagă, şi după alegere să dea hotărârea ca un dumnezeiesc sorţ. Drept aceea nu poate alege altcineva afară de arhierei.

Capitolul 191
Cum se face rugăciunea la alegere?

Deci venind episcopii împreună cu hartofilaxul unde este obiceiul a se face alegere se aprind trei lumânări înaintea dumnezeieştii icoane a lui Hristos, întru slava şi închipuirea Sfintei Treimi, căci de la Dânsa avem toată luminarea şi mai vârtos aceasta mai desăvârşit. Drept aceea de acolo începându-se tricherul, arhiereul îl are în toate Tainele pe care le săvârşeşte, cu care arată că lumina cea desăvârşită o are de la cea singură desăvârşită Treime. Deci cel dintâi din episcopi pune epitrahilul închipuind Harul cel de sus precum am zis, şi închinându-se de trei ori către răsărit Celui în Treime Dumnezeu, Îl binecuvântează pe El, căci astfel trebuie a se începe lucrurile cele mari şi dumnezeieşti precum ştim; şi mai înainte de toate bine a-L cuvânta şi de la Dumnezeu şi de la rugăciune începând să-şi ia Harul Duhului Sfânt, şi într-acest chip să se apuce de dumnezeiescul lucru. Drept aceea făcându-se rugăciune şi de toţi cei ce se află acolo, se cheamă Dumnezeiescul Duh ca să vină şi să se sălăşluiască întru dânşii. După aceea se zice cântarea de trei ori sfântă a îngerilor şi rugăciunea: „Tatăl nostru" care este a Mântuitorului şi altele oarecare ce se cuvin Tainei, adică „Binecuvântat eşti Hristoase, Dumnezeul nostru", pentru Apostolii pe care i-a ales Hristos şi cu dânşii prin Duhul Sfânt a vânat lumea şi mai zic şi acest tropar: „Precum ai venit în mijlocul Ucenicilor Tăi", pentru ca Hristos să fie şi cu dânşii; şi „Pentru rugăciunile tuturor sfinţilor şi ale Născătoarei de Dumnezeu", ca printr-înşii să dobândească dumnezeiasca pace a lui Hristos.

Precum sfinţii sunt la un gând şi cu Hristos uniţi cu pace, şi aceştia cu unire să săvârşească alegerea episcopului şi se face rugăciune cu dinadinsul. Întâi tămâiază arhiereul cel ce a început întru arătarea venirii Duhului şi pomeneşte pe împăraţi ca pe nişte izbăvitori ai Bisericii, pe arhiepiscopul care este ca un izvor întru Hristos, Cel ce a trimis Duhul Sfânt Apostolilor în chipul limbilor de foc, dumnezeiasca preoţie şi arhierie, şi se dă otpustul spre mulţumirea lui Dumnezeu pomenind pe Sfânta Maica Lui, pe Sfinţii Lui Apostoli, prin care se dă Harul lui Dumnezeu şi pe toţi sfinţii, ca spre dânşii să vină dumnezeiasca milă, rugându-se unii pentru alţii. Şi iertându-se între ei pentru porunca care zice a ne ruga unii pentru alţii, stau ca să-l aleagă. Arhiereii şed de-amândouă părţile nu în scaunele lor, ci pe oarecare scăunaşe, de vreme ce arhiepiscopul nu este acolo, hartofilaxul stă în mijlocul lor, însă mai sus fiind în locul arhiepiscopului, care şi întreabă de la cel dintâi din arhierei după rânduială pe fiecare ca să-şi spună voia. Deci unindu-se toţi la alegerea unei persoane care ar fi vrednică de arhierie, se scrie numele

acesteia de hartofilax în cartea cea rânduită spre aceasta şi atunci nu sunt acolo alţii decât arhierei şi hartofilaxul cu sluga lui care e scriitor, pentru cercetările cele de taină care se fac acolo. Deci, de se vor uni toţi, duhovnicesc este tot lucrul, iar de va fi vreo pricină nu este lucru bun, numai fiindcă prigonirea lor este iarăşi pentru cercetare şi cei ce cercetează sunt oameni, bine este, însă alegerea celor mai mulţi biruieşte după pravilă.

Capitolul 192
Că cei ce s-au ales, după cum s-a ales aşa să se pună la rânduială, iar nu după starea lor

Însă, alegându-se din cei mai mulţi sau din toţi trei oameni cucernici, întru închipuirea Sfintei Treimi şi însemnându-se în ce chip s-a ales. Acela ce s-a ales mai întâi acela se pune mai întâi ori pe ce treaptă se va întâmpla, cel ce s-a ales al doilea se pune după cel dintâi, precum a hotărât şi Harul prin cei ce i-au ales, căci nu trebuie a se cinsti aici trepte şi rânduieli, ci bunătatea şi vrednicia. De vreme ce şi alegerea se face pentru cei ce vor fi vrednici, iar nu pentru cel ce va fi mai mare cu starea lui fără a avea bunătate, căci de multe ori sunt mai aleşi unii preoţi decât episcopii şi mai aleşi decât preoţii, călugării cucernici sau şi mireni. Deci cel ce s-a ales mai întâi este cu drept a se pune mai întâi. Iar după ce scrie, se scoală arhiereii şi trimit alegerea cu hartofilax la arhiepiscop.

Capitolul 193
Pentru cel ce se va alege episcop fiind de faţă la sobor

Să se ştie dar că la alegere de va fi trebuinţă să se aleagă vreun oarecare arhiereu dintr-o cetate pentru altă cetate mai mare, de va fi aceasta la sobor, el iese afară fiind poruncit de ceilalţi ai soborului, şi nefiind el de faţă se face alegerea şi hotărârea pentru dânsul şi, de se va arăta vrednic de slujba cea mai mare, alegându-se, se pune. Putem dar înţelege şi dintr-aceasta că nu trebuie a se căuta treptele, ci faptele bune şi pe cel ce s-a ales întâi sau a doua oară sau a treia oară, precum a hotărât dumnezeiescul har, cu unirea cea fără patimă a arhiereilor lui Hristos, după rânduiala alegerii, trebuie să se scrie.

Deci arhiereii după alegere se duc, iar arhiepiscopul luând scrisoarea cu alegerea cugetă asupra celor aleşi şi către care se va îndemna cu duhul, aceluia trimite şi-i dă de veste să primească episcopia.

Capitolul 194
Că hotărârea arhiepiscopului este ca o soartă dumnezeiască

Şi vezi Taina lui Dumnezeu, căci la alegere arhiepiscopul nu este de faţă, pentru ca să fie alegerea fără bănuială şi să fie lucru fără de făţărnicie; căci de va fi făţărnicie, atunci măcar şi arhiepiscopul să nu fie de faţă, este ca şi cum ar fi. Iar după ce se fac alegerile le duc la arhiepiscop, nefiind de faţă cei ce au făcut alegerea şi singur arhiereul cel mare alege pe cel mai bun din cei aleşi, rămânând mai pe urmă hotărârea arhiereului ca un sorţ dumnezeiesc. Deci de va fi cunoştinţa arhiereului curată la hotărâre (de care nu mă îndoiesc), cum ar putea zice cineva că acea hotărâre n-ar fi din voia lui Dumnezeu?

Capitolul 195
Că neprimind cel ce s-a ales, se fac alte alegeri

Deci, cel ce s-a ales întâi se cuvine a fi chemat, şi de nu va voi se cheamă cel de-al doilea sau al treilea. Iar de nu vor voi nici aceia, iar se aleg alţii dintr-înşii şi cel ce va voi şi se va pleca, vine la arhiereul cel mare şi arată că primeşte porunca Bisericii. Şi închinându-se se făgăduieşte ca să împlinească lucrul, şi aceasta este atunci arvuna cea duhovnicească. Căci, de vreme ce dă cineva cuvânt către oameni, nu este cu putinţă să se lepede, cu atât mai mult, cel ce dă cuvânt lui Dumnezeu. Atunci i se porunceşte să se gătească.

Capitolul 196
Cum se face vestirea?

Iar vestirea aceasta este a se face schimburile şi începăturile logodnelor şi ziua hirotoniei se vesteşte când va fi. Şi toată orânduiala se adună, ca fiind mărturie înaintea lui Dumnezeu, a îngerilor, a sfinţilor şi a tuturor oamenilor credincioşi. Trebuie a primi Biserica cea logodită şi să-i fie lui logodnică cea logodită lui Hristos pentru care în loc de zestre şi izbăvire şi-a dat El Sângele şi Sufletul Său cu osârdie. Şi ca să arătăm dragoste către Dânsul ne-a învăţat a păstori şi a ne îngriji de Biserica Lui. Deci adunându-se toată Biserica, cel ales de episcop întră în biserică în Sfântul Altar şi toţi aprind făclii pentru dumnezeiasca bucurie ce o au de Biserica care s-a împreunat cu sfinţitul bărbat şi de dânsul ca de un logodnic curat şi de dumnezeiasca lumină care s-a făcut spre aceştia. Deci, cel ales îşi

pune epitrahilul pentru Harul cel de sus şi se îmbracă cu sfita pentru lumină şi curăţie.

Capitolul 197
Că şi la vestire se face rugăciune şi se aprinde tămâie şi făclie

Şi zicând : „Bine este cuvântat Dumnezeu", se face rugăciune: „Sfinte Dumnezeule", „Tatăl nostru" şi altele, care se cuvin. După sfârşitul rugăciunii, făcându-se otpust, înaintea înfricoşatului Jertfelnic, cel ce s-a ales stă în Sfintele Uşi ale altarului şi cei trimişi de arhiepiscop purtând făclii, căutând din mijlocul bisericii către dânsul şi ca să zic mai bine către Dumnezeu, zic: preasfântul arhiepiscop şi dumnezeiescul sobor cel împreună cu dânsul cheamă pe sfinţia ta ca să fii arhiereu (cutărei) Preasfinte Biserici, iar el răspunde cele ce se cuvin şi mulţumeşte întâi lui Dumnezeu, celui ce l-a învrednicit la lucruri mai presus de el. După aceea mulţumeşte arhiepiscopului şi sfântului sobor care l-a ales pe el a fi slujitor unui lucru ca acesta. Apoi se şi roagă ca să-i ajute să slujească şi să săvârşească lucrul lui bine şi precum place lui Dumnezeu, cu Harul Lui şi cu rugăciunile celor ce l-au ales pe el. Astfel, dar el se face logodnic Bisericii căreia i s-a dat în mână înaintea Scaunului lui Hristos, a Mormântului, a sfinţilor îngeri şi a oamenilor, luând cu aşezământ Biserica ca să poarte grijă de dânsa şi să o păzească.

Capitolul 198
Hirotonia arhiereului

Deci, la ziua cea rânduită se adună toţi arhiereii cei ce l-au ales, venind şi arhiepiscopul ca să săvârşească hirotonia împreună cu dânşii şi mai bine a zice: Vine Hristos ca să lucreze ale Sale printr-înşii şi cele ce a învăţat. Se adună şi toată mulţimea clerului şi intră şi dintre mireni, şi mai înainte de Sfânta Liturghie se pune scaunul cel cu trepte în care şade arhiereul cel mare, iar mai jos alte scaune amândouă părţile în care şed episcopii.

Capitolul 199
Pentru venirea celui ales de arhiereu

Şi aşa venind cântăreţii se închină întâi arhiereului celui mare ca Mântuitorului Hristos şi zic de trei ori: Întru mulţi ani Stăpâne, bucurându-se de dumnezeiescul lucru. Apoi ceilalţi clerici fac asemenea după

rânduială precum este scris la Tipic şi stau. În cele din urmă vine cel ales mergând clericii înaintea lui şi însuşi hartofilaxul, ca un vrednic de credinţă şi slujitor unor lucruri ca acestea de la început.

Capitolul 200
Ce înseamnă cele ce se zugrăvesc pe pardoseală, adică cele trei râuri, cetatea şi vulturul?

Cel ales trecând cele trei râuri ce sunt zugrăvite pe pardoseală cu ipsos, râuri care arată darul învăţăturii la care s-a chemat, stă deasupra cetăţii celei zugrăvite care arată episcopia lui, pe al cărei vârf asemenea se zugrăveşte vulturul, arătând curăţia, dreptatea şi înălţimea dumnezeieştii cuvântări şi închipuind pe Sfântul Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu şi adeveritorul. Drept aceea, vulturul are şi luminare ca şi cum ar fi arătând dumnezeiasca cuvântare şi harul cel deplin. Deci stând pe cetate zice tituluşului său, arătând cu aceasta că va să fie întărit la cele ce va zice şi zice sfântul simbol al credinţei drept şi precum de la Părinţi s-a aşezat; mai zice încă şi mărturisirea dreptslăvitorilor părinţi şi că n-a dat nimic ca să ia episcopia şi că va îngriji turma curat şi fără prihană, şi apoi se iscăleşte, mărturisind cele zise mai înainte şi le pecetluieşte mărturisind că dogmele acestea dreptcredincioase pe care le-a şi mărturisit le va propovădui şi turmei sale şi le va păzi până în sfârşit.

Capitolul 201
Pentru cea întâi însemnare

Deci acestea săvârşindu-se vine la vultur, adică la dumnezeiasca cuvântare şi la înălţimea învăţăturii şi luându-i hartofilaxul potcapul din cap căci va lua Darul şi mărturiseşte luişi Cap pe Hristos şi pe arhiepiscopul său prin care ia şi hirotonia, apoi îşi pleacă capul arătând plecăciunea şi că primeşte cu smerenie Darul lui Hristos. Hartofilaxul zice: „Porunceşte", ţinând de grumaji pe cel ce se va însemna. Apoi se scoală episcopii şi arhiepiscopul în scaunul cel cu trepte, tinde mâna şi îl însemnează pe el zicând: „Darul Preasfântului Duh prin smerenia noastră te pune episcop sau mitropolit cu tăria eparhiei", şi celelalte, făcând cruce la sfârşitul cuvântului. Spre a arăta că nu hirotoniseşte el, ci Hristos printr-însul. Apoi cântăreţii cântă: „Întru mulţi ani Stăpâne", căci prin rugăciune se cade a ni se da Harul lui Dumnezeu. După aceea cel ales suindu-se unde şade arhiepiscopul îi sărută genunchiul lui, ca şi cum s-ar pleca la Dumnezeu şi că este robul lui, mai sărută şi mâna cea dreaptă ca o

slujitoare dumnezeiescului lucru şi ca pe ceea ce l-a hirotonisit pe el. Asemenea şi obrazul pentru dragostea şi unirea cea întru Hristos. Şi mergând la episcopii cei ce l-au ales, îi sărută, ca unul ce s-a făcut de o orânduială cu dânşii şi pentru că sfintele lor buze l-au ales pe el şi pentru dragostea şi pacea cea întru Hristos. Apoi, iarăşi, stând pe vultur pleacă capul, şi hartofilaxul zice: „Porunceşte", şi episcopii şi arhiepiscopul iarăşi sculându-se tinde mâna şi zice: „Harul Preasfântului Duh va fi cu tine" şi însemnându-l îl slobozeşte.

Capitolul 202
Că vestirea este ca o tocmeală şi ca nişte schimburi, iar mărturisirea, însemnarea şi sărutarea ca o zestre şi ca nişte daruri după nuntă

Atunci cel ales a luat într-acest chip arvunele Bisericii şi este logodit desăvârşit, luând însemnarea aceasta în loc de inel şi făcând sărutarea cea fără patimi şi sfântă, precum zice Pavel: „Sărutând cu sărutare sfântă, apucă de mână Biserica. Drept aceea şi cele ce se fac atunci sunt luminate şi schimburile sunt mari. Darurile cele mai înainte de nuntă şi cele după nuntă sunt credinţa cea adevărată şi fără greşeală, dreapta mărturisire a lui Dumnezeu şi făgăduială că va păzi Biserica ce i s-a logodit în dragoste şi pace, şi la păşune de mântuire. Dar cu toate astea nu-i este desăvârşit bărbat, nici o are pe dânsa, nici este un trup şi un mădular cu dânsa până atunci. Deci aceasta vine să se facă la dumnezeiasca Liturghie, şi nu oricum, ci la nunta Mirelui celui mare şi curat, când zestre luminată a dat însuşi Sângele Său şi pe dânsa a logodit Luişi Cel fără de prihană şi Curat, făcându-o nespurcată pe aceea care mai înainte era necurată şi slăvită pe aceea care era golită, şi curată pe aceea pângărită, şi pe roaba cea vicleană şi grozavă arătând-o împărătească. Căci îndată ce începe dumnezeiasca Liturghie, vohodul cel întâi îl face arhiepiscopul împreună cu arhiereii şi cu preoţii.

Capitolul 203
Pentru ce încinge bederniţă cel ales şi nu iese la vohodul cel dintâi?

Iar cel ales îmbrăcându-se la locul diaconilor, pune şi bederniţa căci atunci a luat şi el arvuna preacuratei mirese a Bisericii. Semnul cel prin Cruce întru curăţie şi întru sfinţenie al biruinţei şi al învierii frumosului Mire Iisus Hristos Dumnezeul nostru. Că aceasta arată Bederniţa, fiind pusă la brâu ca o armă închipuită Crucea; şi având scrisă pe dânsa Învierea

arată puterea asupra morții. Iar la vohod el nu iese, ca cel ce va să nuntească cu care se cinsteşte el, căci el mai pe urmă se va aduce cu petrecerea multora, care petrecere este şi ea vohod. Ieşind el de la locul diaconilor, merge înaintea uşilor diaconeşti ţinându-l doi preoţi, vine prin partea dreaptă a bisericii până la altar, şi astfel atunci se săvârşeşte dumnezeiasca nuntă; iată că după vohodul cel dintâi este nunta Duhului, adică hirotonia. Patima Stăpânului, învierea şi suirea la Cer, pe toate acestea le însemnează vohodul cel dintâi. Iar după aceasta, pogorându-se Duhul Sfânt, care a hirotonisit pe Ucenicii Mântuitorului şi întocmai cu Dânsul i-au arătat şezători pe scaun. Drept aceea şi arhiereul intrând în altar ca în ceruri împreună cu ceilalţi mai înainte până a se sui în scaun, ca într-un scaun de peste ceruri se aduce cel hirotonisit şi săvârşeşte.

Astfel face întocmai şezător, căci după cântarea „Sfinte Dumnezeule", care este cântarea îngerească pe care şi cei de sus şi cei de jos o cântă, făcând însemnare cu tricherul pe Sfânta Masă pentru hirotonie şi neaşezând în scaun, căci se smereşte Dumnezeu împreună cu noi vrând să ne sfinţească şi să ne înalţe pe noi.

Capitolul 204
Pentru ce preoţii aduc pe cel ales până la Sfintele Uşi împărăteşti?

Atunci cel hirotonisit se aduce de preoţi, căci, deşi s-a făcut logodnic desăvârşit episcopiei şi a luat pecetea logodnei şi sărutarea, încă nu s-a făcut şi mire desăvârşit. Nici a luat cinstea feţei Împăratului cu care s-a logodit că încă nu s-a împreunat el şi nici s-a făcut bărbat nici i s-au încredinţat aceea lui. Nici s-a făcut un duh cu dânsa, căci toate acestea sunt duhovniceşti, şi aici nu este trup, pentru că deşi naşte şi fii cu dânsa, nu sunt însă din voie trupească, nici din voie bărbătească, ci de la Dumnezeu sunt născuţi. Drept aceea şi preot se cheamă mai înainte de nuntire până ce se va face şi se va numi bărbat şi episcop Bisericii.

Capitolul 205
Hirotonia episcopului

Şi se aduce de preoţi până la Uşile Împărăteşti, iar dinăuntru se ia de doi episcopi din cei mai mari ca de nişte mărturii ai lucrului acestuia şi că vine la rânduiala acestora, şi înconjoară de trei ori Sfânta Masă făcându-se dumnezeiască dănţuire, cântându-se glasul celor ce serbează cu Duhul. Şi chemând pe ucenici a dănţui împreună cu noi, cântând cu bucurie. „Slavă Ţie, Hristoase, Dumnezeule, lauda apostolilor şi bucuria mucenicilor, că

propovăduirea acestora este Treimea cea întru o ființă". Se aduce dar cel ce se hirotonisește la arhiereul cel mare, la temelia Sfintei Mese, ca o piatră tare ce se așează pe temelia Bisericii. Iar „Slavă Ție Hristoase Dumnezeule" în Biserica Constantinopolului nu știm că se cântă la hirotonie, iar la a Tesalonicenilor se cântă după ce zic „Sfinților mucenici". Aceasta trebuie să se zică căci acolo numai pe mucenici cheamă la dănțuire, iar aici și pe Însuși Mântuitorul pe Unul din Treime care S-a întrupat și singură Sfânta Treime cea întru o ființă se slăvește. Toți dumnezeiești episcopi înconjurând pe cel ce se hirotonisește și atingându-se de dânsul ca unii ce-l hirotonisesc împreună cu cel mai mare, se face de arhiereul cel mai mare pe capul celui ce se hirotonisește cea dintâi însemnare și începere a hirotoniei.

Deci pleacă amândoi genunchii pe temelie și fruntea o reazemă de Sfânta Masă, căci el se așează pe temelia Proorociilor și a Apostolilor, și primește Harul de la Dumnezeu cel mai presus de ceruri, căruia ca un scaun îi este Jertfelnicul, și ca o mână îi este mâna Arhiereului. Deci aceasta punându-se pe cap celui ce se hirotonisește și aripa omoforului care însemnează Porumbelul pentru Duhul Sfânt, zice arhiereul; „Darul cel dumnezeiesc" și celelalte și „Doamne miluiește" de trei ori cântându-se, se face a doua însemnare pe capul celui ce se hirotonisește.

Capitolul 206

Pentru ce se pune Evanghelia pe capul celui ce se hirotonisește?

Și îndată se deschide Evanghelia care este Hristos și printr-însul Biserica Lui și deschisă se pune pe capul și pe grumajii celui ce se hirotonisește, arătând cu aceasta că pe Hristos are cap, făcându-se El cap Bisericii, și toate ale lui Hristos trebuie el să le știe și cunoștința Lui o a avea cât se va putea, căci Evanghelia se pune pe cap acolo unde stă gândul. Pentru aceasta și toată mintea, cuvântul și simțirile trebuie a le tocmi după voia lui Hristos, și a avea grumajii lui sub jugul cel ușor a lui Hristos, și nimic să nu facă peste voia Lui. Pentru că și biserica Lui pe capul său și pe grumajii săi prin Evanghelie a luat.

Deci această Evanghelie punându-se deschisă pe capul celui ce se hirotonisește arhiereul zice rugăciunea cea dintâi, pentru că Stăpânul Domnul și Dumnezeul nostru, cel ce a rânduit în Biserică întâi Apostoli, al doilea prooroci, al treilea pe învățători și celelalte, care și pe acesta l-a chemat la vrednicia arhierească, prin mâna lui și a celorlalți împreună cu el episcop, cu venirea, cu puterea și cu harul Sfântului Duh, să îl întărească precum a întărit pe apostoli și pe prooroci. Și să îl ungă ca pe împărați și să îl sfințească ca pe arhierei și nesmintită păzind arhieria lui și împodobindu-l

cu toată cinstea să îl arate sfânt, pentru ca să ceară ce sunt spre mântuirea poporului, şi să îl asculte pe el care este cu Harul cel mai mare. Şi cu adevărat această sfântă rugăciune dăruieşte haruri mari, dând puterea apostolilor şi a proorocilor celui hirotonisit.

Drept aceea, arhiereii câştigă şi daruri apostoleşti şi prooroceşti. Şi a-l unge pe acesta, zice, ca pe împăraţi, pentru că şi aceia se ung cu untdelemnul şi cu Duhul. Şi acum împăraţii se ung de la biserică, luând de la dânsa ca să fie stăpânitori, iar arhiereii sunt unşi pentru punerea şi sfinţirea Duhului cu Harul. Căci zice: „Pune-vei pe ei domni peste tot pământul", şi îl sfinţeşte pe acesta ca pe arhiereii şi ca pe cei de demult, adică ca pe Melchisedec, ca pe Aaron şi ca pe Samuil, dar şi ca pe Apostoli şi ca pe arhiereii Harului, mai presus de legea veche făcându-l pentru ca să intre în Jertfelnicul cel de sus să jertfească Mielul cel viu şi pentru ca să îl facă milostiv pentru toţi. şi să fie sfinţit, ca să intre întru Sfânta Sfintelor şi să lucreze singure acelea cu adevărat sfinte. Apoi iar zice să rămână el preotul lui Dumnezeu fără nici o sminteală şi să se împodobească cu toată cinstea şi cea mai de apoi sfântă să îl arate plin de harul şi de sfinţenia lui Dumnezeu.

Capitolul 207

Pentru ce zic arhiereului „stăpâne sfinte", dându-i lui mare sfinţenie?

Pentru aceasta îi zic lui „stăpâne sfinte" şi zic că are sfinţenie mare, căci şi altora adică preoţilor celor ce se sfinţesc cu darul Duhului, este sfinţire, iar mai ales este sfinţirea arhiereului celui ce se hirotoniseşte cu Duhul Sfânt. Iar şi pe împăratul ungându-l arhiereul îl propovăduieşte sfânt, dar numai cu cuvântul îl numeşte sfânt, pentru sfânta ungere a Dumnezeiescului Mir, din care şi toţi credincioşii se ung şi se cheamă sfinţi. Căci zice Pavel: „Sfinţi fraţi părtaşi ai chemării celei cereşti". Iar la arhiereu „că îl arăţi sfânt" şi aşa cu rugăciune îl hirotoniseşte sfânt. Împăratul nu are ale preoţiei, nici darurile apostolilor, nici ale proorocilor şi ale diaconilor, ci numai pentru ungerea Mirului, iar arhiereul dimpreună cu Darurile Duhului se face sfânt prin rugăciunile hirotoniei. Cea mai mare învrednicire a arhiereului este aceasta.

Ca cele ce va cere pentru mântuirea oamenilor să se asculte. Acestea zicând zice vosglaşenia: „Că S-a slăvit numele Tău şi S-a proslăvit împărăţia Ta". Că numai Dumnezeu este sfânt cu firea şi proslăvit, şi Însuşi cel ce se sfinţeşte şi se slăveşte şi singur fiind Împărat şi Arhiereu. După vosglaşenie, cântă pe Treimea de la care toate se săvârşesc şi ale căreia sunt nişte Daruri ca acestea. Iar chemarea Treimii se face precum şi la Botez şi la săvârşirea celorlalte Sfinte Taine. Apoi de la cel dintâi dintre

arhiereii cei ce sunt cu el se zic ecteniile rugându-se pentru pacea cea de sus, pentru mântuirea tuturor şi pentru arhiepiscopul, că sus se lucrează dumnezeiescul lucru şi pentru lucrul mâinilor lui, adică pentru hirotonie şi pentru cel ce se hirotoniseşte de el; pentru binecinstitorii împăraţi ai cetăţii şi pentru toţi credincioşii. Şi ceilalţi toţi zic: „Doamne miluieşte" cu care se arată că de la toţi se face arhiereu şi toţi arhiereii se unesc cu arhiepiscopul şi se roagă împreună cu dânsul şi îl hirotonisesc, căci se şi ating de cel ce ia hirotonia. Aceasta numai la hirotonia episcopului se face, căci la un Dar mare ca acesta şi venirea Dumnezeiescului Duh se cade a pomeni pe toţi credincioşii ca să dobândească milă, har şi mântuire. Iar arhiepiscopul având mâna pusă pe capul lui, harul cel acoperitor, venirea Duhului Sfânt, lucrarea şi umbrirea care se face şi mai cu seamă sălăşluirea harului întru cel ce se hirotoniseşte. Îndată după ectenie zice şi a doua rugăciune, având mâna pe capul celui ce se hirotoniseşte, arătând că pentru câte se roagă toate se lucrează şi le ia cel ce se hirotoniseşte, dar şi rugăciunea este foarte minunată, căci zice: „Doamne Dumnezeule, care, pentru că n-a putut firea omenească să cugete Fiinţa Dumnezeirii, cu această socotinţă ai pus dascăli asemenea cu noi pătimitori care au scaunul Tău.

O, ce taină! Stăpânirea şi puterea lui Dumnezeu o ia omul şi se învredniceşte a şedea chiar în scaunul lui Dumnezeu! O, ce minune! De vreme ce nu poate firea omenească (zice) a primi Fiinţa Dumnezeirii, că numai prin luarea trupului cea de la noi cu totul s-a unit firea omenească cu Cuvântul lui Dumnezeu, şi Fecioara, Maica Lui, cu ipostasul L-a primit în pântece până L-a născut pe Însuşi Cuvântul întrupat.

Drept aceea, după Dumnezeu aceasta este mai cinstită decât toţi, şi noi cu o socotinţă înfricoşată ca aceasta ne-am învrednicit unui har mare ca acesta al arhieriei lui Hristos Dumnezeul nostru. Deci însuşi zice şi pe acesta care s-a arătat ispravnic darului arhieresc. Iată că cel ce se hirotoniseşte se face ispravnic Marelui Har. Drept aceea este dator a fi şi credincios şi înţelept. Apoi iar zice: „Fă-l pe el următor Ţie adevăratului Păstor punându-şi sufletul pentru oi". Iată că şi păstor îl face, însă cu îndatorire a fi ca însuşi Iisus Hristos şi cu toată puterea a purta grijă de turma Lui cea cuvântătoare. O, ce mare Dar! Şi ce mare datorie! Că este dator a muri pentru oile lui Hristos ca unul ce se face următor lui cu hirotonia, se aşează păstor ca şi Dânsul şi poate lucra toate ale Lui prin El cu Duhul Sfânt. Şi iarăşi zice: „povăţuitorul orbilor, adică al celor necredincioşi către credinţă, dojenitorul neînţelepţilor, celor ţinuţi cu neînţelegerea eresurilor ca să-i ridice la dreptslăvitoarea credinţă sau şi a celor ce fac spre pocăinţă, sau şi celor neplecaţi şi semeţi, învăţătorul pruncilor către cunoştinţa cea adevărată, luminător în lume, ca Apostolii înşişi, care au fost lumină lumii, şi s-au numit de Hristos lumina cea vie, şi

ca Pavel luminător în lume în locul Cuvântului vieţii. Iar sfârşit rugăciunii zice, ca pe sufletele cele încredinţate lui să le îngrijească bin pentru că temeiul este acesta să se nevoiască şi să facă ca să se mântuiasc sufletele acelea. Deci fiindcă i s-au încredinţat lui sufletele, este sub ma datorie, şi celor ce se nevoiesc Dumnezeu le dă har mare şi plata cea ma vor lua. Vezi plata cea mare din lucrul arhiereului, mai vârtos decât toa altă plată de dumnezeiescul lucru? Dar care este aceasta? Zice: care o gătit celor ce s-au ostenit pentru propovăduirea Evangheliei Tale. Iată că dator să se ostenească şi aceasta trebuie să o facă pentru propovăduire Evangheliei, că cei ce se ostenesc sunt pătimitori. Şi cine este cel ce a făc această osteneală? Însuşi Mântuitorul mărturisind pentru adevăr mărtur cea bună, că Tatăl Său este Dumnezeu, şi El este Fiul Tatălui; şi Aposto Săi iarăşi aşa au mărturisit.

Deci arhiereul care se sileşte bine pentru Evanghelie, ori în nevoinţă în osteneli, sau prin sânge, sau în râvnă sau în milă şi în alte dumnezeiesc lucruri, va fi împreună cu Apostolii şi cu Hristos, ca unul ce s-a învrednic şi a luat Harul lui Hristos şi al Apostolilor şi pentru aceea se va proslă împreună cu ei. Iar arhiereul sfârşind rugăciunea, zice vosglaşenia slăveşte stăpânirea şi mila Fiului Aceluia ce S-a întrupat pentru noi; Părintelui Său şi a Duhului; şi cu chemarea Treimii adevereşte cele zi mai înainte şi desăvârşeşte pe cel ce se hirotoniseşte. Drept aceea fac însemnarea cea din urmă pe capul lui întru arătarea săvârşirii. Astfel luân Sfânta Evanghelie o pune pe masă căci, cel ce s-a hirotonit are harul ei este cu totul Evanghelie şi organ dumnezeiesc al Evangheliei lui Hristos.

Capitolul 208
Ce însemnează omoforul?

Deci ca pe unul ce s-a făcut păstor oilor lui Hristos şi după Har Hristos, îl împodobeşte cu omoforul, care însemnează întrupar Mântuitorului. Blagoslovind omoforul şi sărutându-l cel ce s-a hirotonis îl pune pe gît zicând: „vrednic este", care se cântă de trei ori şi înăuntru afară, încredinţându-se toţi că a luat darul, şi veselindu-se toţi de acest lu Omoforul însemnează, precum am zis, singura întrupare a lui Dumneze Cuvântul, căci pe noi, oaia cea pierdută aflând-o a purtat-o pe umer îmbrăcându-se întru toată firea omenească, unind-o cu Sine îndumnezeind-o pe dânsa. Şi împreună aducând pentru noi pe singura lua a trupului, la Părintele prin Cruce şi prin moarte şi înviindu-ne ne-au înălţat pe noi. Drept aceea are împrejur cruci de lână şi se pune după gît arhiereului şi uneori împrejurul umerilor dinainte şi dinapoi, iar atunci

să-i fie îndemână îl ia ca un jug dumnezeiesc pe grumaji, pentru că peste puţin îl scoate pe el după ce va citi Evanghelia.

Capitolul 209
Ce însemnează a scoate arhiereul omoforul la Evanghelie şi la Sfânta Jertfire?

La Evanghelie scoate omoforul însemnând că este rob Mântuitorului, căci nu cutează arhiereul a se înfăţişa cu el fiindcă însemnează pe Hristos întrupat, pătimit şi viu, şi scoţând omoforul arată că ar zice: slugă şi rob Aceluia sunt eu şi Harul Lui îl am în mine şi acesta este semnul întrupării, patimii şi învierii. Drept aceea nu cutez a mă îmbrăca cu el şi numai că-l văd ţinându-l înaintea mea, ca să-mi aduc aminte de ale Lui şi că mă înfricoşez de nişte lucruri aşa de minunate.

Deci citindu-se Evanghelia şi săvârşindu-se Jertfa cea de taină, de la Evanghelie până când este să se înalţe Sfintele Taine, astfel face pentru cele mai sus zise, căci şi Sfânta Jertfă este lucru al Mântuitorului nostru, şi El Însuşi este cel ce prin noi preoţii şi robii Lui jertfeşte şi Se jertfeşte. Iar la începutul Liturghiei, la înălţarea Sfântului Agneţ, la hirotonii şi la alte Sfinte Taine arhiereul pune întotdeauna omoforul împrejurul umerilor precum s-a zis.

Capitolul 210
Ce însemnează când zice: „Vrednic este" celui ce se hirotoniseşte? Dar sărutarea Sfintei Mese, sărutarea mâinii şi obrazului arhiereului celui mare şi sărutarea celorlalţi?

Hirotonisindu-se pune omoforul pe grumaji luându-l de la arhiereul cel mare, şi se zice: „vrednic este", ca cel ce s-a făcut de la Dumnezeu vrednic, şi cunoscut îngerilor şi oamenilor şi că este dator a vieţui cu vrednicie după starea arhieriei, şi acest cuvânt „vrednic este" i se zice ca o rugăciune ca să fie vrednic. După aceea, îl sărută arhiereul ca pe un iubit al său; pentru lucrul cel mare al harului, şi ca unul ce s-a făcut de o orânduială cu dânsul printr-însul, sfinţit întru Hristos şi unit cu El. Iar el sărută Sfânta Masă cinstind-o pe dânsa ca pe o lucrătoare a Darului la care s-a şi săvârşit şi a primit hirotonia. După aceea sărută dreapta care l-a hirotonit pentru că şi aceea este sfinţită şi plină de Har şi are izvorul harului şi este săvârşitoare cu Duhul Sfânt şi dătătoare de blagoslovenie şi de Dumnezeieştile Daruri, prin care şi acesta s-a hirotonit arhiereu şi s-a săvârşit. Iar încă sărută şi obrazul arhiereului ca un obraz al cuvântului, ca

un slujitor al rugăciunilor, şi pentru dragoste şi unire, că iubeşte şi el pe cel ce i-a dat Harul şi cuvântul cu adevărat întru Hristos Cel ce singur este iubit, ca unul ce şi el se iubeşte şi se sărută; şi nu sărută cu înşelăciune ca Iuda, nici loveşte obrazul ca ucigaşii de Dumnezeu, ci mai vârtos îl cinsteşte pe el şi îl socoteşte sfânt şi prea iubit; şi el s-a făcut întocmai de o orânduială cu arhiereul, măcar că şi este sub ascultarea lui, pentru că acesta însemnează sărutarea mâinii şi a obrazului. Îmbrăţişarea şi sărutarea de pace pe care o face arhiereilor celor ce sunt întocmai cu el la orânduială şi la stăpânire şi el iarăşi asemenea se sărută de ei, ca unul ce este unit, iubit şi ca unul ce a luat Dumnezeiescul Har, ca acela ce este de o orânduială cu ei şi la toate s-a învrednicit cu ei, iubind şi iubindu-se, şi paşnic şi împreună lucrător, precum este şi slujitor împreună întru cele dumnezeieşti.

Capitolul 211
Cum se face sărutarea la hirotonia patriarhului?

Drept aceea şi la hirotoniile arhiepiscopilor, adică a patriarhilor, patriarhul cel ce se hirotoniseşte nu sărută mâna şi obrazul celui ce îl hirotoniseşte, ci sărutând întâi Dumnezeiasca Masă, se suie pe trepte şi face sărutarea după obicei, adică întâi acela ce îl hirotoniseşte pe el, sărutând Sfânta Masă ca un iubitor al lucrurilor celor sfinte, apoi sărută mâna patriarhului celui ce s-a hirotonisit, ca celui ce a ajuns mai mare cu Dumnezeiescul Duh şi patriarhul lor, şi pentru unire îl sărută pe obraz, arătând plecăciune, asemenea şi ceilalţi arhierei care îl hirotonisesc.

Capitolul 212
Pentru rânduiala patriarhilor, arhiepiscopilor şi episcopilor

Cu toate că harul, puterea şi rânduiala episcopiei, este unul de la Dumnezeu, Cel ce este întâi unul Părinte şi episcop, dar are şi părinţi şi fii şi daruri de multe feluri după fiecare rânduială. Căci Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt este Dumnezeirea, şi firea Treimii este Una, iar pricinuitorul este Tatăl, Căruia Fiul şi Duhul Sfânt întru toate-L ascultă şi una este voia Lor, iar de la Treime este toată buna întocmire sus şi jos. Drept aceea şi mai dintâi şi mai din mijloc şi mai de pe urmă rânduială, fiecare are una din aceste de sus rânduieli. Este rânduială şi de dascăli, şi pentru aceea şi între dânşii sunt dascăli şi părinţii părinţilor.

Capitolul 213
Împotriva latinilor (catolicilor) că din Sfânta Treime numai Tatăl este Pricinuitor

De vreme ce la Treimea cea neamestecată, într-o ființă și într-o slavă este precum am zis rânduială. Și Părintele este fără de pricină, iar dintru Dânsul sunt cu pricină și dintr-aceștia Unul este născut și Fiu, iar altul purces și Duh Sfânt, însă Treimea e nedespărțită și Ființa și puterea îi este una. Și de vreme ce am ajuns până aici, să vedem în ce chip se face și hirotonia patriarhului? Și dacă este episcop sau nu, cum se face patriarh? Căci acestea sunt de trebuință a se cunoaște. Acum însă să sfârșim hirotonia episcopului. După sărutarea cea sfântă, arhiereul sărută iarăși Sfânta Masă și se suie în scaun, ca și Hristos în cer, iar cel ce se hirotonisește sărutând Masa stă de-a dreapta arhiereului celui mai mare, ca cel ce are rang mai mare ca ceilalți arhierei, fiindcă atunci s-a hirotonisit cu harul, și făcându-se lăudarea împăraților și a arhiereului celui mai mare, stă cu ceilalți episcopi fiind și el sub ascultare.

Capitolul 214
Pentru ce zice „Pace" la Apostol, și când va să zică „Pace" ia binecuvântare de la Episcopi?

Iar toți arhiereii și preoții șezând când este să se citească Apostolul, el mergând ia blagoslovenie de la arhiepiscop ca să zică „Pace" celui ce citește. A zice această „Pace" este ca o taină, care se dă ca de la Dumnezeu, și el nu poate zice aceasta fără voia arhiereului locului, fiind în biserica lui, și mai cu seamă fiind el de față, ca cel mai mare păstor. Pentru aceea ia voie și binecuvântare și citindu-se Apostolul zice: „Pace ție celui ce ai citit", fiind după rânduială al doilea după arhiepiscopul, că însuși arhiepiscopul zice la Evanghelie: „Pace". Astfel dar se săvârșește Dumnezeiasca Liturghie, stând cel ce se hirotonisește mai sus decât toți episcopii și el zice cea dintâi tâlcuire a rugăciunii celor chemați și celelalte rugăciuni după regulă.

Capitolul 215
Că cel ce s-a hirotonisit se cuminecă mai întâi și apoi ceilalți

Iar la Dumnezeiasca Cuminecătură luând întâi el dumnezeiasca Pâine de la arhiepiscop se cuminecă cu dânsa. Apoi el dă arhiepiscopului Dumnezeiescul Sânge din sfântul potir și arhiepiscopul îi dă lui, și se dau

Dumnezeieştile Taine de la unii altora cu iubirea de oameni a lui Dumnezeu, dar Unul este cel ce lucrează şi dă prin toţi, şi împărtăşiri binelui trebuie întâi cei mari să se împărtăşească, căci toate se ţin cu orânduială. Deci după dumnezeiasca Cuminecătură, arhiepiscopul sărutând Dumnezeiasca Pâinea o dă tuturor, după urmarea Mântuitorului. Iar arhiereul cel ce s-a hirotonisit, luând dumnezeiescul potir, cuminecă pe arhierei şi pe ceilalţi. După aceea sărutându-se, dă şi sfânta anaforă poporului cu porunca arhiepiscopului, arătându-se şi mărturisindu-se poporului că s-a hirotonisit şi dă sfinţenie tuturor cu anafora.

Capitolul 216
Că punerea în scaun după hirotonie însemnează punerea în scaunul Bisericii lui, care obicei acum s-a părăsit

Apoi, mergând spre o parte a bisericii spre Proscomidie, şade în scaunul arhieresc, care este gătit acolo în chipul şederii în scaunul bisericii lui. Această şedere în scaun mai nainte se făcea cu mare laudă (precum se face şederea în scaun a patriarhului) la biserica arhiereului celui ce se punea în scaun adunându-se episcopii eparhiei, şi făcând şederea în scaun cu scrisoarea arhiepiscopului. Iar acum a încetat aceasta pentru temerea barbarilor; dar la biserica cea mare se face şi acum. Şi numindu-se scaunul pe care şade arhiepiscopul şi aşternându-se sobor după obicei, se face rugăciune de preoţi şi „Sfinte Dumnezeule", fiind acolo şi eparhianii şi purtând toţi făclii înconjoară împreună cu poporul. Şi arhiereul cel hirotonisit se pune în scaun de cel mai mare din preoţi şi de cel de al doilea, aşezându-l de trei ori în scaun ca şi pe patriarh în jilţul arhieresc şi zicând: „Vrednic este". După aceea, şezând el, zic lauda binecinstitorilor împăraţi şi a arhiepiscopului şi a celui hirotonit însuşi, şi astfel face sfârşitul. Iar poporul şi cei preoţiţi venind, sărută mâna celui ce s-a hirotonisit şi se blagoslovesc de el, alergând cu credinţă, căci fiind hirotonisit de curând este luminat cu totul şi având Harul mai înnoit într-însul, se dă mai din destul. Şi atunci el nu este oprit de a blagoslovi fiind episcop al altei cetăţi, pentru că are o asemenea voie fiind atunci hirotonisit. Şi îmbrăcându-se cu mantia cea cu râuri ca un dascăl, zicându-se troparul acesta: „Din ceruri ai primit Dumnezeiescul Dar", pentru că harul se varsă pentru noi din ceruri, şi-şi pune engolpionul ca o dumnezeiască arvună, că poartă faţa lui Hristos, şi pentru că s-a făcut mire Bisericii lui Hristos, şi în vremea nuntirii câştigă toată slobozenia a blagoslovi şi a se ruga ca însuşi arhiereul locului, iar nu a hirotonici; şi blagosloveşte de faţă în acea zi.

Capitolul 217
Pentru ce cel ce s-a hirotonisit blagosloveşte umblând?

Drept aceea înconjoară cetatea fiind purtat cu cinste, blagosloveşte pe toţi şi sfinţeşte cetatea rugându-se ca unul ce s-a făcut arhiereu nou, dându-i din Dumnezeiescul Har care s-a înnoit într-însul, şi blagoslovind dă sfinţenie.

Capitolul 218
Pentru ce merge arhiereul la împărat şi-i urează cel ce s-a hirotonisit? Şi ce însemnează aceasta?

Drept aceea şi ca acela ce are îndrăznire către Dumnezeu, şi luând putere dumnezeiască cu hirotonia, merge la împărat spre a se ruga pentru dânsul, ca un uns al Domnului cu Duhul, blagoslovindu-l şi întărind cu rugăciunile pe cel uns cu Mirul Domnului. Drept aceea mergând se roagă pentru mântuirea lui. Aceasta se făcea mai înainte cu iubirea de Dumnezeu şi era foarte de trebuinţă. Drept aceea era de folos rugăciunea arhiereului. Iar acum făcându-se dimpotrivă, rugăciunea se arată fără nici o folosinţă, căci obiceiul de demult era de a se trimite refendarul cu arhiereul la împărăţie, şi stând arhiereul înaintea binecinstitorului împărat şi zicând diaconul Domnului să ne rugăm, arhiereul citea rugăciunea, fiind şi cădelniţa, precum scrie şi la viaţa Dumnezeiescului Amfilohie. Iar acum aceasta o face patriarhul joi după Paşte. Luând arhiereul cădelniţa, tămâiază pe împăratul dându-i Harul Dumnezeiesc şi sfinţirea, şi împăratul îşi pleacă capul precum se arată în viaţa Sfântului Ambrozie, şi îi da lui arhiereul blagoslovenie ca cel ce s-a hirotonisit de curând şi s-a înoit atunci cu Duhul, şi are putere întru Hristos a blagoslovi şi a sfinţi. După aceea sărută pe împăratul pentru cea întru Hristos pace, dragoste şi sfinţenie, căci arhiereul este sfânt cu împărtăşirea Tainelor şi cu hirotonia. Aceasta o făcea ca şi cum ar avea împărtăşire arhiereul cu împăratul prin hirotonie, că unul este împăratul, iar arhiereul este sfânt cu hirotonia. Iar după sărutare închinându-se împăratului cu capul pentru stăpânirea cea lumească, se ducea arhiereul. Mulţi din binecinstitorii împăraţi îl dăruiau ca pe cel ce se ruga pentru dânsul şi îl petrecea cu cinste ca pe un sfinţit; precum şi Marele Constantin nu numai pe dumnezeiescul Silvestru, ci şi mai pe toţi pe cei de la sobor îi petrecea cu cinste, cinstindu-i, dăruindu-i şi sărutându-le cinstitele lor mădulare, cele ce pătimiseră pentru Hristos.

Capitolul 219
Că nu se cinsteşte de împăraţi arhieria ca mai înainte şi pentru aceea se mânie Dumnezeu

Iar acum toate împotrivă se fac, că starea înainte se face şi arhiereul venind se roagă, dar nu se învredniceşte a primi o cinste pentru Hristos, ci încă este necinstit şi se arată ca unul mai mic decât cel ce s-a blagoslovit şi, ca unul ce este supus, se arată ca o slugă şi decât citeţii mai nebăgat în seamă. În joia cea după Paşte, sărută mâna şi obrazul împăratului împreună cu clericii şi cu patriarhul, căci venind la împăratul se pleacă şi singur (însuşi)împăratului sărută mâna după ce se roagă.

Capitolul 220
Că a săruta arhiereii mâna împăratului şi a face împăratul strămutare arhiereilor şi egumenilor este peste pravilă

Cum împăratul mâna preotului o sărută? Iar arhiereul hirotonindu-se şi rugându-se, sărută mâna împăratului. Aceasta este fără nici o rânduială, căci iată ce necuviincios este: cel sfinţit cu Duhul, cel ce s-a hirotonisit arhiereu, acela a cărui mână s-a sfinţit ca să poată hirotonisi, blagoslovi şi însemna pe cei binecinstitori îşi leagă mâinile şi cu buzele cele sfinţite şi cele ce s-au sfinţit ieri sau în ziua aceea cu atingerea de Înfricoşata Cuminecătură, sărută mâini voievodeşti şi mireneşti nesfinţite de a blagoslovi şi împăratul şezând, el stă înainte-i. Aceasta i s-ar fi căzut să se facă dacă ar fi fost un prost monah, căci zice: „Pe împăratul cinstiţi". Dar arhiereul lui Hristos al Cărui loc ţine nu trebuie să facă astfel căci se aduce necinste lui Hristos, pentru că nu este unul din cei mulţi, ci din cei sfinţiţi şi din cei ce au putere apostolească. Acestea nu s-au făcut atâta de împăraţi, ci de oamenii cei amăgitori care prin cuvinte omeneşti i-au adus ca să lucreze şi cele mai mari până încât a face şi arhierei şi schimbări. Vai aceluia ce este hirotonisit cu Duhul păstor al unei Biserici, să se facă păstor al altei eparhii, de la cei ce nu au puterea şi lucrarea preoţiei şi fără voia Duhului Sfânt.

Capitolul 221
Că nu trebuie ca mirenii să ia lucrurile bisericeşti şi să socotească că ar câştiga din cele afierosite lui Dumnezeu

Iar de este trebuinţă ca cineva să se pună la vreo cetate mare pentru îndreptare, aceasta trebuie să se facă de către stăpânirea cea

duhovnicească, de unde s-a hirotonisit, iar nu de la stăpânirea lumească. Iar acum mulţi se arată şi povăţuitorul bărbaţilor călugări şi celor sfinţiţi lui Dumnezeu şi cu Darul lui Dumnezeu cârmuitori sufletelor, într-acest chip afară din voia Duhului se arată şi leagă şi dezleagă, luând aceasta de la cei ce n-au luat puterea darului şi se hirotonisesc şi au stăpânire neîngrijind nicidecum de cei ce au Harul. Drept aceea şi sfărâmările noastre multe s-au făcut, ne-am micşorat şi mai puţini decât toate limbile ne-am făcut. Silindu-ne şi nevoindu-ne a stăpâni şi a nu ne atinge de cele ce nu se cade, ne stăpânesc pe noi cei străini, şi făcând cele neplăcute lui Dumnezeu, vrăjmaşii noştri şi ai lui Dumnezeu ne supun pe noi, făcând cele sfinte ale noastre şi spurcându-le. Socotind a câştiga din cele afierosite lui Dumnezeu am pierdut pe ale noastre şi împotrivitorii ne iau ale noastre înaintea noastră şi le mănâncă. Dar măcar să dea Dumnezeu să facă vreo tămăduire acestui rău şi să fie cele ce sunt ale Cezarului, Cezarului şi cele ce sunt ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu, ca să se învrednicească blagosloveniei lui Dumnezeu. Poate şi cele sfinte să se întocmească şi cele mireneşti să sporească, iar nu dimpotrivă unele de altele să se strice. Pentru că lucrătorul cel dintâi se sileşte să facă şi pe dreptslăvitori furi de sfinte şi să surpe cele sfinte şi dumnezeieşti. Strice-se de la Dumnezeu vicleanul! Iar dreptslăvitorii să viețuiască cu bună linişte şi cu iubire de Dumnezeu, şi să dobândească plata cugetării celei iubitoare de Hristos. Iar arhiereul cel ce s-a hirotonisit făcând în sobor sărutarea cea din urmă se aşează în locul său ca un arhiereu şi îngrijeşte de cele ce sunt ale Bisericii lui.

Capitolul 222
Că de trei ori face sărutare arhiereul cel ce s-a hirotonisit; şi cum face aceasta?

Sărutarea celui hirotonisit, afară de cea din altar se face de trei ori. Întâi după ce îi face cunoscut că s-a făcut logodnic bisericii care i se încredinţează. Atunci nefiind altă mireasmă de tămâie sau de apă de trandafir, şezând arhiepiscopul şi arhierii de amândouă părţile, aducându-se se închină de trei ori şi sărută mâna, genunchiul şi obrazul arhiereului celui mare şi gura arhiereilor care şed. Şi pentru că el nu e încă arhiereu i se porunceşte să şadă nu în scaun de arhiereu, ci pe ceva mai mic. Cu aceasta se arată că s-a logodit numai cu Biserica şi a făcut începătură logodnei, dar nu e încă bărbat sau mire ei.

Drept aceea, îi sărută atunci numai cum ar da schimburile şi începăturile arvunelor cu prietenii miresei şi ca şi cum ar face semnele prieteşugului cu fraţii ei, cu care şade împreună şi se sfătuieşte cu dânşii, nu şade însă întocmai deopotrivă cu ei. De vreme ce nu s-a învrednicit

scaunul nu a luat cinstea Tatălui acestei Biserici şi nu poate lucra împreună cu ei, că nu poate hirotonisi, dar dă sfat şi îngrijeşte de lucrurile miresei, adică de ale Bisericii. A doua sărutare se face când se săvârşesc logodnele şi iau arvunele şi darurile cele mai înainte de nuntă, făcând tocmirile cu tatăl, precum este când mărturiseşte credinţa cea dreaptă şi se făgăduieşte a purta grijă de ceea ce i s-a încredinţat lui.

Atunci, luând începăturile nunţii cu însemnarea cea mică ce i se face pe cap, ia Biserica ca într-o arvună, căci şi atunci face sărutarea fără Mir şi fără tămâie. Sărutarea hirotoniei care se face înăuntru este săvârşitoarea nunţii şi a unirii, pentru că s-a făcut bărbat şi mire al Bisericii. Pentru această sărutare am vorbit mai sus la hirotonie. Iar a treia sărutare, zicem cea din afară de altar şi celelalte sărutări: cea din sobor şi cea de după hirotonie, se fac venind cel hirotonisit de curând, pe când arhiepiscopul şi arhiereii şed, se închină de trei ori arhiereului celui mare, arătându-i supunere şi cinstind Treimea. Deci apropiindu-se se ridică puţin arhiepiscopul cinstindu-l ca pe un arhiereu, iar ceilalţi arhierei şezând, (pentru că sunt întocmai cu dânsul şi de o rânduială), şi face sărutare după obicei, sărutând arhiepiscopului genunchiul, mâna şi obrazul, iar pe arhiereii care şed sărutându-i pe gură. Astfel el stând în mijloc şi arhiepiscopului închinându-se i se porunceşte să şadă, atunci şade în locul aceleiaşi biserici. Pentru aceasta se face sărutarea, pentru ca să-şi ia scaunul, şi să se propovăduiască soborului împreună şezător şi împreună judecător a şedea şi a hotărî, şi după rânduiala scaunului stă să-şi aibă cinstea.

Capitolul 223
Pentru ce la a doua şi la a treia sărutare se aduce tămâie şi apă de trandafir, şi pentru cartea numită *Praksis*, care cuprinde cele pentru hirotonie

De vreme ce a luat acestea prin Dar, se aduce şi ceva din cele mirositoare, precum apă de trandafir şi tămâie prin Evtacsie care şi merge înainte şi petrece pe cel hirotonisit. Deci făcându-se astfel arhiereul cel hirotonisit, a săvârşit toate cele ce sunt după pravilă, şi ia şi cartea cea numită *Praksis* care cuprinde toate, adică pentru petrecerea lui din viaţă, preoţia, asemenea şi de cine s-a ales şi că a luat arhieria după pravilă care scrisoare o şi iscăleşte arhiepiscopul şi o pecetluieşte cu pecetea sa, pentru ca aşezarea lui cea de la episcopie să-i fie mărturisită.

Capitolul 224
Pentru hirotonia patriarhului

Iar de vreme ce şi patriarhul este arhiereu, putem vedea şi hirotonia lui din hirotonia fiecărui arhiereu. Deci începând din această viaţă patriarhul, nimeni din arhierei nu intră atunci la biserica cea mare ca să nu socotească că vrea să ia cu sila scaunul patriarhiei. Împăratul însă, ca un purtător de grijă al bisericii, având porunca dintâi a dumnezeieştilor Părinţi, adună pentru aceasta sobor sfânt de arhierei, chemând el însuşi pe arhiereii cei din apropiere. Arhiereii locului şi cei ce se vor aduna de afară, care pot veni (căci după canoane este a fi toţi), se strâng din porunca împăratului la un loc sfânt. Acest obicei este de demult ca să nu se adune singuri spre a nu se face partide şi tulburări. Această adunare nu se face la biserica cea mare a patriarhiei, pentru că nu este patriarh şi nimeni n-are voie să intre acolo, ci la dumnezeiasca biserică a Sfinţilor Apostoli, pentru darul apostolilor şi pentru că slujba patriarhiei este lucru apostolesc. Iar împrejurul lor sunt icoanele Apostolilor, precum şi la casa de alegere sunt zugrăviţi Apostoli primind unul de sus. Deci rugăciunea, cele trei lumini pomenirea, tămâia şi otpustul săvârşindu-se de arhiereul cel dintâi, cântând împreună şi rugându-se şi ceilalţi se aşează după rânduială, numai hartofilaxul fiind împreună cu dânşii, şi precum este obiceiul, se aleg trei persoane precum am zis, şi această alegere o duce hartofilaxul împreună cu doi arhierei la împăratul, care având de la Părinţi această voie ca unul, face alegere din cei trei, căci câte trei sunt aleşi de sobor şi câte trei sunt socotiţi vrednici.

Capitolul 225
Că singur împăratul pofteşte pe cel ce s-a ales să primească Patriarhia

Deci acel ales dintre aceşti trei este încunoştinţat sau însuşi împăratul mergând îi pofteşte făcându-se aceasta mai mult pentru mărirea lucrului şi pentru că cei ce ştiu cât este de mare acest lucru se leapădă. Prin urmare cel ce va primi din cei aleşi i se face chemarea într-o zi rânduită şi se adună toţi: arhierei, preoţi, arhimandriţi, egumeni şi cu un cuvânt tot clerul cu popor mult, purtând cei mari făclii, pentru că se pune părintele care e al tuturor, şi făcându-se rugăciune de Patriarhul cel ce este ales, precum s-a zis, sfârşeşte şi i se face chemarea de miniştrii cei mari care ţin locul împăratului, căci împăratul câte va fi de trebuinţă la sobor singur le slujeşte ca unul ce este uns al Domnului, purtător de grijă şi slujitor Bisericii, fiindcă a făgăduit aceasta când s-a uns.

Capitolul 226
Cum se face chemarea?

Cei ce fac chemarea zic acestea: „Puternicul şi Sfântul nostru Domn şi Împărat, Dumnezeiescul, Sfântul şi marele sobor cheamă pe Sfinţia Ta la Preaînaltul Prestol al Patriarhiei Constantinopolului", arătând cu aceasta că nu împăratul de la sine, ci cele ce sunt ale soborului şi împăratul cu soborul face veste si-l cheamă, iar el slujeşte numai.

Capitolul 227
Împotriva celor ce zic că împăratul face pe Patriarh

Bârfesc dar, cei ce vorbesc cu pizmă, că împăratul face pe Patriarhul, pentru că nu-l face nicidecum împăratul, ci soborul lucrează, şi împăratul slujeşte numai, fiind drept-slăvitor, precum s-a arătat, fiindcă împăratul nu numai că este purtător de grijă şi s-a uns împărat de către Biserică, ci pentru că şi el trebuie să lucreze dimpreună, să slujească, să primească şi să păzească cu tărie cele ce sunt ale Bisericii, fiind acesta dator a le păzi pentru pacea Bisericii. Deci răspunzând alesul cele ce se cuvine şi primind Biserica, toţi arhiereii vin la dânsul şi fac închinăciune, asemenea şi clerici şi mireni luând blagoslovenie pentru că este logodit cu Biserica. Acesta, aşadar, de este arhiereu, n-are trebuinţă de a se mai hirotoni, ci numai se aşează în scaun, iar de este preot, se hirotoneşte şi se aşează în scaun.

Capitolul 228
Chemarea celui ce n-a fost preot i se face după ce s-a făcut preot. Pentru *Provlisis* a arhiereului

Iar de nu va fi fost preot cel ales, primind a se face, după orânduială întâi se hirotoniseşte preot, şi aşa i se face ceea ce se cheamă *Provlisis* mai înainte de hirotonie sau mai înainte de şederea în scaun. Aceasta este chiar mărturisirea împăratului, în cinstea către Biserică, că primeşte pe cel ales de dânsa fiind numit pentru că a primit să pască Biserica. Şi prin Sfânta Treime care a dăruit lui împărăţia, are şi el pe dânsul Arhiepiscopul Constantinopolului, adică Romei celei noi, şi el nu îl face pe dânsul Patriarh a toată lumea. Nici îi dă ceva, ci se uneşte şi urmează lucrului, şi este arătat că nu dă, ci mai vârtos ia, şi că este ca un slujitor celor ce sunt ale Bisericii, pentru că dă cu mâna sa sfânta cârjă în mâna celui ales, şi vine la dânsul, şi îşi pleacă lui capul, pe care îl descoperă după obicei, şi primeşte blagoslovenia şi îi sărută mâna. Învederat este că împăratul nu dă

ceva de la sine, ci aceasta făcând primeşte şi adeverează ale Bisericii, şi că fiind arhiereu cel ce este ales de Patriarh şi neavând altă trebuinţă de vreun lucru arhieresc se face aceasta, adică slujeşte împăratul la hirotonia lui, şi încă aceasta o face împăratul arătând că cinsteşte Biserica, iar nu o stăpâneşte.

Capitolul 229
Pentru ce împăratul trimite mantia şi engolpionul celui ce este ales de patriarh, iar toiagul îl dă cu mâna sa?

Împăratul mai înainte de a vedea pe cel ales îl cinsteşte şi îi trimite mantia cu râuri şi Engolpionul Bisericii, care este ca o arvună, şi împăratul ca o slugă şi ca un paznic le păzeşte. Drept aceea şi toiagul ca un mai cinstit şi semn al stăpânirii celei păstoreşti, însuşi el îl dă cu mâna lui pentru cinste şi întărire, arătând tuturor că şi el primeşte pe acest păstor pe care l-a ales Dumnezeu. Aceasta mai învederat mărturisind, porunceşte de se găteşte un cal încălecă cel ales, iar comisul vine de jos ţine frâul calului în locul împăratului său (precum şi marele între împăraţi Constantin a făcut Sfântului Silvestru), îl petrece cu cinste prin toată curtea împărătească şi pe uliţa cea mare până la Patriarhie. Şi dacă împăratul are fiu merge mai pe urmă călare cu toţi cei mari.

Într-acest chip dar şi pentru acestea se face şi ceea ce se cheamă *Provlisis*, pentru cinstea Bisericii care se suie la Hristos. Şi dacă cel ce s-a ales precum am zis este arhiereu, îndată după darea de veste, este Patriarh şi nimic altceva nu mai încape decât şederea în scaun. Făcându-se obişnuitul *Provlisis* de către împăratul precum am arătat mai sus, cel ales vine în Biserică, intră în altar şi-şi pune epitrahilul şi omoforul, şi luând cădelniţa şi blagoslovind tămâia cădeşte împrejur Sfânta Masă şi Sfântul Prestol cel de sus ca unul ce e dat lui, apoi tămâiază şi cădeşte iarăşi Sfânta Masă, şi sărută Sfânta Evanghelie şi Masa ca pe Hristos şi ca pe Biserica pe care a luat-o. Si dând cădelniţa diaconului se tămâiază de la el şi binecuvântează pe Dumnezeu care l-a învrednicit unora ca acestea, căci luând Biserica de la rugăciune se cade a începe, deoarece rugăciunea face unirea cu Hristos a Căruia este Biserica. Drept aceea făcându-se rugăciunea „Sfinte Dumnezeule", diaconul zice ectenia în amvon şi pomeneşte pe împărat şi pe patriarh, iar patriarhul zice în taină rugăciunea ecteniilor apoi zice ecfonisul „Că Milostiv..." şi făcând sfârşitul, i se cântă: „Întru mulţi ani, Stăpâne ca să fie arhieria în veac", şi el, binecuvântând, se duce.

Capitolul 230

Pentru şederea în scaun şi pentru pacea ce se zice de fiecare arhiereu, şi lui iarăşi i se răspunde de către popor

Iar adunându-se în ziua Duminicii, împăraţii şi cei mari şi tot poporul, se săvârşeşte Sfânta Liturghie cu mare cuviinţă de Patriarh fiind împreună toţi arhiereii, clerul şi preotul cetăţii, căci trebuie a fi toţi acolo la şederea în scaun a Patriarhului lor, şi al vedea pe el în scaun ca pe Domnul nostru Iisus Hristos Fiul Dumnezeului Celui viu, şi a lua binecuvântare de la dânsul atunci mai vârtos şi întâi, şi a auzit de la dânsul din Preasfântul Prestol: „Pace" şi a răspunde clerul iarăşi: „Pace lui" aceasta fiind pacea Mântuitorului nostru care covârşeşte toată mintea, moştenirea noastră, graiul cel dulce, aşteptarea cea veşnică, ca să fim una cu Dânsul cu Tatăl Lui şi cu Duhul precum s-a făgăduit. Aceasta este cea care ne uneşte cu Dumnezeu şi cu îngerii, şi ne dă nouă binele în veacul acesta şi în cel ce va să fie, căreia păci a lui Iisus nu este nici un hotar. Această pace ne-a făgăduit-o şi mergând la patimă, precum s-a zis, şi înviind din morţi ne-a zis şi ne-a dat pacea, pe care a sădit-o întru noi. Care Dumnezeiască pace poftind să o audă de la arhiereu cei din început râvnitori ai credinţei şi cu adevărat creştini ştiind ce este graiul păcii. Trăind sfinţii arhierei, îi ruga ca să şadă pe scaun şi să le zică lor „Pace" precum scrie la viaţa marelui Petru al Alexandriei, care de multe ori se cucerea să facă aceasta, cinstind puterea cea din scaun, care şi de multe ori o vedea ca un curat cu inima; şi după sfârşitul arhiereului lor, creştinii cei adevăraţi doreau cu multă poftă aşa morţi să vadă pe păstorii lor în scaun, fiind încredinţaţi că şi într-acest chip vor dobândi Dumnezeiasca Pace.

Capitolul 231

Pentru dumnezeieştii şi marii arhierei Petru al Alexandriei şi Ioan Gură de Aur, că i-au pus pe dânşii în scaun şi după moarte pentru pacea cea de sus

Aceasta după junghiere s-a făcut dumnezeiescului Petru în Alexandria, şi Sfântului Ioan Gură de Aur, în iubitoarea de Hristos cetate împărăţitoare a Constantinopolului, care fiind mort de mult l-au pus în scaun, şi care, cu Dumnezeiescul Har a deschis buzele şi a zis: „Pace vouă". Iar acum nu ştiu cum nu se bagă în seamă aceasta, căci deşi acum se află scaun din care dă binecuvântare arhiereul, se face sfânta şedere şi se zice de arhiereu: „Pace tuturor" şi diaconul zice înainte de aceasta: „Să luăm aminte", dar nimeni nu se îngrijeşte de aceasta, nici voieşte să audă nici răspunde: „Şi duhului

tău". Şi cu toate că Grigorie de Dumnezeu Cuvântătorul iubeşte şi doreşte iubita pace, numindu-o dulce, lucru şi nume, iubind a o da şi a o lua, dar precum se vede fiind glasul mic s-a uitat, şi pentru că suntem obişnuiţi cu cele mari nici nu-l simţim, şi diaconul ca şi cum ar zice în zadar: „Să luăm aminte" şi arhiereul întru sine încet şi fără nici o grijă: „Pace tuturor" sau „Pace vouă". Trebuie însă să luăm aminte ca nu cumva să se întâmple, ca Harul Păcii să fie nebăgat în seamă din lene sau din neştiinţa facerii de bine cei mari, ce ne-a dat prin Pacea Sa, sau şi cu asupreala vrăşmaşului celui ce totdeauna caută şi va să ne facă a nu ne gândi la pace, spre a se răci întru noi dragostea şi unirea cu Hristos. Drept aceea, şezând arhiereul în scaun, toţi preoţii care sunt sub ascultarea lui şi mireni, pribeag spre dânsul ca spre Hristos mergând în cer, şi zicând diaconul: „Să luăm aminte", arhiereul zice: „Pace tuturor" sau: „Pace lor" cu glas fin, şi toţi să răspundă: „Şi duhului tău" plecând capetele. Aceasta este unirea şi pacea Hristos şi cu sfinţii Săi. Astfel arhiereul se aşează, iar ceilalţi stau după rânduială.

Capitolul 232
Pentru şederea patriarhului în scaun

Şederea patriarhului în scaun se face astfel: Dacă este hirotonisit arhiereu, după *Provlisis* merge la Biserica cea mare a Sfintei Sofii[149] şi rugându-se şi făcându-se pomenire precum s-a zis, se duce. Şi venind Duminica, iarăşi vine, fiind toţi adunaţi, se îmbracă cu odăjdiile arhiereşti şi cu sacosul, şi se începe Liturghia. Închinându-se mitropoliţii după obicei şi îmbrăcându-se la locul obişnuit cu sfinte podoabe, vin după orânduială la vremea vohodului. Iar după vohod se face lăudarea, ca la hirotonia arhiereului, şezând în scaun; după „Sfinte Dumnezeule" şi după rugăciune se împărţesc lumânări, aprinzându-se lumini multe pentru Harul Duhului care se înnoieşte la arhiereu, fiindcă atunci i se încredinţează Biserica cea Sobornicească, prin sfânta şedere în scaunul patriarhicesc. Credem că i se dă Darul Duhului mai mult ca să-l întărească spre dumnezeiescul lucru şi slujirea cea mai mare ce are pentru toate Bisericile, pentru că şi strălucire mare, dar şi putere se dă după vrednicia slujbei fiecăruia. Având daruri de multe feluri după harul cel dat vouă, ori proorocit după vrednicia credinţei, ori slujirea pentru slujire, şi celelalte.

Deci Patriarhul deşi este arhiereu, ia har mai mare după slujbă şi cu mai cu seamă când se aşează în scaun. Drept aceea aprinzându-se luminile, stau toţi la rândul lor după orânduială, şi doi arhierei din cei mai mari luând de

[149] Astăzi Sfânta Sofia e transformată de păgânii musulmani în geamie (n.ed.)

braţe pe cel ales, îl pun în dumnezeiescul scaun şi zic: „Vrednic este", care se cântă de trei ori în altar de toţi cei hirotonisiţi şi de trei ori de către cântăreţii şi clericii cei din altar, aceasta se repetă de două ori şi a treia oară asemenea. Atunci se face lăudarea, aceasta este Taina Sfântă a lui Hristos, care a biruit cu Crucea, a murit, a înviat cu trupul, şi s-a înălţat, trăgând lumea la credinţa Lui. De vreme ce şi aceasta este biruinţa care a biruit lumea, zice iubitul ucenic, adică credinţa noastră, care prin arhiereii lui Hristos a supus şi pe împăraţii care mai înainte făceau prigoane. Pentru aceea se numesc împăraţi binecinstitori, iar nu necredincioşi, nici de altă credinţă, şi se zice: „Mulţi ani", ca să rămână pururea, căci Împărăţiei lui Hristos nu va fi sfârşit. Arhieria şi împărăţia se laudă împreună, pentru că arhieria a supus lui Hristos împărăţia, şi aceasta face împăraţi creştinilor, şi arhieria lui Hristos este veşnică, pentru că zice: „Tu eşti preot în veac, adică pururea, după rânduiala lui Melchisedec, iar nu după legea cea veche".

Astfel diaconul zicând: „Cu înţelepciune drepţi", Patriarhul zice: „Pace tuturor" pentru care trebuia să poarte grijă toţi precum am zis, şi trebuie să poarte grijă. Arhiereii şi preoţii stau şi răspund: „Şi duhului tău", şi aşa se aşează. Poporul care a luat pacea, zice asemenea: „Şi duhului tău", căci aceasta este moştenirea noastră, dăruirea Mântuitorului şi cea mai de pe urmă rugăciune, ca să fim una cu Dânsul. Cel dintâi cuvânt după înviere a fost: „Pace vouă" şi de aceea se face aşa de luminată şederea Patriarhului în scaun, pentru că şezând în scaun ca Mântuitorul în ceruri, să dea de acolo pace tuturor şi să o propovăduiască, căci şi de acolo blagosloveşte cu tricherul ca din scaunul cel ceresc, dând Darul Treimii şi strălucirea prin Mântuitorul. Celelalte rânduieli însă se fac ca la toate Liturghiile. Şi astfel se face Patriarh dacă a fost arhiereu.

Capitolul 233
Cum se face hirotonia Patriarhului nefiind arhiereul cel ales?

Dacă cel ales este preot iar nu arhiereu, se hirotoneşte întâi arhiereu după aceea se pune în scaun, că scaunul este al arhiereului, pentru că şi arhiereul are puterea lui Hristos, şi hirotonia se face într-acest chip: intrând în Preasfântul Altar se închină Sfintei Mese şi o sărută, şi venind la treptele Dumnezeiescului Tron, se închină de trei ori spre Răsărit, şi se îmbracă cu odăjdiile arhiereşti. Diaconul Bisericii luând mai întâi binecuvântare de la dânsul se îmbracă ca îngerii cu sfintele podoabe şi astfel slujesc lui, iar arhiereii stau numai cu mantiile. Deci îmbrăcându-se cu toate cele arhiereşti, stiharul cel cu râuri pentru curăţie şi învăţătură, îşi pune epitrahilul pentru Harul cel de sus, iar brâul şi bederniţa pentru curăţia

trupului şi puterea şi biruirea asupra morţii, iar rucavițele (mânecuțele) şi sacosul pentru dumnezeiasca lucrare şi pentru nestricăciunea cea prin patimă. Numai omoforul nu-l pune, că acesta este osebit al arhiereului.

Capitolul 234
Că şi Patriarhul este sub canoanele Bisericii şi când este să se hirotonisească îşi face mărturisirea la Biserică

Deci stând cu sacosul, arată cum că nu este arhiereu, şi stând toţi arhiereii şi clericii, el plineşte porunca pravilei. El face mărturisirea lui înaintea tuturor, dând credinţa cea dreaptă ca un har curat al nunţii. Când cel ce se face Patriarh este arhiereu fiindcă şi-a făcut mărturisirea la început, când s-a făcut arhiereu, nu e trebuinţă a mai repeta mărturisirea, iar când acesta nu este arhiereu trebuie să-şi dea mărturisirea sa Bisericii mai înainte de hirotonie, şi acesta o face înăuntru Altarului ca acela ce s-a făcut cu duhul stăpânitor şi părinte tuturor celor din altar. El face aceiaşi mărturisire pe care o fac toţi acei aleşi arhierei, afară de cuvântul: „că se va supune Patriarhului", pentru că de vreme ce el însuşi se hirotoniseşte Patriarh, cui se va supune? fără numai canoanelor pe care le şi mărturiseşte că le va păzi.

Deci, desăvârşindu-se mărturisirea, scrie cu mâna lui titulatura şi iscălitura, şi arhiereii se închină pentru plecăciune, că s-a făcut logodnic Bisericii celei mari, şi binecuvântându-se de către dânsul, ies afară din altar la locurile cele obişnuite şi se îmbracă cu toate veşmintele cele arhiereşti. Iar preoţii luând şi ei binecuvântare, şi cel de-al doilea din preoţi făcând Proscomidia după rânduială, se începe liturghia, şi făcându-se vohodul cel dintâi, diaconii şi preoţii ies prin Uşile Împărăteşti, şi săvârşindu-se rugăciunea vohodului, intră în Dumnezeiescul Altar, câte doi, după rânduială.

Capitolul 235
Că arhiereii la vohod nu intră împreună cu Patriarhul prin uşile împărăteşti cele mari, ci prin cele de alături

Iar arhiereii chemându-se şi povăţuindu-se de hartofilax intră prin latura din dreapta în altar, şi închinându-se câte doi celui ce încă este ales, stau după orânduială. Împărţindu-se lumânări, se aprind lumini multe întru arderea dumnezeieştii luminări a venirii şi strălucirii Duhului (precum am zis de multe ori), a luminării celei mari şi a bucuriei ce se face în cer. Pentru aceea cel ales se ia de doi arhierei care sunt mai mari, de amândouă

părțile, iar ceilalți vin mai pe urmă, și toți clericii merg înainte cântând: „Sfinților mucenici", și dănțuind împrejurul Sfintei Mese de trei ori după obicei pentru veselia cea cerească. La fiecare înconjurare toți fac închinăciuni împreună cu cel ales la Sfânta Masă ca la Scaunul lui Dumnezeu.

Capitolul 236
Că de se va întâmpla acolo Iraclias, dânsul hirotonește pe Patriarh, iar de nu se întâmpla hirotonisește arhiereul care va fi mai mare

Dacă este arhiereul Iraclias, îndată acesta hirotonește pe Patriarh. Căci precum zic bizantinii, de la Sever Împăratul, care a fost sub ascultarea Iracliei, și Episcopia a fost a lui Iraclias, până la Marele Constantin. Deci suindu-l pe treaptă toți arhiereii, arată cum că se unesc, de vreme ce l-au și ales împreună, și astfel îl hirotonisesc împreună cu Duhul Sfânt și-l însemnează Iraclias de trei ori după obicei făcând începătura hirotoniei. Iar de nu este Iraclias, îl hirotonisește alt arhiereu care va fi mai mare împreună cu ceilalți. După aceea, plecând genunchii, cel ce hirotonește și având fruntea pe Sfânta Masă, cel care-l hirotonește pune mâna pe capul lui și ceilalți se ating de el și zice rugăciunea: „Harul Dumnezeiesc" și după aceea face a doua însemnare la „Doamne miluiește".

Apoi, cel hirotonit primind Evanghelia deschisă pe cap și pe grumaz, și punând mâna cel ce-l hirotonește, se zice rugăciunea cea dintâi care săvârșindu-se, cel de al doilea arhiereu zice ecteniile, și așa iarăși cel ce-l hirotonește zice a doua rugăciune, însemnând a treia oară în chipul Treimii și întru săvârșirea hirotoniei (pentru că singură Treimea este făcătoare de săvârșire), ia Evanghelia și o pune pe Masă și pe cel hirotonisit îl ridică ca pe unul ce s-a înălțat cu Harul. Și luând omoforul și blagoslovind îl pune pe cel hirotonit zicând: „Vrednic este", pentru că cel ce s-a răstignit vrednic s-a săvârșit. Aceasta se cântă de trei ori înăuntru și afară, și unindu-se și bucurându-se toți, și adeverind Harul ce s-a luat. Astfel cel ce a hirotonit se pogoară după trepte săvârșind lucru și se suie pe dânsele cel ce s-a hirotonisit Patriarh, ca cel ce s-a săvârșit arhiereu, și ca unul ce este mai mare tuturor.

Capitolul 237
Cum se face sărutarea la hirotonia Patriarhului?

Drept aceea, păzindu-se orânduiala, punându-și acesta mâna pe Sfânta Masă, vine însuși cel ce l-a hirotonisit ca cel ce este sub ascultarea lui, și

sărutând Sfânta Masă sărută şi mâna celui hirotonisit de dânsul ca unui Patriarh precum şi obrazul său. Apoi îl sărută şi toţi cei aleşi arhierei, şi Patriarhul precum şi toţi ceilalţi sărută iar Sfânta Masă ca un izvor al Harului şi Mormântul lui Hristos. După aceea se suie în Sintron ca la cer şi pe sfintele trepte pentru cetele cele de sus şi şederea în scaun se face precum s-a scris mai înainte. Iar după şederea în scaun se face lauda împăraţilor şi a noului Patriarh precum s-a zis. Atunci se citeşte Apostolul luând binecuvântare Iraclias şi zicând „Pace". Se citeşte şi Dumnezeiasca Evanghelie zicând la aceasta Patriarhul „Pace". De aici înainte şi face Dumnezeiasca Liturghie după obicei.

Capitolul 238
Că Mântuitorul toate ale fiecărei trepte ale preoţiei le-a făcut prin Sine

Cu adevărat minunate sunt tainele Bisericii, pentru că sunt lucruri ale lui Dumnezeu, Celui ce face cele minunate şi preaslăvite, şi mai cu seamă acestea care sunt lucruri ale întrupării, ca unele ce s-au făcut mai pe urmă şi spre mântuirea lumii. Aceste hirotonii le-a arătat, precum am zis, şi Mântuitorul întru Sine, şi ale fiecărei trepte le-a lucrat prin Sine şi S-a făcut El temelie şi chipul cel dintâi a tot binele Bisericii Sale, pentru că este povăţuitorul vieţii şi mântuirii noastre, începătorul de Taină şi săvârşitor de Taină, El şi săvârşind şi săvârşind-Se şi singur săvârşirea El este. Deci, precum Botezul şi Mirul s-au primit pentru noi când s-a botezat, primind pe Duhul de sus, a lucrat după treaptă ale preoţiei mai înainte de Botez şi după Botez, făcându-se ca un citeţ, atunci când a mers în mijlocul dascălilor fiind de doisprezece ani, ascultându-i pe ei şi întrebându-i, şi citind poporului în mijlocul soborului precum scrie Luca: „Pentru că s-a şi sculat să citească şi i s-a dat lui cartea Proorocului Isaia" şi celelalte. Şi s-a făcut ca un ierodiacon şi diacon, plecându-se părinţilor Lui, slujindu-le lor şi la praznic suindu-se cu ei în Biserică, şi pe cei ce vindeau cele dumnezeieşti scoţându-i din Biserică, cu aceasta împlinind slujba ierodiaconului; oprind de a se băga vreun vas în Biserică; şi punând masă; spălând picioarele ucenicilor şi numindu-se pe Sine slujitor.

Iar ca un Preot şi ca un Învăţător S-a arătat după Botez luând de sus Duhul Sfânt şi mărturisindu-se Fiu iubit de Tatăl, pentru că şi cu vârsta a fost desăvârşit, fiind de treizeci de ani precum scrie, când şi îndată a intrat în lupte şi se îndeletnicea cu posturile şi cu rugăciunile, răbdând şi ispită de trei ori de la împotrivitorul diavol pe care l-a biruit până în sfârşit pentru noi; surpându-l şi punând biruinţă. Asemenea alegând ucenici a primit şi a propovăduit pocăinţa chemând către dânsa, făcând multe semne

şi îndreptând suflete şi întorcând pe cei păcătoşi către Sine şi adunându-i. Acestea sunt lucruri ale Preoţiei.

Capitolul 239
Că şi preot şi dascăl şi arhiereu, după omenire S-a hirotonit Hristos de la Tatăl

Încă şi altă mărturie mai mare ca o hirotonie a primit, că schimbându-se la faţă în Muntele Taborului şi descoperind dumnezeiasca Lui Slavă a Dumnezeirii, pe cât s-a putut oamenilor a o vedea şi prin dumnezeiescul Trup cel ce a strălucit, ca un nor arătându-se dumnezeiescul Duh şi în mijlocul norului a fost Hristos şi glas de sus a venit de la Tatăl zicând: „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care bine am voit, pe Dânsul ascultaţi-L". Acest cuvânt: „pe Dânsul ascultaţi-L", este semn al arhieriei. Şi măcar că El este Preotul cel vrednic, iar atuncea şi Părintele îl mărturisea, ceea ce a zis El ucenicilor: „Cel ce ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă". Aceasta o zice şi Părintele pentru El: „Pe Dânsul ascultaţi-L" mărturisindu-L Dascăl, Păstor şi Arhiereu al nostru, Icoană vie a Sa ca un Cuvânt şi Înţelepciune cu Ipostas, arătându-L Chip întru o fiinţă, şi porunceşte a-L asculta.

Deci darurile despre care Dionisie vorbeşte, la cei hirotonisiţi le împărtăşeşte în slujbe, săvârşire şi luminare le-a arătat Hristos întru Sine, adică mai înainte de Botez, supunându-se părinţilor Lui a intrat în Biserică, a citit poporului şi a slujit. Iar botezându-se şi luând Duh Sfânt, a arătat săvârşirea, căci a botezat pe Apostoli şi i-a trimis să tămăduiască şi să ungă cu untdelemn, lucrând El minunile şi tămăduirile; iar luminarea a arătat-o atunci când S-a schimbat la Faţă în Muntele Taborului, mărturisindu-se mai desăvârşit de la Părintele şi având împreună cu Sine pe Duhul Sfânt dând ucenicilor strălucirea Duhului. Asemenea, atunci a făcut pe ucenici mai desăvârşit luminători cu venirea limbilor celor de foc, ca să poată da aceea ce au luat; cărei schimbări, adică arătării şi descoperirii Dumnezeirii Lui, strălucirii celei fireşti, Harului, Puterii şi mărturisirii celei mai desăvârşite a Părintelui celui de sus, şi hirotonia ce s-a făcut prin nor şi prin Glasul cel de sus al propovăduirii, a avut mărturii pe cei mai aleşi din apostoli. Acest Glas făcându-se, numai El singur a rămas, precum zice Luca, căci singur a fost cel mărturisit şi arătat. Împreună cu apostolii a avut şi alte mărturii vrednice de laudă, pe cei mai aleşi prooroci din vremea cea veche şi cea nouă, făcând mărturie pentru Dânsul şi arătând adevărul. Din umbra legii a avut doi mărturisitori, de vreme ce cele din umbră şi închipuirea nu este desăvârşită, iar din harul cel nou trei, pentru că a strălucit Harul şi Adevărul; pentru că cunoştinţa Treimii celei începătoare

de Taină propovăduieşte Biserica, şi a luat cea mai desăvârşită cunoştinţă a lui Dumnezeu şi putere.

Astfel dar, Hristos S-a mărturisit desăvârşit şi S-a propovăduit de Părintele şi Duhul, arătând îndată celor mai mari din ucenici cea dintâi luminare şi cele ale Dumnezeirii Lui, făcându-i părtaşi strălucirii şi Harului Dumnezeirii Lui. Drept aceea au şi căzut ucenicii pe feţe, căci zice: „Nu au putut suferi strălucirea cu ochii cei trupeşti".

Capitolul 240

Că după ce S-a schimbat la faţă Hristos, pe cei doisprezece şi pe cei şaptezeci ca şi cum i-ar fi hirotonisit, i-a trimis ca să propovăduiască înaintea feţei Lui

A ales şi pe alţii împreună cu aceia, şi după Schimbarea la Faţă, cel mare şi singurul Arhiereu Care are toate întru Sine şi a făcut toate pentru noi, a pus arhierei pe cei dintâi, iar preoţi pe cei de-ai doilea, şi i-a trimis înaintea Feţei Lui ca să propovăduiască. Iar mai apoi ne-a dat tainele jertfindu-Se pentru noi prin Cruce, murind şi înviind ne-a împăcat cu Părintele şi ne-a dat cu cuvântarea Sa începutul Harului Duhului. Mai desăvârşit însă a hirotonisit pe ucenicii Săi prin limbile de foc ale Duhului pe care le-a împărţit lor şi care au şezut fiecare pe câte unul dintr-înşii, de vreme ce toţi au luat Harul întocmai şi s-au umplut de Duhul Sfânt şi de vreme ce s-au ales dintâi şi s-au trimis către oile cele pierdute şi în dar au luat şi în dar li s-a poruncit a da. Cu aceasta încă nu s-a făcut desăvârşit, pentru că încă nu s-a adus cea pentru toţi junghiere de voie şi Jertfă nevinovată Părintelui Său, Însuşi Bunul nostru Dumnezeu Cel ce S-a jertfit pentru noi, Care S-a făcut şi pârgă firii noastre întrupându-Se pentru noi.

Aceasta dar, unindu-Se cu noi, cu milosârdie, îndată ne-a dat Harurile Duhului, şi întâi pe Sfânta Fecioară şi Maica Lui a întărit-o către naştere cu venirea Duhului, dându-i putere ca să poată purta pe Cel întrupat negrăit cu Ipostasul şi a păzit pe Fecioara mai înainte de naştere, în naştere şi după naştere, curată. După aceea a făcut pe Iosif ca să cunoască Taina. Apoi s-a arătat pe sine filosofilor prin stea, fiind ei departe şi vieţuind păgâneşte şi necurat. Asemenea s-a arătat şi îngerilor şi păstorilor celor mai proşti, pentru că şi El însuşi este Păstor, măcar că e Stăpân sufletelor şi oilor celor cuvântătoare, fiind ca un Ziditor şi Păstor şi ca un purtător de grijă.

După aceasta, făgăduindu-Se mai înainte lui Simeon ca unui Drept, arătându-Se Prunc şi cunoscându-Se ca un Dumnezeu, semenea şi Proorocitei Ana şi mai ales Botezătorului şi prietenului celui propovăduitor şi mergător înainte la toate; şi mai arătat încă ucenicilor Lui, pe care gătindu-i către apostolie şi către vânarea a toată lumea, i-a numit vânători

de oameni, lumina lumii, sare, judecători, păstori etc. şi dându-le cu încetul, pe cât se putea, Harurile. Aducându-Se mai apoi Jertfa cea de obşte, stricând vrajba, deşertând moartea, înălţându-Se către Părintele şi înălţând Jertfa, a ridicat firea omenească cu cinstea cea dumnezeiască. Mai apoi a trimis nouă, celor ce ne-am împăcat printr-Însul cu Părintele, Harul cel mai desăvârşit; şi izvor de daruri a venit la noi Mântuitorul, nu că atunci a venit; pentru că e pretutindeni ca Cela ce toate le viază şi le cuprinde, ci atunci S-a arătat pe Sine. Mai ales însă, Se arată celor curăţiţi prin Fiul cu buna voinţă a Părintelui şi cu a Sa împreună-lucrare, ca Cel ce este întru o Fiinţă şi împreună lucrător şi cu tot Harul (precum am zis) ce sălăşluieşte şi se împarte în fiecare, rămânând Însuşi neîmpărţit.

Deci, precum am zis, se sălăşluieşte întru noi cu harul, iar nu cu Ipostasul, măcar că după fire este de faţă pretutindeni şi peste toate, fiind nehotărnicit, căci nu se întrupează şi este întru noi cu Ipostasul precum nici Tatăl nu este, ci se sălăşluieşte, rămâne şi lucrează cu Harul. Numai Fiul S-a întrupat şi Acesta nu locuieşte întru noi cu Ipostasul, ci numai cu luarea Trupului, pentru ca noi să luăm Harul, pârga omenirii noastre ca dintr-un izvor fiind toţi de-un neam şi printr-însul să ne facem mai de aproape fii ai Părintelui. El este însă Fiu după fire, iar noi după Har.

Vezi ce Taină? Dumnezeu cu noi, pentru ca şi noi să ne îndumnezeim. El este după fire Dumnezeu şi Fiu, iar noi suntem dumnezei după Dar. Drept aceea Lui Îi este Tată după fire, şi nouă Tată după Har. Precum Îi este lui Dumnezeu pentru luarea Trupului, asemenea şi nouă ne este Dumnezeu pentru că ne-a zidit, şi aceasta a zis-o după înviere: „Sui-Mă-voi la Tatăl Meu şi la Tatăl vostru, la Dumnezeul Meu şi la Dumnezeul vostru".

Clericul: Înalte şi dumnezeieşti sunt cele zise şi ne-au dat multă luminare a cunoştinţei.

Arhiereul: Acestea sunt ale harului Său. Şi Harul este luminare, căci El este lumina cea adevărată. Deci Harul luminează şi pe mine şi pe voi întru Dânsul, precum lumina cea din făclie luminează pe cel care o ţine şi pe cel de lângă dânsul. Să lăudăm aşadar pe Dumnezeu Cel ce ne-a învrednicit pe noi smeriţii a pune fraţilor cele ce sunt ale Lui; şi să vorbim despre cele ale hirotoniei.

Capitolul 241

Pentru hirotoniile care se fac afară din Altar precum a egumenilor şi a celorlalţi dregători bisericeşti

Deci din preoţii cei mai mari, din arhidiaconi şi din egumeni, unul se hirotoniseşte iconom având îngrijirea câştigurilor şi a cheltuielilor, căci trebuie ca cineva să îngrijească de acestea pentru folosirea obştii şi tocmirea Bisericilor. Cu acest cuvânt se arată iconomia lui Ştefan şi a celorlalţi diaconi care şi cu învăţătura şi cu propovăduirea precum era Ştefan şi Filip slujea la trebuinţele şi meselor de obşte ale fraţilor.

Capitolul 242

Pentru marele sachelar şi pentru marele schevofilact

Unul îngrijeşte de sfintele mănăstiri, rânduieşte bine pe cei dintr-însele şi ia seamă pe cât se poate de cele ce sunt ale lor. Iar altul păzeşte vasele şi îngrijeşte de sfintele veşminte şi de cântări, rânduind bine ale Biserici, asemenea îngrijeşte şi de îmbrăcămintea arhierească.

Capitolul 243

Pentru marele hartofilax şi sachelium

Hartofilaxul isprăveşte cele ce sunt ale preoţilor, el orânduieşte cum trebuie pe preoţi şi cearcă cele ce sunt pentru dânşii. Celor aduşi le ia seama şi-i aduce către preoţie. El îngrijeşte ca nunţile să se facă după lege, el face, cu voia arhiereului, treburile episcopilor şi ale judecăţilor şi păzeşte aducerile aminte ale graiurilor de sfat. Cu un cuvânt, el este mâna dreaptă a arhiereului. Iar sacheliul revizuieşte drept slăvitoarele Biserici şi îngrijeşte de buna lor orânduială, mai cu seamă de cele ce sunt la jertfelnic şi în altar, ca nu cumva să fie făcut ceva altfel de cum trebuie să fie, sau să nu se îngrijească cele sfinte.

Capitolul 244

Pentru protecdic

Altul iarăşi are rânduială ca să primească pe cei ce se întorc de la lepădarea de Dumnezeu. El judecă după Sfintele şi Dumnezeieştile legi, luând seama celor ce cad în păcatul uciderii sau alt păcat şi lucrând către sfânt pentru ajutorul şi mântuirea lor. Aceştia mai cu seamă se hirotonesc

judecători, luând Dumnezeiasca Evanghelie în mâini, care este mare slujbă, se apropie de arhiereu, şi sunt întâile lui slugi.

Capitolul 245
Pentru cei aleşi clerici

După aceştia sunt şi alţi mulţi, cu alte sfinte slujbe, care toţi lucrează nu fiecum sau după întâmplare, ci luând Harul Duhului, pentru ca să aibă blagoslovenie de la arhiereu, sfinţenie, voie şi putere ca să lucreze prin Har. Aceasta este de la Apostoli. Că şi pentru Varnava şi pentru Pavel, scrie că Apostolii rugându-se şi-au pus pe dânşii mâinile şi i-au trimis la lucru.

Capitolul 246
Pentru ce înăuntru în altar la hirotonia episcopului, a preotului şi a diaconului se zice: „Dumnezeiescul Har", iar afară la celelalte dregătorii bisericeşti se zice: „Harul Duhului Sfânt"?

Drept aceea şi aici se fac hirotonii, însă din afară iar nu în Altar, căci înăuntru Altarului precum am zis, se fac numai trei hirotonii: a diaconului, a preotului şi a episcopului, la care zice arhiereul: „Harul cel Dumnezeiesc", pentru desăvârşirea Darului, căci atunci hirotonia este mai desăvârşită şi deplină iar nu parte, pentru că toţi diaconii au un Har desăvârşit ca să slujească, preoţii au o putere şi o lucrarea ca să lucreze Tainele, iar toţi episcopii au o putere şi o lucrare la cele arhiereşti, măcar că sunt orânduieli şi scaune mai mici şi mai mari. Drept aceea şi Harul cel de obşte al Sfintei Treimi, se zice la acelea care sunt deplin şi deobşte hirotonii, şi se fac la Sfânta şi Dumnezeiasca Masă. Iar la acestea care se fac afară din altar, ca la nişte slujiri de multe feluri de afară nu se zice astfel, ci plecându-şi capul cel ce se hirotoniseşte prin hartofilax, fiindu-i capul descoperit ca şi cum ar lua Harul de la Hristos prin arhiereu. Zicând hartofilaxul: „Porunceşte", se scoală arhiereul, arătând că este lucru dumnezeiesc şi cum că dă Harul şi întinzând mâna zice: „Harul Preasfântului Duh te pune pe tine iconom sau altceva, Preasfintei Bisericii noastre". Şi îndată îl blagosloveşte pe el şi şade arhiereul, iar cântăreţii cântă: „Întru mulţi ani Stăpâne", mulţumind lui Dumnezeu şi rugându-se prin arhierei ca pururi să sporească Biserica şi Harurile să se dea; iar cel ce se hirotoneşte, apropiindu-se, sărută genunchiul, face plecăciune, şi sărută mâna cea dreaptă a arhiereului care l-a săvârşit pe el, şi obrazul pentru unire şi dragoste. Apoi sărută şi pe cei ce sunt în rânduiala lui, de este

întâiul pe cei dintâi, iar de este al doilea pe cei de-al doilea, ca cel ce s-a făcut de o rânduială, şi aşa iarăşi stând, şi arhiereului închinându-se şi mulţumind Harului, merge la locul său la care s-a hirotonisit.

Capitolul 247
Că cei ce se hirotonisesc, precum şi judecătorii primesc Evanghelia în mâini de la arhiereu

Dar de este din judecători şi din cei dintâi, arhiereul îi dă Evanghelie mai înainte de sărutare zicând: „Zis-a Domnul, cu ce judecată veţi judeca, judeca-vă-veţi". Înfricoşat fiind cuvântul acesta, că precum va judeca judeca-se-va, şi cum că după Evanghelie este dator a judeca. Şi precum aceea zice nu după făţărie ci judecată dreaptă judecaţi, şi aşa face sărutare. Deci a zice: „Harul cel Dumnezeiesc al Preasfântului Duh", nu însemnează vreun Dar desăvârşit ca şi cum am zice, din ipodiacon întru diacon sau din diacon întru preot, ci diacon sau preot rămânând, însemnează că i se dă o slujire spre buna orânduială a Bisericii.

Capitolul 248
Că dregătoriile Bisericii trebuie să se aibă de către cei ce au hirotonie

Iar aceste sfinte slujiri se cuvin celor hirotonisiţi: diaconilor şi preoţilor iar nu la oameni mireni şi care nu au hirotonie, căci sunt sfinte acestea, fiind lucrate prin semnarea arhiereului şi prin Harul Duhului, şi cei ce nu au hirotonie nu se cade a le lua acestea, precum se obişnuieşte la Mitropolia Trapezuntului, căci fără tocmeală este aceasta, şi mai vârtos că unele dregătorii dintre acestea au stare mai înaltă decât mulţi preoţi, şi nu se cade vreunui nehirotonit a fi mai mare celui hirotonit.

Capitolul 249
Că nu se cade monahilor nepreoţiţi să fie duhovnici

Asemenea şi slujba duhovniciei nu trebuie să se dea călugărilor celor de rând care nu au nicidecum hirotonie de vreme ce atât este de sfântă aceasta, încât numai a arhiereilor este iar nu a preoţilor, precum zic canoanele. Şi, căci dacă se dă preoţilor a lucra una ca aceasta se face de nevoie şi cu porunca arhiereului, în lipsa acestuia. Cele mai mari din păcate, adică lepădarea din credinţă, păcatul uciderii şi greşealele cele preoţeşti trebuie să se mărturisească la arhierei, precum şi celelalte pe care

nu le pricepe duhovnicul, făcându-se toate cu sfatul arhiereului, pentru că lucrul acesta este osebit al arhiereului.

Capitolul 250
Pentru ce se dau duhovnicilor cărți de duhovnicie?

Din cartea ce i se dă de la arhiereu se vede că dacă duhovnicia ar fi fost slujbă a preotului nu i s-ar da şi carte de spovedanie. Deci dacă pentru preot este atâta socotinţă şi rânduială a pravilei, cum oare s-ar da aceasta celui ce n-are preoţie? Căci trebuie ca cel ce primeşte mărturisirea să şi blagoslovească şi să citească rugăciune de iertăciune, să ierte, să canonisească şi să cuminece pe cei vrednici cu Dumnezeieştile Taine; cum ar putea lucra cineva acestea neavând preoţie? Poate va zice cineva că poate monahul să arate aceste păcate la arhiereu; dar în ce fel, de vreme ce nu este după pravilă? Pravilele zic pentru preoţi astfel: cum că slujesc de nevoie aceasta nefiind arhiereu şi cu porunca arhiereului; dar cum ar sluji aceasta cel ce n-a luat preoţia? De vreme ce zic părinţii că acest Har este apostolesc. Şi Darul Apostolilor îl au arhiereii iar nu preoţii, fiindcă aceştia au Harul celor şaptezeci de ucenici, după cum zic şi părinţii. Drept aceea şi în Samaria la credincioşii cei botezaţi de Filip, de unul din cei şapte diaconi, mergând Petru şi Ioan şi-au pus mâinile pe dânşii ca să ia Duhul Sfânt, care este Mirul cel ce se face numai de arhierei, al căruia Dar nu-l are preotul. Iar cât pentru diaconi nici să pomenească canoanele să aibă voie la această mare slujbă. Deci dacă nu poate îndeplini această slujire preoţii fără poruncă şi dacă canoanele nu pomenesc pentru diaconi, cum ar putea oare un altul de rând care nu are preoţie să slujească această Taină şi Sfântă slujbă a Pocăinţei, despre care vom vorbi.

GLOSAR

Agneț – partea din centrul prescurii, unde este întipărită IS. HS. NI. KA., în formă de cruce, și simbolizează pe Mielul lui Dumnezeu Care Se jertfește la fiecare Sfântă Liturghie.

Amvon – locul din biserică de unde se citește Sfânta Evanghelie și se rostește predica.

Antimis – este pânza sfințită de arhiereu pe care este imprimată punerea în mormânt a Mântuitorului având așezate într-un mic buzunar părticele din Sfintele Moaște, fără de care nu se poate săvârși Sfânta Liturghie.

Arhimandrit – provine din cuvintele *o arhon* care înseamnă stăpân, conducător și *mandra*, care înseamnă (gard) împrejmuire. În perioada monahismului primar, mânăstirile nu erau împrejmuite cu gard, însă obștile aveau un gard duhovnicesc al lor. Monahii se aflau în grija sau împrejmuirea duhovnicească a unui părinte care se numea arhimandrit.

Avva – părinte duhovnicesc.

Bederniță – este componentă din veșmintele arhierești sau preoțești în formă de romb și care simbolizează sabia duhului.

Betleem – este cetatea în care S-a născut Mântuitorul Iisus Hristos, și în limba ebraică înseamnă orașul pâinii.

Bogomil – Mișcare eretică care s-a manifestat pe teritoriul Bulgariei de astăzi, la poporul slav, în timpul secolului X - XI. Aceștia au falsificat practica bisericească și tainele și predicau neascultarea.

Chinovie – așezare monahală cu viață de obște.

Cuminecătură – Sfânta Împărtășanie sau Euharistie, este Sfântul Trup și Sânge al Mântuitorului care se oferă spre împărtășire celor pregătiți după Sfânta Taină a Spovedaniei, prin dezlegarea preotului duhovnic.

Cuvios – Sfânt care provine din tagma monahală și a primit cununa sfințeniei în urma nevoințelor din viața pământească.

Didahie – învățătură

Egumen – părintele duhovnicesc care conduce o așezare monahală.

Epitaf – este acel material pictat sau brodat cu reprezentarea punerii în mormânt a Mântuitorului Iisus Hristos care se scoate spre închinare în biserică în vinerea Sfintelor Patimi. Cu el se înconjoară biserica în seara Prohodului și se păstrează pe Sfânta Masă până la Înălțarea Domnului.

Eremit – monah din pustie sau pustnic.
Hartofilax – cel care îngrijeşte actele unei instituţii. Se mai numeşte şi arhivar.
Ierusalim – oraşul păcii, este cetatea Sfântă în care s-au petrecut marile evenimente din viaţa Domnului Iisus Hristos legate de mântuirea noastră.
A izvodi – a răspândi, a extinde.
Litie – este slujba de binecuvântare a ofrandelor de pâine, vin, undelemn şi grâu oferite de credincioşi pentru a fi sfinţite în cadrul vecerniei mari. La sfârşitul slujbei pâinile binecuvântate care primesc denumirea de litie sunt stropite cu vinul binecuvîntat şi se împart credincioşilor pentru a fi consumate ca o ultimă hrană din acea zi.
Molitfă – rugăciune
Orar – face parte din veşmintele diaconului şi simbolizează aripile îngerilor care slujesc neîncetat pe Dumnezeu.
Omofor – provine de la substantivul din greceşte *omos*, care înseamnă umăr şi de verbul *forao*, care înseamnă a purta. Astăzi omoforul este purtat de către arhiereu. Omoforul simbolizează pe creştinul regăsit asemenea oii celei pierdute şi aflate din parabola Mântuitorului şi purtate pe umerii Păstorului.
Pavecerniţă - este slujba care se săvârşeşte după cină.
Păresimilor – post de 40 de zile, rânduit de Biserică înaintea Sfintelor Patimi şi a Învierii Mântitorului Iisus Hristos.
Pecuniare – mijloace de existenţă băneşti sau materiale.
Pravilă – rânduială sau canon de rugăcine rânduit de duhovnic.
Prestol – Jertfelnic, sau Sfânta Masă pe care se săvârşeşte jertfa nesângeroasă a Mântuitorului Iisus Hristos la fiecare Sfântă Liturghie.
Procoveţe – acoperăminte care se folosesc la Sfintele vase.
Polonoşniţă – sau miezonoptică, este una dintre cele şapte laude ale Bisericii care se săvârşeşte la miezul nopţii.
Psifos – ales, votat.
Sachelar – cel care îngrijeşte de sfintele mânăstiri, din punct de vedere administrativ.
Schevofilax – cel care are în grijă veşmintele şi cărţile de slujbă ale unei biserici sau mânăstiri.
Schevofilachio – provine de la cuvântul grecesc *schevofilachio*, care indică locul unde se păstrează Sfintele vase pentru săvârşirea Sfintei Liturghii.
Sedelne – sau şezânde, sunt cântări din cadrul utreniei în timpul cărora credincioşii pot sta în strâni.
Spovedanie – pocăinţă sau mărturisire; este un dintre cele şapte Sfinte Taine în cadrul căreia creştinul care face mărturisirea păcatelor cu căinţă primeşte iertarea de la Dumnezeu prin mijlocirea preotului duhovnic.

Vohod – face parte din cultul divin al Sfintelor slujbe, înseamnă ieşirea preotului din Sfântul Altar în pronaos şi naos cu cădelnița, Sfânta Evanghelie sau Sfintele Daruri.

CUPRINS

Prefață la a doua ediție..... 7
Prefață la noua ediție..... 9

PARTEA I
Asupra tuturor eresurilor și asupra singurei credințe a Domnului nostru Iisus Hristos..... 11
Capitolul 1
Asupra celor fără de Dumnezeu și asupra credinței că este cu adevărat Dumnezeu..... 12
Capitolul 2
Cum că este Dumnezeu: întâia arătare a Sfintelor Scripturi..... 13
Capitolul 3
Cum că este Dumnezeu: a doua arătare a chiar omului ce se gândește, vorbește și cearcă pentru Dumnezeu..... 14
Capitolul 4
Cum că este Dumnezeu: a treia arătare din zidirea lumii, și grija ce El are pentru noi oamenii..... 14
Capitolul 5
Despre elinii ce cred în mulți dumnezei..... 15
Capitolul 6
Asupra celor ce cred păgânește în ursitori, în noroc și pentru citirea stelelor..... 16
Capitolul 7
Cum că Sfânta Treime este un Dumnezeu..... 19
Capitolul 8
Asupra jidovilor și a lui Sabelie și a celorlalți fără Dumnezeu..... 19
Capitolul 9
Cele evanghelicești sunt asupra lui Sabelie, iar acestea asupra jidovilor și asupra celorlalte limbi păgâne..... 20
Capitolul 10
Pentru Unul Născut Fiul lui Dumnezeu și pentru Duhul Sfânt.... 23

Capitolul 11
Asupra lui Simon Vrăjitorul şi a lui Macedonie şi a celor asemenea lor şi despre păgânii bogomili adică cudugeri..... 28
Capitolul 12
Asupra lui Arie, Sabelie, Eunomie, Macedonie, şi asupra păgânului Apolinarie..... 31
Capitolul 13
Asupra luptătorului împotriva lui Hristos şi închinătorului de om Nestorie..... 32
Capitolul 14
Asupra limbilor..... 33
Capitolul 15
Asupra păgânului Eutihie, Dioscor, nebunilor armeni, iacobiteni şi altora asemenea. Asupra lui Serghie, Pir, Onorie şi celor alţi care zic că la Dumnezeu e o singură voie..... 35
Capitolul 16
Asupra păgânilor Origen, Didim şi Evagrie asupra urmaşilor lor eretici, şi pentru învierea morţilor..... 38
Capitolul 17
Patima trufiei şi a înălţării fac ca cineva să cadă în eresuri..... 40
Capitolul 18
Asupra bogomililor păgâni, luptători împotriva icoanelor..... 41
Capitolul 19
Asupra catolicilor..... 45
Capitolul 20
Cea dintâi izvodire..... 47
Capitolul 21
Asupra celor ce mănâncă cele neorânduite..... 49
Capitolul 22
Este de trebuinţă să luăm aminte şi de cele ce ni se par a fi mici. 50
Capitolul 23
Cele Dumnezeieşti trebuiesc zugrăvite cu evlavie, cu bună credinţă şi după obiceiul cel dat..... 51
Capitolul 24
Pentru Soborul cel dintâi..... 58
Capitolul 25
Pentru al doilea Sobor..... 59
Capitolul 26
Pentru Soborul al treilea..... 65
Capitolul 27
Pentru al patrulea Sobor..... 65

Capitolul 28
Pentru al cincilea Sobor..... 65
Capitolul 29
Pentru al şaselea şi al şaptelea Sobor..... 66
Capitolul 30
Asupra lui Varlam, Achindin şi a celor asemenea lor, care se leapădă de harul necreat al Sfintei Treimi..... 69
Capitolul 31
Pentru Sfântul Grigorie Soluneanul, făcătorul de minuni..... 70
Capitolul 32
Asupra catolicilor, cum că numai de la Părintele purcede Duhul Sfânt..... 78

PARTEA A II-A
Pentru Sfintele Taine..... 89
Capitolul 33
Cum că şapte sunt Tainele Bisericii..... 89
Capitolul 34
Pentru Botez..... 90
Capitolul 35
Pentru Ungere..... 90
Capitolul 36
Pentru Dumnezeiasca Cuminecătură..... 90
Capitolul 37
Pentru Hirotonie..... 90
Capitolul 38
Pentru Nuntă..... 91
Capitolul 39
Pentru Pocăinţă..... 91
Capitolul 40
Pentru Sfântul Maslu..... 91
Capitolul 41
Pentru învierea, adică scularea trupurilor..... 92
Capitolul 42
Pentru ce Cuvântul lui Dumnezeu nu S-a unit cu firea cea mai înaltă a îngerilor, ci cu a oamenilor?..... 93
Capitolul 43
Cum că Hristos a primit Tainele şi întru Sine..... 94
Capitolul 44
Cum că Liturghia Însuşi Mântuitorul a săvârşit-o..... 96

Capitolul 45
Pentru că şi preot şi arhiereu Mântuitorul S-a hirotonisit trupeşte..... 97
Capitolul 46
Pentru că şi nunta cea cinstită Hristos a binecuvântat-o, şi întru Sine prin Biserică a făcut-o cu Duhul Sfânt..... 98
Capitolul 47
Cum că Hristos a ales fecioria mai mult decât nunta..... 98
Capitolul 48
Cum că nunta lui Hristos este fecioria..... 98
Capitolul 49
Cum că şi cele ce sunt ale pocăinţei le-a arătat Mântuitorul prin Sine..... 99
Capitolul 50
Cum că şi lucrurile pocăinţei pentru noi le-a făcut Hristos..... 100
Capitolul 51
Cum că pentru pocăinţă arhiereii au darul de a lega şi a dezlega, şi acesta este de la Hristos..... 100
Capitolul 52
Cum că cinul călugăresc la pocăinţă se cuprinde, şi pentru ce se cheamă cin îngeresc şi îmbrăcăminte de pocăinţă, şi care este puterea acestuia..... 101
Capitolul 53
Cum că Mântuitorul şi prin Sine a arătat chipul cel Sfânt..... 102
Capitolul 54
Ce însemnează „lasă pe morţi să-şi îngroape morţii lor”..... 103
Capitolul 55
Ce însemnează: „Nimeni puindu-şi mâna pe plug”..... 103
Capitolul 56
Cum că şi taina Sfântului Maslu este dată de la Mântuitorul..... 104
Capitolul 57
Pentru ce este untdelemn şi la Sfântul şi Marele Mir şi la Maslu?..... 105
Capitolul 58
Pentru ce la naşterea pruncului se citeşte de către preot moliftă?..... 106
Capitolul 59
Arătare cu amănuntul a celor ce se fac mai înainte de Botez şi după Botez..... 107
Capitolul 60
Pentru că şi Domnul a opta zi a luat numele de Iisus ce I s-a dat. 107

Capitolul 61
Învăţătură pentru cele ce se fac la Sfântul Botez..... 108
Capitolul 62
Cum că trebuie ca naşul celui ce se botează să fie dreptslăvitor creştin şi binecinstitor..... 109
Capitolul 63
Ce înseamnează "Aliluia"..... 116
Capitolul 64
Cum că zicerea „botează-se robul lui Dumnezeu" se deosebeşte de „eu botez pe robul lui Dumnezeu"..... 117
Capitolul 65
Ungerea, adică Mirul, ce dă celui ce se botează?..... 118
Capitolul 66
Cum că poate cel ce se botează şi se unge a avea întru sine toate dumnezeieştile daruri, însă nu poate atunci a le lucra, ci cu vremea descoperindu-se, afară de preoţie..... 118
Capitolul 67
Pentru ce se tund cei ce se botează, şi ce însemnează scufia şi cămaşa..... 119
Capitolul 68
Cum că sfârşitul Botezului şi al Mirului este împărtăşirea Tainelor..... 120
Capitolul 69
Asupra catolicilor, că nu se cuvine a opri pruncii de la cuminecătură..... 121
Capitolul 70
Cum că se cuvine ca apa Botezului şi celelalte lucruri sfinte să le puie preotul într-un loc curat..... 121

PARTEA A III-A
Pentru Sfânta Taină a Sfântului Mir..... 123
Capitolul 71
Pentru slujba şi fierberea Dumnezeiescului Mir..... 123
Capitolul 72
Pentru Sfânta Taină a Sfântului Mir..... 124
Capitolul 73
Învăţătură pentru rugăciunea care se citeşte la Sfântul Mir..... 126
Capitolul 74
Cum că toţi credincioşii primesc Mirul, iar hirotonia numai arhiereii şi preoţii..... 128

Capitolul 75
Cum că Tainele ce se dau unele printr-altele, şi unele printr-altele se săvârşesc..... 129
Capitolul 76
Cum că şapte Taine are întru sine arhiereul..... 129
Capitolul 77
Cum că numai arhiereul face Mirul şi hirotonia, şi printr-însul darul arhieresc ajunge întru toate Tainele..... 129
Capitolul 78
Că izvorul preoţiei este Hristos şi că harul se împarte de la Dânsul prin Ucenicii Lui..... 130

PARTEA A IV- A
Pentru Sfânta Liturghie..... 131
Capitolul 79
Ce închipuie pogorârea arhiereului din scaun, sfintele veşminte şi îmbrăcarea cu ele?..... 132
Capitolul 80
Pentru mantia arhiereului, pentru engoliu şi pentru cea păstorească..... 133
Capitolul 81
Că şapte sunt sfintele veşminte ale arhiereului, care sunt acestea şi ce arată fiecare dintr-acestea?..... 133
Capitolul 82
Că omoforul trebuie să se facă de lână, iar nu de alte lucruri. Pe cine închipuie cei ce îmbracă pe arhiereu? Ce însemnează a se pogorî către apus?..... 134
Capitolul 83
Ce însemnează a lua binecuvântare de la arhiereul cel mai mare arhiereii cei mai mici, asemenea şi preoţii şi clericii când vor să se îmbrace, şi a face metanie?..... 135
Capitolul 84
Pentru cele ce se săvârşesc la proscomidie..... 136
Capitolul 85
Ce însemnează la proscomidie sfântul disc şi celelalte?..... 136
Capitolul 86
Pentru ce se face Liturghia cu pâinea dospită?..... 137
Capitolul 87
Pentru ce este în patru corpuri prescura care se aduce la Liturghie?..... 137
Capitolul 88
Cum că latinii nu fac bine de aduc azimi la jertfă şi că le fac rotunde căci Hristos S-a întrupat şi trupul este din stihii..... 138

Capitolul 89
Asupra latinilor care aduc cele nedospite..... 138
Capitolul 90
Ce va să zică: „Asemănatu-sa Împărăția cerului, aluatului”..... 139
Capitolul 91
Pentru ce în legea veche se obișnuiau azime, iar acum în legea darului se obișnuiește pâine dospită?..... 139
Capitolul 92
Pentru cele ce se săvârșesc la proscomidie..... 142
Capitolul 93
Asupra armenilor..... 142
Capitolul 94
Pentru miridele cele aduse la proscomidie, pentru sfinți și pentru toți creștinii..... 145
Capitolul 95
Pentru ce tămâie după proscomidie?..... 147
Capitolul 96
Ce însemnează steaua, sfintele procoveț și aerul?..... 148
Capitolul 97
Cui se închipuie arhiereul și cui se închipuie cei ce sunt împreună cu dânsul?..... 150
Capitolul 98
Ce închipuie Sfântul Altar și Sfântul Prestol?..... 150
Capitolul 99
Pentru ce precum în cer așa și pe pământ partea bisericească și cea mirenească stau după rânduială și se împărtășesc Tainelor în Altar și afară din Altar?..... 153
Capitolul 100
Pentru anaforă și că această anaforă este pâine sfințită..... 156

PARTEA A V-A
Pentru Sfânta Biserică și pentru târnosirea ei..... 157
Capitolul 101
Pentru zidirea Sfintei Biserici și pentru rugăciunea cea de pe temelie..... 157
Capitolul 102
Pentru târnosirea sfântului altar și a bisericii..... 159
Capitolul 103
Pentru ce arhiereul se îmbracă cu giulgiu și se încinge?..... 159
Capitolul 104
Pentru ce la sfințirea bisericii se scot mirenii afară?..... 160

Capitolul 105
Pentru ce scot cele ce se pot muta?..... 160
Capitolul 106
Pentru ce se face sfeştania la târnosire?..... 161
Capitolul 107
Pentru ce se spală cu apă masa?..... 162
Capitolul 108
Pentru Sfintele Antimise..... 162
Capitolul 109
Pentru ce sunt peste Masă patru pânzeturi?..... 162
Capitolul 110
Pentru ce se spală cu vin sau cu apă de trandafir?..... 162
Capitolul 111
Pentru ce se unge Biserica cu Sfântul Mir şi se cântă Aliluia?..... 163
Capitolul 112
Ce însemnează pânzeturile, cămaşa prestolului şi celelalte de pe Dumnezeiasca Masă?..... 163
Capitolul 113
Ce însemnează candela şi tămâia în toată Biserica?..... 164
Capitolul 114
Pentru ce se unge cu Sfântul Mir toată Biserica?..... 164
Capitolul 115
Cum că după sfinţirea bisericii se dezbracă arhiereul de giulgiu şi pune Sfintele Moaşte..... 165
Capitolul 116
Pentru ce se pun moaştele mucenicilor în Sfântul Prestol?..... 165
Capitolul 117
Pentru ce se aduc moaştele de la biserica cea veche la cea nouă? 166
Capitolul 118
Pentru ce se închide uşa bisericii şi se zice: „Ridicaţi porţile”?.... 166
Capitolul 119
Pentru ce pleacă arhiereul genunchii?..... 167
Capitolul 120
Pentru ce se citeşte rugăciunea târnosirii înaintea uşii?..... 168
Capitolul 121
Că trebuie în fiecare biserică să se facă înnoirea târnosirii. 168
Capitolul 122
Că se cade ca toţi cei hirotoniţi să serbeze ziua întru care s-au hirotonisit, măcar făcând Liturghie..... 168
Capitolul 123
Că la Biserica Tesalonicenilor, încă şi până acum se prăznuieşte înnoirea Bisericii..... 169

Capitolul 124
Pentru orânduiala înnoirilor..... 169
Capitolul 125
Că în Constantinopol se făcea înnoirea Bisericii dintâi..... 170
Capitolul 126
Pentru ce miruieşte Sfintele Moaşte cu Sfântul Mir?..... 171
Capitolul 127
Pentru săvârşirea Antimiselor şi pentru ce se fac Antimisele de in?..... 172
Capitolul 128
Ce însemnează Biserica şi cele dintr-însa?..... 173
Capitolul 129
Că ale Legii Vechi închipuiau ale Legii Harului..... 174
Capitolul 130
Cum că cei ce defăimează sfintele Biserici şi celelalte sfinte se pedepsesc de Dumnezeu..... 174
Capitolul 131
Că Biserica închipuie pe Însuşi Unul în Treime Dumnezeu..... 175
Capitolul 132
Ce însemnează Sfântul Prestol, cele deasupra Prestolului şi că toate însemnează pe Hristos..... 176
Capitolul 133
Ce însemnează cuvuclionul (baldachinul) şi cei patru stâlpi..... 176
Capitolul 134
Ce însemnează lumânarea care se aprinde în Altar?..... 178
Capitolul 135
Pentru sintronul cel din Altar (scaunul cel de sus)..... 178
Capitolul 136
Ce însemnează stâlpii icoanelor şi tâmpla?..... 179
Capitolul 137
Pentru ce se aşează locul Proscomidiei la o parte în unghi şi se însemnează?..... 179
Capitolul 138
Că Proscomidiarul şi toate cele ce se săvârşesc într-însul închipuie Betleemul, cele ce s-au întâmplat la Naşterea Mântuitorului şi la închinăciunea magilor..... 179
Capitolul 139
Pentru cuvucliul Mesei..... 180
Capitolul 140
Ce însemnează luminile cele multe, cele douăsprezece, cele trei şi celelalte care se aprind în Biserică?..... 180

Capitolul 141
Pentru că se cuvine ca veşmintele Bisericii să se facă din materii scumpe..... 181
Capitolul 142
Pentru starea poporului în Biserică..... 181
Capitolul 143
Când se cuminecă împăratul în Altar şi cum?..... 182
Capitolul 144
Cum se alege împăratul?..... 182
Capitolul 145
Cum se încoronează împăratul de la Biserică?..... 182
Capitolul 146
Pentru ce se unge împăratul cu Mir şi se săvârşeşte cu rugăciuni?..... 183
Capitolul 147
Pentru ce împăratul cel nou când va să se ungă se aduce de Părinţii lui, fiind împăraţi sau de voievozii oştilor?..... 183
Capitolul 148
Că şi la cei ce luau dregătorii se citeau rugăciuni din partea Bisericii..... 184
Capitolul 149
Pentru ce peste hainele cele împărăteşti se mai îmbracă împăratul şi cu haină asemenea cu mantia cea arhierească?..... 184
Capitolul 150
Pentru ce împăratul când se face vohodul cu Tainele merge înainte?..... 184
Capitolul 151
Că împăratul intrând în altar se cuminecă..... 185
Capitolul 152
Unde stau credincioşii şi cei chemaţi şi cei ce sunt greşiţi?..... 185
Capitolul 153
Că acum nu se scot dimpreună cu cei chemaţi..... 185
Capitolul 154
Pentru tinda bisericii şi locul celor chemaţi ce se cheamă catehumeni..... 186
Capitolul 155
Pentru ce la începerea rugăciunilor sunt afară din biserică şi ce însemnează deschiderea uşilor şi intrarea noastră?..... 186

PARTEA A VI- A
Pentru sfintele hirotonii..... 187
Capitolul 156
Că afară din altar se fac două hirotonii: a citeţului şi a ipodiaconului, iar în altar trei: a diaconului, a preotului şi a arhiereului..... 187
Capitolul 157
Că numai arhiereul face toate ale bisericii..... 188
Capitolul 158
Cum se săvârşeşte citeţul de către arhiereu..... 188
Capitolul 159
Pentru ce se însemnează citeţul şi că tunderea trebuie să se facă totdeauna..... 189
Capitolul 160
Câte trebi face citeţul?..... 189
Capitolul 161
Pentru ipodiaconi..... 190
Capitolul 162
Hirotesia ipodiaconului..... 190
Capitolul 163
Pentru ce ipodiaconul se îmbracă cu stihar alb şi se încinge?..... 190
Capitolul 164
Cum lucrează ipodiaconii?..... 191
Capitolul 165
Pentru diaconi..... 191
Capitolul 166
Că diaconii, ca cei şapte diaconi ai Apostolilor se orânduiesc judecători şi cârmuitori şi la alte treburi mai mari..... 191
Capitolul 167
Pentru ce dau mărturie şapte preoţi iar nu diaconii pentru cel ce este să se hirotonisească ipodiacon sau diacon..... 192
Capitolul 168
Că trebuie cel ce se hirotoniseşte să fie cu anii desăvârşit..... 192
Capitolul 169
Hirotonia diaconului..... 192
Capitolul 170
Că trebuie cel ce se hirotoniseşte să se roage pentru toţi când se hirotoniseşte, fiindcă este de folos..... 196
Capitolul 171
Că de trei ori cruciş însemnează arhiereul cu mâna pe cel ce se hirotoniseşte şi-l săvârşeşte..... 196

Capitolul 172
Ce însemnează a scula pe cel ce se hirotoniseşte şi a-l îmbrăca cu veşminte? **197**
Capitolul 173
Ce însemnează orarul şi pentru ce-l pune diaconul pe umărul cel stâng? **197**
Capitolul 174
Pentru ce se numeşte orar? Pentru serafimii cei cu câte şase aripi şi că diaconii încingându-se cu orarele închipuie pe aceşti serafimi **198**
Capitolul 175
Ce însemnează a săruta diaconul Sfânta Masă, mâna şi obrazul arhiereului **198**
Capitolul 176
Pentru ce diaconul şi preotul care s-a hirotonit trebuie să slujească Sfânta Liturghie şapte zile de-a rândul? **199**
Capitolul 177
Pentru preot **199**
Capitolul 178
Pentru ce se hirotoneşte preot la treizeci de ani? **199**
Capitolul 179
Hirotonia preotului **200**
Capitolul 180
Pentru ce ia preotul orarul sau epitrahilul după gât? **201**
Capitolul 181
Ce însemnează sfita (felonul)? **201**
Capitolul 182
În ce chip se dă odorul dumnezeiescul Agneţ preotului ce se hirotoneşte? **202**
Capitolul 183
Că este primejdios lucru a se lenevi cineva de a sluji Sfânta Liturghie **202**
Capitolul 184
Pentru ce în ziua hirotoniei zice diaconul la Liturghie ectenia: „Drepţi primind", iar preotul rugăciunea amvonului? **203**
Capitolul 185
Pentru hainele care se cuvin să le poarte mirenii cei hirotesiţi, diaconi şi preoţi? **204**
Capitolul 186
Pentru veşmintele cele bisericeşti **204**
Capitolul 187
Pentru arhiereu **204**

Capitolul 188
Că fără psifos adică alegere nu se poate face cineva arhiereu..... 205
Capitolul 189
Pentru psifos adică alegerea şi că alegerea trebuie să se facă de toţi arhiereii, iar de nu se va putea, trebuie neapărat să fie cel puţin trei..... 206
Capitolul 190
Că hartofilaxul stă în mijlocul arhiereilor celor ce aleg..... 206
Capitolul 191
Cum se face rugăciunea la alegere?..... 207
Capitolul 192
Că cei ce s-au ales, după cum s-a ales aşa să se pună la rânduială, iar nu după starea lor..... 208
Capitolul 193
Pentru cel ce se va alege episcop fiind de faţă la sobor..... 208
Capitolul 194
Că hotărârea arhiepiscopului este ca o soartă dumnezeiască..... 209
Capitolul 195
Că neprimind cel ce s-a ales, se fac alte alegeri..... 209
Capitolul 196
Cum se face vestirea?..... 209
Capitolul 197
Că şi la vestire se face rugăciune şi se aprinde tămâie şi făclie..... 210
Capitolul 198
Hirotonia arhiereului..... 210
Capitolul 199
Pentru venirea celui ales de arhiereu..... 210
Capitolul 200
Ce înseamnă cele ce se zugrăvesc pe pardoseală, adică cele trei râuri, cetatea şi vulturul?..... 211
Capitolul 201
Pentru cea întâi însemnare..... 211
Capitolul 202
Că vestirea este ca o tocmeală şi ca nişte schimburi, iar mărturisirea, însemnarea şi sărutarea ca o zestre şi ca nişte daruri după nuntă..... 212
Capitolul 203
Pentru ce încinge bederniţă cel ales şi nu iese la vohodul cel dintâi? 212
Capitolul 204
Pentru ce preoţii aduc pe cel ales până la Sfintele Uşi împărăteşti? 213

Capitolul 205
Hirotonia episcopului..... 213
Capitolul 206
Pentru ce se pune Evanghelia pe capul celui ce se hirotoniseşte?. 214
Capitolul 207
Pentru ce zic arhiereului „stăpâne sfinte", dându-i lui mare sfinţenie?..... 215
Capitolul 208
Ce înseamnă omoforul?..... 217
Capitolul 209
Ce înseamnă a scoate arhiereul omoforul la Evanghelie şi la Sfânta Jertfire?..... 218
Capitolul 210
Ce înseamnă când zice: „Vrednic este" celui ce se hirotoniseşte? Dar sărutarea Sfintei Mese, sărutarea mâinii şi obrazului arhiereului celui mare şi sărutarea celorlalţi?..... 218
Capitolul 211
Cum se face sărutarea la hirotonia patriarhului?..... 219
Capitolul 212
Pentru rânduiala patriarhilor, arhiepiscopilor şi episcopilor..... 219
Capitolul 213
Împotriva latinilor (catolicilor) că din Sfânta Treime numai Tatăl este Pricinuitor..... 220
Capitolul 214
Pentru ce zice „Pace" la Apostol, şi când va să zică „Pace" ia binecuvântare de la Episcopi?..... 220
Capitolul 215
Că cel ce s-a hirotonisit se cuminecă mai întâi şi apoi ceilalţi..... 220
Capitolul 216
Că punerea în scaun după hirotonie înseamnă..... 221
Capitolul 217
Pentru ce cel ce s-a hirotonisit blagosloveşte umblând?..... 222
Capitolul 218
Pentru ce merge arhiereul la împărat şi-i urează cel ce s-a hirotonisit? Şi ce înseamnă aceasta?..... 222
Capitolul 219
Că nu se cinsteşte de împăraţi arhieria ca mai înainte şi pentru aceea se mânie Dumnezeu..... 223
Capitolul 220
Că a săruta arhiereii mâna împăratului şi a face împăratul strămutare arhiereilor şi egumenilor este peste pravilă..... 223

Capitolul 221
Că nu trebuie ca mirenii să ia lucrurile bisericeşti şi să socotească că ar câştiga din cele afierosite lui Dumnezeu..... 223
Capitolul 222
Că de trei ori face sărutare arhiereul cel ce s-a hirotonisit; şi cum face aceasta?..... 224
Capitolul 223
Pentru ce la a doua şi la a treia sărutare se aduce tămâie şi apă de trandafir, şi pentru cartea numită *Praksis*, care cuprinde cele pentru hirotonie..... 225
Capitolul 224
Pentru hirotonia patriarhului..... 226
Capitolul 225
Că singur împăratul pofteşte pe cel ce s-a ales să primească Patriarhia..... 226
Capitolul 226
Cum se face chemarea?..... 227
Capitolul 227
Împotriva celor ce zic că împăratul face pe Patriarh..... 227
Capitolul 228
Chemarea celui ce n-a fost preot i se face după ce s-a făcut preot. Pentru *Provlisis* a arhiereului..... 227
Capitolul 229
Pentru ce împăratul trimite mantia şi engolpionul celui ce este ales de patriarh, iar toiagul îl dă cu mâna sa?..... 228
Capitolul 230
Pentru şederea în scaun şi pentru pacea ce se zice de fiecare arhiereu, şi lui iarăşi i se răspunde de către popor..... 229
Capitolul 231
Pentru dumnezeieştii şi marii arhierei Petru al Alexandriei şi Ioan Gură de Aur, că i-au pus pe dânşii în scaun şi după moarte pentru pacea cea de sus..... 229
Capitolul 232
Pentru şederea patriarhului în scaun..... 230
Capitolul 233
Cum se face hirotonia Patriarhului nefiind arhiereul cel ales? 231
Capitolul 234
Că şi Patriarhul este sub canoanele Bisericii şi când este să se hirotonisească îşi face mărturisirea la Biserică..... 232

Capitolul 235
Că arhiereii la vohod nu intră împreună cu Patriarhul prin uşile împărăteşti cele mari, ci prin cele de alături..... 232
Capitolul 236
Că de se va întâmpla acolo Iraclias, dânsul hirotoneşte pe Patriarh, iar de nu se întâmpla hirotoniseşte arhiereul care va fi mai mare..... 233
Capitolul 237
Cum se face sărutarea la hirotonia Patriarhului?..... 233
Capitolul 238
Că Mântuitorul toate ale fiecărei trepte ale preoţiei le-a făcut prin Sine..... 234
Capitolul 239
Că şi preot şi dascăl şi arhiereu, după omenire S-a hirotonit Hristos de la Tatăl..... 235
Capitolul 240
Că după ce S-a schimbat la faţă Hristos, pe cei doisprezece şi pe cei şaptezeci ca şi cum i-ar fi hirotonisit, i-a trimis ca să propovăduiască înaintea feţei Lui..... 236
Capitolul 241
Pentru hirotoniile care se fac afară din Altar precum a egumenilor şi a celorlalţi dregători bisericeşti..... 238
Capitolul 242
Pentru marele sachelar şi pentru marele schevofilact..... 238
Capitolul 243
Pentru marele hartofilax şi sachelium..... 238
Capitolul 244
Pentru protecdic..... 238
Capitolul 245
Pentru cei aleşi clerici..... 239
Capitolul 246
Pentru ce înăuntru în altar la hirotonia episcopului, a preotului şi a diaconului se zice: „Dumnezeiescul Har", iar afară la celelalte dregătorii bisericeşti se zice: „Harul Duhului Sfânt"?... 239
Capitolul 247
Că cei ce se hirotonisesc, precum şi judecătorii primesc Evanghelia în mâini de la arhiereu..... 240
Capitolul 248
Că dregătoriile Bisericii trebuie să se aibă de către cei ce au hirotonie..... 240

Capitolul 249
Că nu se cade monahilor nepreoțiți să fie duhovnici..... 240
Capitolul 250
Pentru ce se dau duhovnicilor cărți de duhovnicie?..... 241
GLOSAR..... 243

Colecția „Din frumusețile viețuirii creștine” 2

SFÂNTUL SIMEON ARHIEPISCOPUL TESALONICULUI

Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe, după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi

VOLUMUL II

Apare cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului PIMEN,
Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

Ediție îngrijită de Protosinghel Grichentie Natu

Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților

2003

din dragoste,
pentru îngrijirea duhovnicească
a credincioşilor români de pretutindeni

Cu voia și binecuvântarea lui Dumnezeu cel în Treime slăvit, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, scoatem la lumină, în limba română, a treia ediție a operei de mare valoare a Sfântului Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului. Ediția de față este o transcriere din caracterul chirilic a lucrării editată în anul 1885 la București de Toma Teodorescu, îndreptată și revizuită.

Scrierile Sfântului Simeon au circulat în Biserica Răsăriteană în manuscrise grecești din secolul al XV-lea până în secolul al XVIII-lea. Ele au fost colecționate și tipărite pentru prima dată în limba greacă veche la Iași, în anul 1683, sub îngrijirea Patriarhului Dositei al Ierusalimului și cu cheltuiala binecredinciosului domn Ioan Duca, voievod al Moldovei. Opera Sfântului Simeon a fost reeditată în greaca nouă în anul 1791 la Veneția, tipărindu-se de mai multe ori. În anul 1866, J.P. Migne avea să o introducă în tomul 155 din colecția sa Patrologia Greacă (P.G.).

Această lucrare a Sfântului Simeon a fost tradusă și în limbile naționale ale Bisericii Răsăritene, devenind foarte răspândită. A fost tradusă în limba română cu caractere chirilice (slavone) în anul 1765 de către Cuviosul Chesarie și tipărită pe cheltuiala mitropolitului Grigorie al Ungrovlahiei.

A doua ediție a fost tipărită tot cu caractere chirilice, după o sută de ani, în 1865, în vremea domnitorului Principatelor Unite Române, Alexandru Ioan Cuza, cu binecuvântarea mitropolitului primat al României, Nifon, de către Toma Teodorescu. Ideea de retipărire de atunci a aparținut maicii Teodora de la mânăstirea Pasărea, susținută de monahul Isaia de la chinovia românească din Sfântul Munte al Athosului, care a înlesnit un număr mare de abonați, tot așa după cum vom scoate și noi ediția de față. Scoaterea la lumină a unui număr mai mare de ediții în diferite limbi dovedește valoarea inestimabilă a acestei cărți.

Sfântul Simeon s-a născut și a crescut în Constantinopol. Despre originile familiei sale nu se cunosc mărturii. Din tinerețe a primit o bună educație, fapt ce reiese din scrisul său clar și cu stil pur eclezial. Când a fost rânduit de Dumnezeu să fie ales arhiepiscop de Tesalonic era un simplu ieromonah și un iscusit duhovnic.

Din scrierile sale apare ca un bun liturghist și un mare apologet al Ortodoxiei. După Sfântul Pavel, modelul Sfântului Simeon este Sfântul Dionisie Areopagitul. El folosește în opera sa scrierile Sfinților Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Maxim Mărturisitorul, ale patriarhilor Sofronie al Ierusalimului și Gherman al Constantinopolului, ale lui Filotei Kokkinos,

Nicolae Cabasila, ale Sfântului Grigorie Palama şi ale altor scriitori bisericeşti.

În opera Sfântului Simeon se prezintă respingerea principalelor erezii, realizând un amplu comentariu al slujbelor, al Sfintelor Taine, al rugăciunilor şi practicilor Bisericii Ortodoxe, în simbolistica şi semnificaţia lor.

Sfântul Simeon al Tesalonicului s-a mutat la cele veşnice în septembrie 1429, cu şase luni înainte de căderea Tesalonicului sub turci (29 martie 1430). A trăit o viaţă de asceză, fiind un om foarte smerit, evlavios şi foarte apropiat de oameni. În titlurile lucrărilor lui, el este numit: Sfânt, Preasfânt, Înalt prea sfinţit, Fericit, Preafericit întru sfinţi. El a vieţuit într-o epocă de confruntări dogmatice între Răsărit şi Apus, confruntări care se reflectă şi în scrierile sale, în care combate cu tărie noile învăţături de credinţă apusene.

Canonizarea Sfântului Simeon se face ca o recunoaştere a sfinţeniei vieţii sale de către Sfântul Sinod din Atena şi al Patriarhiei Ecumenice, la 3 mai 1981.

Având în vedere bogăţia învăţăturilor dogmatice, morale şi liturgice cuprinse în opera Sfântului Simeon, dorim să fie reeditată în limba română pentru folosul duhovnicesc al clericilor şi al credincioşilor.

Protosinghel Grichentie **Natu**

Pentru pocăinţă

Arhiereul: Pocăinţa este capul mântuirii tuturor credincioşilor, după Botez. Aceasta este altă curăţire, al doilea Botez, prin mărturisire si smerenie, cu osteneli şi cu lacrimi după putinţă.

Închipuirea pocăinţei sunt întâi vameşul şi tâlharul de pe cruce, dând numai mărturisire şi credinţă: "Pomeneşte-mă...", şi celelalte. Asemenea, Verhovnicul ucenicilor, după căderea lepădării, cu întrebarea de trei ori, plângând cu amar şi iertându-se şi aşezându-se la ceea ce a fost sau şi mai mare, făcându-se păstor oilor lui Hristos, ca să pască oile cu socotinţă şi cu milosârdie.

Şi dintr-aceea că a greşit şi l-a primit, învăţându-se să primească pe greşiţii cei ce se vor pocăi, căci nu e nimeni între oameni care să nu greşească; şi cel întâi greşind şi mai mult decât toţi între toţi credincioşii cu sunt, şi cer iertăciune şi mântuire.

Capitolul 251
Cum că pocăinţa este a se smeri totdeauna, a zice şi a se socoti pre sine păcătos şi a alerga la mărturisire; şi cum că nimeni nu este curat între oameni

Adevărat, frate, cine se va lăuda a avea inimă curată sau cine este curat de spurcăciune, precum scrie, măcar de a trăit o zi? Una – fiind păcătos din păcatul strămoşului; iar alta, luminându-se cu Botezul, îndată şi fără voie cade în păcat, căci nu se poate să nu se întâmple a păcătui cineva, pentru copil sau părinte sau prieten sau rudă, deşi este întru neştiinţa copilului, dar din pricina lui se întâmplă, şi îndată i se face lui spurcăciune şi păcat. Şi el fiind om, măcar că a luat Darul, îndată după ce se naşte cearcă ale trupului

dobitocește și fără a socoti, având aceasta din călcarea poruncii. Drept aceea și îndată născându-se și nesocotind greșește, precum zice și David: "În păcate m-am zămislit".

De vreme ce dar copilului tău celui născut de curând și botezat de curând, nu se poate să nu i se întâmple oarecare păcat, cu atât mai vârtos nu se poate ca noi să nu greșim cu voie și fără voie. Mai cu seamă însă greșim cu voie fiindcă suntem cuvântători și ne lenevim de bună voie și pururea greșim; și cele din uitare și cele din neștiință sunt din neîngrijirea noastră și la aceasta nu avem nici o îndreptare.

Capitolul 252
Cum că toți, și preoții și mirenii, trebuie să se pocăiască

Drept aceea trebuie numai să ne pocăim, precum a propovăduit Botezătorul, Stăpânul și ucenicii Lui. Toți trebuie să ne pocăim: și mireni, și călugări, și preoți, și arhierei, și nici unul să nu se despartă pe sine de la pocăință, pentru că toți am greșit și greșim și suntem datori să ne pocăim. Drept aceea și Mântuitorul nostru și Botezătorul Său au zis: „Pocăiți-vă că s-a apropiat Împărăția Cerurilor", făcându-se aproape chiar Împăratul Cerurilor de cei ce se pocăiesc, că zice: "Aproape e Domnul de toți cei ce-l cheamă pe El întru adevăr". Iar eu chiar strig tuturor, prin darul Mântuitorului nostru: toți să ne pocăim, ca să ne mântuim, că aproape este Împărăția lui Dumnezeu; și împreună cu prea Dumnezeiescul Pavel să zicem: „Mai aproape este nouă mântuirea acum, căci vine Mântuitorul și Judecătorul nostru. Să lepădăm dar lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii". Iar cum că spovedania sau pocăința e trebuincioasă și pentru preoți ca și pentru călugări și mireni, chiar Apostolul Pavel mărturisește zicând: "Mărturisiți-vă păcatele unul altuia și vă rugați unul pentru altul ca să vă tămăduiți".

Deci zicând: "Mărturisiți-vă unul altuia și vă rugați unul pentru altul", cu aceasta arată că tuturor e trebuincioasă mărturisirea păcatelor și pocăința pe care a propovăduit-o și Botezătorul, precum am zis, și Mântuitorul a lucrat-o, primind mărturisirea; iar zicând: "Nu sunt vrednic să mă chem fiul tău", cu aceasta arată sfărâmarea inimii și se arată pe sine vinovat și vrednic de osândire. Iar: "Fă-mă ca pe unul din argații Tăi", arată rugăciunea cea smerită a noastră, pe care o facem cu nădejdea că vom fi iertați. Căci nu trebuie ca cineva să se deznădăjduiască.

Iată dar din Evanghelie și roadele pocăinței de care vorbește Botezătorul, ca să se întoarcă de la păcat; că astfel a făcut și fiul cel desfrânat, care s-a mântuit: părăsind desfrânarea s-a întors către Tatăl său, să se mărturisească. Că zice cu îndrăzneală: "Greșit-am – și nu așa

orișicum, ci - la cer și înaintea Ta", adică, făcând cele necuviincioase [illegible] împotriva celor cerești; și înaintea Ta, adică arătându-mă Ție defăimător și netemându-mi, nici cinstindu-Te, nici rușinându-mă de Tine, Stăpânul meu și Făcător. Iar zicând: "Nu sunt vrednic a mă chema fiul Tău", și a se ruga cerând lucrurile celor smeriți, osândiți și datornici, căci zice: "Fă-mă ca pe unul din argații Tăi", cu aceasta se osândește pe sine. Aceasta a făcut și a învățat și ceata Apostolilor. Iar mai cu seamă pentru aceasta ostenind, înconjurau și alergau până la moarte, căutând și nevoindu-se ca să întoarcă pe cei păcătoși pe care-i și certau și-i și rugau și-i lepădau, când se cădea, și iarăși îi primeau, făcând aceasta pentru ca toți să se mântuiască.

Capitolul 253
Cum că a propovădui pocăința este și a Mântuitorului și a Apostolilor, și acum mai cu seamă datoria arhiereilor și a preoților

Aceasta este datoria părții preoțești și aceasta o zic și pentru mine, și pentru ceilalți arhierei care sunt împreuna cu mine, căci noi mai mult decât orice avem datoria să aducem la pocăință, și aceasta este lucrarea propovăduirii, asemenea cum am întoarce pe cei fără Dumnezeu la credință. Și acest lucru este bun, fiind al Mântuitorului și al Apostolilor. Însă rar se află acum, pentru ca lipsește râvna bărbaților apostolești și pentru că s-au făcut acum mai multe prigoniri. Iar după aceasta, și întocmai cu aceasta, este a păzi pe cei credincioși și cu nevoință a-i întoarce la pocăință. Drept aceea nu trebuie a aștepta ca să vină ei, nici a căuta de la dânșii întoarcere, ci trebuie ca cei ce au datoria să-i aducă la pocăință să încerce și să caute pe cei ce au greșit și în toate chipurile să se nevoiască a-i atrage la Dumnezeu, să-i scoată din păcat și să-i aducă la Dumnezeu.

Capitolul 254
Cum că adevărata propovăduire este sfântă celor ce întorc pe cei necredincioși la pocăință

Aceasta va fi arhiereului în locul propovăduirii și mai cu seamă ca însăși propovăduirea, căci ce altceva se face prin propovăduire dacă nu mântuirea celor pierduți, ridicarea celor căzuți și întoarcerea la bine a celor ce au fugit de aceasta. Deci ceea ce s-a zis pentru cei ce i-au întors pe ei la Dumnezeu, că sunt ca gura lui Dumnezeu, făcând vrednici din nevrednici, tot astfel este și întoarcerea celui păcătos, căci cel ce întoarce pe păcătos din calea rătăcirii lui este asemenea cu gura lui Dumnezeu și vrednicie lui

Hristos, ca cel ce a mântuit sufletul din moarte şi a acoperit mulţimea păcatelor, precum scrie. De aceea s-a orânduit să se facă în Biserică şi cuvântul învăţăturii Duhului, care este de datoria arhiereului. Cuvântul învăţăturii nu este de trebuinţă a fi împodobit cu măiestrie, nici a fi alcătuit din cuvintele meşteşugului celui dinafară, ci după cuviinţă şi putere, spre îndreptarea sufletelor, spre întărirea celor ce stăruiesc, spre ridicarea celor căzuţi, spre aducerea celor depărtaţi, spre întărirea celor ce se clatină, spre folosul cel după putinţă al tuturor, căci nici meşteşugurile, nici măiestriile nu sunt firești, ci aflări ale firii mai pe urmă. Iar Dumnezeu îndreptează firea din cele date firii noastre celei proaste. Drept aceea S-a şi întrupat prin singura noastră fire, închipuind şi zidind din nou firea noastră. Deci pentru aceasta mai cu seamă se cuvine învăţătorului a învăţa cele ale Duhului cu cuvinte cuviincioase şi de rând, pentru ca să se îndrepteze şi să se folosească pe sine smerindu-se, iar nu trufindu-se cu măiestriile, împlinindu-şi cu aceasta datoria. Aceasta trebuie să o socotească ca sfârşit a toată propovăduirea şi învăţătura, folosind pe ascultătorii şi supuşii lui sau împlinindu-şi datoria, căci Pavel zice: "Amar mie de nu voi propovădui".

Şi în adevăr nu cu alte Sfinte lucruri şi Taine, şi nici chiar cu Botezul nu se sârguia atâta a le lucra, ca cu propovăduirea, spre a întoarce pe mulţi. Şi zice "Că nu m-a trimis Hristos să botez, ci să propovăduiesc", cu toate că şi boteza, căci pe Timotei şi casa lui Ştefan şi pe mulţi alţii a botezat. Mai mult însă alegea propovăduirea decât Botezul, şi pentru ce? Pentru că trebuie mai întâi a întoarce pe cel necredincios la credinţă, şi apoi a-l boteza.

Deci orice preot poate boteza, însă a întoarce la credinţă este lucru de dascăl. Acum însă, vai!, văd pe mulţi nepurtând grijă nici de Sfintele Taine, nici de cuvântul învăţăturii propovăduirii celei Dumnezeieşti şi mântuitoare, şi câteodată slujind cu trufie Sfânta Liturghie, rugându-se de puţine ori, nepropovăduind câtuşi de puţin, şezând cu mare fală sus, îngrijind de judecăţile mireneşti şi prigonirile cele nefolositoare şi mai cu seamă vătămătoare de suflet şi având grija câştigurilor celor putrezitoare. Apoi nu se îngrijesc câtuşi de puţin de viaţa lor cea duhovnicească (ca unii ce sunt duhovnici), sau de viaţa celor ce sunt sub ascultarea lor sau de cercetarea lor sau de cercetarea Sfintelor Scripturi şi de păzirea pravilelor sau de altă nevoinţă sfântă, care este de la Părinţi, nici de Biserică şi nici de turma Mântuitorului nostru.

Cu toate că zice Pavel: "Luaţi aminte la voi şi la toată turma la care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păziţi Biserica Domnului, pe care Dumnezeu a răscumpărat-o cu sângele Său şi mai vârtos nefiind să vină lupii, ci acum fiind de faţă". Pentru venituri şi cele ce sunt ale lor, mulţi au multă grijă, iar pentru a strânge în cer comoară de suflete

Hristos, ca cel ce a mântuit sufletul din moarte şi a acoperit mulţimea păcatelor, precum scrie. De aceea s-a orânduit să se facă în Biserică şi cuvântul învăţăturii Duhului, care este de datoria arhiereului. Cuvântul învăţăturii nu este de trebuinţă a fi împodobit cu măiestrie, nici a fi alcătuit din cuvintele meşteşugului celui dinafară, ci după cuviinţă şi putere, spre îndreptarea sufletelor, spre întărirea celor ce stăruiesc, spre ridicarea celor căzuţi, spre aducerea celor depărtaţi, spre întărirea celor ce se clatină, spre folosul cel după putinţă al tuturor, căci nici meşteşugurile, nici măiestriile nu sunt firești, ci aflări ale firii mai pe urmă. Iar Dumnezeu îndreptează firea din cele date firii noastre celei proaste. Drept aceea S-a şi întrupat prin singura noastră fire, închipuind şi zidind din nou firea noastră. Deci pentru aceasta mai cu seamă se cuvine învăţătorului a învăţa cele ale Duhului cu cuvinte cuviincioase şi de rând, pentru ca să se îndrepteze şi să se folosească pe sine smerindu-se, iar nu trufindu-se cu măiestriile, împlinindu-şi cu aceasta datoria. Aceasta trebuie să o socotească ca sfârşit a toată propovăduirea şi învăţătura, folosind pe ascultătorii şi supuşii lui sau împlinindu-şi datoria, căci Pavel zice: "Amar mie de nu voi propovădui".

Şi în adevăr nu cu alte Sfinte lucruri şi Taine, şi nici chiar cu Botezul nu se sârguia atâta a le lucra, ca cu propovăduirea, spre a întoarce pe mulţi. Şi zice "Că nu m-a trimis Hristos să botez, ci să propovăduiesc", cu toate că şi boteza, căci pe Timotei şi casa lui Ştefan şi pe mulţi alţii a botezat. Mai mult însă alegea propovăduirea decât Botezul, şi pentru ce? Pentru că trebuie mai întâi a întoarce pe cel necredincios la credinţă, şi apoi a-l boteza.

Deci orice preot poate boteza, însă a întoarce la credinţă este lucru de dascăl. Acum însă, vai!, văd pe mulţi nepurtând grijă nici de Sfintele Taine, nici de cuvântul învăţăturii propovăduirii celei Dumnezeieşti şi mântuitoare, şi câteodată slujind cu trufie Sfânta Liturghie, rugându-se de puţine ori, nepropovăduind câtuşi de puţin, şezând cu mare fală sus, îngrijind de judecăţile mireneşti şi prigonirile cele nefolositoare şi mai cu seamă vătămătoare de suflet şi având grija câştigurilor celor putrezitoare. Apoi nu se îngrijesc câtuşi de puţin de viaţa lor cea duhovnicească (ca unii ce sunt duhovnici), sau de viaţa celor ce sunt sub ascultarea lor sau de cercetarea lor sau de cercetarea Sfintelor Scripturi şi de păzirea pravilelor sau de altă nevoinţă sfântă, care este de la Părinţi, nici de Biserică şi nici de turma Mântuitorului nostru.

Cu toate că zice Pavel: "Luaţi aminte la voi şi la toată turma la care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păziţi Biserica Domnului, pe care Dumnezeu a răscumpărat-o cu sângele Său şi mai vârtos nefiind să vină lupii, ci acum fiind de faţă". Pentru venituri şi cele ce sunt ale lor, mulţi au multă grijă, iar pentru a strânge în cer comoară de suflete

mântuite, puțină grijă este, măcar că și pe mine nu mă deosebesc dintre aceștia, căci și eu împreună cu cei ce nu se grijesc, neîngrijindu-mă, voi da răspuns. Drept aceea, socotindu-mi datoria, mă plâng pe mine și pe frații mei; dar pentrucă este de trebuință a spune care este datoria noastră, zic că avem netăgăduită datorie să ne silim a aduce pe frați la pocăință, căci pocăința este una dintre Taine și în parte să o lucreze episcopii întru credincioși, și urmează neapărat să ne silim pentru aceasta. Împreună cu episcopii să se silească și cei ce au luat slujba aceasta prin poruncă, și nu trebuie să caute cineva către dobânda trupească, care este pagubă și adevărată pagubă (nu zic însă de toți, precum nici de episcopi toți), nici să învețe afară de pravilele Sfinților Părinți, pentru ca nu cumva cel ce lucrează afară de pravilă să ia asupra sa păcatele. Deci fiecare rătăcindu-se, să nu se socotească mai osârdic ca Părinții; căci cine este mai curat decât aceia la unele ca acestea? Sau cine are pricepere mai multă și este mai bun? Se înșală cineva părându-i-se că ar fi mai milostiv decât aceia, învățând mai cu lesnire și ușurând din canoane; căci cine este atât de îndrăzneț să se socotească că e mai milostiv decât Sfinții Părinți? Dar de ar fi așa de îndrăzneț, ca să-i pară a avea mai multă milă de oameni, unde își are acesta puterea, de vreme ce pe aceia-i leapădă și face afară din așezămintele acelora? Învederat este dar că va face de la sine și nu va avea nici o întărire acel lucru al său, nefiind din așezămintele Părinților.

Deci să se întărească fiecare a nu face nimic afară de hotărârile și canoanele Părinților, căci acelea sunt făcute și îndestulate de mulți purtători de Dumnezeu, ca cele ce sunt așezate cu Duhul Sfânt și sunt tămăduitoare de toată patima și foarte lecuitoare; pentru care nu trebuie să zicem ceva mai mult, fiind arătate și scrise în multe locuri și fiind tâlcuite de mulți spre înțelegerea tuturor. Deci toți sunt datori să respecte canoanele și să nu se uite la altceva afară de cele ce sunt așezate în sfintele canoane, pentru că într-acest chip s-a dat Darul și din izvorul darurilor Domnului Dumnezeului și Mântuitorului nostru a venit la Apostolii Săi, și de la Apostoli la Părinți, iar de la Părinți la noi. Deci precum vom păzi ale Părinților, așa va fi și Darul Lui întru noi și cele ce vom hotărî vor fi temeinice; iar de vom face într-alt chip afară de cele poruncite de Sfinții Părinți, cele ce vom face vor fi fără temei.

Dar ce este aceea care ne îndeamnă a face ceva afară din cele hotărâte? Aceasta este arătarea cea fierbinte a vreunei pocăințe, desăvârșita mărturisire a păcatelor, sfărâmarea inimii din suflet, smerenia și părăsirea cea adevărată a faptelor rele și a păcatelor, urându-le din inimă și fugind de dânsele, și silința către lucrurile pocăinței, cu post și cu milostenie. Acestea sunt cele mai bune și pe care le învață și Părinții. Pe unul ca acesta să-l primești cu dragoste, dar, cu toate acestea, cearcă-l, și de vei vedea că

cu adevărat se pocăieşte şi cere oarecare scurtare a canonului pentru pocăinţă, nu eşti oprit pentru acesta, căci totul este ca să se pocăiască.

Dacă n-ai curaj pentru aceasta, află de poţi găsi pilde ale Sfinţilor Părinţi, adică canon după măsura osârdiei.

Capitolul 255
Cum că cei ce învaţă să se pocăiască să ia aminte şi să primească pe aceia pe care îi va cunoaşte că vin cu gând bun, iar pe cei ce vin cu făţărnicie, să-i cerceteze

Iar de este cineva cu gândul în îndoială şi numai cu cuvântul arată întoarcere, iar nu şi cu faptele, şi nu numai că nu se sileşte a face vreo bunătate, dar încă e gata a se întoarce la a sa scârbenie, ca şi cum ar râde de cele sfinte, sau deşi se arată că are atunci râvnă la pocăinţă, dar cât de puţin ispitindu-se, îndată se vede că nu are nici o fierbinţeală la pocăinţă, pe unul ca acesta să-l îndepărtezi, ca să nu fii părtaş păcatelor străine. Ştim că nu trebuie a vărsa Mirul în vasul întinăciunii, nici a arunca mărgăritarul porcilor, nici a da cele sfinte câinilor, care se arată cu dragoste către Stăpânul, iar ei sunt necuraţi, băutori de sânge şi răpitori.

Cu toate acestea, pe aceştia nu trebuie să-i deznădăjduim, nici a înfrunta pe cineva, ci a-i primi şi a-i ispiti, precum am zis, a le aduce aminte de pocăinţă, a-i îndemna şi a-i aştepta pe ei pururea a veni către dânsa, de vreme ce nădejdea este până la sfârşit, iar nu a-i învrednici Sfintelor Taine aşa de îndată, ca să nu le fie spre osândire atât lor, cât şi celor ce le dau fără socoteală.

Capitolul 256
Pentru spovedanie, cum trebuie să se facă

Spovedania nu trebuie să se facă în orice chip şi oricum, ci precum a arătat Mântuitorul când a primit pe Zaheu şi pe desfrânată, căci unul, adică Zaheu, a mărturisit toate cu curăţie şi zdrobire, plecându-se să îndrepteze nedreptăţile şi să adauge Dumnezeieştii lucrări. Că zice: "Iată, Doamne, jumătate din câte am dau săracilor şi pe oricine am năpăstuit cu ceva îi voi întoarce împătrit". Iar aceea, adică desfrânata, luând năstrapa cu mir şi stând la picioarele Lui, dinapoi (căci nu cuteza a se arăta înaintea Lui), plângând, a început a uda cu lacrimi picioarele Lui, pe care le-a şters cu părul capului ei, sărutându-le şi ungându-le cu mir. Drept aceea, Iisus i-a zis: "Iartă-ţi-se păcatele tale"; şi pentru că ea a iubit mult, i-a zis: "iar căruia se iartă puţin, iubeşte puţin". Iar lui Zaheu: "Astăzi s-a făcut

mântuire casei acesteia". Iată, dar, că pentru osârdie şi adevărată întoarcere, odată cu mântuirea, a dăruit şi iertarea. Iar celor ce nu se pocăiesc le zice: "Depărtaţi-vă de la mine, lucrătorilor de fărădelegi"; şi celor ce au hulit pe Duhul Sfânt le-a zis: "Că nicicum nu se vor ierta"; şi zice: "Dacă nu vă veţi pocăi, toţi asemenea veţi pieri". Iar celor ce nu se pleacă Lui le zice: "Iată, se lasă casa voastră pustie".

Drept aceea trebuie cu adevărat şi cu smerenie a se pocăi, iar nu cum zic unii, ceea ce e şi vrednic de râs, că mâncând şi bând, li se deschide inima către spovedanie. Drept aceea şi desfătându-se (ca să nu zic mai mult) li se pare că vor face lucrurile pocăinţei, făcând cele împotriva acesteia, urmând împotriva Celui ce a zis: "Luaţi aminte de voi, ca să nu se îngreuneze inimile voastre cu multă mâncare şi cu beţie, căci va veni spre voi pierzarea". Cum se va sfărâma cu inima cel ce se află astfel? Cum se va umili? Cu ce luare-aminte şi smerenie va face el oare spovedania?

Capitolul 257
Cum trebuie să şadă şi să se afle cel ce spovedeşte şi cel ce se spovedeşte

Spovedania trebuie a se face nu oricum, ci în loc cinstit, sfânt şi osebit, şi duhovnicul care primeşte mărturisirea să şadă liniştit, cu bună cuviinţă şi blând cu sufletul, arătând cu căutătura feţei sale dumnezeiască dragoste. Iar cel ce se spovedeşte să stea cu îndrăzneală, cu frică dumnezeiască şi cu cuviinţă înaintea duhovnicului şi, mai bine să zic, înaintea lui Hristos Însuşi, de vreme ce-şi spune păcatele prin duhovnic lui Hristos, Cel ce dă şi iertarea. Şi poruncindu-i-se de către duhovnic să spună fără îndoială şi cu smerenie adevărul, neascunzând nimic.

Capitolul 258
Cum că cele prin care fie facem bunătăţi, fie păcătuim sunt trei: mintea cea socotitoare, mânia şi pofta, care se numesc partea cea întreită a sufletului.

Toate câte a greşit cu cele trei care sunt întru noi, adică voi să zic cu socotinţa, mânia şi pofta, să le spună cu de-amănuntul. Iar dacă cel ce se spovedeşte nu va şti care sunt acestea, să i le aducă aminte şi să-l întrebe duhovnicul, pentru că prin aceste trei, precum zice marele Grigorie al Nyssei, facem sau bunătăţi, sau greşim, şi întru socotinţă este credinţa şi toate cele ce se lucrează de om cu rândul. Drept aceea trebuie a-l întreba şi pentru credinţă, ca nu cumva să fi greşit sau să fi hulit.

Capitolul 259

Cum că în noi sunt şi alte trei, cu care facem sau cele bune sau cele rele, şi acestea sunt: mintea, cuvântul ce se rosteşte şi fapta

Pentru că avem şi alte trei cu care sau ne îndreptăm sau cădem: mintea cu cele împreună cu dânsa, cuvântul cu cele ce sunt ale cuvântului şi faptele cu cele ce sunt ale faptelor, întru care lucrează partea cea raţională, cea mânioasă şi cea poftitoare.

Capitolul 260

Câte se lucrează prin minte când se luptă cineva cu partea cea raţională, cu cea mânioasă şi cu cea poftitoare, şi câte se întâmplă iarăşi împotrivă, când nu ia aminte

Mintea mişcându-se în inimă întâi, sau naşte cugetele cele bune, dacă va lua aminte, sau naşte cugetele cele rele, neluând aminte.

Dintr-aceasta urmează dar că aceia ce iau aminte prin socotinţă, îşi aduc aminte de Dumnezeu, ţin credinţa dreaptă şi fac rugăciunea, lauda şi mulţumirea lui Dumnezeu. Acestea sunt, precum am zis, ale socotinţei. Ale mâniei se săvârşesc prin gând, când avem luare-aminte: râvna şi starea cea fierbinte şi tare pentru dreptslăvitoarea credinţa şi Dumnezeieştile laude şi pentru mulţumirea lui Dumnezeu. Ale poftei, prin gând, când avem luare-aminte, se săvârşesc: dragostea cea adevărată şi osârdnică către Dumnezeu şi către aproapele, dragostea către cele dumnezeieşti şi cugetele bune şi duhovniceşti.

Iar celor ce nu iau aminte, li se întâmplă cele dimpotrivă; şi prin mintea cea socotitoare, când nu va lua aminte, i se întâmpla a nu socoti bine pentru credinţa cea drept slăvitoare, pentru Cel în Treime Unul Dumnezeu, pentru întruparea Cuvântului şi pentru alte lucruri dumnezeieşti, arătând nemulţumire şi hulă şi nălucindu-i-se cele împotrivitoare şi diavoleşti. Iar prin partea minţii cea a iuţimii, când nu va lua aminte, râvneşte spre cele viclene şi cugetă rău asupra fratelui, îl pizmuieşte şi caută să-i răsplătească cu rău. Iar prin partea minţii cea poftitoare, când nu va lua aminte, iubeşte slava, iubeşte argintul, pofteşte cele ce sunt ale aproapelui său, iubeşte fără socoteală bunătăţile străine sau frumuseţea cea veştejitoare a trupului, cugetând cele cu pofta. Şi alte ca acestea asemenea sunt ale minţii, pe care le lucrează prin partea aceasta întreită a sufletului.

Capitolul 261
Câte săvârşeşte omul cu cuvântul, împreună cu aceste trei părţi ale sufletului, şi câte, iarăşi, greşeşte, neluându-şi seama

Omul, cu cuvântul, săvârşeşte bunătatea urmând cuvintele credinţei prin mintea cea socotitoare, îndemnându-se cu cuviinţă şi mărturisind cu îndrăzneală pe Dumnezeu, cuvântându-L cu dreaptă slăvire şi cu mărire şi mulţumindu-i şi cântându-i, învăţând cele dumnezeieşti, explicându-le, adeverindu-le întru toate, judecând drept şi grăind tot ce e bine şi dumnezeiesc. Iar prin cea iute, cu râvnă îndemnând către bunătate cu cuvântul grăind pentru Dumnezeu şi pentru fraţi, împotrivindu-se celor potrivnici, mustrând pe cei ce păcătuiesc şi pe cei fără de lege şi, grăind cu îndrăzneală şi fără temere înaintea împăraţilor şi a domnilor, se luptă pentru credinţă. Iar prin cea poftitoare, lăudând şi cântând pe Dumnezeu şi rostind şi lăudând cele ce sunt ale lui Dumnezeu, şi pe fraţi lăudând-i şi înălţându-i, rugându-se pentru dânşii, grăind cele de mântuire, făcând pace fraţilor, împăcându-i unii cu alţii, rugându-se pentru dânşii la împăraţi şi la domni şi toate zicând pentru dânşii.

Când greşeşte omul cu cuvântul, îndemnându-se spre rău cu partea cea socotitoare, huleşte cu limba pe Dumnezeu şi se leapădă de El, nu-i mulţumeşte; nimic nu zice după cunoştinţă, se jură strâmb, minte şi nimic nu grăieşte bine. Iar când greşeşte prin partea iuţimii, ocărăşte cu cuvântul, suduie, pârăşte, mărturiseşte strâmb, vinde, vorbeşte de rău şi aruncă asupra aproapelui său tot răul. Iar prin partea cea poftitoare cântă cântece desfrânate, rosteşte cuvinte urâte şi nebuneşti, bârfeli, cuvinte de râs, de basm, băbeşti şi, în sfârşit, vorbeşte tot ce e necurat, şi acestea sunt cele ce săvârşeşte cuvântul.

Capitolul 262
Câte lucruri bune se fac prin cele trei părţi ale sufletului când va lua omul aminte, şi câte rele se fac, iarăşi, când nu va lua aminte

Când omul ia aminte, se săvârşesc prin partea sa cea socotitoare lucrări bune ca acestea: înmulţirea cântărilor, osârdnică slavoslovie, luarea-aminte la sine, rugăciune pururea, a se da la osteneli şi la necazuri pentru credinţă, cinstea şi lauda care este spre Dumnezeu şi a rămâne neclintit în cele drepte şi dumnezeieşti. Iar prin mintea cea iute acestea sunt săvârşirile cele bune: să se îmbărbăteze spre bunătăţi, să facă dreptate, să osteneacă pentru Cel Drept, să râvnească spre lucrarea poruncilor şi să miluiască din

cele ce are, să poftească sărăcia pentru Hristos, să nu se îngrijească de cele trupeşti, a fugi din lume şi a defăima cele ce sunt ale lumii, a sluji fraţilor, a priveghea şi a umbla gol, a se culca pe jos, a se trezi şi a sta drept, a pleca genunchii, a posti, a nu se spăla şi a se scârbi trupeşte pentru Hristos. Iar de multe ori, chiar să se mucenicească, care este cel mai desăvârşit dintre lucrurile lui Hristos. Iar prin mintea cea poftitoare, aceste bunătăţi sunt care se săvârşesc: a petrece în curăţie pentru Hristos, a feciori, a milui săracii cu dragoste, a folosi sărmanilor şi văduvelor, a-şi da cele ce sunt ale sale pentru ajutorul fratelui şi, în sfârşit, de multe ori a se da chiar şi pe sine cu dragoste pentru fraţi, precum a făcut şi Hristos pentru noi.

Iar împotrivă, cu mintea cea socotitoare, când nu va lua aminte, se săvârşesc aceste fapte rele, adică: a nu alerga la dumnezeieştile biserici, a nu purta grijă de cele ce sunt spre cinstea lui Dumnezeu, a nu se osteni pentru Dumnezeu şi pentru cele dumnezeieşti, a răpi şi mai cu seamă a răpi cele dumnezeieşti şi a le face de obşte, a fura cele bisericeşti, a se porni asupra robilor lui Dumnezeu ocărându-i şi făcându-le rău. Prin partea cea iute: a bate pe fraţi, a omorî, a-i închide, a face rău în tot chipul. Prin cea poftitoare: a curvi, a preacurvi, a se spurca, a lucra toate ale necurăţiei, amestecării de sânge şi curviei şi încă a face strâmb totul pentru câştigul spurcat, a fura, a se îmbăta, a se prea sătura şi a face cele alte rele prin lucrurile poftei.

Capitolul 263

Cum că spovedania este trebuincioasă fiecăruia, căci toţi greşim

Deci întru toate acestea fiecare dintre cei ce se spovedesc este dator a se ispiti pe sine, şi pentru fiecare duhovnicul e dator să întrebe; şi de va fi făcut ceva bine, să-l laude întărindu-l într-aceasta, iar de îl va găsi greşit in ceva, să-l îndrepteze pe cât va putea prin spovedanie şi prin pocăinţă şi să ridice către Dumnezeu pe cel căzut, urmând pravilelor cele părinteşti şi socotinţei celei duhovniceşti. Însă şi aceia cărora li se pare că nu sunt căzuţi (ceea ce, după cum socotesc, nu se poate), să ştie că toţi sunt datori să se pocăiască.

Capitolul 264

Cum că şi cel ce trăieşte cu evlavie trebuie să viеţuiască în supunere şi să primească canon de la duhovnic, iar nu să îndrăznească luişi

A se socoti cineva că nu este căzut este o cădere şi cel mai mare din păcate, de care şi cei de-a stânga cu nesocotinţă au pătimit zicând: "Când

Te-am văzut?", şi celelalte, ca şi cum ar fi spus "n-am greşit". Iubitul ucenic chiar ne mărturiseşte că acesta este păcatul cel mai mare, zicând: "de vom zice: păcat n-avem, pe noi ne înşelăm, iar de vom mărturisi păcatele noastre, El este credincios şi drept ca să ierte păcatele noastre". Iată dar puterea spovedaniei! Să ne sârguim dar către dânsa toţi, căci tuturor ne trebuie aceasta; şi dumnezeiescul frate mărturiseşte zicând: "Mărturisiţi-vă unul altuia păcatele şi rugaţi-vă unul pentru altul, ca să vă vindecaţi, căci toţi sunt răniţi având bube şi nimeni nu e care să nu aibă trebuinţă de lecuire". Unul singur este fără de păcat, Care tămăduieşte cu smerenie şi ne dă lecuire cu smerenie, adică atunci când cădem unii la alţii şi ne smerim, Care şi porunceşte să ne tămăduim.

Iar de s-a şi tămăduit cineva şi se sârguieşte către lucrarea bunătăţilor, şi aceasta nu trebuie să o facă numai cu socoteală sa, ci cu binecuvântarea duhovnicului şi să nu facă canonul pe care-l va socoti el singur, ci pe cel pe care-l va da duhovnicul. Astfel dar să vieţuiască cu plecăciune şi nimeni nicicum luişi singur să se îndrăznească, nici să vieţuiască cu a sa singură socoteală, căci viaţa cea creştinească nu este astfel. A vieţui după voia ta nu va să zică a vieţui ca Hristos. Deci al lui Hristos este cel ce vieţuieşte cu smerenie ca Hristos, cel care nu face cum îi este voia sa, ci numai cea dumnezeiască şi petrece întru supunere, precum zicea şi Mântuitorul rugându-Se: "Însă nu voia Mea, (adică cea omenească), ci a Ta să fie"; care dumnezeiască voie este şi a Lui împreună cu a Părintelui şi a Duhului Sfânt. Drept aceea, ca Cel ce este în două firi şi are două voi firești, şi dumnezeiască şi omenească, Dumnezeu şi om fiind; singur având voia cea firească a omenirii fără păcat şi curată, pe care supunând-o Părintelui, a stricat din voie cea dintâi neascultare. Şi având două lucrări firești, Unul fiind cu ipostasul mai presus de cuvânt şi îndoit în două firi, înnoindu-ne pe noi cu totul printr-însele, ne-am îndumnezeit.

În taina pocăinţei se cuprinde şi chipul cel îngeresc al călugăriei, despre care am vorbit mai sus.

Capitolul 265
Pentru ce se numeşte îngeresc cinul călugăresc

Dar va zice cineva: Pentru ce se cheamă cinul călugăresc şi al pocăinţei, şi îngeresc, de vreme ce îngerii nu cad? Unul ca acela să audă că neschimbarea şi necăderea este a lui Dumnezeu Însuşi, Care este pururea şi rămâne neschimbat, iar cei ce au început şi sunt ziditi trebuie să se schimbe, şi aceasta este lucru vădit, căci unii din îngeri au căzut. A fi îngeri aceştia, va să zică: a lua aminte, a se smeri, a se pleca lui Dumnezeu, a fi slujitori curaţi şi a face voia Lui, precum scrie, căci aceasta este firea

îngerilor; şi înger va să zică cel ce vesteşte cele ce sunt ale lui Dumnezeu. Drept aceea şi călugărul, deşi este din firea cea căzătoare a oamenilor, sârguindu-se a luat putere a călca pe şerpi, pe scorpii şi pe toată puterea vrăjmaşului, fără a suferi ceva. Ieşind dar acesta din lume şi părăsind părinţi, femeie, feciori şi fraţi, urmează vieţii celei îngereşti, căci aceştia sunt fără poftă de cele pământeşti, neavând rudenie trupească.

Încă i se şi porunceşte să ia pe umeri Crucea lui Hristos, să-i urmeze, să fie ascultător, să se lepede de toate şi să nu facă voia lui. Aceasta este lucrare îngerească, căci zice: "Binecuvântaţi pe Domnul toţi îngerii Lui, cei tari la vârtute, care faceţi cuvântul Lui şi auziţi glasul cuvintelor Lui; binecuvântaţi pe Domnul toate puterile Lui, slugile Lui, care faceţi voia Lui".

Iată dar că cinul călugăresc este după asemănarea îngerilor şi chiar după asemănarea singurului Iisus Hristos, Care S-a rugat Părintelui zicând: "Nu voia Mea, ci a Ta să fie". Drept aceea şi Dionisie zice că chipul acesta este întru curăţie mai înalt chiar şi decât viaţa arhiereilor celor din lume.

Capitolul 266
Pentru ce se obişnuieşte de multe ori a se face întâi călugăr, şi apoi arhiereu

Drept aceea şi Biserica lui Hristos pe cei mai mulţi dintre cei ce erau să se facă arhierei, întâi îi împodobea cu acel dumnezeiesc chip, şi apoi îi făcea arhierei. Cu acest sfânt şi prea sfânt chip întăreşte cele mari şi Sfinte ale Sfintelor. Acum să vedem cum se săvârşeşte Dumnezeiasca Taină cea întru Hristos a chipului călugăresc.

Capitolul 267
Pentru săvârşirea călugărească

Cel ce voieşte să se călugărească, vine de bună voie, cere viaţa cea dumnezeiască, se ispiteşte în vremea cea rânduită şi cere săvârşirea chipului, ca să nu se pară că de silă şi de nevoie vine la Biserică, de vreme ce se aduce ca un dar, scoţându-se pe sine însuşi din lume. Şi stă înaintea uşilor, că încă nu s-a numărat în ceata îngerilor şi a oamenilor îngereşti. Astfel dar stă înaintea Raiului şi a Cerului, ca unul ce se pocăieşte, rugându-se să intre. Începându-se Sfânta Liturghie, după vohodul cel dintâi ce se face întru cele sfinte, care însemnează ducerea trupului nostru de către Hristos la cele de sus, el se aduce pe sine, ca unul care, fiind pierdut a fost găsit, luat şi înălţat pe umerii Stăpânului care l-a aflat.

Capitolul 268

Ce înseamnă a sta atunci desculţ, gol şi cu capul descoperit

Drept aceea e dezbrăcat de veşmintele cele lumeşti, desculţ şi cu capul gol, mai întâi pentru că a lepădat toate ale lumii şi cele netrebnice, şi apoi pentru că este sărac, ca cel căruia i s-a luat bogăţia de tâlhari, zăcând rău vătămat şi rănit, gol, părăsit şi aproape mort şi luându-i-se averea de cetăţenii cei răi, topindu-se de foame şi de hrana cea rea a porcilor.

Capitolul 269

Ce înseamnă a se aduce gol, ţinându-se de braţele fraţilor

Aducându-se acesta gol de către robii cei buni ca de nişte îngeri, de bărbaţii cei întocmai cu îngerii, se cântă cu voce tare: "Braţele cele Părinteşti nevoieşte-Te a mi le deschide", şi se aprind lumini, arătând darul, strălucirea şi bucuria cea cerească; şi cel ce se aduce cade la pământ de trei ori, pentru Treime şi pentru întărirea către Dumnezeu, şi se ridică de trei ori pentru că se scoală din cădere. Apropiindu-se de sfintele uşi ca de Cer, cade înaintea Nastovnicului ca înaintea Părintelui Ceresc şi se primeşte cu blândeţe ca fiul cel rătăcitor. După aceea se ridică şi cade înaintea fraţilor, cerând iertăciune ca şi către fratele cel mai mare, rugându-se să nu se mânie fiindcă şi pe dânşii i-a defăimat vieţuind dobitoceşte, şi împreună cu aceştia se împacă cu Cerescul Părinte.

Capitolul 270

Pentru ce făgăduinţele se fac cu întrebare şi răspunsuri

I se porunceşte să-şi deschidă urechile şi gura, însă nu cu făţărnicie şi cu viclenie, ci să mărturisească în adevăr cele adevărate ale pocăinţei. Întrebându-se dar, mărturiseşte pentru ce a venit: cum că doreşte viaţă pustnicească şi caută să se împreune cu ceata monahilor şi cum că vine de bună voie şi fără nici o silă, făgăduindu-se că se va păzi pe sine în feciorie, curăţie şi cucernicie şi va păzi ascultarea de egumen până la moarte, va răbda toată scârba şi supărarea pentru Împărăţia Cerurilor şi va petrece în mănăstire în călugărie până la ieşirea sufletului.

Făgăduindu-le acestea înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor ca un adus de bună voie Ziditorului, jertfă junghiată, vie şi cuvântătoare, preotul atunci îi arată petrecerea vieţii celei de desăvârşit, cum că are a flămânzi şi

înseta; a umbla gol pentru Hristos; cum că mare este darul; cum că ia al doilea Botez; se curăță de păcate; se face fiul luminii; cum că Domnul nostru împreună cu îngerii se bucură de dânsul, junghiind vițelul cel gras, care este Trupul și Sângele Său, cum că prigonirea, neascultarea, trufia și celelalte rele, toate vor fi departe de el, câștigând smerenia și ascultarea, iubirea de frați și blândețile, învățătura și citirea dumnezeieștilor cuvinte; paza inimii de cugete spurcate; lucrare după putere și, în sfârșit, mărturisirea celor ascunse ale inimii, după sfintele și dumnezeieștile învățături, prin care se arată că bine s-a zis că: "chipul cel sfânt se cuprinde în pocăință".

Capitolul 271
Ce însemnează tunderea părului

Deci mărturisindu-se acestea toate spre nădejdea puterii lui Hristos și făgăduindu-se a rămâne într-aceasta până la sfârșitul vieții sale, pentru că de bună voie se dă lui Hristos, părul capului lui se tunde în chipul crucii – arătând omorârea lumii și însemnându-se Cel ce s-a răstignit pentru noi – și în numele Treimii, săvârșindu-se prin Treime. Tunderea părului însemnează că aducând Domnului pârgă din trup ca o jertfă, totul se aduce și se afierosește lui Hristos și că leapădă toate cele netrebuincioase și ale lumii.

Capitolul 272
Ce putere au rugăciunile care se citesc înaintea tunderii

Mai întâi de tundere, după făgăduință primește de la preot sfintele rugăciuni, ca să fie el primit de Prea Înduratul Dumnezeu, ca unul ce a venit la Dânsul, să-l îmbrățișeze pe el ca pe desfrânat și să-l apere de cei ce-l luptă pururea, veselindu-l pe el și îndulcindu-i inima cu mângâierea Dumnezeiescului Duh, să-l învrednicească a intra în ceata prea cuvioșilor, ca să moștenească împreună cu dânșii Împărăția Cerurilor întru Hristos, pe care-L și binecuvintează împreună cu Părintele și cu Duhul, pentru că această chemare dă toate cele dumnezeiești și săvârșește pe cel ce se călugărește. După aceea, însemnându-l pe el și întorcându-se spre răsărit zice rugăciunea cea mai desăvârșită (plecându-se la pământ cel ce se călugărește): "Stăpâne, Doamne, Cela ce ești împreună cu cel viu și ipostatnic Cuvântul Tău și Cel purcezător de la Tine Duhul adevărului". Pe care și Dumnezeul îngerilor Îl numește, Căruia-i stau înainte și Serafimii slăvindu-L, Lumina cea adevărată, care luminează toate, pe

Dânsul mărturiseşte a fi rugat de toată Biserica cea cerească a celor născuţi de sus întâi; şi se roagă să cânte spre smerenia celui ce se călugăreşte, care a mărturisit făgăduinţele înaintea multora şi să-l împreune cu darul moştenirii fieşti cel de la Sfântul Botez, prin acest chip îngeresc; să-l păzească într-însul; să-l întărească către războiul vrăjmaşului nevăzut, să surpe zburdările trupului cu puterea Duhului şi dezbrăcându-se de omul cel vechi să se îmbrace în cel nou, întărindu-l în toate cu rugăciunea şi dându-i putere ca să vieţuiască cu sfinţenie şi cu dreptate, făcându-se organ al lui Dumnezeu şi sălăşluire Duhului. Asemenea se roagă a se învrednici acesta a fi împreună cu toţi aleşii Împărăţiei Cerurilor şi zicând ecfonisul slăveşte Treimea de la care ni se dă tot Darul desăvârşit. Zice: "Pace tuturor", "Capetele voastre Domnului să le plecaţi" şi toţi se pleacă, că toţi sunt robi împreună cu cel ce se face călugăr, asupra capului căruia arhiereul nu-şi pune mâna, căci nu primeşte hirotonire, ci numai punându-i pe cap cartea, îi citeşte rugăciuni. Deci preotul adaugă şi cealaltă rugăciune, zicând "Sfinte Doamne al puterilor, Părinte al Domnului nostru Iisus Hristos, primeşte pe robul Tău (x)", pe care-l însemnează de trei ori, întru săvârşirea celui ce se face călugăr şi întru slava Treimii. Apoi, în urma celorlalte rugându-se zice ecfonisul şi slăveşte Treimea şi întorcându-se ridică pe cel de jos arătând că s-a sculat din păcat şi a luat iertare, l-a primit Părintele şi-l ridică iarăşi la moştenirea fiască, îi dă îmbrăcămintea cea dinainte, a curăţiei, şi-l pune într-o rânduială împreună cu îngerii.

Drept aceea, luându-l preotul de mâna cea dreaptă, când îl ridică, îi arată Evanghelia ca pe Însuşi Mântuitorul şi îi zice să o sărute, ceea ce arată că îmbrăţişază şi sărută pe Părintele cel ceresc. Apoi şi zice: "Iată, Hristos stă aici nevăzut" şi-i porunceşte să ia aminte să nu mai cadă, de vreme ce nimeni nu-l sileşte să vină, ci vine de bună voie. Acesta mărturiseşte că de bună voie vine. Apoi preotul iarăşi zice: "Iată, Hristos stă aici nevăzut şi vezi la cine vii? La Hristos, Căruia te făgăduieşti. Şi de cine te lepezi? De singură lumea şi de ale lumii". Apoi dându-i lui foarfecele îi zice: "Ia-le şi mi le dă mie", ca să arate venirea lui cea de bună voie. Dacă preotul care-l tunde este stareţ şi părinte, ia el însuşi foarfecele de la cel ce se face călugăr, sărutându-le acela mai înainte. Iar dacă preotul nu e stareţ, atunci le ia stareţul şi le dă preotului, şi preotul le dă iarăşi celui ce se călugăreşte care, sărutându-le iarăşi, le dă stareţului, care la rândul său le dă preotului. Aceasta se face de trei ori, întru cinstea Treimii şi întru adeverirea celui ce se călugăreşte.

Luându-le preotul a treia oară, zice: "Iată, din mâna lui Hristos le iei pe ele". Înfricoşător este cuvântul şi dă frică celor ce aud. Apoi luând foarfecele zice: "Binecuvântat este Dumnezeu, Care voieşte ca toţi să se mântuiască", şi celelalte, pentru că trebuie a mulţumi Domnului la toate lucrurile cele de mântuire.

După aceea preotul îl tunde pe dânsul în numele Treimii, tunzându-l în creştet în chipul Crucii, şi părul îl pune la jertfelnic, arătând că aceasta este pârgă şi darul lui Dumnezeu, precum şi cel ce s-a adus cu totul e jertfă vie şi plăcută. Apoi îl îmbracă cu hainele călugăriei, însemnându-le pe fiecare cu chipul Crucii şi zicând: "Îmbracă-se robul lui Dumnezeu (x) (sau încingă-se, sau încalţă-se sau altceva), în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Şi să zicem pentru dânsul: "Doamne, miluieşte"; ceea ce se zice la fiecare de trei ori de către toţi, arătând că se îngrădeşte cu Treimea şi dumnezeiasca milă este peste dânsul, şi mai ales că aceasta este rugăciunea călugărului, ca să ceară milă de la Dumnezeu.

Capitolul 273
Ce însemnează haina cinului călugăresc

Întâi zice: "Îmbracă-se în haina bucuriei şi a veseliei", în locul goliciunii şi a ruşinii aceleia, în locul stricăciunii morţii şi a scârbei care a venit din neascultare şi pe care le strică sfântul chip cel călugăresc prin ascultare şi prin viaţa cea cu curăţie, ca un semn al acoperământului lui Dumnezeu, care prin viaţa cea cu cuviinţă dăruieşte viaţă veşnică celui ce-l ia; încă şi întru dumnezeiasca îmbrăcare, pe care o dă darul Duhului, în locul hainelor celor de piele. După aceea îi dă camilafca nerăutăţii, ca un coif al mântuirii, zicând: "Pentru umbrirea Darului cel de la Dumnezeu", pentru înălţarea stăpânitoarei minţi, care se dă prin smerenie şi nerăutate, ca să fie ca pruncii cei fără răutate, şi încă pentru paza cea de la Dumnezeu a capului cu toate simţurile. Acesta atârnă şi dinainte la piept şi dindărăt, pentru mintea cea socotitoare şi pentru inimă; având cruci roşii, care să goneacă cu semnul cel împărătesc şi înfricoşat pe cei ce se ridică asupra noastră dinainte şi dinapoi. Apoi îi dă paraipanul din piele de dobitoc, pentru omorârea celor lumeşti, căzând din umeri dinainte şi dinapoi, având semnele crucii cruciş, închipuind mai cu seamă singura Cruce, zicând preotul: "Luând Crucea sa pe umeri şi urmând Stăpânului, precum a mărturisit". După aceea pune pe acesta brâul care este iarăşi din piele, zicând: "Încingă-se peste vintrele lui întru omorârea trupului şi întru înnoirea Duhului, pentru curăţie şi sfinţenie şi pentru ca să omoare cât va putea mişcările trupului, să se întărească asupra patimilor şi ca să se îmbărbăteze spre facerea poruncilor". După aceea i se dau încălţări zicând: "Spre gătirea Evangheliei păcii", pentru ca să nu-şi împiedice picioarele sufletului, nici să i se muşte de şerpii cei nevăzuţi călcâiul cugetelor, ci să se suie deasupra lor, să calce pe leu şi pe balaur, pe fiarele cele ascunse şi pizmaşe ale răutăţii şi să alerge fără întoarcere pe calea Evangheliei până va ajunge unde este viaţa noastră, în ceruri. În cele din urmă, se îmbracă cu

mantia, la care şi mai lămurit zice preotul: "Fratele nostru X a luat marele şi îngerescul chip, în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh", ca o mai desăvârşită şi cuprinzătoare de toate, arătând şi însemnând peste tot puterea lui Dumnezeu cea acoperitoare şi păzitoare, şi încă chipul cel strâns, puternic şi smerit al vieţii călugăreşti şi că nici mâinile, nici altele din mădularele călugărului nu le are vii în viaţa aceasta, nici către lucrarea lumească slobode, ci toate moarte, numai capul îl are slobod, căutând către Dumnezeu, Care este capul tuturor, cugetând ale Aceluia şi alergând către Dânsul. Ci şi capul cuprinzându-l cu camilafca, pentru smerenie, nici acolo nu-i sunt simţirile neacoperite.

Capitolul 274
Cum că monahul urmează prin chipul său moartea lui Hristos

Cel ce se călugăreşte este mort cu viaţa şi se arată ca într-un mormânt. Drept aceea, mantia este ca un mormânt şi cele dinăuntru, adică haina şi celelalte sunt ale îngropării. Paramanul şi celelalte arată patima cea prin Cruce, căci călugărul s-a răstignit lumii şi aceasta a făgăduit. Iar camilafca este ca mahrama cea de pe cap şi arată că urmează Stăpânului celui răstignit pentru noi, mort şi înfăşurat cu cele de îngropare şi cu mahrama cea de pe cap; pentru ca răstignindu-se cu viaţa şi omorându-se împreună, să şi învieze cu El împreună, să se înalţe şi să se arate împreună moştenitor al Împărăţiei Părintelui Său şi să fie părtaş bunătăţilor celor gătite nouă mai înainte de facerea lumii. Pentru aceasta se roagă preotul să se dea lui după ce ia sfântul chip, că îndată se face iarăşi rugăciune şi se roagă ca Dumnezeul cel Bun, cel credincios întru făgăduinţele Sale, Căruia nu-l pare rău de darurile Sale, să-i dea viaţă cu bun chip şi neosândită petrecerea, cu bunătăţi, vieţuind cu sfinţenie şi să păzească nespurcat chipul cu care s-a îmbrăcat. Fiecărui veşmânt îi spune pe rând explicarea şi puterea. Căci îmbrăcându-se cu haina, s-a îmbrăcat cu dumnezeiasca dreptate în locul călcării de poruncă, iar cu brâul s-a împresurat pe sine cu omorârea trupului şi cu curăţia, pentru că este peste vintre, ca să fie mort cu pofta şi viteaz cu bunătăţile. Camilafca i se pune în cap pentru smerenia ce se face pentru mântuire, ca să se smerească prin stăpânitoarea minte şi să-şi îndrepteze simţirile spre bine. Iar cu paraipanul, zice că s-a împodobit cu Crucea şi cu credinţa, pentru că monahul are chipul Crucii prin care se mărturiseşte credinţa lui Hristos şi omorârea. Cu îmbrăcămintea, adică cu paramanul şi cu mantia, se împresoară ca şi cu podoaba nestricării şi ca şi cu o pavază tare, şi în locul hainelor celor de piele s-a înfrumuseţat şi s-a luminat cu dumnezeiescul Dar; cu încălţările ia putere ca să umble pe calea care duce către mântuire şi către pace, arătând că este dator a umbla pe

calea păcii şi a binevesti pacea, ca cela ce şi el s-a arătat ucenic a lui Hristos, părăsind toate şi urmând numai Lui.

Pacea noastră, Calea către Părintele, Adevărul, Viaţa şi Lumina este Hristos, şi cel ce urmează Lui va avea lumina vieţii şi va ajunge la viaţă. Călugărul urmând lui Ilie şi Botezătorului ca unor povăţuitori ai vieţii celei sihăstreşti, se va îmbrăca în nestricarea cea îngerească, se va învrednici stării de-a dreapta a lui Hristos şi va auzi glasul Lui cel fericit: "Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu", de care glas toţi se roagă a se învrednici. Zicând ecfonisul, slavoslovind Treimea după obicei, zicând: "Pace tuturor" şi "capetele voastre Domnului să le plecaţi", toţi se roagă ca să dobândească binecuvântarea cea de sus. După aceea iarăşi se roagă la Dumnezeu, ca să-l bage pe el în dumnezeiasca şi duhovnicească Lui Împărăţie, adică să-l facă pe el al Său şi să-l împreune pe el cu prietenii Lui şi cu sfetnicii Lui, şi să-i facă gândul lui curat şi înălţat de la cele lumeşti, ca să-şi aducă aminte pururea de binele care este gătit celor ce s-au răstignit pe dânşii lumii, pentru Hristos.

Apoi zice iarăşi cu glas tare, cântând pe Păstorul şi cercetătorul sufletelor noastre cel în Treime Dumnezeu, de vreme ce de la Dânsul avem povăţuirea. După aceea diaconul ţiind sfânta Evanghelie, o ia preotul şi zice: "Zis-a Domnul: "De va vrea cineva să urmeze după Mine, să se lepede de sine şi să ia Crucea şi să vie după Mine"; apoi îi dă preotul lumânare întru arătarea luminării ce a luat şi cum că este dator a vieţui curat. Drept aceea zice cu glas mare cuvintele Mântuitorului: "Zis-a Domnul: Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor", şi celelalte. După aceea îl pune înaintea sfintelor uşi ca pe cela ce a ajuns la uşile Cerului şi s-a împăcat cu Stăpânul, purtând Evanghelia şi făclia aprinsă, căci după Evanghelie şi luminat este dator a vieţui, întru slava lui Dumnezeu, Care l-a chemat la Lumina Lui cea minunată. Îndată preotul îl sărută pentru dragostea şi unirea cea întru Hristos, cu care arată şi sărutarea Cerescului Părinte când a aflat pe fiul cel pierdut şi s-a făcut veselia cea mare; şi-l apropie de dânsul, căci s-a făcut aproape de Dumnezeu. Toţi fraţii împreună cu părintele purtând lumânări, arată Lumina, Darul lui Dumnezeu şi bucuria îngerilor. Fiecare mergând sărută Evanghelia şi pe preot, care are chipul lui Hristos, Crucea lui şi pe cel ce a luat chipul cel călugăresc şi cântă veselindu-se .

Ceea ce se cântă este aceasta: "Să cunoaştem fraţilor, puterea Treimii şi care este aceasta". Că pe cel ce a venit de la păcat către părintească casă, întâmpinându-l pe el Bunul Părinte îl sărută şi dându-i vrednicia cea dintâi împreună cu cei de sus, face dăruirea cea cu bună orânduială şi veselindu-se junghie viţelul cel gras.

Capitolul 275

Cum că după sărutare şi după toate celelalte ale săvârşirii, sfârşitul tuturor bunătăţilor este Cuminecătura

Drept aceea, după sărutare se săvârşeşte jertfirea viţelului celui viu şi se citeşte din Apostol şi din dumnezeiasca Evanghelie, şi cel ce a luat cinul, înaintea Evangheliei şi înaintea Sfintelor Daruri, merge ca un ostaş a lui Hristos, făcându-se slugă şi se învredniceşte a se pomeni la ectenii ca cela ce s-a scris în Ceruri şi s-a împreunat în ceata fraţilor. În cele din urmă, se învredniceşte Cuminecăturii Dumnezeieştilor Taine, arătându-se părtaş Mesei celei vii şi cereşti. Astfel, toţi cântând cu veselie, ca să-l săvârşească pe el ca pe o vie a Domnului, merge el şi la masa cea pământească, veselindu-se împreună cu cei de o rânduială cu el, îndeletnicindu-se de acum înainte la rugăciuni, la ascultare şi la slujire, alergând cu smerenie pe calea vieţii şi urmând lui Hristos, de a Cărui slavă şi împărtăşire să ne învrednicim toţi, cu mila Lui.

Iată dar că am arătat pe cât am putut şi ale pocăinţei şi ale chipului celui sfânt, ca unul ce este chip îngeresc al pocăinţei. Deci, ca să împlinim făgăduinţa, vom vorbi şi despre celelalte două Taine ale Bisericii, mai pe scurt.

Clericul: Bine ar fi, Prea Sfinte Părinte, să ne înveţi şi pentru prea cinstita Nuntă ca şi pentru celelalte.

Prea cinstita Nuntă

Arhiereul: Să vorbim acum pentru Nunta cea după lege, care se face între oamenii care vor să viețuiască în lume pentru facerea de copii. Aceasta s-a dat pentru moartea care a urmat din neascultare, ca să rămână această viață stricăcioasă până ce va veni viața și nemurirea cea prin Hristos și ca să nu fie fără binecuvântare începutul cel dintâi al vieții oamenilor. Precum dar Nunta are binecuvântare de la nespurcata Biserică, asemenea cei ce s-au însurat să se nevoiască a fi cât se va putea nespurcați după Lege și fără prihană și a se împreuna fără spurcăciune, precum am zis, să păzească adică Nunta fără prihană și aproape de feciorie.

Capitolul 276
Pentru ce se pun la Nuntă cununi

Pentru aceasta se pun cununi, pentru feciorie și curățic, arătând că se împreună nespurcați și că și-au păzit fecioria până la Nuntă, care lucru din fire chiar este mărturisit că este bine: căci mirele care se împreună cu mireasa mai înainte de toate dorește să aibă acest lucru, adică să fie fecioară și curată, și să nu fie a altcuiva ci numai a lui și să i se cheme femeie.

Drept aceea și el trebuie să se învețe a se păzi pe sine să fie astfel, mire curat al miresei și bărbat numai al ei, iar nu și al alteia. De va fi aceasta astfel, casa aceea va fi binecuvântată, patul (după cum zice Pavel) curat și nespurcat, și peste Nunta aceasta binecuvântarea este deplină și vine Hristos. Iar de este nunta necurată și plină de spurcăciune mare, cum oare poate fi Acela, Hristos Cel Unul Curat, Sfânt și nevinovat, Mire al sufletelor? Să se ducă dar departe de cinstita Nuntă toată curvia și

preacurvia şi împreună cu dânsele amestecarea cea urâtă de sânge şi neam şi însurarea cea de multe ori.

Cele ce sunt ale sfintei pravile să se păzească nestrămutat, pentru ca pravila să fie a unirii, iar nu a despărţirii, precum este pentru cei ce se împreună rău sau, să zic mai bine, care se despărţesc de Dumnezeu, şi pentru că, călcându-se pravila, se face tulburare Bisericii. A doua nuntă să se canonisească după cum zic Părinţii, iar a treia şi mai mult, şi aceasta a treia femeie să se ia numai când nu va avea fii şi nu va fi de 40 de ani, iar câţi vor avea fii şi vor fi de 40 de ani, a treia nunta este neiertată, după cum zice sfânta pravilă. Deci nunţile acestea trebuie să se facă cu socotinţă şi cu luarea-aminte a mai-marilor Bisericii. Să vedem dar cum se începe după lege a se face Nunta. De vor avea părinţi cei ce vor să se împreune întru împreunarea Nuntei, acei părinţi să se înţeleagă unii cu alţii şi să se sfătuiască asupra lucrului. Apoi venind ziua ca să se scrie şi darurile cele mai dinainte de Nuntă, se face adunare de bărbaţi cinstiţi pentru mărturia lucrului ce se face şi pentru schimburile Nunţii celei după lege. Drept aceea este dinadins om rânduit pentru aceasta, a scrie darurile şi a face schimburile cu crucea, arătând că lucrul este de la Dumnezeu şi se începe întru Hristos, iar părinţii şi tinerii se ating de condei, arătând cu acestea că fac din buna lor voinţă şi că Hristos îi împreună pe dânşii.

Drept aceea se închină întâi către Hristos şi se ating de condei, pentru că Hristos îi împreună pe ei şi se cheamă legătură de cruce, ca şi nunta cea desăvârşită, şi nu se pot despărţi fără vreo pricină de care desparte pravila. Iar de se va dezlega într-alt chip, dezlegarea aceea va fi fărădelege. Venind vremea nunţii, mirele şi mireasa vin la Biserică, că de la Dumnezeu şi de la Biserică îşi ia bărbatul femeie; şi îmbrăcându-se preotul în sfintele veşminte, pune întâi pe masă inel de fier pentru tăria bărbatului şi inel de aur pentru slăbiciunea şi curăţia femeii; atunci pune şi sfintele Taine pentru că lucrul se face înaintea lui Hristos şi El va fi pentru dânşii sfinţenie şi va fi cu dânşii întru dreapta Lui credinţă şi întru curăţie.

Capitolul 277
Cum că nu se cade ca cel drept slăvitor să se împreune în casătorie cu cea de altă credinţă

Drept aceea nu se cade nicidecum drept-slăvitorului a se împreuna cu cea de altă credinţă, căci zice: "ce parte are credinciosul cu cel necredincios?"

Pe o măsuţă pune un pahar cu vin, care se numeşte pahar de obşte, arătând împreunarea într-un gând, împărtăşirea vieţii şi veselia; şi astfel, ieşind în tinda bisericii sau dinăuntru de uşile bisericii, fiindcă atunci se dă

începerea binecuvântării şi lucrului Nunţii, face logodna, pentru care sunt şi puse înainte inelele, spre tocmirea şi semnul schimbului.

Capitolul 278
Pentru logodnă

Deci preotul zice: "Bine este cuvântat Dumnezeul nostru. Cu pace Domnului să ne rugăm", şi celelalte, căci trebuie pacea cea de la Dumnezeu, şi cu pace şi pentru pacea şi întocmirea într-un gând se împreună. Şi pune pe bărbat la dreapta, de vreme ce el este mai mare şi cap femeii, iar pe femeie la stânga, ca o mai mică şi ca cea ce este din coasta lui; căci fiinţa ei este de la bărbat. După ectenii se roagă la Dumnezeu Cel ce împreună cele despărţite într-o unire. Şi Cel care a binecuvântat pe Isaac şi pe Rebeca să binecuvinteze şi pe cei împreunaţi cu binecuvântarea cea duhovnicească.

Pomeneşte pe Isaac şi pe Rebeca, iar nu pe alta de mai înainte, căci alta cu Issac nu s-a împreunat, pentru că pe Rebeca el a luat-o lupă lege din neamul lui, cu schimburi, şi a vieţuit în curăţie numai cu dânsa şi pentru că numai Isaac este fiu adevărat al lui Avraam, din făgăduinţă, şi care s-a binecuvântat de Dumnezeu.

Din darul Legii celei noi nu pomeneşte la nuntă pe altcineva, căci la creştini Nunta nu s-a lăsat pentru altceva decât pentru că prea sunt oamenii porniţi spre patimi trupeşti şi pentru ca să stea încă lumea cea stricăcioasă. Socoteala cea desăvârşită a Evangheliei este însă fecioria şi nestricăciunea, către care cheamă pe cei ce pot a se ţine în curăţie. După aceea zicând ecfonisul şi lăudând pe Milostivul Dumnezeu, dă preotul inelul cel de fier femeii, ca de la bărbat, iar bărbatului pe cel de aur, ca de la femeie, şi de trei ori le schimbă, cinstind Treimea care săvârşeşte şi adevereşte toate. Apoi le împreunează mâinile drepte arătând că s-au împreunat întru Hristos şi una s-au făcut şi că bărbatul a luat femeie din mâna Bisericii, prin preot. Deci preotul zice: "Pace tuturor", arătând unirea şi împreunarea într-un gând, şi zicând să plece capetele se roagă: "ca Cel ce şi-a logodit Lui Biserica cea din neamuri, fecioară curată, adică pe noi credincioşii, să binecuvinteze şi logodna aceasta şi pe cei logodiţi să-i păzească cu pace şi într-un gând." Zicând ecfonisul laudă Stăpânirea, Împărăţia şi Puterea Treimii, ca o începătoare şi săvârşitoare de Taină şi a toate lucrătoare. Pe dânşii îi duce în mijlocul bisericii între multe mărturii, ca pe nişte fii ai Bisericii, în dreptul jertfelnicului, înaintea sfintelor uşi împărăteşti, ca înaintea lui Dumnezeu, căci într-aceasta fiind curaţi se împreună. Atunci se cântă psalmul cuvenit pentru aceasta: "Fericiţi toţi cei ce se tem de Domnul", şi celelalte până la sfârşit.

Capitolul 279
Pentru săvârşirea Nunţii

Iar când stau înaintea jertfelnicului îşi lasă mâinile în jos, ca şi cum stau înaintea lui Dumnezeu şi arată că sunt robi, şi ţin făclii mărturisind curăţia lor, însemnând şi dumnezeiescul Dar, care se face întru dânşii, şi toţi clericii ţin, asemenea, făclii, pentru dumnezeiasca lumină şi strălucire.

Zicându-se ecteniile iarăşi (căci la toate Tainele se zic acestea mai întâi: "pentru pacea cea de sus", şi trebuie, ca la fiecare să se facă rugăciunea), preotul zice rugăciunea cea dintâi a Nunţii, chemând pe Dumnezeul cel Sfânt, Cel fără de trup şi curat, care a zidit pe om şi dintr-însul i-a zidit femeie spre ajutor, să trimită Însuşi de sus mâna Lui şi să împreune pe aceştia unul cu altul. Şi iarăşi le împreună lor mâinile, arătând săvârşirea unirii. Apoi zice să-i însoţească pe ei într-un gând şi să le dea lor roadă pântecelui, viaţă cu naştere de fii şi fără prihană; şi cu ecfonisul ce zice, slăveşte Treimea, ca pe un Dumnezeu al milelor şi al îndurărilor, căci nişte lucruri ca acestea sunt ale milei şi milosârdiei Lui. După aceea luând cununile din Altar şi binecuvântându-le, pe una o pune pe capul bărbatului, iar pe cealaltă pe capul femeii, rugând pe Domnul şi Dumnezeul tuturor să-i încununeze cu slavă şi cu cinste, ca pe cei ce s-au împreunat întru Dânsul cu curăţie.

Capitolul 280
Pentru nun

Nunul cel primitor de curăţie şi unire stând dinapoi, apucă cu mâna cununile, ţinând loc de părinte şi învăţător al tocmirii la un gând şi al însoţirii. Drept aceea şi nunul trebuie să fie drept-slăvitor şi iubitor de Dumnezeu. Apoi preotul rugându-se iarăşi pentru pace, citeşte rugăciunea a doua, precum face arhiereul la hirotonie.

Capitolul 281
Cum că săvârşirea Nunţii numai arhiereul o lucrează

Şi nunta este lucrul arhiereului şi el săvârşeşte la împăraţi şi la cei mari. Aceasta însă se dă voie să o facă şi preoţii, căci este numai Taină, fără să fie din Darul cel dătător pe care-l are numai arhiereul. Preoţilor însă li se dă voie cu poruncă a face fiecare lucru al Nunţii, căci mai ales după cum

am zis Nunta este lucrul arhiereului şi fără binecuvântarea lui nu se poate săvârşi Nunta, fiindcă numai arhiereul este tatăl Bisericii. Iar cu a doua rugăciune se roagă preotul Aceluia care prin venirea Lui în Cana Galileei, a arătat pe Nuntă cinstită, chemându-L ca şi pe aceştia care se împreună acum la Nuntă, să-i păzească în pace şi într-un gând, să facă nunta aceasta cinstită, să păzească patul nespurcat şi viaţa lor să fie fără prihană şi ajungând la bătrâneţele cele adânci să lucreze dumnezeicştile porunci; şi zice ecfonisul, că El este Cel ce binecuvintează şi sfinţeşte toate.

Apoi întorcându-se spre răsărit se roagă ca să se învrednicească a chema fără osândă pe Dumnezeul cel ceresc Tată. Atunci toţi împreună zic rugăciunea Mântuitorului întru mulţumirea lucrului, arătând că sunt robi, cerând cele bune şi împărtăşirea Duhului prin Sfântul Trup al Fiului Său, care este Pâinea cea Cerească, prin Care şi cei ce se împreună de vor petrece cu dreaptă slăvire şi în curăţie vor trăi. Pentru că Dumnezeu, ca un Făcător ce este, este Tatăl tuturor şi al celor ce se împreună. După rugăciune, preotul zice ecfonisul, lăudând Împărăţia, Puterea şi Slava lui Dumnezeu şi dând pace, zice să-şi plece capetele fâpturile Făcătorului; şi face rugăciune spre paharul cel de obşte zicând: "Dumnezeule, Cel ce toate le-ai făcut cu puterea Ta, ai întărit cerul şi ai binecuvântat cununa fâpturilor Tale, adică toate precum şi întru toate şi mai presus de toate fiind, Însuţi blagosloveşte cu duhovnicească Ta blagoslovenie acest pahar de obşte al robilor Tăi, pentru ca şi ei să fie pururea blagosloviţi". Şi când îi blagosloveşte, cu mâna arată pricina zicând: "Că bine s-a cuvântat numele şi s-a preaslăvit Împărăţia Sfintei Treimi", de vreme ce şi Însuşi blagosloveşte şi săvârşeşte toate.

Capitolul 282
Cum că cei ce se împreună în Nuntă, trebuie să fie curaţi, să se binecuvinteze în biserică şi să se cuminece

Şi îndată se atinge de cele mai înainte sfinţite Taine prin sfântul potir şi zice: "Cele mai înainte sfinţite, Sfintele Sfinţilor". Iar ei toţi zic: "Unul Sfânt, Unul Domn, Iisus Hristos", căci singur Acesta este sfinţenie, pace şi unire robilor Săi celor ce se împreună, şi cuminecă pe tineri, de vor fi vrednici. Aceştia trebuie să fie gata ca să se şi cuminece cu vrednicie şi să încolţească bine, căci Sfânta Cuminecătură este sfârşitul a toată săvârşirea şi pecetea a toată Taina dumnezeiască şi Biserica bine face de găteşte înainte dumnezeieştile Daruri, spre curăţia şi binecuvântarea celor ce vor să se împreune, căci Însuşi Cel ce a dat Darurile a mers la Nuntă. Drept aceea trebuie ca cei ce se împreună în Nuntă să fie vrednici a se cumineca. Cununia să se facă în sfânta biserică, în casa lui Dumnezeu, ca fiii Săi să

fie înaintea Lui, acolo unde este Însuşi prin Daruri jertfit şi Se pune înainte şi Se vede în mijlocul nostru. Apoi le dă şi din paharul cel de obşte, şi atunci se cântă "Paharul", pentru sfintele Daruri şi în semnul unirii cei cu veselie de la Dumnezeu şi cum că va fi lor veselie din pace şi unire. Celor ce nu sunt vrednici de Cuminecătură, precum sunt cei de la a doua nuntă şi cei asemenea lor, nu li se dau dumnezeieştile Daruri, ci numai din paharul cel de obşte, spre oarecare sfinţire, împărtăşire şi unire întru binecuvântarea lui Dumnezeu. După aceea, făcându-se rugăciunea ecteniei şi pomenindu-se tinerii ca cei ce s-au făcut atunci una, şi nunul asemenea, ca un ajutor al lucrului, se zice ecfonisul: "Că Milostiv", ca să li se dea lor dumnezeiasca milă şi arătând că acestea sunt din dumnezeiască milă.

După aceea ca şi cum i-ar face pe dânşii ca cei chemaţi şi iar învaţă şi pentru pace rugându-se, zicând cuvintele Apostolului "Fraţilor! Bucuraţi-vă în Domnul pururea", şi celelalte, şi "Dumnezeul păcii va fi cu voi pururea", îndată luându-i pe ei de mâini îi duce spre Altar şi făcând dănţuire cântă împreună cu cântăreţii, veselindu-se întru Hristos, "sfinţilor mucenici", ca la hirotonie, apoi zice "Mărire Ţie, Hristoase Dumnezeule, lauda Apostolilor", căci sunt părtaşi lui Hristos şi sfinţilor Lui cei ce vieţuiesc cu bună cinstire şi curăţie şi că trebuie să se împreune prin credinţa noastră cea dreaptă şi prin lucrurile dreptei slăviri cele iubite de Dumnezeu, nu numai cu trupul, ci şi mai cu seamă cu sufletul, pentru ca să fie însoţire adevărată şi Nuntă nespurcată şi să fie părtaşi lui Hristos şi sfinţilor Lui şi mai vârtos celor ce şi-au nimicit trupul până la mucenicie. Astfel dar face rugăciune la luarea cununilor, pentru că Cel ce le-a dat lor cununile în semn de curăţie îşi ia plata curăţiei şi fecioriei lor până la nuntă, căci s-au împreunat curaţi la nuntă, să le binecuvinteze chiar şi luarea cununilor şi să păzească acea împreunare şi însoţire nedespărţită, pentru ca să laude cu unire numele Lui, al Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh, pururea, pentru că Acesta este Cel ce tocmeşte toate spre folos. După aceea chemând pe Hristos, pentru rugăciunile Maicii Sale şi ale tuturor sfinţilor Lui, să dea tuturor milă şi mântuire, face sfârşitul, şi binecuvântându-se tinerii, se duc acasă cu bucurie.

Deci acestea sunt ale Nunţii; noi nu avem trebuinţă a vorbi despre acelea căci Părinţii ne învaţă pentru toate pe deplin. Numai aceasta trebuie să ştim: că cei adunaţi de la Dumnezeu sunt adunaţi şi sunt curaţi cu chemarea Celui Curat. Să păzească dar unul cu altul nunta nespurcată şi în pace şi să petreacă în cucernicie. Cei ce au luat unire de la Dumnezeu întru cinste, dragoste întru curăţie, însoţire într-un gând şi în pace, să le păzească unul cu altul ca un odor, pentru ca să nu li se ceară să dea răspuns de curăţie şi de celelalte lucruri dumnezeieşti şi să se îngrijească nu numai de trupul lor, ci mai cu seamă de sufletele lor, căci s-au alcătuit din două, din suflet şi trup, şi sufletul este cu mult mai mare decât trupul, cu cât mai

mari sunt cele ce nu se strică de cele ce se strică. Drept aceea să se silească spre dreptate şi adevăr şi spre rugăciune întru mulţumirea lui Dumnezeu şi cu luare-aminte să se împărtăşască de dumnezeiasca Cuminecătură, căci într-acest chip şi Dumnezeu va fi cu dânşii.

Pe fiii lor să-i crească întru frica şi învăţătura Domnului, precum învaţă Dumnezeiescul Pavel, şi din cele ce câştigă de la Dumnezeu să miluiască pe fraţii cei săraci, ca şi ei să fie miluiţi şi să se învrednicească Împărăţiei Cerurilor împreună cu fiii lor. Acestea pe cât s-a putut s-au zis pentru cinstita şi curata Nuntă.

Pentru Sfântul Maslu

De vreme ce tuturor oamenilor celor din lume se întâmplă să greşească, trebuie să vorbim acum şi despre Taina Sfântului Maslu, cea dată nouă pentru iertarea păcatelor, pentru tămăduirea noastră şi darea milei Dumnezeieşti. Această Taină a Maslului fiind dată Apostolilor de Mântuitorul întru arătarea milei şi blândeţii celei Dumnezeieşti, Biserica o lucrează după drept cuvânt, precum ne-a învăţat Iacov (care de Pavel s-a numit fratele Domnului, pentru că a fost următor faptelor Lui, a luat Darul cel mare şi este cel întâi arhiereu chemat după Hristos), că zice: "De va cădea cineva din fraţi în boală trupească sau măcar numai sufletească, să cheme la dânsul preoţii Bisericii", căci aceştia au luat puterea a lucra Tainele, iar nu diaconii.

Capitolul 283
Pentru ce Sfântul Maslu se face de şapte preoţi şi pentru ce uneori, nefiind şapte, fac Maslu şi trei preoţi

Acest frate al Domnului nu zice că preoţii să fie în număr de atâţia sau atâţia; obiceiul Bisericii a rânduit a se chema şapte preoţi, şi cred că acest obicei s-a luat după numărul celor şapte Daruri ale Duhului, despre care scrie Isaia, sau pentru cei şapte preoţi ai legii celei vechi, care au trâmbiţat împrejurul Ierihonului de şapte ori, de au surpat zidurile cu dumnezeiasca poruncă – ca şi aceştia să surpe înălţările păcatului. Sau: fiind sufletul ca mort, rugându-se preoţii asemenea de şapte ori, să-l învieze, după cum a făcut Proorocul Elisei copilului Şunamitencei aceleia, plângând şi de şapte ori rugându-se, sau ca şi Ilie, care de şapte ori rugându-se, a deschis cerul care era închis cu păcatele şi l-a făcut a coborî ploaia. Aşa şi aceştia

rugându-se de şapte ori să dezlege seceta păcatului, să deschidă cerul ca Petru, cu cheia Darului, şi să pogoare ca o ploaie mila iertării de la Dumnezeu. Acesta dar este motivul, după cum se şi pare, pentru care se cheamă şapte preoţi. Unde sunt preoţi puţini, cheamă numai trei, şi aceasta nu este afară din buna cuviinţă, căci mai întâi se înţelege puterea Treimii şi al doilea chiar Ilie vrând să arate închipuirea Treimii, când a înviat pe fiul cel mort al celei din Sarepta, s-a rugat de trei ori şi de trei ori a căzut pe dânsul. Alţii cheamă şi chiar mai mulţi de şapte, pentru a arăta mai multă credinţă şi osârdie. N-avem trebuinţă a cerceta mult asupra numărului, de vreme ce nu scrie numărul; dar cu toate că nu scrie, trebuie a păzi aşezământul cel dintâi, adică să fie şapte, după obiceiul cel dintâi, iar de nevoie, mai puţini, adică trei, şi toate câte sunt rânduite a se zice să le zică, căci toate cele de la Părinţi sunt ale Duhului. Numai un preot însă să nu facă Maslu, căci precum pentru arhierei scrie să nu se hirotonească de către unul, asemenea şi pentru Maslu, să nu se facă de un preot, căci zice: Să se cheme preoţii Bisericii – iar nu un preot – şi să se roage pentru dânsul, ungându-l cu untdelemn.

Capitolul 284
Cum că puterea Sfântului Maslu este mare

Ce putere are Sfântul Maslu? Iată cât de mare: căci zice: "rugăciunea credinţei va mântui pe cel bolnav şi-l va ridica pe el Domnul", şi nu oamenii, ci Domnul, de vreme ce s-a îmbrăcat cu darul Preoţiei Domnului. Şi ce altceva mai câştigă cel ce boleşte? "De va fi făcut, zice, păcate, iertate-i vor fi". Vedeţi oare puterea acestei Taine şi bolile ce vindecă? Vedeţi dar că pe cei ce zac îi ridică şi le iartă şi păcatele?

Capitolul 285
Asupra izvodirii ce fac latinii împotriva Maslului

Papistaşii, care răzvrătesc toate, au stricat şi aceasta şi zic că nu trebuie să se facă aceasta celor bolnavi, ci celor ce mor, de vreme ce iartă păcatele, ca nu cumva, trăind, să mai facă păcate. O! ce nebunie! Fratele Domnului zice: "Rugăciunea credinţei va mântui pe cel bolnav şi-l va ridica Domnul pe el." Aceştia însă zic să moară, să nu se mai scoale. (Iată dar cum că cel ce se surpă o dată, se pogoară pururea spre cădere). "De va fi făcut păcate ierta-se-vor lui", adică să se tămăduiască şi să se ridice. Aceasta o arată Mântuitorul către slăbănog zicând: "Iartă-se păcatele tale, scoală şi umblă"; şi: "Iată că te-ai făcut sănătos, să nu mai greşeşti ca să nu-ţi fie

ceva mai rău". Papistaşii însă învaţă împotriva Mântuitorului şi a Apostolilor Lui, căci zic că acesta să se dea celor ce mor, iar nu celor ce se scoală. Drept aceea nu fac acest Maslu după aşezământul cel apostolesc, ca să cheme preoţii pentru aceasta de acei cărora le trebuiesc, ci făcându-l deosebit, îl păstrează. Sfânta Evanghelie zice: "Şi ungeau cu untdelemn pe mulţi bolnavi şi se tămăduiau". Iară ei zic ca să-i dea nu ca să se tămăduiască, ci ca să fie netămăduiţi şi să moară.

Omule, nu înţelegi Tainele şi te înşeli cu vătămare, căci şi Evanghelia şi fratele Celui ce a dat aceasta zic că untdelemnul să fie pentru bolnavi şi pentru ca cei unşi, iertându-li-se păcatele, să se ridice, precum a zis unui slăbănog şi altuia, căci amândurora le-a zis Mântuitorul: "Iartă-ţi-se păcatele tale", cu care cuvânt se arată că boala e din pricina păcatului.

Capitolul 286
Cum că Maslul este altceva decât untdelemnul cu care se ung morţii

Precum zice Dumnezeiescul Dionisie, şi morţii se ung cu untdelemn în chipul celei dintâi ungeri cu untdelemn de la Sfântul Botez, pentru motivul că cel ce a murit bine întru Hristos şi şi-a împlinit lupta vitejeşte, pentru care s-a uns şi mai înainte, se unge şi acum cu untdelemn. Aceasta în semnul lui Hristos, întru însemnarea celor ce se duc întru Hristos din viaţa aceasta şi întru sfinţirea trupurilor celor moarte, care s-au nevoit întru Hristos şi au vieţuit cu bună cinstire.

Asemenea şi întru cinstea lor, pentru că au vieţuit după urmarea lui Hristos, al Cărui semn este sfântul untdelemn al ungerii. Drept aceea la Sfintele moaşte ale Mucenicilor, cele puse în mormânt sub Dumnezeiescul jertfelnic, se pune Sfânt Mir în locul untdelemnului acestuia, căci celor desăvârşite trebuie să li se pună ce este desăvârşit.

Capitolul 287
Cum că peste călugăr se toarnă untdelemn, iar peste mirean, cenuşă

Deci şi noi facem aceasta la fraţii cei răposaţi întru Hristos, turnăm, adică, untdelemn, nu însă Sfântul untdelemn care se dă celor vii, despre care vorbeşte Fratele Domnului, ci din candela bisericii, şi mai cu seamă a jertfelnicului; şi nici unul dintre călugări nu se îngroapă până nu se toarnă peste trupul său untdelemn din candelă, sfinţit, ca cela ce se aprinde înaintea Domnului. Mirenilor celor răposaţi întru Hristos, mai înainte de a

se arunca pământ, se aruncă cruciş cenuşă din cădelniţă, ca cea ce este blagoslovită şi sfinţită cu semnul Crucii prin tămâie, punând peste mortul cel sfinţit după dumnezeiescul cuvânt, păzit fiind până va învia.

Unii dintre bărbaţii cei mai cucernici încă fiind vii îşi fac Taina Maslului întru curăţirea lor şi întru cea desăvârşită iertare a păcatelor; şi dacă sunt aproape de moarte, opresc din acest untdelemn şi, murind, îl ung întru însemnarea cea prea sfântă a preacuvioaselor moaşte ale celui pristăvit şi întru cinstea şi sfinţirea lor, căci cei ce s-au nevoit sunt vrednici a se cinsti cu sfintele ungeri şi se cuvine a se pecetlui cu pecetea lui Hristos cei ce au vieţuit după urmarea lui Hristos. Se toarnă încă untdelemn la cei îngropaţi chemând dumnezeiasca milă. Acesta este cuvântul pentru care Sfântul Maslu se face celor vii, ca să trăiască şi să rămână curăţiţi, iar nu ca cei vii să moară şi să nu mai aştepte a se ridica. Mai cu seamă pentru aceasta se face: pentru ca Domnul să ridice pe cei ce s-au uns şi să le ierte păcatele. Aceasta se face totdeauna, şi nu numai o dată, căci zice: "Mărturisiţi-vă unul altuia păcatele", adică totdeauna, iar nu numai o dată, şi vă rugaţi unul pentru altul, ca să vă tămăduiţi, nu o dată, ci totdeauna de vreme ce în toată vremea greşim. Iar că se unge mai apoi din candela care arde în biserică, aceasta este pentru pecetea şi sfinţirea trupului celui ce răposează, precum şi cu Tainele lui Hristos curăţindu-se mai înainte şi sfinţindu-se: cu Botezul, cu Mirul şi cu înfricoşata Cuminecătură. Aici unii fac Taina Maslului şi pentru cei ce au adormit întru Hristos, aceasta însă unii dintre arhierei o opresc de a se face, căci nu-i rânduială în Scriptură; alţii însă nu opresc, căci este pentru suflet; iar eu, pe cât s-a putut cercând, am aflat că este bine a se face şi cei ce vor voi a face nu trebuie opriţi. Însă nu este untdelemnul acesta cel dat de Mântuitorul şi de Apostoli, pentru care zice Evanghelia precum am zis: "Şi ungea cu untdelemn pe mulţi bolnavi şi se tămăduiau" şi precum scrie Fratele Domnului la sobornicească epistolie pentru acel Maslu, căci Taina aceasta este una din cele şapte, iar nu mai multe.

Pentru cei adormiţi se aduce untdelemn întru prinosul şi cinstea lui Dumnezeu, pentru mila şi milostivirea de cei răposaţi, ca şi lumânările, tămâia şi celelalte aduse pentru dânşii la Biserică şi la îngropările lor, care fiind puse înainte ca nişte daruri, ne rugăm pentru cei răposaţi şi ei dobândesc dumnezeiasca milă, precum învaţă Biserica, care le lucrează, şi precum scriu aproape toţi Părinţii, şi mai înainte de toţi Părintele Atanasie cel Mare cu adevărat şi Sfânt. Acesta scrie ca să se aducă untdelemn şi lumânări pentru cei morţi, cu toate că sunt în ţărână sau în văzduh sau în foc, după cum se vor fi sfârşit, întâi pentru că se aduce ca o jertfă lui Dumnezeu pentru dânşii şi al doilea ca o ardere întreagă. Drept aceea nu trebuie a se goni de a aprinde lumânări la mormintele morţilor, a aduce untdelemn şi a se citi sfinte rugăciuni, pentru că aprinzând lumânări şi

aducând tămâie ne rugăm lui Dumnezeu pentru dânşii, şi este obiceiul Bisericii. Să vedem acum cele pentru Maslu.

Capitolul 288
Pentru săvârşirea Sfântului Maslu

Deci se strâng precum am zis cei şapte preoţi care, îmbrăcându-se în sfintele lor podoabe, arată Darul Duhului ce este într-înşii. Binecuvântând cel dintâi dintre ei, având închipuirea lui Hristos, se zice canonul pentru cel ce se face Maslu, după sfârşitul căruia se zice iarăşi ectenia pentru dânsul, iar apoi sfârşitul. După acest sfârşit, el plecându-se de trei ori, cere iertare de la toţi de trei ori, întru propovăduirea Treimii, şi de trei ori se iartă de fiecare preot. După aceea iarăşi blagoslovind preotul cel mare, se zic ecteniile care se zic la toată Taina, ca cele ce cuprind toate pentru care se cade a ne ruga şi pomenesc încă de chiar Taina care se săvârşeşte atunci, şi cere de la Dumnezeu pacea şi mila. După blagoslovenie, se zic oarecare tropare spre îmblânzirea lui Dumnezeu, de către preotul cel dintâi sau de ceilalţi, apoi se zice rugăciunea Maslului şi se toarnă untdelemn în candelă sau în alt vas, la care se aprind şapte lumini, după numărul Preoţilor şi în chipul Darurilor Duhului, pentru că prin Sfântul Maslu se face ca o candelă Dumnezeiască şi se aduce lui Dumnezeu întreaga ardere ca o curată jertfă spre a dobândi mila Lui. Rugăciunea zice astfel: "Doamne, Care cu mila şi cu îndurările Tale tămăduieşti zdrobirile noastre..." Că arată şi nouă tămăduirea rănitului aceluia pe care Iisus, Cel născut din Fecioara Maria, luându-l din Samaria, l-a tămăduit cu vin şi cu untdelemn, adică cu Sângele şi cu Milostivirea Lui. Drept aceea unii toarnă în vasul acela mai întâi vin şi apoi untdelemn şi se roagă să blagoslovească untdelemnul, ca să fie tămăduire celor ce se vor unge spre izbăvirea de toată patima, de toată boala trupească, de toată spurcăciunea trupului şi a sufletului şi de toată răutatea, adică de tot păcatul şi vicleşugul, ca şi într-acesta să se preaslăvească numele Lui Celui în Treime Dumnezeu; şi sfârşindu-se troparele şi zicând toţi rugăciunea, cel dintâi dintre preoţi zice a doua rugăciune a Tainei.

Capitolul 289
Pentru ce la toate Tainele se citesc câte două rugăciuni

Şi aici, ca şi la toate Tainele, sunt două rugăciuni săvârşitoare; acestea însemnează că Iisus este din două firi; Care fiind neajuns, fără trup şi negrăit, a luat şi trup pentru noi şi S-a arătat ajuns şi a vieţuit cu oamenii,

rămânând Dumnezeu neschimbat; ca şi pe noi, cei ce suntem alcătuiţi din trup şi suflet, să ne sfinţească îndoit, adică şi sufletul şi trupul.

Capitolul 290

Cum că Tainele sunt formate din două părţi: materie şi Duh, fiindcă şi noi suntem formaţi din două (din trup şi din suflet)

Tainele ni le-au dat formate din două parţi: văzute, adică din stihii, pentru trupul nostru, şi nevăzute, tainice şi pline de Dar nevăzut, pentru sufletul nostru; pentru că prin Tainele acestea ne curăţim şi ne luminăm şi trupurile şi sufletele şi ne împărtăşim împreună de tămăduiri şi de sfinţire. Drept aceea, precum se citesc două rugăciuni la Sfântul Botez, la sfinţirea apei, la săvârşirea Mirului, la hirotonie şi la intrarea în cinul călugăresc, cele dintâi rugăciuni săvârşitoare două sunt asemenea şi la Sfântul Maslu.

Cea dintâi rugăciune se zice de toţi, făcându-se însemnarea dumnezeieştii Cruci, a doua rugăciune se zice de cel mai mare dintre preoţi, când îl unge, blagoslovind toţi dimpreună, cu untdelemn. Această rugăciune astfel se începe: "Cel ce eşti fără început, neschimbat, Sfinte al Sfinţilor – minunată este începătura! – Tu eşti cel din început şi pururea Milostiv şi care n-ai schimbare. Cela ce eşti acelaşi pururea, împreună cu Fiul tău şi cu Duhul, Părinte neschimbat şi Sfinte al Sfinţilor, adică singur Sfânt şi sfinţirea celor sfinţiţi, iar noi, păcătoşi şi plini de toată spurcăciunea, ca unii ce ne începem şi ne schimbăm. Drept aceea, Tu, Care ai trimis cu milă pe Unul născut Fiul tău, tămăduind toate bolile şi patimile noastre, trimite pe Duhul Tău cel Sfânt şi sfinţeşte acest untdelemn." Şi îndată îl blagosloveşte pe el preotul cel mare şi ceilalţi asemenea.

Apoi iar zice: "Fă-l pe el să fie pentru robul tău (X), care se unge, spre izbăvire desăvârşită de toate păcatele". Mare este într-adevăr Darul întru sfinţirea sufletului şi a trupului. Iată şi al doilea Dar mare: "întru moştenirea Împărăţiei Cerurilor". Iată şi darul desăvârşit: mântuirea noastră şi moştenirea Împărăţiei şi Slavei lui Dumnezeu. Şi acest bine de unde îl avem? Zice: "Că eşti Dumnezeul milei şi al iubirii de oameni". Şi cu ecfonisul laudă cu glas pe Tatăl împreună cu Fiul şi cu Duhul Sfânt. Într-acest chip atunci este sfinţit untdelemnul şi are putere dumnezeiască şi dă celor ce se ung cu credinţă toate câte cuprinde rugăciunea, căci toate cuvintele rugăciunii sunt lucrătoare, grăindu-se de preot, cel ce are Darul lui Dumnezeu cu hirotonia. După rugăciune îndată se citesc cuvintele cele apostoleşti ale Fratelui Domnului, care ne mărturisesc învederat de unde am luat aşezământul acesta. După aceea se cântă "Aliluia", pentru că s-a făcut venirea dumnezeiescului Dar, şi vine Domnul prin Evanghelie. Drept

aceea, întru slava Lui şi sfinţirea noastră se aduce tămâia întru miros de bună mireasmă şi darea dumnezeiescului Dar; şi îndată se citeşte Evanghelia pe capul celui pentru care se face Maslul, de către preotul cel mare, întru gonirea a toată împotrivirea, întru blagoslovenia lui şi întru curăţirea minţii ş a tuturor simţurilor. După Evanghelie se zice ectenia pentru iertarea păcatelor lui şi pentru tămăduirea cea trupească şi sufletească, care este şi întâia, şi se zice cu voce tare. Ceilalţi preoţi se roagă de asemenea împreună.

După aceea se zice a doua, în taină, după cum s-a zis mai sus, şi aceasta pentru sănătate şi iertarea păcatelor, chemând pe Părintele cel Sfânt, Tămăduitorul sufletelor şi trupurilor, pe Cel ce a trimis pe Unul născut Fiul Său în lume, tămăduind toată boala şi izbăvind din moarte, ca să tămăduiască şi pe căzutul Său rob din toată boala care l-a cuprins, prin Darul Hristosului Său, şi să-l învieze pe el cu solirile Maicii lui Dumnezeu şi ale tuturor sfinţilor. Deci această rugăciune o zice punându-şi mâna pe capul celui ce se pocăieşte, arătând că face tămăduirea după urmarea Stăpânului, Care Şi-a pus mâna pe bolnavi şi prin atingere i-a tămăduit, şi că lucrează din Darul cel dumnezeiesc, fiind sfinţit cu hirotonia, şi curăţind şi sfinţind cu atingerea mâinii. Iar la sfârşitul rugăciunii unge cu untdelemn fruntea lui cruciş pentru cugetele cele dinăuntru şi pentru simţirile lui, apoi îl unge pe obraz şi pe mâini, curăţindu-l de cugetele şi faptele cele viclene, întărindu-l cu sfântul untdelemn şi cu semnul Crucii şi sfinţindu-l desăvârşit. La fiecare ungere zice: "Ajutorul nostru întru numele Domnului", mărturisind că ajutorul nostru de la nimeni altul nu este decât numai de la singur Milostivul Dumnezeu. Astfel blagoslovindu-l cu mâna, el sărută mâna care l-a sfinţit şi asemenea fac şi ceilalţi preoţi. Deci cele două dintâi rugăciuni sunt ca să se săvârşească şi să se sfinţească untuldelemn, iar aceste două sunt pentru îmblânzire, care se zic către Dumnezeu pentru tămăduirea sufletului şi a trupului celui ce se unge. Rugăciunea cea dintâi o zice cu glas tare, asemenea şi cealaltă rugăciune de celălalt preot, precum se zic şi Apostolii şi Evangheliile care trebuie a se citi la acest lucru.

Iar rugăciunea aceea: "Părinte Sfinte", se zice de toţi în taină, precum am arătat mai sus, mărturisind că este unită rugăciunea tuturor şi chemând pe toţi Sfinţii ajutători lucrului, împreună cu solitoarea cea de obşte, Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Şi ecfonisul întru săvârşirea lucrului: "Că Tu eşti izvorul tămăduirilor, Hristoase, Dumnezeul nostru." Deci preoţii ungându-l astfel la frunte (precum s-a zis), i se sfinţeşte mintea, ungându-i obrazul cruciş pentru simţiri şi apoi mâinile. Preoţii curăţind simţirile cele spurcate şi sufletele cu rugăciunile prin sfântul untdelemn, iar cu Darul lui Hristos cel Îndurat dând sfinţire desăvârşit cu ungerea şi cu Darul. Fiecare preot dar îşi face rânduiala precum am zis. Apostolul îl citeşte diaconul sau

citeţul, iar preotul citeşte Evanghelia şi cea dintâi sfântă rugăciune într-auz, iar cea de a doua în taină, când unge. După aceea blagosloveşte cu mâna dreaptă pe cel ce s-a uns, şi cel ce s-a binecuvântat îi sărută mâna. După ce săvârşesc toţi cele obişnuite, zic ectenia, apoi iarăşi cel mai mare dintre preoţi citeşte rugăciunea cea de pe urmă, de iertăciune, pe capul celui ce a primit Taina, şi toţi preoţii se ating de dânsul cu mâinile, ca cei ce lucrează împreună şi se roagă. Drept aceea şi pe aceştia ca pe nişte lucrători împreună şi preoţii îi pomenesc la rugăciune. Apoi cu ecfonisul grăindu-l pe el Dumnezeul celor ce se pocăiesc şi cum că-i pare rău de răutăţile noastre, mărindu-L cu slavă după cum se cuvine, face rugăciunea sfârşitului. Atunci cel ce a chemat preoţii şi şi-a făcut Maslul, face metanie înaintea preoţilor şi cere iertăciune de trei ori de la dânşii şi ia de la toţi iertăciune. Cu adevărat este că a luat iertarea păcatelor, însă mai pe urmă ia învăţătură de la preotul cel dintâi că, de vreme ce a luat iertare, este dator a se feri de a mai greşi de aici înainte. Aceasta este porunca Mântuitorului către slăbănogul cel de atunci.

Drept aceea şi el plecând capul ca cel ce primeşte învăţătura, se blagosloveşte de toţi preoţii, care se duc. Aceasta este pentru Sfântul Maslu.

Capitolul 291
Câte lucrează Sfântul Maslu

Fiecare creştin este dator să se nevoiască a-şi face Maslu, chemând pe preoţii lui Dumnezeu şi rugându-i să facă rugăciuni pentru dânsul şi să-l ungă, căci ştiţi de câte daruri mari şi dumnezeieşti este dătător: izbăvitor de boli, iertător de păcate, dătător de sfinţire, de întărire dumnezeiască şi, în sfârşit, solitor Împărăţiei Cerurilor. Să nu zică cineva, ca un hulitor, că este untdelemn, şi ce poate face untuldelemn cel din pomul măslinelor? Că într-adevăr este untdelemn, dar este plin de Dar din dumnezeiască chemare, fiindcă unde este chemarea lui Dumnezeu, dumnezeieşti sunt toate şi au puterea lui Dumnezeu, şi mai cu seamă unde se face chemarea lui Dumnezeu de oameni dumnezeieşti, că preoţii sunt oameni dumnezeieşti, având cu hirotonie Darul lui Dumnezeu. Drept aceea, untuldelemn binecuvântându-se de preoţi cu chemarea lui Dumnezeu, este dumnezeiesc, sfânt, plin de dumnezeiescul Dar al Duhului Sfânt, ca şi apa Botezului, care, deşi e apă, este însă plină de Duh, curăţeşte sufletele, înnoieşte pe om şi-l face fiu al lui Dumnezeu şi fără păcat.

Firea apei simple este numai să curăţească spurcăciunea trupului şi să potolească setea, iar a apei celei sfinte este să spele şi trupul şi sufletul

omului, să-l sfinţească, să-l înnoiască, să-l răcorească duhovniceşte şi să-l facă fiu al lui Dumnezeu.

Orice mir miroase şi veseleşte numai simţirea trupului, ţinându-l sau ungându-se cu el, iar Mirul cel Sfânt dă viaţă dumnezeiască şi mai vârtos îl învie, îl înnoieşte cu Duhul, ne umple de buna mireasmă a Darurilor Acestuia şi dă însemnare şi însufleţirea Darului prin Iisus Hristos, Cel ce este Mirul cel Viu, nu numai ca nişte simplu mir, ci pentru că este Mir Sfânt, săvârşit ca Taină şi are Darul Duhului. Aşadar, şi acest untdelemn este untdelemn sfânt şi plin de dumnezeiasca putere. El ungând trupeşte, poate lumina şi sfinţi împreună sufletele, trupurile şi duhurile, şi a vindeca rănile, a goni bolile, a curăţi tina păcatului şi are puterea a ne da mila şi blândeţea lui Dumnezeu.

Capitolul 292
Cum că trebuie să se păzească untuldelemnul ce rămâne de la Maslu

Drept aceea, trebuie să se păzească acest untdelemn şi să se cinstească şi să nu rămână uitat, căci ştiu că unii, necunoscând Taina aceasta şi a apei Botezului, lenevindu-se, ţin fiecum acestea şi de multe ori le leapădă sau se calcă de dobitoace şi mulţi nu au grijă de aceasta. Să cunoască cei ce n-au grijă pentru acestea că osândă grea vor avea. Pentru că, cugetând despre aceasta, vedem că dacă apa cea sfinţită naşte pe om a doua oară, şi fără aceasta nu este creştin, iar şi untdelemnul tămăduieşte şi dăruieşte iertare păcatelor şi nu se opreşte Duhul Sfânt a veni în aceste materii pentru mine, ci binevoieşte a Se uni cu apa, cu untuldelemn şi cu alte multe zidiri şi stihii pentru tămăduirea şi îndreptarea mea, cum nu va fi dar vrednic de osândă îndrăzneţul ce varsă şi calcă acestea? Sau nebăgătorul de seamă care, lenevindu-se, lasă orişicum să se verse acestea şi să se strice, necinstind acelea pe care a umblat puterea lui Dumnezeu, s-a numit chemarea Lui într-însele şi s-a pus pecetea Lui prin Cruce, cu mâna cea preoţească? Să ştie dar acel neîngrijit că se va osândi. Împreună cu aceia va auzi cuvântul: "Vedeţi, defăimătorilor, şi vă minunaţi şi pieriţi, zice Domnul". Să nu fie una ca aceasta!, ci mai ales slăvind noi pe Dumnezeu, prin ale Lui, să ne slăvim de Dânsul, pe Care-L slăveşte cerul şi pământul şi de a Cărui slavă sunt pline toate, precum cântă îngerii, şi să luăm plata ce se dă pentru buna cucernicie şi cinstea celor dumnezeieşti. Să ne împărtăşim dar din destul şi să cinstim acestea ca pe nişte sfinte şi să ne cucerim cu sfială, silindu-ne a le pune la loc sfânt şi osebit, căci zice: "Şi va fi odihna Lui cinstită", şi: "Faceţi cucernici pe fii voştri", căci Biserica se roagă pentru cei ce iubesc cele dumnezeieşti şi buna cuviinţă a

dumnezeieştii case şi a celor dintr-însa, ca să-i slăvească cu puterea şi cu slava Sa cea dumnezeiască.

Clericul: Prea bine este, Părinte Sfinte, şi datoria aceasta ne este de folos precum ne-ai spus, adică a cinsti cele sfinte, dumnezeieşti şi sfinţite. Şi greu este a se îngriji cineva de nişte lucruri dumnezeieşti şi sfinte ca acestea.

Arhiereul: De mare folos este într-adevăr, frate, precum am zis şi noi şi vă poruncim. Ci cu vrăjmăşia celui ce stă împotriva celor dumnezeieşti multă este neîngrijirea, dar rea este şi osândirea. Nu numai de aceasta mulţi n-au îngrijire, dar şi de împodobirea bisericii, a Altarului, a înfricoşatului Jertfelnic, de sfintele vase şi chiar (vai mie!) de înfricoşatele Taine! Că şi la vremea Sfintei Cuminecături nu-şi au gândul la ele, mulţi nesocotind precum se cuvine cele dumnezeieşti, aşa orişicum le potrivesc, lasă fărâmituri şi picături dintr-însele pe sfintele vase, fără grijă sau le şi leapădă, neluând aminte. Şi iar, când aceste Taine, fiind sfinţite mai înainte, se păzesc pentru credincioşi, în caz de vreo întâmplare – căci se numesc acestea şi dumnezeiesc odor şi într-adevăr sunt singurul odor cel adevărat şi viu –, ei nu cinstesc acestea ca un odor viu al lui Dumnezeu, Care va să-l ceară de la ei, nici îl păzesc după putinţă, măcar că este înfricoşată ceea ce se face de aceştia, însă trebuie a spune pentru luarea-aminte că ei lasă de se strică acestea cu neluarea aminte a lor şi se ating de dânsele fiecum, punându-le unde nu se cade; şi mulţi n-au grijă de acestea, iar alţii puţin de se îngrijesc.

Clericul: Părinte, ne înspăimântăm de aceasta, dar ce să facem de se va întâmpla ceva din cele ce n-am gândit?

Capitolul 293
Cum că greşelile preoţilor trebuie să se canonisească de arhiereu

Întâmplându-se ceva din cele ce nu se cade la acestea, Dumnezeu Se depărtează de cel ce slujeşte. Însă de a săvârşit cele după putinţă şi a avut luare-aminte şi pază întru sine şi dacă se va fi întâmplat ceva pe neaşteptate, şi pentru aceasta trebuie să se pocăiască şi să se spovedească arhiereului, căci greşelile acestea sunt osebite la preoţi şi se cade să se canonisească numai de arhiereu. Acest preot însă are oarecum iertare, pentru că el a purtat grijă şi a luat aminte pe cât a putut, dar ceea ce s-a făcut este din întâmplare. Făcându-se însă aceasta din neîngrijirea şi nebăgarea lui de seamă şi pentru că nu a avut multă socotinţă pentru

aceasta, nici s-a îngrijit, osânda acestuia este mare şi cu mare canon va fi îndreptat cel ce a greşit, însă de se va pocăi cum trebuie şi va primi canonul după greşeală. Să venim acum şi la sfintele rugăciuni.

Clericul: Pentru aceasta încă ne lipseşte, sfinte Părinte, ca să ştim numărul şi socotin a sfintelor rugăciuni, celor aşezate. Deci binevoieşte a ne împlini această dorinţă.

Arhiereul: Bună este dorinţa şi cererea voastră şi mai bună decât orice, căci şi pentru mine este, dar, precum v-am spus de mai multe ori, mai presus de mine este.

Îndrăznind pentru voi cu dragoste la cele mai presus de mine, mă tem ca nu cumva să mă arăt a mă înălţa cu gândul mai presus de mine, a mă atinge de cele ce nu se cuvine şi a mă apuca de cele ce sunt mai presus de mine. Însă de vreme ce acestea sunt pentru dragoste, după a mea simplă ştiinţă şi după întunecatul meu cuget, nu voi pregeta a vă vorbi vouă, celor care întrebaţi – măcar şi de s-ar părea cuiva că vorbesc fără ştiinţă şi afară din ceea ce se cuvine – pentru că tot lucrul cel făcut pentru dragostea lui Hristos şi a fraţilor este dumnezeiesc. Rog însă cu dragoste pe toţi cărora li se va întâmpla a citi, ca, dacă li se va părea că cele scrise sunt de folos şi sunt zise după cum au zis dumnezeieştii dascăli ai Bisericii, să le primească pentru dragoste şi să lase pe fraţi a le citi, iar de li se va părea a fi greşite la unele, cel ce cunoaşte bine să le îndrepteze cum se cade, frăţeşte, căci dorim să se îndrepteze şi cerem aceasta din toată inima, vrând să ne plecăm maicii noastre Biserica, Părinţilor şi fraţilor noştri întru Hristos. Nu credem că n-avem trebuinţă de îndreptare, nici nu ne apucăm de unele ca acestea ca unii care ne-am fi desăvârşit în ştiinţă, ci vorbim fraţilor care cer, ca unii ce suntem datori, pentru marele Dar al Duhului care este întru noi mai presus de noi, căci pentru aceasta suntem orânduiţi cu dumnezeiasca milă de Biserica lui Hristos: a învăţa din cuvintele Duhului sfintele învăţături şi dogme, a îngriji de sfintele bune tocmeli ale Bisericii, a lucra, a cunoaşte acestea cu bună socotinţă şi a răspunde din Sfintele Scripturi fraţilor celor ce vin de întreabă, învăţându-i cele de mântuire. Pentru aceea dar şi noi îndrăznim a zice acestea din Sfintele Scripturi. De se va părea însă unora dintre fraţi care sunt mai învăţaţi că trebuie a îndrepta acestea, aceasta o dorim din inimă, ne plecăm cu smerenie Bisericii lui Hristos şi cerând cu dragoste ne rugăm pentru aceasta. Trebuie să începem a vorbi şi pentru dumnezeieştile rugăciuni, după cum aţi cerut.

PARTEA A VI – A
Pentru dumnezeiasca rugăciune

Cuvântul rugăciunii, fraților, este mult și mare și, de vom zice adevărul, acest lucru dat nouă de la Dumnezeu este începătură și cap al tuturor altor lucruri.

Rugăciunea dar va să zică a fi pururea cu Dumnezeu, având sufletul lipit de Dânsul (precum zice David) și nedespărțit și mintea nedezlipită. Că zice: "Lipitu-s-a sufletul meu de Tine"; și: "Precum dorește cerbul izvoarele apelor, așa dorește sufletul meu de Tine"; și: "Sufletul meu în mâinile Tale pururea". Pentru aceasta și zice: "Bine voi cuvânta pe Domnul în toată vremea, pururea lauda Lui în gura mea." Și cu îngerii se unește prin dragostea și prin pofta cea bună. Că zice: "Lăudați pe Domnul din ceruri, lăudați pe El întru cei de sus. Lăudați pe El toți îngerii Lui, lăudați pe El toate puterile Lui", nu pentru că, nelăudând îngerii pe Dumnezeu, îi îndeamnă cel ce se roagă, ci fiindcă îngerii mai vârtos acest lucru îl au osebit și necontenit, pentru dragostea ce au către Dumnezeu.

Aceasta o zice ca și cum i ar lăuda pe ei și i-ar îndemna și s-ar uni pe sine cu dânșii, pentru că lucru netăcut și necontenită este rugăciunea și lauda lui Dumnezeu. La aceasta bunul și îngerescul cântăreț David cheamă pe toată lumea, arătând mai înainte (după cum se și pare) mântuitoarea arătare, cunoștința și slavoslovia cea neîncetată ce au să facă limbile pentru Treime, și zice: "Lăudați pe Domnul toate limbile, lăudați-L pe toate neamurile". Iar că lauda îngerilor este neîncetată și Isaia spune, văzând Slava Lui și pe îngeri cântând cântarea cea de trei ori sfântă. Asemenea și Iezechiel. Acest lucru este al celor dintâi rânduieli, al Serafimilor și al Heruvimilor, și unii dintr-înșii sunt de foc, pentru multa dragoste și slavoslovie ce au cu râvnă, și se cheamă fierbinți, căci serafim aceasta va să zică. Alții se numesc revărsare de înțelepciune, pentru lățimea cunoștinței și a laudei, căci heruvim aceasta va să zică; Care sunt cu ochi

mulți pentru multa vedere și slavoslovie ce fac necontenit. Drept aceea și dintre noi sunt bărbați preacuvioși, fierbinți și aprinși cu dragoste, cu râvnă și cu rugăciunea cea de la inimă, după cum zice: "Aprinsu-s-a inima mea înăuntrul meu și întru cugetarea mea s-a aţâţat foc". Și: "Oare nu era inima noastră arzând întru noi"? și: "Cine ne va despărți de dragostea lui Hristos?" Fierbând cu duhul, slujind Domnului și așteptând în rugăciuni".

Dintre voi sunt mulți care au lărgimea cunoștinței lui Dumnezeu și care se varsă către Dumnezeiască dragoste ca niște ape în mare, precum zice: "Vărsatu-s-a Darul în buzele tale" și "Lărgit-ai inima mea..."; și "Varsă mila Ta spre noi..." Și cu totul ochi se fac, ca unii ce văd pe Dumnezeu, după cum scrie: "Ochii mei pururea către Domnul." Și: "Văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea", care, ca niște curați cu inima ce sunt, văd pe Dumnezeu.

Oare care dintre noi urmează și rânduiala a treia, care este a Scaunelor, și ca pe dânsele Se odihnește Dumnezeu, căci scaunul e odihna și șederea.

Astfel și într-aceștia se odihnește Dumnezeu pe Care-L cinstesc cu cuvântările, cu cântările și cu faptele, căci odihna Lui este cinstea și după urmarea aceluia viețuiesc, care a zis "Învie, Doamne, întru odihna Ta" și "Scaunul Tău, Dumnezeule, în veacul veacului", întru care și lui Dumnezeu plăcându-i a Se sălășlui zice: "Sălășlui-mă-voi întru dânșii și voi umbla"; și "Eu și Părintele Meu vom veni și lăcaș la el vom face". Și: "Au nu știți că Hristos locuiește întru voi? însă de nu veți fi neiscusiți." Deci lucrul rugăciunii este a avea pe Hristos, adică a-L purta în inimă, în gând, și a-ți aduce aminte neîncetat de Dânsul, a cugeta la Dânsul, a se înfierbânta cu dragostea Lui ca și Serafimii, a-L vedea ca Heruvimii și a-L avea în inimă odihnit ca și Scaunele.

Drept aceea, cel mai însemnat lucru din toate al robilor lui Hristos este rugăciunea, căci celelalte fapte bune sunt slujbele și rânduielile de a doua treaptă. Drept aceea zice David celorlalți îngeri care au numele Dumnezeiești slujiri: "Binecuvântați pe Domnul, toți îngerii Lui, cei puternici la vârtute, care faceți cuvântul Lui și auziți glasul cuvintelor Lui."

Că deși sunt fierbinți cu râvna în acest chip a împlini cele poruncite, acesta este lucrul ascultării și adevăratei smerenii. "Binecuvântați, însă, zice, și cu slavă lăudați pe El pururea." Aceasta nu o zice ca și cum le-ar porunci, ci ca și cum i-ar cinsti pentru că fac aceasta neîncetat împreună cu cealaltă slujbă și împreunând cu dânșii la lauda lui Dumnezeu pe toți, căci numai aceasta se dă lui Dumnezeu, fiindcă slujirile sunt pentru noi, nouă trebuindu-ne, iar nu lui Dumnezeu, Care este vrednic să fie lăudat ca un Făcător de bine. Această laudă se face către Dumnezeu pentru cei ce li s-a făcut bine. Drept aceea, după cele trei mari rânduieli, celelalte se numesc slujitoare dumnezeiești, și unele se cheamă și sunt Puteri, pentru că se

împuternicesc de la Dumnezeu şi de la rânduielile cele ce sunt mai presus de dânsele şi întăresc pe cele mai de jos; iar unele se cheamă Stăpâniri, pentru că se stăpânesc de Dumnezeu şi de cele dintâi rânduieli şi pentru că stăpânesc şi ele pe cele mai jos de dânsele. Asemenea se numesc şi Domniii, pentru că sunt domnite de Dumnezeu şi de cei mai dintâi lângă Dumnezeu după fire, şi de celelalte cete de dregătorie şi cu cunoştinţa şi ele domnesc pe cele mai de jos de dânsele. Rânduiala acestor trei se numeşte şi de mijloc, având covârşire către rânduiala cea mai de jos, pentru că se aduce spre Dumnezeu. Cel ce face pe cei Puternici, pe Stăpânitori şi pe Domni, şi au şi dragostea şi lauda cea neîncetată.

A doua după cea dintâi iarăşi se numeşte Căpetenii, stăpânindu-se şi mişcându-se de la Una cea dintâi şi singură stăpânitoare, a Prea Stăpânitoarei Treimi, şi ele stăpânind pe cele mai de jos. Arhanghelii se numesc cei dintâi vestitori ai dumnezeieştilor voinţe şi cuvinte, fiind mai-marii celor de sub dânşii, iar cei mai de apoi decât ceilalţi sunt îngerii, ca unii ce se trimit spre mântuirea noastră şi vestesc dumnezeieştile voinţe. Deci aceştia sunt slugi ale lui Dumnezeu şi slujitori pentru cei ce vor să moştenească mântuirea; însă şi rugăciunea au ca lucru neîncetat. Drept aceea şi nouă slujindu-ne cele de mântuire şi arătându-se, nu fără cântare şi fără rugăciune se arată, vestind nouă pe Pricinuitorul nostru Dumnezeu şi ne poruncesc a-L cânta pe singur acesta. Şi lui Moise îngerul arătându-i-se i-a zis: "Dezleagă-ţi încălţămintea din picioare, întru cinstea lui Dumnezeu." Şi Isaia i-a auzit cântând şi Iezechiel şi Daniel. Iar păstorii, când S-a născut Hristos, au văzut mulţime de oaste îngerească cântând pe Dumnezeu şi zicând: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu." Şi la Apocalipsă a auzit Ioan pe unii cântând, şi iar pe cei douăzeci şi patru de bătrâni şi pe cei înjunghiaţi pentru Miel, care este Mieluşelul cel viu al lui Dumnezeu, Iisus Hristos, i-a auzit lăudând, şi pe cel ce i-a arătat lui taina Apocalipsei l-a auzit zicând: "Nu te închina mie, că rob sunt ca şi tine, lui Dumnezeu te închină."

Iată dar că toţi lui Dumnezeu dau cinste şi, împreună cu slujba care fac, mai ales Îl laudă pururea. Drept aceea şi grăitorul de Dumnezeu Pavel, cel ca un Heruvim şi Serafim, ca cela ce s-a suit până la al treilea cer, ne zice: "Neîncetat să ne rugăm". Aceasta o putem cunoaşte chiar de la Stăpânul tuturor, Care învaţă zicând: "Privegheaţi în toată vremea rugându-vă"; şi "Privegheaţi dar, că nu ştiţi în care ceas va veni Domnul vostru"; şi "Privegheaţi şi vă rugaţi ca să nu intraţi în ispită"; şi: "Să fie mijloacele voastre încinse şi făcliile voastre aprinse"; şi "asemănându-vă oamenilor celor ce aşteaptă pe Domnul lor când se va întoarce de la nuntă ca, venind şi bătând în uşă, îndată să-i deschidă." Acestea ne învaţă ca gândul nostru să fie cu luare aminte pentru paza bisericii şi pentru neîncetata rugăciune. Şi adaugă zicând: "Fericit robul acela care, venind Domnul, îl va afla pe el

făcând astfel." Apoi mai adaugă spre a arăta darurile care sunt pentru priveghere şi pentru rugăciune, zicând: "Peste toată averea Lui îi va pune pe ei"; îi va arăta dumnezei, împăraţi şi împăraţi cereşti, strălucind mai mult decât soarele şi că El le va sluji lor. Căci se va încinge, zice, şi-i va pune pe ei să şadă ş trecând va sluji lor, ceea ce se înţelege că le va da din toate ale Lui. Iată dar facerea de bine de la Dumnezeu către cei ce se roagă cu priveghere. Să ne învrednicim dar şi noi priveghind pururea şi rugându-ne neîncetat, precum ne-am învăţat.

Capitolul 294
Pentru mântuitoarea numire şi chemare a Domnului nostru Iisus Hristos Fiu al lui Dumnezeu, adică pentru dumnezeiasca rugăciune cea cu adevărat îndumnezeitoare

Sunt multe rugăciuni despre care, pe cât vom putea, vom spune cu amănuntul, dar mai însemnată decât toate este cu adevărat cea dată nouă de Mântuitorul în Evanghelie, cuprinzând pe scurt toată cunoştinţa şi puterea Evangheliei. Încă şi chemarea cea mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu, pentru care mulţi dintre Sfinţii Părinţi s-au ostenit, precum şi Sfântul Ioan Gură de Aur, care la trei cuvinte ne învaţă despre această rugăciune; purtătorul de Dumnezeu Scărarul; Nichifor pustnicul şi Diadoh Episcopul Foticeei, cel întru Sfinţi Prea Cuviosul Simeon Noul cuvântător de Dumnezeu şi alţi mulţi, după darul dumnezeiescului Duh ce era într-înşii. Căci şi această rugăciune se zice cu Duh Sfânt, precum zice Pavel "Nimeni nu poate a-L numi pe Iisus Domn, fără numai prin Duhul Sfânt"; şi cel ce zice această rugăciune de la Dumnezeu este, căci zice: "Tot duhul care mărturiseşte pe Domnul nostru Iisus Hristos că a venit în trup, este de la Dumnezeu."

Capitolul 295
Pentru fericiţii noştri Părinţi Calist Patriarhul şi Ignatie

Iar mai ales în zilele noastre aceştia au scris întru Duhul Sfânt pentru această rugăciune, ca unii ce şi ei erau de la Dumnezeu, părinţi grăitori de Dumnezeu, purtători de Dumnezeu şi de Hristos şi cu adevărat dumnezeieşti: cel dintre Sfinţi Părintele nostru Calist care de la Dumnezeu a fost Patriarh al Noii Rome, adică al împărătescului Constantinopole, şi cel de un gând cu dânsul şi împreună pustnic, Prea Cuviosul Ignatie, prin cartea cea făcută de dânşii. Duhovniceşte, cu înţelepciune dumnezeiască şi cu înaltă filosofare, au făcut cunoştinţa cea desăvârşită a acestei rugăciuni,

în una sută capete, ca într-un număr desăvârşit. Aceştia au fost odraslele cetăţii împărăteşti, mai întâi lăsând toate ale lumii şi petrecând fecioreşte, călugăreşte, în ascultare, pusniceşte şi cereşte, şi mai pe urmă – vieţuind împreună, nedespărţiţi şi în unire întru Hristos (de care şi Însuşi Hristos s-a rugat către Părintele pentru noi toţi), păzind-o mai ales între dânşii -, s-au arătat ca nişte lumini în lume, precum zice Pavel, având cuvântul vieţii. Ei au arătat prin fapte unirea şi dragostea întru Hristos cu mult mai mult decât mulţi din cei sfinţiţi, nimeni neavând îndoire că ar avea între dânşii vreo schimbare până la cea mai mică voinţă; ci niciodată n-au avut între dânşii, măcar cât de puţină scârbă, care mai nu se poate a fi între oameni. Pentru aceasta, fiind îngereşti şi păzind între dânşii, precum s-au făgăduit, pacea lui Dumnezeu, care este Iisus Hristos, pacea noastră (după cum zice Pavel), Cel ce a făcut amândouă una şi a Cărui pace covârşeşte toată mintea, mutându-se cu pace, acum se îndulcesc de liniştea de sus, văd mai curat pe Iisus pe care L-au iubit din suflet şi pe care cu adevărat L-au căutat, sunt una cu Dânsul şi se împărtăşesc din Lumina Lui cea Dumnezeiască şi prea dulce fără de saţiu, cărei Lumini de aici s-au arvunit, fiind curăţiţi cu vederea şi cu lucrarea. Strălucirea cea din Muntele Taborului au dobândit-o ca şi Apostolii, şi aceasta s-a arătat multora, văzând pe ei aievea strălucind cu faţa ca Ştefan, vărsându-se Darul nu numai în inimă, ci şi pe faţa lor. Drept aceea s-au arătat strălucind şi ca acel mare Moise, cu feţele în chipul soarelui, precum au mărturisit cei ce i-au văzut; care, ca unii ce s-au învrednicit acestei fericiri şi cu cercarea chiar cunoscând, arată pentru Dumnezeiasca Lumină a lucrării cei fireşti şi Darul lui Dumnezeu, şi pentru sfânta rugăciune aduc mărturie pe Sfinţi.

Capitolul 296
Ce cuprinde această dumnezeiască rugăciune

Această dumnezeiască rugăciune este chemarea Mântuitorului, adică: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul." Aceasta este rugăciune, făgăduinţă şi mărturisire a credinţei, dătătoare de Duhul Sfânt şi dăruitoare de dumnezeieştile Daruri, curăţire inimii, gonire dracilor şi sălăşluire a lui Iisus Hristos, izvor al gândurilor şi cugetelor celor dumnezeieşti, izbăvire a păcatelor, tămăduire a sufletelor şi trupurilor, dătătoare de dumnezeiască luminare şi izvorul milei lui Dumnezeu; şi celor smeriţi dătătoare de descoperirile şi tainele cele dumnezeieşti şi chiar mântuire, de vreme ce şi mântuitorul Nume al Dumnezeului nostru cuprinde întru sine, care Nume este chiar cel chemat întru noi, al lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu; şi după cum zic Apostolii nu este nici un alt nume întru care să ne mântuim. Drept aceea, este

rugăciune, căci print-însa cerem dumnezeiasca milă, şi făgăduinţă că ne dăm lui Hristos, prin chemarea Lui.

Aceasta este şi mărturisire, căci Petru, mărturisind, s-a fericit de Domnul. Ea este şi dătătoare de Duh Sfânt, căci nimeni nu poate numi pe Iisus Domn, fără numai cu Duhul Sfânt. Ea este dăruitoare de dumnezeieştile Daruri, căci pentru aceasta zice Hristos lui Petru: "Îţi voi da ţie cheile Împărăţiei Cerurilor". Ea este curăţire inimii, căci vede pe Dumnezeu şi-L cheamă, şi curăţeşte pe cel ce vede pe Dumnezeu. Ea este gonire dracilor, pentru că numai cu numele lui Iisus Hristos s-au gonit şi se gonesc toţi dracii. Ea este sălăşluire a lui Hristos, căci cu pomenirea numelui Său este Hristos întru noi şi prin pomenire locuieşte şi umple de veselie, căci zice: "Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu şi m-am veselit". Ea este izvor al duhovniceştilor gânduri şi cugetări, căci Hristos este Comoara a toată înţelepciunea şi cunoştinţa şi întru care locuieşte, acestea le dăruieşte. Ea este izbăvire de păcate, pentru că zice: "Câte veţi dezlega pe pământ vor fi dezlegate şi în ceruri." Ea este tămăduitoare sufletelor şi trupurilor, căci zice: "În numele lui Iisus Hristos, scoală şi umblă", şi te tămăduieşte Iisus Hristos. Ea este dătătoare de dumnezeiască Lumină, căci Hristos este Lumina cea adevărată şi Lumina Lui şi Darul il dă celor ce-L cheamă: "Şi să fie, zice, lumina Domnului Dumnezeului nostru peste noi"; şi: "Cel ce urmează Mie va avea Lumina vieţii". Ea este izvorul milei dumnezeieşti, căci prin ea cerem milă, şi Domnul e milostiv şi se îndură spre toţi care-L cheamă, şi celor ce strigă către Dânsul degrabă le face izbândă; şi celor smeriţi este dătător de descoperiri şi de tainele cele dumnezeieşti, căci şi pescarului Petru i s-a dat aceasta, prin descoperirea Părintelui celui din ceruri, iar Pavel s-a răpit în Hristos şi a auzit descoperiri; şi pururea lucrează aceasta. Singură ea este mântuitoare, căci nici într-un altul nu ne putem mântui, zice Apostolul, decât întru Mântuitorul lumii, Hristos. Drept aceea şi la ziua cea de apoi, toată limba va mărturisi acest nume şi-L va cânta vrând-nevrând, căci Domnul Iisus Hristos este întru slava lui Dumnezeu Tatăl. Şi acesta este semnul credinţei noastre, de vreme ce suntem şi ne chemăm creştini; şi mărturie că de la Dumnezeu suntem, că zice: "Tot duhul care mărturiseşte pe Domnul Iisus Hristos că a venit în trup, este de la Dumnezeu", precum am zis mai sus. Iar cel ce nu mărturiseşte, nu este de la Dumnezeu, şi acesta este al lui Antihrist, care nu mărturiseşte pe Hristos.

Drept aceea toţi credincioşii trebuie să mărturisească neîncetat acest nume, pentru propovăduirea credinţei şi pentru dragostea Domnului nostru Iisus Hristos, de care nicicum, niciodată nimic să nu ne despartă, şi pentru Darul şi iertarea ce luăm din Numele Lui, izbăvire, tămăduire, sfinţire, luminare şi mai înainte de toate mântuire, căci într-acest Dumnezeiesc Nume Apostolii au făcut şi au învăţat minunate lucruri. Dumnezeiescul

Evanghelist zice: "Iar acestea s-au scris ca să credeți că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu"; iată credința. "Și pentru ca, crezând, să aveți viață întru Numele Lui", iată și mântuirea și viața.

Capitolul 297

Cum că toți creștinii, preoți, monahi și mireni, sunt datori să se roage în numele lui Iisus Hristos după putere, măcar la vremea rânduită, dacă nu totdeauna

Această numire să o zică tot dreptslăvitorul, ca o rugăciune, cu mintea și cu limba, stând și umblând, șezând și sculându-se, și spre aceasta să se nevoiască pururea, și va afla mare bucurie și liniște, căci cei ce s-au îngrijit de aceasta, prin cercare cunosc aceasta. Deși acest lucru este mai presus de cei ce sunt în lume și chiar mai presus de călugări, care sunt în mijlocul balaurilor, cu toate acestea însă fiecare să zică această rugăciune măcar la vremea rânduită. Toți au datoria a zice această rugăciune după putere, dar călugării, ca niște rânduiți spre aceasta, având datorie nelipsită pentru aceasta, măcar de ar fi și în valurile slujirii lor, trebuie să se nevoiască a zice această rugăciune după datorie și să se roage Domnului neîncetat; măcar de ar fi și cu vreo grijă și tulburare și măcar de ar fi și risipiți cu gândul la lucruri lumești, nu trebuie să se lenevească, ci să se întoarcă la rugăciune și să se bucure că se întorc.

Cei hirotoniți să poarte grijă de aceasta ca de un lucru apostolesc și ca o dumnezeiască propovăduire, ca una ce săvârșește lucruri dumnezeiești și ca aceea ce arată dragostea lui Hristos. Iar cei ce sunt în lume să aibă aceasta după putere, ca o pecete și semn al credinței, pază, sfințenie și gonire a toată ispita. Drept aceea, toți cei hirotoniți, și mirenii și călugării, sculându-se din somn trebuie să se gândească întâi la Hristos și pe Hristos să-L pomenească întâi și această pomenire trebuie a o aduce lui Hristos ca un prinos și pârgă a tot gândul, căci trebuie ca noi mai înainte de toată cugetarea să pomenim pe Hristos, Cel ce ne-a mântuit și ne-a iubit atât de mult. Căci suntem și ne chemăm creștini, ne-am îmbrăcat într-Însul la Sfântul Botez, ne-am uns cu Mirul Său, ne-am împărtășit și ne împărtășim cu Sfântul Său Trup și Sânge, suntem mădularele Lui și Biserică și El locuiește întru noi.

Pentru aceasta suntem datori a-L iubi și a ne aduce aminte pururea de Dânsul. Drept aceea, fiecare să aibă vreme orânduită după putință și să-și rânduiască de câte ori să zică această rugăciune, socotind-o ca datorie. Câte am zis pentru această rugăciune sunt destule, acum trebuie să vorbim, precum s-a zis mai înainte, despre dumnezeieștile rugăciuni ale Bisericii, care se săvârșesc după rânduială, căci și pentru acestea ne este vorba și

vom vedea acum după putere. Deci întâi zicem că rugăciunea este lucrul îngerilor, precum am zis mai sus, şi ca la un lucru dumnezeiesc ce este acesta şi Biserica se sârguieşte. Toate celelalte lucruri: milostenia, slujirea fraţilor, cercetarea bolnavilor, purtarea de grijă a celor din temniţe, răscumpărarea robilor şi alte asemenea se fac pentru dragostea fraţilor şi printr-înşii socotesc că se fac lui Dumnezeu. Şi chiar neaverea, postul, plecarea genunchi or, privegherea şi celelalte care sunt spre slăbirea trupului se fac pentru curăţie şi pentru ca să ne apropiem de Dumnezeu şi să ni-L facem prieten. Toate acestea sunt bune şi ca o jertfă lui Dumnezeu, însă nu ne pun înaintea lui Dumnezeu fără mijlocire, iar rugăciunea pune înaintea lui Dumnezeu, uneşte cu El, îl face prieten şi vorbeşte cu El şi îndrăzneşte, cere şi-l face pe om una cu Dânsul. Aşadar, fără tăcere şi neîncetat trebuie a fi ca şi a îngerilor, de vreme ce şi numai aceasta ne cere Dumnezeu, ca să ne aducem aminte de Dânsul, să fim împreună cu Dânsul şi numai pe Dânsul să-L cântăm, să-L iubim şi să-L vedem, pentru ca şi ale Sale, curat şi fără mijlocire, să le luăm. Dar fiindcă pentru greutatea trupului şi pentru nevoi aceasta ne este cu neputinţă (că doar unora, fiind întocmai cu îngerii, li s-a dat acest dar dumnezeiesc a se ruga neîncetat), Biserica a rânduit când trebuie să se facă aceasta, şi tot credinciosul este dator în această vreme a se ruga.

Capitolul 298
Cum că şapte sunt Laudele pe care le face Biserica, ziua şi noaptea, afară de Liturghie

Vremile orânduite şi rugăciunile sunt în număr de şapte, după numărul Darurilor Duhului, căci şi sfintele rugăciuni sunt prin Duhul. Acestea sunt: miezul nopţii, dimineaţa, împreună cu întâiul ceas, al treilea ceas, al şaselea ceas, al nouălea ceas, seara şi în vremea nopţii.

Proorocul David zice pentru acestea: "De şapte ori pe zi Te-am lăudat", şi pentru fiecare vreme vorbeşte zicând: "La miezul nopţii m-am sculat"; şi: "Dumnezeule, Dumnezeul meu, către tine mânec"; şi: "Dimineaţa vei auzi glasul meu, dimineaţa voi sta înaintea Ta şi mă vei vedea". Pentru al treilea ceas, al şaselea ceas şi vecernie, zice astfel: "Seara şi dimineaţa şi amiazăzi voi spune şi voi vesti şi vei auzi glasul meu". Iar pentru vremea nopţii zice: "Spăla-voi în toate nopţile patul meu, cu lacrimile mele voi uda aşternutul meu."

Capitolul 299

Pentru ce se fac aceste şapte Laude

Fiecare din acestea se face pentru motivele următoare: la miezul nopţii se face pentru priveghere şi pentru netăcuta laudă a îngerilor, pentru liniştea şi pacea ce are atunci mintea către dumnezeiasca slavoslovire şi pentru Înviere, căci sâmbătă noaptea a înviat Domnul, şi pentru a doua venire a Lui, pe care toţi credincioşii o aşteptăm, când ne va scula din moarte ca dintr-un somn, şi chiar Mirele sufletelor, precum a zis, va veni la miezul nopţii, şi trebuie ca noi să priveghem. A dimineţii, pentru că vine ziua, întru mulţumirea Celui ce aduce lumina şi pentru Cel ce a risipit întunericul înşelăciunii şi ne-a dat lumina dreptei slăviri. Pentru aceea se împreună aici citirea întâiului ceas cu a dimineţii căci şi el, ca o pârgă, fiind începătura zilei, se aduce împreună cu dimineaţa ca un dar şi ca o jertfă de laudă lui Dumnezeu; şi pentru că toate făpturile luminate cu lumină s-au arătat. Drept aceea le cheamă împreună cu îngerii spre lauda lui Dumnezeu. Al treilea ceas îl cântăm întru cinstea Treimii, pentru că a trecut a patra parte a zilei lumii celei zidite din patru stihii, şi pentru venirea Prea Sfântului Duh întru al treilea ceas. Asemenea zicem şi al şaselea ceas întru slava Treimii, Care le-a adus pe toate întru fiinţă, pentru că a trecut altă a patra parte de trei ceasuri din zi a lumii cei cu patru părţi, şi este înjumătăţirea zilei, şi pentru că în cel de al şaselea ceas s-a răstignit pentru noi Cel ce S-a întrupat pentru noi. Asemenea şi al nouălea ceas se zice pentru că au trecut trei ceasuri după al şaselea, întru cinstea Treimii. Iar a serii se zice într-al douăsprezecelea ceas, fiind trecute trei ceasuri după al nouălea. Slavoslovia se zice după cum am zis la al treilea ceas pentru Sfânta Treime, Dumnezeul tuturor şi singurul nostru Dumnezeu, şi pentru că într-acel ceas s-a hotărât moartea asupra Mântuitorului, şi într-acel ceas s-a pogorât Duhul cel Sfânt prin Care credincioşii lumii ne-am luminat. Mulţumirea ce se cuprinde în al şaselea ceas este şi pentru miezul zilei, pentru că atunci s-a răstignit Domnul şi s-a făcut întuneric peste tot pământul fiindcă pătimea Mântuitorul cu trupul pentru noi. Cântarea de la al nouălea ceas este şi pentru că vine ziua spre sfârşit şi pentru Treime, căci numărul nouă fiind de trei ori trei, propovăduieşte Treimea, şi mai ales pentru că Mântuitorul nostru într-acel ceas Şi-a dat Părintelui Dumnezeiescul Său Suflet şi S-a făcut jertfă desăvârşită pentru noi şi S-a adus pentru toţi cu Trupul şi cu Sufletul la Dumnezeu, Părintele Său, când şi pământul s-a cutremurat şi pietrele s-au despicat, deschizându-se mormintele întru închipuirea înainte a învierii celei de obşte, când şi multe trupuri ale Sfinţilor celor adormiţi s-au sculat, căci cu moartea Domnului s-a omorât moartea, şi cei din iad s-au slobozit, căci prin Sfântul Său Suflet pe care L-a dat Părintelui Său şi prin Trupul pe care de bună voie L-a dat

spre jertfă prin Cruce, a izbăvit din mâinile diavolului sufletele noastre, şi trupurile noastre prin învierea Lui au luat nemurire. Mulţumim dar Celui ce a murit cu Trupul pentru noi, punând sufletele noastre în mâinile Părintelui prin Sfântul Său Suflet, şi cu moartea Sa pe noi ne-a înviat. Cântarea serii înseamnă că lăudăm pe Făcătorul nostru că am ajuns la apus, adică la sfârşitul zilei, şi dăm tot lucrul ei lui Dumnezeu. De aceea mulţumim pentru viaţa noastră, pentru hrană, pentru cugetele, cuvintele şi faptele noastre. Asemenea cerem a trece noaptea cu pace, fără păcat şi fără sminteală, căci este ca un semn al sfârşitului vieţii noastre, fiindcă ne vine noaptea ca o moarte.

Capitolul 300
Pentru ce începem laudele Sfinţilor şi ale Praznicelor de la Vecernie

Începem de la Vecernie laudele Sfinţilor şi ale Praznicelor, ca şi cum aceştia ar vieţui ca ziua cu lumina Darului lui Dumnezeu şi ca sfârşindu-şi viaţa în lumea aceasta într-o zi. Cu sufletele, ei sunt în lumina cea neapusă, iar cu trupurile sunt încă ţinuţi de moarte, aşteptând ziua de apoi cea neînserată, când, luând făgăduinţa, vor învia împreună cu noi, spre a lua acolo săvârşirea împreună cu trupul. Pavecerniţa este mulţumirea pentru noapte, pentru odihna ostenelilor şi pentru aducerea aminte de moarte, care asemenea vine spre noi, căci este începătura nopţii, de vreme ce şi aceasta este Darul lui Dumnezeu şi una din zidirile Lui pentru noi şi pentru celelalte făpturi, pentru ca să o trecem fără a fi supăraţi de cei ce supără, de pizmuitorii întunecaţi şi înnegurati draci, de care să ne izbăvească Hristos Dumnezeul nostru.

Acestea sunt rânduielile cântărilor care se numesc de David şapte Laude. Fiecare dintre aceste slujbe se face după regulile Tipicului Bisericii. Tipicurile însă sunt de două feluri, din care unul este de obşte al Bisericii, care se păzeşte numai la orânduiala Sfintei Liturghii.

Capitolul 301
Cum că numai Sfânta Liturghie s-a dat preoţilor de Însuşi Mântuitorul nostru şi aceasta nici nu se împreună, nici nu se numără între cele şapte Laude

Această Dumnezeiască şi Prea Sfântă Taină a Tainelor nu este din cele şapte Laude, ci osebită, a unuia Iisus şi lucru al preoţilor. Drept aceea noi n-am pomenit despre dânsa între Laudele Bisericii, pentru că nu se

cuprinde între acelea, fiindcă aceasta este lucru mai ales decât celelalte şi numai a lui Dumnezeu, şi se săvârşeşte de către preoţi, iar nu de către altcineva. Celelalte slujbe ale Tipicului Bisericii celei mari în timpul de acum nu se fac la celelalte Biserici, nici chiar la împărătească şi iubitoarea de Hristos cetate a Constantinopolului, pentru că şi aceea oarecând a fost cuprinsă de papistaşi, a pierdut obiceiurile ei cele vechi şi bune. Cred însă că şi pentru aceasta, căci la această rânduială trebuie preoţi şi mai mulţi cântăreţi. Aceasta se face la sărbătoarea Înălţării Crucii, de vor face slujba cu cântări; la Adormirea Maicii Domnului şi la pomenirea Sfântului Ioan Gură de Aur. Însă rugăciunile serii şi ale dimineţii mărturisesc aceasta, fiindcă se săvârşesc după Tipicul cel vechi, precum sunt şi rugăciunile ce se numesc ale Privegherii, chiar şi rugăciunea Vecerniei este din rânduiala aceea, căci acelea se aduc de preot la Dumnezeu prin rugăciuni şi se cântă şi de cântăreţi. Tot accasta arată şi rugăciunea Psalmului al cincizecilea şi a Laudelor. Această slujbă cu cântări nu se mai face la unele cetăţi, binc fiind alcătuită, suindu-se la Dumnezeu prin psalmi şi prin cântări.

După cum vezi, frate, numai într-această binecinstitoare cetate a noastră a Solonului, la Biserica cea mare a ei se păzeşte după bunul obicei cel vechi al Bisericilor celor mari, zic a Constantinopolului, a Antiohiei şi a multor altora.

Capitolul 302
Pentru ca să se păzească slujba cea care se face cu cântări

Mă rog vouă întru Hristos să păziţi această rânduială pentru totdeauna, să rămână întru noi aşezământul Părinţilor ca o scânteie dumnezeiască, căci dorim a se păzi şi a rămâne nestricată; ca o dulceaţă şi ca îndulcire am aşezat şi canoane pentru ca nu cineva, dispreţuind cele bune şi neştiind rânduiala sau din lenevire şi fără osârdie, să afle ceva pricini şi să se apuce a strica acest aşezământ, zicând că nu au auzit a se cânta canoanele cele obişnuite de toţi şi că acestea acum s-au adăugat. Pentru cei ce cugetă şi se nevoiesc cu osârdie, această rânduială le este cu mult mai bună şi mai dulce decât slujbele ce se fac în mănăstiri.

Capitolul 303
Despre Tipicul de la Ierusalim

La mânăstiri şi la mai toate bisericile se face rânduiala Tipicului Ierusalimului, a Mânăstirii Sfântului Sava, pentru că această rânduială se poate face şi de un oarecare, de vreme ce s-a alcătuit de călugări şi de

multe ori se face în obşteştile vieţi fără cântări. Această rânduială este bună şi părintească şi dumnezeiescul Părintele nostru Sava a alcătuit-o luând-o de la cei dintre Sfinţi Eftimie şi Teoctist, iar aceştia de la cei mai dinainte de ei şi de la mărturisitorul Hariton. Tipicul Sfântului Sava după cum am înţeles (varvarii stricând locurile şi pierzându-le) l-a format cel dintre Sfinţi Părintele nostru Sofronie, Patriarhul sfintei cetăţi Ierusalim, şi după dânsul l-a înnoit iarăşi dumnezeiescul şi cuvântătorul de Dumnezeu Părintele nostru Ioan Damaschin.

Deci toate sfintele mânăstiri şi biserici urmând acestuia, afară de oarecare deosebiri rânduite după vremi la Biserica cea mare a Constantinopolului din rânduiala cea veche şi afară din bisericile cele mireneşti, pentru că cei din lume nu le pot săvârşi toate, că Psaltirea nu o zic decât la Sfintele şi mari Păresimi. Celelalte toate sfinte mânăstiri fac astfel precum am arătat mai sus.

Capitolul 304
Pentru Miezonoptică şi ce însemnează a toca

La miezul nopţii sau peste puţin lovind în toacă, în chipul trâmbiţei celei îngereşti de apoi, toţi se scoală din somn ca din moarte şi cad la pământ înaintea bisericii, în tindă, ca înaintea cerului, binecuvântând preotul, care închipuieşte pe Hristos, de la Care şi are preoţia, căci preotul trebuie să înceapă rugăciunile, dar şi acesta şi toţi de la Dumnezeu trebuie să înceapă rugăciunile, iar fraţii zicând: "Slavă Ţie, Dumnezeul nostru, Slavă Ţie", citesc cele obişnuite, căci întâi slavă trebuie să dăm lui Dumnezeu, şi apoi a zice celelalte.

Capitolul 305
Pentru ce atunci când nu este preot să înceapă, se zice: Pentru rugăciunile Sfinţilor Părinţilor noştri, şi aşa mai departe

Iar de nu va fi preot, cel mai mare dintre ceilalţi începe, sau şi chiar fiind singur cineva, numai nu zice: "Bine este cuvântat Dumnezeul nostru", pentru că nu are dar, ci "Pentru rugăciunile Părinţilor", cheamă pe Hristos să-l miluiască, smerindu-se întru Hristos, neîndrăznindu-se spre sine, chemând rugăciunile Părinţilor întru care se numără arhierei şi preoţi şi fiecare ceată a Sfinţilor, pe care-i numeşte şi Părinţi. După aceea cheamă pe Duhul Sfânt Cel ce săvârşeşte rugăciunile, ca să vină să Se sălăşluiască, să ne curăţească şi să ne mântuiască, căci nu vom şti pentru ce să ne rugăm dacă nu ne vom povăţui de Dumnezeiescul Duh, de vreme ce printr-însul

viețuim și printr-însul ne rugăm, cum zice Pavel: "Și cu Dânsul strigăm: Avva, Părinte". Apoi îndată zice: "Sfinte Dumnezeule", urmând îngerilor, și "Prea Sfântă Treime", pentru mila cea de la Treime și pentru cea întocmai laudă a îngerilor și mărturisire a Unuia Dumnezeu în Treime. După aceea, zice rugăciunea cea dată de Domnul Hristos, a cărei explicare o vom arăta, după putere, într-alt loc și pe care a explicat-o mai ales Dumnezeiescul Grigorie al Nyssei. Preotul zicând apoi rugăciune întru slavoslovie, adică: "Că a Ta este Împărăția", se zice "Doamne, miluiește" de douăsprezece ori, pentru cele douăsprezece ceasuri ale zilei și zice de trei ori "Veniți să ne închinăm Împăratului nostru Dumnezeu", precum cântă David. Atanasie cel Mare zice că aceasta să se zică la începutul rugăciunilor noastre, pentru că Împăratul nostru cel veșnic este numai Hristos împreună cu Părintele Său și cu Duhul, și închinându-ne arătăm că suntem robi, și zicem psalmii cei după tipic.

Capitolul 306
Pentru Psalmul al cincizecilea

Întâi zicem Psalmul al cincizecilea, căci acesta este psalmul mărturisirii și cere iertăciune cel ce a greșit, ca să nu depărteze de la dânsul pe Duhul Sfânt, ci mai vârtos să-L înnoiască prin smerenie și sfărâmarea inimii. Acest psalm îl zicem și la mai multe cântări, căci el spune de Adam și de tot neamul nostru, precum și de Biserica cea dintre neamuri, fiindcă Adam s-a omorât prin dulceața mâncării și prin neascultare, iar Biserica cea dintre neamuri, ca o necredincioasă mai înainte, ca ceea ce se lepădase de Dumnezeu, a făcut preacurvie, ucidere de suflet și omorâre. Iar fiind chemată cu mila lui Dumnezeu, s-a înnoit într-însa din destul de Duhul Sfânt.

Capitolul 307
Pentru psalmul "Fericiți cei fără prihană în cale"

După aceasta citim psalmul "Fericiți cei fără prihană în cale", cu stihuri cari pomenesc Împărăția lui Dumnezeu, dreptățile, mărturiile, cuvintele și legile. Acești psalmi îi zicem și la pomenirea Sfinților și la credincioșii cei adormiți, aducându-ne aminte de Sfinți și de calea Mântuitorului, căci numai Acesta este Cel fără prihană în cale și cei ce urmează Lui, și prin aceștia milostivim pe Dumnezeu și ne sfințim.

Capitolul 308

Pentru ce se citeşte seara şi dimineaţa Simbolul credinţei

Îndată după acestea zicem mărturisirea credinţei, după aşezământul cel părintesc. Prea Cuvioşii noştri Părinţi zic că îndată ce te scoli să proslăveşti pe Dumnezeu, şi după aceea să mărturiseşti credinţa, şi aceasta e credinţa, Sfântul Simbol.

Un oarecare din Prea Cuvioşi zice că se cade a mărturisi credinţa şi dimineaţa şi seara pentru că, de va veni moartea, să ne afle întru mărturisire. După Simbolul credinţei, se zice iarăşi "Sfinte Dumnezeule" şi "Tatăl nostru", căci trebuie să lăudăm Treimea la început, la mijloc şi la sfârşit, pentru că Aceasta este pricina tuturor şi printr-însa lucrăm toate şi întru toate ne săvârşim şi ne curăţim. Apoi zicând "Iată, Mirele vine în miezul nopţii", însemnăm că trebuie să facem Miezonoptica la miezul nopţii, şi "Doamne miluieşte" de patruzeci de ori zicând, aducem lui Dumnezeu ca o jertfă de zeciuială a zilelor şi a ceasurilor noastre, şi aceasta o facem la toate rugăciunile, cerând mai mult decât orice milă de la Dumnezeu, căci singur Acesta poate să ne miluiască, că vrednici de milă suntem noi cei ce am greşit, şi nu suntem vrednici a ne mântui de aiurea, decât numai cu mila lui Dumnezeu, nicidecum de la noi, neavând vreo îmblânzire, ci mai mult mâniind pe Dumnezeu prin cele ce lucrăm, grăim şi cugetăm, pentru care nu suntem vrednici a mulţumi, nici a proslăvi sau a cere, ci numai a zice "Doamne, miluieşte" şi a nădăjdui numai spre Milostivul Dumnezeu.

După "Doamne miluieşte", chemăm pe Maica lui Dumnezeu ca ceea ce este mai cinstită cu adevărat decât Serafimii, de vreme ce şi mai înainte de toţi aceasta e rugătoare, şi îndată preotul ca o pecete zice: "Dumnezeu să ne miluiască şi să ne blagoslovească", care rugăciune şi Moise după porunca lui Dumnezeu a dat a o zice Aaron; aceasta însă a scris-o mai arătat Dumnezeiescul Părinte David la Psalmi. După aceasta se aduce altă rugăciune Sfintei Treimi de către toţi, ceea ce este ca o mărturie. Aceasta o zicem în fiecare zi de trei ori: aici, la al treilea ceas şi la Pavecerniţă, care s-a cântat şi de cei de demult, precum şi la nevoinţele Marelui Mucenic Eustatie: "Stăpâne Dumnezeule Atotţiitorule, Doamne Fiule Unule Născut, Iisuse Hristoase, şi Duhule Sfinte", şi aşa mai departe.

Sfârşindu-se aceasta, se zice şi aceea ce este ca un mijloceas al Miezonopticii, precum fac unii la Ceasuri, cum şi alte rânduieli cu a lor osârdie şi socotcală a Părinţilor să fac. Cele aşezate sunt acestea, iar eu socotesc că această rugăciune se face pentru cei adormiţi întru Hristos.

Drept aceea zicem iarăşi după această rugăciune, "Veniţi să ne închinăm", doi psalmi, "Sfinte Dumnezeule" şi îndată troparele pentru cei adormiţi, "Doamne, miluieşte" de douăsprezece ori şi rugăciunea cea

pentru dânşii: "Pomeneşte, Doamne, pe cei ce întru nădejdea învierii..."; şi astfel se face sfârşitul, căci trebuie a pomeni şi pe cei morţi pentru că şi noi vom muri; şi mai cu seamă la miezul nopţii, pentru că nădăjduim în învierea morţilor, la care înviere ca dintr-un somn ne vom scula. Să ne rugăm dar pentru fraţii noştri cei după trup şi pentru toţi cei ce s-au dus din viaţă, căci aceasta este dragostea. După aceea se face pentru toţi rugăciunea cea de obşte, începând preotul şi toţi împreună cu el rugându-se pentru credincioşii împăraţi, pentru drept slăvitorii arhierei, pentru căpetenia părinţilor şi fraţilor şi pentru toţi fraţii noştri cei întru Hristos care au adormit în drept-slăvitoarea credinţă, căci de mare trebuinţă este a pomeni pe toţi la sfârşitul rugăciunilor, că toţi făcând pretutindenea aceasta, ne rugăm unii pentru alţii, şi într-acest chip, după cum a zis Fratele Domnului, ne va fi a ne tămădui şi a ne mântui vrând şi nevrând.

Rugăciunile cele de obşte le încheie preotul cel mai mare printr-aceasta: "Pentru rugăciunile Sfinţilor Părinţilor noştri", chemând pe Hristos Dumnezeul nostru a Se milostivi spre noi.

Capitolul 309
Pentru slujba Utrenici şi ce înseamnă a se deschide uşile cele dintâi ale bisericii, a intra înăuntru şi a tămâia

Într-acest chip s-a sfârşit cântarea Miezonopticii. Uşile bisericii se deschid, ca cerul, şi intrăm într-însa, cum am intra de pe pământ în cer, tot aşa atunci se vor răpi ai lui Hristos în nori, şi aşa pururea cu Domnul vom fi, căci tămâia este ca un nor închipuind pe Duhul, darea dumnezeiescului Dar şi bună mireasmă. Atunci îndată intră toţi: egumenul prin uşa cea împărătească, precum a intrat şi Hristos la noi prin uşa cea încuiată, prin Născătoarea de Dumnezeu, deschizându-ne nouă uşile Cerului, iar ceilalţi pe alături, ca aceia ce sunt sub aripile Lui şi robii Lui. Preotul din altar zice: "Binecuvântat este Dumnezeul nostru", ca un slujitor, binecuvântându-L pe Hristos, împreună cu al Său Părinte şi cu Duhul Sfânt, înaintea Scaunului şi a Sfinţilor Lui; şi toţi rostesc "Sfinte Dumnezeule" şi "Tatăl nostru", cântând Treimea împreună cu îngerii şi zicând rugăciunea cea rânduită. Pentru această rugăciune, care este "Sfinte Dumnezeule", bine este să zicem ceva, căci această rugăciune este făcută de Părinţii cei de demult. Drept aceea şi Biserica cântă totdeauna "Sfinte Dumnezeule" şi la Dumnezeiasca Liturghie şi la sfârşitul rugăciunilor; şi pe unii eretici care au adăugat unele la "Sfinte Dumnezeule" – îi dă anatemei. Biserica cântă această cerească cântare fiindcă s-a adeverit din cer prin copilul care s-a răpit. Deci această cântare "Sfinte Dumnezeule" şi celelalte rugăciuni ce se mai zic împreună, sunt o laudă Treimii. "Sfinte

Dumnezeule" este cântare îngerească şi cântare a lui David. Îngerii cântând: "Sfânt, Sfânt, Sfânt", iar David zicând: "Însetat-a sufletul meu de Dumnezeul cel tare, cel viu," care şi la Psalmul al cincizecilea zice: "Miluieşte-mă...". Deci această cântare propovăduieşte învederat Treimea ipostaselor şi unirea firii şi a puterii Treimii. Aşijderea şi "Prea Sfântă Treime, miluieşte-ne pe noi" arată Treimea şi unirea: "Doamne, curăţeşte...", arată pe Tatăl, "Stăpâne, iartă...", arată pe Fiul, şi "Sfinte, cercetează..." arată pe Duhul Sfânt.

Iar nedespărţirea Lor o arată când zice: "Pentru numele Tău." Bine zicem către Tatăl "curăţeşte", împăcându-ne prin Fiul; şi către Fiul "iartă", ca Cela ce s-a făcut ca noi, a răbdat pentru noi şi a pătimit de la oameni şi ca Cel ce este mâniat de noi, care ne-am îmbrăcat întru Dânsul cu Sfântul Botez şi cu Mirul, şi ne-am unit cu Cuminecătura şi cu celelalte. Şi pentru că a dat putere de a lega şi a dezlega şi ne-a învăţat a ierta. Iar către Duhul Sfânt: "cercetează", pentru că dă viaţă, îmblânzeşte şi ne întăreşte şi fără puterea şi Darul Lui nimic nu este întru noi. "Doamne miluieşte" propovăduieşte Treimea, căci Treimea este un Domn şi zicându-se de trei ori, arată asemenea Treimea şi o cheamă spre mila noastră. Apoi "Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh" şi aşa mai departe. Deci arătat este că aceasta este mărturisirea şi lauda Treimii, care I se cântă în veci.

Drept aceea zicem aceasta adesea, la începutul cântărilor şi la sfârşit. Iar "Tatăl nostru", măcar că se zice către Tatăl şi s-a dat de Fiul a se zice, însă Treimea fiind nedespărţită şi Unul numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, şi Dumnezeu fiind Tatăl Luminilor, al Fiului şi al Duhului Sfânt, Tatăl este în Fiul şi în Duhul şi Fiul şi Duhul în Tatăl, şi rugăciunea se zice spre Treime. Când zice Tată, pomeneşte şi pe Fiul şi pe Duhul. Şi Biserica mărturiseşte aceasta zicând: "Că a Ta este împărăţia şi puterea, a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh". Iar preotul cădeşte altarul, biserica şi pe toţi, de vreme ce toate sunt sfinţite, cinstindu-le ca pe nişte lucruri dumnezeieşti, iar pe cei ce stau înainte îi sfinţeşte.

Drept aceea, începând de la Sfânta Sfintelor, adică de la altar, cădeşte toate după rânduială. Tămâierea nu o face fiecum, ci însemnează că sfinţeşte şi o duce prin rugăciune lui Hristos, o pune înainte şi se roagă să se primească sus şi să se trimită nouă Darul Prea Sfântului Duh. Deci prin tămâiere luăm Darul Duhului; nimeni să nu se lenevească a tămâia când este vremea. Astfel, înconjurând toată biserica şi cele din afară, la sfârşitul rugăciunii "Tatăl nostru" vine la uşi şi făcând cruce cu cădelniţa, zice: "Că a Ta este Împărăţia...", pecetluind rugăciunea, precum a zis Hristos, şi slăvind Treimea. Apoi cădeşte pe egumen a doua oară, dându-i cinste ca lui Hristos; asemenea şi sfintele icoane cele de mijloc, şi intrând în altar stă înaintea Sfintei Mese ca înaintea Scaunului şi Sfântului Mormânt al lui Hristos. Cei din afară atunci zicând: "Întru numele Domnului,

binecuvintează, părinte", strigă cu cucernicie şi cu dragoste "Slavă Sfintei, Celei de o fiinţă, făcătoarei de viaţă, nedespărţită şi întru tot puternică Treime, totdeauna, acum şi pururea"; binecuvântând mai înainte de toată cântarea pe pricinuitorul şi Stăpânul tuturor, pe Unul în Treime Dumnezeu, pune începătură cântărilor, El fiind începătură şi sfârşire tuturor. Astfel zicându-se "Amin", adică adevărat, şi ca şi cum s-ar zice "aşa să fie", toţi tăcând, arată tăcerea şi cucernicia cea dumnezeiască pe care o au îngerii întru cele înfricoşate ale lui Dumnezeu. Unul din cei ce stau acolo şi sunt rânduiţi, purtând chipul îngerului celui trimis de Dumnezeu, începe cântarea îngerilor, care s-a cântat la Naşterea Domnului, pe care întâi a cântat-o numai un înger arătându-se păstorilor, şi îndată mulţime de oaste cerească arătându-se au cântat: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu...", care este începătura cuvântării de mărire pe care au adus-o îngerii la mântuirea noastră.

Drept aceea şi aici unul începe aceasta şi o zice de trei ori întru slava Prea Sfintei Treimi: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu..."; şi de două ori iarăşi zicând "Doamne, buzele mele vei deschide", iarăşi a treia oară întru cinstea Treimii zice: "Doamne, cât s-au înmulţit cei ce mă necăjesc", şi ceilalţi şase psalmi ai Utreniei, făcând slavoslovenie la fiecare trei psalmi, întru lauda Treimii, când şi preotul se face solidar celor ce se zic, aducând rugăciunile cele de dimineaţă prin sine lui Dumnezeu, căci cu preoţia se săvârşesc toate. Deci îndată preotul face rugăciunile cele de dimineaţă înaintea lui Dumnezeu; după sfârşitul celor şase psalmi zice ecteniile rugându-se pentru toţi şi se aprind toate făcliile, pentru cuvântul ce zice: "Slava lui Dumnezeu a strălucit pe ei", adică peste păstori, şi se cântă cântarea "Dumnezeu este Domnul", după asemănarea îngerilor celor ce au grăit cu mărire. Foarte cu cale este a zice: "Dumnezeu este Domnul şi S-a arătat nouă", Cuvântul lui Dumnezeu, ce S-a întrupat; Bine este cuvântat Cel ce vine însuşi ca un Dumnezeu cu trupul, întru numele Domnului, al Părintelui Său şi întru al Său. Astfel, dacă este sărbătoare se cântă troparele sărbătorii, iar de este pomenirea vreunui sfânt, cele ale sfântului. De vreme ce firea omenească s-a săvârşit prin Cel ce S-a întrupat, este cu cale de a se face noaptea închipuirea Naşterii şi a arătării Mântuitorului celei după trup, de vreme ce noaptea S-a născut. Pentru că şi Isaia zice: "Celor ce şedeau întru întuneric şi în umbra necunoştinţei Lumină mare s-a arătat".

Drept aceea şi cei din lumea aceasta, ce suntem ca într-o noapte, aşteptăm la miezul nopţii să vie iubitul Mire al sufletelor noastre, Care ne iubeşte pe noi. Astfel de aici înainte se zic stihurile Psaltirii şi la trei psalmi se face slavoslovie, cu "Aliluia". Prin "Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh", slăvindu-se Treimea, iar prin "Aliluia", întruparea Cuvântului, pentru că "Aliluia" se tâlcuieşte: "Vine Dumnezeu", care înseamnă venirea

Lui pe pământ, şi cea mai dinainte, care prin trup cu sărăcie a fost, şi cea mai de apoi pe care iarăşi o aşteptăm cu slavă din cer, Şi se citesc cuvinte dumnezeieşti întru învăţătura tainei şi întru lauda sfinţilor celor ce se prăznuiesc, că şi la acel veac ce va să fie vor fi slăvite cu cântare tainele lui Dumnezeu şi mai ales ale Întrupării; sau împreună cu dânsele şi laudele celor ce s-au nevoit pentru Dânsul, precum se face şi la cântările de biruinţă, şi cei ce s-au nevoit pentru Împăratul propovăduindu-se, se încununează, precum zice Sfântul Ioan Gură de Aur.

Iar după citire se cântă şi Polieleul, care este cântare de biruinţă şi spune minunile lui Dumnezeu şi mai cu seamă ieşirea noastră din Egiptul păcatului, întoarcerea sufletelor noastre de la rătăcire la credinţa lui Hristos, slobozirea noastră de la Faraon şi de la egipteni, adică de la diavolul şi de la draci, călătoria noastră cea bună din marea ispitelor lumii, pe uscatul vieţii celei tari şi neînvăluite, ce o facem cu Puterea lui Dumnezeu, cu răbdarea scârbelor, ca şi cu un toiag cu puterea Crucii fiind întăriţi, cu Botezul. Polieleul mai însemnează izbăvirea din necazurile acestei lumi ca din răutăţile pustiei, care necazuri le pătimim lenevindu-ne a face poruncile lui Dumnezeu şi cârtind înaintea lui Dumnezeu, măcar că ne hrănim cu Pâinea Vieţii mai presus decât cu mana şi ne adăpăm cu apa Sângelui celui din coasta lui Hristos; şi izbăvirea Bisericii de Diocliţian, Maximilian, Iulian şi ceilalţi tirani păgâni, ca de Amalec, Sihon şi Og, căzând împărăţia celor necredincioşi împreună cu tirania drăcească, de la care sfinţii într-această viaţă aveau scârbă şi ispitele cele de multe feluri. Însemnează încă Polieleul ieşirea din ispite şi osteneli şi sălăşluirea la pământul făgăduinţei şi la moştenirea cerească, prin Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care ne va fi şi dătător de moştenire şi moştenire, şi ne va despărţi de necredincioşi, ne va duce la Ierusalimul cel ceresc şi ne va da preoţia şi jertfa cea vie, ca un Arhiereu Mare, va tocmi Împărăţia ca un singur Împărat, şi Împărăţia Lui nu va avea sfârşit.

Iar după cântările acestea se cântă şi alţi psalmi aleşi anume, care se cuvin praznicului sau sfinţilor celor ce se prăznuiesc, fiind psalmii propovăduirii minunilor lui Dumnezeu; şi astfel se citeşte Evanghelia, care întăreşte toate, săvârşeşte şi arată tainele, arătându-ne taina printr-însa; stranele se potrivesc şi prin Canoane se cântă cele de biruinţă.

Capitolul 310
Pentru cele nouă cântări ale Canonului

Drept aceea se cântă şi toate cântările cele ce s-au cântat mai înainte de către Sfinţii Părinţi. Cea dintâi cântare este a lui Mariam, sora lui Moise, la trecerea lui Israel. A doua este a lui Moise, după trecerea pustiei. A treia

este a Anei proorocița, după dezlegarea stârpiciunii, rugăciunea de mulțumire pentru nașterea lui Samuel, întru închipuirea Bisericii ce mai înainte era stearpă, întrecând după făgăduință și născând mai apoi preoți, ca pe Samuel, prin preoți, împărați, ca pe David, și pe cei dintr-însul, pe apostoli, pe arhierei și printr-înșii pe împărății creștinilor. A patra este a lui Avacum, care a văzut pe Dumnezeu venind de la Teman, din muntele cel umbrit, adică de la răsărit, pe Soarele cel neapus, pe Hristos din Fecioară. A cincea este a lui Isaia, care mai înainte a vestit minunea: "că, iată, Fecioara va lua în pântece și va naște", pe Emanuel, și a propovăduit celelalte ale Iubitului Fiu și învierea din morți. A șasea este a lui Iona, care a închipuit mai înainte, prin chit, pe Cel de trei zile îngropat și înviat. A șaptea este cântarea celor trei tineri către Dumnezeu, care n-au ars în cuptor, întru închipuirea dumnezeieștii întrupări. A opta este cuvântarea de mărire a lor, adusă împreună cu toată zidirea, arătând aievea cunoștința a toată lumea despre Dumnezeu Cel ce S-a pogorât și în cuptor i-a răcorit, în chipul prea Sfântului Botez. Iar a noua este a proorociei lui Zaharia despre Fiul, la nașterea fiului său Ioan Botezătorul, care după chemare era începătură și mergător înaintea Darului. Cântarea a noua, mai ales să zic, este a celei alese și uneia fără prihană, Prea Sfânta și Prea Curata Născătoare de Dumnezeu și Prea Slăvită Maria, fiind cântare proorocească, de Dumnezeu cuvântătoare, sfințită și fericită mai mult decât toate, ca ceea ce este, zic, despre nașterea cea fără bărbat, cu care naștere Cel ce S-a născut dintr-însa ne-a primit pe noi, Israelul cel nou, precum s-a făgăduit lui Avraam.

Deci, aceste nouă cântări în fiecare zi le cântă Biserica prin canoane, ca pe niște cântări de biruință și de mulțumire întru cea întreită închipuire a prea Dumnezeieștii Treimi. La aceste canoane face trei stări, cinstind cu aceasta Treimea, zicând preotul ecfonisul la sfârșitul fiecăreia din cele trei, cântând.

Capitolul 311
Pentru sedelne

Deci șezând, cântă sedealna, pe de o parte pentru puțină odihnă a trupului, iar pe de altă parte arătând că și șezând trebuie să lăudăm pe Dumnezeu. Căci atunci, pentru învățătura de obște, se citește vreun cuvânt al sfinților pentru sărbătoare.

Capitolul 312
Pentru condac şi icos

După a şasea cântare, preotul asemenea zicând ecfonisul, se zice condacul ca o lăudare a sărbătorii. alcătuită dintr-un tropar şi cel ce se cheamă icos, adică casă, ca unul ce cuprinde întru sine toate cuvintele sărbătorii sau viaţa fiecăruia dintre sfinţi şi care se sfârşeşte, ca şi condacul, în puţintică cântare. Atunci se citeşte Sinaxarul sau pentru sărbătoare sau pentru sfinţii cei ce s-au sfârşit într-acea zi, cuprinzându-se bunătăţile pe scurt despre cei ce se serbează, cât şi despre ceilalţi, lăudând pe fiecare dintr-înş i în versuri iambice, iar după a opta cântare, la începutul celei de a noua, măreşte pe Născătoarea de Dumnezeu, care este mai presus decât toţi sfinţii şi căreia Dumnezeu i-a făcut în adevăr măriri minunate, ca Cel ce S-a născut dintr-însa şi a arătat-o mai presus decât Heruvimii şi decât Serafimii, la care începere cântă şi laudele Ei. Iar la sfârşitul cântării a noua, preotul laudă cu ecfonisul Treimea, împreună cu îngerii.

Capitolul 313
Pentru svetealnă

Svetealna se zice înaintea Laudelor, ca şi cum s-ar zice: "Trimite Lumina Ta ca o luminătoare." Astfel se zic Laudele, chemând toată zidirea pe îngeri împreună cu toate făpturile spre lauda lui Dumnezeu, Celui ce le-a făcut, şi toate lucrurile lui Dumnezeu mărturisindu-le că sunt făcute cu Cuvântul şi cu Duhul. Căci zice: "El a zis şi s-au făcut, El a poruncit şi s-a zidit"; şi cuvântul care zice: "a zis" zice pentru Cuvântul, iar care zice: "a poruncit", zice pentru lucrarea Duhului Sfânt. După cântările Laudelor şi după "Slavă... Şi acum", se săvârşeşte doxologia cea mare întru cinstea Treimii. Aceasta este care s-a zis şi la începutul slujbei, adică: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu", însă acum se cântă mai desăvârşit, cântându-se de toţi împreună, ca o taină care s-a arătat în toată lumea, şi nu numai păstorilor, ci şi tuturor neamurilor. Drept aceea, şi zice: "Lăudămu-Te, bine Te cuvântăm, închinămu-Te Ţie, mărimu-Te, mulţumimu-Ţi pentru Slava Ta". Că plin e Cerul şi pământul de slava Lui. De a cui? De a Celui în Treime Dumnezeu. Drept aceea binecuvintează Biserica zicând: "Doamne, Cerescule Împărate, Dumnezeule Părinte Atotstăpânitorule, Doamne Fiule, Unule născut, Iisuse Hristoase, şi Duhule Sfinte". Iată cele trei Feţe propovăduite întru o Dumnezeire; că a zice: "lui Dumnezeu întru cei de sus" şi "cântămu-te", se arată unirea, iar cu numărul se arată Feţele. După aceea cântă luminat şi întruparea Cuvântului, zicând: "Doamne

Dumnezeule, Mielușelul lui Dumnezeu", de la Isaia și de la Botezătorul, pentru Patimă și junghiere; "Fiul Părintelui", de la Evanghelie, "Cel ce ridici păcatul lumii, miluiește-ne pe noi, Cel ce ridici păcatele lumii, primește rugăciunea noastră", după Isaia; "Cel ce ședi de-a dreapta Tatălui, miluiește-ne pe noi", după Evanghelie; iar "primește și miluiește", după David; "Că Tu ești unul Sfânt, Tu ești Unul Domn Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl, Amin", după Pavel; "În toate zilele bine Te voi cuvânta și voi lăuda numele Tău în veac și în veacul veacului", după David. Celelalte cuvinte sunt de rugăciune și proorocești.

Capitolul 314
Pentru "Sfinte Dumnezeule"

Aceasta este cea mai de apoi cântare îngerească, care este și pecete a toată cântarea, că numai către Unul Dumnezeu în Treime se zice: "Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi". Iar această cântare, precum am zis și mai înainte, este compusă dintâi de Părinți și se numește doxologie mare, precum am zis. Tot creștinul să învețe aceasta, și în fiecare zi dimineața și seara să o înalțe lui Dumnezeu, pentru că este mărturisire și grăire de mărire a Sfintei Treimi a Unuia Dumnezeu. Ea este cântarea întrupării, a socotinței, a Răstignirii, a Înălțării Unuia din Treime Dumnezeu Cuvântul și rugăciune de mulțumire în toate zilele și nopțile, cerând a ne păzi fără păcat și a fi întru noi mila lui Dumnezeu (precum nădăjduim). Și scăparea noastră fiind Domnul, prin întrupare să ne miluiască pe noi cei ce împreună cu David zicem: "Miluiește-mă" și: "Tămăduiește sufletul meu, că am greșit Ție". Acestea sunt cuvinte de spovedanie; asemenea și: "către Tine am scăpat", scăparea tuturor, precum și "învață-mă să fac voia Ta, că Tu ești Dumnezeul meu", Tatăl împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt. Drept aceea mai zice: "Că la Tine este izvorul vieții", adică Duhul Sfânt , "întru Lumina Ta", adică în Duhul acesta, "vom vedea Lumină", adică pe Fiul. "Tinde mila Ta celor ce Te cunosc" Dumnezeu adevărat, pe Tatăl împreună cu Cuvântul și cu Duhul, prin întruparea Fiului. Drept aceea, îndată zice cântarea cea de trei ori sfântă.

Capitolul 315
Ce înțeles are cântarea "Sfinte Dumnezeule"

Această cântare, precum știm de la Isaia, o cântă îngerii într-acest chip: "Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot, plin este cerul și pământul de slava

Lui". Înțelesul acesteia, după cum au explicat-o Atanasie și alții, este acesta: Sfânt Părintele, Sfânt Fiul, Sfânt Duhul Sfânt; iată cele trei Fețe; "Domnul Savaot", iată unirea Dumnezeirii, a firii și a slavei. Pentru aceea zice de trei ori Sfânt, pentru cele trei Fețe, și o dată Domnul, pentru o Dumnezeire, și "plin e cerul și pământul de slava Lui", pentru cunoștința lui Dumnezeu Celui de trei ori Sfânt al Sfintei Treimi, care cunoștință s-a dăruit neamurilor din Dumnezeiasca întrupare, prin îngeri și prin Apostolii lui Hristos. "Slava Lui" o zice pentru că una este slava Treimii, una puterea, voia, mișcarea și lucrarea, și Unul Dumnezeu în Treime.

Capitolul 316
Cu ce socotință s-a așezat "Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi"

Pentru aceasta și Părinții din început luând de la îngeri acest "Sfânt, Sfânt, Sfânt" și de la David care cântă pe Dumnezeu în Treime zicând: "Însetoșat-a sufletul meu către Dumnezeu cel tare, cel viu", așezând bine cu aceasta cântarea de trei ori sfântă. Iar "miluiește-ne", tot de la acest David au luat-o întru rugăciune. Drept aceea zice "Sfinte" de la îngeri și "Dumnezeule" de la David. Asemenea și "Sfinte tare": "Sfinte" de la îngeri și "tare" de la David; "Sfinte fără de moarte", "Sfinte" de la îngeri, "fără de moarte", schimbând zicerea lui David de "viu" prin "fără de moarte"; și "miluiește-ne pe noi" iar de la dânsul, pentru că acesta a grăit cu Duhul Sfânt, și Mântuitorul mărturisește aceasta zicând: "Zis-a David întru Duhul Sfânt". Și așa după socotință pentru Tatăl se zice "Dumnezeule", că El este izvorul și rădăcina Dumnezeirii, pricinuitorul Fiului și al Duhului; iar pentru Fiul se zice: "tare", pentru că este și braț al Părintelui și putere cu Ipostas, căci zice Pavel: "Hristos, Puterea lui Dumnezeu și Înțelepciunea lui Dumnezeu"; iar pentru Duhul se zice: "care învie"; și că Dumnezeu fiind tare, tare-i este puterea, și fiind viu pururea, este nemuritor cu viața.

Capitolul 317
Împotriva lui Petru Cnafeul

La această de trei ori sfântă cântare ereticii au adăugat ceva prin nebunia lor și mai cu seamă un oarecare hulitor, Petru Cnafeul, vrând să adauge la cântarea Treimii celei fără de patimă: "Cela ce Te-ai răstignit pentru noi", ceea ce a fost hulă foarte mare, căci Treimea este fără patimă, necuprinsă și fără trup, iar Dumnezeu Cuvântul, Care singur S-a întrupat,

unul din nedespărţita Treime, n-a pătimit cu Dumnezeirea, ci cu trupul, rămânând Dumnezeirea Lui fără patimă şi nerăstignindu-se, precum fierul fiind ars, bătându-se şi pătimind, nu pătimeşte împreună cu dânsul şi focul, care nici se schimbă, nici se preface, ci mai mult luminează şi arde focul, precum zice Dumnezeiescul Vasile. Acest eres a aprins Bisericii în multă vreme ispite arzătoare, dar cu puterea lui Dumnezeu s-au stins prin minune prea slăvită în iubitorul de Hristos Constantinopol, şi iată cum: împărăţind Teodosie cel Tânăr, făcând Biserica Litania s-a răpit un copil din mijloc şi văzând şi iarăşi pogorându-se, zicând că îngerii astfel cântă: "Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi"; şi pe când zicea şi se pogora a murit. Iată că Biserica a luat această cântare nu numai de la prooroci, ci şi de la fiii săi, prin Duhul Sfânt. Şi Treimea Dumnezeu a mărturisit că aceasta este cântarea îngerilor dată de Dumnezeu a se cânta Treimii. Drept aceea Biserica, luând aceasta mai vârtos de la Dumnezeu, Care a contenit atunci îndată şi clătirea pământului cu îndreptarea cântării, o cântă pururea împreună cu îngerii în toată vremea rugăciunilor şi mai vârtos cu Dumnezeiasca viersuire la doxologia cea mare de la sfârşitul Utreniei şi la Sfânta Liturghie. Deci doxologia cea mare se cântă astfel în fiecare zi de sărbătoare şi la pomenirile sfinţilor celor ce se serbează; iar în celelalte zile, după rânduiala Tipicului, căci aceasta se zice şi de unul şi de altul întru umilinţă, şi apoi: "Sfinte Dumnezeule", pentru care bine este a vă spune vouă care întrebaţi, pe scurt.

Capitolul 318
Pentru "Sfinte Dumnezeule" şi pentru rugăciunea "Tatăl nostru", a doua explicare

Această rugăciune se zice şi la începutul şi la mijlocul fiecărei slujbe şi de multe ori la sfârşit, căci această rugăciune se aduce numai Dumnezeului nostru Cel în Treime şi îşi are începutul din cântarea îngerească, iar sfârşitul în rugăciunea cea dată de Mântuitorul, adică "Tatăl nostru". Deci rânduiala rugăciunii o ştiţi, iar înţelesul îi este acesta: că zice de trei ori "Sfinte Dumnezeule" pentru ca să se laude de trei ori Sfânta Treime, precum am zis.

Capitolul 319
Pentru "Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh" şi cine a compus aceasta

Întru slava acestei Sfinte Treimi s-a compus o altă cântare de Sfinţii Părinţi (precum zic oarecare), de Meletie şi de Flavian, cei dintre Sfinţii Patriarhi ai Antiohiei. "Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh şi acum şi pururea şi în vecii vecilor, Amin". Aceasta s-a compus cu dreaptă slăvire, împotriva lui Arie şi Sabelie. "Slavă" s-a zis împotriva arienilor, căci una este slava Sfintei Treimi, pentru că Treimea este întru o fiinţă; "Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh" este împotriva lui Sabelie, acela care a zis cu hulă că Sfânta Treime ar fi o Faţă; "şi acum şi pururea" şi aşa mai departe, pentru că Treimea este tot aceeaşi pururea şi neschimbată şi că slava Treimii este acum şi pururea şi totdeauna va fi. După aceea rugăciunea "Prea Sfântă Treime, miluieşte-ne pe noi" este şi aceasta de la Părinţi şi întâi se arată cele trei Feţe împreună, căci una le este fiinţa, puterea şi dumnezeirea, şi Treimea este nedespărţită. Numărul Feţelor este pentru deosebire, a Tatălui: "Doamne, curăţeşte păcatele noastre"; a Fiului: "Stăpâne, iartă fărădelegile noastre"; a Sfântului Duh: "Sfinte, cercetează şi vindecă neputinţele noastre"; şi iarăşi arătând unirea celor trei zice: "pentru numele Tău". Tatăl se numeşte Domn pentru că şi Fiul este Domn şi Duhul este Domn pentru o fiinţă, de vreme ce una este a fi Domn a câte trei, şi Treimea este numai un Domn.

Fiul se numeşte Stăpân, pentru că şi Tatăl şi Duhul Sfânt stăpâneşte pe toţi, şi Duhul se zice Sfânt, că Sfânt este şi Tatăl şi Fiul. Iar "Doamne, miluieşte-ne pe noi" este de la David, şi "curăţeşte păcatele noastre" este glasul vameşului de la Sfânta Evanghelie. Iar "iartă fărădelegile noastre" este din Evanghelie, de la "iartă-ne nouă datoriile noastre", de la Prooroci şi de la Părinţi. Iar "cercetează şi vindecă neputinţele noastre" este din Evanghelie şi din psalmi; şi "pentru numele Tău", iarăşi din psalmi. Apoi "Doamne, miluieşte-ne" de trei ori este pentru Sfânta Treime; căci Sfânta Treime este un Domn, de vreme ce şi zice "Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot"; şi de trei ori se zice pentru Sfânta Treime, şi îndată iarăşi: "Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, pentru că una este slava Treimii, şi apoi rugăciunea cea de la Mântuitorul, al cărei înţeles, pe cât ne va sta în putinţă, îl vom arăta pe scurt.

Capitolul 320
Explicare pe scurt a rugăciunii "Tatăl nostru"

"*Tatăl nostru*" se zice pentru că El este Făcătorul nostru, făcându-ne din nefiinţă şi pentru că ne este Tată după Dar, prin Fiul Său Cel după fire, Care s-a făcut ca şi noi.

"*Carele eşti în ceruri*", pentru că Se odihneşte între sfinţi, fiind Sfânt, precum scrie: "Mai sfinţi decât noi sunt îngerii care sunt în ceruri şi mai curat este cerul decât pământul". Drept aceea şi Dumnezeu mai cu seamă este în ceruri.

"*Sfinţească-se numele Tău*". De vreme ce eşti Sfânt, sfinţeşte numele Tău şi în noi şi ne sfinţeşte, ca fiind ai Tăi, să sfinţim numele Tău, şi ca un sfânt propovăduind, să fii şi prin noi proslăvit, iar să nu se hulească pentru noi.

"*Vie Împărăţia Ta*". Fii Tu împărat peste noi, prin lucrurile cele bune, iar nu vrăjmăşul Tău, prin lucrurile răutăţii. Şi să vie Împărăţia Ta în ziua cea de apoi, căci pe toţi îi vei împărăţi chiar şi pe vrăjmaşii Tăi, şi Împărăţia Ta va fi veşnică, precum este. Aceasta va fi pentru cei vrednici, care vor fi gata pentru vremea aceea.

"*Fie voia Ta precum în cer şi pe pământ*". Fă-ne pe noi ca pe îngeri, astfel ca, precum voia Ta este întru dânşii, să fie şi întru noi şi să se lucreze şi de noi şi să nu fie voia noastră cea cu patimi şi omenească, ci a Ta, cea fără patimă şi sfântă. Şi de vreme ce ai unit cele de pe pământ cu cele cereşti, să fie cele cereşti şi întru noi aceştia de pe pământ.

"*Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi*". Acesta se înţelege că, cu toate că am cerut lucrul cel ceresc, dar fiind muritori, cerem pâinea care este spre întărirea fiinţei noastre, ca nişte oameni, ştiind că şi aceasta este de la Tine şi că numai Tu eşti cel ce nu ai trebuinţă, dar noi avem trebuinţă şi spre Tine nădăjduim, însă cerând pâine, iar nu cele ce nu ne trebuiesc, şi anume trebuinţa noastră cea de astăzi, de vreme ce avem poruncă să nu ne îngrijim pentru cea de mâine, pentru că Tu eşti Cel ce ne porţi grija astăzi şi mâine şi ne vei purta pururea. Prin această pâine se înţelege şi Pâinea cea vie şi cerească, adică Prea Curatul Trup al Cuvântului celui viu, pe care cel ce nu o va mânca nu va fi viu nicidecum. Aceasta este pentru paza fiinţei noastre, ca ceea ce întăreşte şi sfinţeşte trupul şi sufletul. Cel ce nu o mănâncă n-are viaţă în sine, iar cel ce o mănâncă viu va fi în veci.

"*Şi ne iartă nouă datoriile noastre precum iertăm şi noi datornicilor noştri*". Aceasta este cunoştinţa întreagă şi puterea dumnezeieştii Evanghelii, căci Cuvântul lui Dumnezeu a venit în lume şi S-a întrupat şi apoi Şi-a vărsat Sângele, ca să ierte fărădelegile şi păcatele noastre. Pentru aceasta a dat Tainele spre iertarea păcatelor şi a învăţat şi a poruncit

zicând: "Dacă veţi ierta, se va ierta"; şi fiind întrebat de Petru câte în zi va ierta celui ce va greşi, a zis: "până de şaptezeci de ori câte şapte", ceea ce se înţelege necontenit. Şi pe cel ce se roagă îl pune judecător, că dacă se va împăca, împăca-se-va şi cu el Dumnezeu şi dacă va ierta, ierta-se-va. Şi cele ce arătăm către fratele nostru, toate se aduc către Dumnezeu, căci aşa a voit Stăpânul (Hristos), căci toţi suntem întocmai cu firea, toţi împreună robi şi toţi greşim, puţine iertând şi multe luând, şi oamenilor dând iertare şi de la Dumnezeu iertându-ne.

"*Şi nu ne duce pe noi în ispită*" se zice pentru că sunt mulţi ispititori, plini de pizmuire şi pururea vrăjmaşi, şi multe sunt ispitirile: de la draci, de la oameni, de la trup şi din nesocotinţa gândului. Aceste ispite sunt la toţi, şi la cei nevoitori şi la cei leneşi; ele se întâmplă şi dreptilor, dar lor le sunt spre cercare şi-şi au plata, pentru care aceştia mai vârtos trebuie să aibă răbdare, pentru că sufletul este osârdnic, iar trupul slab. Sunt şi alte ispite, adică: dacă nu vei băga în seamă pe fratele tău, dacă-l vei supăra, dacă-l vei scârbi şi dacă vei defăima cele dumnezeieşti şi le vei neîngriji. De aceea, în câte greşim lui Dumnezeu şi fratelui, cerem să ne miluiască pentru acelea şi să nu intrăm în ispită, că şi noi am miluit şi am iertat. Dacă este cineva drept, să nu se nădăjduiască într-aceasta, că e drept, căci a se smeri, a milui şi a ierta, aceasta va să zică a fi drept.

"*Ci ne izbăveşte pe noi de cel viclean*". Aceasta se zice pentru că cel viclean este vrăjmaş şi al lui Dumnezeu, şi al nostru, purtându-se neprieten, ostenitor şi cu tulburare, şi împotriva lui noi suntem neputincioşi, căci el este de o fire mai subţire, mai deşteptată şi vicleană, aflând multe, împletind şi căutând totdeauna meşteşugiri asupra noastră. Şi de nu ne vei scoate Tu, Care eşti Făcătorul şi Stăpânul tuturor, şi chiar al însuşi vicleanului diavol şi al celor dimpreună cu el, precum şi al îngerilor şi al nostru, cine ar putea să ne izbăvească? Că precum am zis, n-avem putere a ne lupta cu cel fără de trup şi aşa de pizmăreţ, înşelător şi pururea viclean fiind.

Însuţi, dar, izbăveşte-ne de dânsul, că a Ta este Împărăţia şi puterea în veci, amin. Pentru că cine ar supăra sau ar scârbi pe cei ce se stăpânesc de către Tine, Dumnezeule şi Stăpânul tuturor, Care stăpâneşti şi pe îngeri? Sau cine ar sta împotriva puterii Tale? Nimeni, de vreme ce i-ai făcut pe toţi şi-i păzeşti. Sau cine ar grăi împotriva slavei Tale? Sau cine ar cuteza împotriva slavei care înconjoară marginile? Căci plin este cerul şi pământul de Dânsul, şi Acesta este mai înainte decât cerul şi decât îngerii, că Tu singur eşti pururea şi veşnic şi slava este a Ta: a Tatălui, a Fiului şi a Sfântului Duh, precum şi împărăţia şi puterea în veci, amin. Adică Tu eşti Împărat puternic şi preaslăvit cu adevărat şi mărturisit în veci.

Aceasta este explicarea lui "Sfinte Dumnezeule" şi a sfintei rugăciuni "Tatăl nostru". Şi această rugăciune trebuie să o ştie neapărat tot creştinul

care crede drept şi să o zică către Dumnezeu sculându-se din somn, ieşind din casă, mergând la Sfânta Biserică, înaintea mâncării, după mâncare, seara şi la culcare, pentru că această rugăciune cuprinde toate: Sfinte Dumnezeule, Tatăl nostru, mărturisirea lui Dumnezeu, lauda Lui, smerenia, mărturisirea păcatelor, cererea iertăciunii, nădejdea celor ce vor să fie, cererea trebuinţei, lepădarea celor ce sunt afară de trebuinţă, nădăjduirea la Dumnezeu, rugăciune pentru a nu cădea în ispită, izbăvirea de vicleanul, a face voia lui Dumnezeu, a fi fiul Lui şi a se învrednici Împărăţiei Lui. Pentru aceea, Biserica face această rugăciune de multe ori în zi şi în noapte.

Iată dar că şi pentru aceasta am arătat pe cât mi-a stat în putinţă. Să zicem acum, cu ajutorul lui Hristos, şi pentru sfârşitul Utreniei.

Capitolul 321
Pentru ce cerem milă la toate rugăciunile şi înaintea a toată rugăciunea

După doxologie cea mare sau în locul aceleia în zilele de rând, după "Sfinte Dumnezeule" şi după "Tatăl nostru", se zice de către preot ectenia în care se cere de la milostivul Dumnezeu întâi mila Sa spre noi, zicând: "Miluieşte-ne pe noi, Dumnezeule, după mare mila Ta", şi aşa mai departe. Căci nu se cade a cere altceva fără numai a ne milui, pentru că nu avem îndrăzneală nici cutezare a ne socoti că nu greşim şi a cere ca şi cum am aduce ceva. Drept aceea, ca nişte păcătoşi şi osândiţi, nu putem îndrăzni a zice nimic altceva către Înduratul nostru Stăpân, pe care cu atâtea L-am scârbit şi Îl scârbim pururea, încât şi preotul şi poporul nimic nu au a zice decât numai: "Miluieşte-ne". Preotul zice: "Miluieşte-ne pe noi, Dumnezeule, după mare mila Ta, rugămu-ne Ţie auzi-ne şi ne miluieşte". Va să zică: nu suntem vrednici a fi auziţi şi miluiţi, şi de aceea ne rugăm: auzi-ne şi ne miluieşte. Preotul zicând: Rugămu-ne Ţie şi auzi-ne, stă ca un rugător, iar poporul se roagă: "Doamne, miluieşte-ne". Că aceasta este iubirea Ta de oameni cea mare, ca să miluieşti. Trebuie dar să facem această rugăciune "Miluieşte-ne". De aceea preotul zice mai înainte altă rugăciune: "Domnului să ne rugăm", iar cei ce stau înainte, arătând că aceasta este rugăciunea, zic "Doamne, miluieşte", cu care arată că ei lucrează împreună cu preoţii, de vreme ce rugăciunea dreptului care se face poate mult. Vezi cunoştinţa şi rânduiala cea cu smerenie a Bisericii? În ce chip tocmeşte şi uneşte cu Dumnezeu prin pocăinţă şi prin smerenie pe fiii ei?

Dar nu cunoaştem, fraţilor, nici simţim cele grăite, ci numai din obicei le grăim cu buzele şi ne grăbim să scuturăm deasupra noastră rugăciunea

ca o greutate, iar alţii, lenevindu-ne, nu zicem nici "Miluieşte-ne", nici nu avem mintea aţintită la cele grăite. Însă nu dobândim nici milă. Ia aminte, dar, cele ce sunt ale Bisericii, atât tu, frate, cât şi tot dreptslăvitorul.

Clericul: Iau seama, părinte sfinte, şi minunându-mă de cele spuse, mă înspăimântez foarte, căci învrednicindu-ne unor Daruri ca acestea, care sunt mai presus de noi, n-avem nicidecum simţire pentru dânsele.

Arhiereul: Să ne înţelepţească pe noi Domnul, Cel ce dă omului cunoştinţă, să ne întărească şi să ne miluiască. Însă ia seama cum ne învaţă şi ne îndeamnă la aceasta Biserica, la Vecernie, de seara, şi la Sfânta Liturghie, zicându-ne: "Să zicem toţi, din tot sufletul şi din tot cugetul nostru, să zicem". Şi atunci şi celelalte le zicem.

Capitolul 322
Ce înseamnă "cu înţelepciune" şi "să luăm aminte" şi "înţelepciune drepţi"

"Să zicem toţi" şi celelalte sunt pentru aducerea aminte şi pentru învăţătură, precum şi "înţelepciune" şi "să luăm aminte". "Înţelepciune drepţi" va să spună cu înţelepciune staţi toţi, pentru că cele ce se zic şi se fac sunt cu înţelepciunea lui Dumnezeu şi sunt ale înţelepciunii lui Dumnezeu celui viu. De vreme ce începătura înţelepciunii este frica de Dumnezeu, să fim cu înţelepciune, să vedem şi să ascultăm cu cucernicie şi să luăm aminte de noi cu frica lui Dumnezeu; să stăm drepţi cu înţelepciune şi cu cunoştinţă şi cu gândirea.

Iată dar că şi cele ce par a fi mici ale Bisericii ţi le-am făcut cunoscute.

Clericul: Cunosc, părinte, şi mă minunez.

Arhiereul: Nu te minuna, căci Biserica este a înţelepciunii lui Dumnezeu şi ipostatnică, care Înţelepciune înşişi şi-a zidit casă pentru acest Dumnezeiesc trup al Ei şi a chemat la cunoştinţă pe cei fără minte. Drept aceea şi acelea ale ei care se văd a fi mici sunt pline de înţelepciune şi cât s-ar părea de mici unora cu atât sunt mai mari în cunoştinţă, pentru că ceea ce se pare oamenilor a fi nebun al lui Dumnezeu, este mai înţelept decât al oamenilor; şi ce e slab e mai tare. Una şi dreaptă este înţelepciunea lui Dumnezeu cea vie şi într-însa sunt vistieriile înţelepciunii şi ale cunoştinţei.

Iar după rugăciunea ectenici sunt cererile şi plecarea capetelor, plecând toţi capetele şi stând în tăcere, ceea ce însemnează prea multa cucernicie ce

suntem datori lui Dumnezeu şi arătare cum că suntem robi. Deci de la singurul Domn şi Sfânt, Care locuieşte în cele înalte ale slavei, Care priveşte pe toţi, Căruia am plecat şi sufletele împreună cu trupurile, preotul cerând, cerem şi noi dumnezeiasca binecuvantare, iertarea păcatelor celor de voie şi celor fără de voie şi darea bunătăţilor celor pământeşti şi celor cereşti. Preotul atunci sculându-se ca cum ar fi întărit de Dumnezeu şi ridicându-se împreună cu poporul şi mulţumind, zice: "Că Ţie se cuvine a ne milui şi a ne mântui pe noi". Apoi face sfârşitul, şi iarăşi zice: "Înţelepciune", pentru ca să ascultăm rugăciunea pe care voieşte să o zică şi care este aceasta: "Cel ce este binecuvântat, Dumnezeul nostru, totdeauna". Aceasta este din cartea lui Moise, însemnând ceea ce este de-a pururea şi neschimbarea lui Dumnezeu, zicându-se de Însuşi Dumnezeu: "Eu sunt Cela ce sunt" şi "Cela ce este Acela m-a trimis"; de aceea toţi cheamă pe ceea ce este mai cinstită decât Heruvimii, pe Născătoarea de Dumnezeu, ca pe aceea care se roagă pentru toţi, zicând preotul: "Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, ajută-ne nouă"; şi mai pe urmă "Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh" zicând-o cei ce stau de faţă, întru lauda Sfintei Treimi, iar preotul face sfârşitul prin rugăciunea care se numeşte şi otpust, adică slobozire, căci nimeni nu are voie ca, lăsând dumnezeieştile cântări, să plece fără binecuvântarea preotului.

Drept aceea, precum a început cântările acesta, tot acesta face şi sfârşitul, săvârşind rugăciunile.

Capitolul 323
Pentru rugăciunea otpustului (sfârşitul)

Sfârşitul (otpustul) nu e nimic altceva decât chemarea Celui ce a venit cu trupul pentru noi. Deci preotul cheamă pe Hristos adevăratul nostru Dumnezeu (precum zice Ioan ucenicul Lui – "Acesta este Dumnezeul cel adevărat şi viaţa cea veşnică"), prin rugăciunile Prea Sfintei Sale Maici din care S-a întrupat şi ale tuturor sfinţilor Lui. Semnul bunătăţii Sale celei desăvârşite este a Se întrupa şi a-Şi câştiga Maică, a-Şi face sfinţi pe cei care i-au plăcut Lui, spre a ne milui şi a ne mântui, căci noi de sine nu avem nimic, ci numai pentru că El S-a făcut om pentru bunătatea Sa, şi dintre noi şi-a făcut Maică şi sfinţi. Astfel, îndată săvârşim pomenirea pentru răposaţi: ctitori, părinţi şi fraţi ai noştri, rudenii şi prieteni, pentru care suntem datori. Pe aceştia trebuie a-i pomeni pentru că şi noi dintr-înşii suntem şi împreună cu dânşii vom fi într-o ceată şi precum Mântuitorul a pătimit şi a murit pentru cei vii, aşa şi pentru cei morţi. Dintr-aceasta se dobândeşte mult folos atât pentru noi, cât şi pentru cei care îi pomenim. Această pomenire se face şi după cântarea întâiului ceas.

Capitolul 324
Pentru întâiul ceas

Cântarea întâiului ceas se face sau îndată după sfârşitul Utreniei, fiind sărbătoare, sau odată cu Utrenia, şi apoi se face otpustul, căci după cum am zis mai sus întâiul ceas se cântă odată cu Utrenia. Deci zicem: "Veniţi să ne închinăm Împăratului nostru Hristos", de trei ori, căci Acesta este singurul şi veşnicul nostru Împărat, precum este din fire singur Stăpân împreună cu Tatăl şi cu Duhul, şi stăpânia şi tirania diavolului o a surpat şi pe noi ne-a slobozit din întuneric şi de la moarte. După aceea se zic şi trei psalmi întru cinstea Treimii, după cum s-a zis de David dimineaţa, cuprinzând mulţumirea lui Dumnezeu, ca să vie asupra noastră dumnezeiasca Lui strălucire şi să îndrepteze lucrurile noastre, umplându-ne de tot binele şi gonind de la noi tot răul. După psalmi zicem troparele care au iarăşi acelaşi înţeles, şi un tropar către Maica lui Dumnezeu, Cea plină de Dar, propovăduind-o împreună cu îngerii: Cer, ca pe aceea care a răsărit Soarele dreptăţii, Rai, ca pe cea ce a născut pe Hristos, Pomul vieţii, şi Fecioară, ca aceea care a rămas pururea Fecioară. Aceasta se cuvine a se zice atunci, pentru că răsare soarele cel văzut şi pentru că Raiul este spre răsărit. După aceea se zice rugăciunea: "Sfinte Dumnezeule" şi "Tatăl nostru", căci nu se poate a nu se pomeni aceasta în toată vremea.

Capitolul 325
Pentru ce la fiecare ceas şi la celelalte slujbe zicem: "Doamne, miluieşte" de patruzeci de ori

Zicem "Doamne, miluieşte" de patruzeci de ori, pentru sfinţirea întregii noastre vieţi, căci zeciuiala celor trei sute şaizeci şi cinci de zile dintr-un an sunt cele patruzeci de zile întru care sunt Părăsimile; şi când zicem în fiecare vreme a rugăciunii "Doamne, miluieşte" de patruzeci de ori, zicem pentru curăţirea nespuselor noastre păcate din toată ziua şi tot ceasul.

Drept aceea, după "Doamne, miluieşte", zicem rugăciunea cea mai trebuincioasă pururea: "Cela ce în toată vremea şi în tot ceasul...", cuprinzând toate şi fiind pentru toate ale noastre: pentru suflete, pentru trupuri, pentru cugete, pentru gânduri, pentru lucruri şi, în sfârşit, pentru toate, ca să se sfinţească şi să se izbăvească de toată ispita, a se păzi şi îngrădi de sfinţii îngeri şi a fi întru cunoştinţa slavei lui Dumnezeu, adică să dobândească aievea Lumina cea neapropiată şi Darul lui Dumnezeu, Care este binecuvântat în veci, amin. Deci pe Născătoarea de Dumnezeu o

cântăm ca pe o mai cinstită decât Serafimii, şi preotul zice rugăciunea cea dată de Aaron pentru popor, care este arătată şi de David: "Dumnezeule, milostiveşte-te", şi îndată rugăciunea cuvenită întâiului ceas: "Hristoase, Lumina cea adevărată", şi astfel preotul face sfârşitul.

Capitolul 326
Pentru celelalte ceasuri: cel de-al treilea ceas, cel de al şaselea ceas şi cel de al nouălea ceas, împreună cu cel dintâi ceas

Deci această slujbă a ceasului întâi, a ceasului al treilea şi a ceasului din urmă se cântă tot într-un fel, cu osebiţi psalmi obişnuiţi şi cu tropare, zicându-se "Sfinte Dumnezeule" înaintea ceasului al treilea, după ce binecuvintează preotul, şi "Doamne, miluieşte" de douăsprezece ori, care şi la ceasul din urmă şi la Pavecerniţă şi la Utrenie se obişnuieşte a se aduce rugăciuni ca aceasta, precum s-a zis, către Sfânta Treime. "Doamne, miluieşte" de douăsprezece ori se zice pentru cele douăsprezece ceasuri ale zilei şi pentru cele douăsprezece ceasuri ale nopţii, pentru sfinţirea şi curăţirea noastră de păcatele ce facem în aceste ceasuri, precum şi în fiecare ceas; se zice de patruzeci de ori "Doamne, miluieşte" pentru pricinile ce am vorbit.

Capitolul 327
Pentru psalmii ceasului al treilea, al şaselea şi al nouălea

Deci la fiecare ceas: întâi, al treilea, al şaselea şi al nouălea, zicem: "Veniţi să ne închinăm" de trei ori, pentru Sfânta Treime, şi trei psalmi care se cuvin la acel ceas, pentru cinstirea Treimii şi pentru cunoştinţa tainei ce s-a făcut într-acel ceas. Precum la ceasul întâi se zic psalmii care pomenesc dimineaţa şi dumnezeiasca Luminare din strălucirea Soarelui celui văzut, aşa şi la ceasul al treilea se zic psalmii cu care pomenesc vicleşugul iudeilor şi şiretenia lor asupra lui Hristos; iar cel mai de apoi fiind psalmul al cincizecilea, pomeneşte venirea dumnezeiescului Duh. Psalmii ceasului al şaselea arată năvălirea iudeilor şi că au cerut sufletul Domnului, ca să-l omoare pe El, de vreme ce la al şaselea ceas L-au răstignit şi L-au scârbit cu ocări şi batjocoriri şi L-au vrăjmăşit cu mânie, şi pentru că s-a făcut cutremur pe pământ şi l-a acoperit pe el întunericul, şi celelalte. Cei de pe urmă psalmi însă pomenesc ajutorul cel de la Tatăl când se scârbea, căci zice: "Cel ce locuieşte într-ajutorul Celui de sus" şi arată biruinţa asupra iadului, că călca peste aspidă şi peste vasilisc. Psalmii ceasului din urmă arată mântuirea noastră cea prin moartea lui Hristos şi

prin omorârea Sfântului Său Trup şi că Dumnezeu este viu, deşi a murit cu Trupul pentru noi, căci S-a făcut jertfă şi folosire celor vii şi celor morţi din iad, care erau la locul plângerii, şi a făcut pe pământ bună voire, a întors robia noastră, a iertat fărădelegile noastre şi întorcându-Se ne-a înviat, a veselit poporul Său cu Învierea Lui, a zis "Pacea, Mila şi Adevărul s-au întâmpinat şi s-a plecat din cer Dreptatea"; şi de vreme ce Hristos a sfărâmat cu moartea pe moarte, pământul va da roada sa, adică pe cel înviat cu trupul. Iar psalmii cei mai de pe urmă: "Pleacă, Doamne, urechea Ta", însemnează toate acestea şi că Cel ce s-a răstignit şi a murit pentru noi este Prea Cuvios şi fără păcat, Îndurat, mult Milostiv şi Adevărat, Care a dat stăpânirea şi semn bun Fiului celui ce S-a născut din roaba Sa, Maica lui Dumnezeu; şi Crucea şi învierea Lui prin care s-au ruşinat vrăjmaşii.

Deci zice troparele şi celelalte şi mai pe urmă, precum am zis, rugăciunile care sunt după cuviinţa fiecărui ceas. Iar Vecernia se face astfel: să ştie că mai înainte de aceasta, împreună cu ceasul al treilea şi cu al şaselea se cântă şi obedniţa, ceea ce dovedeşte buna rânduială şi cunoştinţă drept slăvitoare şi mare a Bisericii, căci dacă s-ar citi slujbele Bisericii fiecare după urmarea ceasurilor, adică ceasul întâi la ceasul întâi, ceasul al treilea la ceasul al treilea şi celelalte asemenea, s-ar pricinui oarecare lenevire şi mâhnire mai ales în sufletele cele ce nu sunt desăvârşite. Dumnezeieştii noştri Părinţi, dar, îndemnaţi de Duhul Sfânt s-au gândit bine şi au aşezat a se face slujbele Bisericii împreună una după alta la vreme orânduită, adică ceasul întâi cu Utrenia, ceasul al treilea şi al şaselea cu Obedniţa şi ceasul din urmă cu Vecernia. Cu chipul acesta a ridicat lenevirea şi mâhnirea, înţelepţeşte.

Capitolul 328
Cum că toate slujbele s-au orânduit a se face în trei timpuri, pentru cinstea Treimii şi ca să nu ne lenevim

Drept aceea s-a orânduit a se face neîncetat toate slujbele în trei timpuri sau părţi, întru slava şi cinstea Dumnezeieştii noastre Treimi Celei mai presus de fiinţă. În timpul sau partea întâi după miezul nopţii până dinspre ziuă s-a orânduit a se face trei slujbe întru propovăduirea slavei Treimii, care slujbe sunt: Miezonoptica, Utrenia şi ceasul întâi, care, deşi este deosebit, se zice împreună cu Utrenia, fără a se număra singur în cele şapte Laude. Al doilea timp sau parte orânduită este după al treilea ceas din zi, când se cântă slujba ceasului al treilea, ceasul al şaselea şi Obedniţa, care de asemenea sunt întru cinstea Treimii. Orânduiala Obedniţei nu se împreună cu cele şapte Laude, se cântă pururea cu ceasul al şaselea sau cu

ceasul al nouălea, deşi este deosebit; despre aceasta vom vorbi în curând. Al treilea timp sau parte se face la sfârşitul zilei, zicându-se ceasul al nouălea, Vecernia şi Pavecernița. Şi această slujbă fiind despărțită în trei şi cântându-se unele cu altele tot într-o vreme, însemnează Treimea. Trei sunt timpii zilei şi ai nopții, şi trei sunt şi Laudele fiecărei vremi. Deci cu cele trei timpuri urmează Biserica marelui Daniel, care s-a rugat lui Dumnezeu în fiecare zi de trei ori, după cum este scris în "vedenie". Săvârşirea celor trei slujbe în fiecare zi, din cele trei vremi, urmează celor nouă cete care sunt cu numărul în trei întreiri şi neîncetat laudă pe Dumnezeu.

Capitolul 329
Pentru slujba Obedniței

Slujba Obedniței însemnează închipuirea Sfintei Liturghii, când se cântă fără Liturghie, iar când se face Liturghia, o săvârşeşte înainte, precum cântă din început doi psalmi, având laudă către Dumnezeu şi pomenind bunătățile Lui cele către noi şi mai ales cele pentru întruparea Cuvântului: "Binecuvintează, suflete al meu, pe Domnul" şi "Laudă, suflete al meu, pe Domnul". Apoi se zice cântarea întrupării: "Unule născut, Fiule".

Capitolul 330
Explicarea pe scurt a Fericirilor

Apoi se zic Fericirile cele de la Mântuitorul, care ne arată pe Domnul Cel ce este singur fericit şi a sărăcit în adevăr pentru noi, blând şi smerit cu inima, singur drept şi flămând şi însetoşat de dreptate, pe care o lucrează Milostivul, Înduratul şi Singurul curat cu inima, Sfântul şi Nespurcatul, făcător de pace, începătorul de pace, însuşi Pace, Fiul lui Dumnezeu cu firea, Cel gonit în adevăr pentru dreptate, ocărât şi batjocorit, pârât prin minciuni, pătimind pentru noi, pentru slava Părintelui Său şi pentru mântuirea noastră, având bucurie şi veselie negrăită şi mărturisind pe cei ce au urmat Lui ca fericiți. Aceşti fericiți sporesc din treaptă în treaptă şi se arată a fi săraci şi blânzi pentru Hristos, trecând la milă, iar de la milă la curăția sufletului; şi dintr-aceasta spre a iubi pe vecinul şi a îngriji pentru pacea lui, apoi se suie la desăvârşita dragoste a lui Dumnezeu şi sunt prigoniți pentru că râvnesc adevărul şi dreptatea, pătimesc mai multe încă, sunt batjocoriți pentru credință, sunt prigoniți pentru slavoslovie şi, clevetiți fiind, rabdă pentru Dânsul. Drept aceea, pătimind se bucură şi se

vor bucura şi se vor veseli atunci când va fi plata lor în ceruri. Deci aceste Fericiri se zic ca o învăţătură a Mântuitorului şi ca o Evanghelie, în loc de Apostol şi Evanghelie. După aceea cântă de trei ori dumnezeiasca cuvântare a tâlharului de pe Cruce şi rugăciunea prin care a aflat Raiul. Deci mai pe urmă zic cele ce cântăreţii zic la Liturghie afară: cântarea îngerilor "Sfânt, Sfânt, Sfânt" şi Mărturisirea credinţei şi "Slăbeşte, lasă", ca să ni se ierte nouă toate păcatele. Rugăciunea cea învăţată de Mântuitorul, "Tatăl nostru", la al cărei sfârşit se zic troparele zilei şi "Doamne, miluieşte" de patruzeci de ori, după rânduiala slujbei. Apoi îndată se zic psalmii cei de mulţumire de toate cele de la Dumnezeu şi de cele ce sunt pentru hrană: "Bine voi cuvânta pe Domnul" şi "Înălţate-voi, Dumnezeul meu". După aceea, dându-se anafura spre sfinţirea noastră, se face sfârşitul.

Capitolul 331

Pentru Vecernie şi cum că trei slujbe se încep din Altar şi iar în Altar se sfârşesc, Utrenia, Liturghia şi Vecernia

Cântarea Vecerniei se săvârşeşte ca şi a Utreniei, mai luminat şi mai cu nevoinţă. Vom zice iarăşi că în ficcare zi se aduc Sfintei Treimi trei doxologii întru mărturisirea şi slava Ei, începându-se din Altar şi săvârşindu-se de preot iarăşi în Altar. Şi acestea sunt: Utrenia, Taina Tainelor sau Sfânta Liturghie şi Vecernia. Fiecare dintre credincioşi este dator să asculte negreşit aceste slujbe, şi pentru celelalte să aibă grijă pe cât îi va sta în putinţă. Deci preotul zicând în altar "Bine este cuvântat Dumnezeu", ca înaintea lui Dumnezeu în cer, zice unul: "Veniţi să ne închinăm" de trei ori, pentru cucernicia şi înţelegerea celor ce vor să zică. Dacă este zi de rând se zice tot psalmul "Binecuvintează, suflete al meu, pe Domnul", psalm care binecuvintează pe Domnul, arată toată facerea zidirii şi mulţumeşte de toate, căci urmează neapărat ca sfârşindu-se ziua, să mulţumim pentru toate. Iar dacă este zi de sărbătoare, se citeşte până la "deschizându-Ţi Tu mâna", şi atunci toţi cântă luminat, slavoslovind la fiecare stih Treimea care este făcătoarea tuturor. Preotul însă zice ectenille şi lăudând cu ecfonis se citesc şi ceilalţi psalmi din Psaltire, precum se citesc şi cei de la Utrenie, dacă este zi de rând, pentru că Psaltirea fiind rânduită între laudele lui Dumnezeu, trebuie a se sfârşi în toată săptămâna, iar în Paresimi de două ori, spre mai multa noastră osteneală, spre slava lui Dumnezeu şi pentru milostivirea Lui către noi.

Capitolul 332

Cum că cei dintâi trei psalmi ai Psaltirii se înţeleg pentru Domnul

Dacă este zi de sarbătoare mare, după lauda Treimii, care se face după ce se zice "deschizându-Ţi Tu mâna", se cântă cei dintâi trei psalmi ai Psaltirii, care se cuvin mai cu seamă Domnului, căci făcându-se Cuvântul lui Dumnezeu Însuşi om, cu adevărat unul a fost fericit Bărbat care n-a păcătuit şi este pomul vieţii, ne-a dat pe noi ca roadă multă, căci am crezut într-Însul, trăieşte fără a se usca, căci este fără de moarte, şi pe noi, care suntem pururea înfloriţi şi roadă a Lui, nu ne leapădă ca pe nişte frunze, iar pe cei păgâni şi pe draci îi va vântura ca praful. Împăraţii şi domnii care s-au întărâtat asupra Lui, i-a batjocorit biruindu-i, iar El s-a făcut Împărat al Bisericii şi este Fiul lui Dumnezeu, pe neamuri le-a luat moştenire, a cuprins marginile pământului şi este Păstor puternic. Vrăjmaşii Lui şi cei ce-L batjocoreau şi-L goneau s-au înmulţit şi-L omoară pe Cruce, iar El, pătimind cu trupul, era împreună cu Tatăl, fiind cu Dumnezeirea fără patimă, s-a arătat folositor şi slava noastră şi, deşi a adormit, murind, dar ca din somn s-a sculat.

Drept aceea zice: "Scoală-te şi mă mântuieşte, Dumnezeule, că Tu ai sfărmat pe toţi vrăjmaşii mei"; şi de la Domnul este mântuirea şi binecuvântarea Ta cea prin Cruce este peste noi, poporul Tău cel credincios. Iar după psalmi, preotul mulţumind după obicei zice ectenia cea mare şi slăvind Treimea cu ecfonis se cântă "Doamne, strigat-am" cu ceilalţi psalmi, aducându-se ca unii ce sunt făcuţi pentru seară şi ca o tămâie simţitoare, începându-se din altar în toată biserica, pentru slava lui Dumnezeu şi dându-se nouă spre sfinţire, căci prin laudă ni se dăruieşte de la Dumnezeu dumnezeiescul Dar.

Deci fiindcă am ajuns aici, trebuie să zicem după putinţă şi pentru ecteniile care se zic, adică ectenia cea mare şi cea mică, despre rugăciunea cea cu dinadinsul, adică: "Miluieşte-ne pe noi, Dumnezeule" şi despre cererile cele mai de pe urmă, adică: "Să plinim rugăciunile noastre". De vreme ce acestea se zic de preot şi de diacon în toată vremea tainei şi la Sfânta Liturghie, urmează să avem cunoştinţă de aceasta cât se va putea mai mult şi să nu socotim despre dânsele fiecum. Să arătăm dar întâi pentru ce acestea se numesc ectenii, adică împăciuiri, şi sinapti adică împreunătoare. Se numeşte dar astfel, întâi pentru că cere pacea de la Dumnezeu între dânşii, după aceea fac rugăciune împreunată pentru toţi, zicând preotul: "Bine este cuvântat Dumnezeu", după cum se cuvine a-L propovădui întâi şi a-L lăuda ca pe un pricinuitor şi dătător de tot binele. Apoi zice: "Cu pace Domnului să ne rugăm", arătându-ne printr-aceasta pacea pe care am făcut-o cu Dumnezeu în credinţa cea dreaptă şi în

cunoştinţă, pentru că aceasta este pacea cu Dumnezeu: a avea pace cu toţi şi a sta fără mânie şi fără cugete, precum zice Pavel, ridicând mâini curate, şi precum a zis Mântuitorul: "Când staţi de vă rugaţi, iertaţi orice aveţi asupra cuiva" şi: 'Pace las vouă" şi "Pace vouă", ceea ce trebuie a fi noi mai înainte de toate şi pentru că mai ales cu pace se cade a ne ruga. Drept aceea, îndată zice la început "Cu pace Domnului să ne rugăm", de vreme ce zice: "De nu veţi ierta voi, nici Părintele vostru nu va ierta vouă păcatele voastre", şi că pacea cea adevărată este de la Dumnezeu care Se împacă cu noi şi ne dă mântuire după mila Lui.

Apoi adaugă zicând: "Pentru pacea de sus şi pentru mântuirea sufletelor noastre". Că Dumnezeu dacă Se va uita cu blândeţe şi Se va împăca cu noi, ne va şi mântui. Deci zicând "Pentru pacea a toată lumea", se roagă pentru pacea tuturor, căci şi aceasta se dă pentru cea de la Dumnezeu şi pentru noi, care ne gătim cu totul pentru pace. Iată cât de trebuincioasă este pacea, pentru că pentru dânsa S-a pogorât Dumnezeu. Mai zice încă: "Pentru buna stare a sfintelor lui Dumnezeu Biserici". Aceasta se zice pentru pacea ce trebuie să fie în credinţă şi pentru vieţuirea cea bisericească. Ceea ce zice apoi: "Pentru unirea tuturor", asemenea se reduce la credinţa cea dreaptă, la dragoste şi în petrecerea cea iubitoare de Dumnezeu. Sfânta Biserică pomeneşte şi pe cei ce intră într-însa, pentru buna întocmire, pentru a iubi bunăcuviinţa casei lui Dumnezeu, pentru a fi în unire şi cucernicie şi pentru ca să aducem din cele ce luăm de la Dumnezeu. Pe Arhiereu îl pomeneşte ca pe cel ce este izvorul Preoţiei şi a toată creştinătatea, pe preoţi, ca pe cei ce sunt împreună lucrători ai Sfintelor Taine, pe diaconii cei întru Hristos, ca pe nişte slujitori ai Tainei, pe tot clerul ca pe nişte slujitori ai cântărilor şi ai celeilalte bune întocmiri, iar pe popor, ca pe cel credincios şi unit preoţilor cu credinţa şi viaţa, sfinţindu-se printr-înşii. Iată dar ceea ce se cheamă: "Sinapti" adică împreunare, fiindcă pe toţi îi aduce într-una, precum s-a rugat Mântuitorul. Împreună cu poporul a împreunat şi pe împăraţi şi pe cei mari şi oştirea, de vreme ce sunt pentru toţi, dar pe aceştia îi pomeneşte şi deosebit, numai dacă vor fi dreptslăvitori.

Vezi că şi aici şi la rugăciunile cele din taină ale Sfintei Liturghii şi la pomelnice şi la rugăciunea cea mai de pe urmă, care se cheamă a Amvonului, Biserica pomeneşte mai întâi pe arhierei, pe preoţi, pe diaconi, pe tot clerul şi apoi pomeneşte pe împăraţi. Aceasta este hotărâre dumnezeiască, căci cel ce dă sfinţenie se cinsteşte înaintea celor ce se sfinţesc, fiindcă cel mai mic se binecuvintează de la cel mai mare. Nu ştiu la unii în ce chip s-a schimbat de tot rânduiala, arătându-se cei hirotoniţi în mai mică treaptă decât mirenii, fără a fi de rânduială mai de jos, ci fiind siliţi la aceasta ca şi într-altele de unii, nebăgând în seamă cele dumnezeieşti. Deci Biserica, păzind porunca lui Pavel, se roagă pentru

împăraţi şi pentru cei ce sunt în dregătorii, mai cu seamă acum când aceştia sunt creştini, pentru ca să fie Dumnezeu cu dânşii şi să le supună pe vrăjmaşi, ca şi noi să petrecem viaţă liniştită şi fără ceartă, păzind cu cinste drept-slăvitoarea credinţă. Iar de vreme ce avem trebuinţă de pază, precum ne rugăm pentru domnii cei ce ne păzesc, asemenea să ne rugăm şi pentru cetatea care ne păzeşte, şi pentru dragoste să ne rugăm, şi pentru celelalte cetăţi, precum asemenea şi pentru toate oraşele şi satele, căci nu locuim numai în cetăţi, ci şi în oraşe şi sate. Fiindcă ne rugăm să se păzească cetăţile pentru cei ce locuiesc într-însele, să ne rugăm şi pentru cei ce cu credinţă locuiesc într-însele, pentru că nu trebuie să ne rugăm şi pentru cei necredincioşi. Având trebuinţă şi de cele ce ne ţin trupurile, care şi acestea, ca şi noi, sunt de la Dumnezeu, ne rugăm "Pentru buna linişte a văzduhului, pentru sănătatea trupurilor, pentru înmulţirea roadelor pământului, pentru cele trebuincioase hranei şi pentru vremi cu pace", pentru că aceste vremi paşnice sunt de trebuinţă vieţii petrecerii noastre, căci tulburările sunt de supărare şi de stricăciune, şi iarăşi pentru că multe se întâmplă între cei vii şi viaţa e de multe feluri, iar meşteşugul şi întâmplările asemenea sunt de multe feluri. Deci Biserica rugându-se pentru toţi împreună, zice: "Pentru cei ce umblă pe ape, pentru cei ce călătoresc" adică se duc pe uscat, "pentru cei bolnavi" şi pătimesc orice fel de boală, pentru cei ce se ostenesc şi pe cei care sunt în nevoi şi pe cei ce sunt în robie, împreunându-i, se roagă pentru mântuirea lor. Iată dar că Biserica urmează lui Hristos şi poartă grijă de toţi; pentru aceea această rugăciune se cheamă Sinapti, adică împreunătoare.

Deci după ce cheamă pe toţi la rugăciunea cea din porunca Apostolului, se întoarce şi tinde către Domnul, Care poate da toate, şi zice: "Apără, mântuieşte", că Tu eşti folosirea noastră a celor neputincioşi şi pieriţi; "Mântuieşte", că Tu eşti Mântuitorul celor aflaţi în primejdie şi celor deznădăjduiţi; "miluieşte", că nimic n-ai de la noi de nu vei milui, Milostive, şi păzeşte-ne, căci mulţi sunt cei ce ne împresoară şi ne necăjesc, Tu Singur poţi să ne păzeşti pe noi Dumnezeule cu Darul Tău, nu din lucrurile noastre, nici din rugăciunea noastră, căci suntem necuraţi şi ale noastre sunt necurate, ci numai cu Darul Tău, care Dar ales este întruparea Unuia Născut, care se numeşte şi Har, cu acesta preotul făcând pe Dumnezeu milostiv. Iar dacă zice diaconul acestea, preotul porunceşte înăuntru, prin rugăciunea cea de taină, să ne dăm lui Dumnezeu şi recunoaşte lucrul de mântuire şi minunat, căci zice: "Prea Sfântă, Curată" şi celelalte, lăudând cât se poate pe Prea Mărita Născătoare de Dumnezeu şi lăudând-o împreună cu toţi sfinţii. Iată că rugăm pe cea dintâi dintre sfinţi, dătătoare de sfinţire, solitoarea cea de obşte şi dumnezeiescul organ prin care ne-am mântuit, împreună cu toţi cei sfinţiţi printr-Însa, ca pe ceia ce sunt din firea noastră şi poartă grijă de noi şi pot s-o facă, ca unii ce s-au

luptat pentru slava lui Dumnezeu; sau pomenindu-i noi pe ei care ne pomenesc pe noi, ca unii ce suntem datori pe noi înşine a ne da lui Dumnezeu, şi unul pe altul, precum avem şi poruncă a ne iubi unul pe altul şi toată viaţa noastră, ca una ce ni se dă de Dumnezeu.

Şi cele ce avem noi în viaţă, precum gândurile, cuvintele, faptele, sufletele şi trupurile noastre, să le dăm lui Hristos Dumnezeu, Celui ce S-a jertfit pentru noi; să ne aducem pe noi jertfă vie Aceluia Care s-a dat pe Sine nouă, şi noi înşine pe noi cu totul să ne aducem şi să ne încredinţăm Celui ce Şi-a pus sufletul pentru noi şi S-a dat pe sine spre hrană, poartă grijă de noi, ne iubeşte, ne mântuieşte şi singur ne este Mântuitor, pentru că fără Dânsul nu putem fi, sau vieţui, sau gândi sau lucra cu totul ceva; nici pe cel dat Lui nu poate cineva a-l răpi din mâinile Părintelui Său, iar mâinile sunt înseşi braţele, Fiul şi Duhul Sfânt. Iată dar că această rugăciune pentru cei ce pricep este de mare folos şi mai desăvârşită decât toate. Drept aceea, la celelalte cereri, cei ce stau înainte zic numai "Doamne, miluieşte", chemând dumnezeiasca milă, iar aici zic "Ţie, Doamne" adică Ţie, Hristoase Dumnezeule, ne dăm pe noi, căci această dare a noastră lui Dumnezeu este totdeauna de trebuinţă a o mărturisi prin cuvinte, arătând credinţa cea dreaptă către Hristos şi darea noastră prin credinţă la Dânsul, Cel care ne uneşte pe noi cu Dumnezeu, ne dă ajutorul Lui, ne aşază împreună cu Sfânta Maică a Cuvântului şi cu sfinţii, şi solirea lor cea pentru noi o face a o asculta Dumnezeu. A se săvârşi în faptă acest lucru din partea noastră este foarte de trebuinţă şi a o săvârşi prin lucruri este: a crede drept, a vieţui creştineşte, în curăţie, adevăr şi dreptate şi a ne îndeletnici cu rugăciunea, pentru că noi suntem daţi lui Dumnezeu, sfinţiţi cu Tainele şi dăruiţi Lui cu mărturisirea; şi ca nişte daţi lui Hristos şi cumpăraţi de Dânsul, nimic altceva nu suntem datori a lucra decât numai ale lui Hristos; pentru aceasta, adică pentru a ne da lui Dumnezeu, pomenesc toţi sfinţii şi pe Mântuitorul, şi această dare întâi El a făcut-o atunci când a voit să ne primească, dându-ne pe noi Tatălui, că a zis: "Păzeşte-i pe ei întru numele Tău şi sfinţeşte-i pe ei cu adevărul Tău", şi celelalte, iar Adevărul El este.

Săvârşind preotul acestea, cu ecfonisul săvârşeşte lauda Treimii zicând: "Că Ţie se cuvine", adeverind cele mai sus zise cu dumnezeiasca cuvântare şi cu slavoslovie şi mărturisind că ne vor fi nouă acestea de la Dumnezeu; iar cântările troparelor sau luminândele care se zic împreună cu stihuri, dacă este Duminică le pune pe zece stihuri pentru săvârşirea numărului, iar la serbarea vreunuia din sfinţi, pe opt stihuri, pentru cea de a opta şi necontenita zi întru care vor fi ai lui Dumnezeu pururea, acum însă fiind cu duhurile împreună cu Hristos. Pe fiecare zi le pune pe şase stihuri, pentru sfinţi, care sunt mai presus de simţiri, care sunt cinci, şi de două ori trei însemnând Treimea, cântându-se acele cântări de amândouă părţile.

Aceste cântări sunt ori pentru Înviere ori pentru altă sărbătoare sau pentru sfântul care s-a întâmplat în aceea zi. La stihul cel din urmă se împreună stranele, arătând unirea a toată lumea, care s-a făcut prin Mântuitorul. Drept aceea, plecându-se împreună către altar, zice: "Că s-a întărit mila Ta spre noi", arătând mântuirea neamurilor cea întru Hristos şi că din mila Lui a pătimit pentru noi şi cu Crucea Lui dând putere şi biruind, ne-a adunat întru Sine.

Apoi iarăşi împreună cântă: "Slavă... şi acum", cuvântând cu mărire nedespărţită Treimea cea nedespărţită şi pe Fecioara, Maica lui Dumnezeu, pentru mărturisirea întrupării Celui ce S-a întrupat dintr-Însa şi pentru multa şi puternica ei solire.

Capitolul 333
Ce însemnează vohodul Vecerniei, ce însemnează a se pleca preotul, a se ridica şi a intra în altar

Atunci şi preotul face vohodul, ieşind din altar cu capul descoperit, cu cădelniţa şi cu tămâie, plecându-se în mijlocul bisericii, rugându-se, apoi ridicându-se şi însemnând cu mâna şi cu tămâia şi suindu-se iarăşi în altar. Cu aceasta se arată că Unul născut, Fiul lui Dumnezeu, pogorându-Se până la noi din cruzurile cerului, iarăşi la cer S-a înălţat şi pe noi ne-a suit. Drept aceea, cu ieşirea aceasta, cu plecarea capului, cu ridicarea şi cu zicerea "Înţelepciune, drepţi" înseamnă cu cădelniţa sau înalţă Evanghelia dacă va fi vohodul Evangheliei şi merge în altar arătând toate ale întrupării, pentru că a ieşi şi a se pogorî însemnează pogorârea şi smerenia lui Hristos; a fi îmbrăcat cu veşminte însemnează întruparea; a sta în mijlocul bisericii şi a pleca capul însemnează că Mântuitorul s-a răstignit în mijlocul pământului, a murit şi S-a pogorât la iad pentru noi. Drept aceea, se roagă plecându-se în tăcere, ca dându-Se pe Sine Părintelui, pogorându-Se în iad şi de acolo ne-a izbăvit. Pentru aceea preotul sau tămâiază, închipuind Sfântul Său Suflet şi viaţa care cu adevărat sunt bine mirositoare, sau ţine Evanghelia, ca pe însuşi Domnul, şi împreună cu dânsa se pleacă de vreme ce El S-a pogorât pentru noi, şi se ridică, căci Hristos a înviat şi pe noi împreună Însuşi ne-a ridicat. Aceasta se propovăduieşte şi se arată sau făcând cruce cu cădelniţa şi zicând: "Înţelepciune, drepţi" sau înălţând Evanghelia.

A merge şi iarăşi a intra în altar înseamnează că de pe pământ S-a înălţat şi unde a fost S-a suit cu trupul pe care l-a luat, ridicând jertfa cea pentru noi prin Sine şi pe noi înălţându-ne şi sfinţindu-ne. Fiecare vohod însemnează aceasta şi totdeauna mai înainte de toate trebuie să învăţăm

aceasta, căci trebuie să o pomenim totdeauna, fiindcă cu pogorârea lui Dumnezeul la noi ne-am mântuit.

Capitolul 334
Pentru ce sâmbăta seara şi la celelalte sărbători ale sfinţilor sau la praznice se face vohodul mai cu podoabă

Vohodul vecerniei mai înseamnă şi pogorârea lui Dumnezeu ce se va face în veacul cel mai de apoi. Drept aceea, mai cu seamă sâmbăta facem aceasta, pentru pogorârea în iad şi pentru Înviere; la sărbători facem pentru că Cel ce S-a pogorât a săvârşit Taina care se prăznuieşte; la pomenirea sfinţilor facem pentru că, suindu-Se El la cer, i-a suit şi pe dânşii cu sufletele şi luându-i îi are cu Sine şi-i va învia şi cu trupurile, ca să-i aibă cu Sine pururea, desăvârşit.

Capitolul 335
Ce înseamnă vohodul de dimineaţă?

Vohodul de dimineaţă la Biserica cea mare înseamnă mai cu seamă pogorârea lui Hristos la iad cu sufletul, că a înviat cu Trupul şi Învierea Lui s-a propovăduit de îngeri. De aceea se face dimineaţa şi deasupra amvonului, precum s-a făcut pe piatră vestirea Învierii de înger, şi mai ales preotul fiind ca un înger, vesteşte Învierea.

Capitolul 336
Cum că şi la mânăstiri se face vohodul Duminică dimineaţă pentru închipuirea Învierii

Vohodul acesta se face şi la mânăstiri, mai înainte de a se cânta canoanele, citindu-se Dumnezeiasca Evanghelie a Utreniei, ca una ce arată cele ce s-au făcut dimineaţa, aproape de zori, în ziua Învierii Domnului. Preotul iese ca din mormântul Sfintei Mese, ţinând ca un înger Evanghelia şi arătând pe Hristos pe care L-a propovăduit. Toţi venind către dânsul se închină ca şi ucenicii şi mironosiţele femei, sărută Evanghelia şi cântă "Învierea lui Hristos văzând". Acestea se fac la Utrenie. Cu toate că aici trebuie să vorbim pentru vohod, am vorbit însă şi de aceasta. La Vecernie, făcându-se vohodul, se cântă cântarea cea de demult, adică "Lumină lină", care se zice că a fost făcută de dumnezeiescul sfinţitul mucenic Antinogen şi care se zice cu cuviinţă seara, când se face vohodul, căci propovăduieşte

Treimea şi întruparea Cuvântului. Apoi diaconul zice: "Înţelepciune", iar arhiereul, şezând, zice: "Pace", căci această pace ne-a lăsat-o Hristos mai înainte de patimă şi înviind ne-a dat-o asemenea şi, suindu-Se la cer, ne-o dă pururea.

Capitolul 337
Ce însemnează prochimenele care se zic în fiecare zi

Îndată se cântă prochimenul. Acesta este proorocie pentru sărbătoare, căci pentru acea zi învaţă acele stihuri din psalmi, iar sâmbătă seara mărturiseşte pentru Înviere. Drept aceea, sâmbătă seara se cântă: "Domnul a împărăţit", pentru că a biruit şi a împărăţit asupra morţii Cel ce a înviat şi S-a îmbrăcat întru bună cuviinţă şi întru nestricarea firii şi înviind a întărit lumea care a crezut într-Însul. Duminică seara, zice: "Iată, acum binecuvântaţi pe Domnul", pentru îngerii care-L binecuvintează pe El necontenit, şi pentru sufletul robilor Lui.

Luni seara se zice: "Domnul mă va auzi când voi striga către Dânsul", pentru credincioşii care strigă cu credinţă şi pentru Mergătorul înainte propovăduitorul ei.

Marţi seara, pentru ajutorul mântuitoarei patimi şi pentru mila cea prin Cruce către noi, zice: "Mila Ta, Doamne, mă va urma în toate zilele vieţii mele".

Miercuri seara, zice ale apostolilor: "Dumnezeule, întru numele Tău, mântuieşte-mă", căci întru numele Domnului ne-am mântuit printr-înşii, care s-au arătat propovăduitori dumnezeieşti, şi ajutând Dumnezeu şi întărind cuvântul, precum scrie, ne-a mântuit pe noi.

Joi seara, cântăm înainte ajutorul cel mare al Crucii, căci Însuşi ne-a ajutat nouă, răstignindu-Se cu trupul, Cel ce a făcut cerul şi pământul.

Vineri seara, zicem: "Dumnezeule, sprijinitorul meu eşti Tu", pentru mulţimea sfinţilor, cu folosinţa Celui ce a murit pentru noi şi a înviat, şi pentru sufletele credincioşilor celor ce au adormit, pentru că şi sfinţilor le-a folosit şi de cei ce s-au dus din lume îi este milă, dându-le lor mântuire.

Iar în zilele posturilor se cântă "Aliluia" în loc de prochimen, ceea ce însemnează lauda lui Dumnezeu şi venirea lui Dumnezeu, propovăduind cea dintâi şi cea de a doua venire şi însemnând Patima şi Învierea Lui, că adică vine Domnul să pătimească pentru noi şi să învieze şi va veni iarăşi mai apoi, să judece tot pământul; ca având noi grijă de noi, îngrijindu-ne de păcatele noastre şi aşteptând pe Domnul, să ne curăţim şi să nu ne sârguim a prăznui şi a serba; ci plângând să strigăm către Dumnezeu, să-L lăudăm, să-L rugăm şi să aşteptăm venirea Lui. Prochimenele se fac ca nişte începături ale sărbătorilor şi ale zilei care urmează.

Capitolul 338
Pentru rugăciunea ectenici, pentru cereri şi cum că sunt foarte de trebuinţă

După acestea, preotul zice ectenia şi cererile. Ectenia, adică, cerând milă pentru toţi: pentru credincioşii împăraţi, pentru arhiereului locului, pentru egumenul mânăstirii sau pentru cei ce poartă grijă de Biserică, pentru dreptcredincioşii ce sunt de faţă şi pentru credincioşii de pretutindenea. Iar cererile se zic cerând ca seara şi toată noaptea să o trecem fără de păcat şi cu pace, sau ziua, precum zicem la Utrenie; înger de pace, păzitor sufletului şi trupului; să aflăm iertare de păcate; să se dea nouă cele bune şi de folos şi pace lumii; şi celaltă vreme a vieţii noastre să o săvârşim în pace şi în pocăinţă, după cum se cuvine creştinilor, şi sfârşitul vieţii noastre să fie cu pace, credincios şi sfânt, ca, atunci când va veni Hristos, să avem a da bun răspuns. Lângă acestea se zice: "Pe Prea Sfânta, Curata", adică cele mai sus zise să le dobândim prin Născătoarea de Dumnezeu, care pe toate le poate, şi prin toţi sfinţii, ca unii care au îndrăzneală, pentru durerile şi nevoinţele lor. Apoi, "pe noi înşine", de vreme ce suntem datori a ne da lui Dumnezeu, fiind de la Dânsul, "şi unul pe altul", ca unii ce suntem datori a folosi şi pe aproapele, căci zice: "să iubeşti pe Dumnezeu şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi", şi "toată viaţa noastră", ca una ce ne este dată de la Dumnezeu, să o dăm lui Hristos Dumnezeu, ceea ce facem îndată atunci, zicând: "Ţie, Doamne", adică pe noi înşine ne dăm, fiind datori a face aceasta şi cu fapta, căci cel ce se dă pe sine este dator a fi sub stăpânirea Celui căruia i s-a dat, ca să aibă şi paza Lui şi să dobândească şi purtarea Lui de grijă.

Iată, dar, că prin cererile acestea se cer pentru noi cele mai mari binefaceri de la Dumnezeu şi se dau lucruri mari celor ce le cunosc. Am văzut pe oarecari bărbaţi dumnezeieşti spăimântându-se când auzeau acestea şi cerşind cu tot sufletul şi dându-se pe ei lui Dumnezeu. Precum am văzut şi pe alţii nepricepând cele ce se zic, din nesimţirea sufletului.

Deci după obicei zicându-se ecfonisul, preotul slavoloveşte pe Dumnezeu, cere pace pentru toţi şi toţi îşi pleacă capetele în semn că suntem slugi şi robi; şi mărturisindu-se rob smerit el întâi se pleacă şi se roagă pentru preoţie, că nu îndrăzneşte a se ruga pentru sine, având trebuinţă de milă. Drept aceea se roagă cu cucernicie şi tăcere, cucerindu-se şi nevoindu-se când vorbeşte şi soleşte către Dumnezeu, şi zice: "Doamne Dumnezeule, Cel ce ai plecat cerurile şi Te-ai pogorât spre mântuirea oamenilor, nu punem înainte ale noastre, ci lucrul dragostei Tale şi al smereniei, caută spre moştenirea Ta, că şi-au plecat capetele nu oamenilor,

ci Ţie cerând mântuire, pe care-i păzeşte în toată vremea şi într-acest veac, de toată împotrivirea cea văzută şi nevăzută". Şi nădăjduind că va dobândi cererea, se ridică şi cântă cu ecfonisul, zicând: "Fie stăpânirea Împărăţiei Tale binecuvântată", şi celelalte, adică: Tu singur eşti Împărat preaslăvit şi binecuvântat, Care poţi toate. Atunci se săvârşeşte Litia.

Capitolul 339
Pentru Litia care se face în tinda Bisericii şi pentru celelalte Litii, care se fac afară din biserică

Aceasta se face în fiecare sâmbătă şi la sărbători în tinda bisericii, iar la vremea vreunei urgii de la Dumnezeu sau la alte întâmplări se adună mai mulţi în mijlocul cetăţii sau afară din cetate sau la zidiri. Litia este o rugăciune către Dumnezeu care se face de toţi sau pentru vreo mânie a lui Dumnezeu sau pentru mulţimea bunătăţilor ce ni se dăruiesc. Deci fiind noi afară din biserică, arătăm căderea din rai şi că ni s-a încuiat raiul şi cerul; iar a trece prin mijlocul cetăţii şi a striga plângând arată că noi am adus cetatea în stricăciune împreună cu toate cele dintr-însa; asemenea a striga afară din ea şi a ne ruga, însemnează că ne smerim şi ne socotim nevrednici a striga din cetatea în care, locuind, o am spurcat, şi precum am fost goniţi din moşia cea dumnezeiască călcând poruncile, aşa şi dintr-această cetate în care ne-am zidit – sau, ca să zic mai bine, ne-am zidit din nou – şi ne-am învrednicit de cele dumnezeieşti, dar fiind înşelaţi de şarpe ne-am stricat şi ne-am urât nebuneşte, am spurcat locul cel sfânt, ne sălăşluim în pustiile cercetării lui Dumnezeu şi trecem în locuri nepăzite. Deci atunci facem Litiile în tinda bisericii, căci Mântuitorul a venit jos şi la micşorarea noastră, pentru ca să-L îmblânzim cu aceasta. Stând înaintea uşilor sfintei biserici, ne închinăm ca înaintea uşilor cereşti, căci nu suntem vrednici a căuta la înălţimea cerurilor de nu ne vom întoarce strigând "greşit-am"; la care şi El ieşind şi întâmpinându-ne cu milosârdie ne va îmbrăţişa. Deci a ne ruga şi a face preotul rugăciune înaintea uşilor însemnează că ne rugăm ca să ni se deschidă raiul şi cerul şi mai cu seamă dumnezeiasca milostivire, pe care rău o am închis. Astfel dar, stând noi afară, se cântă cele după obicei şi preotul face rugăciunile cele obişnuite pentru tot poporul şi pentru moştenirea lui Dumnezeu, ca să se mântuiască şi să se înalţe poporul nostru al creştinilor, zicând: "Mântuieşte, Dumnezeule, poporul Tău", şi celelalte; şi zicându-se rugăciunea cea de obşte, se cântă "Doamne, miluieşte", apoi se roagă pentru împăraţi ca pentru nişte oameni mari ai drept slăvitorilor şi îngrijitori de credinţă, pentru arhiereul sau egumenul locului şi pentru tot sufletul creştinesc, pentru pacea bisericilor şi pentru credincioşii cei ce au adormit mai înainte, pentru izbăvirea

robilor, pentru vindecarea bolnavilor, pentru cei ce se ostenesc întru Hristos şi pentru toţi fraţii împreună, zicându-se: "Doamne, miluieşte", care e rugăciunea de umilinţă, precum este obiceiul, de multe ori, şi mai pe urmă zicându-se de trei ori, pentru slava Treimii, pentru că către dânsa se aduce rugăciunea.

Capitolul 340
Pentru rugăciunea cea din urmă care se zice la Litie

Preotul se roagă să audă Bunul şi iubitorul de oameni Dumnezeu pe toţi şi tuturor să le fie milostiv, blând şi să-şi trimită mila Lui. Deci zice să-şi plece capetele cu smerenie, şi întorcându-se către apus se roagă lui Dumnezeu; cu această întoarcere arată că se roagă pentru cei ce s-au depărtat de la Dumnezeu, Răsăritul cel de sus, şi cheamă pe milostivul Stăpân Hristos, Dumnezeul nostru, punând înainte sfintele rugăciuni ale Prea Sfintei Fecioare Maria, Născătoarea de Dumnezeu, punându-le înainte spre solire; asemenea şi ale îngerilor, ale apostolilor, ale mucenicilor, ale arhiereilor, ale prea cuvioşilor şi ale tuturor sfinţilor împreună, rugându-se să fie primită rugăciunea pentru dânşii, iar nu pentru noi, şi să ne dea iertare greşelilor, să ne acopere pe noi sub aripile Sale şi să-i îndepărteze pe vrăjmaşii noştri, să împace viaţa noastră şi să miluiască lumea şi pe noi, mântuindu-ne Însuşi Iubitorul de oameni şi Bunul Dumnezeu, Care S-a făcut om pentru singură bunătatea Sa şi Care singur este milostiv.

Capitolul 341
Pentru ce duc înainte făclii aprinse

Săvârşind acestea, preotul intră prin uşa cea Împărătească, mergând cu sfeşnicele înainte, ca la fiecare vohod, în chipul dumnezeieştii lumini şi al sfinţilor. Împreună cu dânsul intră egumenul, ca în cer, şi după dânsul intră ceilalţi. Egumenul merge înainte, ca Iisus Hristos, stă în mijloc ca şi cum s-ar fi deschis cerul pentru noi şi ca cum ne-ar fi unit cu îngerii prin Hristos; amândouă stranele se unesc în cântare şi se cântă stihoavna şi împreună cu dânsa stihurile care se cuvin sărbătorii; dacă este Duminică, se zic stihurile Învierii: "Domnul a împărăţit"; dacă este o altă oarecare sărbătoare, se zic stihurile cuvenite acelei sărbători şi luminândele ei; iar dacă este vreunul dintre sfinţi, ori arhiereu, ori mucenic, ori prea cuvios, se zic stihurile cele din psalmi şi stihurile lui. Pentru aceasta se numesc şi stihuri, căci cele dinafară ale Litiei se cântă fără stihuri, pentru care se

numesc stihoavne. Deci "Slavă... Şi acum", se zice luminânda, adică una dintr-ale sărbătorii sau dintr-ale unuia dintre sfinţi sau una dintr-ale Născătoarei de Dumnezeu, pentru folositoarea ei rugăciune ce se face pentru noi. Şi îndată zice: "Acum slobozeşte", care e cântarea lui Simeon, primitorul de Dumnezeu, care, după ce a văzut mântuirea lui Dumnezeu, cere slobozirea sufletului din trup, iar noi cerem slobozirea trupului de patimi şi de ispitele vrăjmaşului. Să nu se pară nouă de mirare însă dacă cerem şi ieşirea sufletului din trup, de va fi cu pace şi spre mântuirea dată de la Dumnezeu, când îi va fi voia Lui. Aceasta însemnează şi sfârşirea cântărilor, ca şi cum ne-ar da nouă lumina Darului şi slava mântuitoare. După această rugăciune se zice: "Sfinte Dumnezeule" şi "Tatăl nostru", ca o pecetluire dumnezeiască. Preotul lăudând cu ecfonisul Împărăţia lui Dumnezeu, se cântă troparul sărbătorii şi "Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, bucură-te", cu glas mai sus, ca şi cum ar fi glasul îngerului care bine a vestit dumnezeiasca zămislire a Fecioarei, de vreme ce aceasta este începătura mântuitoarei întrupări şi, ca Învierea, s-a întâmplat Duminica. Drept aceea, se zice aceasta mai cu seamă la deniile Duminicilor şi la sărbătorile sfinţilor, afară de sărbătorile cele împărăteşti, pentru că este mai mare decât toţi sfinţii şi s-a făcut sfinţenie sfinţilor de la fecioreasca Ei naştere.

Capitolul 342
Pentru frângerea pâinii

Atunci dar se face şi altă orânduială, care este dată dintru început de Însuşi Mântuitorul. Astfel pun pe o masă cinci pâini şi în nişte vase mici puţintel grâu, vin şi untdelemn, pe care le tămâiază preotul împrejur, în chipul crucii, cântând "Născătoare de Dumnezeu", nu ca pe unele ce sunt sfinte, ci ca pe cele ce vor să se sfinţească şi mai ales ca cum ar sfinţi acestea mai înainte cu crucea şi cu tămâia. Drept aceea, tămâind nu-şi pleacă capul. Apoi, dând cădelniţa, stă şi chemându-L pe Mântuitorul, de vreme ce Îl închipuieşte pe El, ia una dintre pâini; atunci diaconul zice: "Domnului să ne rugăm", şi preotul zice: "Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, Cela ce ai binecuvântat cele cinci pâini şi ai săturat cinci mii de oameni, Însuţi binecuvintează şi pâinile acestea", făcând cu pâinea aceea deasupra celorlalte patru semnul crucii şi arătând că Hristos a făcut aceasta luând cele cinci pâini în mâinile Sale. Punând pâinea, binecuvintează cu mâna cruciş, mărturisind că Hristos le binecuvintează pe ele şi adaugă zicând: "Grâul, vinul şi untuldelemnul le înmulţeşte în această sfântă mânăstire şi în toată lumea pururea, căci Însuţi deschizându-Ţi mâna Ta vei sătura pe tot ce este viu de bunătăţi", precum scrie. Apoi

zicând slavoslovia cuviincioasă: "Că Tu eşti Cel ce binecuvintezi şi sfinţeşti toate câte sunt, precum şi Pâinea vieţii", împreună cu Părintele şi cu Duhul Îl slăveşte. Astfel se zice de toţi mulţumirea lui Iov: "Fie numele Domnului binecuvântat", şi psalmul lui David: "Bine voi cuvânta pe Domnul", pentru cele ce ne dă nouă Dumnezeu şi de care avem trebuinţă. Apoi preotul binecuvântând pe toţi, cere binecuvântarea lui Dumnezeu asupra tuturor, pentru că aceasta este adevărata hrană şi băutură, fiindcă nu mâncarea ne va pune pe noi înaintea lui Dumnezeu, şi pentru că El este dătător de tot binele. Făcându-se citania se zice dimpreună şi Utrenia, iar pâinile şi vinul, ca nişte sfinţite cu binecuvântarea, se dau celor ce se află acolo, ca unele ce sunt dătătoare de tămăduire şi de multe alte daruri celor ce le iau cu credinţă.

Deci acestea se fac de va fi denie, iar dacă nu va fi denie, după plecarea capetelor nu se face nici Litie, nici binecuvântarea pâinilor, ci se cântă numai stihoavna şi se zice "Acum slobozeşte", rugăciunea "Sfinte Dumnezeule" şi otpustul. Unii care se nevoiesc mai mult spre aceasta, chiar nefăcându-se denie din neputinţă sau din lipsa fraţilor, fac la Vecernie Litia. De aici fac stihoavna şi îndată otpustul, iar binecuvântarea pâinilor nu o fac, pentru că aceasta mai cu seamă s-a rânduit pentru osteneala deniei, ca fraţii, dobândind binecuvântarea lui Hristos şi puţină mângâiere pentru osteneală, să-şi facă rugăciunea mai pe urmă pentru Cuminecarea cu Sfinte Taine; şi mai cu seamă preotul.

Capitolul 343
Pentru Pavecerniţă

Pavecerniţele la mănăstirile mari, precum am zis, se cântă împreună cu Vecernia înaintea uşilor bisericii, ca nişte rugăciuni de obşte. Iar în obşteştile vieţi, la fiecare dintre călugări, preoţi sau cucernici mireni, se citeşte după cina cea de seară. La sfintele Paresimi şi în mănăstirile cele mari şi în toate celelalte, se citesc Pavecerniţele după Vecernie şi după mâncare, fiindcă atunci se mănâncă numai o dată. Deci Pavecerniţa Păresimilor este şi se numeşte mare. Ea se împarte în trei părţi întru închipuirea Sfintei Treimi şi a milostivirii spre noi. Pentru aceasta arată Tipicurile şi n-avem trebuinţă a vorbi mai pe larg, de vreme ce am explicat mai toate rugăciunile. Psalmii de la Pavecerniţă şi rugăciunile sunt de umilinţă şi de mărturisire, pentru iertare, pentru cerere de îmblânzire, pentru ca să trecem noaptea cu pace, fără nălucire, fără spurcăciune şi fără asupreală, să ne sculăm bine la vremea rugăciunii Miezonopticii şi a Utreniei, cu umilinţă şi cu osârdie. Iar cea care se numeşte Pavecerniţă mică, pentru că este mai pe scurt şi slujba ţine una, nu se desparte în trei:

ea se citeşte în toate zilele şi aceşti psalmi au aceeaşi putere şi sunt cei aleşi din Pavecerniţa cea mare şi trei sunt aceştia, pentru Treime. Şi Prea Sfântul Simbol al Credinţei se citeşte pentru mărturisirea dreptslăvitoarei credinţe, şi "Cuvine-se cu adevărat", pentru întruparea Cuvântului şi solirea Maicii lui Dumnezeu.

Iar după Simbol, precum ne-am învăţat de la Părinţii noştri, o chemăm pe Dânsa, pe îngeri şi pe sfinţi spre rugăciune pentru noi, ca şi la Pavecerniţa cea mare, care este foarte de trebuinţă celor ce se apropie de Dumnezeu a-i chema solitori şi ascultători. După aceea se citeşte rugăciunea "Sfinte Dumnezeule", ca una ce este începutul, mijlocul şi sfârşitul rugăciunilor. Apoi "Doamne, miluieşte" de patruzeci de ori, pentru zeciuiala zilelor vieţii noastre, apoi se citeşte rugăciunea cea către Neîntinata, Nespurcata şi Prea Curata Născătoare de Dumnezeu, cea plină de Dar, care este rugăciunea pentru bunătăţile cele din viaţa aceasta şi pentru cele de la sfârşitul vieţii noastre şi pentru cele din veacul ce va să fie. Îndată apoi, după obicei, se face chemarea Aceleia ce este mai cinstită decât Heruvimii, pentru ca sub acoperământul aripilor Ei să fim păziţi; şi preotul zice rugăciunea după obicei, ca să fim miluiţi de Dumnezeu. Astfel se zice rugăciunea cea din urmă: "Şi ne dă nouă, Stăpâne, celor ce mergem spre somn". Iar mai cu seamă după "Doamne, miluieşte"; se zice "Cela ce în toată vremea" şi "Ceea ce eşti mai cinstită" şi "Dumnezeule, milostiveşte-te spre noi"; apoi rugăciunea către Născătoarea de Dumnezeu "Nespurcată, neîntinată", "Şi ne dă nouă, Stăpâne", după obicei.

Capitolul 344
Cum că trebuie să se păzească Tipicul cel de obşte

Unii, care au osârdie, cântă şi altele, însă nu de obşte, ci în parte, pentru că după datorie trebuie a se păzi Tipicul cel de obşte, pentru rânduială şi linişte, ca să nu se facă sminteală; iar în parte are voie osârdnicul a citi în chilia sa sau cu ucenicii lui îndeosebi sau cu fraţii cei ce se vor îndemna cu dânsul spre osârdie. Însă aceasta trebuie să se facă cu povaţa şi sfatul Părinţilor, căci, precum am înţeles, mântuirea este din sfatul mai multora. Să ştiţi că, pentru umilinţă, la Pavecerniţă se cântă şi canoane, precum şi Canonul cel mare. Iar în fiecare scară unii cântă prin sfintele mânăstiri canoanele Născătoarei de Dumnezeu, şi mulţi citesc în fiecare seară de vineri slujba Acatistului. Şi fiecare osârdnic şi ostenitor după osteneala lui îşi va avea mare plată; şi acelea sunt la voia şi osârdia fiecăruia. Acelea însă care sunt după Tipic nu trebuie să le lase cineva, afară de vreo nevoie şi slăbiciune. Cei neputincioşi au a face rugăciune cu gândul, ceea ce e mai folositor decât toate, şi mai cu seamă rugăciunea e folositoare celor ce sunt

în nevoi şi primejdii, pentru scăparea către Dumnezeu. Pentru că cine ne va izbăvi pe noi de necaz fără numai Dumnezeu? Deşartă este toată mântuirea de la om şi puterea o vom face cu Dumnezeu. "Striga-va către Mine, şi-l voi auzi", şi altele asemenea zice David.

Sunt unii care împreună cu cele ce se zic după Tipic mai au şi alte fapte deosebite şi se lipesc pururea cu sufletul de Dumnezeu, iar trupul îl sfărâmă cu ajunările, cu posturile, cu privegherile, cu culcările pe jos, cu golătatea, cu suferinţele şi cu metaniile, care se vor împreuna într-o ceată cu mucenicii. Să urmăm acestora pe cât vom putea, pentru ca şi noi cu oarecare puţină osteneală să ne împreunăm în ceata lor şi chiar de nu vom putea săvârşi toate, dar câte puţin şi pe scurt; să urmăm lor în toate, măcar că Dumnezeu va întări pe cei osârdnici a săvârşi toate faptele, ca şi pe aceia: căci şi aceştia de la Dumnezeu cu tărie sau şi puţină faptă bună făcând, pentru neputinţă îi va milui şi-i va dărui a fi într-o ceată cu aceia, căci astfel este Stăpânul, cere puţin de la noi, fiind Bun, plineşte singur toate, ne mântuieşte şi ne împreună cu robii Lui ca un Prea Bun. Acestea sunt ale Tipicului de la Ierusalim.

Capitolul 345
Începătura rânduielilor şi a Vecerniei ce se numeşte a cântărilor

Să vedem mai lămurit cele ale întrupării lui Hristos, închipuite mai cu seamă la slujba care se numeşte a cântărilor. Această slujbă s-a dat, precum am zis dintâi, de Părinţii noştri. Toate Bisericile cele sobornicesti în toată lumea săvârşesc în versuri acestea, nu zic nimic fără versuri, afară de rugăciunile preoţilor şi citaniile diaconilor, şi mai cu seamă în Bisericile cele mari ale Constantinopolului, Antiohiei şi Solunului. Acum însă se face numai în Biserica Dumnezeiască a Sfintei Sofii. Această Vecernie se face în chipul următor:

Capitolul 346
Pentru Vecernia cântărilor

Mai de mult era obicei ca la Vecernia dinaintea slujbei să se umple bisericile de fum de tămâie, întru slava lui Dumnezeu şi în chipul Dumnezeieştii slave a lui Dumnezeu, care a umplut oarecând cortul, încât Moise şi Aaron n-au putut intra până ce nu s-a ridicat slava aceea. Asemenea şi Templul lui Solomon, când s-a umplut de slavă de n-au putut sta preoţii să slujească înaintea Domnului, până ce nu s-a făcut nevăzut

norul acela. Iar la Utrenie, aşişderea, biserica se umplea mai înainte de fum de tămâie.

Capitolul 347
Ce însemnează a se tămâia în tăcere, înaintea Vecerniei şi a Utreniei

Altădată nu se făcea aceasta decât numai la Liturghie, şi numai după proscomidie diaconul sau preotul tămâiază jertfelnicul în tăcere sau toată biserica, în chipul acelei slave. Aceasta se face în mânăstiri mai înainte de Vecernia cea mare, însemnând preotul Dumnezeiasca slavă şi darul cel dat prin îngeri şi că lăcaşul Domnului este plin de slavă.

Deci înaintea Vecerniei cântărilor, stând preotul înaintea Sfintei Mese ca în cer, înaintea Scaunului lui Dumnezeu, binecuvintează pe Dumnezeu Cel în Treime, fără a zice "Bine este cuvântat Dumnezeu", căci nu e obiceiul acesta la rânduiala cântăreţilor, căci aceasta este numai a Scripturii celei vechi, ci zice ca şi la dumnezeiasca Liturghie: "Binecuvântată este Împărăţia Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh totdeauna...", binecuvântând unirea Împărăţiei, a firii şi a Treimii dumnezeieşti, care este propovăduirea Darului, cunoştinţa şi mărturisirea Unuia în Treime Dumnezeu. Îndată zice ecteniile, dând întâi pace de la Domnul şi învăţând preotul pe toţi să o ceară. Să se ştie dar că numai slujba Liturghiei a rămas de se face după rânduiala cea dintâi. Drept aceea, preotul astfel binecuvintează pe Dumnezeu şi îndată zice ecteniile şi cele ale Treimii şi care sunt ale slujbei celei vechi ale cântării. Unii neştiind această Vecernie de cântări, zicându-se cele trei antifoane şi "Sfinte Dumnezeule", numesc aceasta Liturghie. Cei ce au avut mai cu seamă această slujbă dintâi, constantinopolitenii, acum se minunează de aceasta, neştiind că prigoana latinilor a făcut a se părăsi aceste obiceiuri bune, precum şi Păresimile, sfânta slujbă cea de demult şi rânduiala ceasului al treilea şi al şaselea şi rânduiala ce se făcea oarecând în toate serile, a deniei de toată noaptea, şi mai vârtos în Sfintele şi mari Păresimi şi în cea dintâi săptămână a acestor Păresimi şi în săptămâna cea mare, ale căror rugăciuni care sunt scrise la denii la ceasul al treilea, având după aşezământul cel dintâi închipuirea ceasurilor şi sunt trebuincioase, numindu-se astfel şi având închipuirea Sfintei Liturghii, despre care vom şi vorbi pe scurt peste puţin. Acum însă să vorbim despre Vecernie.

Preotul zicând: "Bine este cuvântat Dumnezeu", toate ecteniile şi "Apără, mântuieşte", cântăreţii cântă îndată "Auzi-mă" şi "Slavă Ţie, Dumnezeule". Această cântare este de trebuinţă căci cuprinde împreună rugăciunea şi lauda lui Dumnezeu, şi una este din psalmul: "Pleacă,

Doamne, urechea Ta şi mă auzi", iar cealaltă de la îngeri "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu" şi "Plin este cerul şi pământul de slava Lui" şi "Bine este cuvântată slava Domnului". Deci preotul zice: "Pe Prea Sfânta, Curata" şi cântă cu glas tare pe Dumnezeu în Treime, zicând: "Că Ţie se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea"; şi aşa fiecare psalm se zice cu "Slavă Ţie, Dumnezeule". Apoi "Auzi-mă" fiind din acelaşi psalm, precum s-a zis, este obiceiul a se cânta şi la alte slujbe. Mai întâi zice oarecare parte din stih din psalm sau cu "Aliluia" sau cu "Slavă Ţie, Dumnezeule" sau pripeală mai pe urmă. Se numeşte pripeală mai pe urmă pentru că se cântă cu psalmul după stih; şi întâi se zice stihul, apoi acesta: "Pleacă, Doamne, urechea Ta şi mă auzi", "Slavă Ţie, Doamne, slavă Ţie", şi celelalte asemenea.

Deci la toate Vecerniile se cântă "Pleacă, Doamne, urechea Ta", pentru că şi Soarele dreptăţii a plecat cerurile şi S-a pogorât rămânând neapus, şi soarele cel văzut plecându-se, apune, însă şi acesta plecându-se, apunând şi răsărind, vesteşte pe acel Soare neînserat care S-a arătat nouă cu trupul, adică Însuşi Dumnezeu Cuvântul lui Dumnezeu a venit din cer pe pământ şi a strălucit nouă în ziua venirii Sale celei dintâi şi S-a pogorât până la iad, sub pământ, şi a înviat şi S-a înălţat şi iarăşi Se va arăta din cer şi va străluci şi va săvârşi ziua cea neînserată şi va lumina toată lumea. Drept aceea şi tot psalmul acesta, "Pleacă, Doamne, urechea Ta", se zice după stih de fiecare strană, şi la fiecare stih se zice "Slavă Ţie, Dumnezeul nostru". Acest obicei al slujbei este vechi şi această vechime se dovedeşte din rugăciuni, căci cea dintâi dintre rugăciunile care se numesc ale Vecerniei cuprinde tot înţelesul psalmului, cu cuvinte luate chiar dintr-însul: "Doamne îndurate şi milostive".

Celelalte rugăciuni poţi vedea că au înţeles tot asemenea cu psalmii, antifoanele şi cu cuvinte dintr-înşii, precum arată şi Vohodul Vecerniei, al cărui început este: "Seara, dimineaţa şi amiază-zi", de vreme ce la "Doamne, strigat-am" şi la stihurile lui se face Vohodul, se zice rugăciunea şi cuvinte din psalmii cei ce se cântă. Înţelesul lor este a se aduce toate către Dumnezeu prin preot, adică "îndreptează rugăciunea noastră ca tămâia înaintea Ta"; şi: "nu pleca inimile noastre spre cuvinte de vicleşug"; şi "către Tine, Doamne, Doamne, ochii noştri". Căci şi la acest stih se suie preotul chemându-se la Vohod. Aceasta ni se pare că arată rugăciunea cea prin prooroci, împreună cu proorocia că va să vie Domnul să se întrupeze şi să ne mântuiască pe noi din iad şi din stricăciune, cu patima şi cu învierea. Drept aceea, cel dintâi dintre cântăreţi cheamă pe preot, ca şi David: "Doamne, pleacă cerurile şi Te pogoară, trimite puterea Ta şi vino să ne mântuieşti pe noi" şi strigă ca din iad: "Căci către Tine Doamne, Doamne, ochii mei, spre Tine am nădăjduit, nu lua sufletul meu".

Drept aceea preotul atunci se suie la stihul acesta, arătând cea către noi pogorâre până la iad şi Învierea lui Hristos prin care ne-am izbăvit din iad şi iarăşi suirea la Cer. Deci şi mai înainte în fiecare seară se citea Psaltirea, ca şi acum la Utrenie, şi după aceasta urmând, şi mânăstirile citesc totdeauna la Vecernie o catismă, şi la Utrenie două. Iar acum, la Vecernia cea cu cântare, pentru neputinţă şi pregetare, nu se zic antifoanele din Psaltire decât la Sfintele Păresimi şi în fiecare sâmbătă seara numai la Sfânta Sofia, unde, pentru că murmură unii leneşi, au aşezat a se zice cu cântare după glas numai un psalm "Fericit bărbatul", iar la Sfintele Păresimi a se zice iarăşi după obicei cele şase antifoane sau numai o catismă.

Psalmul "Pleacă, Doamne, urechea Ta" cuprinde şi rugăciune şi slavoslovie către Dumnezeu, laudă pe Domnul nostru Iisus Hristos Cel ce a pătimit pentru noi şi-L numeşte Îndurat, Mult-milostiv şi Adevărat şi cere ca să ne dea semn spre bine, adică Crucea, pe care Mântuitorul răstignindu-Se cu trupul, către seară a murit; şi cere ca să ni se dea nouă stăpânire şi să ne mântuim. Apoi cântă "Slavă" şi cealaltă strană, "Şi acum" cu "Slavă Ţie, Dumnezeule". Preotul zice ectenia cea mică: "Iară şi iară" şi "Apără", iar cântăreţul cântă "Aliluia"; căci de vreme ce preotul a zis către Dumnezeu: "apără, mântuieşte, miluieşte şi ne păzeşte pe noi, Dumnezeule, cu darul Tău", cântăreţul zice atunci că Dumnezeu apără, mântuieşte, miluieşte şi păzeşte lumea cu venirea Sa, ceea ce arată "Aliluia", căci "Aliluia" însemnează venirea şi arătarea lui Dumnezeu. Aceasta este lauda cea mai aleasă a întrupării, drept aceea se cântă aceasta adesea de noi înaintea Evangheliei, ca şi cum "Aliluia" ar fi arătând venirea lui Hristos, că zice: "Vine Dumnezeu, Care a şi venit şi va veni iarăşi din ceruri".

Preotul apoi zice: "Pe Prea Sfânta, Curata" şi dând lui Dumnezeu pe toţi, prin toţi sfinţii, zice: "Că a Ta este stăpânirea", cuvântând cu slavă pe Unul în Treime Dumnezeu; şi îndată cântăreţul cântă prochimenul zilei, care se numeşte şi antifonul cel din urmă, după celelalte antifoane care se zic mai înainte, ceea ce acum s-a părăsit. Sâmbătâ seara se zice un stih, "Să învie Dumnezeu" şi "Slavă... Şi acum" împreună cu "Doamne, strigat-am" şi cu pripeala aceasta purtătoare de viaţă: "Învierea Ta, Doamne, slăvim", care se zice într-o Duminică, iar într-alta: "Mântuitoarea Ta, Doamne, Înviere slăvim", zicându-se şi celelalte stihuri. Preotul face Vohodul singur sau cu mai mulţi împreună cu dânsul, mergând înainte diaconii după obicei, cu lumânări şi cădelniţa cu tămâie, în chipul rânduielii celei de sus, a aducerii Darului lui Dumnezeu cel de la jertfelnic, şi pentru a se înălţa rugăciunea noastră sus, ca o tămâie curată bine mirositoare; precum zice şi psalmul care se cântă şi rugăciunea care se zice plecându-se preoţii: "seara, dimineaţa şi amiază-zi", potrivindu-se cu cele ce se cântă, căci zice:

"Îndreptează rugăciunea noastră ca tămâia înaintea Ta" şi "nu abate inimile noastre spre cuvinte de vicleşug", ci izbăveşte-ne pe noi de toţi cei ce vânează sufletele noastre; şi: "Către Tine, Doamne, Doamne, sunt ochii noştri"; şi: "să nu ne ruşinezi pe noi, Dumnezeul nostru". Apoi ecfonisul şi ridicându-se preoţii se face însemnare de cruce şi zice: "Bine este cuvântată intrarea sfinţilor Tăi, Doamne", şi se zice: "Înţelepciune, drepţi", făcând cu cădelniţa semnul crucii. Toate acestea însemnează pogorârea din cer a Mântuitorului în veacul de apoi şi la apusul vieţii acesteia, viaţa Lui cea sfinţită ca o tămâie, şi aducerea noastră către Părintele prin Prea Sfântul Său trup, ce s-a făcut smerindu-Se El până la cruce şi la moarte şi biruind cu crucea, pogorându-Se la iad şi înviind şi suindu-Se la Sfintele Sfintelor celor cereşti, ne-a făcut nouă intrare. Drept aceea, la acest stih cântăreţul zicând: "către Tine, Doamne, Doamne", se întoarce către apus şi închinându-se cheamă pe preot care închipuieşte pe Domnul şi zice cu glas tare: "către Tine, Doamne, Doamne, ochii mei, spre Tine am nădăjduit să nu iei sufletul meu". Acestea arată nădejdea spre Domnul şi mântuirea şi izbăvirea sufletelor noastre de la El, precum s-a zis mai înainte. Într-acest chip preotul se suie la Jertfelnic ca Mântuitorul la ceruri şi se cântă la amvon cântările Învierii, după închipuirea îngerilor care au cântat Învierea Mântuitorului, şi a Apostolilor, care au propovăduit lumii. Cântându-se acestea, preotul sau diaconul face tămâierea, pentru că de la Hristos, Cel ce a înviat şi S-a înălţat, s-a trimis nouă Darul Duhului.

După "Slavă... Şi acum" se cântă prochimenul: "Domnul a împărăţit", biruind moartea şi pe diavolul împreună cu toţi dracii, şi în bună cuviinţă S-a îmbrăcat cu nemurirea şi cu nestricăciunea trupului şi a întărit lumea cu credinţa în El. Preotul sau diaconul îndată face rugăciunea ecteniei pentru credincioşi, împăraţi şi preoţi, şi după rugăciune ecfonisul "Că milostiv eşti", ca să miluiască pe toţi, căci cineva n-are dreptul de la sine a fi miluit. După ectenia cea mare se zice îndată altă ectenie mică şi ecfonisul: "Că Ţie se cuvine a ne milui".

Capitolul 348
Pentru cele trei antifoane mici care se zic la Vecernia cea cu cântări

Se cântă cele dintâi din cele trei antifoane, care se numesc mici, ca unele ce n-au psalmi deplini, ci numai patru stihuri din fiecare, după alegere, şi "Slavă... Şi acum". Iar trei sunt în chipul şi cinstea Sfintei Treimi, şi cel dintâi este "Iubit-am, că va auzi Domnul"; şi cheamă pe Născătoarea de Dumnezeu, zicând: "Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, Mântuitorule, mântuieşte-ne pe noi", căci aceasta mai presus

de toată făptura cea cuvântătoare iubind pe Dumnezeu, l-a avut sălăşluit cu smerenia şi curăţia Ei cea covârşitoare, arătându-se vrednică, şi prin Sine ne-a făcut pe noi ai lui Dumnezeu şi ai Părintelui, dând trup Fiului celui iubit. După stihirile cele zise de fiecare strană şi după "Slavă... Şi acum", se zice iarăşi ectenia mică şi ecfonisul: "cu bunăvoinţă şi bunătate", căci a binevoit Unul născut Fiul a Se pogorî până la noi.

Al doilea antifon, "Crezut-am, pentru aceea am şi grăit", şi pe Dumnezeul cel întrupat îl cheamă şi zice: "Mântuieşte-ne, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ai înviat din morţi, pe noi, care Îţi cântăm". Sau se zic ale sărbătorii, sau: "Cela ce eşti minunat întru sfinţi", dacă nu va fi duminică sau sărbătoare, ci pomenire a vreunui sfânt. "Crezut-am, şi pentru aceea am grăit" arată credinţa Apostolilor şi a sfinţilor, prin care a atras toate neamurile de la necredinţă la credinţă; şi: "paharul mântuirii voi lua şi numele Domnului voi chema" arată împărtăşirea cu Hristos şi mântuirea prin sânge; Căruia Hristos împărtăşindu-se sfinţi prin mucenicie şi prin silinţă fiind mântuiţi, ne mântuiesc pe noi şi printr-înşii ne-am unit cu Dumnezeu. Drept aceea şi la "slavă" zicem: "Unule născut, Fiule", arătând împărtăşirea Lui cu noi, şi aceasta s-a dat de la dumnezeiescul Chiril. Iar la "şi acum", zicem: "pe Prea Slăvita Maica lui Dumnezeu", de vreme ce printr-însa s-a unit cu noi Cel Unul născut, şi Aceasta este sfinţenie şi mai presus decât toţi sfinţii, decât îngerii şi decât oamenii.

După stihuri şi după "Slavă... şi acum", se zice iarăşi ectenie mică şi ecfonisul: "că sfânt eşti Dumnezeul nostru"; şi cântăreţul zice al treilea antifon, care este: "Lăudaţi pe Domnul toate popoarele", chemând pe toată lumea la slava Treimii şi la cântarea îngerească. După aceea zice "Sfinte Dumnezeule", apoi stihurile de fiecare strană şi "Slavă... şi acum", apoi se zice ceea ce se cheamă "peresi" adică ceea mai de apoi după "Slavă... şi acum" şi cântarea cu glas "Sfinte Dumnezeule", stând toţi cu capetele descoperite ca cei ce laudă pe Dumnezeu.

Iată dar întru aceste trei antifoane buna orânduială a cântărilor Bisericii, căci la antifonul dintâi cheamă rugăciunea Maicii Domnului; la al doilea, roagă pe Cel întrupat dintr-Însa să fie milostiv cu solirea sfinţilor; iar la al treilea şi cel mai din urmă, cântă împreună cu îngerii pe singur Dumnezeu Cel de trei ori Sfânt, cerând milă şi suindu-se către cele mai înalte ca pe nişte trepte.

La sfârşitul acesteia, arhiereul binecuvintează din scaunul său, adică din jilţ, închipuind pe Domnul cel ce binecuvintează din cer. După aceasta, ectenia cea mare, cererile "Să plinim rugăciunile noastre", "pace tuturor" şi rugăciunea plecării capetelor de la preot, arată robia noastră către Dumnezeu şi smerenia, precum şi smerenia lui Dumnezeu cea până la chip de rob. Ridicându-se preotul, ceea ce înseamnă ridicarea noastră din cădere şi din moarte, şi mulţumind Mântuitorului, zice cu glas: "Fie stăpânirea

împărăției Tale" și îndată se face litia de pe amvon, ca să se îmblânzească Dumnezeu pentru toți credincioșii. Cântându-se stihoavna învierii și "Slavă... Și acum", preotul face rugăciunea ecteniei și zice "Doamne, miluiește", după obicei, ca înaintea mormântului lui Hristos. După "Auzi-ne pe noi, Dumnezeule", se zic troparele și otpustul. Iar dacă este zi de rând, nu se face litie, însă se zice troparul, pogorându-se preotul de pe amvon în chip de litie și cântându-se "Născătoare de Dumnezeu, Fecioară". După aceasta preotul zice: "Domnului să ne rugăm", "Că Tu ești luminarea noastră, Hristoase, Dumnezeul nostru și Ție slavă îți aducem", adică Tu ne-ai dat lumina cea văzută și cea nevăzută și faci a apune și a răsări soarele; Tu ești lumina cea adevărată, și arătându-ne nouă și înălțându-Te, iarăși ne strălucești pe noi viind; și astfel se face otpustul. Rugăciunea cea mai din urmă decât toate este a plecării capetelor și a otpustului. Asemenea și la Utrenie și la orice altă rugăciune.

Deci din cele zise mai sus este arătat că slujba cântării este mai cinstită ca cealaltă și mai de demult, și de la aceea își are începutul acesta. Iată rânduiala. După rugăciune face a pleca capetele și a arăta că este rob și așa săvârșește rugăciunile. Trebuie să ne smerim spre toate, să ne închinăm Stăpânului, și să mărturisim robia. Iar dacă se va întâmpla sărbătoare, sau pomenirea vreunui sfânt ce se serbează, după ecfonisul plecării capetelor, se zic după tipic paremiile, ca și cum prin acestea s-ar propovădui și s-ar mărturisi serbarea și de sfinții cei mai de demult. Drept aceea, la cântări se zic întâi psalmii lui David și ai altor prooroci, pentru că ei au fost mai înainte. Apoi împreună cu aceea se cântă cântările darului, săvârșindu-se aici toate cântările, se citesc și cuvintele care mărturisesc asupra serbării. Și Vecernia care într-acest chip se face și Utrenia s-au orânduit duhovnicește și cu cuviință, înțelegând toate de la începutul lumii, și cu cântările și cu lucrările cele ce sunt de mântuirea noastră închipuiește și însemnează toate ale Legii, ale proorocilor și ale întrupării Mântuitorului, așezându-le și învățându-le; și mai arată că prin Mântuitorul nostru am aflat intrarea și suirea la cer.

Capitolul 349
Pentru Utrenia cea cu cântări

Să vorbim și despre Utrenia duminecii, căreia urmează și Utreniile cele din toate zilele și se va vedea și din aceasta rânduială. Închizându-se ușile cele împărătești ale bisericii, care biserică închipuiește Raiul cel de demult și cerul și mai cu seamă este cu adevărat Rai și cer, pentru că are ca un Rai în mijlocul Altarului, la Sfântul Jertfelnic, Lemnul vieții, pe Hristos jertfindu-Se și crucea Lui cea Prea Sfântă; și ca un cer are scaun Sfânta

Masă şi pe Hristos Împăratul slavei şezând prin Taine şi prin Evanghelii, înconjurând pe lângă aceasta puterile îngereşti, rânduielile preoţeşti, ungerea cea prea sfântă, sfintele moaşte ale mucenicilor, mulţimea sufletelor apostoleşti şi prooroceşti care se trimit şi stau acolo şi, ca să zic aşa, ei înşişi prin sfintele lor scripturi se află acolo de faţă. Iar îngerii vin cu adevărat ca nişte slujitori împreună cu noi şi prin aceeaşi cântare, ca de la dânşii şi de la noi se cântă şi aceeaşi singură şi unică slujire se săvârşeşte şi sus şi jos.

Deci închizându-se uşile acestei dumnezeieşti biserici ale noului Rai şi cer, de vreme ce şi Raiul şi cerul cu călcarea poruncii le-am închis împotriva noastră şi pururea le închidem, preotul stă înaintea uşilor ca un împăciuitor şi ca cel ce are chipul îngerului şi binecuvintează pe Dumnezeu în Treime zicând: "Binecuvântată este Împărăţia Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh". Şi îndată zice toate ecteniile şi "Apără, mântuieşte". Cântăreţul apoi cântă o parte din psalmul care trebuie să se cânte după cuvântul cel Dumnezeiesc şi "Slavă Ţie, Dumnezeule"; şi preotul zice: "Pe Prea Sfânta, Curata", dându-ne pe toţi lui Dumnezeu şi laudă cu glas pe Dumnezeu, zicând: "Că Ţie se cuvine toată mărirea"; şi cântăreţul zice cu vers: "Eu m-am culcat şi am dormit...", "Slavă Ţie, Dumnezeule" şi astfel începându-se psalmul "Doamne cât s-au înmulţit" şi împreună cu ceilalţi psalmi săvârşeşte toate după stih, zicând fiecare strană: "Mărire Ţie, Dumnezeule"; şi se zic trei psalmi împreună, în chipul, Sfintei Treimi, care aceştia sunt: "Doamne, cât s-au înmulţit...", "Dumnezeule, Dumnezeul meu, către Tine mânec..." şi "Iată, binecuvântaţi pe Domnul".

Între aceşti trei psalmi se cântă la sărbători şi treimice: "Slavă Ţie, Părinte, Slavă Ţie, Fiule, Slavă Ţie, Duhule Sfinte" şi cele asemenea. Iar în zilele cele de rând şi în duminici, afară de a Moşilor şi a Părinţilor, se zice numai: "Slavă Ţie, Dumnezeule", apoi "Slavă", şi iarăşi "Slavă Ţie, Dumnezeule", "Şi acum" tot aceiaşi şi Peresi iarăşi, cu glas mai mare. Iar preotul zice: "iară şi iară" şi "apără"; şi cântăreţul zice: Aliluia. Preotul apoi zice: "Pe Prea Sfânta, Curata" şi ecfonisul iar cântăreţul zice "Cei nevinovaţi în cale... Aliluia". "Fericiţi cei nevinovaţi în cale", celălalt stih şi "Aliluia". Astfel iarăşi se cântă stihurile de amândouă stranele cu "Aliluia", plinindu-se toată starea cea dintâi. După aceea zice: "Slavă... Şi acum" Peresi "aliluia"; şi preotul iarăşi zice ectenia cea mică. Cântăreţul zice: "Înţelepţeşte-mă, Doamne". Preotul zice: "Pe Prea Sfânta, Curata" şi ecfonisul. Cântăreţul atunci zice: "Caută spre mine şi mă miluieşte... aliluia". Îndată preotul deschide o uşă a altarului arătând că s-au deschis pentru noi cerurile odată cu întruparea Mântuitorului, căutând către noi din cer şi făcându-Se om din Uşa cea cerească şi vie, Născătoarea de Dumnezeu, care şi mai înainte de patimă şi de Înviere ne-a deschis nouă

cele cereşti, precum scrie şi la Botezul Lui, că a văzut deschizându-se cerurile, pe care în adevăr noi le închisesem, şi mai pe urmă suindu-se El ne-a dus acolo şi pe noi. Apoi amândouă stranele zic stihurile până la "Să ajungă înaintea Ta, Doamne, cererea mea". Atunci, ca şi cum s-ar fi săvârşit socotinţa întrupării, pătimind Mântuitorul şi aducându-Se jertfă prin Cruce şi izbăvindu-se cu învierea Domnului toţi cei din iad şi cei de pe pământ şi întrând cu înălţarea Lui la cerun, preotul deschide uşile şi cântă cu glas mare cântarea numită a Vohocului cu "aliluia", intrând toţi înăuntru ca în cer, cu preotul înainte, ţinând crucea şi închipuind pe Domnul Care ne-a mântuit pe noi cu crucea. Pe Cruce însă sunt lipite trei lumânări, însemnând Lumina cea cu trei strălucciri care s-a arătat prin cruce şi a strălucit slava şi cunoştinţa Sfintei Treimi.

Intrând preotul, pleacă capul mulţumind Stăpânului. Dacă va fi acela şi arhiereu şi el pleacă capul împreună cu preotul şi fac rugăciunea Vohodului, iar arhiereul binecuvintează, zicând: "Binecuvântată e intrarea Sfinţilor Tăi, Doamne". Deci numai arhiereul intră prin uşa cea mare, mergând înainte preotul şi diaconii, în chipul dumnezeieştilor îngeri, închipuind precum s-a zis pe Hristos, Cel ce ne-a deschis uşile Raiului şi ale cerului; şi intrând Îl laudă pe Dânsul şi Îi mulţumeşte Celui ce ne-a deschis cu Crucea cele de sus şi singur El este povăţuitor ca un Împărat şi Dumnezeu şi singur a intrat în lume prin Uşa care caută spre răsărit, prin Maica Sa pururea Fecioară, şi printr-Însa ne-a înnoit intrarea cea de sus. Iar ceilalţi intră prin celelalte uşi sau pe urmă, pentru că printr-Însul toţi urmându-I intrăm în cer. Celelalte ale psalmului le cântă stranele de amândouă părţile; acestea învaţă despre învierea şi viaţa lui Hristos şi despre mântuirea noastră şi stând în mijlocul bisericii zic: "Vie mâna Ta ca să mă mântuiască şi viu va fi sufletul meu şi Te va lăuda" şi "rătăcit-am ca o oaie pierdută, caută spre robul Tău". Apoi se cântă "Slavă" "Şi acum" şi "Aliluia" cu glas mai mare, întru lauda Celui ce a înviat şi ne-a ridicat pe noi împreună. Apoi îndată zice: "Binecuvântaţi, toate lucrurile, pe Domnul, cântaţi şi Îl prea înălţaţi pe El în veci", şi se cântă cu cântare şi bună glăsuire.

Pe când se cântă aceasta, preotul ţine crucea, ca un înger, iar arhiereul, închipuind pe Domnul, se suie către Jertfelnic, urmând toţi, ca la chiar scaunul lui Dumnezeu; şi arhiereul se suie în scaun arătând suirea şi şederea în cer a Mântuitorului; acel scaun este jilţul. Atunci se pune crucea pe amvon dinaintea Jertfelnicului, mărturisind tuturor moartea şi învierea Mântuitorului şi propovăduirea Treimii prin cele trei lumini aprinse. Aici se zice toată cântarea celor trei sfinţi coconi, cu "binecuvântaţi", cu cântare şi cu glas, care în cuptor au închipuit Treimea pe care au lăudat-o şi întruparea Cuvântului. Apoi: "Binecuvântăm pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfântul Duh Domnul", "şi acum şi pururea" şi cea din urmă Peresi: "Lăudăm,

binecuvântăm şi ne închinăm Domnului". Căci de la Sfânta Treime Unul Dumnezeu şi de la socotinţa întrupării Cuvântului Unuia din Treime ni s-au dat nouă tot binele şi ne-am ridicat din căderea cea mare, ne-am sculat şi ne-am strălucit de Lumina cea adevărată şi ne-am suit la cer. Drept aceea, îndată cântăm pe pricinuitoarea întrupării Cuvântului, pe Maica lui Dumnezeu, zicând: "Pe Tine, zidul cel nebiruit, întărirea mântuirii...".

Capitolul 350

Pentru rugăciunile care se citesc în tinda bisericii, pentru tămâierea ce se face acolo şi pentru intrarea în biserică, şi ce înseamnă aceasta

Să se ştie dar că la cei trei psalmi preotul întâi aduce către Dumnezeu rugăciunile dimineţii. Apoi începându-se "Fericiţi cei fără prihană", ia cădelniţa şi punând tămâie şi blagoslovind-o – iar de este arhiereu binecuvintează el însuşi tămâia – începe a cădi preotul din partea dreaptă a tindei bisericii, unde este zugrăvit chipul cel sfânt al Arhanghelului Mihail, apoi cădeşte împrejur tinda la temeliile şi zidurile bisericii, dându-se în lături cei ce stau lângă zid şi iarăşi venind la loc; şi întorcându-se preotul de unde a început, face cu cădelniţa chipul crucii, zicând "Înţelepciune, drepţi", mergându-i înainte un sfeşnic, însă numai la sărbători. Atunci se aprind în tindă puţine lumânări micşoare. Cântăreţul apoi chemându-l pe El zice: "Bine eşti cuvântat, Doamne", căci este obicei a se zice acest stih la sfârşitul tămâierii, şi preotul zice cu glas mai lin: "Înţelepciune, drepţi". Îndată apoi venind cădeşte pe arhiereu şi de rând pe ceilalţi toţi. Apoi intrând în biserică prin uşile cele de alături cădeşte în tăcere toată biserica, fiind închisă precum am zis; şi intrând în altar tămâiază şi acolo şi lasă cădelniţa, ia cinstita Cruce, care stă dinapoi de Sfântul Jertfelnic, fără a merge cineva înainte şi nefiind lumini, ci numai el sau şi diaconul; şi ieşind pe cealaltă parte şi plecând capul arhiereului, aducând Crucea, stă de-a dreapta, aproape de uşile cele mari ale dumnezeieştii biserici, unde şi stă până la sfârşitul psalmilor. Atunci aprinzându-se cele trei făclii şi deschizându-se uşile, intră cu lumânare. Acestea nu se fac aşa, oricum, ci cu minunată şi înaltă înţelegere a sfinţilor celor ce au rânduit şi au aşezat toate cu cunoştinţă, cu bună tocmeală şi socotinţă dumnezeiască. Drept aceea, recapitulând cele ce am zis, le vom pricepe mai bine.

A sta afară şi a cânta arată, precum am zis, ieşirea noastră din Rai, a fi pentru noi cerul închis şi a fi în iad cu sufletele toţi cei ce mor şi drepţii chiar. Drept aceea, stăm spre apus de biserică, ca cei ce suntem către întunericul iadului şi al stricăciunii şi ţinuţi cu rătăcirea necunoştinţei, şi de aceea nu se aprind lumini mari, căci şi atunci era oarecare luminare

firească în noi, zic prin cunoştinţa dreptilor, a proorocilor şi a Legii, dar nu putea să lumineze de tot, fiindcă încă nu strălucise pentru noi Lumina cea mare şi neapusă, Soarele dreptăţii. nici se arătase Darul lui Dumnezeu cel mântuitor; ci fiind întunecoasă, ca într-o temniţă, ni se arata printr-o ferestruie puţină rază; pe care rază o arată tămâicrea care se face numai în tindă, arătând slujba Legii şi a umbrei, care s-a dat atunci numai la un neam, adică al iudeilor, care era mai mic decât neamurile. Se tămâiază întâi pe la ziduri şi pe la temelii, pentru că pe temelia Apostolilor s-a zidit Biserica, a început Legea şi s-a săvârşit adevărul; şi precum s-a săvârşit Cortul de Moise cu Duhul Sfânt şi de Veseliil. cu atât mai mult s-a săvârşit cu Dumnezeiescul Dar şi s-a întemeiat Biserica lui Hristos, care închipuieşte Prea Sfântul Său Trup ce s-a alcătuit în Fecioară din prea curatul Ei sânge, cu puterea Duhului Sfânt.

Drept aceea a se da alături de la zidurile bisericii cei ce stau când tămâiază preotul temeliile, şi a veni iarăşi, însemnează că întâi s-a zămislit Domnul în Fecioara şi S-a întrupat şi apoi, noi fiind departe, ne-a unit cu Sine, şi de la Dânsul ne-am sfinţit; mai însemnează că întâi se sfinţeşte biserica şi apoi noi printr-însa, precum s-a făcut la Cort şi la Biserica cea de demult, care închipuia pe Domnul. După aceea intră preotul în biserică tămâiind, cinstind cu aceasta pe Dumnezeu şi urmând tămâierii cei de demult, aceea de la Sfânta Sfintelor, fiind mai cinstit decât preotul acela, ca cel ce are darul Marelui Arhiereu, cel după chipul lui Melchisedec. Preotul este ca un înger al lui Dumnezeu Atotţiitorul, precum scrie, care îmblânzeşte pe Dumnezeu cu tămâia ca şi poporul cu psalmi, care sunt şi de îmblânzire şi de mulţumire către Dumnezeu; şi se roagă de a Se arăta şi a veni către noi, punându-ne înainte petrecerea chiar a Mântuitorului nostru şi mai cu seamă viaţa Sa cea fără prihană, despre care ne învaţă şi ne spune foarte lămurit psalmul care se cheamă "Fericiţi cei fără prihană", arătând încă şi vieţuirea sfinţilor Lui, încă şi pentru patimile Mântuitorului şi pentru Înviere. Drept aceea, acesta se cântă mai ales duminica şi de multe ori la pomenirea sfinţilor psalmul cel dintâi, al doilea şi al treilea, adică: "Fericit bărbatul", că bărbat fericit şi fără prihană în cale este chiar Mântuitorul, cu darul Lui şi cu sfinţii Lui.

Deci intrând preotul înăuntru cu tămâia, ca în Sfânta Sfintelor, şi mai vârtos decât acelea şi mai mari, mărturisind cu aceasta şi urmând tămâierii Zahariei, care tămâiind singur întru cele neintrate a luat pe propovăduitorul Darului, ca un dar, pe Ioan, care a fost mergător înaintea Mântuitorului şi Dumnezeului nostru cu propovăduirea, cu Botezul, şi cu patima. Apoi ia preotul Crucea şi iese în tăcere, fără a purta lumină, pentru că şi Iisus Dumnezeul nostru săvârşind cele ce erau ale Legii şi propovăduind Crucea prin patimile şi propovăduirile proorocilor, cu smerenie, iar nu cu mărire a venit către noi, a arătat viaţa cea răstignită, a petrecut cu sfinţenie şi a

arătat viața aceasta care are patimile Crucii că este aproape de cer și de viața îngerească. Drept aceea, după ce a săvârșit toate cele propovăduite prin proorooi, s-a răstignit și murind și înviind a trimis să propovăduiască și să se boteze în numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt. Pentru aceasta se aprind trei lumini la Sfânta Cruce, de vreme ce, fiind răstignit și înviind, S-a arătat nouă cu semnele piroanelor, S-a suit la cer și ne-a dus și pe noi împreună, fiindcă aceasta arată Crucea, dimpreună cu arhiereul. Deci ținând preotul Crucea, intră toți împreună, pentru că Însuși ne-a înnoit calea prin perdeaua Trupului Său, și printr-Însul am aflat intrare întru cele sfinte; și Însuși fiind mare Arhiereu a intrat o dată întru cele sfinte, aflând pentru noi Izbăvitorul izbăvire veșnică. Deci astfel intrăm împreună cu Dânsul purtând ocara Lui, Care a pătimit pentru noi afară de Ierusalim. De aceea se poartă Crucea afară de biserică, pentru că El pătimind și scârbindu-se afară pentru Adam cel ce s-a ispitit înăuntrul Edemului, care s-a biruit, s-a omorât și s-a scos afară dintr-însul, noi să intrăm înăuntru prin Iisus cel ce a pătimit afară de Ierusalim, și să ne suim în cer împreună cu Dânsul, ca un împărat al cerurilor. Unele ca acestea sunt și ale Utreniei. Iar făcându-se Utrenia mai cu seamă a Sinaxarului, care arată cele ce sunt ale celor ce au pătimit pentru Hristos sau cele ce vor fi pentru sărbătoare sau ale celor ce s-au săvârșit cu cuviință pentru Hristos, care au urmat lui Hristos, Celui ce a murit și a înviat, se face iarăși rugăciunea ecteniei și se cântă cu cuviincioasa iuțeală "Miluiește-mă, Dumnezeule", care se cheamă cincizecer.

Capitolul 351
Pentru psalmul al cincizecelea

Acest psalm care se cheamă cincizecer pentru că e al cincizecelea și care s-a zis la păcatul desfrânării și uciderii pe care le-a făcut David, este trebuincios a fi citit de oamenii drept-slăvitori ca un psalm al pocăinței. Acest psalm s-a făcut mai cu seamă pentru Adam, începătorul neamului, care s-a ucis pe sine și pe tot neamul pământesc și a făcut preacurvie, ca cela ce a mâncat din pomul care nu i s-a dat spre mâncare și a gândit a se face întocmai cu Dumnezeu, ceea ce nu putea a avea după fire, căci nu era Dumnezeu, ci făptură. Asemenea trebuie să-l citească și toți oamenii care greșesc. Drept aceea acest psalm se cântă mai înainte decât toate în biserică, chemând mila lui Dumnezeu, iertarea păcatelor și a ni se zidi inimă curată și a se înnoi întru noi Duhul Sfânt pe Care l-am pierdut spurcându-ne, și roagă a nu-L lua pe El de la noi, și a aduce duhul zdrobit ca o jertfă, adică pocăință în locul jertfei celei vechi de dobitoace; însemnând aici înainte ale Evangheliei și stricând ale Legii, ca cele ce sunt

umbrite, iar nu desăvârşite, căci nu se poate mântui cel ce are suflet cuvântător prin jertfă de dobitoc necuvântător, dacă nu se va îndrepta iarăşi tot prin acelaşi suflet, aducând jertfă pe omul fără de păcat, Care este Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce S-a făcut om pentru noi, şi care Se dă jertfă cuvioasă pentru toţi; şi nădăjduieşte a se zidi Noul Ierusalim, adică Biserica, când şi proorocii zic jertfa de laudă a se aduce atunci, adică mărturisirea lui Hristos, şi viţelul cel gras, Însuşi Domnul. Deci acest psalm al cincizecilea se zice cu cuviinţă în fiecare strană pe stihuri şi apoi se zice troparul sau al zilei sau al sărbătorii sau al sfântului, şi la sărbătorile cele împărăteşti 'Slavă... şi acum", al sărbătorii. Iar în fiecare zi: al zilei şi la "Nu mă lepăda pe mine de la faţa Ta", zice: "Ceea ce eşti folositoare creştinilor"; iar la "Slavă", "Unule Născut" şi la "Şi acum", "Pe Prea Slăvita Maica lui Dumnezeu". Îndată apoi canoanele sărbătorii sau ale sfântului pe care le-am pus noi pentru împodobirea şi buna tocmeală a Bisericii, întru slava lui Dumnezeu şi a sfinţilor, care se cântă pe opt de vor fi două canoane, pe şase dacă va fi sfânt mare, şi pe patru dacă nu va fi sărbătoare.

Iar aceasta este pentru folosul, mângâierea şi aşteptarea creştinilor, fiindcă sunt obişnuiţi a asculta canoane, căci mai înainte la Utrenia cea cu cântări nu se cântau canoanele, ci după psalmul al cincizecilea făcându-se ectenie, îndată se ziceau laudele, iar acum după canoane se zic svetilnele, şi apoi ectenie mică şi laudele. Cântăreţul stranei celei mari zice: "Lăudaţi pe Domnul din cer, Ţie se cuvine cântare, Dumnezeule" iar celălalt cântăreţ zice tot acesta la celălalt stih, şi astfel zic şi celelalte şase stihuri. Dintr-aceasta dar este arătat că şi mănăstirile s-au obişnuit de la slujba cea cu cântări a zice la început "Ţie se cuvine cântare, Dumnezeule"; iar la: "Lăudaţi pe Domnul de pe pământ", zic: "Daţi mărire lui Dumnezeu", asemenea şi la celelalte şase stihuri. Iar la: "Că s-a înălţat numele Lui" zic: "Lui se cuvine laudă", asemenea şi la celelalte stihuri. Iar la: "Să laude numele Lui", zic: "Mărire Ţie, Părinte Sfinte", şi la celelalte stihuri asemenea. Iar la "înălţările lui Dumnezeu", "Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-ne pe noi" la celălalt stih, şi la "să lege pe împăraţii lor cu cătuşe de fier, "miluieşte-ne pe noi, pentru Duhul Tău Cel Sfânt" (iar Domn, zice Pavel, este Duhul), pentru ca să se laude Treimea, asemenea şi la celelalte stihuri. Iar la "Lăudaţi pe Domnul întru sfinţii Lui", zice "Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-ne pe noi", pentru întrupare şi celelalte asemenea.

Iar la: "Lăudaţi pe El în chimvale bine răsunătoare", zice: "Mărire Ţie, Celui ce ne-ai arătat lumina" şi după aceasta celelalte stihuri; apoi "Bine este cuvântat Dumnezeul lui Israel, că a cercetat şi a făcut izbăvire poporului Său", şi aceasta o zic la toate stihurile; cântarea aceasta este proorocia întrupării Cuvântului şi începătura acesteia şi mulţumire, s-a zis la naşterea Botezătorului şi pe aceasta o cântă Biserica luminat ca o

mulţumitoare. Iar la "Slavă Ţie" zice: "Bine este cuvântat Domnul Iisus Împăratul că a cercetat" şi apoi urmează cu glas mai mare "Şi acum" tot aceiaşi, şi Peresi "Să cântăm toţi pe Maica lui Dumnezeu", prin care ne luăm iertare păcatelor şi folosirea sufletelor noastre. Acestea măresc întruparea lui Hristos cea propovăduită mai înainte şi mai cu seamă prin naşterea Botezătorului, precum am zis mai înainte. Îndată apoi se zice de citeţ pe amvon "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu", ţinând Crucea în mână; şi stând în amvon cântăreţul zice slavoslovia cea mare. Aceasta se face în fiecare zi, iar duminica se zic Laudele după glas împreună cu pripealele şi la sfârşit stihurile învierii sau ale vreunui sfânt mare sau ale sărbătorii, şi apoi Slava Învierii, la care se face vohodul preoţilor cu crucea şi cu Dumnezeiasca Evanghelie, însemnând aceasta vohodul Învierii Mântuitorului care s-a făcut spre dimineaţă. Drept aceea, preoţii plecându-se la Înviere, zic rugăciunea vohodului la stihira Evangheliei, care arată smerenia şi pogorârea Domnului cea către noi şi până în iad; şi ridicându-se, arată Învierea, precum am zis de multe ori, şi aşa se înalţă Evanghelia propovăduind Învierea şi se zice "Înţelepciune, drepţi" asemenea întru propovăduirea Învierii. Apoi se cântă la "Şi acum", "Prea Binecuvântată eşti, Născătoare de Dumnezeu", de vreme ce prin Născătoarea de Dumnezeu ni s-a dat mântuirea şi s-a stricat blestemul Evei, şi intrând preotul înăuntru, întâi se zice de citeţul cel ce ţine crucea pe amvon "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu", care apoi se cântă cu cântare de cântăreţi. După aceea preoţii înăuntru Sfântului Altar cântă toată slavoslovia: "între oameni bunăvoire", cântându-se slavoslovia şi de cei dinafară şi de cei dinăuntru, deopotrivă, că o Biserică ne-am făcut prin Iisus Hristos, şi sus şi jos. Aceasta se face întru propovăduirea şi slava Învierii lui Hristos. Drept aceea se zice şi troparul Învierii Duminica: "Astăzi este mântuirea a toată lumea". Iar într-altă zi se zice: "Înviind din mormânt şi rupând legăturile", care se cântă de trei ori cu glas dulce de cântăreţii de afară, şi de către preoţii dinăuntru. Această rânduială arată Învierea Mântuitorului. Drept aceea şi îndată se cântă "Înviază Doamne, Dumnezeul meu" şi se citeşte de către preot Evanghelia Utreniei în amvon, arătând cea mai desăvârşită rânduială a îngerilor şi după aceea rugăciunea ecteniei, cererile cele mari, plecarea capetelor şi otpustul. Şi astfel s-a săvârşit rânduiala Utreniei. Cele ce sunt ale Liturghiei celei desăvârşite s-au scris în celelalte capete.

Capitolul 352
Pentru al treilea şi al şaselea ceas şi pentru Liturghia darurilor mai înainte sfinţite

Acum vom vorbi pentru ceasurile al treilea şi al şaselea, care se citesc în posturi şi care sunt împreunate cu Liturghia ce se face la Sfintele Păresimi în sobornicestile biserici de preoţii mireni, care are şi Tipicul Sfintei şi Marii Liturghii celei sobornicesti până la vohodul cel mare. Aceasta s-a socotit de Părinţii cei de demult, să nu se facă Liturghie desăvârşită în Sfintele Păresimi. Şi se săvârşeşte al treilea ceas şi al şaselea într-acest chip: diaconul zice: „Binecuvintează, Stăpâne" şi preotul zice: "Binecuvântată este Împărăţia". Diaconul zice ecteniile, preotul zice rugăciunea antifonului celui dintâi: „Dumnezeule, cela ce şezi pe Heruvimi" şi ecfonisul „Că Tu eşti Dumnezeul nostru, Dumnezeu care miluieşte", şi cântăreţii zic tot psalmul: „Către Tine, Doamne, am ridicat sufletul meu", după stih cântând: „Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu", „Slavă... şi acum", tot aceiaşi. Diaconul zice „Iară şi iară"; preotul în taină zice rugăciunea antifonului al doilea: „Rugămu-Te, Doamne, Dumnezeul nostru" şi ecfonisul: „Că s-a preaslăvit Prea Cinstit numele Tău"; şi cântăreţii cântă al doilea antifon psalmul tot: „Domnul e luminarea mea şi Mântuitorul meu", zicând după stih amândouă stranele „Mântuieşte-ne, Fiul lui Dumnezeu, pe noi, cei ce-Ţi cântăm Aliluia". „Slavă... Şi acum", tot aceiaşi, şi diaconul zice: „iară şi iară", şi preotul în taină zice a treia rugăciune: „Doamne Dumnezeule, Atotstăpânitorule" şi zice ecfonisul „Că Bun...", şi se cântă antifonul al treilea, zicând pe stih Aliluia de două ori, iar la stihul ce zice: „Cel ce umblă fără prihană" până la sfârşitul psalmului se face vohodul între icoane şi între sfeşnice, ieşind din Altar diaconul şi preotul fără lumini şi fără cădelniţă, arătând mergerea Domnului la Cruce, care s-a făcut la al şaselea ceas.

Drept aceea şi acest vohod se săvârşeşte la al treilea şi la al şaselea ceas. Diaconul zice: „Binecuvintează, Stăpâne, sfânta intrare", iar preotul zice: "Binecuvântată este intrarea Sfinţilor Tăi, Doamne". Acest vohod, precum s-a zis, arată aducerea Mântuitorului la Cruce, care s-a făcut la al şaselea ceas, ducându-se şi răstignindu-se, când pe tâlharul cel răstignit împreună prin puţine cuvinte ale pocăinţei l-a băgat în rai. Drept aceea şi cu veşminte roşii sunt îmbrăcaţi; şi diaconul zice ecteniile, iar preotul rugăciunea "Doamne, Dumnezeul părinţilor noştri", care este la al şaselea ceas, şi se roagă să ne păzească de "săgeata ce zboară ziua, de lucrul ce trece în întuneric, de întâmpinarea de dracul de amiază-zi" şi alte multe cere de la Dumnezeu şi zice ecfonisul "Că Ţie se cuvine"; şi îndată cântăreţii cântă troparul proorociei şi cititul în amvon citeşte paremia. După aceea, diaconul zice: "Să zicem toţi", iar preotul în taină zice

rugăciunea ecteniei şi ecfonisul: "Că milostiv" şi celelalte care se fac după închipuirea Sfintei Liturghii; în urma Evangheliei se zic citirile Isaiei, care a propovăduit mai arătat decât alţii pentru Mântuitorul şi mai cu seamă pentru patima Lui. Iar că acest obicei este de demult, de la Părinţi, este arătat pentru că şi în mănăstire, la al şaselea ceas, se citeşte proorocia Isaiei în toate Păresimile, iar a lui Iezechiel în săptămâna cea mare, pentru că şi el propovăduieşte patimile şi Învierea Mântuitorului.

Şi diaconul zice: "Rugaţi-vă, cei chemaţi", iar preotul face rugăciune pentru cei chemaţi; şi diaconul zice cererile pentru cei ce se gătesc către Sfânta Luminare de Miercurea mijlocului Păresimilor, iar preotul zice rugăciunea pentru dânşii: "Doamne, Dumnezeul nostru, arată-Ţi îndurările Tale" şi ecfonisul "Că Tu eşti luminarea noastră". Diaconul iarăşi zice cele obişnuite: "Câţi sunteţi chemaţi", preotul zice rugăciunea credincioşilor cea dintâi: "Doamne, Dumnezeul părinţilor noştri, care..."; diaconul: "înţelepciune, drepţi"; preotul: "Că Tu eşti Dumnezeul nostru". Diaconul ecteniile; preotul a doua rugăciune a credincioşilor: "Doamne, Dumnezeul nostru, care întru puţină vreme"; diaconul "Înţelepciune"; preotul ecfonisul: "Că s-a binecuvântat şi s-a proslăvit"; diaconul: "Să plinim rugăciunile noastre Domnului" şi celelalte, iar preotul rugăciunea cea mare: "Doamne, Dumnezeul nostru, Cela ce Însuţi eşti Bun", întru care şi de răstignirea, de Învierea şi de Înălţarea Mântuitorului pomeneşte, şi se roagă ca să vie Darul lui Dumnezeu peste noi, să ne întărească şi să ne lumineze, şi multe altele de la Dumnezeu, ca cele trebuincioase şi de folos; şi mai apoi se roagă ca Darul şi mila Lui Dumnezeu să fie cu noi pururea şi zice: "Că a Ta este stăpânirea".

Preotul zice rugăciunea plecării capetelor: „Doamne, Dumnezeul nostru, Cela ce şezi pe scaunul slavei" şi zice ecfonisul „Fie Prea Sfântul nume al iubirii Tale de oameni binecuvântat şi preaslăvit". Diaconul: "Cu pace să ieşim"; şi ieşind preotul, merg împreună de pe amvon pentru ca în mijlocul tuturor să slavoslovească pe Dumnezeu şi începe Vecernia. Diaconul zice: "Domnului să ne rugăm". Preotul căutând spre răsărit zice: "Bine e cuvântată slava Domnului din locul cel sfânt al Lui, totdeauna, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin". Aceasta la Litanii este începutul Litaniilor, zicând-o arhiereul de pe amvon, iar aici este începutul Vecerniei. Şi îndată despre o parte a bisericii, se cântă de cântăreţii Vecernia ca un Paraclis, unde se zice şi psaltirea, stihurile Triodului şi ale Mineiului, după Tipicul mănăstirilor, şi "Lumină lină" şi „Învredniceşte-ne. Doamne", ca o slujbă de umilinţă şi monahicească. Şi la stihoavna însuşi glasnica: „Acum slobozeşte pe robul Tău", "Sfinte Dumnezeule" şi "Născătoare de Dumnezeu, Fecioară", iar "Doamne, miluieşte" nu se zice, nici se fac metanii, nici otpust, nici se aprind lumini până la paremii, la

Liturghia darurilor mai înainte sfinţite, că după "Născătoare de Dumnezeu" şi după celelalte, după datorie, merg toţi la locurile lor.

Capitolul 353
Pentru ce Litaniile se fac afară şi ţinem cruci şi sfinte icoane

Să se ştie că Litaniile toate care se fac afară sau în tinda bisericii sau împrejurul mănăstirilor sau a cetăţilor, se fac pentru aducerea aminte a căderii noastre, că ne-am scos din Rai afară, ca să ne smerim şi să ne înţelepţim, că nevrednici suntem de Sfintele Locuri şi căzuţi din rai şi din cer. Şi suntem datori a urma vameşului, care a stat departe, pentru multa cucernicie, şi a închipui noi pe Adam cel izgonit şi pe fiul cel risipitor, care a plecat într-altă parte. Iar pe la uliţe, pe la răspântii şi pe la drumuri, facem rugăciunile pentru ca să se curăţească acestea pe care le-am spurcat cu păcatele noastre. Iar şi sfintele icoane, cinstitele cruci şi sfintele moaşte ale sfinţilor scoţându-le din biserici le purtăm pentru ca să se sfinţească împreună cu oamenii şi cele ce sunt de trebuinţă lor, casele, drumurile, apele, văzduhul şi pământul cel spurcat, ca cela ce este călcat de noi, şi cetăţile şi satele să se împărtăşească de Dumnezeiescul Dar, şi puterea de stricăciune şi de boală să se lepede şi să se facă nouă milostiv Cel ce S-a întrupat pentru noi şi a luat chip de rob, pe care Îl închipuiesc şi Îl poartă dumnezeieştile icoane şi închipuirile sfinţilor Lui care au vieţuit curat pe pământ.

Şi că Dumnezeu Care a umblat cu trupul pentru noi pe pământ şi s-a răstignit pentru noi, ne va mântui pe noi, care mărturisim lucrul dragostei şi al bunătăţii Lui celei desăvârşite, adică că Şi-a vărsat sângele prin Cruce şi a murit Însuşi pentru noi. Pentru aceea ţinem şi arătăm aceleaşi semne ale patimii Lui: chipul cinstitei Cruci, cu care a surpat pe vrăjmaşul cel ce ne-a omorât prin pom, şi de moarte ne-a izbăvit. Diaconul zice: "Binecuvintează, Stăpâne", iar preotul zice: "Binecuvântată e Împărăţia Tatălui, a Fiului şi a Sfântului Duh"; şi diaconul zice ecteniile şi se cântă Vecernia cea cu cântare, adică după ecfonisul: "Pleacă, Doamne" până la sfârşit, la care zice preotul rugăciunile Vecerniei. Apoi zice "Doamne, strigat-am" şi stihurile după rânduială şi vohodul diaconului şi al preotului, sau şi preotul singur făcând vohodul fără lumini, însemnând cea dintâi venire cu tăcere, când şedeam întru întuneric. Şi la: "Către tine, Doamne, Doamne", îl cheamă cântăreţul şi intră în Sfântul Altar, şi stihurile se săvârşesc cu iuţeala lor: "Cu glasul meu către Tine am strigat". Apoi "Slavă... Şi acum", "Peresi" şi pripeala. Şi îndată şezând toţi se citeşte Cartea Facerii pe amvon; şi aceasta citindu-se, se gătesc în altar două sfeşnice, iar de este arhiereu să fie şi mai multe, şi cădelniţe, dacă slujeşte

Liturghia; şi diaconul iese singur ţinând cădelniţa şi făclia aprinsă; iar citeţii merg înainte cu sfeşnicele, iar de nu este diacon, iese singur preotul, ţinând făclia cu cădelniţa, şi mergându-i înainte citeţii, trece prin uşa cea din alături şi vine la marginea bisericii.

Capitolul 354
Pentru ce la Vecernii şi la paremii se aprind făclii şi ce însemnează "Lumina lui Hristos luminează tuturor"

Săvârşindu-se de citit Cartea Facerii, îndată se arată preotul intrând cu luminile între uşile împărăteşti; toţi se scoală şi stând în mijlocul bisericii face chipul Crucii cu cădelniţa, zicând cu glas: "Înţelepciune, drepţi: Lumina lui Hristos luminează tuturor" şi se suie în sfântul altar. Deci citeţul citeşte în amvon paremia, iar în biserică după rânduială se aprind luminile. Aceasta arată că la sfârşitul veacului a strălucit cu trupul Lumina cea adevărată, Iisus Hristos, pentru noi, care şedeam întru întuneric şi a umplut lumea de lumina Darului Lui. Drept aceea şi la sfârşitul a toată Vecernia se zice aceasta: "Că Tu eşti luminarea noastră, Hristoase Dumnezeule"; aceasta se face după citirea Facerii, începându-se Pildele lui Solomon, pentru că Facerea spune de la început, adică facerea acelora ce sunt şi căderea lui Adam, iar Pildele lui Solomon arată cu cuvinte umbrite pentru Fiul lui Dumnezeu şi pe cei făcuţi fii printr-Însul îi învaţă ca pe nişte fii. Şi "Înţelepciune" pe singur Fiul lui Dumnezeu îl numeşte, şi casă a-i zidi zice pentru Prea Sfântul Său Trup, în care şi şapte stâlpi are, adică toate darurile Duhului, precum şi cu a Sa pâine a Trupului şi cu paharul Sângelui hrăneşte şi adapă pe toţi; şi Lumină este, luminând şi cele de sus şi cele de jos. Că Dumnezeu cu Înţelepciunea a întemeiat pământul şi a gătit cerurile cu Înţelepciunea, precum cântă şi David: "Toate cu Înţelepciunea le-ai făcut". Iar că chipul Luminii celei adevărate a lui Iisus Hristos însemnează lumina aceasta este arătat pentru că el sau Arhiereul, de va sluji, aprinzând făclia mai înainte până a ieşi, zice: "Binecuvintează, Stăpâne, lumina", iar arhiereul sau preotul, binecuvântând lumina, zice: "Că Tu eşti luminarea noastră, Hristoase, Dumnezeul nostru, totdeauna, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin". Şi aşa mai înainte de paremie iese diaconul; iar după paremie îndată se cântă: "Să se îndrepteze rugăciunea mea" şi se face şi cealaltă slujbă a Liturghiei darurilor mai înainte sfinţite.

Capitolul 355
Cum că trebuie să cădem mai mult la vohodul Liturghiei darurilor mai înainte sfințite

Când şi trebuie să cădem mai mult la vohodul Sfintelor Daruri, căci sunt săvârşite Sfintele Daruri şi este însuşi Mântuitorul nostru cu adevărat. Că ceea ce este pe Disc este Prea Sfântul Său Trup, împreună cu Dumnezeiescul Sânge. Iar la sfârşitul Liturghiei se zice rugăciunea cea de pe amvon, ca una ce este de îmblânzire şi se roagă de a vedea noi Învierea şi să prăznuim şi aici şi acolo. Aceasta se citeşte de pe amvon, în mijlocul bisericii, pentru ca să audă toţi şi să se roage împreună cu cel ce citeşte şi că se roagă înaintea lui Dumnezeu pentru toţi. Astfel săvârşindu-se Liturghia, se face Denia. Iată dar şi rânduiala Deniei.

Capitolul 356
Pentru Denie de la săptămâna cea mare a Păresimilor

După rugăciunea cea de pe amvon, la săptămâna dintâi binecuvintează preotul pe cântăreţ, iar de va fi arhiereu, însuşi îl binecuvintează. Şi cântăreţul îndată cântă: "Cel ce locuieşti întru ajutorul Celui Prea Înalt", iar preotul zice rugăciunea la proscomidie şi potriveşte Sfintele Daruri. Iar la "Slavă... Şi acum", face ectenie şi ecfonisul: "Că Ţie se cuvine", iar cântăreţul zice antifonul cel dintâi: "Către Domnul când am...", cu pripeala cea după urmă: "Că milostiv eşti, Doamne". Şi se cântă stihurile cu aceasta de amândouă stranele. Iar preotul zice rugăciunea antifonului celui dintâi, după vremea zilei. După "Slavă... şi acum" şi după Peresi, preotul face ectenia mică şi ecfonisul: "Că s-a sfinţit şi s-a proslăvit", şi strana cea mică zice al doilea antifon: "Către tine, Doamne, am ridicat sufletul meu", cu pripeala: "Uşile milostivirii". Şi zicându-se stihurile cu aceasta, preotul zice rugăciunea antifonului al doilea: "Ţie, Luminii cei pururea fiitoare şi neînserate". Şi împreunează şi celelalte două rugăciuni: "Cel ce e slavoslovia cea neîncetată" şi "Stăpâne, Atotţiitorule, necuprins". Iar acestea minunate mai ales sunt rugăciunile Deniei. După "Slavă... şi acum" şi după Peresi, preotul face ectenia cea mică şi ecfonisul "Că Bun şi iubitor de oameni". Al treilea antifon se cântă: "Veselitu-m-am de cei ce mi-au zis..." cu "Miluieşte-ne pe noi, Doamne, miluieşte-ne". Când şi preotul ţinând făclia aprinsă şi cădelniţa, cădeşte întâi Jertfelnicul, apoi biserica şi poporul, precum este rânduiala cea de demult. Iar de este diacon, el ţine făclia şi merge înaintea preotului. După "Slavă... şi acum", Peresi nu se zice, ci numai sfârşitul troparului: "Doamne, miluieşte-ne pe noi". Şi îndată cântăreţul zice psalmul al cincizecilea: "Miluieşte-mă,

Dumnezeule"; după stih zice rugăciunea "Doamne, miluieşte-ne pe noi". Şi se cântă de amândouă stranele tot psalmul. "Slavă... şi acum" şi Peresi. Cunoaşte dar şi psalmii cei ce se cântă şi troparele cele împreună cu dânsele şi le vei afla că întreit se află. Că trei antifoane sunt şi trei tropare, pentru cinstea Treimii şi pentru că la Dânsa se aduc. Apoi sunt şi pline de smerenie, de mărturisire şi de umilinţă. Încă şi cel mai de apoi, Psalmul al cincizecilea, cu "Doamne, miluieşte-ne", în umilinţă cheamă pe Dumnezeu spre milă. După aceea zice diaconul: "Domnului să ne rugăm". Iară preotul: "Că Sfânt eşti, Dumnezeul nostru". Şi se cântă "Toată suflarea" şi citeşte Evanghelia cel mai întâi din preoţi pe amvon. Şi îndată se cântă "Firea cea fără de trup a Heruvimilor", care este formată din stihuri şi cuvintează Treimea dumnezeieşte şi cheamă toate cetele sfinţilor spre solire. Cântăreţul zice cu glas: "Doamne, miluieşte" de trei ori şi toţi cântă aceasta împreună, cu glas, de o sută de ori, iar preotul zice în taină rugăciunea plecării capetelor: "Doamne, Dumnezeul nostru, pleacă inimile noastre". La sfârşitul lui "Doamne, miluieşte-ne", diaconul zice: "încă ne rugăm ca să audă", şi iarăşi de trei ori "Doamne, miluieşte-ne". Preotul: "Auzi-ne pe noi, Dumnezeule, Mântuitorul nostru". Oare vezi ce lucru minunat al rânduielii? Că prin solirea preotului rugându-se înăuntru în taină, se aduce rugăciunea poporului către Dumnezeu. Apoi: "Fie numele Domnului binecuvântat". Pentru că venim şi către trebuinţa trupească, adică să ne hrănim. Deci şi acesta să nu fie fără sfinţire, căci hrană sfinţită luăm începătură. Pentru că zicându-se: "Bine voi cuvânta pe Domnul", se dă anafora şi sfârşitul.

Această slujbă a cântării fiind trebuincioasă, veche şi cu preotul făcându-se, care este solitor către Dumnezeu, închipuind pe Iisus, precum am zis de multe ori, are putere să solească cu Darul lui Dumnezeu cel de la hirotonie. Ci şi cea de şapte ori laudă o păzeşte această rânduială; şi cele din tindă se fac în locul rugăciunii Miezului nopţii. Iar din cele dinăuntru este rânduiala Utreniei. Al treilea şi al şaselea ceas împlineşte tot aceiaşi, adică: pe al treilea şi pe al şaselea ceas împreună. Iar ale Vecerniei celei cu cântare, pe însăşi Vecernia. Iar ale Deniei închipuiesc ale Pavecerniţei; iar acum pentru lene s-au lăsat, care trebuia a se păzi măcar în Bisericile cele sobornicesti sau totdeauna sau după vreme, ca să rămână aşezământul cel dintâi nestricat. La mănăstiri şi la celelalte biserici se fac slujirile Bisericii celei monahiceşti, care se poate cânta şi de unul. Însă noi rânduielile acestei slujbe le-am arătat către voi, care încă cu darul lui Dumnezeu o faceţi şi o păziţi; pe scurt am descoperit pentru aceasta, întru slava Domnului nostru Iisus Hristos.

Capitolul 357
Pentru sfânta pâine care se înalţă întru cinstea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu

Acum să vorbim pe cât vom putea şi pentru sfânta pâine care se înalţă întru cinstea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, de vreme ce am venit cu învăţătura până aici; şi după toate vom arăta pentru sfârşitul nostru, pentru ca să sfârşim cuvântul cu cele ce sunt pentru sfârşitul vieţii noastre. Pâinea ce se înalţă întru numele Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu s-a orânduit a se înălţa mai ales la sfârşitul mesei fraţilor, întru sfinţirea lor şi întru pecetluirea hranei de care s-au împărtăşit, şi mai vârtos întru slava Maicii lui Dumnezeu, care a născut nouă pe Pâinea cea cerească, cea vie, veşnică şi pururea hrănitoare sufletelor noastre. Se înalţă în fiecare vreme când are cineva trebuinţă, spre ajutorul nostru; şi la Sfânta Liturghie de multe ori se înalţă cerând-o cineva, măcar că se şi săvârşeşte de mai mulţi preoţi, după obicei, care doresc să cheme şi să cânte pe Cea întru tot cântată, şi mai ales când se jertfesc Sfintele Taine ale Fiului şi Dumnezeului nostru, pentru ca de la Dânsul să dobândim mai mare ajutor. Se înalţă atunci când pomeneşte pe Dânsa la Dumnezeiasca Liturghie, adică atunci când zice: "Mai ales pe Prea Sfânta", şi la toate treburile şi nevoile o chemăm pe Dânsa, ca una ce este ajutătoare şi păzitoare. Şi mult ajutor dobândim din înălţarea pâinii acesteia, precum şi noi de multe ori am cunoscut prin încercare; şi de la mulţi alţii vrednici de credinţă am înţeles că nu sunt aşa fiecum cuvintele ce se zic la înălţarea Pâinii, ci al tuturor Unul în Treime Dumnezeul nostru, se cheamă şi se cântă şi a Născătoarei de Dumnezeu cei adevărate se face chemare şi i se cere ajutor, întru care este taina credinţei, mărturisirea şi aşteptarea mântuirii noastre. La masa fraţilor, pentru că nici aceasta nu este fără binecuvântare, fără socoteală şi rânduială, căci cum ar putea fi aşa cea care este masa robilor lui Dumnezeu Cuvântul, ai Pâinii celei singură curată, sfântă şi vie, care a şi făcut şi face toate cu socoteală, ca Cela ce este singur Înţelepciune vie a lui Dumnezeu. Făcându-se mai întâi mulţumirea şi rugăciunea "Tatăl nostru", pentru pâinea cea firească, zicându-se aceasta, se scoate pâinea în trei cornuri din pâinea care este acolo, închipuind pretutindenea peTreimea şi unirea Ei. Că părţile şi cu cornurile însemnează întreirea. Cornul de sus însemnează unirea. Drept aceea, încotro o vei întoarce, pâinea aceasta are trei cornuri şi marginea ei este un corn ascuţit. Această tăiere de pâine, cu aşezământ apostolesc, care s-a dat dintâi de la Părinţi nescris, fiindcă se făcea în fiecare zi, o aducem în numele Născătoarei de Dumnezeu Unuia în Treime Dumnezeului nostru, de vreme ce prin Dumnezeiasca Ei Naştere, pe Treimea am cunoscut, şi pentru că pe Unul din Treime L-a născut cu

trup, fiind cu adevărat şi cântându-se Născătoare de Dumnezeu, şi Ea ne este dătătoare de Mana cea vie şi Maica băuturii Dumnezeieşti.

Capitolul 358
Pentru buna rânduială la mâncarea fraţilor şi a rugăciunii

Punându-se pâinea aceasta în oarecare vas sfânt rânduit spre aceasta, binecuvântându-se de preot, se aprinde făclia la ea. Şi preotul binecuvintează bucatele, chemând pe Dumnezeul nostru Iisus Hristos ca să le binecuvinteze. Şi când mănâncă, se citesc cuvinte dumnezeieşti pentru ca, precum ne-am învăţat, toate să le facem spre slava lui Dumnezeu. Că zice: "Sau de mâncaţi sau de beţi, toate întru slava lui Dumnezeu să le faceţi". Şi pentru că se sfinţesc toate prin cuvântul lui Dumnezeu şi prin rugăciune. Pentru aceea şi binecuvântare şi rugăciune se face. Iar şi cuvinte dumnezeieşti se citesc, pentru ca să nu căutăm numai la pântece, ca dobitoacele cele necuvântătoare, ci ca nişte cuvântători cu trup, să întărim trupul cu cele ce se mănâncă, iar sufletul cu cele se ce citesc. După scularea de la masă, făcându-se rugăciune, cu mărire cuvântăm toţi, împreună cu David, binecuvântând pe Cel ce ne miluieşte şi ne hrăneşte din tinereţe. Şi zicem: "Slavă Ţie, Sfinte! Slavă Ţie, Doamne, că ne-ai dat nouă bucate întru veselie" şi celelalte zice, câte şi Gură de Aur pentru aceasta luând de la alţii învaţă.

Capitolul 359
Pentru înălţare

Cel ce a citit şi a slujit cele duhovniceşti fraţilor, bine să slujească acestui duhovnicesc lucru, care s-a săvârşit cu slavoslovie, şi cerând iertăciune, şi luând. Că trebuie cel curat a sluji cele curate, că iertăciunea curăţeşte. Şi toţi tăcând, înalţă pâinea şi zice: "Mare este numele" şi răspund toţi "al Sfintei Treimi", care este numele cel înfricoşat al Unuia în Treime, Dumnezeul tuturor. Şi făcând chipul Crucii zice: "Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, ajută-ne", şi cu un glas zic toţi "cu rugăciunile Ei, Doamne, miluieşte şi ne mântuieşte pe noi. Tu eşti cel mărturisit şi cântat de noi Sfântă Treime, Unul cu adevărat Dumnezeu, că nu este altul afară de Tine, Cel ce ne-ai făcut pe noi". Atunci se zic cântările Născătoarei de Dumnezeu: "Una fericimu-te toate neamurile", pentru proorocia Ei; iar la sfârşitul acesteia, glasul îngerului: "Bucură-te, Cea plină de Dar, Domnul este cu tine". Graiul acesta este începutul mântuirii noastre, şi se roagă ca, pentru tine, să fie şi cu noi Domnul, adică cu Darul.

Apoi cu bună laudă şi cu cântare, cu capetele descoperite cântă, arătând că Ea este Capul nostru, născând pe Capul nostru Hristos; este acoperământul din cer, purtătoare de grijă şi mântuire. Şi cântă Axionul şi Născătoare de Dumnezeu o mărturisesc pe Dânsa şi mai cinstită decât Heruvimii o cântă, ca pe cea care a primit pe Dumnezeu în pântece cu ipostas şi fără stricăciune L-a născut şi cu adevărat Născătoare de Dumnezeu o mărim. Iar acest cuvânt: "o mărim şi o fericim", din cântările Ei le-am luat; căci Ea a zis acestea 'măreşte, sufletul meu, pe Domnul", şi: "Că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile". Deci a înălţa înseamnă a aduce către Dumnezeu; iar a zice: "mare e numele Sfintei Treimi" propovăduieşte mărturisirea Dumnezeului tuturor Celui în Treime, şi Acestuia aduce pâine şi a-I mări numele Lui. Iar a zice "Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, ajută-ne", propovăduieşte întruparea Cuvântului, că aceasta înseamnă glasul Născătoarei de Dumnezeu, şi se face chemarea acesteia. Şi credem că bine fiind gata spre ajutor, şi pâinea i se aduce ca un dar. Iar mai ales printr-Însa, Se aduce pentru noi Fiul ei Cel ce S-a întrupat dintr-Însa, şi pentru noi a răbdat de voie răstignirea, Care cel ce o înalţă şi pe Cruce o închipuieşte.

Deci pâinea aceasta ca ceea ce s-a făcut pe dânsa Dumnezeiască numire şi dintâi însemnarea Crucii şi apoi iarăşi Născătoarei de Dumnezeu s-a propovăduit pe Dânsa şi întruparea Cuvântului s-a mărturisit, iar mai ales de toate şi însăşi Născătoarea de Dumnezeu s-a chemat întru ajutor, că mult poate şi din multe răutăţi izbăveşte, o umple de toate bunătăţile şi mântuieşte pururea. Pentru care lucru în zi şi în noapte şi mai în tot ceasul trebuie să facem aceasta, şi pururea aceste glasuri a zice şi a slăvi Treimea şi pe Născătoarea de Dumnezeu a o chema întru ajutor. Căci cine este mai mare decât ajutorul Ei? Sau cine are îndrăzneală mai mare? Sau cine poate mântui mai mult decât Dânsa?

Deci eu, aceasta socotind-o foarte de folos, adesea zic cu aceste dumnezeieşti glasuri, şi pentru aceasta multora am arătat ca să o facă adesea, şi voi ştiţi că şi în Bisericile cele sobornicеşti am aşezat a se face acestea în toate zilele, şi la fiecare Utrenie după sfârşitul cântării a noua, am zis a se înălţa de preot pâinea aceasta. Şi a zice aceste obişnuite glasuri, care sunt aşezate de la Părinţi, întru mărturisirea Sfintei Treimi a Unuia Dumnezeului nostru al tuturor, precum am zis, şi al întrupării Cuvântului; încă şi întru cinstea Maicii Lui, Una pururea Fecioară şi cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, şi a se chema ajutorul Ei, de vreme ce şi mult ajutor am aflat dintr-aceasta. Şi aceasta poruncesc întru Hristos, îndemn şi vă rog pe toţi a o face pentru mântuirea noastră. Deci de se nevoieşte oarecare din cei de altă credinţă a zice pururea seara şi dimineaţa: "Bucură-te, cea plină de Dar", socotind a fi aceasta întru cinstea Prea Curatei Născătoarei de Dumnezeu, precum vei înţelege peste puţin, cu mult mai

ales trebuie noi, dreptslăvitorii, a face aceasta neîncetat şi cu osârdie. Iar că este obişnuit de demult a se cânta în biserică: "Bucură-te, cea plină de Dar", să o cunoaşteţi de la Vecerniile cele din Păresimi, că mai înainte de toate celelalte, după "Tatăl nostru", zicem aceasta: "Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, bucură-te, ceea ce eşti plină de Dar, Domnul este cu tine". Şi de la Vecerniile deniilor, mai înainte de blagoslovenia pâinilor, aceasta se zice totdeauna. Şi la rânduiala cea cu cântare, la toate Vecerniile, precum ştiţi că este obiceiul a se zice aceasta în fiecare seară la această mare Biserică a solonenilor; este dar de trebuinţă a se zice: "Bucură-te, cea plină de Dar" şi întru cinstea şi slava Maicii lui Dumnezeu, pentru că este glasul îngerului cu care s-a stricat blestemul şi s-a dat bucuria, Mântuitorul tuturor, Dumnezeu, Cuvântul lui Dumnezeu, sălăşluindu-Se întru Dânsa şi întrupându-Se dintr-Însa, cu mult mai ales trebuie a se săvârşi acest dumnezeiesc şi prea vechi lucru, ca unul aşezat de la Părinţi, după cum mărturisesc toate tipicurile şi obiceiurile de la Părinţi care dintâi au dat aceasta, care şi ca o Taină Dumnezeiască este, înălţarea pâinii, aducându-se lui Dumnezeu mărturisirea Treimii, chemarea şi lauda Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu, care se face într-ajutorul nostru. Şi "Fericimu-te toate neamurile, Născătoare de Dumnezeu, Fecioară", cu cuviinţă i se cântă şi bine primită va fi, pentru că Ea a proorocit pentru dânsa şi Ea l-a dat; şi precum a zis Ea, aşa se zice şi acest cuvânt "mărim"; iar cu glasul îngerului: "Bucură-te, cea plină de dar, Domnul este cu tine", trebuie a-i zice, că a fost cu ipostasul într-Însa întrupându-Se, şi acum locuieşte cu darul mai mult decât întru toţi, şi prin care (precum zice Isaia) cu noi Dumnezeu a fost şi este. Iar aceasta şi de la Dânsa o cerem, şi zicem: "Pentru Tine, să fie cu noi", care să şi fie cu noi printr-Însa pururea. Amin.

Clericul: Adevărat, părinte, prea de trebuinţă şi de folos ne este nouă a lucra toţi aceasta şi mai ales după ce ne-ai arătat şi ne-ai dat a lucra, şi noi mare silinţă avem. Şi în Bisericile cele sobomiceşti o lucrăm precum ai poruncit. Să ne fie nouă a lucra fără de lene cele dumnezeieşti totdeauna, prin sfintele rugăciunile tale.

Arhiereul: Fie aceasta de la Dumnezeu, prin rugăciunile Maicii lui Dumnezeu, şi vouă şi mie, căci tuturor ne trebuieşte ajutorul cel din rugăciune, şi suntem datori adesea a face acestea şi solitori nouă a chema pe sfinţi şi mai înainte de toţi pe Cea mai sfântă decât toţi, pe Prea Curata Maică a lui Dumnezeu, ca una ce poate mai mult decât toţi a ne mântui pe noi, că multe greşim fiecare. Să venim acum şi către acest sfârşit al nostru, pentru ca să săvârşim şi cele ce sunt ale făgăduinţei noastre.

Capitolul 360
Pentru sfârşitul nostru şi orânduiala îngropării şi pentru pomenirea ce se face după obicei

Pentru sfârşitul nostru cel înfricoşat şi hotărât suntem datori pururea a purta de grijă în toată vremea, neîncetat. Grija aceasta ne este trebuincioasă ca şi vederea, precum şi a ne aduce aminte de Dumnezeu este de trebuinţă, ca şi a respira aer, că zice: "adu-ţi aminte de cele de apoi ale tale, şi nu vei greşi nici odată"; şi: "găteşte-ţi către ieşire lucrurile tale". Pentru aceasta ne este toată grija, fugirile din lume, pustiile, mănăstirile şi sihăstriile, pentru ca viind sfârşitul să ne aflăm gata, căci şi Cel ce a venit ca să ne mântuiască şi ne-a mântuit pe noi, astfel ne învaţă, zicând: "Fiţi gata, că nu ştiţi în care ceas vine Domnul vostru". Şi: "de-ar şti stăpânul casei în care ceas vine furul, ar priveghea şi n-ar lăsa să-i sape casa lui"; şi voi fiţi gata că "întru care ceas nu gândiţi va veni Fiul Omului". Pentru aceasta ne trebuieşte tuturor a fi gata către ieşire, şi să nu ne grijim numai pentru aceste de aici, pe care le lăsăm altora, ci pentru cele ce merg cu noi, căci ele sunt ale noastre; ca nu cumva astăzi sufletele noastre să se ceară de la noi, şi ce folos ne va fi pentru cele ce avem atâta grijă. Drept aceea trebuie a nu ne îngriji de acestea de aici, ci a ne smeri, a ne pocăi, a ne mărturisi lui Dumnezeu şi a-L chema spre milostivire, a ne sârgui ca să ne împărtăşim cuminecăturii celei de taină şi a o face aceasta adesea, cu socotinţă şi cu smerenia sufletului, că aceasta este a fi noi cu Dumnezeu şi Dumnezeu a fi cu noi, pentru care S-a întrupat.

Capitolul 361
Pentru a ne cumineca toţi adesea

Drept aceea, pentru Tainele acestea ni le-a dat pentru ca să fim una cu Dânsul, noi arhiereii şi preoţii adesea cu socotinţă, cu umilinţă şi cu spovedanie slujind Liturghie, să ne împărtăşim cu înfricoşatele Taine; iar ceilalţi şi ei adesea prin spovedanie, prin stărâmarea inimii şi cucernicia sufletului să se cuminece, şi nimenea dintre cei ce se tem şi iubesc pe Domnul să nu treacă peste patruzeci de zile; şi dacă se va păzi, pe cât va putea, să se apropie şi mai curând de cuminecătura lui Hristos; şi dacă se va putea, şi în toate duminicile, mai ales cei bătrâni şi cei bolnavi, pentru că aceasta ne este viaţa şi tăria, iar dacă va fi cineva cuprins de frica morţii să fie mai sârguitor către cuminecătură, iar nu ca unii fără minte să se teamă a se împărtăşi cu Viaţa, zicând ca nu cumva să murim, căci mai vârtos vei muri dacă nu te vei împărtăşi înfricoşatei cuminecături. Pentru

că aceasta este Viața, sănătatea, puterea și lucrul trebuincios spre călătoria cea veșnică. Dacă îți va fi să trăiești aicea, dintr-aceasta mai ales vei dobândi această viață, care nu este de nici un folos, căci aceasta este numai cale cu durere, care duce la sfârșit și la stricăciune, luptă nemăsurată, plată fără de folos și cărare plină de toată frica și tulburarea; și celor ce o cunosc le este neiubită, ca o nearătată câtă este și stricăcioasă și foarte îngrijată. Iar tu mai ales vei afla împărtășirea Tainelor lui Hristos solitoare de viață și de putere pentru tine: căci aceasta este aceea de Care atingându-se cea căreia îi curgea sânge, s-a tămăduit, și buboșii numai cu atingere de Acesta s-au curățit, și de morți atingându-se mâna Lui s-au sculat; și pe tine mai ales te va învia, iar nu te va omorî. Iar de ți-a sosit sfârșitul și ți-a venit vremea, apropie-te mai ales către Dânsul, pentru ca să-L ai de aicea ca arvună; căci Acela-ți este acolo viață, hrană, lumină și odihnă. Și de te vei împărtăși cu Dânsul aici, te va milui, și dintr-aceasta vei avea începăturile vieții Lui și împreună cu Dânsul vei fi pururea și vrăjmașii vor fugi departe de tine, căci nu vor avea putere asupra ta, luând cu tine focul cel nesuferit.

Deci cel ce este spre sfârșit, spovedindu-se, pocăiască-se de toate, gătească-se și cel nesăvârșit cu chipul călugăresc săvârșască-se, ca să nu se ducă de aicea nesăvârșit și fără Taina cea săvârșitoare a chipului; căci știu pe mulți care, neîngrijindu-se întru aceasta, ca și pe alții orecare mai înainte care, prelungind vremea de a se boteza, nu s-au botezat. Pentru că precum cel ce nu s-a botezat nu este creștin, așa și cel ce nu s-a săvârșit cu chipul, nu va fi călugăr. Cele ce sunt către aceasta le vei înțelege de la învățătorii Bisericii, și mai ales de la Vasile, de la Grigorie și de la cuvintele lor cele pentru Botez, care acum să-ți fie către chipul călugăriei și către pocăință. Cel ce n-a ajuns să fie călugăr, să se facă la sfârșitul său, căci mare este Darul, împărătească este pecetea. Este al doilea Botez, curățește de păcate. Dăruiește daruri și haruri, înarmează, scoate de la vrăjmaș și duce la Împăratul, cu Care-L face prieten. Dacă te vei apropia, te vei lumina și nu te vei rușina. Dacă te temi, nu te pocăiești și ești leneș, cum vrei să vezi pe Împăratul? Cel puțin cu cuvintele pocăiește-te și spovedește-te cu adevărat, că se apropie de tine mai ales Împărăția Cerurilor. Cere iertăciune, miluiește din ceea ce ai și întoarce strâmbătățile. Dacă este cu putință, dă de patru ori, ca Zaheu, cele ce ai luat; cu socoteală pune hotar ca să nu mai faci rău, gonește și depărtează curvia de la tine; împacă-te cu cel ce te-ai certat, fă lucrurile milosteniei, ca să dobândești dumnezeiasca milă; fă Sfântul Maslu după porunca cea apostolească, crezând că vei afla curăție păcatelor, te vei scula din boală, vei dobândi iertare.

Dacă ți se va tămădui trupul prin dumnezeiasca milă și te vei scula, mulțumește-I și împlinește făgăduința pocăinței, pocăindu-te, și așteaptă sfârșitul, că va veni și este aproape și nu vei scăpa de dânsul niciodată; și

către acest sfârşit găteşte-te pururea. Îţi aduc aminte de multe ori aceasta, fii gata, de vreme ce şi Mântuitorul zice pururea aceasta, "Fiţi gata", adică în toată vremea; că de te va chema la moarte, gata să te afli, pentru ca să fii într-o ceată cu Dumnezeu şi cu prietenii Lui şi vei dobândi bucuria şi îndulcirea care doreşti. De această ticăloasă dulceaţă de aici, cu înşelăciune te amăgeşti, reştiind dulceaţa. Deci de doreşti adevărata dulceaţă, urăşte cele de aici şi dulceaţa trupului, ca să dobândeşti dulceaţa cea adevărată şi nesfârşită. Acestea s-au zis pentru cei ce ies din această lume, ca unele ce sunt pentru dânşii trebuincioase.

Capitolul 362
Pentru îngroparea arhiereilor, preoţilor, monahilor şi mirenilor

Biserica aşa s-a obişnuit astfel a îngropa pe fratele cel ce s-a sfârşit în credinţă, adică pe cel ce este arhiereu sau preot: mâinile preoţilor îl aşază ca cela ce este cu totul sfinţit, îl îmbracă cu haine curate ale chipului său, spălându-i mai întâi trupul numai cu burete cu apă cruciş în chipul Sfântului Botez, la frunte, la ochi, la buze, la piept, la genunchi şi la mâini. Deci încingându-l pe deasupra, îl îmbracă cu odăjdiile cele arhiereşti sau cu cele preoţeşti şi-l încalţă cu încălţăminte nouă şi-i dă în mâini Sfânta Evanghelie, care se şi citeşte atunci mai înainte când moare sau şi după moarte, de va avea vreme, ca la cela ce a vieţuit după Evanghelie, se mai citeşte şi întru curăţirea şi sfinţirea lui din prea Dumnezeieştile cuvinte. Care altele ar fi mai mari pentru cel mort, spre milostivirea lui Dumnezeu, decât acestea? Căci Evanghelia vesteşte întruparea lui Dumnezeu, învăţături, taine, iertarea păcatelor, patimile cele pentru noi, moartea cea făcătoare de viaţă şi învierea. Deci aceste cuvinte au mai multă putere ca toată slujba şi trebuie a se zice celor hirotoniţi. La monahi se citeşte Psaltirea, care încă se păzeşte de mulţi şi până acum se zice; şi astfel se zice "Sfinte Dumnezeule", precum este obiceiul, şi face tămâiere, pentru că şi-a dat sufletul lui Dumnezeu, şi trupul cel sfinţit îl dă pământului. Căci aducându-se tămâie lui Dumnezeu, este întru îmblânzire pentru cel răposat, întru arătarea bunei şi bine credincioasei sale vieţi, fiind ca o curată, cu bun miros. Deci îl ridică şi-l aduc în biserică cu făclii, închipuind acea Dumnezeiască şi neîncetată Lumină. Iar dacă cel ce s-a sfârşit este monah, după ce-l şterg cu buretele cruciş, îl îmbracă cu ale chipului său şi cos pe deasupra mantia, care-i este ca un mormânt, făcând pe deasupra cruci, pentru Hristos Căruia I s-a răstignit.

Capitolul 363
Pentru ce se pune icoană deasupra mortului

Pune deasupra lui icoana aceluia pe Care L-a iubit şi zicând preotul rugăciunea, îl ridică pe el şi-l duc la dumnezeiasca biserică cu sfeşnice. Asemenea se face şi la mireni. Pe aceştia-i îmbracă cu haine curate, de cele obişnuite, iar pe deasupra lor pun sfânta pânză, pentru că e credincios şi sfânt şi se află sub acoperământul lui Hristos. Deasupra lui se pune icoana, pentru credinţa care e întru Hristos şi pentru că Lui şi-a dat sufletul. Astfel zicându-se rugăciunea, se ridică şi se aduce cu sfeşnice la dumnezeiasca biserică.

Capitolul 364
Pentru ce se cântă de trei ori "Sfânt", când se aduce mortul la biserică

Când se aduc preoţii sau mirenii cei răposaţi la biserică, se cântă de trei ori cu glas "Sfânt", arătând că cei ce s-au sfârşit sunt slugi ale Treimii, pe Care o au propovăduit, întru care s-au sfârşit şi la care merg, şi că vor fi într-o ceată cu îngerii care cântă neîncetat cântarea cea de trei ori sfântă, adică de trei ori "Sfânt". Arhiereii se pun în biserică înaintea sfintelor uşi împărăteşti, mai aproape de dânsele. Sfântul Dionisie zice că arhiereii şi preoţii să se pună în altar, unde este şi slujba lor, călugării să se pună înaintea sfintelor uşi împărăteşti, unde este şi starea lor, iar mirenii în mijlocul bisericii, unde îşi au rânduiala stării lor. Acum însă nu se face astfel, căci pe toţi îi pun în mijlocul bisericii. Aceasta socotesc că o fac pentru ca să poată încăpea mai mulţi din cei care doresc să-i vadă şi să stea împrejur, sau de vreme ce şi cei hirotoniţi din altar înconjoară prin biserică cu vohodurile şi sfinţesc pe toţi cu tămâierile, încă sfinţesc lui Dumnezeu dumnezeiasca biserică. Pentru aceea şi aceştia se pun în mijlocul bisericii aducându-se ca în cer. Cu toate acestea, trebuie a se păzi şi ale Marelui Dionisie, care a arătat rânduiala şi treapta fiecăruia cu aşezarea, pentru că şi Pavel zice aceasta: "Fiecare întru a sa rânduială".

Capitolul 365
Pentru gropniţe şi cum se pun într-însele trupurile morţilor

Rânduiala cea de demult era astfel precum o arată cele ce se cheamă gropniţe, că în Constantinopol, la Biserica cea mare a Sfinţilor Apostoli, se puneau arhiereii înăuntrul altarului mai înainte, ca şi moaştele sfinţilor, pentru Darul dumnezeieştii hirotonii, şi mulţi scriu aceasta că astfel a fost,

vorbind despre trupurile arhiereilor. Iar în biserică şi împrejurul bisericii se îngroapă împăraţii, fiindcă şi ei sunt mireni, măcar că au şi luat ungerea împărăţiei, încredinţându-li-se domnia stăpânirii acesteia lumeşti. La mănăstiri, gropriţele cele rânduite deosebit au mormânturile călugărilor celor hirotonisiţi dedesubtul altarului, şi deosebit al monahilor. Drept aceea, şi aici trebuie a pune pe arhierei mai aproape de altar, pe preoţi după dânşii, şi apoi pe toţi ceilalţi clerici, iar pe mireni la uşile bisericii, ceea ce se păzeşte încă mai cu seamă la mănăstiri. Pe egumeni şi pe cei hirotonisiţi îi slujesc în mijlocul bisericii, iar pe călugării monahi şi pe mireni, în tinda bisericii. Aceasta am văzut-o făcându-se încă şi la noi, în oarecare mănăstiri. Acum însă toate cele cu evlavie, pentru negrijă, nu se bagă în seamă, s-au stricat obiceiurile şi toate se fac amestecate, căci neorânduiala şi trufia sunt din început încolţite şi mai mult biruiesc, cu singura iubire de agoniseală şi socotelile cele lumeşti, pentru patimile fiecăruia, iar nu cele ce sunt ale Sfinţilor. Mulţi la aceasta filozofesc neînţelepţeşte sau, ca să zic mai bine, fără socoteală şi dobitoceşte. Ce este aceasta? Ce este aceea? Pentru ce nu bagă înăuntru pe cel mirean? Au nu este creştin? Este cu adevărat creştin, frate, dar nu este preot. Căci alta este preotul, şi alta este mireanul. Şi dacă n-ar fi nici o deosebire, şi mireanul ar putea boteza, ar putea sluji Liturghia şi ar intra în altar.

Capitolul 366
Pentru cei ce fac toate fără orânduială

Iată ce este aceasta: Cei care tulbură toate şi fac amestecături, nefăcând osebire între cel hirotonisit şi nehirotonisit, îndrăznesc a face aceasta şi lasă pe cei nevrednici de altar a intra şi poruncesc fără însemnarea şi fără binecuvântarea arhiereului a citi în biserici Sfintele Scripturi. Până într-atâta s-a ajuns, încât s-a făcut obicei această neorânduială şi nu le trebuie să aibă mulţi sfânta însemnare, ci de abia când vor să se hirotonisească, atunci o caută şi abia atunci o iau ca după un obicei oarecare. Omule, mici socoteşti acestea? Şi nu iei seama la hotărârile Sfinţilor Părinţi, cele aşezate dintâi? În Biserica Marelui Dumnezeu şi Mântuitorului Iisus Hristos nu sunt lucruri mici, nimic nu este fără socoteală, căci Biserica este a Însuşi Cuvântului celui viu. Drept aceea, toate sunt cu mare socoteală şi cum poate îndrăzni cineva cu ale sale porniri a nu le băga de seamă cu totul cele ce sunt ale lui Dumnezeu Cuvântul şi a se face pe sine înfiinţătorul acestor stricări! Nu ştii că rânduiala le ţine pe toate, precum scrie? Şi că Dumnezeu nu este al neorânduielii, precum zice grăitorul de Dumnezeu, ci al păcii şi al tocmelii? Şi că buna tocmire cea din cer este şi în Biserică? Deci dar nu strica rânduiala cea dintâi, ci mai vârtos păzeşte-o

pe dânsa şi pentru dânsa râvneşte cât îţi este cu putinţă. Nu te sârgui a păzi numai cele ai luat, ci cu adăugiri sfinte să adaugi şi să împodobeşti acestea, ca şi Părinţii noştri. Ajută dar sfintelor rânduieli, pentru ca să iei de la Dumnezeu plată înmulţită, ca cela ce iubeşti buna cuviinţă a casei Domnului; şi păzeşte sfânta rânduială, cinsteşte pe cei ce sunt ai altarului mai mult decât pe ceilalţi, după vrednicia trupului, cu starea, cu Cuminecătura, cu luarea anaforei şi a sfeştaniei, şi cu închinarea cinstitelor icoane şi a Prea Sfintei Cruci, ca pe cei ce au sfântă însemnare.

Capitolul 367

Pentru cei ce intră în altar fără nici o socoteală, nefiind nici hirotoniţi, nici însemnaţi, şi pentru cei ce şed cu trufie din susul preoţilor şi monahilor

În altar să intre numai cei ce s-au învrednicit hirotoniei şi s-au ales spre slujirea veşnicului Împărat, şi nimeni altul să nu intre. După aceasta să se rânduiască călugări şi după dânşii mireni, fără a se da loc trufaşilor să-şi bată joc de cele sfinte, umblând fără cunoştinţă şi la cele fără patimă şi dumnezeieşti nelăsându-şi patimile lor cele omeneşti şi care, în loc de a se sfinţi, sunt osândiţi şi vrednici de urâciune, pentru că vor a se împărtăşi de cele Dumnezeieşti după neamul lor cel stricăcios şi se aşază după bogăţie mai sus, urând pe săraci, şi după cele omeneşti a covârşi pe toţi, după puterea lumească. Dumnezeu n-a ales acestea, de vreme ce zice: "Nu sunt mulţi înţelepţi după trup, nu sunt mulţi puternici, nu sunt mulţi de neam bun", adică sunt puţini aceştia care se arată între oameni că se înalţă şi covârşesc. Dumnezeu n-a ales dintr-acestea, de vreme ce sunt ale lumii puteri, iar nu ale lui Dumnezeu, căci Dumnezeu un om a făcut şi dintr-acest om a făcut pe toţi ceilalţi. Astfel, pentru ca să ruşineze pe cei ce gândesc la cele pământeşti, zice: "Cele nebune, cele slabe şi cele de neam prost ale lumii a ales Dumnezeu"; asemenea a ales şi pe cele nesocotite şi pe cele ce nu sunt şi se par de nimica ca pe cele ce sunt, adică pe cele ce se par a fi mari şi înalte să le strice cu smerenia şi cu adevărul, ca să nu se laude, zice, tot trupul înaintea lui Dumnezeu; nici vreun înţelept sau de bun neam, sau tare, sau bogat să zică că ar fi făcut cele ce sunt ale mântuirii noastre. Căci chiar Cel ce S-a smerit până la întrupare, din fecioară smerită, dar sfântă, S-a întrupat; Cel ce s-a numit Teslar şi Fiul teslarului şi s-a osândit până la Cruce, Însuşi prin pescari, curelari, vameşi şi păgâni, care au crezut, ne-a mântuit pe noi şi pe toată lumea. Deci oricine ai fi, nu te lăuda cu trupul, căci eşti din pământ şi cu cât te îmbogăţeşti pe pământ, cu atât mai multă stricăciune tragi. Prin urmare, văzându-te că eşti mirean şi n-ai hirotonie, nici eşti călugăr, smereşte-te şi fii judecător adevărat, şi

astfel, nefiind din preoţi, nici din călugări, te apropie ca un mirean către Cel adevărat, curat şi singur judecător. Fiind mirean dar, roagă-te, vezi cine este mai mare decât tine din cei mireni şi cine e mai curat – căci la Dumnezeu nu încape făţărnicie – şi cine e mai mare decât tine prieten al lui Dumnezeu. Aceasta mai cu seamă să o priceapă toţi de la împărăţie: căci de vreme ce numai prietenii se apropie de împăratul, cu mult mai vârtos vor fi mai aproape de Dumnezeu prietenii Lui. Deci greşind, apropie-te ca un greşit, iar nu veni înaintea călugărilor, defăimându-i, căci am şi văzut în lume pe unii de neam bun, fiind înţelepţi la cele dumnezeieşti, punând înaintea lor pe călugării cei de rând, când mergeau la anaforă şi la sfeştanie. Nu merge nici înaintea clericilor, ci rămâi întru rânduiala în care eşti, cu smerenie şezi, stai şi te apropie de Domnul, căci zice: "Domnul stă împotrivă trufaşilor, iar smeriţilor le dă Dar.

Acestea dar ajung pentru rânduiala cea din sfânta biserică care urmează cerului, şi pentru buna cucernicie spre cele dumnezeieşti. Punându-se mortul după rânduială, preotul binecuvintează pe Dumnezeu, căci trebuie atunci mai cu seamă a binecuvânta pe Dumnezeu, Care a adus pe om la sfârşit şi i-a primit sufletul lui şi trupul l-a dat pământului, prin moartea lui ne-a făcut luare-aminte, din viaţa aceasta l-a mutat într-altă viaţă pururea fiitoare, şi a făcut pe moarte, care este pedeapsa păcatului, iubire de oameni; mai cu seamă că Hristos întrupându-Se şi murind pentru noi, ne-a înviat şi ne-a mântuit şi iarăşi ne va scula şi ne va mântui, ca un Iubitor de oameni. Deci îndată şi cântăreţii zic asemenea cântare: "Bine eşti cuvântat, Doamne, învaţă-ne pe noi îndreptările Tale" şi psalmul: "Fericiţi cei fără de prihană", care se fac pe trei staţii, spre închipuirea şi slava Treimii. Aceşti psalmi arată mai înainte petrecerea Mântuitorului şi viaţa sfinţilor, după care viaţă fiecare din drept credincioşi este dator a vieţui. La fiecare staţie, se face rugăciune de către toţi preoţii şi iarăşi se încep psalmi, zicându-se la fiecare stih "Aliluia", care însemnează "Vine Domnul", adică arată a doua venire a Lui, la care arătându-Se ne va învia pe noi toţi cei morţi. La cealaltă staţie se zice: "Odihneşte pe robul Tău". Iar la cealaltă: "Miluieşte-mă, Doamne", ca de la faţa mortului se zice rugăciunea cea trebuincioasă şi de folos.

Iar rugăciunea preoţilor se face într-acest chip: luând diaconul cădelniţa, punând tămâie şi luând binecuvântare de la preot, stă la capul mortului şi tămâiază deasupra trupului ca şi cum s-ar ruga pentru dânsul şi aducând tămâie lui Dumnezeu zice cu glas: "Iară şi iară cu pace Domnului să ne rugăm"; prin moartea aceea ce s-a întâmplat învăţându-ne păciuirea, că şi noi vom muri, ca împăcându-ne să ne rugăm pentru cel mort şi ca doară să-l folosim pe el ceva cu rugăciunea şi ca să aibă el pace cu Dumnezeu care s-a împăcat cu el. Apoi se roagă pentru odihna sufletului celui adormit şi pentru ca să-i se ierte lui toate greşalele, să aşeze Domnul

sufletul lui în odihna drepților, și toți într-un glas zic rugăciunea cea de folos: "Doamne, miluiește", și pe toți îi îndeamnă ca să ceară de la Hristos pentru cel adormit milele Lui, Împărăția cerurilor și iertarea păcatelor. Iar preotul în taină aducând rugăciune cu cucernicie lui Dumnezeu, zicând: "Dumnezeul duhurilor", adică al îngerilor, al sufletelor, "și a tot trupul", adică al oamenilor celor cu trupuri, se roagă Celui ce a deșertat moartea cu moartea Sa, și a călcat pe diavol prin Cruce și a dăruit lumii viață prin omorârea Sa, să odihnească și sufletul celui adormit în loc de odihnă, de unde a fugit toată scârba și suspinul și să-i ierte lui toată greșeala făcută cu lucrul, cu cuvântul și cu gândul, de vreme ce nimeni nu este fără păcat, decât numai Însuși Cel ce S-a întrupat fără de păcat, pentru că El este Drept și cuvântul Lui adevărat, fiind chiar El adevărul și Însuși a zis: "Eu sunt viața și învierea". Aceasta dar zicând preotul, zice către Dumnezeu: "Că Tu ești Învierea", pentru că nădăjduim că și acela care a murit va învia, se va scula și va afla odihnă pe Domnul. Deci aceasta se face și la cele trei stații ale psalmilor: "Fericiți cei fără prihană", iar și tropare trebuincioase de rugăciune către Dumnezeu pentru cel adormit se zic după "Fericiți cei fără de prihană". Apoi și o parte din Apostol, pentru nădejdea Învierii. Pentru aceea Apostolul nu numește pe credincioși morți, ci adormiți, ca unii ce vor învia. Apoi se zice "Aliluia", ca un semn al venirii lui Dumnezeu și ca o propovăduire a venirii lui Hristos și printr-Însul a Învierii noastre din morți. Se aduce și tămâie pentru Darul lui Dumnezeu care vine spre trupul celui adormit, ca al unui credincios. Evanghelia se citește de preot, ca prin îngerul lui Dumnezeu, arătând aceasta învierea noastră, și îndată după aceasta se zice iarăși rugăciunea și după dânsa darea sărutării.

Capitolul 368
Ce însemnează sărutarea ce o facem la morți

Această sărutare, care e cea mai de apoi, este pentru mutarea și despărțirea de viața aceasta, ca o împreunare și unire, pentru că murind nu ne despărțim unii de alții, fiindcă toți vom urma tot această călătorie; și ne vom rândui să fim împreună de unde nu ne mai despărțim niciodată, pentru că pentru Hristos vom viețui. Și acum mergând către Hristos, ne vom uni cu Dânsul, și mâine vom fi unii cu alții, și noi cei vii adormind ca și dânșii și făcându-se înviere, cu unirea credinței celei drepte vom fi toți credincioșii împreună cu Hristos. Deci sfârșindu-se sărutarea, se face iarăși cea mai de înainte zisă rugăciune la sfârșit, ca o pecete, fiiind a cântărilor, și astfel se face sfârșitul.

Capitolul 369
Ce înseamnă aceea ce se zice "Veşnica pomenire"

După ce se face sfârşitul se zice acest cuvânt celui adormit "Veşnica lui pomenire". Sfântul Dionisie ne vorbeşte şi pentru sărutare şi pentru veşnica pomenire. Pentru sărutare zice că însemnează unirea noastră a celor vii cu cei ce se duc întru Hristos. Iar pentru "veşnică pomenire" zice că s-a împreunat într-o ceată cu sfinţii şi sunt vrednici moştenitori ai acelora precum au fost şi credinţei. Noi credem una ca aceasta, fiind şi ca o punere înainte a celui adormit către Dumnezeu, şi ca o rugăciune a noastră pentru el. Iar rugăciunea cea de apoi este ca un Dar şi o săvârşire, căci se roagă ca să câştige pe Dumnezeu, dând lui Dumnezeu sufletul şi trupul celui adormit. Drept aceea mergem împreună cu trupul până la mormânt şi cântăm de trei ori "Sfânt", întru lauda Treimii lui Dumnezeu. Trupul îl punem în mormânt şi îl dăm pământului, prin rugăciuni, împlinind dumnezeiasca poruncă aceea care a zis "pământ eşti şi în pământ vei merge". Însemnând trupul cu Crucea, sau vărsând asupra-i cruciş untdelemn din candelă, sau aruncând pământ cu vreun vas oarecare, propovăduim învierea. Căci măcar că ne-am făcut şi muritori, dar vom învia, pentru Cel ce s-a întrupat pentru noi şi a murit cu trupul, a înviat şi învierea ne-a dat-o nouă, şi că acesta ce se îngroapă va învia precum a înviat Mântuitorul nostru. Drept aceea, după ce se pune în mormânt se toarnă deasupra lui untdelemn în chipul Crucii, precum au rânduit apostolii şi despre care scrie Dionisie; iar mai cu seamă când se îngroapă trebuie să se ungă mortul, căci precum la Botez este apă şi untdelemn, se cade ca în chipul acelora să dăm acestea celor ce au vieţuit cu credinţă şi cu bună cinste. Pentru aceasta dar spală în chipul Crucii trupul cu buretele cu apă, la ochi, la gură, la piept, la genunchi şi la mâini şi îl ung cu untdelemn, căci untdelemnul este semn al silinţelor şi suferinţelor, şi că cel ce a adormit s-a sfârşit bine şi creştineşte şi se va învrednici milei celei dumnezeieşti şi luminatei linişti a luminii dumnezeieşti.

Capitolul 370
Pentru ce se fac numai douăsprezece închinăciuni la cel adormit

Atunci aruncându-se pământ peste mort se zice rugăciunea de mulţumire ca cela ce s-a dat pământului, şi ca o pecete şi săvârşire. Şi închinându-se toţi de douăsprezece ori lui Dumnezeu pentru cel ce s-a sfârşit, pentru pacea vieţii lui, care a fost de douăsprezece ceasuri în zi şi

de douăsprezece ceasuri în noapte, se duce fiecare gândindu-se la unele asemenea şi pentru dânsul. Dacă cineva are grijă pentru aceasta, nu încetează a se ruga seara şi dimineaţa pentru cel ce s-a sfârşit. Apoi face şi cele obişnuite, şi mai înainte de toate în fiecare zi jertfa cea fără de sânge, afară de care nimic nu este mai de folos celui adormit. Nimic nu este de veselie, de luminare şi de unire cu Dumnezeu ca însuşi dumnezeiescul Sânge care se varsă şi dumnezeiescul Trup care se jertfeşte pentru noi, netrebnicii. În toate zilele, în tot anul şi în toată viaţa lor aduc această jertfă cei ce sunt rudă după trup şi cei uniţi după duh, aceştia din urmă iubind mai mult decât rudele cele după sânge, ca nişte uniţi cu duhul; şi cu cât mai mult o aduc, cu atât mai mult foloseşte celui răposat şi lor. Ce altceva este mai de folos decât a Se jertfi Hristos pentru noi. Alţii însă, pe cât vor putea şi vor avea dorinţă cât de puţin, măcar patruzeci de zile să aducă această Jertfă în fiecare zi.

Capitolul 371
Cum că Sfânta Jertfă este mai de folos decât toate celor adormiţi

Este arătat că Jertfa aceasta este mult de folos şi că slobozeşte din legături şi din moarte, dovedindu-se din multe semne şi întâmplări, care sunt şi scrise. De vreme ce şi Grigore a Romei, unul din Sfinţi Părinţi, care se numeşte Dialogul, a izbăvit din muncă pe un oarecare frate făcând Liturghie pentru dânsul vreme de patruzeci de zile.

Capitolul 372
Pentru colivele ce se aduc pentru cei morţi

A treia zi se fac cele de trei zile, din seminţele grâului şi a altor roduri cele de multe feluri, aducându-le lui Dumnezeu. Ce însemnează rodurile? Cum că şi omul este sămânţă, ca o roadă din pământ, şi semănându-se în pământ ca grâul, va învia iarăşi cu puterea lui Dumnezeu, răsărind în veacul ce va să fie desăvârşit, aducându-se viu lui Hristos. Căci precum se îngroapă în pământ această sămânţă şi după aceea răsare şi produce mult rod, tot astfel şi omul dându-se pământului cu moarte va învia iarăşi. Pavel zice asemenea, arătând învierea prin pilda semănătorilor. Deci unii zic că noi facem această colivă din roduri numai pentru minunea bunului şi biruitorului mucenic Teodor, însă nu este numai pentru aceasta, care este dumnezeiască şi de la Dumnezeu, ci pentru glasul lui Pavel mai cu seamă, precum am zis, care a închipuit seminţele cu trupurile noastre cele ce se roagă şi vor să învieze şi care sunt mai cinstite decât acelea.

Drept aceea, aducem nu numai grâu, ci şi multe dintre alte seminţe, precum şi vin din roada viei, căci această roadă este de lemn şi s-a ales pentru Jertfa lui Hristos. Acestea aducem şi la pomenirile sfinţilor, căci şi ei sunt roadă sfântă şi daţi pământului cu sfinte moaşte şi vor învia. Mai mult decât toate celelalte semănături se aduce grâu, pentru că şi Mântuitorul Şi-a asemănat Sfântul Său Trup cu grâul. Că zice: "De nu va putrezi grăuntele de grâu căzând în pământ, singur rămâne", arătând şi dintr-aceasta învierea Lui. "Iar de va putrezi, mult rod va aduce". Iată dar pentru ce punem grâul înainte, căci din grâu este toată pâinea cea adevărată. Pentru aceea că şi Hristos este Pâinea cea adevărată şi Însuşi viu, Care s-a numit pe Sine Pâinea vieţii. Pentru aceea, precum cred, aceasta este pricina pentru care s-a dat din început grâul ca mâncare oamenilor şi încă mai cu seamă pentru că a vrut a se da să se facă tainele cu pâine de grâu.

Iar cele de a treia zi şi a noua zi şi celelalte pomeni se fac mai ales pentru Treime, căci de la Dânsa avem fiinţa şi viaţa; şi venindu-ne moartea pentru folosul nostru, iară se face învierea. Unii zic că şi pentru naşterea omului, căci aruncându-se sământă în pântecele muierii, se închipuieşte copilul a treia zi, iar a noua zi se încheagă şi la patruzeci de zile se face viu şi se plineşte; în a treia lună saltă şi în a şasea copilul este desăvârşit, iar într-a noua se naşte.

Pomenile în an se fac pentru că pruncul cel născut simte la a treia lună şi câte puţin creşte, schimbându-se omul în fiecare an. La întreirea anilor, şi încă mai cu seamă când se începe a treia întreire, care este anul al şaptelea, pentru că omul este zidit şi nu poate să plinească întreirea Treimii, care este nouă, întru care este numărul cetelor îngereşti. Aceştia, ca nişte fără trupuri, fiind numai gânduri, vieţuind fără de moarte, cu acest număr închipuiesc mai desăvârşit Sfânta Treime; care cele nouă cete sunt trei Treimi. Iar viaţa noastră, ca a unor zidiţi, este înşeptită şi schimbările asemenea, şi noi ne atingem de întreita treime prin şapte; nu putem însă arăta desăvârşit, pentru trup, cu toate că într-alt chip, pe cât se poate, ne închipuim Treimii, fiind zidiţi după chipul lui Dumnezeu, cu mintea, cu cuvântul şi cu duhul. Drept aceea, făcându-se acestea, cele de a treia zi şi celelalte arată şi propovăduiesc Treimea şi că printr-Însă ni se dau nouă toate ale vieţii şi ale mântuirii, şi acestea sunt socoteli bune de vreme ce şi naşterea noastră şi fiinţa noastră sunt de la Dumnezeu, şi acestea sunt socotite pentru slava Lui. Mai bisericeşte este însă ca să socotim toate duhovniceşte şi dumnezeieşte, şi să nu întărim ale Bisericii cu cele simţitoare. Drept aceea, a aduce la biserică pe cel ce a murit arată că de la Dumnezeu s-a zidit şi, sfârşindu-se, iar la Dumnezeu se aduce.

Capitolul 373
Pentru ce se face pomenire în a treia, a noua, a patruzecea zi şi în celelalte

A treia zi se face pentru că luând fiinţa prin Treime, mutându-se, va lua cele bune. A noua zi, pentru că duhul acestuia, fără de trup, fiind împreună cu sfintele duhuri şi cu îngerii, să se împreune cu ceata lor, fiind asemenea lor după fire, adică a cetelor cu numărul nouă. Printr-însele propovăduiesc întreit pe Cel în Treime Dumnezeu şi-L laudă; şi ca să se unească împreună cu înseşi duhurile sfinţilor. Iar la patruzeci de zile se face pentru înălţarea Mântuitorului, care s-a făcut într-această zi, după Înviere, pentru ca şi el atunci înviind, să se înalţe răpindu-se în nori şi să întâmpine pe Judecătorul, şi astfel fiind împreună cu Domnul, să fie pururea. Cele dintr-a treia, a şasea şi a noua lună propovăduiesc tot astfel pe Cel în Treime Dumnezeu al tuturor şi sunt întru slava Lui, pentru cel ce s-a sfârşit. Şi dintr-aceasta s-a alcătuit omul, şi într-aceasta dezlegându-se din trup, se duce, şi dintr-aceasta iarăşi nădăjduieşte să învieze. Iar cele de la sfârşitul anului e arătat că tot aceasta însemnează, prin întreirea lunilor, încă şi pentru săvârşirea cea de acolo, pentru că singură Treimea Dumnezeul nostru va fi Viaţa tuturor, pricinuitorul fiinţei, tocmirea tuturor şi înnoirea firii omeneşti.

Capitolul 374
Pentru ce la an facem pomenirea răposaţilor

Drept aceea la an se face pomenirea celui ce s-a sfârşit de către ai săi arătând că trăieşte, că este cu sufletul fără de moarte, şi că oarecând se va înnoi, când va vrea Ziditorul. Aceasta mărturisesc prin colivele cele aduse. Precum Hristos murind cu trupul a înviat şi trăieşte, asemenea şi noi, precum zice Pavel, vom învia întru Dânsul şi vom trăi. Iar că a înviat şi trăieşte, mărturisesc lucrurile Lui şi Jertfa ce se aduce pentru toţi ca un Fiu, fiind făcută precum a poruncit El. Deci pomenirile se fac în vremile mai sus zise, pentru motivele spuse mai sus. Multora dintre sfinţi s-a arătat şi s-a descoperit folosul ce au cei adormiţi de la acestea, şi pentru aceea toţi trebuie să săvârşească aceste pomeniri şi mai cu seamă înfricoşata Jertfă, căci pentru aceasta s-au orânduit, fiindcă prin rugăciunile, liturghiile şi milosteniile care se fac, nu numai că se dă iertare de păcate celor ce ar fi păcătuit şi ar fi murit în pocăinţă, dar încă şi celor ce au vieţuit întru bunătate şi au luat sfârşit bun li se dăruieşte mai mare înălţare întru slava Domnului. Astfel zice şi Gură de Aur la explicarea Faptelor. Fiecare credincios să ştie că dacă iubeşte pe al său, multe bunătăţi îi va face când

va aduce pentru dânsul jertfe, şi de multă veselie îl va umple făcând milostenie, şi ma cu seamă când va aduce pentru dânsul Jertfa fără de sânge, căci mirida care se scoate la Liturghie şi pomenirea care se face pentru cel mort, uneşte pe cel mort cu Dumnezeu şi îl împărtăşeşte cu Dânsul nevăzut.

Drept aceea, dintr-aceasta folosindu-se foarte mult nu numai se mângâie fraţii cei ce cu pocăinţă s-au mutat întru Hristos, dar încă şi sfintele suflete ale sfinţilor se bucură pentru aceste pomeniri, când se fac pentru dânşii, unindu-se cu Hristos şi împărtăşindu-se prin Sfânta Liturghie mai curat şi mai luminat; şi împărtăşindu-se mai mult cu darurile Lui se roagă pentru noi, căci şi pentru aceasta Dumnezeu a lucrat această Jertfă şi a dat-o spre mântuirea şi luminarea trupurilor, ca să fim cu Dânsul toţi una, precum s-a făgăduit. Drept aceea se roagă cei ce-i pomenesc pe dânşii, săvârşesc jertfe întru cinstea lor şi se fac mijlocitori şi solitori pentru dânşii. Şi se roagă ca şi aceştia să se împărtăşească cu Hristos, ca şi dânşii. Pentru aceea trebuie să facem pomenire celor răposaţi, ca să facă şi pentru noi alţii; şi să pomenim pe sfinţi ca, veselindu-i, să se facă şi ei pentru noi rugători veseli către Dumnezeu.

PARTEA A VII – A

Explicare a aceluiaşi Sfânt Părinte, pentru sfânta biserică şi pentru cei ce slujesc într-însa, diaconi, preoţi, arhierei, şi pentru odăjdiile cu care slujesc fiecare dintr-înşii. Pentru Dumnezeiasca Taină a Sfintei Liturghii, arătându-se pricina fiecăreia din cele ce s-au săvârşit la dânsa; şi care explicare s-a trimis la creştinii cei din Crit.

Din dragostea cea dumnezeiască îndemnându-ne a şti ce însemnează semnele cele ce se fac în dumnezeiasca Biserică şi ce însemnează sfintele odăjdii, primiţi cu dragoste pricinile cele ce vom arăta pentru acestea. Iar mai vârtos pentru Marele Dumnezeu al lucrurilor, Cel ce singur este Dragoste, Care atât ne-a iubit (precum scrie), încât şi pe Unul născut Fiul Său L-a dat pentru noi. Acesta dar a venit cu dragoste şi Cel ce este pretutindenea S-a sălăşluit întru noi. S-a născut prunc din Fecioară şi a împlinit vârstele, ca eu cu totul să mă curăţesc şi prin lucrurile şi cuvintele Lui să mă sfinţesc. Mai apoi şi pe Sine S-a dat mie întru împărtăşire, căci de vreme ce cu pârga trupului s-a unit cu mine Cel ce s-a luat din Fecioară, era trebuinţă ca unirea cu lucrarea să ajungă la toţi cei ce cred. Căci aceasta este a mă zidi din nou şi a mă învia. Că zice: "De nu veţi mânca Trupul Fiului Omului şi de nu veţi bea Sângele Lui, nu veţi avea Viaţă întru voi". Şi: "Eu sunt viu, şi cel ce Mă va mânca pe Mine, viu va fi, pentru Mine". Aceasta cu Tainele bine a lucrat-o.

Ce însemnează Sfântul Botez

Botezul este naştere de a doua oară, dându-ne nouă şi naşterea Sa cea fără patimă. Iar cu punerea mâinilor şi cu suflarea şi cu mirul, dă darul harului Lui.

Ce însemnează Sfântul Mir

Acest Mir este însuşi El, că zice: "Mir vărsat îţi este numele", adică ungându-Se pe Sine ca un Dumnezeu şi ungându-se ca un Om. Drept aceea şi pe noi bine ungându-ne, ne dăruieşte puterea cea vie şi buna mireasmă a Duhului. Iar al treilea dar şi cel mai mare este că ne dă tuturor să ne împărtăşim cu El, ceea ce a arătat cu darea Tainelor, luând pâine şi sfinţind-o şi paharul asemenea. Şi zicând la pâine: "Acesta este trupul Meu", iar la pahar: "Acesta este sângele Meu", nu numai a sfinţit-o, ci şi spre sfinţire i-a chemat; că zice: "Luaţi, mâncaţi" şi "beţi dintr-acesta toţi". Şi nu numai atunci a făcut aceasta Însuşi, ci a dat a se face pururea de ai Săi. Că zice: "Aceasta să o faceţi întru pomenirea Mea". Şi precum se cade s-au făcut. Că de vreme ce şi Însuşi asemenea cu noi S-a făcut părtaş trupului şi sângelui şi s-a arătat Om ca noi, fiind Dumnezeu neschimbat, socotinţa a fost ca să ne împărtăşim şi noi de Dumnezeirea Lui, însă aceasta a săvârşit-o cu un mijloc dumnezeiesc şi mai presus de cuvânt, căci cu cele care ne hrănim şi ne adăpăm, într-acelea pe Sine Se uneşte pretutindenea cu dumnezeiască putere, fiind şi pâinea şi paharul, pe care le preface în trup şi în sânge, fiind atotputernic. Deci printr-acestea Se uneşte cu noi şi se împreună, şi fiind Soare al dreptăţii ne străluceşte, dându-ne şi strălucirile după vrednicia curăţiei. Şi nu lucrează aşa fiecum, ca soarele, dând numai razele, ci şi pe cele necurate le curăţeşte şi le face primitoare de lumină. Deci de vreme ce într-acest chip este Taina Liturghiei, acesta este sfârşitul pentru care S-a întrupat Dumnezeu, că prin ea ne facem părtaşi lui Dumnezeu şi dumnezei după har; şi Biserica lui Hristos mai mare şi mai dumnezeiască sârguire are spre aceasta. Drept aceea, ceea ce a luat din început pururea lucrează, şi prin sfintele semne învaţă cele mai presus de cuget. Iar atâta slavă a luat, cât şi cele ce văzut se lucrează, tuturor le sunt minunate. Ci nu ajunge mintea tuturor spre cunoştinţa celor ce se săvârşesc. Drept aceea, mulţi nu se pricep şi caută să afle pricinile pentru care se fac acestea, dar cele ce se săvârşesc sunt cu totul mai presus de tot cugetul, şi nu numai mintea omenească, dar nici îngerească nu poate să arate în ce chip este întruparea lui Dumnezeu sau în ce chip este împărtăşirea cu Dumnezeu sau şi altceva din câte Biserica predică şi lucrează.

Însă Dumnezeu nu ne-a lăsat de tot a fi necunoscători pentru cele ce sunt ale Sale, ci ne-a dat pricini a şti pe cât este cu putinţă şi pe cât se cade a cerca, a afla şi a pricepe unele dintr-ale Sale, de vreme ce pentru noi s-au făcut acestea. Deci şi noi cât am putut cunoaşte şi cu cât ni s-a dat nouă, celor ce suntem mici şi smeriţi, pentru acele ce voi întrebaţi socotindu-ne pe noi a fi ceva, vom zice cu dragoste adunând cele mai multe de la Sfinţii Părinţi; că nici noi altceva mai nou nu avem afară de cele aşezate de Sfinţii Părinţi, nici cele ce am luat nu le-am schimbat, ci le-am păzit, ca şi

Simbolul Credinței. Drept aceea, precum de la singur Mântuitorul și de la Apostoli și de la Părinți ni s-a dat, astfel săvârșim Liturghia; și precum Domnul a săvârșit Liturghia fiind împreună cu ucenicii, frângând pâine și dându-le lor și paharul asemenea, tot așa face și Biserica, arhiereul împreună cu preoții slujind Liturghia și dând tuturor; sau și preotul împreună cu ceilalți. Aceasta o mărturisește și diadohul apostolilor, Sfântul Dionisie, învățând într-acest chip a sluji Liturghia, precum slujim noi. Asemenea și grăitorii de Dumnezeu: Vasile și Gură de Aur, învățând mai pe larg rânduiala Liturghiei, astfel au dat a o săvârși precum lucrează Biserica noastră, și aceasta mărturisesc rugăciunile lor cele de la Liturghie care învață vohodul cel dintâi și cel de al doilea și celelalte Sfinte Taine.

Dar în Sfânta Biserică n-au lăsat Părinții a intra fiecine, ca să o arate că este vrednică de evlavie, și mai vârtos la înfricoșatul Jertfelnic, căci arătat este că scoate afară pe cei chemați (pe catehumeni), precum și Sfântul Ambrozie a scos din altar și din biserică pe Împăratul Teodosie; și cel dintre sfinți Grigorie Dialogul nu numai mărturisește că se cade, ci, vrând să cinstească Biserica, n-a lăsat a se înmormânta în biserică trupul oricărui mort; și marele Isidor Pelusiotul vechi fiind din Părinți, în multe din scrierile lui pentru rânduiala Liturghiei noastre se vede că învață mai arătat; și înțeleptul întru cele dumnezeiești Maxim arată toată taina Sfintei Liturghii pe care o lucrează Biserica noastră și cele ce se fac în dânsa le explică. De la care și noi luând, ca de la niște Părinți, și orice altceva de vom ști de la cei de mai înainte le vom scrie vouă, nădăjduindu-ne darului lui Dumnezeu. Și întâi vom vorbi pentru dumnezeiasca biserică; de vreme ce organele Liturghiei sunt biserica și preotul, numai preotul slujind Liturghia, și numai biserica având Jertfelnicul, se cade să vorbim pentru amândouă.

Ce este dumnezeiasca biserică

Deci biserica, măcar că este alcătuită din materii, însă are Darul cel mai presus de nume, care se săvârșește cu rugăciuni de taină ale arhiereului, și se unge cu dumnezeiescul Mir, și se face cu totul locaș al lui Dumnezeu, și are locuri deosebite pentru preoți și mireni.

Pentru ce este Biserica îndoită

Biserica este îndoită prin cele dinlăuntru și prin cele dinafară, prin Însuși Hristos, care este îndoit, Dumnezeu și Om, după una văzut, și după alta nevăzut. Asemenea închipuiește pe om, care este din trup și din suflet. Închipuiește și Taina Treimii, care este neapropiată cu Ființa, și cunoscută cu purtarea de grijă și cu puterile. Mai închipuiește și însăși lumea aceasta

văzută: cerul prin Sfântul Altar, iar cele de pe pământ, prin sfânta biserică. După altă socoteală, toată dumnezeiasca Biserică întreită se vede, cu cele dinaintea Altarului, vreau să zic, cu biserica şi cu Altarul, care însemnează Treimea şi cetele cele de sus cu rânduială întreită; şi adunările drept slăvitorilor, care întreit sunt împărţite: a celor hirotonisiţi zic, a credincioşilor celor desăvârşiţi şi a celor ce sunt în pocăinţă. Încă şi cele ce sunt pe pământ, în cer şi mai presus de ceruri. Aceasta învaţă cinul dumnezeieştii Biserici. Amvonul cel dinaintea Bisericii închipuieşte cele de pe pământ, biserica cerul, iar Sfântul Altar, cele mai presus de ceruri.

Ce însemnează Sfântul Prestol

Drept aceea, în Altar, dumnezeiasca biserică prin înfricoşatul Jertfelnic, adică prin Sfânta Masă, arată pe Stăpânul cerului, care este şi Sfânta Sfintelor şi se cheamă Scaun, locul lui Dumnezeu, odihna, curăţirea, locaş Jertfei celei mari, Mormântul lui Hristos şi sălăşluirea Slavei Lui.

Ce este catepeteasma

Prin catepeteasma cea de la Jertfelnic închipuieşte cerescul Cort cel de la Dumnezeu, unde sunt adunările îngerilor şi odihna sfinţilor.

Ce este Canghelul

Prin canghel, adică prin tâmplă, însemnează uciderea celor văzute de cele nevăzute.

Ce însemnează numele Evangheliştilor care sunt scrise pe pânză

Patru părţi de pânză are Sfânta Masă, pe cele patru colţuri, că din patru margini ale lumii s-a adunat plinirea Bisericii, şi numele celor patru Evanghelişti sunt într-însele, căci printr-înşii s-a alcătuit Biserica, şi în toată lumea a ajuns Evanghelia.

Ce însemnează cămaşa Mesei şi alta ce se pune pe deasupra

Cămaşa se pune peste această îmbrăcăminte a Mesei, pentru că este mormânt şi scaun al lui Hristos, şi una este ca giulgiul cu care s-a înfăşurat trupul mort, iar alta ca o îmbrăcăminte de slavă, precum arată şi psalmul care se cântă când se pune, zicând: "Domnul a împărăţit, întru podoabă S-a îmbrăcat".

Ce însemnează Jertfelnicul cel de piatră

Iar Jertfelnicul fiind de piatră închipuieşte pe Hristos, Care este şi Piatră, ca o temelie a noastră, şi Cap al unghiului, şi piatra cea de demult, care a închipuit Jertfelnicul acesta. Acest Jertfelnic pe noi, noul Israel, ne adapă nu cu apă, ci cu izvor de viaţă veşnică, cu Sângele cel viu al Cuvântului. Iar prin Sfântul Său Tron, adică prin scaunul arhiereului, însemnează pe Cuvântul cel întrupat şezând în ceruri de-a dreapta Părintelui.

Ce însemnează treptele Altarului

Prin trepte însemnează rânduiala şi înălţarea fiecăruia dintre cei hirotonosiţi şi a îngerilor.

Ce însemnează arhiereul intrând la Jertfelnic

Prin arhiereu se închipuieşte Hristos.

Ce însemnează Evanghelia şi Crucea stând pe masă

Sfânta Evanghelie, care se vede pe Jertfelnic, închipuieşte pe Hristos, iar Crucea arată Jertfa Lui.

Pentru ce sub Masă se pun sfinte moaşte

Sub Masă sunt sfinte moaşte ale mucenicilor, ca ale celor ce sunt cu duhurile pururea împreună cu Hristos, Marele Mucenic al Părintelui, având-i Jertfelnicul ca pe nişte temelii ale Bisericii. Mai întâi cu Sângele lui Hristos, şi prin urmare prin Sine, şi apoi cu al mucenicilor s-a alcătuit.

Pentru ce Sfânta Masă se unge cu Sfântul Mir

Sfânta Masă este unsă cu Mir pentru că este plină de lucrarea Duhului şi se jertfeşte Mirul cel viu pe ea.

Pentru ce se acoperă Sfânta Masă

Sfânta Masă este acoperită cu veşminte şi împodobită pentru că şi cele de pe ea nu sunt slobode a se vedea de orişicine.

Pentru ce este Sfânta Masă înaltă

Sfânta Masă este înaltă şi luminată ca un scaun a lui Dumnezeu.

Ce închipuiesc slujitorii Altarului

Prin cei ce intră în Altar închipuieşte puterile cele mai presus de lume.

Ce însemnează tămâia

Tămâia cu care se tămâiază începând de la Jertfelnic insemnează darul Duhului cel dătător şi bine mirositor.

Ce însemnează făcliile aprinse

Luminile aprinse însemnează luminarea Duhului ce se dă sfinţilor neîncetat.

Şi aceasta biserica le închipuieşte prin Altar.

Ce închipuieşte biserica cea din afară de Altar

Biserica cea din afară de Altar arată această lume văzută sau şi cerul cel văzut, căci atunci când facem rugăciune înaintea Altarului zicem că are atunci Biserica rânduiala cerului şi a Raiului celui din Eden. Drept aceea, la sfintele mânăstiri şi cu oarecare perdele când cântă dinafară închid biserica şi le trag pe ele când intră, arătând cu aceasta că Hristos S-a pogorât până la noi şi spărgând zidul cel din mijloc al îngrădirii şi dând pace, ne-a ridicat pe noi la ceruri, şi cei ce au căzut în păcate nu cutează a intra înăuntru. Iar făcând rânduiala înnoirii bisericii, tot aceasta face. Iar când facem rugăciunile înăuntru, şi mai înainte de toate înfricoşata Liturghie, Altarul îl avem ca alt Cer, iar biserica se aseamănă cu cele de pe pământ, căci în ea toţi veghează şi stau împreună, şi Lui Dumnezeu aduc împreună rugăciunile.

Ce închipuieşte amvonul?

Amvonul dinaintea Altarului arată piatra cea răsturnată de pe mormânt, unde şi chipul îngeresc păzindu-l diaconii şi preoţii propovăduiesc dumnezeiasca Evanghelie: diaconii la Liturghie, iar preoţii la Utrenie.

Ce însemnează podoaba bisericii

Podoaba bisericii însemnează frumuseţea zidirii, candelele însemnează stelele, iar cupola bisericii închipuieşte tăria cerului.

Ce închipuiesc cele ce se aduc la biserică

Aducem untdelemn, ceară şi tămâie, adică untuldelemn în chipul milei celei Dumnezeieşti, ceara ca ceea ce este adunată din mii de flori, întru al nostru prinos desăvârşit şi întru jertfă de către toţi, iar tămâia în chipul dragostei celei Dumnezeieşti şi întru buna mireasmă a Duhului Care se dă tuturor.

Cui se închipuiesc preoţii

Preoţii începând dumnezeieştile cântări înăuntrul Sfântului Altar închipuiesc cele dintâi cete care sunt împrejurul lui Dumnezeu.

Ce închipuiesc ceilalţi slujitori

Diaconii, cântăreţii şi citeţii, primind dumnezeieştile cântări şi Sfintele Scripturi, după rânduială, unii de la alţii, închipuiesc ceata cea de mijloc a celor cereşti.

Ce închipuieşte poporul cel credincios

Tot poporul drept fiind la credinţă, cu osârdia sufletului se împreună cu cei ce chemă mila lui Dumnezeu. Aceasta arată rânduiala cea mai de pe urmă, cu care nu se cade a sta împreună făcătorul de rău sau cel ce este de altă credinţă, căci Lumina nu are împreunare cu întunericul. Iar de se va întoarce cineva către Lumină, atunci trebuie să înţeleagă şi să cunoască cei ce au putere de la Dumnezeu. Preotul încă se numeşte de Dumnezeiasca Scriptură, Îngerul lui Dumnezeu Atotţiitorul, ca un vestitor al celor Dumnezeieşti şi ca un plinitor al voilor lui Dumnezeu; închipuieşte încă şi pe Iisus, căci a câştigat puterea Lui cu hirotonia.

Cu ce se aseamănă arhiereul

Arhiereul mai mult decât preotul se numeşte Îngerul lui Dumnezeu, fiindcă şade în scaunul lui Hristos, şi are putere să lege şi să dezlege cu Darul lui Dumnezeu Celui ce toate le poate, căci arhiereul are dregătoria Apostolilor. Drept aceea, ca acela ce închipuieşte pe Hristos, când slujeşte Liturghie, se îmbracă cu sfintele veşminte, care toate au însemnare şi explicaţie duhovnicească, despre care şi noi după putinţă vom vorbi mai dinainte.

Care sunt rânduielile celor ce se hirotonisesc la Altar

Cei ce se hirotonisesc la Altar se împart în trei orânduieli: arhiereul, preotul şi diaconul. Unul, adică arhiereul, se numeşte luminător şi dătător al dumnezeieştilor lumini, pentru că şi preoţi şi clerici şi bisericile iau prin el hirotoniile, însemnările şi sfinţirile. Iar Botezul, iertarea, sfinţirea şi împărtăşirea Tainelor le iau mirenii pe toate ca dintr-un izvor de lumină, fiind din darul arhieriei.

Ce înseamnă săvârşitorii

Preotul se numeşte săvârşitor, ca acela ce are numai darul săvârşirii de Taine, iar nu dătător, căci botează şi slujeşte Liturghie. Dar nu poate hirotoni, nici a face alt preot sau pe altul din cei ce se împărtăşesc sfintelor rânduieli.

Ce înseamnă slujitor

Diaconul se numeşte slujitor, ca acela ce are rânduiala ascultării şi nu poate sluji ceva fără preot. El este din rânduiala îngerească cea mai de pe urmă, căci fiecare dintre cei ce sunt într-aceste trei rânduieli, după vrednicia rânduielii se îmbracă şi cu odăjdii. Diaconul se îmbracă cu cele ce închipuiesc rânduiala cea îngerească, cu orarul, iar preotul se îmbracă şi cu acestea, de vreme ce şi darul diaconului l-a luat mai înainte, dar are şi ale darului celui săvârşitor, pe care le arată epitrahilul, iar arhiereul şi cu acestea se îmbracă şi încă pune şi omoforul, care arată pe Fiul lui Dumnezeu întrupat. Drept aceea, îmbrăcându-se cu sfintele veşminte, mai înainte se îmbracă cu stiharul.

Ce înseamnă stiharul

Stiharul arată îmbrăcămintea cea luminată a îngerilor, căci de multe ori s-au arătat îngerii îmbrăcaţi într-acest chip, cu veşminte strălucitoare, precum şi cel de la mormânt, îmbrăcat cu veşmânt alb. Asemenea arată şi curăţia şi nespurcarea orânduielii celei preoţeşti, prin care curăţie şi preotul se învredniceşte Darului acestuia. Încă arată şi Dumnezeiasca strălucire, pe care o vesteşte credincioşilor prin Evanghelie şi prin celelalte. Şi mărturiseşte aceasta când se îmbracă, zicând: "Bucura-se-va sufletul meu de Domnul, că m-a îmbrăcat cu haina mântuirii", şi celelalte.

Cum că diaconul are stihar şi orar

Iar diaconul, având rânduială îngerească, precum s-a zis, se îmbracă cu stihar şi pune pe umeri orarul.

Ce însemnează orarul

Iar acesta diaconul îl arată ca pe nişte aripi, pentru cea netrupească şi cugetătoare rânduială îngerească.

Pentru ce diaconul se încinge cu orarul când se cuminecă

Cu aceasta diaconul urmează Heruvimilor, care-şi acoperă ochii, şi încingându-se, se închină când vrea să se cuminece. Pe orar este scris "Sfânt, sfânt, sfânt", care arată rânduiala cea slujitoare a îngerilor.

Ce închipuiesc râurile stiharului arhieresc

Iar stiharul arhiereului are pe el cele ce se cheamă râuri, pogorându-se de sus, care însemnează darul învăţăturii ce-l are întru dânsul şi osebirea darurilor celor de sus ce sunt întru dânsul, care prin el se varsă întru toţi. Întru toţi îngerii nu este tot aceeaşi rânduială, ci şi acolo celor mai mici lăsându-se alţii învăţători şi dătători de lumină. Iar râuri se cheamă pentru glasul din Evanghelie al Mântuitorului care zice: "Cel ce crede în Mine râuri de apă vie vor curge din pântecele lui".

Ce închipuiesc râurile şi tăbliţele mantiei

Aceasta arată şi mantia cea arhierească, având râuri pentru cele zise mai înainte, iar tăbliţele avându-le în chipul Legii celei vechi şi cei noi a Darului, care stau deasupra râurilor, arătând că din amândouă Legile trebuie să ia dascălul şi să dea învăţătură. Deci stiharul într-acest chip este.

Ce închipuieşte epitrahilul

Epitrahilul arată harul Duhului cel săvârşitor şi pogorât de sus. Drept aceasta şi arhiereul, şi preotul, punându-l pe grumaji, zic: "Bine e cuvântat Dumnezeu, Cel ce varsă harul Său peste preoţii Săi". Drept aceea fiecare preot şi arhiereu pune acest epitrahil la toată Sfânta Taină. Încă însemnează că preotul are grumajii plecaţi lui Hristos, fiind dator a lucra Tainele sub stăpânirea Începătorului Tainelor, şi a se supune jugului lui Hristos cu smerenie şi a face ale Lui împreună cu El; căci nimic fără de Dânsul nu se poate face, fiindcă toate printr-Însul s-au făcut şi se fac.

Ce închipuieşte brâul

Brâul arată slujirea Mântuitorului pentru noi, ceea ce şi aici a făcut şi în veacul ce va să fie s-a făgăduit a face pentru noi. Că zice: "Încinge-se-va şi-i va pune pe ei să şază şi trecând va sluji lor". Mai închipuieşte tăria şi vârtutea puterii lui şi încă şi curăţia trupului. Brâul ce-l are peste mijloc închipuieşte dimpreună sfinţirea sufletului şi sfinţirea trupului, şi aceasta o mărturisesc cuvintele ce le zice. Că zice: "Bine e cuvântat Dumnezeu, Cel ce m-a încins cu putere şi a pus calea mea nevinovată".

Ce înseamnă bederniţa

La brâu arhiereul pune şi bederniţă, care arată biruinţa asupra morţii şi nestricăciunea firii noastre şi tăria lui Dumnezeu cea mare asupra vicleanului celui muncitor, pe care o a săvârşit Domnul întrupându-Se din Fecioară fără păcat, viețuind fără de păcat, răstignindu-Se, biruind pe cel ce a născut păcatul şi ridicând cu Învierea pe Adam cel căzut cu păcat. Drept aceea, este în chip de armă şi se atârnă la coapsă, unde zic unii că stă puterea şi curăţia omului. Cuvintele care se zic când pune aceasta mărturisesc asemenea, căci zice: "Încinge sabia ta peste coapsa ta, puternice". Şi: "Domnul s-a îmbrăcat cu putere şi s-a încins".

Ce înseamnă rucaviţele

Rucaviţele închipuiesc lucrarea lui Dumnezeu cea atotfăcătoare şi că Însuşi Iisus prin mâinile Sale Şi-a adus Jertfa Trupului şi Sângelui Său. Drept aceea, cele ce se zic când se pun rucaviţele la mâini sunt foarte cuviincioase, căci zice: "Dreapta Ta, Doamne, s-a proslăvit întru putere". Şi: "Mâinile Tale m-au făcut şi m-au zidit". Unii mai zic că rucaviţele închipuiesc şi legăturile de la mâini ale Mântuitorului, cu care legându-se a fost dus la Pilat.

Ce înseamnă sfita

Iar sfântul felon, adică sfita, arată puterea şi strălucirea Duhului cea dată de sus, că mai presus este strălucirea decât rânduielile cele mari. Mai însemnează şi puterea lui Dumnezeu cea cuprinzătoare a toate, cea purtătoare de grijă, cea lucrătoare a toate şi făcătoare de bine, pentru care S-a pogorât Cuvântul până la noi şi a unit cele de sus cu cele de jos; Care întrupându-Se, răstignindu-Se şi înviind, prin Sine ne-a adunat la Sine. Drept aceea, sfita mai cu seamă închipuieşte haina cu care s-a îmbrăcat

Mântuitorul fiind batjocorit. Pentru aceea şi este în chip de sac, căci nu are mâneci, arătând cu aceasta cuprinderea a toate. Aceasta mai arătat însemnează acea sfită care se cheamă sacos, cu care se îmbracă cei mai aleşi dintre arhierei; şi sfita cea plină de cruci cu care se îmbracă ceilalţi arhierei, şi care se cheamă polistavros, tot aceasta arată, fiindcă este arătătoare de patima Mântuitorului şi urmează Aceluia care prin patimă şi prin Cruce a săvârşit dreptatea cea adevărată şi ne-a dat slobozenie din muncă şi pe toţi dimpreună ne-a mântuit. Drept aceea şi îmbrăcându-se zice: "Preoţii Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate şi cuvioşii Tăi cu bucurie se vor bucura". Căci cu adevărat dreptatea cea prin Cruce ne-a dat bucuria. Acestea sunt cele cu care se îmbracă diaconul şi preotul, afară de bedemiţă.

Ce însemnează omoforul şi pentru ce e de lână

Arhiereul cu bedemiţa şi cu celelalte (fiindcă are Darul tuturor, şi mai vârtos puterea cea aerhierească), pune şi sfântul omofor, care este de lână şi se înfăşoară împrejur peste umeri, dinainte şi dinapoi. Aceasta închipuieşte învederat singura cea pentru noi întrupare şi omenire a Cuvântului. Pentru aceasta este de lână, că închipuieşte oaia cea rătăcită pe care a luat-o pe umeri Mântuitorul, adică firea noastră. Şi că pogorându-Se din ceruri S-a întrupat, şi că Însuşi s-a chemat Mielușel, junghiindu-Se pentru noi. Chiar cuvintele care se zic, înfăşurându-se peste umeri, adeverează explicarea, că zice: "Pe umeri luând, Hristoase, firea noastră cea rătăcită şi înălţându-Te, la Părintele o ai adus".

Pentru ce preoţii şi arhiereii slujesc Liturghia cu capul descoperit, afară de Patriarhul Alexandriei. Şi cum că mai bine este a sluji cu capul descoperit

Toţi arhiereii şi preoţii Răsăritului săvârşesc Liturghia cu capul descoperit, afară de Alexandrinul. Nu după vreo părere oarecare, ci cu socoteală mai înainte şi mai dumnezeiască, pe care dumnezeiescul Pavel o arată şi o învaţă, numind pe Hristos Cap, iar pe noi, mădulare ale Lui; şi că se cuvine a cinsti pe Hristos, Capul nostru, descoperindu-ne capetele când ne rugăm; şi nu numai pentru aceasta, ci şi pentru că având capul descoperit primeşte hirotonia cel ce se hirotoniseşte. Şi aşa precum este hirotonisit, aşa este dator să se roage şi să săvârşească Liturghie, şi mai vârtos arhiereul. De vreme ce hirotonisindu-se, pe cap i se citesc dumnezeieştile cuvinte, adică Sfânta Evanghelie, nu trebuieşte să aibă altă punere pe cap când slujeşte cele prea dumnezeieşti. Dar poate că va zice cineva: deci Alexandrinul având capul acoperit şi mulţi alţii, după aşezământul cel vechi, au nu fac creştineşte? Eu nu zic aceasta. Căci şi

așezământul cel vechi este către cei ce o lucrează. Dar oarecum după Legea veche, căci arhiereul Legii purta pe cap chidar, pe care o numea și mitră, cum o numesc și arhiereii noștri. Poate fi, căci o aseamănă pe ea și cu cununa cea de spini a Stăpânului sau cu mahrama care era pe capul Lui. Dar încă, de vreme ce și aceștia o iau din cap la Liturghie, la unele vremi, mărturisesc că mai cu cale este așezământul Fericitului Pavel. Căci chipul cununii celei de spini se închipuiește pe capul celor ce se hirotonisesc făcându-li-se sfânta însemnare prin tunderea părului. Iar acesta mai vârtos o arată cei hirotonisiți din călugări, având pe cap răsătura mai ca o cunună, care încă arată și cununa fecioriei lor. Iar sudariul, adică mahrama de la cap a lui Hristos, o închipuiește antimisul. Drept aceasta, se înfășoară, căci "iliton" va să zică înfășurat. Deci mai bine este cu capul descoperit a se ruga și a sluji Liturghie. Să avem dar grijă de aceasta și mai vârtos în vremile în care se cuvine.

Ce însemnează a se pogorî arhiereul din jeț

Deci arhiereul când va să slujească Liturghie, pogorându-se din scaunul său pe care stă, arată pogorârea lui Dumnezeu Cuvântul către noi.

Ce însemnează a se îmbrăca cu odăjdii arhiereul

Iar îmbrăcându-se cu veșminte arhierești însemnează sfânta întrupare a lui Hristos.

Ce însemnează a se pogorî spre Apus, până la ușile bisericii

Iar pogorându-se până la ușile bisericii însemnează venirea Lui pe pământ, arătarea și pogorârea Lui până la moarte și la iad, că aceasta însemnează mergerea către Apus și pogorârea până la uși. Iar începându-se Sfânta Liturghie, dând arhiereul semn, căci fără dânsul nu se poate face ceva, preoții înăuntru zic rugăciunile, închipuind rânduielile cele cerești.

Pentru ce împreună cu psalmii se zic și cântările Legii celei noi

Închipuind ceata proorocilor, și acestea le împart în trei, cinstind Treimea, zicând mai întâi din psalmi, și împreunând cântări și din Legea nouă. Prin psalmi vestesc întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, cea propovăduită prin cântări. Arată singurul Dar desăvârșit și pe Fiul lui Dumnezeu, Carele S-a întrupat și a făcut toate pentru noi.

Pentru ce chemăm întâi pe Născătoarea de Dumnezeu

Drept aceea, cinstind pe cea care L-a născut pe El întru feciorie, cer folosirea Ei, că întâi şi numai printr-Însa ne-am mântuit, zicând: "Cu rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, Mântuitorule, mântuieşte-ne pe noi".

Pentru ce apoi chemăm pe sfinţi

Iar după aceea pomenim pe sfinţi, care bine nevoindu-se pentru taină, s-au săvârşit cu sfinţenie, şi astfel chemăm rugăciunile lor.

Pentru ce chemăm pe Însuşi Mântuitorul nostru

Iar mai pe urmă chemăm pe Hristos, începătorul şi săvârşitorul mântuirii noastre, cântând cu glas mare, şi zicem: "Mântuieşte-ne, Fiul lui Dumnezeu".

Ce închipuieşte arhiereul ieşind afară din Altar şi stând

Săvârşind Arhiereul sfintele rugăciuni, stă afară din Altar şi împreună diaconul fiind cu el închipuiesc nu numai pe Apostoli, ci şi pe îngerii cei ce slujesc Tainelor Lui.

Ce însemnează cea dintâi ieşire din Altar a preoţilor şi intrarea cu arhiereul prin uşile împărăteşti, cu Evanghelia

Preoţii înăuntru în Altar săvârşindu-şi rugăciunile şi ieşind arată pogorârea dumnezeieştilor îngeri, la Învierea şi la Înălţarea lui Hristos; când şi arhiereul plecându-şi capul împreună cu preoţii se roagă, ca să afle îngerii intrând şi slujind împreună cu el, şi când pleacă capul şi se ridică, arată tuturor Învierea Domnului. Aceasta o propovăduieşte şi diaconul înălţând Evanghelia, vesteşte şi el Învierea Mântuitorului, şi cu glas mare strigă: "Înţelepciune, drepţi", prin lucru şi prin cuvinte mărturisind Învierea. Iar după aceasta îndată se face închipuirea Înălţării, cu sfeşnicile mergând înainte diaconii, câte doi, ţinând Sfânta Evanghelie, şi arhiereul fiind ţinut de diacon de amândouă părţile, şi pe urmă ceilalţi preoţi.

Ce însemnează: " Veniţi să ne închinăm" şi lăudarea arhiereului la vohod

Cântându-se foarte luminat: "Veniţi să ne închinăm" şi lăudarea arhiereului însemnează, precum scrie, Învierea şi Înălţarea Mântuitorului. Că diaconul, precum s-a zis, zicând: "Înţelepciune, drepţi" propovăduieşte

Învierea Mântuitorului, iar ceata preoților și a diaconilor, precum s-a zis mai sus, închipuiește pe Apostoli, care au fost împreună cu Domnul și care s-au primit de El și de prea sfinții îngeri.

Ce închipuiește intrarea arhiereului în Altar

Arhiereul închipuiește pe Însuși Domnul, Care a înviat, S-a arătat Ucenicilor și S-a suit de pe pământ la cer. Drept aceea, precum am zis că biserica cea dinafară de Altar este închipuirea pământului, iar Sfântul Altar închipuiește cerul, tot astfel proorocește și David, cum că atunci când Se înălța, petreceau cu cinste îngerii pe Domnul și strigau celor mai pe deasupra: "Ridicați porțile" și îl numeau Împărat al slavei, Domn și Puternic îl mărturiseau.

Ce însemnează a se închide și a se deschide ușile împărătești

Într-acest chip și Biserica face lăudarea arhiereului petrecându-l cu cinste când intră în Sfântul Altar, fiind sfintele Uși ale Altarului închise, arătând mai înainte de a intra tot aceasta.

Ce însemnează a tămâia Sfânta Masă împrejur

Intrând și tămâind Sfânta Masă împrejur se închipuiește venirea Duhului printr-însul; Care, înălțându-Se Hristos la ceruri, a venit din ceruri către noi.

Ce însemnează dicherul și pentru ce se însemnează Evanghelia cu el

Cu dicherul arhiereul însemnează Sfânta Evanghelie, arătând luminarea lui Iisus cel în două firi, făcându-se prin întrupare, în cer și pe pământ, întru mântuirea noastră cea pentru Dânsul, sufletească și trupească; căci Cuvântul lui Dumnezeu cu a Sa întrupare nu numai pe oameni i-a strălucit îndoit, ci și pe îngerii Lui. Și cum că Cel ce s-a întrupat, Acela este Fiul lui Dumnezeu.

Ce însemnează de trei ori "Sfânt"

Zicându-se îndată de trei ori cântarea "Sfinte Dumnezeule" arată taina Treimii, Care s-a propovăduit oamenilor prin întruparea Unuia din Treime, căci prin Cuvântul cel întrupat am cunoscut pe Tatăl și pe Duhul. Asemenea arată unirea și întocmirea îngerilor și a oamenilor. Drept aceea

se cântă şi înăuntru, de către preoţi, şi afară, de către clerici şi mireni, căci una s-a făcut Biserica prin Hristos, a îngerilor şi a oamenilor.

Pentru ce iarăşi însemnează arhiereul cu tricherul Evanghelia

Propovăduind aceasta şi arhiereul, cu tricherul iarăşi însemnează Evanghelia, arătând întru Evanghelie propovăduirea Treimii şi rugându-se să se întărească aceasta prin Treime, numind-o pe Dânsa vie, ca o solitoare a veseliei celei adevărate, şi rugându-se împreună cu Dumnezeiescul Părinte David să se învrednicească de dumnezeieştile cercetări şi îndreptări.

Ce însemnează suirea arhiereului în dumnezeiescul sintron

Arhiereul suindu-se în dumnezeiescul scaun, mărturiseşte şederea lui Hristos cea de-a dreapta Tatălui, şi de acolo binecuvântând cu tricherul, adevereazâ sfinţirea noastră prin Treime, şi că Hristos suindu-Se la cer ne-a dat binecuvântarea şi strălucirea Treimii (pe care o închipuieşte lumina tricherului).

Ce însemnează a şedea în sintron şi a zice "Pace tuturor"

Iar şezând în scaun, urmează lui Hristos, având împreună şezători şi pe ceilalţi episcopi şi preoţi, care urmează Apostolilor; şi zice: "Pace tuturor". Cu aceasta arată unirea, căci Hristos este Cel ce a stricat vrajba prin Trupul Său şi a făcut, după cum zice Pavel, amândouă una, pe cele din cer şi pe cele de pe pământ.

Pentru ce se citeşte întâi Apostolul, apoi Evanghelia

Apostoleştile cuvinte se citesc arătând trimiterea Apostolilor la neamuri.

Pentru ce, citindu-se Apostolul, arhiereii şi preoţii şed, iar diaconii nu

Arhiereii şi preoţii (afară de diaconi) şed când se citeşte Apostolul, pentru că şi aceştia au darul cel apostolesc.

Pentru ce se zice "Aliluia" înaintea Evangheliei

Înaintea Evangheliei se cântă "Aliluia", ceea ce arată lauda lui Dumnezeu şi venirea Dumnezeiescului Dar, care este citirea Evangheliei.

Ce înseamnă citirea Evangheliei

Citirea aceasta înseamnă propovăduirea Evangheliei în toată lumea, ceea ce s-a arătat după înălțarea Domnului, de către ucenici. Drept aceea, se citește întâi Apostolul, și după aceea se propovăduiește Evanghelia, pentru că întărindu-se întâi s-au trimis ucenicii, care după aceea, înconjurând lumea, au propovăduit Evanghelia.

Pentru ce se tămâiază înaintea Evangheliei

Înaintea Evangheliei este tămâierea, pentru darul Duhului cel dat din Evanghelie în toată lumea.

Pentru ce, citindu-se Evanghelia, scoate arhiereul omoforul

Citindu-se Evanghelia, arhiereul scoate omoforul, arătând că este rob Domnului, căci Domnul este ca și cum ar fi acolo de față, de vreme ce grăiește prin Evanghelie. Atunci nu cutează să poarte omoforul, chipul întrupării Lui, ci, luându-l de pe umeri, îl dă diaconului.

Pentru ce diaconul ține omoforul îndoit pe mână

Diaconul ține în dreapta omoforul, fiind strâns, stând aproape de arhiereu, și mergând înaintea Sfintelor Daruri, ținând tricherul în mână înseamnă că în veacul ce va să vină va fi vedere tuturor Iisus întrupat și jertfit pentru noi, Unul fiind din Treime și strălucindu-ne cu razele Dumnezeirii.

Ce înseamnă a se da arhiereul jos din sintron și a binecuvânta de trei ori cu tricherul

Pogorându-se arhiereul din scaun, arată purtarea de grijă cea din cer a Mântuitorului și facerea de bine pentru noi; pentru că înălțându-Se, nu S-a despărțit de noi. Drept aceea și la rugăciunea pentru împărați, după Evanghelie, binecuvântând poporul cu tricherul arată că întărește bine cinstita împărăție cu a sa preoție și prin Evanghelie și se roagă să rămână aceasta prin darul Treimii. De vreme ce și împreună a fi cu noi Însuși s-a făgăduit. Ci și că se va pogorî Însuși la noi la a doua venire a Lui aceasta mărturisește, care și mai lămurit o arată prea slăvitul vohod al Sfintelor Daruri.

Ce înseamnă a veni arhiereul la Jertfelnic şi a se ruga

Apropiindu-se arhiereul de Jertfelnic, începe rugăciunea, arătându-se pe sine slujitor Tainei.

Ce înseamnă a scoate afară pe cei chemaţi

Îndată se scot cei chemaţi, şi rămân credincioşii, pentru că vremea aceasta arată vremea sfârşitului lumii. Că zice: "După ce se va propovădui Evanghelia în toată lumea, atunci va veni sfârşitul". De vreme ce zice că la sfârşit va trimite pe îngerii Lui şi va despărţi pe cei răi de cei buni, aceasta face şi Biserica şi zice să iasă cei chemaţi, să rămână numai credincioşii. Dintre care se şi cade a cunoaşte câtă luare-aminte trebuie să aibă credincioşii, ca să nu facă părtaşi Sfintelor Taine pe cei neîmpreunaţi credinţei, şi mai vârtos (să aibă grijă) preoţii. Că de vreme ce nu se cuvine a-i face părtaşi rugăciunii, cu cât mai vârtos Sfintei Jertfe.

Cum trebuie să aducem miridele şi pentru cine

Nici prescurile care le aduc pentru Jertfă credincioşii care păcătuiesc la arătare nu se cade oricum preoţii a le primi. Ci mai înainte să ceară de la dânşii pocăinţă, că cu mirida ce se aduce se face împărtăşire şi nu trebuie pe cei ce sunt nevrednici a-i face părtaşi Jertfei. Ştiu că şi într-aceasta vor murmura unii, zicând: Cum zicem să iasă cei chemaţi, nefiind cei chemaţi în biserică? Deci precum într-altele se înşală neştiind Scripturile, nici Tainele Bisericii, şi într-aceasta asemenea rătăcesc. Că pururea sunt cei chemaţi în Biserică. Şi întâi pruncii credincioşilor, cei nebotezaţi, care, născându-se şi citindu-li-se sfintele rugăciuni, nefăcându-se încă credincioşi, nici desăvârşiţi cu Botezul, cei chemaţi sunt; pentru dânşii dar pururea ne rugăm; iar şi la Sfintele Păresimi, pentru cei gătiţi pentru sfânta luminare cereri şi rugăciuni facem. Iar în al doilea rând avem pe cei ţinuţi de păgâni, care credinţa o ţin în inimile lor şi cuget au ca să se depărteze de la păgâni şi să vină către Biserică. Cei chemaţi sunt şi cei ce au venit şi nu s-au uns cu Dumnezeiescul Mir. Iar al treilea, cei chemaţi avem pe cei ce au căzut în păcate sau în ucidere sau într-alt oarecare păcat mare, pe care nu se cade a-i împărtăşi cu Dumnezeieştile Taine, ci numai pot asculta dumnezeieştile cuvinte. Aceasta mai pe urmă s-a făcut, cu iubirea de oameni a Părinţilor. Că mai înainte, precum zic canoanele, se scoteau afară şi aceştia.

Pentru ce înaintea vohodului cu Sfintele Daruri se spală arhiereul

Vrând să iasă cu Dumnezeieştile Daruri, mai înainte se spală arhiereul înaintea tuturor, arătând a sa curăţie şi nevinovăţie la Liturghie, şi că fără nici o întinare, pe cât se poate, cel curat să slujească prea curatelor Lui Taine.

Cum că vohodul Sfintelor Daruri se face cu lăudare

Iar vohodul Sfintelor Daruri cu lăudare se face, de viteţi, de diaconi, de preoţi, cu făclii, cu vase sfinte mergând înainte şi mai pe urmă. Că aceasta arată venirea lui Hristos cea mai de apoi, precum am zis, la care va veni cu slavă multă. Drept aceea şi înainte duc omoforul care are Crucea, care arată semnul lui Iisus ce va să se arate din cer. După care vin diaconii având rânduiala îngerilor. După aceea, cei ce ţin Dumnezeieştile Daruri, după care şi ceilalţi toţi, şi cei ce ţin pe cap Sfânta pânză care are închipuit pe Iisus gol şi mort.

Pentru ce preoţii care intră în Altar se roagă pentru arhiereu pomenind Împărăţia lui Dumnezeu

Aceştia înconjurând prin biserică şi rugându-se pentru norod, intră în Altar, rugându-se toţi pentru arhiereu, când alta nu zic, ci Împărăţia lui Dumnezeu pomenesc. Iar acestea toate învaţă că şi la sfârşit, după despărţirea celor răi şi după înstrăinarea lor de la Dumnezeu, arătându-Se Mântuitorul, nu va fi alta moştenire credincioşilor fără decât Împărăţia lui Dumnezeu. Iar Împărăţia lui Dumnezeu este Însuşi Hristos, şi cunoştinţa întrupării Sale, adică a Se smeri până la moarte, şi a Se junghia pentru noi, a vedea junghiatul, de viaţă făcătorul şi Dumnezeiescul Trup al Aceluia, arătând ranele trupului ce s-a făcut nemuritor, şi asupra morţii dând nouă biruinţă. Din locurile cuielor ne dă nestricăciunea, viaţa şi îndumnezeirea, împreună cu îngerii; şi hrană, băutură, viaţă şi lumină, spre singura Pâine a vieţii, Lumina adevărată, Viaţa cea veşnică, Care este Iisus Hristos. Drept aceea vohodul acesta, împreună, şi a doua venire a Mântuitorului însemnează, şi îngroparea, pentru că acesta va fi cunoştinţa veacului ce va să fie, şi împărăţia şi moştenirea, pe care şi tâlharul pe Cruce luminându-se, înainte a cunoscut şi a propovăduit zicând: "Pomeneşte-mă, Doamne, întru Împărăţia Ta".

Pentru ce credincioşii la vohodul cel mare cad înaintea preotului

Cu dreptate, toţi credincioşii cad înaintea preoţilor, întâi cerând rugăciunile lor, şi rugându-se să-i pomenească la Liturghie, iar apoi

cinstind Dumnezeieştile Daruri. Că încă nu s-au şi săvârşit, dar la proscomidie s-au pus înaintea lui Dumnezeu, şi preotul acolo a adus rugăciune şi a zis să le primească în Jertfelnicul cel de sus. Deci, deşi nu sunt încă săvârşite, spre a se săvârşi sunt gătite şi puse înaintea lui Dumnezeu, şi în închipuirea stăpânescului Trup şi Sânge. Deci trufaşii cei ce ne pizmuiesc, ca şi Cain pe Abel, şi cu mândrie stăruind în a huli asupra Sfintelor Daruri să se ruşineze şi să se teamă de osânda cea de la Dumnezeu, că noi căzând înaintea Sfintelor Daruri nu facem slujire de idoli, să nu fie! Ci Darurilor celor puse înaintea lui Dumnezeu prin rugăciuni (şi încă nesăvârşite) le dăm cinste ca acelora ce sunt închipuiri ale Trupului şi Sângelui lui Hristos. Iar cei ce zic: "dar acestea aduse de dânşii ca nişte idoli sunt mai înainte de cuvintele Domnului", le spunem: Ce răspuns vor avea aceştia care numesc idoli darurile cele puse înaintea lui Dumnezeu la proscomidie? Vai! Mai răi sunt aceştia decât luptătorii împotriva icoanelor! Că dumnezeieştile icoane sunt sfinte ca nişte închipuiri ale celor adevăraţi; iar Darurile sunt puse înaintea lui Dumnezeu şi aduse ca să se facă Trupul şi Sângele lui Hristos. Deci dacă suntem datori să dăm cinste şi închinăciune sfintelor icoane, cu mult mai vârtos Darurilor acestora, care sunt închipuiri, precum zice Marele Vasile, şi aduse ca să se facă Trupul şi Sângele lui Hristos. Iar şi pentru dumnezeieştile vase trebuie a se pleca înaintea preoţilor, măcar de ar fi vreunele dintre acelea şi deşarte, că toate se împărtăşesc de sfinţire, slujindu-se într-acelea Sfintele Daruri.

Pentru ce preoţii duc la vohod şi sfintele vase

Nu e mirare dacă unele din aceste vase sunt deşarte, căci acestea se poartă în cinstea Dumnezeieştilor Daruri, pentru ca şi cei ce le văd şi cei ce se apropie, toţi să se sfinţească.

Pentru ce se acoperă Sfintele Daruri pe Sfânta Masă

Punându-se Dumnezeieştile Daruri pe Sfânta Masă, se acoperă, pentru că Iisus nu a fost tuturor de la început cunoscut, şi întrupându-Se nu S-a schimbat de a nu fi ascuns Dumnezeirea şi purtarea Lui de grijă, ci pururea este neajuns şi necuprins, şi numai atâta se cunoaşte, cât Însuşi Se arată.

Pentru ce arhiereul cere de la toţi rugăciunea

Arhiereul cere de la toţi rugăciunea, plecându-se pe sine, cunoscându-se, cutremurându-se către dumnezeiescul lucru, smerindu-se, îndeplinind

porunca cea apostolească, mărturisind unii altora păcatele şi rugându-se unii pentru alţii, căci şi el fiind om, nu-şi pune nădăjdea în sine însuşi.

Ce însemnează a binecuvânta după vohod pe popor cu tricherul

După ce ia rugăciunea de la preoţi, binecuvintează poporul pentru care se roagă. Drept aceea poporul nu zice "Doamne, miluieşte" ci "Întru mulţi ani, Stăpâne", rugându-se pentru ca să petreacă cu bine la Liturghie şi să trăiască multă vreme arhiereşte.

Pentru ce se încuie sfintele uşi după ce binecuvintează

Iar intrând, se închid uşile împărăteşti, căci nu se cuvine tuturor să vadă tainele, ci numai preoţilor. Astfel este rânduială şi la îngeri, căci şi acolo cei dintâi se împărtăşesc fără mijlocire de lumina cea dumnezeiască, iar cei de al doilea se împărtăşesc prin cei dintâi, şi cei mai de apoi prin cei de al doilea, precum zice înţeleptul întru cele dumnezeieşti Dionisie să se vază şi în biserică. Astfel, arhiereul se apropie de Sfânta Masă fără mijlocire, şi printr-însul se apropie preoţii şi diaconii, iar prin preoţi şi diaconi se împărtăşesc de Dumnezeiasca Cuminecătură şi de sfintele cântări, ceilalţi ai poporului.

Pentru ce se zice Sfântul Simbol şi se face sărutare

După întâia rugăciune zicându-se Sfântul Simbol, se face sărutare, căci prin mărturisirea cea dreaptă către Treime şi către Unul din Treime, care S-a întrupat, s-a făcut unirea, care unire este mărturisirea care ne-a unit cu îngerii; şi că trebuie să ne iubim unul pe altul, pentru că şi Hristos S-a jertfit din dragoste; şi că cei ce vor să se împărtăşească cu Dânsul nu trebuie a se apropia de ţin mânie; şi că în veacul ce va să vină toţi vor fi prieteni, lipsind vrăjmăşia, căci vrăjmaşii se vor goni.

Pentru ce se ţine aerul deasupra Sfintelor Daruri când se citeşte Simbolul

Sfântul aer se ţine peste Daruri când se citeşte Simbolul, pentru că trebuie ca toate cele ce sunt pentru Iisus să se mărturisească curat, şi a-L vedea astfel neacoperit. După acestea, arhiereul slujind Sfânta Liturghie, cântând dumnezeieştile lucruri şi mulţumind pentru toate, se uneşte cu arhanghelii.

Cum se cântă de trei ori "Sfânt" înăuntru şi afară

Cântarea de biruinţă se cântă împreună cu arhanghelii: "Sfânt, Sfânt, Sfânt". Aceasta zice şi poporul, arătând întocmai lauda noastră cea împreună cu îngerii în veacul ce va să fie, şi unirea cu ei. Apoi cântând arhiereul lucrul cel mai mare din toate lucrurile lui Dumnezeu, întruparea Unuia născut, şi iarăşi cel mai mare lucru al socotinţei Lui, moartea cea pentru noi, pomeneşte Tainele şi zice sfintele cuvinte pe care le-a zis Însuşi Mântuitorul făcând Sfânta Liturghie: "Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu" şi "Beţi dintru acesta toţi, acesta este Sângele Meu", şi celelalte. După aceea mulţumind pentru toate şi aducând Darurile pentru toţi, cheamă asupra sa şi asupra Darurilor ce stau înainte Dumnezeiescul Dar al Duhului, prin care săvârşind acestea cu însemnarea Crucii şi cu chemarea Duhului, vede îndată pe Iisus pus înainte viu, fiind Însuşi Pâinea şi Paharul. Pentru că Pâinea este chiar Trupul Lui şi cele din Pahar, chiar Sângele Lui. Şi Jertfa a toată lumea, curăţirea cea de obşte, hrana cea vie, nesfârşita veselie, Împărăţia cerească şi însuşi binele cel cu adevărat stă înaintea tuturor pe Dumnezeiasca Masă. Drept aceea, arhiereul se roagă cu îndrăzneală pentru toţi, căci îndrăzneşte văzând pe Iubitorul de oameni şi fără răutate fiind înainte jertfit; şi-L laudă, Îl roagă pentru toţi şi pomeneşte pe sfinţii cei trecuţi la El.

Pentru ce arhiereul pomeneşte la săvârşirea Tainei pe Maica lui Dumnezeu şi pe sfinţi

Mai ales pe Fecioara, Maica lui Dumnezeu, care L-a născut întru fecioric, mărturisind şi întru aceasta că ne-am unit cu sfinţii, şi că prin jertfirea Acestuia suntem părtaşi acelora; şi că ei având îndrăzneală către Cela ce îi iubeşte şi este iubit, pot să ne împace şi pe noi cu El şi să ne unească.

Răspuns împotriva celor ce hulesc. În ce chip credem noi că se săvârşesc Sfintele Taine prin rugăciunea preotului

La acestea unii dintre cei ce nu cred drept chemarea Duhului şi nu se pricep la săvârşirea Darurilor, împotrivindu-se mai cu seamă spre cele date de Mântuitorul, de Apostolii Lui, şi încă de următorii lor purtători de Dumnezeu Părinţi, hulesc zicând că nu sunt de ajuns numai dumnezeieştile cuvinte la săvârşirea Dumnezeieştilor Daruri, ci nădăjduim şi la rugăciunea noastră. Aceştia cu multă îndrăzneală şi hulă lăsând chemarea Dumnezeiescului Duh, asemenea şi puterea Lui şi lucrarea pe care Însuşi Mântuitorul o a făgăduit Apostolilor a o da şi a o dărui, şi prin care lucrătorii de cele sfinte şi păstorii aceştia s-au hirotonisit viind peste ei

Prea Sfântul Duh şi dând lor puterea prin limbile cele de foc, prin care făcea şi Liturghia, hirotoniile prin punerea mâinilor, tămăduirile şi minunile. Căci dânşii au putere nu numai a zice şi a face pâinea aceasta cinstitul Trup al lui Hristos, săvârşind Taina, ci preotul zice cuvintele acestea cu Duhul, adică cu puterea preoţiei. Arătat este dar dintr-aceasta că dacă ar zice de mii de ori graiurile Stăpânului şi toată Dumnezeiasca chemare, ori împăraţii, ori sihaştrii, ori toţi cucernicii, ori toţi credincioşii de peste tot pământul, dar neavând hirotonie, nefiind preoţi, nu pot săvârşi nimic, şi nicidecum nu vor fi săvârşite Tainele cele puse înainte de dânşii, nici nu vor fi Trup şi Sânge ale lui Hristos. Deci cel ce lucrează prin preotul care cheamă Darul Duhului, nu este om, ci Dumnezeu şi orice ar zice preotul este lucrat cu puterea preoţiei. Aceasta însă este puterea lui Dumnezeu, pe care nu o câştigă fiecare credincios, ci numai cel ce a primit hirotonia.

Toate rugăciunile acestuia sunt făcătoare de săvârşire cu Dumnezeiescul Dar. Iar cel ce nu crede aceasta, nu primeşte nici Botezul şi nici Taina Mirului, nici hirotonia rânduielilor preoţeşti, nici dezlegarea păcatelor, nici sfânta rugăciune la chipul călugăresc. Acesta este aproape de cel necredincios şi se scoate pe sine din rândul creştinilor, căci toate acestea se săvârşesc prin rugăciunile preoţeşti. Deci astfel precum am luat, botezând în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh săvârşim pe cel ce se botează cu chemarea Treimii. Măcar că nu facem numai această chemare pe care a dat-o Mântuitorul, ci curăţim mai înainte pe cel ce se botează, cu însemnarea Crucii şi cu suflarea, cu lepădările de diavol şi împreunările cu Dumnezeu, cu rugăciunile, cu ungerea untuluidelemn celui sfinţit, cu binecuvântarea şi suflarea, şi cu chemarea Sfintei Treimi; şi sfinţim apa Botezului cu chemarea Duhului Sfânt şi cu binecuvântare. Sfântul Mir îl sfinţim asemenea cu rugăciuni arhiereşti şi cu însemnarea Crucii, şi după Botez pe cel botezat şi uns cu Mirul săvârşim sfintele rugăciuni. Apa care se sfinţeşte la Dumnezeiasca Arătare o sfinţim cu rugăciuni ca şi pe cea care se sfinţeşte în toate zilele de preoţii care au câştigat puterea de la Cel ce s-a botezat în apa Iordanului, când S-a pogorât Duhul, Şi pe cel hirotonisit arhiereu sau preot, îl primim din rugăciunile cele arhiereşti şi din chemarea Duhului, care toate acestea au putere din Darul şi dăruirea Mângâietorului, Care a venit în Apostoli în chip de limbi de foc, precum am zis. Astfel dar credem arătat a se lucra şi a se face Pâinea şi Paharul Trupul şi Sângele lui Hristos cu rugăciunile cele preoţeşti, cu însemnarea Crucii şi cu chemarea Sfântului Duh, fiindcă cuvintele Domnului: "Luaţi, mâncaţi"; "Beţi dintru acesta toţi" şi "Aceasta faceţi întru pomenirea Mea" le-a dat odată apostolilor şi diadohilor Darului lor, ca să poată lucra prin rugăciuni. Drept aceea şi preotul zicând către Stăpânul şi lăudând cele ce sunt ale socotinţei întrupării, zice întâi

Dumnezeieștile cuvinte ale lui Hristos, pentru că aceasta Însuși a dat-o, și "Ție aducem acestea pentru toți", după a Lui poruncă. Deci "rugămu-ne Ție, trimite Duhul Tău peste mine și peste Darurile acestea și le fă pe dânsele Trup și Sânge a Tău – precum a zis El – prefăcându-le pe ele cu Duhul Tău cel Sfânt"; și zicând, binecuvintează. Astfel binecuvântându-le de trei ori, crede preotul că pâinea și vinul sunt însuși Trupul și Sângele Lui, de vreme ce însuși Hristos este Cel ce lucrează prin preot, împreună cu Părintele și cu Duhul. Însuși este Cel ce aduce și Cel adus, Cel ce jertfește și Cel jertfit, Cel primit și Cel împărțit; zicem aceeași ca și la sfânta rugăciune a vohodului cel mare. Pentru ca să arătăm aceasta și mai bine, ia aminte că, atunci când zice preotul "Luați mâncați" și "Beți dintru acesta toți", zice acestea către Părintele prin vorbe, iar nu binecuvântând. Căci și după aceste cuvinte, zice Marele Vasilie, "darurile sunt închipuiri". După ce aduce Darurile și zice: "Ale Tale dintru ale Tale", cheamă Darul Duhului, și atunci crede că a venit Darul prin rugăciunea preoțească; și ridicându-se binecuvintează Dumnezeieștile Daruri și binecuvintează pâinea, zicând: "Fă pâinea aceasta cinstitului Trup al Hristosului Tău". Iar zicând: "Cinstitul Sânge al Hristosului Tău, cel din Pahar", binecuvintează Paharul. Și binecuvântându-le a treia oară pe amândouă, zice: "Prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt. Amin", adeverind Taina și mărturisind cu îndrăzneală că Darurile acestea sunt Trupul și Sângele lui Hristos. Aici nu este nicidecum lucru omenesc, ci puterea Fiului, Părintelui și Duhului, și toate se fac cu Dumnezeiescul Dar. Pentru aceea și cel ce le aduce pe ele este hirotonisit, și Jertfelnicul pe care sunt puse Darurile este sfințit, și fără acestea nimic nu se săvârșește.

Deci temelia Liturghiei, precum am zis, întâi sunt cuvintele Domnului, care lucrează prin rugăciunile preotului, încât cel ce lucrează nu este om și pentru aceasta preotul nu lucrează ca om, ci Hristos lucrează cu Duhul Sfânt prin preoția preoților. Precum odată a zis Dumnezeu să crească pământul iarbă, și pururea crește, Cuvântul este pururea lucrător; și: "Să se facă lumină", și pururea luminează lumina, tot astfel și "Aceasta faceți întru pomenirea Mea", și aici Cuvântul pururea lucrează prin preoți. Drept aceea, și "Fă pâinea aceasta Trupul lui Hristos", este lucrător prin preoți. Pentru acesta mai cu seamă cele jertfite sunt în adevăr, iar nu în închipuire Trupul și Sângele lui Hristos, căci Însuși este Cel ce lucrează prin preoți; și aceasta Însuși a dat-o a se face întru acest chip prin rugăciuni, căci a luat pâinea și privind către cer precum scrie, a mulțumit Părintelui și frângând-o a dat-o ucenicilor zicând: "Luați, mâncați" și "Beți dintru acesta", și celelalte asemenea. Dumnezeul cel Atotputernic a slujit Însuși acestea prin rugăciuni, netrebuindu-I rugăciunile, cu aceasta arătând că una este puterea Treimii. Și când El Însuși lucrează are și pe Părintele împreună voind și pe Duhul Sfânt împreună lucrând, precum a fost și la Dumnezeiasca

întrupare. Căci Însuşi a fost singurul Cel Unul născut întrupându-Se, şi Părintele bine a voit şi Dunul Sfânt a lucrat împreună la întrupare, precum arată şi glasul îngerului către Fecioară, de vreme ce una este puterea şi lucrarea Treimii. Nici una nu este din câte a făcut Fiul întrupându-Se întru care să nu fi binevoit Părintele sau să nu fi lucrat împreună Duhul Sfânt.

Deci cel ce leapădă rugăciunile cele preoţeşti la săvârşirea Tainelor, acela nu primeşte nici celelalte rugăciuni săvârşitoare la toate Sfintele Taine, şi nu este creştin, de vreme ce, precum am zis mai înainte, nu primeşte nici Botez, nici ungere, nici Sfântul Mir, nici iertarea păcatelor, sau dumnezeiască preoţie sau chip călugăresc sau Biserică sfântă sau nuntă cinstită sau oricare altă câtuşi de mică sfinţire; căci toate acestea se lucrează prin rugăciunile cele preoţeşti. Deci să nu zică nicidecum rugăciune la Liturghie sau mai înainte sau mai pe urmă. Drept aceasta nici să cheme Darul Duhului, ca nici să aibă împărtăşire cu Hristos; asemenea nici la Botez sau la alte Taine, să nu cheme Darul Duhului, pentru ca să nu aibă nicicum Taina Bisericii şi nici să fie creştin. Sau zicând a fi creştin şi primind rugăciunile preoţilor, să primească aceste cuvinte săvârşitoare, care sunt către Părintele şi se fac săvârşitoare cu chemarea Dumnezeiescului Duh, precum a dat Mântuitorul, mulţumind către Părintele, precum s-a zis, când a lucrat Tainele. Aceasta şi Apostolii se arată că au făcut, mulţumind împreună şi frângând Pâinea. Asemenea au aşezat şi Părinţii Vasilie şi Gură de Aur. Cei ce stau însă împotrivă, aceia să se mustre şi din Liturghia lor, căci şi ei se roagă, ca să se facă darurile cele puse înainte Trup şi Sânge a lui Hristos, binecuvintează darurile şi suflă afară din Dumnezeiescul aşezământ, socotind că nu sunt destule numai graiurile Domnului. Toate acestea sunt izvodiri.

Iar noi, păzind aşezământurile pe care le-am luat, precum le-a aşezat Mântuitorul prin Sine Însuşi, prin Apostoli, şi prin Părinţi, să săvârşim Tainele înfricoşatei Cuminecături cu chemarea Dumnezeiescului Duh, prin graiurile cele preoţeşti. Toate Dumnezeieştile Taine cu rugăciunea preotului pentru Dumnezeiasca chemare şi cu însemnarea Crucii, credem că se săvârşesc, după Dumnezeiescul aşezământ.

Ce învaţă rugăciunea "Tatăl nostru"

Iar mai apoi, după ce se roagă ca cu o rugă şi cu o inimă să lăudăm noi pe Dumnezeu, chemând mila marelui nostru Iisus, ne face pe noi fii ai Părintelui ceresc, rugându-se ca, curăţindu-ne prin Fiul Său cel după fire, să ne facem fiii Lui după Dar şi să chemăm cu vrednicie pe Părintele nostru cel ceresc. Aceasta arată unirea noastră şi unirea către Dumnezeu pe care voim să o avem prin Unul născut Fiul Său întru Duhul Sfânt în veacul ce va să fie. Drept aceea, arhiereul rugându-se pentru pace şi mulţumind,

cheamă pe Iisus ca să Se dea pe Sine luişi din Sfintele Taine şi să-l învredniccască a împărtăşi şi pe ceilalţi, de vreme ce a săvârşit Liturghia şi vine către Cuminecătură.

Pentru ce-şi pune arhiereul omoforul

Arhiereul îşi pune omoforul, arătând că întâi slujea şi se smerea a se îmbrăca cu acea sfântă îmbrăcăminte, iar de vreme ce s-a săvârşit lucrul şi vine ca să înalţe Pâinea şi să o sfarme în părţi, ca să se cuminece şi să dea şi altora, trebuie să se îmbrace cu toate sfintele odăjdii ale arhiereului. Omoforul fiind cea mai aleasă îmbrăcăminte, trebuie ca aceasta să fie luată de arhiereu şi îmbrăcat cu el a se împărtăşi cu Dumnezeieştile Taine. Deci înfăşurându-se cu omoforul, înălţând Pâinea şi zicând: "Sfintele, sfinţilor", cheamă la acea Dumnezeiască hrană vie a Sfintei Mese aceştia pe toţi sfinţii, zicând: "Sfintele, sfinţilor".

Ce înseamnă "Unul Sfânt, Unul Domn"

Poporul zice cu glas "Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl". Aceasta zice Pavel că se va propovădui în ziua de apoi, când se va pleca lui Iisus tot genunchiul şi va mărturisi toată limba că Domnul Iisus Hristos este întru slava lui Dumnezeu Tatăl. Dintr-aceasta dar, se mărturiseşte unirea de obşte a tuturor credincioşilor şi întocmirea în gând de la toţi a propovăduirii Fiului lui Dumnezeu, Cel ce S-a întrupat, Care împărăţeşte peste toţi şi, precum scrie, nu va fi sfârşit Împărăţiei Lui; ci şi către glasul "Sfintele, sfinţilor" răspunzând: Unul Sfânt, întâi vestesc singura Sfinţenie a lui Dumnezeu şi că de la Dânsul este sfinţenia tuturor celor sfinţiţi. Asemenea cuprinde şi cuvântul smereniei, căci zice: cine este din noi curat, sau cine este sfânt? Unul este sfânt, Unul Hristos, Care ne sfinţeşte pe noi cu iubirea Sa de oameni.

Ce înseamnă a înălţa Sfânta Pâine

A înălţa Sfânta Pâine arată înălţarea lui Hristos pe Cruce. Drept aceea şi Paharul stă înainte având acelaşi Sânge şi Apă care au curs din sfânta Lui coastă.

Pentru ce împarte Sfânta Pâine în patru şi o pune cruciş

Deci împarte Pâinea în patru şi o aşază în chipul Crucii, văzând într-aceasta pe Iisus cel răstignit. Nu poate fi vedere mai mare şi mai minunată ca aceasta, unde se vede Dumnezeul cel înalt smerindu-Se pentru noi în

acest chip. Luând părticica de sus şi făcând cu dânsa semnul Crucii, o pune în Potir, şi face unirea Tainelor.

Pentru ce pune apă caldă în Potir

După aceea toarnă în Potir apă caldă, mărturisind cu aceasta că Trupul Domnului şi mort fiind, despărţindu-se Dumnezeiescul Său Suflet, a rămas făcător de viaţă, nedespărţindu-se de Dânsul Dumnezeirea şi toate lucrările Duhului. Căci apa caldă arată că dă prin căldură semnul vieţii, şi se pune atunci la vremea cuminecăturii, pentru ca, atingându-se buzele de Potir şi cuminecându-ne, socotim că bem din Sângele făcătoarei de viaţă coaste; fiindcă Dumnezeu nu s-a despărţit, ceea ce închipuieşte turnarea căldurii, căci scrie "foc este Dumnezeu nostru". Despre aceasta sunt şi alte cuvinte ale Bărbaţilor mai înalţi, care sunt cuvinte minunate, însă pentru noi ajunge această explicare. Aceasta o putem pricepe din cuvintele ce se zic, când se toarnă apa cea caldă, fiind socoteala Bisericii, căci zice: "Căldura Duhului Sfânt".

Pentru ce se aduce apa caldă la cele Prea Sfinte Daruri

Aceasta o arată mai luminat şi turnarea apei calde în Darurile mai înainte sfinţite, căci dacă ar fi fost altă socotinţă, n-ar fi mai trebuit a se turna apă caldă în Potir la Liturghia cea săvârşită.

Cum că a sfărâma Pâinea urmează Liturghiei lui Hristos

Arhiereul împărţind în mai multe părţi celelalte miride, urmează cu aceasta Liturghiei lui Iisus, căci, precum scrie, a frânt pâinea şi a dat-o ucenicilor Lui.

Cum se cuminecă arhiereii şi preoţii

Întâi arhiereul se cuminecă cu Pâinea şi Vinul din Dumnezeiescul Potir, căci lui nu îi dă altul, dacă nu va fi vreun alt arhierul din cei de o rânduială cu dânsul.

Ce însemnează a se săruta preoţii când se cuminecă şi a săruta mâna şi obrazul arhiereului

Deci dându-le şi tuturor celorlalţi, sărutându-i-se lui mâna şi obrazul, propovăduieşte împărtăşirea cea după trup cu Hristos în veacul ce va să fie şi unirea cea nedespărţită cu Dânsul. Iar mâna şi obrazul primesc sărutare.

Mâna, ca cea care a slujit şi s-a atins de Tainele celc înfricoşate; şi obrazul, pentru că este organ al cuvântului, de unde ies rugăciunile, şi pentru dragostea şi împărtăşirea cu Hristos, care o adeverează şi ceea ce grăieşte. Căci zice: "Hristos în mijlocul nostru". Asemenea şi pentru pălmuirea peste obraz pe care a răbdat-o Domnul, pentru ca arhiereul să fie întru aducerea aminte a adâncului smereniei în care s-a făcut învăţător Stăpânul, şi ca să nu se înalţe spre ceva în minte săvârşind lucruri aşa de mari şi dumnezeieşti.

Pentru ce preoţii se cuminecă în Altar luând cu mâna lor şi bând din Potir, iar mirenii afară, cu linguriţa

Cei ce sunt ai Altarului, în Altar se cuminecă şi cu orânduială după stare, precum zice Pavel că în veacul de apoi "fiecare va sta în a sa rânduială". Deci luând în mâini Dumnezeiasca Pâine se cuminecă, luând cu mâinile paharul. Apoi acoperind Prea Sfintele Daruri se arată poporului. Aceasta adeverează că nu se cade a vedea toţi Sfintele Taine descoperite, precum s-a zis. Iar dacă este cineva vrednic a se cumineca, se apropie cu cucernicie şi cu frică, cuminecându-se prin mijlocirea mâinii arhiereului, cu linguriţa.

Sfintele Taine se arată şi poporului, pentru ca toţi să se închine Celui ce S-a jertfit pentru noi şi S-a adus Părintelui, şi pentru ca prin închinăciune, prin mulţumire şi prin vedere, credincioşii să se sfinţească cu totul şi să dobândească curăţire cei ce sunt de faţă, cei ce au răposat creştineşte şi toţi credincioşii din toată lumea. Încă şi cei ce s-au sfârşit mai înainte cu bună cinstire să se învrednicească odihnei. Drept aceea, tot credinciosul să se roage pentru sine şi pentru viii lui şi pentru morţii lui, văzând pe Stăpânul împăciuitor făcându-Se Jertfă şi curăţie pentru toţi. Tot credinciosul (arătându-se Dumnezeieştile Daruri) să privească la Dumnezeieştile Daruri cu capul descoperit şi cu toată frica şi dragostea, şi să se închine cu cucernicie şi cu cutremur, şi să se roage pentru sine, pentru ai săi şi pentru toţi credincioşii, precum am zis, până ce, tămâind preotul, le va duce la proscomidie. Într-acea înfricoşată vreme nimeni să nu fie cu neîngrijire, căci Însuşi Hristos este Cel ce se arată, şi în Potir este chiar Sfântul Său Trup şi prea Dumnezeiescul Sânge, şi orice se va ruga cu credinţă cineva atunci, va primi, pentru numele Lui cel sfânt, precum Însuşi a zis.

Această închinăciune şi rugăciune suntem datori a o face cu evlavie şi la vohodul Liturghiei Darurilor mai înainte sfinţite, ca şi cum am vedea pe Însuşi Hristos, pe capul preotului.

Ce înseamnă a tămâia mai pe urmă Sfintele Taine şi a zice: "Înalţă-Te, Dumnezeule"

Astfel rugându-se arhiereul pentru popor şi pentru moştenirea lui Dumnezeu, merge tămâind Darurile şi zicând toate câte însemnează înălţarea Mântuitorului şi cea după ea lăudare a propovăduirii Lui la toată făptura, ca cum ar vorbi cu Mântuitorul; şi zice: "Că Tu Te-ai pogorât până la noi şi Te-ai arătat ca noi, Te-ai suit la cer şi, suindu-Te, ai umplut tot pământul cu slava puterii Tale, prin care şi noi, slujind Tainele şi împărtăşindu-ne cu Tine, Te avem pururea cu noi". Şi ducându-se Sfintele Daruri la proscomidie, diaconul duce discosul pe cap, iar preotul duce în mâini Potirul, şi mulţumind şi spălându-şi mâinile, scoate anafora şi o dă oamenilor.

Ce este anafora, şi ce înseamnă darea ei

De vreme ce, precum am zis, arhiereul închipuieşte pe Hristos şi pe Dânsul L-a jertfit, s-a împărtăşit, şi a dat şi celor hirotonisiţi, trebuie a împărtăşi cu această sfinţire şi pe popor. Deci câtă sfinţenie aduc rugăciunile şi Sfânta Liturghie, s-a dat credincioşilor în chip nevăzut. Trebuie dar a lua sfinţirea şi prin cele văzute, ca unii ce sunt îmbrăcaţi cu trup; astfel aceasta se dă prin anaforă. Aceasta este pâinea sfinţită adusă la proscomidie, din care se scoate mijlocul şi se slujeşte Liturghie. Aceasta mai apoi, ca cea care este însemnată cu copia şi a primit Dumnezcieştile cuvinte, se dă celor ce nu se împărtăşesc cu Sfintele Taine în locul Darurilor celor înfricoşate, adică al Sfintelor Taine. Astfel făcându-se, dându-se binecuvântare şi rugându-se arhiereul pentru popor, se face sfârşitul Sfintei Taine.

Pentru ce se aduc sfintele miride

Apoi se aduc lui Dumnezeu şi miride: una în cinstea Maicii Domnului, iar celelalte pentru sfinţi, şi altele pentru credincioşii cei vii şi cei adormiţi. Deci este întrebarea: ce putere au miridele? Şi oare se schimbă în Trupul Stăpânului? şi ce lucruri fac acelora pentru care se aduc? Deci este cuvânt de la Părinţi, care a ajuns până la noi, că miridele cele ce se aduc sunt de mult folos, căci sunt în locul acelora pentru care se aduc, şi este Jertfă adusă lui Dumnezeu pentru dânşii, precum zice şi preotul când le aduce: "Primeşte, Doamne, Jertfa aceasta". Unele sunt aduse întru cinstea şi slava sfinţilor şi înălţarea lor la vrednicia Dumnezeieştii lumini, iar cele pentru credincioşi, adică pentru cei adormiţi, întru iertarea păcatelor şi întru unirea cu Dumnezeiescul Dar. Iar celor vii, numai dacă-şi vor îndrepta viaţa cu pocăinţă, le este spre izbăvirea de răutăţi, spre iertarea păcatelor şi

întru nădejdea vieții de veci, pentru că și sfinților li se face înălțare prin Sfânta Liturghie, și credincioșilor, precum s-a zis, li se dă Darul de Dumnezeiasca milă.

Cum că trebuie să ia aminte pentru cine aduce mirida

Cu cât este de mare folos când se aduce pentru cei vrednici, cu atât este de mare vătămare când se aduce pentru cei nevrednici, încât e cu neputință oamenilor a avea vrednicie. Căci mirida care se aduce pentru cineva, punându-se aproape de Dumnezeiescul Agneț, când se slujește acela și se face Trupul lui Hristos, îndată și mirida se împărtășește de sfințire. Iar punându-se și în Potir, se unește cu Sângele. Drept aceea și sufletului aceluia pentru care s-a adus îi dă Darul, deci se face împărtășire gânditoare, și dacă este pentru cei ce petrec cu cucernicie sau pentru cei ce au făcut păcate și s-au pocăit, precum am zis, omul primește cu sufletul nevăzut împărtășirea Duhului Sfânt. De multe ori însă află și folosul cel trupesc, precum am înțeles. Iar dacă este cineva care lucrează păcatul și de la dânsul nu se depărtează nicidecum, fiind nevrednic de Cuminecătură, Jertfa cea pentru dânsul îi va fi spre osândire.

Drept aceea trebuie a cugeta preotul și a nu lua prescure de la fiecine, nici să aducă pentru unii ca aceștia, care lucrează păcatul fără rușine, ca nu cumva și el împreună cu dânșii să se osândească. Dintr-aceasta urmează și ispitele și scârbele, căci pentru aceasta zice "mulți sunt între voi neputincioși și bolnavi și mulți mor". Trebuie ca și preotul, la niște lucruri așa de mari ale lui Dumnezeu, să ia seama la sine să se socotească pe sine, precum scrie, ca să fie băgător de seamă pe cât se va putea. Căci dacă aceasta este trebuincioasă pentru alții, cu atât mai mult e trebuincioasă pentru el, și de vreme ce cela ce mănâncă și bea cu nevrednicie, adică, cuminecându-se, mănâncă și bea osândă pentru sine, cu mult mai vârtos cel ce slujește Liturghia cu nevrednicie.

Pentru aceasta din toate puterile să luăm seama la noi înșine cei ce vom fi preoți, să ne nevoim în tot chipul spre curăție, să nu ținem minte răul, ci să crească smerenia în sufletele noastre, căci acestea sunt lucrurile Celui Jertfit de noi. Pentru ca în veacul de acum cu vrednicie făcându-ne Lui părtași, să ne învrednicim de împărtășirea cu El cea neapusă și veșnică, și în veacul ce va să fie, cu Darul și cu iubirea de oameni a lui Hristos Însuși, Fiul lui Dumnezeu celui viu, Căruia I se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu Părintele Lui Cel fără de început și cu Prea Sfântul și de Viață Făcătorul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor Amin.

PARTEA A VIII – A

Scurtă explicare a dumnezeiescului şi sfinţitului simbol al credinţei noastre dreptslăvitoare, făcută tot de acest sfânt ierarh

Pentru prea Sfântul Simbol al uneia şi adevăratei noastre credinţe a creştinilor, este de trebuinţă şi de mântuire mai înainte de toate cele de la noi, până la o iotă şi o cirtă, tot credinciosul să le păzească nestricat şi să le propovăduiască cu tot sufletul şi să dea cuvânt după vreme, cât îi va fi puterea. Iar celor ce au cunoştinţă mai mare şi celor ce au luat vrednicia învăţătorilor, aceasta trebuie mai ales să o săvârşească înaintea altor datorii, şi a-şi pune chiar sufletul, dacă ar fi cu trebuinţă. Deci şi noi cu cunoştinţa şi cu învăţătura fiind mai mici decât cei mai mici ai Bisericii, dar fiind învredniciţi lucrurilor celor mari ale Bisericii, cei chemaţi întru orânduiala învăţăturii şi arhieriei cu Darul cel iubitor de oameni al lui Dumnezeu, pentru cei ce se apropie şi doresc să ştie şi pentru cei ce stau împotrivă sau cu minte păgânească sau cu credinţă eretică, socotim a fi drept ca ceea ce cu sufletul credem şi ţinem, să propovăduim cu limba şi să învăţăm, şi cu scrieri să mărturisim şi să explicăm acest Simbol pe cât ne va sta în putinţă, întru dovedirea uneia şi adevăratei drept slăvitoarei noastre credinţe, pentru ca să fie mai cu seamă celor credincioşi veselie şi întărire, iar necredincioşilor şi ereticilor, mustrare şi dojană, dându-ni-se şi nouă de la Dumnezeu plecăciunea cea către Sfinţii Părinţi, întemeindu-se mărturisirea lor, Sfântul Simbol, adică semnul credinţei, pe care cu învăţătura lor şi cu graiurile acelea le-a alcătuit aceştia. Cu totul neîndoit îl păzim şi noi şi-l mărturisim cu sufletul, cu cuvântul şi cu lucrurile, precum îl propovăduim în Biserică în toate zilele; voi să zic de Simbolul credinţei, pe care l-a scris şi l-a adeverit cel dintâi Sobor din Niceea al celor 318 Sfinţi Părinţi, în zilele binecinstitorului împărat Constantin, şi cel de al doilea Sobor al celor 150 de Sfinţi Părinţi, în zilele iubitorului de Hristos împărat Teodosie, în Constantinopol, iarăşi l-a scris şi săvârşindu-l l-a

adeverit. Acestora au urmat şi cele cinci Soboare dumnezeieşti din toată lumea şi n-au adăugat nici au scăzut ceva, ci au păzit creştinătatea curată.

Acest Simbol este temelia Bisericii şi mărturisirea dreptslăvitorilor creştini, semnul adevăratei şi drept slăvitoarei credinţe, stâlp şi hotărâre întărită şi neclintită. Această mărturisire, luptătorul cel dintâi luptând din început, precum şi mai demult s-a nevoit ca să scoată pe om din Sfatul cel Dumnezeiesc, şi acum împreună cu cei fără Dumnezeu şi cu mulţi alţii de altă credinţă s-a luptat şi se nevoieşte iarăşi ca să scoată pe om de la cunoştinţa cea adevărată, căci cu toate că nu sunt nevinovaţi de păcate cu totul, cu pocăinţă şi cu credinţă, nădăjduiesc a se mântui toţi. Trebuie dar a mărturisi mărturisirea cea bună şi a Tatălui, cât se poate cunoştinţa ei.

Iar Tu, Treime şi Unime, Dumnezeul nostru, Cela ce singur eşti prea veşnic, Cel mai presus de fire, Cel neajuns, Părinte, Bunule şi nepricinuit, Fiule, Unule Născut şi Cuvântul al lui Dumnezeu, Sfinte Duhule, care purcezi din Părintele, o Putere, o începătură a tuturor, învăţătoare şi luminătoare a celor cuvântătoare, dă-ne nouă ca să arătăm Dumnezeiasca Ta cunoştinţă, cât se poate, cu lucrarea şi bunătatea Ta. Deci noi sfinţindu-ne şi însemnându-ne cu chemarea Treimii, să începem Simbolul mărturisirii Ei.

Cred întru-Unul Dumnezeu Tatăl Atotţiitorul

Cât este de minunată dumnezeiasca cuvântare a Părinţilor, căci începutul ei este împotriva tuturor păgânilor, punând înainte cuvântul "Cred", pentru întărirea credinţei. "Într-Unul Părintele Atotţiitorul", zice, pentru că Dumnezeu este Unul, şi acest Părinte este ca un izvor al celor dintr-Însul, al Fiului şi al Duhului. Acesta este "Atotţiitorul", ca Cel ce este împreună cu Fiul şi cu Duhul făcătorul tuturor făpturilor. Chiar Scriptura lui Moise care este foarte adevărată şi veche şi căreia lipsindu-i Sfânta şi Dumnezeiasca Evanghelie este umbră şi nedesăvârşită, chiar aceasta, zic, învaţă şi scrie că este numai Un Dumnezeu, adică Părinte; iar Cuvântul şi Duhul acoperit se mărturisesc într-însa. Că cerul şi pământul şi toate câte sunt într-însele sunt făcute din nefiinţă, cu Cuvântul şi cu Duhul lui Dumnezeu. Mulţi alţii ziceau a nu fi Dumnezeu cu adevărat şi că toate sunt supuse norocului şi ursitorilor, alţii au izvodit mulţime de dumnezei şi puteri ale lor şi au făcut slujire de idoli şi nebunie şi păgânătate, iar alţii au socotit că e vrăjitorie mişcarea stelelor şi naşterea şi li s-a părut că lumea aceasta este veşnică şi nestricată, şi slujitori dracilor s-au făcut, şi făpturii.

Biserica lui Hristos însă mărturisind Cuvântul lui Dumnezeu, pe Fiul Cel Unul născut, pe Înţelepciunea cea vie şi ipostatică, Care îndreptează toate, şi Adevărul, leapădă împreună cu David, pe cei ce nu mărturisesc pe Dumnezeu, căci acela a zis: "Zis-a cel nebun întru inima sa, nu este

Dumnezeu". Asemenea leapădă cu David şi cu Pavel rătăcirea dumnezeilor ce or mulţi, căci David zice: "Toţi dumnezeii neamurilor sunt draci", iar Pavel zice: "Slujit-a celor ce nu sunt cu firea dumnezei şi, înţelepţi fiind, s-au nebunit şi au slujit făpturii mai vârtos decât Făcătorului". Iar plinind şi lipsa Legii vechi, care nu învaţă la arătare pe Fiul şi pe Duhu , arătat şi cu bună cinstire zice: "cred într-Unul Dumnezeu Tatăl Atotţiitorul". Zice "cred", pentru ca să propovăduiască din inimă mărturisirea cea către Dumnezeu, după cum zice Pavel: "Cu inima se crede întru dreptate, iar cu gura se mărturiseşte întru mărturisire". Iar "Într-Unul Dumnezeu" zice spre lepădare împreună şi a celor ce nu mărturisesc pe Dumnezeu şi a celor fără Dumnezeu, care zic că sunt mulţi dumnezei. Apoi: "Părintele Atotţiitorul" zice, Părinte: pentru Unul născut Cuvântul Lui şi pentru Duhul Cel dintr-însul; căci pe Cuvântul şi pe Duhul i-au lepădat unii din cei ce mărturisesc pe Dumnezeu, iudeii, precum şi alţii care sunt fără Dumnezeu. Dacă ar fi Dumnezeu fără Cuvânt şi fără Duh, n-ar fi desăvârşit, şi dacă n-ar fi desăvârşit, n-ar fi adevărat; şi astfel aceştia necrezând în Dumnezeul cel adevărat, sunt fără Dumnezeu. De vreme ce întru noi cei cuvântători, întru îngeri şi oameni, este cuvânt şi duh, cum să nu fie aceasta întru Dumnezeul tuturor, şi mai vârtos al celor cuvântători care-L cunosc? Iată că aceasta mai cu seamă dovedeşte păgânătatea celor ce leapădă Cuvântul lui Dumnezeu şi Duhul; căci cu cuvântul lor cel născut dintr-înşii, se ispitesc a strica naşterea cea fără de început a Cuvântului celui viu al lui Dumnezeu, Aceluia ce este întru Părintele. Icoana cea zidită, adică omul, mărturisind chipul său cel dintâi, adică pe Dumnezeu şi Făcătorul, pe care necunoscându-l, se porneşte asupra Lui fără socotinţă şi astfel zidirea leapădă pe Ziditorul şi făptura pe Dumnezeu. Şi dacă zice a nu avea Dumnezeu ipostatic pe Cuvântul şi pe Duhul, precum şi omul ale sale, şi aşa mai vârtos păgân este, mărturisind Sfânta Scriptură pe Cuvântul lui Dumnezeu viu petrecând în Cer, pe Acesta-L mărturiseşte a fi Înţelepciunea cea vie şi a avea într-însa Duhul cel nevăzut şi Sfânt; şi iarăşi mărturiseşte pe Sfântul Duh al lui Dumnezeu făcător de viaţă şi viu.

Prin urmare, cel ce leapădă cu nedumnezeire pe Cuvântul cel viu al lui Dumnezeu şi pe Duhul, face păgânătate, neştiind ticălosul că el însuşi, fiind zidire, cu toate că Ziditorul este închipuit după oarece asemănare, aceea ce are întru sine are ca o însemnare, iar nu adevăr. Căci Dumnezeu fiind pururea, este şi are pe Cuvântul pururea fiitor şi viu, pe Duhul cel Sfânt. Iar îngerii şi oamenii făcându-se din ceea ce n-au fost, nu sunt pururea şi de aceea se şi schimbă şi au cuvânt nu ipostatic, ci schimbător.

Drept aceea, Părinte adevărat numai Dumnezeu este, ca Cel ce este Părinte pururea, şi Părinte nu al nostru celor ce ne-am făcut mai pe urmă, căci de ar fi aşa, poate zice cineva că s-a făcut Părinte cândva, şi deşi se

naştere de Dumnezeu întru Părintele. Deci cel ce-L lipseşte pe Dânsul de acesta, cu multă nebunie Îl arată pe El nedesăvârşit.

Dar zidirea pe cât se poate asemănându-se Ziditorului, propovăduieşte pe Ziditorul, cea înţelegătoare mai de aproape şi netrupeşte, iar cea simţitoare, mai cu grosime, cu stricăciune şi după simţire. Deci de vreme ce caută toate spre aceasta a naşte roadă asemenea, cele cuvântătoare mai vârtos cu cugetarea nasc înţelepciunea întru ele cu Duhul cel viu, iar cele simţitoare cu simţire, precum s-a zis, şi toate sunt de la Dumnezeu. Dar cum poate fi mai mic decât acestea Dumnezeu Cel ce a zidit acestea? Pentru aceasta, Părintele fiind Unul, un Fiu are nedespărţit, pe Acesta Care este Unul născut dintr-Însul şi pururea Fiu al Său născut netrupeşte. Drept aceea, bine zice: "Şi într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut"; şi trebuie a mai spune aceasta a doua oară. Deci zice "într-Unul", pentru că nu sunt mulţi, ci Unul este Fiul lui Dumnezeu; iar "Domn", pentru că este Domn al tuturor şi pentru că este de o Fiinţă, căci şi Părintele se numeşte Domn. Precum Părintele este pururea Dumnezeu, asemenea şi Fiul este şi se cheamă Dumnezeu, căci zice Evanghelia: "Şi Dumnezeu era Cuvântul"; şi iubitul ucenic zice pentru Fiul: "Acesta este Dumnezeul cel adevărat", nu cum ar fi doi Dumnezei, să nu fie; ci fiindcă Unul este Dumnezeu Părintele împreună cu Fiul şi cu Duhul, fiind aceştia fără de despărţire, într-Însul cuprinzând toate, precum am zis, cu o putere şi cu o lucrare.

Pe Fiul lui Dumnezeu Cel Unul născut Îl numeşte Iisus Hristos, pentru că s-a întrupat din Fecioara în adevăr Cuvântul lui Dumnezeu şi s-a chemat Iisus şi s-a propovăduit Hristos, căci întrupându-Se a rămas cu trupul nedespărţit. Deci pe Fiul lui Dumnezeu Unul născut Îl numeşte Iisus Hristos, ca pe Cel ce este însuşi Dumnezeu şi S-a făcut om, iar "Unul născut", pentru căci El este cu naşterea Unul din Unul Părintele, precum şi arată.

Cela ce din Tatăl s-a născut mai înainte de toţi vecii

Căci nu este de aiurea, ci din Părintele, şi nu cum zic cei fără Dumnezeu, din maică dumnezeoaic sau din muiere fără Dumnezeu, precum prooroceau dracii celor rătăciţi pentru ceva minciuni, întru lepădare de cel Unul născut şi întru lepădarea de socotinţa întrupării Lui. Ci Fiul este Unul din Tatăl cel pururea viu şi Unul Dumnezeu.

Şi zice "mai înainte de toţi vecii", căci nu este născut mai pe urmă de Tatăl, pentru ca să nu se socotească despre Părintele că a fost timp când n-a fost Părinte, şi pentru aceasta nu este desăvârşit; sau Fiul să se socotească că a fost timp când n-a fost Fiu, şi pentru aceea nu este desăvârşit, ci precum este Părintele desăvârşit, căci şi pururea fiind este Tată, şi Fiul este

desăvârşit, pururea fiind Fiu. Pentru aceasta este mai înainte de veci, căci şi vecii El i-a făcut, chemându-se şi fiind Fiu, ca să nu se pară cuiva că s-a născut cu patimă.

Lumină din Lumină

Biserica zice că de este raza din soare nedespărţită şi fără patimă, strălucirea, din foc şi din mintea noastră cuvântul cel lăuntric, cu mult mai mult Cel ce este Dumnezeu al minţii şi al soarelui, Dumnezeu Cuvântul, este din Dumnezeu Tatăl fără despărţire şi fără patimă. Drept aceea, Acestuia-I zice Sfântul Simbol "Lumină din Lumină", şi încă: "Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat". Fiindcă la început a fost Cuvântul lui Dumnezeu şi la Dumnezeu a fost, şi a fost Dumnezeu, şi întru început a fost la Dumnezeu, şi aceeaşi Fiinţă, Slavă şi Putere are a Părintelui, nedespărţit de El nici mişcându-se deosebi, ci în Părintele a fost şi este pururea, şi împreună cu El lucrează şi nu face altceva decât ceea ce voieşte Părintele, de vreme ce şi voia Părintelui şi a Fiului este una, ca şi Puterea şi Dumnezeirea Lor

Drept aceea zice: "născut, iar nu făcut". Căci Cuvântul fiind de o Fiinţă, nu s-a făcut ca zidirile, ci s-a născut, şi nu numai că nu este făptură, ci şi tuturor Făcător împreună cu Părintele şi cu Duhul. Pentru că zice: "Cela ce ai făcut toate cu Cuvântul Tău", şi: "fără de Dânsul nu s-a făcut nici una din câte sunt făcute". Şi Pavel zice: "Prin care şi vecii s-au făcut". Apoi zice: "De o fiinţă cu Părintele". Cu acest unic grai surpă toată păgânătatea şi hula, nu numai a lui Arie, ci şi a tuturor păgânilor. Aceasta o zice cu mărturii din Scripturi, căci şi Părintele şi Fiul se numeşte Lumină şi Strălucire a Slavei şi Fiu adevărat care se arată de o Fiinţă, căci la o Lumină nu este o fire, şi la altă Lumină altă fire, sau altă fire la Lumină şi altă fire la Strălucire, sau alta a Părintelui şi alta a Fiului.

Cel ce este de o Fiinţă cu Tatăl

Deci dacă este un Dumnezeu, şi acesta Părinte, este aşadar Părinte al Celui de o fiinţă, al Unicului Fiu, căci este Părinte al Unuia născut. Drept aceea, cu drept cuvânt este Fiul de o fiinţă şi Dumnezeu adevărat, iar nu dintr-altă fiinţă. Căci în ce chip ar fi Fiu dacă ar fi dintr-altă fiinţă? De vreme ce Dumnezeu fiind Părintele deplin, a născut din Sine fără de patimă pe Cuvântul acesta, pe Înţelepciunea cea vie; cum dar Fiul cel născut să nu fie de o fiinţă cu Părintele? Deci de o fiinţă este în adevăr, şi Părinţii aşa zic.

Prin Care toate s-au făcut

Dacă este de o ființă cu Părintele și pururea întru Părintele cu adevărat, printr-Însul este ziditor și cuvânt viu. Căci David zice: "Toate cu Înțelepciunea le-ai făcut", și la Cartea pildelor zice: "Dumnezeu cu Înțelepciunea a întemeiat pământul". Solomon la Înțelepciune zice: "Cela ce ai făcut toate cu Cuvântul Tău și cu Înțelepciunea Ta ai săvârșit pe om". Evanghelistul zice: "Toate printr-Însul s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din câte s-a făcut". Pavel zice: "Prin Carele și veciI s-au făcut", și multe altele care sunt de zic pentru aceasta din Dumnezeiasca Scriptură.

Deci acestea sunt pentru nașterea Cuvântului cea mai înainte de veci, pe care și drept învățând Biserica, pune și aceasta pentru socotința omenirii Lui. Iată așezământul și cunoștința bunei-cinstiri celei adevărate! Căci mărturisește nașterea Cuvântului cea mai înainte de veci, fără de nici o pricină, pentru că după fire este Fiul din Părintele, iar nu născut pentru altcineva. Drept aceea și scrie: "La început era Cuvântul ", "Care era din început" și "Care era strălucirea Slavei și chipul ipostasului Său". Iar la întruparea Cuvântului, de vreme ce aceasta s-a făcut mai apoi și a avut pricină mântuirea noastră, aceasta învață și Dumnezeiescul Simbol și zice:

Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din cer

Iată taină minunată, și prea minunată, pentru necuprinderea Dumnezeiești Puteri: căci a se pogorî atâta Dumnezeu Cuvântul, ca să se unească cu sufletul amestecării omenești, este lucru mai presus de toată mintea. Însă a putea El să facă aceasta nu este minune și cu neputință, căci este Atotputernic și nu s-a schimbat cu Dumnezeirea, nici a avut vreo întinare pentru că s-a unit cu omul, ci mai vârtos a sfințit pe om. Iar omul în lumea aceasta este cea mai de cinste ființă cuvântătoare, având suflet înțelegător și mintea spre cunoștință, iar cuvântul având spre lauda lui Dumnezeu, fiind închipuirea Dumnezeiești frumuseți, pentru care s-a și făcut lumea, precum zic toți. Dar dacă se zice că Dumnezeu locuiește în cer, și este întru toate și plinește toate, ce minune este că a luat trup omenesc cu suflet, locuiește într-însul și-l are nedespărțit osebit în sine nehotărându-se, precum a zis oarecare din cuvântătorii de Dumnezeu; și pentru ce l-a făcut pe acesta Biserică LuișI și sălaș nedespărțit? Pentru că zice că Se odihnește întru Sfinți; și scrie: "Sălășlui-Mă-voi întru dânșii" și voi umbla "întru oamenii cei sfinți", care, aceștia, sunt supuși stricăciunii și păcatului, dar s-au curățit oarecum cu bunătățile și de aceea se numesc lăcașuri iubite ale lui Dumnezeu și sfintele sfinților cele făcute de mână ale Legii și neînsuflețite, și cea zidită de Solomon casă sfântă și Biserică Domnului; cu cât mai vârtos Trupul Domnului zidindu-se întru Sine și alcătuindu-se cu Duhul Sfânt fără de păcat, care îndumnezeindu-Se, toate

le sfinţeşte cu unirea, fiind casă sfântă însufleţită şi nedespărţită. Astfel, dar, zice că Dumnezeu locuieşte în cer, nu pentru mărirea cerului, căci cerul este ca trup, iar Dumnezeu este fără de trup, de şi este Dumnezeu mai presus de toate şi mai înainte de a se face cerul şi cele de sub cer, Dumnezeu era mai înainte de veci. Ce cuvânt pot avea cei ce zic: în ce chip s-a întrupat Dumnezeu? şi cum este cu trup?, căci arătându-Se întrupat, netrupimea Lui o poartă întru Sine, şi cu trupul este într-un loc, iar cu Dumnezeirea cuprinde toate, aflându-se mai presus de toate. Prin Sfântul Său Trup, pe care l-a luat ca dintr-un izvor, cu Darurile şi cu lucrurile Dumnezeirii Sale sfinţeşte toate. Nici îngerii pe Acesta mai înainte nu-L puteau vedea (căci cum ar fi putut ei vedea pe Cel ce este mai presus de firea lor?), acum însă îl văd cu Dumnezeiescul Trup, şi mai cu seamă se împărtăşesc întru asemănare Lui cu nematerialul şi Dumnezeiescul Lui Suflet, precum şi cu Darurile Lui.

Aceasta ni s-a întâmplat şi nouă, oamenilor, căci precum neîncetat au dorit mai înainte Proorocii să-l vadă, aceasta fiindu-le rugăciunea şi mângâierea: ca să-L vadă pe Dânsul în vedenii sau în oarecare cât de puţine închipuiri; precum aceasta o arată rugându-se şi cerând Iezechiel şi Isaia şi Daniel şi mulţi alţii dintre prooroci, socotind a fi lucru mare să se învrednicească prin oarecare umbrite vedenii să vadă pe Dumnezeu. Pe Acesta (o, multă iubire de oameni şi bunătate prea covârşitoare!) ca să-L putem avea cu noi, a-L vedea întru asemănare şi a ne împărtăşi de unirea cu El, ne-am învrednicit a-L cunoaşte făcându-Se om desăvârşit ca noi şi rămânând Dumnezeu desăvârşit, pe Care L-am văzut cu trupul, dar, iarăşi, Dumnezeirea Lui este nevăzută de noi. Pogorârea aceasta este minunată şi pentru altele, şi pentru aceasta căci pe Cel nevăzut îl vedem cu trup, de vreme ce pe Dumnezeu nu L-a văzut nimenea nici odinioară, şi pentru că prin Dumnezeiasca şi prea Sfânta întrupare acum suntem asemenea către dânsul. Drept aceea L-am şi văzut pe El cu ochii noştri, precum zice iubitul Ucenic, şi putem a ne uni cu El şi a ne împărtăşi, când vom voi. Şi cu adevărat L-am văzut pe El, că S-a arătat pe pământ şi a petrecut cu oamenii; şi şezând sus cu lucrarea trupului, nădăjduim a-L vedea iarăşi, şi să fim una cu mila Lui, precum S-a rugat către Părintele pentru noi. Aceasta dar adeverează şi Dumnezeiescul Simbol după naşterea Cuvântului Celui fără început şi întruparea cea mai de apoi, zicând:

Care pentru noi oamenii

Căci pe noi cei căzuţi a venit să ne ridice, iar nu pe îngeri, căci deşi au căzut unii dintre ei, căderea lor este netămăduită, căzând din voia lor, silindu-se din voie a face rău şi făcându-se nouă solitori de răutate. Îngerii trăgând mare folos din socotinţa întrupării Cuvântului şi având mai mare

înălțare către dragostea și unirea cu Dumnezeu, se veselesc de mântuirea noastră. Drept aceea și la slujbele cele pentru noi se sârguiesc și se bucură, iar cei mântuiți și cei ridicați numai noi suntem. Pentru aceea și zice:

Și pentru a noastră mântuire

Noi suntem cei pierduți și nouă ni s-a făcut mântuire a ne ridica iarăși către Dumnezeu, noi cei căzuți și omorâți, ca să avem pe Dumnezeu întru noi și a ne înnoi și a trăi prin aceasta viață. Drept aceea S-a pogorât Viața și până la noi, ceea ce și propovăduiește Biserica zicând:

S-a pogorât din cer

Nu dintr-un loc, ci din plecarea voii, căci nu e într-un loc, de vreme ce nu e în timp; și fiind tuturor ziditor, plinește toate, precum scrie. Deci pogorârea este a voii, a se smeri atâta a se face cu trupul Fiu omenesc și a petrece în lume cu foarte mare smerenie și sărăcie. Aceasta este pogorârea.

Și S-a întrupat

Căci în adevăr a luat toată firea noastră, afară de păcat, precum a zidit pe om din început fără de păcat și fără împreunare bărbătească, de vreme ce a zidit pe Adam din pământ. Deci zice "întrupat", iar nu arătat cu nălucire, precum zic unii dintre cei păgâni, căci dacă s-ar fi arătat nălucire, toată Taina iconomiei ar fi în zadar, și sufletelor și trupurilor noastre nu li s-ar fi făcut nouă zidire, nici nu s-ar fi zămislit în Fecioară, nici s-ar fi născut și nici nu ar fi pătimit, sau, murind, nu ar fi înviat. Dacă S-ar fi întrupat după nălucire, noi cei ce mai înainte am luat moartea prin neascultare, cum ne-am fi înviat printr-Însul. Deci piară cei ce cred astfel, căci fiind fiii tatălui minciunii celui din început, bârfesc lucruri mincinoase spre cele ce nu sunt năluciri.

Cuvântul lui Dumnezeu fiind Adevărul, toate le face cu adevărat și precum din neființă a făcut cerul și pământul, asemenea și acestea sunt cu adevărat, este adevărat că din început a zidit pe om, asemenea și de a doua oară l-a zidit cu adevărat întrupându-Se și El, și fără de sămânță cu adevărat S-a zămislit în Fecioara și S-a născut prea cu adevărat, rămânând aceasta Fecioară, de vreme ce și cu adevărat Fecioară a fost, și așa iarăși a rămas; și a petrecut împreună cu oamenii cu adevărat, fiind Dumnezeu adevărat, și pentru noi S-a arătat om adevărat întru ipostas îndoit cu aceleași firi și cu toate cele firești, cu ale Dumnezeieirii și cu ale omenirii, cunoscându-se având două voi și lucrări neîmpotrivindu-se în El, ci ale omenirii Lui supunându-le Dumnezeirii Lui. Drept aceea și câte a făcut

pentru noi adevărate, le-a făcut spre mântuire, şi aceasta este mai vârtos arătarea iubirii Lui de oameni. Aceasta s-a făcut întru slava Lui cea mare. Căci dacă cerurile ca nişte făpturi spun slava lui Dumnezeu, câtă slavă va fi lui Dumnezeu Cel ce S-a întrupat pentru mântuirea zidirii Sale şi Şi-a dat Trupul, a pătimit pentru oameni, ca prin rănile Lui să ne tămăduim noi, precum scrie? Apoi zice:

Şi s-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara

Că Părintele bine a voit şi împreună a lucrat Trup Cuvântului Său, iar Duhul Sfânt a slujit împreună, că una este Puterea şi lucrarea a câtor trei. Numai Cuvântul s-a întrupat, iar nu Părintele sau Duhul. Aceasta este precum zice Marele Atanasie, pentru ca să rămână Fiul Fiu. Precum este Fiu din Părintele fără patimă, şi din Fecioară Fiu adevărat, născut să rămână cu adevărat fiind şi numindu-se Fiu. Pricinile întrupării sunt sângiuirile Fecioarei; căci precum putea Dumnezeu din început să facă pe om din altă materie, dar n-a voit, şi aceasta cu dreptate a făcut, pentru ca, neavând împărtăşire către această zidire, să nu poată a rămâne sau a avea împărtăşire într-însa, aşa şi a doua zidire a omului făcând, n-a voit să ia altă materie, pentru ca firea noastră cea căzută să nu rămână în cădere. Pentru că de n-ar fi fost Trupul luat din sângiuirile Fecioarei, care se trage din Adam, cum ar fi avut împărtăşire cu oamenii? Sau cum am fi luat sfinţirea de la Dumnezeu, sau cum ne-am fi înviat noi cei omorâţi nefiind viaţă la noi? Drept aceea şi S-a întrupat, zice, de la Duhul Sfânt. Că fără stricăciune şi fără patimă s-a născut şi trupeşte, cu lucrarea Dumnezeiescului Duh.

Şi din Maria Fecioara

Că dintr-Însa S-a şi întrupat şi S-a şi născut cu adevărat, precum mai înainte au zis Isaia şi ceilalţi prooroci. Asemenea şi de o fiinţă cu noi, iar nu trup străin a luat.

Şi S-a întrupat

Aceasta pentru căci El S-a făcut om deplin, şi în pântece îndată S-a arătat Prunc deplin şi S-a hrănit firește şi S-a născut Prunc; că n-a stricat firea, ci a îndreptat (precum zice Marele Atanasie), după vârstă crescând, hrănindu-Se şi dormind, plecându-se Maicii Lui celei adevărate şi celui ce i se socotea tată. Deci deşi sunt mai presus de fire lucrurile Lui, ci însă pe cât se poate de patimile firii celei nedefăimate nu s-a lepădat şi era desăvârşit cu trupul şi cu sufletul, având sufletul înţelegător şi cuvântător,

de Sine stăpânitor şi voitor. Deci aceasta zicându-se: "Şi s-a făcut om", arată că este împotriva hulitorilor care zic că n-a luat Domnul suflet. Care şi necuvântător nebuneşte socoteau pe prea sfânt trupul Lui; şi nu cu libertatea sufletului a se pleca Părintelui. Şi încă zicând că Cuvântul n-a desăvârşit omenirea şi să o ducă la Părintele pentru omul cel desăvârşit care a căzut; ci, după cum zic păgânii, ceea ce avem mai de cinste a rămas netămăduit, adică sufletul. Dacă este sufletul omului mai de cinste fiind înţelegător şi cuvântător, şi printr-însul mai înainte am făcut neascultarea, căci sufletul acestuia a urmat trupul; dacă n-a luat Cuvântul întrupându-Se suflet înţelegător împreună cu trupul, suntem iarăşi netămăduiţi, n-am luat nestricăciunea şi nici cu totul ne-am înnoit, iar mai vârtos nici cu trupul nu ne-am sfinţit dacă a luat de la noi trup necuvântător.

Pentru aceea trebuie a fugi de aceia care bârfesc acestea, iar noi precum din început îndoiţi ne-am zidit de la Cuvântul, luând trupul împreună cu sufletul, şi din nou de Acelaşi Cuvânt îndoit ne-am şi zidit, luând El omenirea desăvârşit: trupul împreună cu sufletul.

Şi s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont

Aceasta este Taina cea mare şi multora este multă mirare de aceasta, şi, mai mult, în ce chip fiind Dumnezeu, a suferit a Se întrupa; că aceasta zice, pentru ca să sfinţească firea cu unirea, precum se zice, către îndreptarea ei toate să le facă, precum a şi făcut, că S-a născut din Fecioară, a crescut după vârstă, petrecând în sărăcie şi umblând pedestru. Cu smerenia surpând pe cel înalt, precum scrie: "Şi neavând unde să-Şi plece capul". Acestea toate a făcut, pentru ca să zidească din nou firea, de vreme ce şi minunat o îndrepta cu cele prea slăvite ce lucra şi cu cuvintele pe care le-a zis. Iar că a pătimit într-acest chip mai mult se minunează, pentru că a pătimit patimă aşa de ocărâtă, prin Cruce. Cu adevărat acestea sunt lucruri ale lui Dumnezeu, iar a se mira de acestea nu este minune, pentru că minunate sunt lucrurile Domnului şi neurmate căile Lui. Noi primim acestea cu credinţă, iar nu ne lăudăm întru cuvintele înţelepciunii omeneşti, ca să nu fie deşertăciune Crucea lui Hristos, precum scrie. Ci însă sunt dintr-acestea cuvinte cereşti şi fapte peste fire ale lui Dumnezeu celui ce S-a întrupat şi s-a răstignit, care mărturisesc adevărul. Elinii de Cruce neînţelegând, râd, iar iudeii şi mulţi alţii din cei fără Dumnezeu hulesc. Ci să se ruşineze cei ce fac fărădelege în zadar. Că în Crucea lui Hristos, în rană şi moarte se arată mărimea tăriei şi Dumnezeirii Lui.

Iată ce a săvârşit răstignindu-Se: au n-a gonit cu Crucea toată rătăcirea elinilor celor neînţelegători? Au n-a surpat toată mulţimea dumnezeilor? Cine este acum rătăcindu-se cu mulţimea dumnezeirii? Cine dă acum Dumnezeiasca cinste celor defăimate şi fiarelor? Au n-a arătat nebună

înțelepciunea înțelepților celor dinafară? Au n-a făcut atunci minciunile filosofilor a înceta' Că pescarii, apostolii Celui răstignit, au plecat pe toți a mărturisi pe Acest răstignit Dumnezeu. Unde este acum capiște? Unde idol necurat? Unde vrăjitură? Unde junghierea de dobitoace și de oameni și jertfele dracilor cele necurate? Unde acum în lume altă slujire a diavolului și a dracilor lui? Toate acestea le-a scos din lume Cel ce s-a răstignit. Numai chipul Crucii gonește pe dracii pe care elinii îi socoteau că sunt dumnezei.

Mai ales întru aceasta este minunată puterea Celui ce s-a răstignit. Că într-acest chip arătându-Se sărac, și așa îmbrăcându-Se cu sărăcia trupului, arătându-Se lumii smerit și sărac cât și pe Cruce osândindu-se să pătimească și să moară. Și așa de ucenici mărturisit și chemat Răstignitul, unele ca acestea poate, încât a tras toată lumea la Sine, fără sabie, fără oaste, fără stăpânire, fără bogăție și fără altele prin care izbândesc oamenii. Nu numai pe cei din neamul Lui trăgându-i întru dragoste, ci și pe toată lumea; că Moise pe cei ce erau din neamul lui, încă și dintr-aceștia puțină parte a folosit, pentru că Moise a fost om și întru închipuire Mântuitorului: legea cea dată lui nu era deplină, ci ca o umbră, și pe toți cei din Iacov n-a putut a-i domoli. Iar Hristos fiind Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu al tuturor a adus la Sine toate popoarele, tot neamul, și tot felul de semințiii. Fiecare la locul lui și în limba lui slăvește pe Dumnezeu Părintele. Pe Care nu-l știau mai înainte, foarte l-au cunoscut prin Cuvântul Unul născut, Cel ce s-a răstignit cu trupul. Că prea Sfântul Trup al Acestuia, ca un Trup al lui Dumnezeu Cuvântului, unindu-se cu El nedespărțit și neamestecat, cu totul Dumnezeiesc și fără de păcat și singur fiind Sfânt, pentru mărturisirea Părintelui și pentru mântuirea noastră osândindu-se de oameni a murit de voie, și cu trupul pe care l-a luat El. S-a adus la Părintele, și jertfă singură curată s-a făcut acest Trup pentru toți, vrând a pătimi Stăpânul, arătând cei vicleni răutățile lor, aducându-I ocări, rane și moarte. Însuși Mântuitorul lucra bunătățile Sale cele pentru noi. Drept aceea, vărsându-se Sângele Său pe Cruce, pământul, văzduhul și toată zidirea o a sfințit ca niște Sânge prea Sfânt din Trupul Cuvântului celui ce este pretutindenea. Deci îndată spălându-se omul, s-a închipuit de a doua oară. Apă cu Sânge curgând din Coasta Sa, cu apa preface pe cel ce vine către El, iar cu Sângele îl învrăjă. Tot pământul și toată limba acum se mărturisește Domnului Celui ce a făcut cu Crucea unele ca acestea mari și minunate.

Și a pătimit

Căci în adevăr a pătimit cu Trupul rămânând ca un Cuvânt, de vreme ce s-a răstignit cu adevărat, iar nu cu nălucire, precum zic unii păgâni. Și fiind bătut cu biciul, s-a rănit, și a avut Trup cu adevărat, și legându-se, s-a

legat, suindu-Se pe Cruce a stătut pe treapta ei, Şi-a întins mâinile pe care le-au pătruns piroanele prin mijloc, asemenea şi picioarele, S-a amărât gustând fiere şi oţet, şi a suferit dureri; căci arătându-Se ca un Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, avea patimile omeneşti cele nedefăimate, şi mai cu seamă a pătimit însuşi mai mult plinind datoria noastră a tuturor, precum zic unii dintre cei iubiţi de Dumnezeu.

Şi s-a îngropat

Căci pătimind şi murind, măcar că nu S-a despărţit cu Dumnezeirea de prea sfântul Său trup şi de îndumnezeitul Său suflet, s-a despărţit cu sufletul de Trup şi astfel a murit cu trupul, s-a rănit în coastă şi a izvorât cele ce sunt ale vieţii, iar cu sufletul S-a pogorât în iad şi surpând iadul şi pierzând moartea, S-a arătat Izbăvitorul sufletelor celor de acolo, nepătimind stricăciune trupul Său cel înfăşurat cu giulgiu, uns cu smirnă şi îngropat, pe care l-a înviat ca un Dumnezeu, împreunându-se cu trupul a treia zi Dumnezeiescul suflet, precum am zis mai înainte.

Şi a înviat

Iată toată socoteala Tainei celei pentru noi, învierea şi ridicarea firii noastre şi împărtăşirea cu Dumnezeu. Căci nu ne-a zidit ca să murim, nici ne-a făcut ca să nu fim, ci ca să rămânem şi să fim, precum şi Cel ce ne-a zidit pe noi este pururea fiind; că pe noi ne-a zidit şi din neființă ne-a ridicat, ca să rămânem. Drept aceea, făcându-ne noi muritori, El luând moartea ne-a ridicat, şi luând trup muritor şi făcându-l nemuritor cu Dumnezeirea Sa, ne-a făcut pe toţi nemuritori. Şi precum Cuvântul întrupându-Se a înviat cu trupul, şi noi printr-însul am înviat. Când cu totul va pieri din lume moartea, adică stricăciunea, atunci şi noi înviind vom fi împreună cu Hristos cel viu.

A treia zi

Învierea lui Hristos arată Taina Treimii, căci a treia zi este învierea Lui, precum a proorocit Însuşi şi a arătat cu lucrurile, înviind a treia zi, arătându-Se şi suflând în noi Dumnezeiescul Duh. A învia pentru noi, a se arăta şi a da pace, şi a ne dărui Darul Duhului Sfânt aceste trei daruri mari dăruindu-ne la învierea Lui cea de a treia zi, cu adevărat Învierea Mântuitorului de a treia zi este însemnarea Treimii. De vreme ce prin Treime avem toate bunătăţile şi chiar întruparea Lui Hristos şi Învierea, căci însuşi Cuvântul S-a făcut Trup cu bunăvoinţa Părintelui şi cu lucrarea

Duhului Sfânt. Şi întru celelalte Taine aşa se întâmplă, binevoind Părintele şi lucrând împreună Duhul Sfânt.

Ci şi pentru lumea cea întreită s-a folosit: cea cugetătoare, adică îngerii, cea simţitoare, adică cele văzute, şi omul, cel ce este alcătuit din amândouă acestea, care a luat cunoştinţa Treimii prin învierea Mântuitorului. La sfârşit se va schimba împreună cu lumea văzută şi va moşteni nestricăciunea, căci şi însuşi zidirea se va izbăvi (zice) din robia stricăciunii, întru slobozirea slavei fiilor lui Dumnezeu.

Şi a înviat a treia zi, după Scripturi

Părinţii tuturor propovăduiesc că nu sunt de la dânşii acestea, ci din Scripturi, şi că ei au martori pe prooroci şi apostoli; unii, adică, cu faptele iar alţii, cu Scripturile vestind cele ce sunt pentru venirea lui Hristos, pentru viaţă, pentru moarte şi pentru înviere.

Şi S-a suit la ceruri

Şi aici mare lucru şi minunat! Că firea pământească s-a suit la locul cel de sus. Că Cel ce S-a pogorât pentru noi şi a petrecut întru Părintele, însuşi este şi Cel ce S-a suit, una arătându-Se nouă cu trup şi pe pământ petrecând. Iar alta, înălţând firea pe care a luat-o de la noi, şi mai presus decât toate stăpânirea şi puterea cea cerească punând-o, şi aşezând-o în Scaun împreună cu Părintele. Căci însuşi fiind Cuvântul cel din sânul lui Dumnezeu, şi trupul acesta luându-l şi unindu-l cu Sine desăvârşit, i-a dat aceeaşi cinste, de vreme ce este nedespărţit de El şi l-a făcut trup al Său. Şi Unul este însuşi cu ipostasul, măcar că este îndoit cu firile, Unul fiind singur născut, Unul Hristos Domnul, cunoscut în două firi şi în două firești lucrări şi voinţe.

Şi şade de-a dreapta Tatălui

Căci nu stă înainte împreună cu îngerii îmbrăcat cu trupul, nici slujeşte Părintelui, ci mai vârtos ca un Fiu al lui Dumnezeu întrupat este închinat împreună cu Părintele şi cu Duhul, şi nu se adaugă Treimii mai mult nimic. De vreme ce nici nu este altul cel ce s-a întrupat, ci însuşi Cuvântul, Care mai înainte de a Se întrupa petrecea întru Părintele, şi întrupându-Se, petrece tot astfel acelaşi.

Şi iarăşi va să vie cu slavă să judece vii şi morţii

Căci atunci când a venit de S-a întrupat din Fecioară S-a arătat în prea multă sărăcie şi smerenie, şi nu numai oamenii, dar nici toţi îngerii nu-L cunoşteau. Aceasta a fost când S-a suit El la ceruri. Căci cetele cele mai de sus necunocându-L, ziceau: "Cine este Acesta Împăratul slavei?" Iar când va veni mai pe urmă Se va arăta cu slavă multă. Tot Acelaşi fiind împărat cu trupul precum s-a şi suit, cu razele Dumnezeirii strălucind făpturile, stând îngeri înainte, oameni înviind, dracii ruşinându-se şi în focul cel veşnic trimiţându-se, păgâni şi păcătoşi în veci osândindu-se, şi credincioşii şi drepţii în veci încununându-se. Pe dreptate va să vie dară cu slavă, pentru că este Domn al slavei, ca să se slăvească toţi de la slava Lui, după cum a şi făcut şi i-a şi chemat. Deci cei ce n-au vrut slava Lui, nici l-au slăvit pe El, ori din firea îngerilor, ori dintr-a oamenilor, osândindu-se pe dreptate se vor goni. Şi că arătându-Şi slava Sa celor ce sunt ai Lui, nu o va mai ascunde nicicum de dânşii, ci va fi, precum scrie, Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor care se strălucesc de la El.

Să judece viii şi morţii

Viii şi morţii, adică pe toţi oamenii, nu că atunci vor fi unii nemuriţi, adică să fie vii, sau cu sufletele să fie vreunii vii, iar cu trupurile morţi, nici va fi cineva neînviat cu trupul atuncea, căci toţi se vor scula, şi nimenea dintre oameni nu va fi ca să nu fi murit şi ca să nu fi înviat. Căci de a răbdat moarte cu trupul Domnul, Cel ce ne-a dat nouă învierea, cu mult mai vârtos cei supuşi morţii; şi precum se cade, toţi cei din Adam, ca cela ce suntem dintr-acela muritori, vom şi muri. Şi luând învierea de la Mântuitorul, vom învia. Viii zice, şi morţii, cei ce au murit din început şi de demult vor învia, iar cei vii atunci, în veacul învierii, murind într-o clipită, cât ai clipi din ochi, precum zice dumnezeiescul Pavel, schimbându-se, vor învia. Să judece, adică: Acesta va judeca pe toţi, ca Cela ce este adevărat Judecător, fiind Cuvântul lui Dumnezeu cel viu, Cel ce a făcut toate, Cel ce judecă gândurile şi cugetele inimii, Cel ce iscodeşte până la oase şi până la măduvă, precum scrie, Cel ce este însuşi Stăpânitor, Cel ce ştie ale tuturor şi poate că răsplătească fiecăruia după voie şi după mişcare şi după facere, pe Care şi mai vârtos îl mărturiseşte Dumnezeu adevărat, precum am zis mai înainte, ca un Fiu al lui Dumnezeu după fire. Căci Judecătorul acesta este singur Drept, Adevărat, Judecător al robilor lui, Cela ce poate răsplăti, ca un Stăpân al tuturor.

A Cărui Împărăție nu va avea sfârșit

Acum măcar că a stricat păcatul cu trupul Său, arătându-Se numai El singur om fără de păcat, răstignindu-Se și înviind, a împărățit asupra morții și pe vicleanul cu legături l-a legat. Încă și Împărat este ca un Dumnezeu, căci cu adevărat împărățește numai întru cei ce-L cunosc pe El și-I slujesc. Iar întru cei necredincioși, întru eretici și întru cei ce viețuiesc în fărădelegi, măcar că le este lor Ziditor și purtător de grijă, însă nu împărățește peste dânșii desăvârșit, pentru că nu se supun, având stăpânirea de sine, și mai vârtos se pleacă diavolului. Încă și păcatul l-a lăsat după însuși voia sa a se lucra până când stă această stricăcioasă lume, spre ispita și alegerea celor buni. Iar când Se va pogorî din cer Stăpânitorul acesta, și lumea se va înnoi, precum scrie, și începătorul răutății ce va lega desăvârșit, atuncea păcatul va conteni, și pe tot vrăjmașul îl va pune sub picioarele Sale, și tot omul rău se va scoate afară împreună cu dracii. Numai Lumina cea adevărată, Hristos, împreună cu îngerii și cu sfinții va fi, făcându-se viață veșnică. Drept aceea și Împărăția nu va avea sfârșit, precum zice Dariel, pe norii cerului văzându-L ca un om pe acesta Fiu omenesc, viind până la Părintele cel vechi de zile, și luând toată puterea, adică stăpânirea peste toți ca un om, stăpânire pe care ca un Cuvânt din veci o are împreună cu Părintele; când și toți Îl vom mărturisi pe El Domn, tot genunchiul se va pleca și toată limba va mărturisi. Și Pavel zice că Domnul Iisus Hristos este în slava lui Dumnezeu Tatăl; și nimenea nu va sta împotrivă.

Și întru Duhul Sfânt

Alcătuirea credinței cea din Niceea, adică a Sfinților Părinți celor 318, până la aceasta propovăduind Treimea și nimica lipsă având, a propovăduit întâi pe Dumnezeu Părintele și îndată pe Fiul născut mai înainte de veci și de o ființă cu Părintele, a Cărui și întruparea care s-a făcut cu Duhul Sfânt o a arătat mai sus, pentru mântuirea noastră, din prea nevinovata Fecioară Născătoare de Dumnezeu; și pe Duhul Sfânt L-a mărturisit, cu toate că nu a arătat mai pe larg cele despre El, nefiind trebuință. De unde și desăvârșirea Dumnezeirii s-a propovăduit de la acea Dumnezeiască ceată a Părinților, că Treime și o Unime este Dumnezeul nostru, pentru că Părintele este fără început, Fiul este de o ființă, întrupându-Se mai apoi pentru noi, după cum s-a zis, Duhul Sfânt este al lui Dumnezeu, și una este Dumnezeirea și puterea câtortrele Fețele, câtetrele sunt Unul Dumnezeu, și alt Dumnezeu nu este. Pentru Fiul a zis mai pe larg, căci nu era atunci cineva care să se lepede de Duhul, iar asupra Fiului era păgânul Arie, care hulea.

Macedonie, îndemnat fiind de vicleanul duh al diavolului, a hulit asupra Duhului Sfânt, dar a fost combătut de slugile Dumnezeiescului Duh. Locul luptelor a fost Constantinopolul, drept aceea locul acesta este al Duhului şi până acum nevoindu-se pentru Duhul rabdă toată răutatea, şi acesta este mucenicie Dumnezeiescului Duh, şi prigonitor celor ce se împotrivesc Duhului, iar celor ce iau Duhul şi pot să-L dea, le este slujitor şi povăţuitor.

Deci întru acest loc adunându-se al doilea Sobor, şi arhiereii fiind îndemnaţi de Duhul Sfânt ce săvârşeşte Sfântul Simbol, pentru însuşi Dumnezeiescul Duh, şi asupra lui Apolinarie, şi a lui Macedonie scriind mai pe larg, ca cei ce au hulit, unul, adică, întruparea Cuvântului, iar altul pe Duhul Sfânt; care Simbol şi prooroceşte l-au alcătuit Sfinţii, stricând şi ruşinând nu numai cresurile cele mai înainte de dânşii şi cele de atuncea şi pe cele mai din urmă. Acest Simbol şi celelalte Sfinte Soboare l-au primit ca un Dumnezeiesc, şi s-au plecat lui, neadăugând la el, nici scăzând ceva dintr-însul, şi măcar că multe sminteli s-au arătat Bisericii de ereticii cei după vremi, care şi stricându-se, cu Duhul Sfânt Părinţii Bisericii cei ce l-au adunat cu alte hotaruri au întărit adevărul. Acest hotar al credinţei l-au păzit ca o începătură a tot hotarul, neclătit cu totul până la un cuvânt, şi au poruncit tuturor a-l păzi într-acest chip neschimbat şi pe cei ce ar cuteza a-l mişca cu ceva i-au dat sub anatemă. De vreme ce şi cei ce l-au aşezat pe acesta, n-au fost fieşte cine, ci următori următorilor apostolilor, care şi până la sânge s-au nevoit pentru Hristos, şi rănile Lui le-au purtat, cu durerile mărturisirii sunt încununaţi şi cu Dumnezeieştile Daruri strălucesc.

Şi întru Duhul Sfânt Domnul

Pentru că Domn este Duhul, şi plinitorul Treimii, că Domnul nostru a trimis pe ucenici ca să boteze în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt. Iar Duhul Sfânt s-a propovăduit de prooroci, ca şi Fiul. Fiindcă este de o fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul, căci precum Părintele este Domn, asemenea şi Fiul şi Duhul Sfânt se scrie Domn, şi nu sunt trei Domni, ci un Domn, că Una este Dumnezeirea, firea, domnia, puterea, lucrarea şi voirea a câtor trei Feţele.

De viaţă făcătorul

Căci întru El trăim, ne mişcăm şi suntem, de la Părintele prin Fiul cu Duhul Sfânt făcându-ne şi vieţuind, că toate stau cu aceeaşi voie, mişcare şi lucrare a Unei Dumnezeiri în Treime. Deci de la Duhul avem viaţa şi mişcarea, pentru că şi îngerii sunt duhuri vieţuitoare de la Sfântul Duh. Care înviază toate, şi sufletele printr-însul sunt duhuri vii. Drept aceea şi

scrie că a suflat Dumnezeu în faţa lui Adam suflare de viaţă şi s-a făcut omul întru suflet viu, mărturisind Scriptura cu aceasta pe Dumnezeiescul Duh că este făcător de viaţă.

Care din Tatăl purcede

De vreme ce Fiul nu este cu naşterea dintr-altă Fiinţă sau Ipostas, ci din Părintele, pentru aceea este Unul născut. Iar Duhul Sfânt cu purcederea într-alt chip, şi acesta negrăit. De vreme ce şi chipul naşterii Cuvântului este nespus, precum şi al Tatălui este negrăit, pentru că noi pe Dumnezeu numai cu credinţa Îl putem cunoaşte că este Tatăl, măcar că-L mărturiseşte zidirea. Şi pe Fiul şi Cuvântul numai cu credinţa Îl putem pricepe, cu toate că zidirea Îl mărturiseşte, fiind făcută şi înfrumuseţată cu Cuvântul. Pe Duhul Sfânt trebuie să Îl pricepem numai cu credinţa, măcar că toată făptura propovăduieşte lucrarea Lui şi facerea de viaţă.

Din Tatăl, adică, aşa Părinţii dumnezeieşte cuvântează, precum a zis Dumnezeu Cuvântul, nefiind îndrăzneţi sau semeţi şi înălţaţi la cuget, căci nu ziceau cele ale lor, ci câte au învăţat de la Dascălul lor, căci Cuvântul cel din Tatăl zice: "Nu din Mine purcede Duhul, ci din Tatăl". Iar tu, cela ce izvodeşti, cutezi a zice aceasta pe care El pentru Sine n-o zice? Şi oare cine ar cunoaşte mai bine purcederea cea fără început a Dumnezeiescului Duh, tu, sau El? În adevăr, ai fi cunoscut dacă ai fi avut cât de puţină minte, că Cuvântul care este din Tatăl fără început, împreună cu Duhul fără început, ştie cele ce sunt pentru Duhul şi El învaţă mai arătat şi mai cu credinţă decât tine. Iar neurmând Mântuitorului te arăţi împotrivitor şi zici că nu grăieşte adevărul Cel ce este Adevărul, şi te faci alt explicător cuvintelor Lui mai nou decât Părinţii. Că de nu cutează aceia a zice afară din ceea ce a zis El, şi pun hotar cuvintele Lui cinstindu-le, şi Diadohii acestora n-au aşezat alt hotar afară dintr-acesta. Iată până la ce semeţie şi îndrăzneală ai ajuns, omule!, zicând pentru Cel necuprins ceea ce El n-a descoperit, şi lepădând pe tăinuitorii şi dumnezeieştii cuvântători ai Aceluia. Dacă zici că arăţi izvodirea ta din oarecare cuvinte, sau ale Scripturii sau ale Părinţilor, aceasta nu este nicidecum, că nici ar fi zis ei cele împotrivă loruşi. Adică: cu Simbolul să mărturisească aceea care au primit, şi Botezul şi Preoţia şi sfârşitul vieţii, iar prin scriere să zică altele; ci cugetul acelora este tocmai la Simbol, de vreme ce acela este temeiul dreptei slăviri. Iar tu prea mult îndrăznind zici unele peste altele, arătându-ţi cu aceasta trufia şi minţind asupra sfinţilor şi mutând hotare veşnice, pe care le-a pus Părinţii tăi; căci dacă ar fi ştiut aceştia că tu însuţi vii să explici cele zise de ei, într-alt chip, ar fi pus şi la acest hotar al credinţei altă adeverinţă, ca să nu-i faci pe dânşii martori mincinoşi. Dacă ei au păzit hotarul care ni l-au dat nouă, sfârşindu-se într-acesta şi proslăvindu-se de

la Dumnezeiescul Duh, este arătat că şi toate cărţile lor învaţă astfel după cum s-a pus hotarul credinţei.

Şi iată ce răutate faci că strămuţi hotarul cel de obşte al dreptei slăviri, Simbolul Credinţei, pecetea dumnezeieştii cuvântări a Părinţilor, cu cele ce adaugi: te scoţi din unirea Sfintele Soboare şi te arăţi pe tine mai înalt decât bărbaţii cei mulţi şi dumnezeieşti; strici Dumnezeiasca cuvântare a Mântuitorului cea pentru Duhul Sfânt, scriind altfel de cum au scris, au explicat şi au hotărât purtătorii de Duh Părinţii; şi schimbi unirea Dumnezeieştii cuvântări de la Apostoli şi până la noi şi aşezământul cel vechi al credinţei; strici pacea Bisericii, pe care ne-a dat-o Mântuitorul ca un odor; şi te faci pricinuitor de sminteală şi de dezbinare Bisericii. Asupra Duhului Sfânt te porneşti cu izvodirile şi cu cuvintele tale, arătându-L mai mic decât Fiul şi decât Tatăl; tulburi Taina Treimii, şi-i aduci două începuturi; numai tu însuţi şezi tuturor judecător, ceea ce nu primesc Părinţii, căci ei toţi dimpreună au învăţat cu mare socotinţă cele ce sunt pentru Dumnezeu; te lauzi a avea stăpânire asupra tuturor, ceea ce numai Mântuitorul are. Petru şi cu Cornelie se numesc împreună pe sine robi, şi se sfătuiesc împreună cu Iacov şi cu ceilalţi. Pavel aleargă să plinească Evanghelia, aşa şi ceilalţi, căci au învăţat de la Mântuitorul şi au păzit: "Cel ce va să fie întâi întru voi să fie sluga tuturor". Aceasta este arătat de la fericiţii arhierei chiar ai Romei, pe vremea Soboarelor, căci aceştia fiind ai lui Hristos şi smerindu-se ca ucenici ai ucenicilor Lui nu îndrăzneau spre întărirea dreptei slăviri numai după socoteala lor, ci spre cunoştinţa cea de obşte a fraţilor. Aceştia împreună cu ceilalţi hotărau, urmând unirii Bisericii. Căci aceia au ştiut că Mântuitorul Hristos a zis: "Unde sunt doi sau trei adunaţi întru numele Meu şi Eu sunt în mijlocul lor".

Iar tu, pornindu-te asupra tuturor, te-ai ridicat nu numai asupra Simbolului, ci şi asupra Botezului şi a celorlalte obiceiuri ale Bisericii, făcând Botezul fără ungere, ungerea nedând-o la vreme, şi mulţi din cei ce se botează fără ungere să săvârşesc de voi şi neîmpreunaţi cu Cuminecătură. Dionisie cel întocmai cu Apostolii nu scrie astfel. Nici a sluji Liturghia cu azime, nici a se hirotonisi episcopi şi preoţi cu untuldelemn al ungerii, nici un episcop să hirotonisească episcop, ci precum scrie Canonul cel apostolesc prin Clement, şi Biserica, precum a luat dintâi, aşa păzeşte până astăzi, şi mai marii cei dintâi mărturisesc împreună cu ea, şi mai vârtos Dionisie şi Maxim, unul arătându-se Diadoh Apostolilor, luând mucenicia în Apus şi scriind despre Tainele şi obiceiurile Bisericii, altul arătându-se mare între mărturisitori şi înţelept întru cele Dumnezeieşti, petrecând multă vreme la Roma, scriind şi explicând mai cu seamă pentru Tainele Bisericii şi pentru Liturghie (precum facem noi), mirându-se şi minunându-se de către Dumnezeiescul Dionisie. Deci şi aici vina voastră este mare, căci schimbaţi dumnezeieştile

aşezăminte cele dintâi, pentru care zice Apostolul: "Păziţi aşezămintele voastre pe care le-aţi luat prin cuvânt sau prin epistolie". Iar pentru credinţă şi pentru Sfintele aşezăminte astfel zice: "Oricine va binevesti vouă într-alt chip decât cum aţi apucat, anatema să fie". Au nu este înfricoşat cuvântul acesta asupra voastră, care izvodiţi altele şi la credinţă şi la obiceiurile Bisericii? Ci şi hotărârile Sfintelor Soboare sunt asupra voastră, adică ale celui dintâi şi ale celui de al doilea care au pus Simbolul, şi după acestea şi celor cinci ca cele ce au urmat acestora, fiindcă au dat anatemei pe cei ce se vor ispiti să adauge sau să scază. Dar oare nu te ruşinezi şi nu te mustri?

Că se ştie că Treimea este mai înainte de veci! Singur Părintele este Izvorul Dumnezeirii, precum zice Dionisie, şi Părinte al Luminilor, precum zice Fratele Domnului. Iar Luminile sunt Fiul şi Duhul şi împreună fiitoare dintr-Însul firește. Deci dacă este Duhul împreună fără început întru Părintele şi este din Părintele, unit cu Fiul şi nu se desparte de El, căci Treimea este nedespărţită, purcederea Lui dar este fără început. Iar cuvântul ce zice: "Lua-va dintr-al Meu" şi "Duhul lui Hristos" şi "Trimis-au Domnul Duhul Fiului Său" şi a suflat şi a însufleţit şi varsă şi izvorăşte, şi celelalte, acestea se zic pentru trimiterea Duhului care se face mai pe urmă după vremi şi pentru noi; însă Duhul nu ia mai pe urmă ceva, şi este desăvârşit din început. Darurile acestea care ni se dau nouă după vremi sunt dăruiri ale singurei Treimi, date de la Tatăl prin Fiul, cu Duhul, precum s-au întărit cerul şi pământul cu Cuvântul lui Dumnezeu şi cu Duhul Sfânt şi cu puterea cea lucrătoare, căci lucrarea a câte trele Feţele este una. Unul este firește pricinuitorul, Părintele şi al Fiului şi al Duhului. Iar după facere Părintele este pricinuitor şi ziditor cu Cuvântul şi cu Duhul. Deci Darurile se dau oricând după vrednicie. Isaia spune de numărul darurilor Duhului, şi Pavel asemenea, care şi pentru Hristos zice: "Întru care locuieşte toată plinirea Dumnezeirii trupeşte", numind într-aceasta nu numai Ipostasul Cuvântului, ci şi Dumnezeieştile Daruri cele firești pe care le are de la Părintele şi le dă cu Duhul. Drept aceea şi pogorându-Se peste El s-a arătat Duhul şi a rămas peste El, nu că s-a întrupat şi El sau a locuit cu Ipostasul într-acel Dumnezeiesc Trup, ci pentru că toate Darurile le-a vărsat într-acea Dumnezeiască Biserică, adică în Trupul Său, precum şi Părintele binevoind întru Dânsul asemenea, numindu-l pe El "Fiu iubit". Precum şi proorocul zicea: "Cel iubit al Meu întru care bine a voit sufletul Meu, pune-voi Duhul Meu peste El".

Deci Cuvântul cu Ipostasul s-a unit cu Dumnezeiasca întrupare, iar Părintele şi Duhul nu sunt cu ipostasurile într-însul, căci numai Cuvântul s-a întrupat. Dacă este dar într-însul toată plinirea Dumnezeirii trupeşte, Duhul s-a pogorât peste El şi a rămas, şi după lucrări şi dăruirea a rămas, fiindcă lucra împreună cu Fiul. Deci purcede la Fiul fără Ipostas. Iar şi noi

ceea ce luăm Dar luăm, căci zice: "Din plinătatea Lui noi toţi am luat dar peste dar". Mulţi suntem noi şi multe feluri de Daruri luăm. Deci aceste cuvinte le explică Sfinţii Părinţi zicând: "Dintr-al Meu va lua şi va vesti vouă", adică din cuvintele Mele şi din ştiinţa Mea, şi a suflat şi a zis lor: "Luaţi Duh Sfânt", care se înţelege pentru dar, a lega şi a dezlega. Duhul lui Hristos nu-L au toţi, căci întru Dânsul locuieşte cu toate Darurile şi trupeşte; şi "Trimis-a Duhul Fiului Său" pentru că într-Însul este ca Cel ce este de o fiinţă şi nedespărţită rămâne de Dânsul, şi se zice că se trimite cu Darurile. Deci unele ca acestea sunt din care zice acum că se arată purcederea Duhului Sfânt, precum şi aceasta: "Eu voi trimite vouă de la Părintele", arătând şi într-aceasta că este de la Părintele şi vine cu voia Acestuia şi cu a Sa pentru ca să ne dea darul şi Înţelepciunea cea mai presus de minte către cunoştinţa şi împărtăşirea Părintelui şi a Fiului şi a însuşi Duhului pe cât se poate; ceea ce s-a mai făcut crezând toate neamurile cele din lume şi împărtăşindu-se Darul Treimii. Aceasta se arată din Botezul ce se săvârşeşte în Treime şi din celelalte Sfinte Taine. Duhul Sfânt dar este din Părintele fără început, precum şi Fiul, şi este nedespărţit de Părintele şi de Fiul ca Cela ce este de o fiinţă, şi îngerilor şi nouă se arată după vremi.

Fiinţa Sa însă nu o are de la Fiul, precum scrie şi Dumnezeiescul Damaschin, căci numai Părintele este pricinuitorul Celor dintr-Însul, căci dacă ar fi ştiut Mântuitorul pricina Duhului a fi şi dintr-Însul, n-ar fi tăcut, fiind Bun şi venind ca să mărturisească adevărul. Prin urmare, Duhul este din Părintele, precum a zis Cuvântul Tatălui, de vreme ce Părintele este singurul pricinuitor şi începătură Celor ce sunt de o fiinţă cu El, Unuia născut Fiului şi Duhului şi împreună cu Cuvântul şi cu Duhul. Cu firea tot acelaşi Stăpân este, fiind pricina tuturor după facere, făcând toate din nefiinţă, adică Părintele cu Fiul şi cu Duhul; nu este niciodată despărţit de Fiul, ci precum Părintele este pururea fără început şi după fire fără început, împreună dintr-Însul este şi Fiul şi Duhul, de vreme ce aceste Feţe sunt dintr-Însul şi într-Însul fireşte. Părintele fără patimă, fără trup şi desăvârşit este Izvor celor desăvârşiţi. Drept aceea Fiul şi Duhul fiind cu firea dintr-însul împreună fără început. Aceştia precum s-a zis sunt nedespărţiţi între Dânşii şi se cunosc cu o putere, cu o lucrare şi cu o mişcare. Astfel zice Dumnezeiescul Maxim: "Părintele este întru Fiul şi în Duhul. Fiul întru Tatăl şi în Duhul, Duhul Sfânt în Tatăl şi în Fiul"; şi Părinţii dumnezeieşte cuvântează, bine şi cu înţelepciune dumnezeiască, urmând lui Hristos.

Mărturisind că Părintele este pricinuitor, iar împreună cu Părintele şi cu Fiul, zic: închinat şi slăvit, fiind El de o fiinţă şi nedespărţit de Părintele şi de Fiul. Şi mai vârtos dintr-aceasta se arată că Duhul este din Tatăl. Să se ruşineze dar cei ce izvodesc altele, căci mai înainte au zis Părinţii: Care din Tatăl purcede, neadăugând nicidecum şi de la Fiul, şi iarăşi zic: Care

împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit. Este arătat dar tuturor că acest cuvânt arată că pricina Duhului este Părintele, zicând că Duhul este din Părintele ca şi Fiul. Iar celălalt cuvânt care zice: împreună cu Tatăl închinat şi slăvit, arată nedespărţirea Treimii, o voie şi o putere. Nimeni dar să nu hulească, nici să cuteze a zice ceea ce n-a zis Dumnezeu Cuvântul întrupându-Se şi binecuvântând; şi cel ce izvodeşte să nu afle de aici pricină ca să hulească, adică, pentru că zice: "voi trimite" şi "de la Mine va lua", şi altele ca acestea, căci acestea sunt ale vremii viitoare, şi pentru noi.

Duhul era mai înainte, iar noi am fost făcuţi, am fost zidiţi din nou şi am primit mai pe urmă; şi luând Duhul, n-am luat ipostasul Duhului nici firea Dumnezeirii, ci darul şi hărăzirea. Aceasta după vrednicia puterii şi a rânduielii noastre, şi unul este prooroc lui Hristos, altul apostol, iar altul dascăl, grăind în limbi şi făcând tămăduiri. Unuia se dă cuvântul înţelepciunii, iar altuia tâlcuirea şi altuia deosebirea duhurilor. Toate acestea le lucrează Unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia cum voieşte, precum zice Pavel. Deci Darul, iar nu firea Duhului ia cel ce ia Duhul. Iar şi a sufla şi a zice: "Luaţi Duh Sfânt", atunci nu arată că purcede Duhul, căci este fără de început, şi nici nu l-a dat cu Ipostasul, ci a dat un Dar al Duhului, a lega şi a dezlega, precum arată chiar aceste cuvinte, căci zice: "Oricărora veţi ierta păcatele li se vor ierta şi oricărora le veţi ţinea ţinute vor fi". Deci şi celelalte cuvinte ale Scripturilor şi ale Părinţilor tot astfel învaţă pentru Darurile Duhului, care s-au dat întru noi mai pe urmă, şi pe care cunoscându-le Părinţii şi mărturisindu-le astfel le-au arătat ei în Simbolul Credinţei şi astfel le-au primit cu o inimă cei după dânşii, botezându-se toţi cu acest Simbol al Credinţei şi tot cu acesta luând Preoţia şi dându-şi sufletele lui Dumnezeu, s-au proslăvit cu puteri de minuni şi cu alte daruri de la Dumnezeu.

Nimeni dar să nu explice într-alt chip dumnezeieştile graiuri ale acestora, nici să izvodească altceva, socotind că scrierile Părinţilor ar fi cuprinzând altele, nepricepând acestea, nici socoteala lor. Fiecare credincios să stea nemişcat întru a Părinţilor întreită mărturisire, pe care toţi dimpreună o au aşezat şi toţi împreună o au păzit. Astfel toată prigonirea, dezbinarea şi tulburarea va fi departe, şi va străluci pacea pe care o a sădit Hristos în Biserici. Căci între cei ce sunt prigonitori se naşte ceartă şi din ceartă sfadă, şi din sfadă ce bine poate ieşi? Robul lui Dumnezeu nu trebuie să se sfădească. Deci de voieşti a rămâne întărit, nu muta hotarele cele veşnice pe care le-au pus Părinţii tăi.

Cela ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat

O închinăciune şi o cinste aduc zidirile, de vreme ce toate sunt zidiri ale Treimii.

Şi slăvit

Întru aceeaşi Putere, Slavă şi Dumnezeire a Părintelui şi a Fiului este cunoscut Duhul; El este purtător de grijă zidirilor, făcător de viaţă tuturor şi se slăveşte întocmai cu Părintele şi cu Fiul.

Care a grăit prin prooroci. Întru una sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică.

Nu numai între Apostoli s-a arătat mai pe urmă, dar încă era şi în prooroci, cu toate că s-a arătat oarecum mai umbrit, căci nici unul din prooroci nu a vorbit fără Duhul Sfânt. Drept aceea şi Moise a avut Duh Sfânt, şi cei şaptezeci de bărbaţi au luat Duh, şi David cerea Duh şi a avut; şi ceilalţi din drepţi şi din prooroci fiecare a avut din Darurile Acestuia, după vrednicie. La zidirea tuturor a lucrat împreună cu Părintele şi cu Fiul, precum mărturiseşte David zicând: "Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor"; şi în Lege a fost mai înainte săvârşind pe Aaron, dând ungere şi lucrând Taine. Tot aceasta arată Duhul Domnului Cel ce a umplut pe Veseliil şi ceata proorocilor cu Duhul lui Dumnezeu, văzând mai înainte cele ce aveau să fie şi făcând minuni. Mai curat şi mai luminat l-a luat pe El Ucenicii Mântuitorului, şezând peste ei Duhul în chip de limbi de foc, ceea ce mai cu seamă arată că deşi s-a arătat mai curat şi s-a dat Apostolilor, şi printr-înşii celor ce au crezut, cu toate astea însă nu s-a dat Ipostasul acestuia, ci Darurile. Căci cum ar fi în multe părţi Cel neîmpărţit şi Cel ce este neînchipuit şi fără materie, ca într-o materie şi închipuire? Aceste Daruri a întins mai cu seamă în apostoli, ca în prooroci, căci nu era numai într-un neam, ci la toţi se trimetea şi Darul se da după trebuinţă. Căci grăiau în limbi, zice, şi prooroceau. Drept aceea şi printr-înşii (purtaţi fiind de Duhul Sfânt) s-a înnoit făptura, cunoscând în Treime pe Dumnezeu cel adevărat, şi s-a unit cu Dumnezeu luând Darul Duhului.

Şi spune: Cel ce a grăit prin Prooroci pentru că şi proorocii sunt propovăduitori ai lui Hristos, fiind îndemnaţi de Dumnezeiescul Duh, precum s-a zis, şi grăind: "Întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică". Întru una pentru că tot acelaşi Dumnezeu este al Legii şi al Darului, şi Biserica s-a făcut una, şi a îngerilor şi a oamenilor, întemeindu-se pe temelia apostolilor şi a proorocilor. Una este credinţa, unul e Botezul, Unul Hristos Care a adunat-o pe Ea, Piatra cea din capul unghiului Ei şi

temelia. Iar sfântă ca cea ce este cu Duhul sfințită și cu Hristos unită prin Botez și prin ungere, cu Preoția și cu Cuminecătura și cu celelalte Taine, fiind curată și logodită lui Hristos.

Iar sobornicească ca ceea ce din toate limbile este adunată la Hristos și are cunoștința cea adevărată, și este întemeiată de prooroci, zidită de apostoli, și împodobită și întărită cu chinurile și sângele mucenicilor, al arhiepiscopilor și al sihaștrilor, care s-au arătat că au cunoștința Treimii desăvârșit, mărturisind împreună cu Petru pe Hristos cel propovăduit mai înainte, pe Unul din Treime întrupat, că este Fiul lui Dumnezeu. Iar apostolească fiindcă ei mai ales care s-au arătat după Hristos și temelii și ziditori, s-au adunat, s-au așezat și s-au întărit, adunând o turmă din toate limbile și neamurile toți Apostolii împreună, și aducând-o la Păstorul cel Mare și Stăpânul tuturor. Drept aceea, Biserica adevărată este adunarea drept slăvitorilor din toată lumea. Soborniceasca Biserică este soborul drept slăvitorilor care mărturisesc credința, cu toate că pe alocurea se numesc oarecare Biserici soborniceşti, pentru cinstea cea dată lor de la Părinții, aceasta însă este pentru bună îndreptare, iar nu crezând rău. De vreme ce însuși Mântuitorul nu lepădarea lui Petru, ci mărturisirea lui a numit-o piatră, când a zis: "Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu", și pe piatra aceasta a zis că va zidi Biserica lui. Drept aceea Biserică soborniceasca sunt cei ce-L mărturisesc pe El împreună cu Petru și cu ceilalți apostoli drept. Biserică zice ca ceea ce s-a adunat din toate limbile și ca ceea ce s-a adunat prin Hristos, Piatra cea din capul unghiului, unindu-se cu El deodată și păzind nevătămată credința Lui.

Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor

Acesta este cel mai mare din Daruri, căci nu este vreo oarecare spălare a Legii, nici slujbă simțitoare sau jerftă, care să poată să curățească, oricât de multe ori s-ar fi făcut, și mai vârtos cele necuvântătoare aducându-se pentru cei cuvântători, căci încă nu se arătase adevărul lui Hristos. Cel fără de păcat, nici înălțându-se prin Cruce Jertfa cea vie a Trupului Său, nu era nici curăție desăvârșită, nici înnoire. Iar de vreme ce aceasta s-a făcut și Hristos s-a jertfit pentru noi și din coasta Lui avem Apa și Sângele, cu aceasta ne închipuim de a doua oară, și cu Sângele ne înviem. Cu apa, de trei ori afundându-ne într-însa, ne curățim cu chemarea a-toate-lucrătoarei Treimi, zidindu-ne îndată din nou Fiul Luminii, ne facem fiii lui Dumnezeu după har, îmbrăcându-ne în Fiul cel adevărat Hristos Dumnezeul nostru. Căci Cel ce s-a botezat pentru noi se află împreună cu noi în apă, pune întru noi chipul nestricăciunii și al sfințeniei. Aceasta zice Pavel: "Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat". Pentru aceasta s-a botezat Hristos, pentru ca Darul Duhului și chipul Sfințeniei

Lui să-l pună în apă, şi tot cel ce se botează cu apa Duhului, cu chemarea Treimii, ia chipul curăţiei, al nepătimirii şi al luminării cel din Trupul lui Hristos. Aceasta este Botezul, omul îmbrăcându-se în Hristos nevăzut, se face cu totul fără de păcat şi plin de Duh. Şi dacă va păzi Darul precum a zis oarecare din cei plini de Dar, se face prooroc, apostol şi înger. Şi nu e minune, căci dacă este într-un chip cu Hristos, făcându-se fiu după Dar, cu mult mai vârtos se poate face într-un chip cu îngerii.

Acest Dar ni l-a dat nouă Hristos Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce ne-a zidit spre mai bine. Hristos întrupându-se din Fecioară şi născându-se fără patimă, ne naşte şi pe noi fără patimă din coasta Lui şi duhovniceşte, ne adapă, ne hrăneşte şi ne înviază cu Duhul, căci Sângele şi Apa curgând din coasta Lui, cu Apa, precum s-a zis, ne naşte de a doua oară cu Duhul, iar cu Sângele ne face fii, şi fără aceasta nu ne putem mântui. Drept aceea mulţi dintre eretici neînţelegând, împreună cu păgânii îndemnându-i pe dânşii către aceasta dracii, se pornesc mai cu seamă asupra acestor sfinte şi mântuitoare Taine ale lui Hristos, adică asupra Dumnezeiescului Botez şi a Sfintei Cuminecături, ca, neîmpărtăşindu-se cu acestea, să se lipsească de viaţa cea veşnică. Înfricoşată hotărâre este asupra celor ce n-au primit Botezul şi nu s-au împărtăşit de Cuminecătura cea făcătoare de viaţă, că zice: "De nu vă veţi naşte din apă şi din Duh, nu veţi intra în Împărăţia lui Dumnezeu". Şi: "De nu veţi mânca Trupul Fiului omului, şi de nu veţi bea Sângele Lui, nu veţi avea viaţă veşnică întru voi".

Deci unul este Botezul, pentru că şi Cel ce l-a dat pe el este Unul Domn, care odată şi-a vărsat Sângele, dându-se pentru noi Jertfă Părintelui. Aceasta zice Pavel: "Un Domn, o credinţă, un Botez". Nu este dar alt Botez afară de acesta, nici altă iertare după Dar, nici altă naştere de a doua oară sau zidire din nou, nici izbăvire, asemenea, din păcat. Iar deşi se zice "a doua oară", este însă al pocăinţei, care se face prin multe osteneli: că trebuie spovedanie, smerenie, lacrimi, zdrobire, nevoinţă după putere, milostenie şi încă adesea rugăciuni, ca s-o dobândim; este şi altă iertare: a mărturisirii şi a mucenicie pentru Hristos. Aceasta se dă cu greu şi după vreme. Drept aceea, un Botez este întru iertarea păcatelor.

Aştept învierea morţilor

Multe întrebări sunt pentru aceasta, atât din partea credincioşilor, cât şi din partea necredincioşilor, îndoindu-se pentru înviere. Acestea sunt fără socoteală, mai cu seamă pentru credincioşii care se îndoiesc, învăţând Domnul învierea morţilor cu cuvintele şi cu lucrurile, ca Cela ce a înviat din morţi; căci pentru noi a înviat, ca şi noi să înviem. Deci cel ce se îndoieşte leapădă Învierea lui Hristos, şi Hristos a înviat într-adevăr. Aceasta o mărturiseşte credinţa Lui care s-a dat în toată lumea. Cu puterea

lui Hristos vor învia morții, precum cu cuvintele și cu lucrurile acestuia mulți morți mai înainte înviind, la arătare au mărturisit. Aceasta se propovăduiește din toată făptura și din strălucirea și lucrarea luminii, din mișcarea tuturor pretutindenea, din nașterea oamenilor și a dobitoacelor, din creșterea roadelor și din semințele cele semănate, precum a învățat și Pavel; și sfârșit va fi stricăciunii, căci lumea este zidire a Celui nestricăcios și a Celui ce este pururea, și va conteni odată stricăciunea. Aceasta a mărturisit-o Pavel. Și se va înnoi făptura, precum scrie, și mai cu seamă omul, cel mai cinstit decât toți, care s-a învrednicit a avea trupul organ al cuvântătorului și viului suflet, a lucra împreună cu trupul și cu sufletul. Deci atunci va lua trupul acesta, ca să se afle omul desăvârșit, slăvindu-se sau muncindu-se. Deci precum va fi cerul nou și pământul nou, schimbându-se spre mai bine, asemenea și omul va fi deplin cu sufletul și cu trupul, schimbându-se spre mai bine. Și Biserica, urmând Învățătorului, lui Iisus Hristos, Celui ce a zis: "Dumnezeu nu este al morților, ci al viilor", și cu Simbolul propovăduiește învierea morților zicând: "aștept învierea morților", adică a trupurilor noastre, iar nu ale altora, unindu-se atunci cu sufletele noastre.

Și viața veacului ce va să fie. Amin

Ceea ce va fi în veci nesfârșită precum este viața pururea; și hotărârea fiecăruia, ori de odihnă, ori de muncă va fi veșnică și fără sfârșit. Și aici mulți din cei ce cred rău, bârfesc zicând că munca va avea sfârșit. Aceasta le vine lor a crede din amăgirea și înșelăciunea vicleanului, pentru ca nădăjduind că muncile au sfârșit, să nu lase nici o răutate nefăcută, căci dacă muncile ar avea sfârșit, tot păcatul ar fi iertat cândva, și cei păgâni și cei rău crezători vor fi împreună cu cei buni și sfinți, slăvindu-se împreună. Și ce cuvânt ar fi mai păgân decât acesta? Dacă ar fi sfârșit muncii, ar fi sfârșit și Împărăției și n-ar fi dreptate la Dumnezeu; ci drept e Domnul și a iubit dreptatea. Pentru aceea se și arată cu dreptate zicând pentru cei din partea din stânga că vor merge aceștia în munca veșnică, iar nu în cea trecătoare. Iar pentru cei din dreapta zice: "Iar drepții în viața cea veșnică", și cea nesfârșită nicidecum. Pentru păcătoși iarăși zice: "și viermele lor nu se sfârșește și focul nu se stinge", fiind pe dreptate, căci aici este vremea îndreptării celor ce greșesc și aici este locul unde avem noi volnicie. Atunci este o vreme și vreme a despărțirii și a răsplătirii ce fiecare și-a ales.

Nimeni să nu se deznădăjduiască, sau îndulcindu-se cu păcatele sau fiind cuprins de oarecare înșelăciune să se amăgească pe sine cu unele ca acestea, căci munca celor ce nu se pocăiesc este veșnică. Pentru aceasta și pocăința este până la răsuflarea cea de apoi, căci dacă ar trebuit acolo

pocăință, aici nu s-ar fi dat nicidecum. Și ce minune ar fi făcut întruparea Mântuitorului dacă ar fi fost acolo pocăință sau sfârșit muncilor? Iată nebunia păgânilor! De vreme ce și Dumnezeu este între oameni, și s-au dat Tainele lui Dumnezeu de învățătură până la patimi, și nevoitori până la sânge și mai pe urmă pocăința, să mărturisim aceea ce ni s-a dat de către Mântuitorul nostru, de Apostoli și de Părinți, zicând: "Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie", adică cea veșnică, zicând "Amin", care este ca un adeveritor și pecetea atotsfântului Simbol, încuind pe cei dinafară ca o oarecare încuietoare, și păzind ca într-o oarecare bună cămară a Bisericii vistieria credinței, ca cineva nici să scoată ceva, nici să adauge ceva străin.

Acest Dumnezeiesc, Prea Sfânt, peste tot semn deplin al drept-slăvitoarei noastre credințe, mărturisirea Părinților, hotarul credinței celei adevărate, îmbrățișându-l și primindu-l cu sufletele, cu limba și cu buzele, mărturisindu-l cu îndrăzneală ca pe un odor sfânt al purtătorilor de Dumnezeu Părinți, să-l păzim întru noi nestricat și nesmintit până la sfârșit, cu rugăciunile sfinților celor ce l-au așezat și l-au păzit pe El, și ale celor mai înainte de dânșii, de la care au luat aceștia cunoștința Simbolului; și ale tuturor sfinților împreună, și cu rugăciunea sfinților îngeri împreună și cu a pururea Fecioarei Maicii Mântuitorului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos, ale uneia Sfinte și adevărate Născătoare de Dumnezeu, aducând Treimii această mărturisire ca un dar curat, să ne mântuim de munca cea veșnică, și cu Hristos să dobândim Dumnezeiasca și veșnica Împărăție, slavă și desfătare a însuși lui Hristos, slăvind pe însuși Hristos, Unul născut, Fiul lui Dumnezeu celui viu, împreună cu Prea veșnicul Lui Părinte și cu Prea Sfântul și Bunul și de viață făcătorul Duhul Lui, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

De unde s-au adunat și împotriva cui sunt puse cuvintele din Sfântul Simbol. Arătare foarte trebuincioasă făcută tot de acest Sfânt Părinte

Este bine să arătăm din ce s-a alcătuit Sfântul Simbol de către dumnezeieștii Părinți, pentru ca să știm că ei nu l-au făcut de la dânșii, ci din dumnezeiește proorociri luând zisele și știința, l-au scris cu drept-slăvitoare înțelepciune. Deci mai toate zisele dumnezeiescului Simbol sunt din Sfintele Scripturi, precum se vor zice în parte; împotriva elinilor și a iudeilor și împotriva tuturor păgânilor din tot neamul, din care unii nu mărturisesc pe Dumnezeu nicicum, iar alții zic că este Dumnezeu, însă nu este Tată al Cuvântului Celui singur născut și purcezător Duhului Sfânt.

Cred

De la Evanghelie, unde zice: Cred în Fiul lui Dumnezeu, şi: Credeţi în Dumnezeu, şi în Mine credeţi.

De la Apostolul: Crede în Domnul Iisus.

Întru unul Dumnezeu

De la Evanghelie: Ca să Te cunoască pe Tine, Unul Dumnezeu adevărat.

De la Iacovfratele Domnului: Cred că Dumnezeu este unul.

Şi de la Apostolul Pavel: Pentru noi este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt toate şi noi întru El; şi un singur Domn, Iisus Hristos, prin Care sunt toate

Tatăl

De la Evanghelie: Mă voi sui la Tatăl Meu şi Tatăl vostru; şi: Părinte Sfinte, lumea pe Tine nu Te-a cunoscut; şi către Tatăl Meu merg; şi voi ruga pe Tatăl Meu; şi: Părinte, în mâinile Tale voi da Duhul Meu.

De la Petru: Bine este cuvântat Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos

De la Pavel Un Dumnezeu şi Tatăl tuturor Iisus Hristos ştie.

Atotţiitorul

De la Zaharia: Acestea grăieşte Domnul Atotţiitorul; şi peste casa Domnului Atotţiitorul; şi: zice Domnul Atotţiitorul.

De la Iezechiel: Adonai, Doamne, care este Atotţiitorul. Iar Savaot, ce zice Isaia, la toată Treimea se explică acestea, zicând: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot.

De la Evanghelie: Părinte, Doamne al Cerului şi al pământului.

De la David: Că în mâinile Lui marginile pământului.

De la Ioan, cuvântătorul de Dumnezeu: Cel ce a fost, este şi va să fie, Atotţiitorul.

Împotriva elinilor, care nu zic că Dumnezeu este pricinuitorul tuturor din nefiinţă şi purtător de grijă tuturor: *Făcătorul cerului şi al pământului*

De la Moise: Dintru început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul.

Din Evanghelie: Părinte, Doamne al cerului şi al pământului.

Văzutelor tuturor şi nevăzutelor

De la Apostolul Pavel: Şi cele văzute şi cele nevăzute, toate printr-Însul şi într-Însul s-au zidit, adică din Tatăl, prin Iisus Hristos.

De la David: Că El a zis şi s-a făcut, El a poruncit şi s-a zidit.

Împotriva elinilor şi iudeilor care nu primesc pe Domnul nostru Iisus Hristos: ***Şi într-un unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut***

De la Apostolul Pavel: Iar pentru noi un Dumnezeu, Tatăl, şi un Domn, Iisus Hristos.

De la Evanghelie: Ca să te cunoască pe Tine unul Dumnezeu adevărat, şi pe Cel pe care l-ai trimis, pe Iisus Hristos; şi: Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu; şi: Şi eu am văzut, şi am crezut, că acesta este Hristos, Fiul lui Dumnezeu; şi: Crezi tu în Fiul lui Dumnezeu?; şi: Iar acestea s-au scris ca să credeţi că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu; şi: Unul născut, Fiul, care este în sânul Tatălui, Acela ne-a spus; şi: Şi aşa a iubit Dumnezeu lumea, cât şi pe Fiul Său Unul născut L-a dat.

De la Ioan, Cuvântătorul de Dumnezeu: Ca să cunoaşteţi pe Cel Unul născut.

Împotriva lui Arie, care zicea că Fiul este creatură: ***Care din Tatăl s-a născut mai înainte de toţi vecii***

De la Evanghelie: De la Tatăl am venit şi vin; şi: Ieşit-am de la Tatăl, şi am venit în lume

De la Ioan: Tot cel ce iubeşte pe Cel ce a născut, iubeşte pe cel născut dintr-Însul.

De la Evanghelie: Şi acum proslăveşte-Mă cu slava pe care am avut la Tine mai înainte până a fi lumea; şi: Cel ce este în sânul Tatălui lui, şi care a fost din început.

De la Apostol: În zilele acestea din urmă a grăit nouă prin Fiul, care şi vecii a făcut.

De la Pilde: Mai înainte de veci m-a întemeiat, şi mai înainte de toţi munţii mă naşte.

Împotriva celor ce bârfesc pentru naşterea cea fără de patimă a Unuia născut Fiul lui Dumnezeu: ***Lumină din Lumină***

De la Evanghelie: Ca să mărturisească despre Lumină; şi: Cuvântul era Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul ce vine în lume.

De la David:Întru Lumina Ta vom vedea Lumină.

De la Apostolul Pavel: Care fiind strălucirea slavei.

Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat

De la Ioan, cuvântătorul de Dumnezeu: Acesta este Dumnezeu cel adevărat şi viaţa cea veşnică; şi: Noi suntem în Dumnezeul cel adevărat, întru Fiul Său Iisus Hristos.

De la Evanghelie: Eu sunt adevărul.

Apostolul Pavel: După arătarea slavei marelui Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Născut

De la Pilde: Mai înainte de toţi munţii mă naşte.

De la Evanghelie: Eu spre aceasta M-am născut, şi spre aceasta am venit.

De la Ioan: Cel ce iubeşte pe Cel ce a născut, iubeşte şi pe Cel născut dintr-Însul.

Împotriva lui Arie şi Eunomie: ***Iar nu făcut***

Că s-a născut, nu s-a făcut împreună cu zidirile, că El este tuturor făcător.

De la Apostolul Pavel: Prin Care şi veacii s-au făcut.

Din Înţelepciunea lui Solomon: Cela ce a făcut toate cu cuvântul.

Împotriva lui Arie şi a lui Eudoxie şi a celor asemenea cu dânşii: ***Cel ce este de o fiinţă cu Tatăl***

De la Evanghelie: Eu şi Părintele una suntem; şi: Au nu ştiţi că Eu sunt în Tatăl şi Tatăl întru Mine? Şi: Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl.

De la Pavel: Care fiind strălucirea slavei şi chipul fiinţei lui Dumnezeu; şi: Care în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire s-au socotit a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci pe Sine s-a micşorat luând chip de rob.

Prin Care toate s-au făcut

De la Pavel: Prin Care şi veacii s-au făcut; şi: Toate printr-Însul şi întru Dânsul s-au zidit; şi: El este mai înainte decât toate, şi toate prin Dânsul se ţin.

De la Evanghelie: Toate prin El s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut.

Din Pilde: Mai înainte de veci m-a întemeiat. Aceasta mărturiseşte întărirea cea neclătită şi veşnică a Înţelepciunii Sale celei vii, care este întru Tatăl; precum şi: Domnul M-a zidit începătura căilor Lui spre lucrările Lui. Însemnează şi înomenirea prin care lucrurile cele mari ale mântuirii noastre le-a lucrat mai pe urmă. Precum şi: "Dumnezeu cu înţelepciunea a întemeiat pământul", arată lucrurile cele din început. Şi: Toate cu înţelepciune le-a făcut. Şi: "Cela ce a făcut toate cu Cuvântul Său. Iar: Domnul M-a zidit, zice, şi: Căci prin Mine, Înţelepciunea Sa, bine a voit a face şi a zidi lucrurile lui.

De la David: Prin Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit. Iar: Domnul m-a zidit, precum a zis, acest cuvânt mai dovedit arată întruparea Lui.

Împotriva maniheilor şi altor păgâni ce nu primesc întruparea lui Dumnezeu Cuvântul: ***Care pentru noi oamenii***

De la Pavel: Că toate sunt pentru noi. Şi: De este Dumnezeu cu noi, cine e împotriva noastră? Care şi pe al Său Fiu nu l-a cruţat, ci pentru noi pentru toţi l-a dat. Şi: De vreme ce pruncii s-au făcut părtaşi trupului şi sângelui, şi El asemenea s-a făcut părtaş.

Şi pentru a noastră mântuire

De la Isaia: Nici înger, nici sol, ci însuşi Domnul ne-a mântuit pe noi.

De la Apostolul Petru: Pentru mântuire a cercetat.

De la Evanghelie: N-am venit să judec lumea, ci să mântuiesc lumea. Şi: Ca să se mântuiască lumea printr-Însul. Şi: mântuirea din iudei este. Şi: Acesta este Mântuitorul lumii, Hristos.

Ca o proorocie împotriva lui Nestorie şi a altor păgâni ce spun că întruparea Cuvântului s-a făcut după nălucire: ***S-a pogorât din ceruri***

De la Apostol: Cela ce s-a pogorât. Acela este Care s-a şi suit.

De la Evanghelie: Că M-am pogorât din Cer.

De la Pavel: Căci Dumnezeu trimiţând pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului.

Împotriva ereticilor ce spun că Cuvântul cu altfel de trup s-a întrupat, iar nu cu trup omenesc, asemenea nouă: *Şi s-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara*

De la Isaia: Iaă, Fecioara în pântece va lua şi va naşte Fiu.

De la Evanghelie: Şi cum va fi mie aceasta, de vreme ce nu ştiu de bărbat? Şi: Nu teteme Marie; iată, vei zămisli în pântece şi vei naşte Fiu, Duhul Sfânt va veni peste Tine şi Puterea Celui de sus te va umbri.

Şi către Iosif: Că ce s-a născut dintr-Însa din Duhul Sfânt este. Şi: Nu o a cunoscut pe Dânsa până ce a născut pe Fiul Ei Cel întâi născut.

De la Pavel: Şi a trimis Dumnezeu pe Fiul Său cel născut din fecioară.

De la Evanghidie: Şi Cuvântul trup S-a făcut şi S-a sălăşluit întru noi.

Împotriva lui Apolinarie, care zicea că trupul pe care l-a luat Hristos era lipsit de judecată şi de suflet. Şi asupra lui Eutihie, Dioscor şi Sever, şi celorlalţi ai lor fără de minte, care spuneau că şi după întrupare Cuvântul lui Dumnezeu a fost numai cu o fire. Şi asupra lui Pyr, şi a celorlalţi monoteliţi: *Şi s-a făcut om*

De la Pavel: Care în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire sau socotit a fi întocmai cu Dumnezeu. Ci s-a micşorat pe Sine, chip de rob luând, întru asemănare omenească făcându-se. Şi: Unul este Dumnezeu şi Tatăl tuturor, unul este şi Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni: Omul Hristos Iisus.

Împotriva celor ce spun că nu a pătimit Domnul cu trupul, ci după nălucire: *Şi s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pilat din Pont, şi a pătimit şi s-a îngropat*

De la Pavel: Poruncescu-ţi înaintea lui Dumnezeu, Cel ce le învia pe toate, şi a lui Iisus Hristos, Celui ce a mărturisit în zilele lui Pilat din Pont buna mărturisire.

De la Evanghelie: Pe Iisus Nazarineanul cel răstignit căutaţi?

De la Pavel: Şi că S-a răstignit, şi S-a îngropat, şi S-a sculat a treia zi, după Scripturi.

Împotriva iudeilor şi a elinilor şi a tuturor păgânilor: *Şi a înviat a treia zi, după Scripturi*

De la Evanghelie: Înviind Iisus dimineaţa, în ziua dintâi a sâmbetelor. Şi: A treia zi este astăzi de când a fost aceasta. Şi: Înviind Iisus din morţi a stătut în mijlocul ucenicilor, şi a zis lor: Pace vouă. Şi: Aduceţi-vă aminte cum a zis vouă, în Galileea, zicând: că se cade Fiul lui Dumnezeu a se da în mâinile oamenilor păcătoşi, şi a Se răstigni, şi a treia zi a învia.

Şi S-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui

De la Evanghelie: Deci Domnul Iisus, după ce a grăit lor, S-a înălţat la cer şi a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu. Şi: pe când îi binecuvânta, S-a depărtat de ei şi S-a înălţat la cer.

De la Faptele Apostolilor: Şi privind ei, S-a înălţat şi un nor L-a luat pe El de la ochii lor.

Şi iarăşi va să vie cu slavă, să judece viii şi morţii

De la Faptele Apostolilor: Bărbaţi Galileeni, ce staţi privind la cer? Acest Iisus care S-a înălţat de la voi la cer, aşa va veni iarăşi, în ce chip l-aţi văzut pe El suindu-se la cer.

De la Evanghelie: Şi atunci veţi vedea pe Fiul Omului venind cu slavă pe nori. Şi: Atunci vor vedea pe Fiul Omului pe scaunul slavei Sale şi se vor aduna înaintea Lui toate neamurile.

De la Faptele Apostolilor: Noi care am mâncat şi am băut împreună cu Dânsul, după ce a înviat din morţi. Şi ne-a poruncit nouă să propovăduim norodului şi să mărturisim că El este cel rânduit de la Dumnezeu judecător al celor vii şi morţi.

De la Daniel: Am văzut până ce s-au pus scaunele, şi Cel vechi de zile a şezut. Şi iată că unul ca Fiul Omului pe nori venind şi până la Cel vechi de zile a ajuns şi Lui I s-a dat cinstea şi puterea.

A Cărui împărăţie nu va avea sfârşit

De la Daniel: Şi Împărăţia lui Împărăţie veşnică; şi: Împărăţia Lui nu va trece la alt popor; Şi: Împărăţia Lui ţine din neam în neam.

De la Evanghelie: Şi Împărăţeşte peste casa lui Iacov în veci, şi Împărăţia Lui nu va avea sfârşit.

Asupra lui Macedonie Pnevtomahul, adică luptător împotriva Duhului: *Şi întru Duhul Sfânt*

De la Evanghelie: Botezându-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh; şi: iar când va veni Mângâitorul, Duhul cel Sfânt, pe care-L va trimite Tatăl întru numele Meu.

De la David: Duhul Tău cel Sfânt nu-L lua de la mine.

Domnul

De la Pavel: Iar Domnul este Duh şi unde este Duhul Domnului, acolo este libertate.

De la Petru: Pentru ce ai minţit Duhului Sfânt? N-ai minţit oamenilor, ci lui Dumnezeu.

De viaţă ficătorul

De la Evanghelie: Duhul este care face viu, iar trupul nimic nu foloseşte.

De la David: Trimite-vei Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pământului.

De la Moisi: Şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă.

De la Iezechiel: Fiul Omului, prooroceşte Duhului(...), şi a venit pe ele Duhul şi au înviat.

Ca o proorocie pentru născocirile latinilor: *Care din Tatăl purcede*

De la Evanghelie: Când va veni Mângâietorul, pe care Eu voi trimite vouă de la Tatăl Duhul Adevărului, care din Tatăl purcede. Şi: Îndată ieşind din apă, a văzut cerurile deschise, şi Duhul ca un porumbel pogorându-Se pe El.

De la Pavel: Iar noi n-am luat duhul lumii, ci Duhul cel de la Dumnezeu.

De la David: Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit, şi cu Duhul gurii Lui, toată puterea lor.

Cum că una este slava şi închinăciunea Treimii, şi Unul este pricinuitor, Tatăl. Precum al Unuia născut Fiului, aşa unul şi al Duhului. Că a zice întâi: care din Tatăl purcede, şi apoi: cel ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat, aceasta arătat ne învaţă: *Cela ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit*

De la Evanghelie: Botezându-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului si al Duhului Sfânt. Şi: Nimeni nu ştie ale omului fără numai duhul care locuieşte într-însul. Şi ale lui Dumnezeu nimeni nu le ştie, fără numai Duhul care locuieşte într-Însul.

Şi la Isaia şi la Iezechiel, îngerii zic: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot: Plin e cerul şi pământul de slava Lui. Adică a Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt, a Unuia în Treime Dumnezeu.

Împotriva celor ce nu primesc Legea şi proorocii: ***Carele a grăit prin prooroci***

De la Zaharia: Precum a grăit prin gurile sfinţilor celor din veci prooroci ai Lui, mântuire de vrăjmaşii noştri.

De la Născătoarea de Dumnezeu: Precum a grăit către Părinţii noştri, şi celelalte.

De la Faptele Apostolilor: Accasta toţi proorocii o mărturisesc că va lua iertare păcatelor prin numele Lui tot cel ce va crede într-Însul. Şi pe care se cade a-L primi cerurile până la anii aşezării tuturor, de care a grăit Dumnezeu prin gura tuturor sfinţilor celor de veci prooroci ai Lui.

De la Evanghelie: Zis-a David în Duhul Sfânt: Zis-a Domnul Domnului Meu şezi de-a dreapta Mea.

De la Faptele Apostolilor: Şi rugându-se ei, s-a clătinat locul unde erau adunaţi şi s-au umplut toţi de Duhul Sfânt şi grăiau cuvântul lui Dumnezeu cu îndrăzneală.

De la Ieşire: Şi s-a umplut de Duhul Sfânt şi proorocea în tabără.

Împotriva celor ce zic că ale Legii vechi cu ale Evanghelici sunt împotrivă, şi asupra celor ce nu primesc vedeniile proorocilor: ***Întru una, sfântă, sobornicească şi apostolească Biserică***

De la Pavel: Cel ce a făcut din cele două una; şi: un Domn, o credinţă, un botez; şi: fraţi sfinţi. Şi: zidindu-vă pe temelia apostolilor şi a proorocilor, fiind în capul unghiului însuşi Iisus Hristos; şi: Voi sunteţi trupul lui Hristos şi mădulare în parte; şi: Pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică, întâi pe apostoli, al doilea pe prooroci, al treilea pe dascăli. Şi: ca să se zidească Biserica. Şi: Voi sunteţi Biserica lui Dumnezeu celui viu. Şi: întru stropirea Bisericii. Şi: fiind în capul unghiului însuşi Iisus Hristos, Întru carele şi voi v-aţi zidit. Şi: El este Capul trupului Bisericii. Şi: precum sobornicesti sunt cele şapte epistole, căci s-a scris la toţi credincioşii, aşa s-a scris şi sobornicească Biserică, a tuturor drept-slăvitorilor.

Asupra bogomilor şi tuturor păgânilor celor ce nu primesc Botezul, sau îl socotesc întru nimic: ***Mărturisesc un Botez, întru iertarea păcatelor***

De la Petru: Mărturiseşte buna mărturisire; şi: Cu inima se crede întru dreptate, iar cu gura se mărturiseşte întru mântuire, un Domn, o credinţă, un Botez. Şi: Botezându-i pe ei întru iertarea păcatelor.

De la Evanghelie: Botezând pe ei în numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Duhului Sfânt.

Asupra elinilor, şi asupra lui Origen, care nu primesc învierea morţilor şi nici a Domnului nostru Iisus Hristos: ***Aştept învierea morţilor***

De la Faptele Apostolilor: Pentru nădejdea în învierea morţilor sunt eu astăzi judecat.

De la Isaia: Învia-vor morţii şi se vor scula cei din mormânturi.

De la Pavel: Că încă şi făptura aşteaptă cu nădejde descoperirea fiilor lui Dumnezeu.

De la Evanghelie: Când morţii vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu şi care vor auzi vor învia.

Asupra lui Origen, care şi acesta spunea că este schimbare în veacul viitor şi sfârşit muncilor

Şi viaţa veacului ce va să fie. Amin

De la Evanghelie: Cel ce urăşte sufletul său în lumea aceasta, în veşnica viaţă îl păzeşte pe el.

De la Faptele Apostolilor: Iar vorbind El pentru dreptate şi pentru înfrânare, şi pentru osândă ce va să fie.

De la Isaia: Tată veacului ce va să fie.

De la Evanghelie: Eu sunt viu şi cel ce mă va mânca pe Mine, va fi viu, pentru Mine. Şi: Eu sunt Învierea şi viaţa. Şi: Vor merge aceştia în munca veşnică, iar dreptii în viaţa veşnică. Amin.

12 CAPETE

ce cuprind legea noastră creştinească,
pe care le-au numit unii începuturile credinţei.
Acestea s-au adunat mai cu înţelegere de
Prea Fericitul Arhiepiscop al Tesalonicului, SIMEON.
Ele cuprind dumnezeiescul Simbol şi alte bunătăţi

Singura noastră credinţă creştinească şi adevărată fiind mai presus de minte şi de cuvânt, ca una ce este cu adevărat o credinţă şi mărturisire prea adevărată a lui Dumnezeu în Treime, Celui mai presus de cunoştinţă, se cuprinde pe scurt în aceste capete (măcar că este necuprinsă). Fiecare creştin care crede drept şi voieşte a se mântui este dator a mărturisi aceste capete, care se numesc încheieturi ale credinţei, ca şi cum s-ar zice începături sau temelii. Ele sunt în număr de douăsprezece, întru închipuirea apostolilor lui Hristos, Cel ce este Soarele cel neînserat, şi trimite pe cel ce crede drept în locaşul cel veşnic şi nesăvârşit al slavei Lui.

Trei capete sunt pentru Sfânta Treime, întru cinstea singurei Treimi, care, fiind veşnică, este pricinuitoarea tuturor. Şase sunt pentru întruparea Cuvântului, şi acesta este minunat, de vreme ce Cuvântul acesta este Unul din Treime, s-a îndoit pentru noi, şi îndoită este întreirea capetelor. Iar trei capete sunt pentru sfârşit, întru cinstea Treimii celei fără început, Care pe toate făcându-le din nefiinţă, le cuprinde bine şi le îndreptează bine.

Cel dintâi din capete învaţă că Unul este Dumnezeu cu firea, iar nu mai mulţi; Unul cu puterea şi cu stăpânirea, cu atotţinerea şi cu domnia.

Al doilea învaţă că Dumnezeu este în trei feţe, iar nu într-una deşi este Unul şi nedespărţit cu Dumnezeirea, şi afară de cele trei feţe sau Ipostasuri sau osebiri nu avem a mai zice nimic mai mult. Dintr-acelea trei feţe, una este nenăscută, căci este fără pricină şi nu din cineva, şi singur pricinuitor celor dintr-Însul, fără de ani şi fără de patimă; iar alta născută din Singurul nenăscut, alta purcească din Singura nenăscută şi fără pricină, care se numeşte Părintele; cea născută se numeşte Fiu şi cea purcească Duh Sfânt. Acestea sunt nedespărţite, veşnice şi fără ani. Nu sunt trei Dumnezei, sau trei Domni, ci un Dumnezeu, un Domn, Treimea. Astfel cântă şi îngerii: Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot, de vreme ce şi una este firea

nedespărțită a câtor trei, o Ființă, o putere, o slavă, o voie, o mișcare sunt acestea câte trele fețele. Un Dumnezeu în trei fețe, o începătură a tuturor, și una lucrarea acestora, precum și strălucirea soarelui, a razei, și a luminii una este. Și una este strălucirea și căldura, a focului, a strălucirii focului și a luminii focului, și una este mișcarea gândului, a cuvântului și a duhului.

Al treilea cap învață că însăși Treimea este făcătoarea tuturor, din neființă făcând pe acestea, cugetătoare, simțitoare, văzute și nevăzute făcându-le, când însăși a vrut la vremea rânduită, nefiind mai înainte ceva nicicum, nici chip, nici materie, ci aducându-le toate din neființă. Însăși Treimea, Dumnezeu Părintele, zic, împreună cu Cuvântul și cu Duhul este purtător de grijă și făcător tuturor celor ce sunt, precum zic proorocii și învață Evanghelia.

Al patrulea arată că Dumnezeu cel în Treime îngrijindu-se pentru noi cu voința Părintelui și cu lucrarea Duhului, rămânând cu Cuvântul neschimbat după Dumnezeire, fără patimă și fără stricăciune S-a făcut trup pentru noi, luând pe deplin firea noastră din Sfânta Fecioară. Trup însuflețit, unit cu sufletul cel înțelegător și voitor, sfințind pe tot omul; și Cel ce era într-o fire s-a făcut în două firi, și Unul este din amândouă firile deplin.

Al cincilea, că din Fecioară s-a făcut fără sămânță, fără de ispită de bărbat, precum și mai înainte de naștere, și în naștere, și după naștere s-a păzit pe dânsa Fecioară.

A șasea, că, cu trupul a pătimit pentru noi și s-a răstignit de voie și a murit, însă nu cu Dumnezeirea, căci aceasta este pururea nepătimitoare; și s-a pogorât în iad cu Sufletul, izbăvitor sufletelor, iar Trupul s-a îngropat fără ca Dumnezeirea să se fi despărțit de Sfântul Său Suflet sau de Trup.

A șaptea, că a înviat a treia zi cu singura Sa putere și s-a arătat ucenicilor de mai multe ori.

A opta, că după 40 de zile de la învierea Lui s-a suit la cer în fața ucenicilor și a șezut de-a dreapta Tatălui, într-o slavă și într-o Dumnezeire, arătându-și Trupul Său nedespărțit.

A noua, că va veni din cer iarăși pe pământ, cu slava Tatălui, și Împărăția Sa o va da robilor Săi, iar păgânilor și păcătoșilor, după dreptate, osânda și munca.

A zecea, că va învia toată firea noastră, împreunându-se sufletele cu trupurile cele dintâi cu care au viețuit împreună, iar nu cu altele străine, întru răsplătirea celor ce au lucrat în viața aceasta; și trupurile vor fi nestricăcioase.

A unsprezecea, că Hristos va judeca vii și morții, după legile Lui dumnezeiești și va osândi pe cei necredincioși și nedrepți, iar pe cei dreptslăvitori și drepți îi va proslăvi.

A douăsprezecea, că după acestea va fi viața veșnică, fiindcă firea se va face nestricăcioasă cu izbăvirea fiilor lui Dumnezeu din stricăciune, precum

zice Apostolul, şi nu va mai fi schimbare. Drept aceea cei necredincioşi şi nedrepţi vor avea muncă veşnică, precum zice Domnul, iar cei drepţi şi dreptslăvitori vor avea de la Hristos viaţă, desfătare în Împărăţie veşnică şi nesfârşită. Această viaţă să o şi dobândim cu mila Unuia Iisus Hristos, Dumnezeul nostru, Fiul lui Dumnezeu Celui viu, noi, care am crezut cu dreaptă slăvire în numele Lui şi ne-am cinstit cu acest nume, şi am ţinut această credinţă până în sfârşit nestricată şi neclătită, cu rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, ale îngerilor şi ale tuturor sfinţilor Lui.

Deci acestea 12 capete ale credinţei pe care le ziserăm mai sus, pe care unii le numesc şi încheieturi, adică începături şi temelii ale credinţei, precum am zis, fiind cuprinzătoare de toate, cuprind Sfântul şi Dumnezeiescul Simbol, care s-a alcătuit mai întâi în Niceea de cei 318 şi s-a săvârşit cu puţin mai pe urmă în Constantinopole, de cei 150 Sfinţi Părinţi; pe acest Simbol l-au pecetluit şi l-au propovăduit şi celelalte Sfinte şi a toată lumea soboare. Ci şi Sfinţii Părinţi care au strălucit în mijlocul acestor Sfinte soboare l-au mărturisit prea curat, şi noi îl mărturisim împreună cu dânşii, cu Darul lui Hristos.

Capul întâi cuprinde cum că Unul Dumnezeu, Unul Domn este Părintele împreună Fiul şi cu Duhul, de vreme ce numeşte pe Părintele şi Dumnezeu, pe Fiul Dumnezeu din Dumnezeu şi pe Duhul Domn; şi Treimea o numeşte de o fiinţă, pe Părintele împreună slăvit cu Fiul şi cu Duhul, atotţiitor şi Un făcător aceste trei Feţe, precum zic şi proorocii, pe Dumnezeu şi Părinte împreună cu Cuvântul şi cu Duhul, şi îngerii cântă pe un Domn în trei sfinţiri.

Apoi al doilea cap vesteşte mai curat că Unul Dumnezeu fiind această Treime cu Feţele, Părintele, Fiul şi Duhul Sfânt, este unime cu dumnezeirea, şi Părintele este nenăscut şi fără pricină, şi însuşi este pricinuitorul celor dintr-Însul. Iar Fiul născut din Părintele mai înainte de veci de o fiinţă, Lumină din Lumină, Dumnezeu din Dumnezeu, şi Duhul Sfânt Domn de viaţă făcător purcezând din Părintele; şi că firea acestora şi slava mai înainte de veci şi puterea şi închinăciunea a câtetrele feţele este una, căci zice pentru Duhul; Care cu Părintele şi cu Fiul este împreună închinat şi slăvit.

Al treilea cap învaţă că Treimea este făcătoare, înfiinţând şi făcând toate văzutele şi nevăzutele, din nefiinţă. Drept aceea zice Părintelui "Făcătorul cerului, pământului şi tuturor". Iar despre Fiul: prin Carele împreună toate s-au făcut; şi pe Duhul Sfânt îi numeşte "de viaţă făcător", de vreme ce le săvârşeşte, le învie şi le ţine pe toate câte sunt.

Apoi vestind ale întrupării Cuvântului, însemnează **al patrulea** cap că din Duhul Sfânt şi din Născătoarea de Dumnezeu Maria S-a întrupat Cuvântul.

Al cincilea cap grăieşte despre Fecioara, adeverind că şi mai înainte de naştere şi în naştere şi după naştere o a păzit Fecioară, şi S-a întrupat şi S-a făcut om. Cuvântul acesta fiind într-o fire s-a făcut pentru noi în două firi, luând trup însufleţit cu suflet înţelegător şi voitor, unul, din două firi desăvârşit.

Al şaselea cap Îl propovăduieşte că S-a răstignit pentru noi cu trupul şi a pătimit, adică a murit şi S-a îngropat.

Al şaptelea cap, că a înviat a treia zi.

Al optulea că S-a suit în ceruri şi a şezut de-a dreapta Părintelui.

Al nouălea cap mărturiseşte că la sfârşit iarăşi Acesta va veni cu slavă din cer pe pământ.

Al zecelea cap, că va judeca viii şi morţii.

Apoi **al unsprezecelea** zice: Aştept învierea morţilor, adeverind învierea trupurilor noastre, iar nu ale altora, unindu-se cu sufletele noastre.

Al doisprezecelea cap arată că munca şi împărăţia sunt veşnice, zicând: "Şi viaţa veacului ce va să fie. Amin".

Deci Dumnezeiescul Simbol cuprinde aceste capete ale filozofiei lui Hristos după cunoştinţă; aici se filosofeşte şi pentru filosofia lui Hristos cea după fapte, a căreia filozofie mai aleasă parte este cea care învaţă buna orânduială a firilor, învăţându-ne şi ducându-ne spre mântuire. Drept aceea S-a pogorât Domnul şi S-a întrupat, ca să urmăm vieţii Lui şi să ne mântuim. Aici se vesteşte că a pătimit pentru noi şi a murit, ca şi noi să urmăm Lui şi să înviem şi să trăim întru nădejdea noastră cea adevărata către Dânsul. Asemenea că va să vie să judece toate câte sunt, întru aşteptarea însuşi Stăpânului zice, ca să fim gata aici luând aminte. Şi iarăşi zice că este viaţă veşnică, ca să avem nădejdea desfătării şi frică de munci, prin care cele trei părţi ale sufletelor noastre le curăţeşte; şi partea cea cuvântătoare curăţeşte prin dreptslăvitoarea mărturisire a Treimii şi prin întruparea Cuvântului şi prin rânduiala Botezului; cea măritoare, prin aducerea aminte de întruparea şi mântuitoarea Lui patimă, învăţând printr-aceasta smerenia cu blândeţe şi răbdare; iar cea poftitoare, prin propovăduirea învierii Lui, a înălţării, a venirii cu slavă şi a veşnicei vieţi, ca, având poftă către acestea, să alergăm pe calea dreptăţii, ca să le dobândim.

Şi de vreme ce bunătăţile cele cuprinzătoare sunt şapte: smerenia, nemărirea deşartă, neagonisirea, postul, curăţia, răbdarea şi îndelunga răbdare; şi răutăţile sunt şapte, împotriva acestora: trufia, mărirea deşartă, iubirea de arginţi, lăcomia, curvia, lenea şi mânia. Deci Sfântul Simbol goneşte aceste răutăţi şi ne îndeamnă spre bunătăţi, ne îndeamnă către smerenie, mărturisind noi că S-a pogorât Dumnezeu Cuvântul din cer şi S-a întrupat. Iar prin zicerea că S-a făcut om, ne duce către nemărirea deşartă, către neiubirea de arginţi, către post şi către curăţie de la aceasta. Căci Cel

ce S-a făcut om nu avea unde să-şi plece capul, a postit, a fost întru feciorie şi curăţie. S-a născut din Fecioara şi feciorie a învăţat. Iar către răbdare, căci a fost blând şi smerit cu inima, a răbdat sudalme. În sfârşit, ne învaţă îndelungă răbdare, căci a fost vândut şi S-a răstignit, a murit pentru cei ce L-au răstignit şi când pătimea se ruga pentru dânşii. Drept aceea, prin aceste bunătăţi mai sus zise, a sfărâmat Domnul toată răutatea. Cu smerenia pe trufie, din care este necredinţa şi hulirea de Dumnezeu. Cu simplitatea, pe mărirea deşartă din care se naşte nebunia, pizma şi uciderea. Cu neagoniseala, pe iubirea de arginţi, din care este furtişagul, vicleşugul, minciuna, necredinţa şi vinderea de Dumnezeu şi de fraţi. Cu postul, lăcomia din care ies beţia, curvia, netocmirea şi toată patima vicleană.

Cu fecioria, pe curvia din care este toată spurcăciunea şi depărtarea de Dumnezeu Sfântul. Cu răbdarea, pe trândăvie şi slăbirea inimii, din care este deznădăjduirea, nemulţumirea, întunecarea minţii şi deznădăjduirea sufletului. În sfârşit, cu îndelunga răbdare: mânia şi îndrăcita nebunie care vatămă pe fraţi, din care este toată mânia, vrajba, urâciunea, şi uciderea spurcată şi stricăciunea celor trei bunătăţi înalte şi de frunte, credinţă, zic, nădejde şi dragoste, care sunt trei în cinstea Treimii cu totul şi tot unesc pe cel ce le are cu Însuşi Dumnezeu cel din Treime şi îl fac dumnezeu după har. Drept aceea şi noi, fraţilor, să curăţim cu credinţă dreaptă partea cea cuvântătoare cu bunătăţile, şi mai vârtos cu cele cuprinzătoare: cu bărbăţia, curăţia, dreptatea şi cu înţelepciunea, întru care sunt şi celelalte mari bunătăţi; împreună cu partea cea cuvântătoare a sufletului curăţind partea cea mânioasă şi cea poftitoare, să rămânem fără patimă şi toţi să vieţuim precum învaţă Hristos, purtând întru noi credinţa adevărată şi viaţa lui Hristos. Să iubim pe Hristos, să cunoaştem pe Hristos, să ne facem biserici lui Hristos, bună mireasmă şi sfinţiţii lui Hristos, pentru ca şi viaţa lui Hristos cea fără de moarte, slava şi Împărăţia Lui să le dobândim în veci. Căci Însuşi lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu, se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, împreună cu Părintele Lui cel fără început şi Făcătorul de viaţă Duh, acum şi pururea şi în veacii veacilor. Amin.

PARTEA A IX – A
Răspunsurile Prea Fericitului SIMEON la întrebările făcute de un Arhiereu PROIMON

Se cădea nişte întrebări ca acestea, înalte şi mai presus de noi, Sfinţite Părinte şi întru Hristos prea iubite frate, a le face către unul din cei curaţi şi din cei ce au mintea străbătătoare şi cunoscători de cele mai presus de pământ, că noi, târându-ne la vremi pe pământ şi ca cei ce am luat trupul din lut şi cugetând cele pământeşti şi cu totul trupeşti fiind şi neavând vreun cuvânt al lui Dumnezeu, Celui ce este întru noi după chip şi după asemănare, nici nu putem cugeta ceva pentru unele ca acestea sau a cunoaşte pentru cele mai înalte. Iar de ne va şi veni vreo cunoştinţă de vreo mântuire care se întâmplă cu iubirea de oameni a celui Bun, Care ne petrece pururea către cele de mântuire şi dumnezeieşti, atuncea ştiind din parte că este firea noastră foarte plecată şi pogorâtă, pentru cele ce sunt mai presus de noi atâtea ne nevoim a le cunoaşte, câte am luat de la Părinţi şi întru acestea ne mulţumim, ne sârguim, că de aceia nu a rămas ceva neîncercat. Iar de vom părăsi cele mai multe, temându-ne de alunecare, şi de ne vom griji pentru păcatele noastre, socotim că nu aducem primejdie şi încât mai vârtos ne rugăm ca să ni se dăruiască aceasta de sus, ceea ce şi pentru ceilalţi o socotim de folos. Drept aceea, mai mult pentru aceasta rostim cuvintele în biserici.

Iar dumnezeieşte a cuvânta şi a da răspunsuri la cei ce întreabă pentru cele ce sunt mai presus de noi, aceasta o socotim că este a uni foarte înalte grijiri care pentru curăţie leapădă grija lumească, iar a avea grijă cineva în ce chip s-ar curăţi de patimi şi cum ar câştiga oarecare parte de nepătimire, şi prin aceasta să afle milostiv pe Dumnezeu, aceasta şi se pare că este din cele foarte trebuincioase şi de folos. Este bine pentru oricine care se întreabă frăţeşte a răspunde după putere, pe de o parte, pentru dragoste şi supunere, iar pe de alta şi pentru folosul ce poate a se pricinui, că zice "frate de frate ajutorându-se este ca o cetate tare", iar şi a întreba cu

adevărul, este semn al smereniei, iar a răspunde fără de trufie arată iarăşi roada dragostei şi a smereniei. Deci iată, după cererea ta ne supunem la bună socoteala ta şi-ţi ascultăm porunca. Şi pentru supunere uităm neputinţa noastră, grijile şi scârbele care sunt asupra noastră, nebăgându-le în seamă. Aceasta şi la mulţi din Părinţi o am văzut, de la dânşii ne-am învăţat, şi mai ales de la grăitorii de Dumnezeu dumnezeiescul Amfilohie şi Marele cu adevărat Vasilie, din care unul întreba iar celălalt îi răspundea, măcar că amândoi aceştia erau lăcaş al Duhului Sfânt, dar lua întărire unul de la altul, fiecare din ei urmând lui Pavel, ca unii ce erau ca Pavel, care descoperea ale Evangheliei celorlalţi apostoli. Amfilohie, cel ce ştia, căuta mai bine să le înţelcagă, iar înţeleptul lui Dumnezeu Vasilie, răspunzând, arăta că se foloseşte de la cel ce îl întreba, şi câte răspundea nu era de la el, ci le zicea precum le luase de la cei mai dinainte de dânsul. Dar şi cele ce răspundea de la el şi acelea tot ale acelora le socotea.

Deci cu rugăciunile acelora şi noi nădăjduind în Hristos, ţie, celuia ce ştii mai presus de noi, vom spune frăţeşte, după putere, pentru dragoste şi supunere; şi să dea Domnul, Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl, Înţelepciunea cea vie, Care ştie socotelile tuturor, şi toate după socoteală le-a făcut şi le face, Care ne-a făcut cuvântători, ca să putem răspunde la întrebările acestea, cele ce sunt de folos. La cea dintâia întrebare facem acest răspuns:

ÎNTREBAREA 1

În ce chip de multe ori se arată îngerii în chip de om şi cum se preface diavolul în chip de înger de lumină? Şi cum vorbeşte, fiind fără de materie? Pot îngerii ca să se arate şi cu alte feluri de chipuri?

Chipul unor vederi îngereşti ca acestea, Părinte şi frate, numai Dumnezeu îl ştie curat, Care şi pe toate din nefiinţă le-a făcut şi firea fiecăruia din câte sunt şi pricinile singur le ştie, iar noi de la sfinţi vederi de îngeri am înţeles că se fac, iar în ce chip se fac n-am înţeles. Şi nu numai în chipde om se arată, ci şi într-alte chipuri. Heruvimii cu patru feţe, cu ochi mulţi, cu patru aripi şi patru capete având, din care un cap asemenea vulturului, altul boului, altul leului, iar altul omului şi pentru fiecare dintre acestea bune înţelegeri de multe feluri au zis sfinţii. Serafimii cu câte şase aripi, au zis prooroci, înfierbântând, arzând şi numindu-se aşa "plini de foc", precum şi heruvimii "revărsare de cunoştinţă", am înţeles că aveau şi picioare şi mâini. Îngerul pe care l-a văzut Isus al lui Navi era bărbat cu sabia scoasă; pe cel care l-a văzut Daniel, era bărbat îmbrăcat cu haină lungă, cu ochii ca văpaia de foc şi glasul lui, ca glas de popor mult; alţii s-au arătat în chip de om: unul

luptându-se, precum cel de la Iacob; altul arătându-se seara, altul vorbi lui Avraam ca să nu plângă pe Isaac; altul la rug, arătându-se vedenia l Moise; altul arătându-se lui Zaharia; alţii arătându-se altora din prooroc altul binevestind Fecioarei; alţii vestind muierilor Învierea; altul dezlegân pe Petru din legături şi din temniţă; unii arătându-se ca tronuri, alţii c roatele, iar alţii îmbrăcaţi în veşminte albe şi, mai pe scurt, în mult chipuri.

Dar oare aceasta le este firea lor? Nu, căci sunt neasemănaţi ş neînchipuiţi, precum am înţeles de la Părinţi, de vreme ce sunt fără trup ş tot ce e fără materie e şi fără chip. Dionisie vorbeşte pentru aceasta asemenea şi Gură de Aur, la cele pentru serafimi şi într-alt loc, precum ş ceilalţi din Părinţi. Dar oare toate acestea sunt minciuni? Nu, ci chipuri al celor dumnezeieşti, arătând lucrul şi puterea fiecăreia din îngeri, care ca nişte nemateriali şi fără de trup sunt neînchipuiţi. Însă după trimitere ş după lucru închipuiesc lucrarea şi puterea lor, fiind văzuţi de oameni pe cât este cu putinţă omului. Deci îngerii nu sunt cu firea lei sau viţei sau vulturi, ci firea lor arată una din aceste închipuiri, ca fiind mai înaltă, gânditoare şi uşoară. Şi că se uită la soarele cel pământesc neclătinându-se, ceea ce arată vulturul. Închipuirea omului arată împreună lucrare la a doua zidire a noastră, însemnează şi întruparea cuvântului, şi silinţa lor, sârguinţa ce au pentru ca să se mântuiască omul. Închipuirea viţelului arată că sunt robi lui Dumnezeu, însemnând şi osteneala ce se dă pentru slujbe; asemenea şi curăţia ce poartă jertfele nemateriale. Prin chipul leului arată semnul de Împărăţie, şi că sunt plini de râvnă şi de pornire asupra celor ce se ridică împotriva Ziditorului. Asemenea şi toiagele şi brâele însemnează stăpânirea şi puterea acestora, iar luminarea şi albeaţa ce o au însemnează curăţia şi sfinţenia lor, şi închipuirea lui Dumnezeu ce o au ei, şi printr-înşii noi. Închipuirea de foc însemnează că ard răutatea şi luminează pe cei din întuneric. A avea aripi închipuieşte cea de gând şi zburarea minţii lor la înălţime, şi, mai pe scurt, fiecare dintre chipurile luate de îngerii cei fără chip şi fără trup, arată lucrarea lor cea pentru noi. Acestea în adevăr sunt văzute, măcar că sunt mai presus de fire, spre învăţătura noastră. Drept aceea şi închipuim şi cinstim acestea şi le socotim dumnezeieşti.

Alc vicleanului, toate sunt mincinoase, cu nălucire, şi făcute spre înşelăciunea şi pieirea acelora ce le văd, că se închipuieşte cel ce este întuneric, în înger luminat şi în multe feluri de chipuri. Asemenea se închipuieşte şi în chipul fiarelor, al leilor, al şerpilor, scorpiilor, câinilor şi altora, după cum i se cade, precum se închipuia şi se năluceа şi Sfântului Antonie şi celorlalţi mulţi dintre Părinţi, care toate trebuie a le socoti deşertăciune. Necuratul şi întunecatul drac fiind ca un fără de trup, adesea de multe ori închipuindu-se şi schimbându-se pe sine ca o minte prea vicleană, nu numai acestea de la sine le arată cu nălucire (ceea ce şi minten

omenească de multe ori pătimeşte schimbându-se de bună voie, întorcându-se şi prefăcându-se pe sine cu cuvintele şi cu cugetele, şi în multe feluri vorbeşte cât îi este voia, şi de multe ori înşelând pe oameni); şi se atinge şi de oarecare materie, necuratul şi întunecatul drac, căci intră sub sfara şi fum şi face plesnete în văzduh, şi pare că loveşte de multe ori şi intră în trupuri. Acestea toate le face vrând să nălucească şi să amăgească, precum a amăgit şi pe elini, de cerea jertfă de dobitoace, pentru ca prin sfara acestor jertfite să se nălucească lor şi să li se pară că ia el ceva dintr-însele. Acestea, precum am înţeles, şi până acum le cere şi de la oarecare vrăjitori, pe de o parte voieşte ticălosul a lua ca un dar de la oarecare din oameni, trăgându-l în periciune, iar pe de alta, se bucură necuratul de unele ca acestea, ca şi cum iar părea că lucrează ceva, fiind de tot, cu puterea Hristosului meu, slab şi neputincios.

Deci îngerii nu lucrează astfel ci se arată cu adevărat închipuire. Şi cu dumnezeieştile purtări de grijă şi cu prea bunele fapte, cu dumnezeiasca putere lucrează cele de folos, rostesc cuvinte şi glasuri, nu trupeşte şi cu grosime, ci închipuind gândul nostru, şi ca nişte gânduri sfinte se apropie de gândul nostru dumnezeieşte şi cu adevărat şi unindu-se cu bună închipuire şi vestind voile lui Dumnezeu, iar nu cu plesniri şi cu tulburări, ci cu oarecare putere şi dar Dumnezeiesc, pentru folosul celor ce ascultă cu pace şi cu linişte. Îngerii niciodată nu au intrat sub chip de fum, ci, aducându-I jertfă lui Dumnezeu, precum scrie la Manoe, s-a atins îngerul cu toiagul de cărnuri, adică cu dumnezeiasca putere, şi ieşind foc din piatră, le-a mistuit pe ele. Aceasta s-a făcut şi prin rugăciunea lui Ilie; astfel, aprinzându-se foc, a mistuit cărnurile, lemnele, apa şi pietrele. Şi alţii mulţi din sfinţi au lucrat de multe ori întocmai ca îngerii, cu dumnezeiască putere, în adevăr, iar nu cu nălucire. Închipuiri dumnezeieşti şi adevărate vedenii sunt mai ales vederile proorocilor. Toate acestea au avut cuvinte dumnezeieşti şi se fac pentru folosul oamenilor. După asemănarea acestor dumnezeieşti vedenii, şi vederile îngerilor sunt adevărate, cu toate că pentru noi sunt socotite ca închipuire, pentru că noi suntem cu chipul şi cu asemănarea trupului. Acestea le-am zis în puţine cuvinte, pentru întâia întrebare.

ÎNTREBAREA 2

În ce chip răsuflăm noi? În ce chip răsuflă pruncul în pântece? Şi în ce chip, oprindu-se răsuflarea, iese sufletul?

Răsuflarea cum se face în om, copilul cum răsuflă în pântece, răsuflarea cum lucrează, şi cum omul moare când i se opreşte răsuflarea; toate acestea se fac în următorul chip, pe care îl arătăm după putere. Întâiul:

aceste sunt întrebări care privesc ştiinţa care se ocupă de fire, şi nu trebuie ca noi să vorbim despre acestea, nici nu avem trebuinţă a răspunde la acestea cu cuvinte dumnezeieşti. Drept aceea zicem că, de vreme ce omul este îndoit, sufletul îşi are ale sale, deosebit, şi trupul asemenea îşi are ale sale, deosebit. Cu toate că omul este la vedere animal, unul împreună cu trupul şi cu sufletul, însă sufletul, cu toate că şi înviază trupul, dar fiinţa lui este deosebită, căci stricându-se trupul, sufletul este şi rămâne, precum crede şi Biserica, şi după cum se arată prin moartea cea făcătoare de viaţă a trupului Mântuitorului, despărţindu-se cu moartea sfântul Său suflet de trup, şi iarăşi împreunându-Se cu Învierea. Precum asemenea se arată şi prin sfinţii Lui, ale căror suflete sunt vii şi după moarte şi lucrează într-însul.

Deci trupul are oarecare lucrări fireşti, pentru ca să trăiască şi să aibă după simţire puteri fireşti ale trupului, după asemănarea cu animalele şi cu plantele. Căci şi trupul cel omenesc este format, ca şi acestea, din patru stihii, şi împreună cu aceste stihii pătimeşte, se schimbă cu vremile şi se seamănă şi se naşte ca şi animalele, asemenea se naşte, creşte şi se micşorează, este tânăr, îmbătrâneşte şi are celelalte ale trupului. Drept aceea moare de boli, de sabie, de sugrumare şi din alte întâmplări. Cuvântătorul suflet însă, deşi pătimeşte fiind unit cu trupul, nu moare însă împreună cu el. Drept aceea şi răsuflarea se lucrează după fire într-acelaşi trup şi ca prin organ, ce are nări, gură şi gâtlej, şi inima dă afară fierbinţeala ce-i iese dintr-însa şi-i ia aerul dinafară.

Astfel trăieşte, se mişcă şi lucrează omul ca un animal, mistuind hrana prin celelalte organe. Trupul îşi păzeşte starea sa şi îşi leapădă cele peste trebuinţă, căci Dumnezeu Cuvântul care a făcut firea i-a dat acestuia putere a lucra toate după socoteală, după cuviinţă şi fireşte pentru starea ei. Copilul în pântece răsuflă prin maica sa, căci precum tot trupul femeii este tocmit fireşte, aşa şi copilul ce dintr-însa este ca un mădular al trupului ei. Unii zic că omul în pântece nu trăieşte prin răsuflare, ci, precum zic filozofii, trăieşte ca plantele. Adică, precum plantele nu trăiesc prin răsuflare, ci prin rădăcinile ce sunt înfipte în pământ, astfel şi copilul în pântece, prin oarecare parte de trup fiind lipit de mădularele maicii, îşi ţine viaţa; şi născându-se, trăieşte de la sine prin hrană şi prin răsuflare ca şi dobitoacele cele necuvântătoare. Iar cu sufletul cel cuvântător care este într-însul se învaţă şi crescând se formează, şi prin aceasta vine la cunoştinţă; nu cum că sufletul cel cuvântător mai pe urmă îşi ia înfiinţarea, dar nici înaintea trupului, precum spun elinii cei nebuni. Sămânţa cea omenească este fireşte din început, prin Dumnezeiasca putere ziditoare, precum zice Dumnezeiescul Grigore al Nyssei, căci din început omul se seamănă animal însufleţit; puterea sufletului însă se arată o dată cu săvârşirea trupului.

ÎNTREBAREA 3

În ce chip stau îngerii înaintea lui Dumnezeu?
Cum a stat împotriva lui Iov între îngeri şi diavolul?
În ce chip află îngerii voinţa lui Dumnezeu?
În ce chip stă diavolul înaintea lui Dumnzeu?

Vom explica în ce chip stau îngerii înaintea lui Dumnezeu, nevăzându-L pe El, cum înţeleg ei voia Lui, şi în ce chip diavolul a stătut înaintea Lui, în mijlocul îngerilor.

A arăta în ce chip stau îngerii înaintea lui Dumnzeu este ceva mai presus de noi, şi aceasta numai lui Dumnezeu şi singuri îngerilor le este ştiut. Însă poate că şi cei ce sunt ca îngerii şi s-au învrednicit de la Dumnezeu a înţelege acestea pot şti. Deci noi fiind pământeşti, cum am putea cunoaşte cele despre cei ce sunt fără materie, ci mai presus de noi? Putem însă cunoaşte din Scriptură, că stau înainte cu dumnezeiască dragoste, şi sunt împrejurul Lui, după dragoste, iar nu după loc, căci mai presus de toate este Dumnezeu; ci cu apropierea dragostei şi după privirea cea înţelegătoare, şi încă fiindcă se umplu şi se împărtăşesc de strălucirea ce străluceşte de acolo; că nu-L văd după fiinţă, fiindcă Dumnezeu este nevăzut cu firea şi de către dânşii, care sunt zidiri ale Lui. Astfel pe Ziditorul, Care este mai presus de firea lor, nu-L pot vedea, căci de nu putem vedea cu simţirea după fire pe îngeri, cu mult mai vârtos aceştia nu-L vor putea vedea pe Cel nezidit din fire. Drept aceea, se împărtăşesc numai de lumina cea de acolo şi descoperirile de acolo primesc. Având mintea pornită de la Mintea cea dintâi, cuvântul, de la Cuvântul cel viu (căci pentru Dânsul sunt cuvântători) şi sfinţirea şi pornirea de la Duhul, cunosc Dumnezeiasca voie, o află netrupeşte, şi către lucrarea şi plinirea acesteia se pornesc cu fierbinţeală şi fără osteneală. Iar în mijlocul acestora (după istoria lui Iov) a stătut diavolul, nu însă în locul şi în starea îngerilor, căci cum ar fi stătut acolo cel ce a căzut din locul cel ceresc? – precum a zis Mântuitorul: "Văzut-am pe Satana căzând ca un fulger din cer" – pentru că cerul este locaşul îngerilor; că deşi îngerii sunt duhuri fără de trup, însă se cuprind şi se află în loc, precum este şi rânduiala noastră.

Numai Dumnezeu este necuprins. Stătut-a, dar, vicleanul în mijlocul îngerilor nu după loc şi după stare, ci cu înălţarea trufiei lui, şi cu mintea ce o are pururea împotrivitoare de Dumnezeu, căci mai sus de văzduh nu se poate sui cel ce s-a osândit mai cu seamă a fi pururea sub pământ şi sub iad. Deci a stătut trufindu-se şi asupra lui Dumnezeu, Cel ce l-a zidit pe el şi l-a făcut fără moarte, pornindu-se cu păgânătate şi asupra robului său Iov, ridicându-se cu zavistie, şi mărturia cea pentru dânsul a lui Dumnezeu

sârguindu-se a o arăta mincinoasă. Cu Dumnezeiasca voie a fost el îngăduit să lucreze ale nebuniei sale, spre ispitire şi mai multă înălţime a acelui fericit Iov, pentru ca să nu cuteze a zice vicleanul că nu s-a ispitit dreptul, nici s-a arătat cu ispită că este drept: că vrăjmaşul cel de obşte nu poate nimic, fără voia lui Dumnezeu, asupra zidirilor Lui, cu toate că şi unele din cele ce vin la oameni le lasă Dumnezeu a se face cu a Sa voinţă, iar altele se depărtează cu părăsirea, precum ne învaţă mai toată Scriptura. Acestea le ziserăm pe scurt pentru a treia întrebare.

ÎNTREBAREA 4

Sufletele care ies, un înger le ia sau mai mulţi? Dacă sufletul iese fără îngeri, cum se ia sufletul, fiind nematerialnic? Unde se duce? Poate a se ţine sufletul în foc, precum se spune despre sufletul bogatului?

Să răspundem după putere la aceasta de a patra întrebare: un înger sau mai mulţi iau sufletul omului? Oare fără îngeri iese din trup? Cum îl ia îngerul, de vreme ce amândoi sunt duhuri? Unde merge? În cer, pe pământ sau în iad? Cum se află în văpaie sufletul, fiind fără de trup?

Sufletele drepţilor se iau de către sfinţii îngeri, iar ale necredincioşilor, de diavoli. Aceasta am aflat din multe istorii şi din cuvintele Sfinţilor Părinţi. Sfânta Evanghelie zice pentru săracul Lazăr că, după ce a murit, îngerul l-a dus în sânul lui Avraam. Asemenea mărturisesc şi sufletele văzute de dumnezeiescul Antonie, adică sufletul lui Amun Nitrianul, al lui Pavel Tebeul, precum zice marele Atanasie, precum şi fericitele suflete ale altor mulţi sfinţi. Sufletele drepţilor se iau nu numai de dumnezeieştii îngeri, ci şi se înconjoară la ieşirea lor de sufletele sfinţilor, care suflete (mi se pare) se trimit de la Dumnezeu întru mângâierea şi cinstea lor. Numărul îngerilor însă nu-l ştim, căci de multe ori se trimite şi unul, precum am şi auzit în cuvintele Părinţilor, căci marele Eftimie a văzut un înger ţinând ostia; dar şi doi şi mai mulţi îngeri au venit ca să-i ia sufletul. Aceasta şi se pare că se face după vrednicia sufletelor celor ce se mută, şi din sufletele drepţilor unele se mângâie de mulţi îngeri, întru ieşire, după măsura bunătăţilor, iar altele de mai puţini. Sufletul celor păcătoşi însă se răpeşte de draci, însă nici aceasta fără voia lui Dumnezeu, căci nici sufletele păcătoşilor nu se despart fără de îngeri, ca să nu afle prilej vrăjmaşul să omoare pe om înainte de vreme, şi ca să nu se socotească că este domn al morţii şi al vieţii. Sufletul fiind netrupesc, se ia de îngerii cei netrupeşti, după cum se cade, iar mai vârtos după fire, căci îngerii au rudenie cu cele netrupeşti.

Sufletele se duc (precum aflăm de la Sfinți) în locuri vrednice, de viața și faptele lor. Unele se duc în cer, dacă viața le-a fost cerească, care cu trup fiind s-au suit la cer, precum învață și Pavel, fiind răpit acolo și poftind să moară și să fie cu Hristos; ca să fie și aceea ce zice Domnul: "Unde sunt Eu și ei vor fi cu Mine". Unele sunt în rai, după cum Însuși zice: "Astăzi vei fi cu Mine în rai", unde credem că vor fi sufletele tuturor acelora ce au murit cu pocăință, ca și sufletul tâlharului celui mulțumitor. După dreptate unii sunt în cer, ca cei ce au urmat cu totul lui Hristos, Celui ce s-a suit la ceruri, ca să fie împreună cu Dânsul; alții, care s-au pocăit ca tâlharul, sunt în rai, căci Hristos a deschis și cerul și raiul.

Fiecare suflet primește mângâiere de la Dumnezeu după cuviința vieții, însă n-au luat toată săvârșirea până ce nu va veni Domnul, precum ne învață Apostolul zicând: "Ca nu fără noi să ia ci săvârșirea. Toți aceștia, săvârșindu-se prin credință, n-au dobândit făgăduința". Iar sufletele păgânilor și ale păcătoșilor credem că sunt în iad (precum și ale sfinților sunt în cer) și în alte locuri neluminate și necăjicioase și după măsura păcatelor lor și a păgânătății se stăpânesc de draci și se muncesc cu durere. Acum însă nu se dau muncii desăvârșit, căci încă nu s-au împreunat cu trupurile lor, cu care au făcut păcatul, și nici Domnul nu a venit din cer a judeca pe toți și a răsplăti fiecăruia după faptele lui. Mai înainte, nu este nici o muncă în care sufletele păcătoșilor băgându-se și muncindu-se după răutatea lor, apoi să se mântuiască de muncile cele de veci, după cum spun unii; cu toate că zice dumnezeiescul Grigore Dialogul, că sufletele se muncesc în văpaie, această muncă însă o zice că este treptată; și că sufletele sunt în oarecare loc ca niște legate, ca niște osândite, chinuite, și ard cu focul științei și cum că n-au Darul lui Dumnezeu, și se necăjesc de draci (precum zice și Gură de Aur la explicarea Faptelor), muncindu-se cu știința, nemângâindu-se de la Dumnezeu, și așteptând muncile cele desăvârșite și veșnice.

Deci dacă cineva dintr-înșii a făcut păcate mai mici și a ieșit din viața aceasta numai cu pocăința, prin sfintele jertfe și alte faceri de bine ca acestea, pot dobândi izbăvirea mai înainte de a veni Judecătorul. Aceasta primind-o Biserica, face rugăciuni și jertfe pentru cei ce s-au pristăvit, și mulți mărturisesc aceasta, și mai cu seamă cei ce se dezleagă de legătura blestemului după moarte, fiindcă prin rugăciune se dezleagă trupurile lor. Pentru aceasta și văpaia în care ardea bogatul, se înțelege ca munca științei și neîmpărtășirea Darului. A vedea pe Avraam de departe, însemnează că era departe de Dumnezeu și necăjit de draci. Acum nu se dă munca cea desăvârșită, că deși a zis Domnul că bogatul este în matca focului, să credem însă că el este în muncă, și pentru aceasta este muncă sufletelor păcătoșilor, iar aceasta de acum este arvună muncilor celor de veci care vor veni. Pe cât putem înțelege din Sfintele Scripturi, de vreme ce diavolul

împreună cu dracii lui nu sunt în legături şi în focul cel gătit lor, şi încă răutatea lor o lucrează în lume şi încă nu s-a făcut nici hotărârea păcătoşilor, care zice: Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, căci nu se dau sufletele păcătoşilor muncii celei desăvârşite, măcar că zice a fi bogatul în matca focului; căci în adevăr va fi în muncă, nu însă desăvârşită, şi nu pentru această muncă, care e o oarecare parte, se vor izbăvi de munca cea desăvârşită, precum zic latinii pentru purgatoriu.

Este adevărat, precum a zis Avraam, că între păcătoşi şi drepţi este prăpastie, arătând cum că nu pot a se împreuna, nici pot a se întoarce la cei vii spre a se pocăi, căci în iad nu este pocăinţă. Precum credem că sfinţii încă n-au luat Darul desăvârşit, tot astfel credem că nici sufletele păcătoşilor n-au luat ispita muncilor desăvâşite, până când va fi sfârşitul fiecăruia, venind Domnul. Iar netrupescul suflet este sub legătură în gheenă, după cum se cuvine, şi aceasta o aflăm din Sfintele Scripturi. Din cele ce se fac aici este cu neputinţă a pricepe cele ce vor să fie, căci de multe ori nemuncindu-se trupul, sufletul are durere în sine şi se necăjeşte, precum este când se întâmplă cuiva oarecare pricină peste voia sa, adică necinste sau urâciune omenească, temere, ruşine sau adăugire de patimă sau alte cugete care-l necăjesc şi-l tulbură pe el. De vreme ce acum trupul se leagă cu sufletul, asemenea şi în veacul ce va să fie, sufletul se va împreuna cu trupul. Ce minune dar este de se va şi munci cu folos! Mai cu seamă atunci când toate se vor schimba şi se vor prefacc întru nestricăciune! Când munca se va găti diavolului care este fără de trup şi de fire mai subţire ca sufletul! Deci de vreme ce s-a gătit acestuia şi îngerilor lui focul cel veşnic, întru caznă şi muncă, cum nu va fi acest foc şi pentru sufletele cele supuse vicleanului cu necredinţa şi cu alte lucruri viclene şi încă mai cu seamă împreunându-se cu trupurile?

ÎNTREBAREA 5

Cum unii îngeri şi unele suflete sunt ca nişte duhuri ipostatice, ca închipuiri, deşi sunt fără materie, iar altele sunt neînchipuite, precum sunt văzduhul şi vânturile?

La a cincea întrebare se cuvine să zicem următoarele: nici îngerii nu sunt cu închipuiri trupeşti, nici draci, nici sufletele după ce se despart de trupuri sau când sunt împreunate cu trupurile, de vreme ce chipul este al trupului. Îngerii când se văd închipuiţi, nu se văd cum sunt, ci după cât se poate a fi văzuţi de noi cu închipuire, precum s-a zis. Îngerii se închipuiesc cu adevărat întru vedenii cu puterea lui Dumnezeu, ca nişte gânduri sfinte spre folosul nostru. Iar sufletele sfinţilor şi ale celorlalţi pristăviţi, cum voieşte şi dă Dumnezeu. Iar dracii neavând Darul lui Dumnezeu, se

schimbă cu nălucire şi cu înşelăciune în multe feluri şi chipuri viclene, şi ca să zicem în scurt, tot mincinoase. Atmosfera şi vântul nu sunt ca îngerii sau ca sufletele, măcar că se şi cheamă duhuri, ci sunt materii mai subţiri împreună lucrătoare cu trupurile noastre şi ale celorlalte animale şi vegetale, căci cu ajutorul aerului răsuflăm. Focul chiar fiind mai subţire decât văzduhul şi el este materie şi se cuprinde în trupurile împreună lucrătoare şi în celelalte stihii, şi, după cum zic toţi, unul din cele patru stihii (elemente) este şi văzduhul, din care stihii sunt alcătuite şi trupurile noastre. Deci văzduhul este materie, măcar că este mai uşor decât pământul, mai subţire decât apa, se mişcă în vânturi, străbate în toate cele uşoare, şi nici unul din trupuri nu este lipsit de atmosferă sau aer.

ÎNTREBAREA 6

În ce chip cuvântul cel dinăuntru se numeşte şi el cuvânt, de vreme ce după dreptate cel rostit se numeşte cuvânt, ca unul ce se rosteşte? În ce chip răsună cuvântul, fiind fără materie?

Răspunsul întrebării a şasea este acesta: Cuvântul cel dinăuntru mai cu seamă este cuvânt, căci prin gât, prin limbă şi prin buze se întrupează vibrând sau mişcându-se aerul cel dinăuntru şi cel dinafară, făcându-se răsuflător şi închipuind întruparea şi arătarea cu trupul între oameni a Cuvântului celui viu a lui Dumnezeu; căci mai înainte Acesta fiind nevăzut şi fără început împreună cu Părintele cu care a petrecut pururea şi cu care a voit de a făcut toate, mai pe urmă, întrupându-Se prin Duhul Sfânt din Fecioară, cu adevărat S-a arătat nouă, şi cu Părintele era tot. Şi în Maica Sa cu trupul tot, şi în cer era; pe îngeri lumina, pe pământ S-a arătat şi cu oamenii a petrecut. Aceasta dar o închipuieşte întru sine omul, că sufletul lui cu înţelegere naşte întru sine cuvântul său; drept aceasta şi cuvântător se numeşte, şi fără de rostire şi fără limbă înţelege înlăuntrul său, şi vorbeşte netrupeşte ca şi îngerii. Pentru că netrupeşte duc unul altuia Dumnezeiesca ştiinţă, şi vorbesc unii cu alţii cu gândul, fără limbă. Încă şi cu chipul şi ameninţarea îşi vesteşte sufletul cuvântul său, iar cu limba şi cu scrisul îngroşându-se şi oarecum întrupându-se, îl arată tuturor celorlalţi, care cuvânt în suflet rămâne, nu se desparte, cu totul este întru cei ce-l aud, şi cu totul este în suflet. Deci decât cel rostit ce se grăieşte, cel din lăuntru mai cu seamă este cuvântul, iar mai ales tot unul este, măcar că zic filozofii că altul este cel din lăuntru, pe care şi cugetare-l numesc, altul cel rostit, iar după adevăr unul este.

Acesta închipuieşte pe Cuvântul cel Unul născut, cuvântul cel dinăuntru rămânând înăuntru şi celor mulţi fiind necunoscut. Şi îngroşându-se sau cu rostirea, sau cu scrisul, se arată cel rostit, închipuieşte întruparea

Cuvântului lui Dumnezeu. Căci mai pe urmă Dumnezeu Cuvântu întrupându-Se, S-a arătat.

ÎNTREBAREA 7

Mai sunt şi alte adunări de ape sus, în ceruri, afară de cele de jos, şi cum stau?

La a şaptea întrebare acestea sunt: De sfinţi se crede că sunt ape mai presus de ceruri şi pentru aceasta filozofez primind ale Scripturii. Unii spun de îngeri, că apele cele mai presus de ceruri sunt puteri îngereşti, ca unele ce se mişcă de Duhul Sfânt şi ca nişte pline de Duhul Sfânt, căci şi apă se cheamă Duhul Sfânt, care este singur, tot acelaşi şi unul, precum zice Pavel, şi care împărţeşte darurile, căci şi apa fiind una, fiecărei ierbi şi fiecărei vegetale dă puterea ei şi lucrarea sa care este după fire. Pentru aceasta Maxim vorbeşte cu înţelepciune. Alţii zic că aceste ape sunt cele din nori, de vreme ce şi văzduhul în Scriptură se numeşte cer, zicând: "Păsările cerului". Apa însă este deasupra cerului, fiindcă este scris ca să cadă. Şi cel ce a făcut toate acestea ştie în ce chip a pus-o acolo.

ÎNTREBAREA 8

Pentru ce trag la legea lor în silă cei fără Dumnezeu atâta sumă de credincioşi şi copii, mai cu seamă copii botezaţi întru neştiinţa lor, care nici unul n-ar fi fost să nu lucreze drept pe Dumnezeu? Şi pentru ce toţi se trag de cei necredincioşi?

La a opta întrebare trebuie să răspundem: Nimic nu este fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu, nici nu se face ceva fără ştirea Lui, însă nu toate sunt după buna Lui voinţă. Arătat este de la neascultarea lui Adam, căci ştia că Adam va să facă neascultare şi de aceea El însuşi a sădit lemnul cunoştinţei, nu însă pentru ca să nu asculte Adam, ci pentru ca la vreme mâncând dintr-însul să se folosească mai mult, arătându-şi ascultarea. Era încă sădit şi lemnul vieţii, ca, dacă va mânca la vreme, să fie nemuritor, căci lemnul vieţii nu era sădit în deşert. Deci de vreme ce a făcut pe om cuvântător, şi tot ce este cuvântător este de sine stăpânitor, şi cel ce este de sine stăpânitor se mişcă după voia sa, ca, ori de va face bine, să fie lăudat pe dreptate, ori de va greşi, să se muncească, Dumnezeu a dat înţelegere şi înţelepciune celui cuvântător şi mai ales poruncă şi legea lui Moise, pentru ca să nu cadă. Prin urmare, Dumnezeu n-a voit căderea lui Adam, ci această cădere s-a făcut din neîngrijirea şi nebăgarea de seamă a lui Adam. La aceasta a fost pricinuitoare şi vicleşnia vrăjmaşului; dar aceasta este din

nesocotință și din nepaza voii sale, căci n-ar fi putut nimic vicleana sfătuire a fărturii asupra faptului celui Dumnezeiesc, dacă ar fi privegheat Adam și s-ar fi păzit pe sine, precum i s-a poruncit. Nici pe diavol Dumnezeu nu l-a zidit astfel, ci înger bun; însă diavolul de voia lui s-a schimbat spre răutate, făcându-se potrivnic lui Dumnezeu; și ca zidire fiind slab, și acesta știind pe Dumnezeu Cel ce l-a zidit, el, zidirea lui Dumnezeu, pe însuși Dumnezeu l-a pârât ca pe un pizmătăreț, către altă zidire, Adam, căci l-a oprit a nu mânca din pom zicând: "Căci știa că de veți mânca din el, veți fi ca Dumnezeu". Drept aceea, s-a făcut și s-a numit Satana, adică împotrivitor. Aceasta este destul ca răspuns la toată întrebarea.

ÎNTREBAREA 9

Oare Dumnezeu este pricina necredinței neamurilor și că se dau la necredință fără voie? Și dacă nu este pricinuitor, pentru ce se muncesc, dându-se fără de voie?

La a noua întrebare răspundem următoarele: Întâi că aceste neamuri nu s-au făcut a fi necredincioase, ci ca să fie credincioase, și pentru aceasta toate cele din început s-au făcut. Și mai pe urmă, și socotința întrupării lui Dumnezeu Cuvântul și mântuitoarea propovăduire s-a vestit în lume, ca să nu găsească cineva pricină că, vezi Doamne, nu au auzit. Zice Pavel: "Cu adevărat în toată lumea a ieșit vestea lor", și este arătat că din toate neamurile au crezut și se află în credință, pentru care lucru dintr-aceasta s-au osândit neamurile cele necredincioase; și mai cu seamă că Tainele lui Dumnezeu se propovăduiesc în mijlocul lor, și întru dânșii sunt locurile întru care a petrecut trupește și a pătimit de voie Cel ce s-a întrupat. Iar ei becisnicii, leapădă credința că s-a făcut om, a pătimit și a înviat, că este Dumnezeu și S-a întrupat. Drept aceea, aceștia se vor munci cu diavolul împreună, căci sunt slujitorii acestuia și împreună lucrători, și precum este acela ucigător de oameni și hulitor de Dumnezeu, așa sunt și aceștia. Dumnezeu știe că se pornește asupra noastră acest neam de diavoli, dar nu oprește, pentru ca să se arate adevărații Săi robi și cei ce vor face bunătăți, precum Abel și Set, care erau singuri în neamul lui Cain; și Noe singur cu casa lui în neamul său, care neam s-a pierdut cu potopul, întru care și mulțimea pruncilor s-a pierdut ca și părinții lor vrând a vieții. Asemenea și Avraam întru Chaldei și în tot pământul, afară de Melchisedec și toți cei asemenea lui; precum Lot în Sodoma, Iosif în Egipt, și numai neamul iudeilor era pe pământ, măcar că și acesta de multe ori greșea.

Dar cine oare este pricinuitorul păgânătății păgânilor? Au doară Dumnezeu? Cel ce va zice aceasta este mai presus de toată hula și păgânătatea, căci este arătat că muncește pe cel păgân și cinstește pe cei

drepți și le poartă grija. De ce muncește pe cei păgâni și se depărtează de ei? Aceasta o face în adevăr pentru ca să primească pe cel dreptslăvitor; căci de aceea nu lasă nimic nefăcut din cele ce sunt pentru mântuire, spre a-L cunoaște pe El; și lumea a făcut-o și o îngrijește tot pentru noi și faptele cele bune firește le-a pus întru noi, a trimis slugile Lui și a propovăduit voia Lui, a pus lege Dumnezeiască și a arătat prooroci, și mai pe urmă Însuși a venit și a ales ceată de ucenici pe care i-a trimis să propovăduiască și a lucra minuni, care se lucrează și până acum. Întâi propovăduindu-se numele Lui în tot pământul, apoi prin fecioria Lui cu care petrecea pe pământ, apoi prin fugirea de lume, care se face și acum, și încă printr-o căsătorie și prin curăția trupului acelora din lume dreptslăvitori și credincioși ai Lui. După aceea prin pătimirea trupului, pe care mulți din robii lui au făcut-o de voie cu pustnicia și cu depărtarea de cele lumești, precum Însuși a rânduit; și prin cei ce până acum mor și sunt prigoniți pentru mărturisirea Lui și pentru râvna credinței; și încă și prin singurele sfinte locuri întru care a lucrat cele pentru noi, lucru ce se vede minunat, fiindcă cele ce sunt acolo nu se pierd de stăpânitorii cei fără Dumnezeu care-l slujesc, ci, cu numele Mântuitorului, mai vârtos se zidesc în ele Sfinte Biserici și se cinstesc.

Și mai pe scurt, prin alte nenumărate minuni care se lucrează prin Sfintele Biserici, prin Sfintele Ape, prin Sfintele Icoane și prin Sfintele Moaște, care stau nevătămate și bine mirositoare. Încă și prin Taina Darului de a lega și a dezlega, pentru că Biserica stă prigonindu-se și fiind urâtă în mijlocul neamurilor, și necăjită, după mărturisirea Dumnezeieștilor Sale cuvinte, prin care nădăjduim Împărăția. Cea mai mare însă este că, fără săbii și fără a ști împărăția despre dânsa, numai pescarii și săracii prigoniți și omorâți; prin proști și necărturari, prin batjocoriți și defăimați pentru Dânsul, pe toți i-a biruit și a săvârșit lucrurile cele mari. Această Biserică a Lui fără stăpânire lumească, acum prigonindu-se de vrăjmași, ceea ce multora li s-a părut slăbiciune, cu aceasta în adevăr se arată mai cu seamă puterea și tăria Lui, pentru ca să nu se laude (zice Pavel) tot trupul înaintea lui Dumnezeu. Și iarăși zice: "puterea Mea pentru slăbiciune se săvârșește". Cu cât Biserica Lui mai înainte se prigonea de împărați, cu atât mai mult Ea și-a întemeiat împărăția. Asemenea și acum slăvind bine-cinstitoarea împărăție, Biserica stă întocmită iarăși în mijlocul păgânilor. Necăjindu-se și pătimind, precum Însuși a zis mai înainte, mai mult se luminează.

Și poate că va zice cineva: dar mai bine a fost a se smeri Împărăția drept-slăvitorilor! Nicidecum, căci în ce chip? De vreme ce Dumnezeu a iubit aceasta și o crește tocmind-o și a zis prin Pavel că până la sfârșitul veacului va rămâne, zicând "nu va veni fiul fărădelegii, dacă nu se va lua din mijloc Cel ce ține". Adică Împărăția cea drept cinstitoare, care s-a și

lăsat să se smerească pentru păcate şi pentru nepăzirea Dumnezeieştilor porunci ale lui Iisus Hristos, Împăratul tuturor, şi pentru trufia, pentru înălţarea, pentru desfătăciunile, odihnele şi necurăţiile păgâneşti, pentru strâmbătăţile şi jefuirea săracilor, pentru pornirea asupra lor şi pentru nepurtarea de grijă ce avea de ale Bisericii. Aceasta dar s-a întâmplat mai tuturor dreptslăvitorilor cu îndemnarea vicleanului, precum zice Pavel grăind: "În zilele de apoi oamenii vor fi iubitori de sine, iubitori de desfătări, neînfrânaţi", şi celelalte. Şi mai pe urmă zice: "Având chipul creştinătăţii, dar lepădându-se de puterea ei".

Au nu este astăzi astfel, frate? Cine din credincioşi mai petrece acum ca un rob adevărat al lui Hristos? Cine vieţuieşte viaţa creştinească? Cine din arhierei păzeşte fără prihană cele arhiereşti? Unde este râvna episcopilor? Unde este învăţătura dascălilor? Unde este curăţia vieţii? Care preot păzeşte preoţie nevătămată? Care călugăr păzeşte cele călugăreşti? Nu neam făcut oare toţi netrebnici? Pentru ce sunt făcute bisericile şi mănăstirile? Au nu pentru a fi case de mântuire? Au nu, precum zice Hristos, facem dumnezeieştile Lui biserici peşteri de tâlhari răpind cele sfinte? Şi călugări, şi preoţi vieţuim în voia noastră, nu îngrijim de rugăciuni; cheltuim rău ale lui Dumnezeu cu rudele, prietenii şi cunoscuţii noştri, păcătuind mai mult decât cel ce leapădă cele sfinte, fără credinţă, căci, fiind credincioşi, nu băgăm în seamă cele dumnezeieşti. Drept aceea Dumnezeu nu se mânie atâta când se defaimă de neamuri cele sfinte, fiindcă sunt necredincioşi, cât se mânie de cei credincioşi. Deci să nu se mire cineva că se batjocoresc cele sfinte de cei păgâni, sau că prigonesc cei necredincioşi pe cei credincioşi, ci să se minuneze în ce chip rămânem cu totul pe pământ, arătându-ne atât de nebăgători în seamă de Dumnezeu. Dar pentru ce oare s-a dat şi în legea veche mai cu seamă în jefuire, cele ce s-au dat odinioară lui Moise, cu voia lui Dumnezeu? Au nu pentru că fiii lui Israel s-au făcut nebăgători de seamă de Dumnezeu?

Deci dacă Dumnezeu a arătat atâta râvnă pentru cele făcute prin îngeri şi date prin robi, cu atât mai mare va fi râvna Lui pentru cele ce s-au făcut de Unul născut Cuvântul Său; şi aceasta o mărturiseşte Pavel zicând: Cine a călcat legea lui Moise este ucis fără milă, pe cuvântul a doi sau trei martori. Câtă muncă socotiţi că va lua cel ce calcă în picioare pe Fiul lui Dumnezeu, şi cel ce socoteşte a fi spurcat sângele Legii celei noi, cu care s-a sfinţit, şi cel ce v-a batjocori Darul Duhului? Deşi am zis acestea, le-am zis însă cu multă părere de rău, căci sunt adevărate. Mai puţin lucru se face lui Dumnezeu a se necinsti ale Sale de către cei păgâni, decât de către cei ce se arată că sunt ai Lui. Dar ce răspuns vor avea cei credincioşi? Cei ce fac păgânătate în mijlocul neamurilor? Ce gonire? Ce munci? Întru care oarecând mai cu seamă se vedea sfinţit, şi întru acest chip murind mai vârtos se înmulţea. Ce, pătimeşti pentru că eşti slut? Pentru că dai dajdie?

Pentru că eşti din cei nebăgaţi în seamă? Ce este aceasta? În fiecare neam se află şi proşti şi sluţi şi li se dă fiecăruia plata lor pentru aceasta. Iar tu, cel credincios, de vei răbda pentru Hristos acestea, nu vei rămâne fără plată, şi chiar astfel fiind, de ce să nu rabzi? Dar cum vei fi rob lui Dumnezeu, Care a răbdat toate pentru tine şi încă şi moarte? Pentru aceasta nu vor avea nici unul răspuns, gonindu-se credincioşii de-şi vor lepăda legea (precum zic ei) de nevoie, căci de voie se leapădă. Nici cei ce s-au luat încă fiind copii, căci erau să fie asemenea cu părinţii lor, şi aceasta este arătat de la cei ce au venit în vârstă, căci având cunoştiinţă, n-au păzit credinţa, ca cei ce sunt toţi ai trupului şi n-au purtare de grijă de nici una dintre cele ale lui Dumnezeu.

Acestea socotesc că sunt adevărate şi pricinuitorul celor ce au căzut nu este Dumnezeu, ci lenea, pentru că iubesc desfătarea şi iubesc viaţa lumii. Însă noi, care nădăjduim spre nemăsurata iubire de oameni a lui Dumnezeu, trebuie să dăm nădăjde celor ce se întorc şi pe toţi cei ce se pocăiesc să-i primim, şi la întoarcerea lor trebuie să urmăm cu bună socoteală, după cum au rânduit Sfinţii. Şi într-alt chip să canonisim pe cei ce fără munci şi fără prigonire, ci pentru iubire de bani sau pentru slavă, sau pentru desfătare au devenit morţi. Căci eu, împreună cu iubitul ucenic, numesc morţi pe cei ce s-au lepădat de Dumnezeu, ca pe cei ce au păcătuit de moarte. Şi, iarăşi, într-alt chip pe cei ce leapădă credinţa din pricina prigonirilor, muncilor, îngrozirilor şi altor neajunsuri asupră-le. Şi într-alt chip, pe cei ce s-au răpit încă fiind prunci sau copii. Dintr-aceştia, cei ce au murit într-acest chip neviind încă la cunoştinţa răului şi a binelui, nădăjduiesc că numai de vor fi botezaţi, se vor milui. Iar toţi cei ce rămân aşa necredincioşi de la părinţi se vor osândi împreună cu dracii, pe dreptate.

Asemenea şi acei din credincioşi care în orice chip şi-au lepădat credinţa, dacă vor rămâne necredincioşi, se vor osândi, căci ei n-au nici un răspuns, fiindcă străluceşte în lume dumnezeiasca propovedanie mai mult decât soarele, şi evanghelicească şi cerească viaţă mai mult decât lumina. Acestea le-am arătat pentru aceasta pe cât am putut, puţine cuvinte, iar Sfinţii noştri Părinţi le-au arătat mai pe larg, şi Sfânta Scriptură e plină de acestea.

ÎNTREBĂRILE 10, 11, 12 şi 13

Preotului care slujeşte cu nevrednicie i se primeşte jertfa, Botezul şi toate câte săvârşeşte el, sau nu? Cel ce se hirotoneşte fără vrednicie, ia dar sau nu? Şi cel ce slujeşte astfel, ele sunt primite? Hirotonisindu-se cineva nefiind vrednic şi făcându-se duhovnic, poate ierta păcatele? Când nu are voie a spovedi, păcatele iertate de el se iartă? Sau, fiind monah şi spovedind, poate ierta? Nefiind cineva vrednic şi făcându-se preot sau arhiereu şi hirotonisind vrednici şi nevrednici şi făcând duhovnici, şi aceştia slujind, slujbele lor sunt primite de Dumnezeu?

Întrebarea a zecea, a unsprezecea, a douăsprezecea şi a treisprezecea au una şi aceiaşi înţelegere, şi despre acestea toate vom vorbi răspunzând după putere, după cele zise de Sfinţii Părinţi. Duhul nu hirotoniseşte pe toţi cu voinţa Sa, ci lucrează prin toţi. Deci şi arhiereul, şi preotul şi cel ce are slujbă duhovnicească şi oricare alt cleric care se hirotoniseşte după pravilă, este adevărată slugă a lui Dumnezeu şi slujitor mântuirii oamenilor, înger al lui Dumnezeu şi dătătorul de sfinţire, plin de har şi de Dumnezeiască Lumină şi va lua acolo de la Dumnezeu multă plată pentru slava sa, şi mai vârtos cu cât va fi mai nevoitor spre cele dumnezeieşti şi nu se va lenevi a sluji slujba sa. A se sfii cineva a nu săvârşi totdeauna slujba sa, socotind că face aceasta din evlavie, aceasta nu poate fi evlavie, ci lene. Deci de va fi luat slujba după pravilă, trebuie să o săvârşească, căci este pentru mântuirea lui şi a tuturor credincioşilor, a celor vii şi a celor morţi; iar de nu va săvârşi, va da seamă la Dumnezeu pentru lenevirea lui. Aceasta o zice Vasilie arătătorul de cele dumnezeieşti. Cel ce nu s-a hirotonisit însă după pravilă, arhiereu sau preot, cleric sau slujitor slujbei celei duhovniceşti, harul lucrează printr-însul cu hirotonia, pentru mântuirea celor ce vin către el, şi fiecare primeşte harul după credinţă, nerămânând nimeni neîmpărtăşit; cei hirotonisiţi de dânsul sunt hirotonisiţi, cei ce se leagă de păcate sau se dezleagă, sunt legaţi şi dezlegaţi, şi Tainele sunt Taine, căci nu lucrează omul, ci harul ca prin oarecare organ. Dar vai de acel organ de va fi lucrând fără de voia lui Dumnezeu, Care lucrează, şi vai de omul acela care va defăima unele ca acestea!

De vreme ce dacă cineva va lua cele de jos şi cele omeneşti, care nu i s-ar fi dat lui şi nu e vrednic de ele, merită atâta osândire, fiind ca unul ce fură, şi ca un tâlhar îndrăzneşte şi răpitorul şi nebăgătorul în seamă de cele ce sunt mai presus de el. Cu atât mai mult se va osândi cel ce defaimă cele dumnezeieşti şi cereşti, şi mai cu seamă înseşi lucrurile lui Dumnezeu. De vreme ce este osândit cel ce se va cumineca cu nevrednicie, cu atât mai vârtos va fi osândit cel ce şi lucrează fără de vrednicie. Acestea zic pentru cei ce au primit hirotonia, care, ori mai înainte, ori mai pe urmă de vor fi

greşit, sunt toţi nevrednici. Dacă vor voi să se pocăiască şi să se mântuiască, depărteze-se de a lucra Prea Sfintele lucruri ale Preoţiei, şi cu spovedanie şi plângere să milostivească pe Dumnezeu asupra-le. Iar dacă se va întâmpla a îndrăzni cineva şi până într-atâta depărtându-se de dânsul Dumnezeu, să lucreze cele preoţeşti fără credinţă şi păgâneşte, nefiind hirotonisit preot (căci una ca aceasta este necredinţa), nu sunt cuvinte care să arate osândirea unuia ca acesta, căci acest lucru e mai rău şi decât chiar păgânătatea, şi este numai al dracilor, care se schimbă în înger luminat fără a fi înger, şi se arată că au ale lui Dumnezeu, fiind fără Dumnezeu şi împotrivitori lui Dumnezeu.

Deci unii ca aceştia nu numai vor lua muncă mare şi nespusă, hulind astfel asupra celor dumnezeieşti (căci cuvintele lor nu sunt graiuri dumnezeieşti, nici lucruri dumnezeieşti, de vreme ce n-au harul hirotoniei), ci încă vor lua şi altă pedeapsă, pentru cei ce au fost înşelaţi de dânşii, care sau se vor fi botezat sau se vor fi hirotonisit, căci aceia sunt şi nebotezaţi şi nehirotonisiţi. Cel ce nu are nimic, nu poate da ceva, şi cineva nu poate lua ceva de la cel ce nu are nimic, măcar deşi el socoteşte că are. Drept aceea, înşelându-se cineva şi crezând că va fi botezat sau preoţit, el nu este nici botezat nici preoţit, şi pricinuitorul piericiunii acestuia este cel ce l-a înşelat. Omul nu poate face ceva fără a lua de la Dumnezeu, căci zice: "Fără Mine, nu puteţi face ceva". Pentru slujba duhovnicească zicem că dacă va îndrăzni cineva a spovedi fără poruncă şi fără cartea arhiereului, unul ca acela se apropie de păcatul celui ce lucrează fără hirotonie, căci acest lucru, a lega şi a dezlega, este numai al arhiereilor. Despre aceasta vorbesc multe canoane şi este arătat că numai apostolilor s-a dat aceasta de către Hristos Dumnezeul nostru, şi următorii apostolilor sunt arhiereii. Drept aceea, preoţii, ca unii ce au rânduiala celor şaptezeci, n-au putere ca să dea Duhul, adică harul, de a hirotonisi, ori a face mir, ori a da dezlegare păcatelor cu Duhul, precum n-a putut face aceasta nici Filip, cel din cei şapte. Prin punerea mâinilor însă, s-au învrednicit de acest Dar Petru şi Ioan şi ceilalţi din cei douăsprezece apostoli, precum şi arhiereii următorii acestora. Drept aceea, aceiaşi din cei şaptezeci pe mulţi hirotonisea episcopi.

Pentru aceea n-au preoţii cu hirotonia puterea de a lega şi a dezlega, ci numai arhiereii. Cu porunca însă a arhiereilor şi preoţii pot lucra aceasta (de nevoie, zic pravilele), însă se cuvine ca preoţii să dea această stăpânire arhiereilor, ca unora ce au Daruri mai mari, căci preoţii nici nu au voie a canonisi şi a dezlega toate păcatele, după priceperea lor; şi mai ales cele ce sunt ale lepădării, aceştia nu le pot dezlega, fără numai arhiereii, asemenea şi ale uciderii, şi greşalele preoţilor, ale jurământului şi altele. Deci de vreme ce şi cei ce au luat carte de duhovnicie sunt datori a întreba, cu atât mai mult cei ce n-au luat, ce putere vor avea să dezlege? Şi cu atât mai

mult de va fi cineva şi nehirotonisit. Drept aceea, aceştia se vor osândi cu cei ce lucrează fără hirotonie, afară numai când se va întâmpla la vreo vreme de nevoie a spovedi, dar şi atunci acele păcate să le spuie arhiereului sau celui ce are slujba Duhovniciei, căci una ca aceasta o fac mulţi dintre monahi, care trebuie să se ferească a dezlega păcatele de la sine, nici a se numi pe dânşii duhovnici, pentru că nu au aceasta, ci numai la vreme de nevoie.

Mărturisind aceasta, că nu sunt duhovnici, să facă cele ce sunt de folos pentru mântuire, şi de va fi aproape duhovnic, să trimită pe acesta acolo, să se spovedească, iar de nu este, atunci el să-l spovedească şi să-i poruncească să le spună şi duhovnicului. Câte păcate au duhovnicit ei şi au auzit, să le spuie celor ce au putere de la Dumnezeu a dezlega, şi astfel va fi dezlegarea întărită. Am auzit că şi călugărilor celor ce nu au preoţie, li s-a dat de arhierei a lucra cele ce sunt ale pocăinţei şi a primi cugetele spovedaniei, însă cred că acestea nu sunt de trebuinţă, de vreme ce cel ce spovedeşte trebuie să binecuvinteze, să citească rugăciune şi să cuminece cu Sfintele Taine pe cei ce au trebuinţă, şi cu un cuvânt, să fie preot, ca să facă Liturghie şi să se roage pentru cei ce se pocăiesc. La vreo mare nevoie, când din cei preoţiţi nu va fi cineva harnic a spovedi, atunci se dă voie şi călugărilor dintre cei mai cucernici să spovedească, însă nu şi să dezlege el păcatele de la sine, ci ca să le spună arhiereului locului, spre a se face de la dânsul îndreptarea. Călugărul cu toate acestea trebuie să aibă şi preoţie ca să facă cele ce sunt trebuincioase la duhovnicie, adică să citească rugăciuni de iertare, să cuminece, să slujească Liturghia pentru cel ce se pocăieşte, să facă Sfântul Maslu împreună cu ceilalţi preoţi şi, în sfârşit, cele ce sunt rânduite preoţilor. Eu însă mă sfiesc de aceasta şi socotesc că nu este bine să lucreze cineva lucrurile pocăinţei neavând preoţie.

ÎNTREBĂRILE 14 şi 15

Preoţii împreunându-se cu soţiile loc pot sluji sau nu Liturghia? În ziua Liturghiei pot a se împreuna?

A patrusprezecea şi a cinsprezecea întrebare cuprind aceeaşi înţelegere, şi unele ca acestea sunt lucruri ale nesocotirii şi neînfrânării. Cel ce se nevoieşte (zice) pururea se fereşte. De vreme ce aceia care s-au învrednicit a vedea Muntele Sinai fumegând şi a auzi glasul trâmbiţei au fost opriţi de a se apropia timp de trei zile de femei; şi când David a cerut de la arhiereul Abiadar pâinile proscomidiei, să le mănânce, acesta l-a întrebat nu cumva s-a împreunat cu femeie în noaptea aceea, şi numai după ce a mărturisit că nu s-a împreunat a îndrăznit arhiereul a da acele închipuitoare pâini spre

mâncare; cine ar fi atât de îndrăzneț încât după împreunare cu femeia să se apropie de jertfelnic, sau noaptea înaintea jertfirii? Când numai o nălucire de noapte întâmplându-se, trebuie să ne ferim precum avem învățătură, căci deși zice Pavel: "cinstită este nunta și patul nespurcat", adaugă însă și zice: "Iar pe curvari și pe preacurvari îi va judeca Dumnezeu".

Deci aceasta o zicem pentru a nu curvi sau a nu preacurvi, iar nu ca să nu se socotească aceasta spurcăciune și necurăție, căci zice David: "întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea". Drept aceea, nunta este pentru slăbiciunea firii și numai pentru facere de copii și pentru ținerea neamului, iar nu dinadins voia lui Dumnezeu. Pavel a ales însă a vieții curat (dar pe ceilalții nu i-a oprit a avea femeie după lege, pentru ca nu, curvind, să greșească); zice însă: Aș voi să fie toți ca mine, adică în feciorie și curăție; dar, din pricina desfrânării fiecare să-și aibă femeia sa. Vezi în ce chip este fapta lui Pavel? Căci este sfințenie. Pentru a nu curvi, dă oarecare slobozenie, iar pe credincioși, făcându-i cucernici, zice: Deci vremea este scurtă, cei ce au femeie să fie ca și cum nu le-ar avea; și cei ce se amestecă cu lumea, ca cum nu s-ar amesteca. Păzească-se dar pe sine cei hirotonisiți când vor să slujească Liturghie și după Liturghie într-aceea zi, ca cei ce sunt cinstiți cu cuminecătura, căci nu trebuie a se împărtăși lui Dumnezeu și trupului. Și de nu va voi să slujească Liturghie, nu se oprește, iar de va voi, se oprește, pentru că aceea este împărtășire de trup, de vreme ce și zice: Și vor fi amândoi un trup. Cel ce se lipește de Domnul este un duh cu Domnul. Și ce unire este între Dumnezeu și trup? Drept aceea, Pavel zice: Nu vă despărțiți unul de altul, fără numai de veți fi având vreo învoire. Pentru ce? Pentru ca să vă adunați, zice, la rugăciune. Dimpreună, dar, învață și pentru amândouă: a nu se despărți unul de altul, ca să nu cadă în curvie, și a se înfrâna de bună voie, pentru rugăciuni. Apostolul a adeverit ceea ce a zis Dumnezeu când voiau să se suie iudeii la munte, zicând: "Trei zile să nu vă apropiați de femeie".

Deci de vreme ce trebuie a se înfrâna când este să vadă numai slava lui Dumnezeu și când vor să se roage, cu mult mai vârtos când vor vrea să slujească Liturghie, și când vor vrea să se cuminece cu înfricoșatele Taine. Deci dacă nu mai mult, cel puțin în ziua și în noaptea cea dinaintea Liturghiei și în cea de după Liturghie, trebuie neapărat a se feri.

ÎNTREBAREA 16

Bărbații și femeile împreună neînfrânându-se în Postul cel mare, de vor voi să se cuminece, ce trebuie să facă duhovnicul?

La Sfintele Păresimi, toți mirenii sunt datori a se înfrâna, căci toate zilele acestea sunt date lui Dumnezeu și sunt zeciuieli ale vieții noastre, ale

rugăciunii, ale rugii şi ale ostenelii noastre. Deci de vreme ce cei din lume şi într-acestea pătimesc cu desfătare şi nu se opresc unii de către alţii, când vor să se mai oprească? De vreme ce Moise, pentru ca să primească cuvintele lui Dumnezeu pe Tablele de piatră, pe munte a petrecut în curăţie şi nemâncat 40 de zile şi 40 de nopţi, cu mult mai vârtos trebuie a se înfrâna de pofta trupească cei ce doresc să se împărtăşească cu Trupul şi Sângele lui Hristos prin Sfintele Taine. De nu vor avea osârdie a se înfrâna în toate zilele acestea, cel puţin în câteva zile trebuie să se înfrâneze. De vreme ce cei ce au luat Legea au petrecut trei zile întru curăţie, cu atât mai vârtos în mai multe zile trebuie să petreacă în curăţie cei ce vor să primească Dumnezeiescul Trup şi Sânge al lui Hristos.

ÎNTREBAREA 17

Dacă omul e hirotonisit ce-i mai trebuie odăjdiile?
Fără epitrahil poate sluji vreo Taină?

Omul aflându-se vrednic, primeşte preoţia, şi printr-însul, fiind hirotonisit, se lucrează cele Sfinte ca printr-un organ. Însă de vreme ce omul este format din suflet şi trup, şi Tainele s-au dat a fi îndoite, şi preotului îi trebuie Biserică şi jertfelnic; măcar că dumnezeiescul Luchian, fiind legat în temniţă, a slujit Liturghie pe piept în loc de Jertfelnic, murind pentru Hristos. Însuşi Hristos a pus împrejurul Lui, în loc de Biserică, pe ucenicii Săi. Drept aceea sunt trebuincioase şi sfintele odăjdii, şi fără epitrahil nu trebuie a lucra un preot, de vreme ce şi sfintele odăjdii au Darul Dumnezeiesc, pentru că fiecare dintr-acestea au oarecare însemnare duhovnicească, şi fiecare dintr-acestea se dau prin binecuvântarea arhiereului, şi la Dumnezeiasca Liturghie trebuie a se îmbrăca cu toate, iar la celelalte Taine, după cum este obiceiul, ca cele ce sunt aşezate să nu le strice niciodată, măcar de s-ar şi părea a fi mici. În scurt, fără epitrahil nici o Taină să nu se săvârşească. Iar dacă se va întâmpla ca trebuinţa să ceară a se face vreo Taină, sau molitvă, Botez sau altceva din cele sfinte, şi nu se va găsi epitrahil, atunci, pentru ca să nu rămână lucrarea, binecuvântând să se pună brâul sau o parte dintr-o funie sau dintr-o pânză ca un epitrahil şi astfel să lucreze Taina. După Taină, lucrul care a slujit de epitrahil să se păstreze într-un loc osebit sau să se întrebuinţeze la ceva sfânt. Numai acelea se lucrează fără epitrahil, câte sunt obişnuite la mănăstiri a le face preoţii, la miezonoptică, la ceasuri, şi la pavecerniţă

ÎNTREBAREA 18

Ce însemnează mahrama care se zugrăveşte la îngeri? Ce însemnează cununa îngerilor şi a sfinţilor? Şi ce însemnează rotundul cel în chipul norului pe care îl ţin îngerii în mână?

Mahrama zugrăvită în icoanele sfinţilor îngeri, la tâmplele capului, arată curăţia gândului lor, de vreme ce starea lor e lângă gând, pentru că ei se unesc cu Dumnezeu după gând şi se întind către cele din afară spre vederea şi paza noastră. Ei poartă această mahramă şi ca o cunună a cereştii curăţii desăvârşite, fiind fără de trup. Părul lor este ca şi cum ar fi legat, căci ei nu se mişcă la cele de multe feluri şi la cele ce nu trebuie, ci numai la cele dumnezeieşti şi trebuincioase, şi mintea lor o au lipită de cele de sus. Cununile cele rotunde care sunt în icoanele sfinţilor arată darul, strălucirea şi lucrarea lui Dumnezeu celui fără început şi fără sfârşit, de la care Dar întărindu-se şi luminându-se, au început nevoinţele şi bine săvârşindu-se sunt pururea cu Dumnezeu şi Darul Lui cel dumnezeiesc îl au pururea întru dânşii, care Dar fiind dumnezeiesc, n-are nici început, nici sfârşit. Drept aceea aceste cununi sunt rotunde. La Mântuitorul cununa este întreită, pentru că este Unul din Treime şi întru Dânsul este şi Părintele şi Duhul Sfânt. Cei ce iau Darul arhieriei fiind dar nişte luminători, şi împăraţi, ca cei ce au luat ungerea împărăţiei, au această cunună scrisă. Rotundul în chip de nor pe care îl ţin îngerii în mâini însemnează Sfinţirea Duhului şi că cu întruparea Mântuitorului s-au făcut neschimbaţi. În mijlocul acelui rotund este scrisă litera "X", arătând pe Hristos. Rotundul acesta este semnul binecuvântării, căci învaţă că Hristos măcar de S-a şi întrupat, dar ca un Dumnezeu nu are nici început nici sfârşit, şi că Hristos are în mâna Sa toată lumea şi tot pământul, precum zice David.

ÎNTREBAREA 19

Pentru ce episcopii nu poartă polistavrosul şi sacosul?

Episcopii nu poartă polistavrosul, căci aceasta este al rânduielii celei mai desăvârşite şi al celor ce se apropie mai cu seamă cu vrednicia de Cel ce S-a răstignit pentru noi, şi însemnează prea înălţarea rânduielii. Deci măcar că lucrarea şi puterea arhieriei este una la episcop, la arhiepiscop şi la patriarhi, dar este osebire în rânduială şi scaun, şi încă în stăpânire, în lucrarea şi purtarea de grijă ce au pentru cei ce sunt sub dânşii, precum este şi la îngeri, în care sunt şi mai mari, precum zice Dionisie, de mijloc şi mai mici, cu toate că fiecare rânduială a lor este una. Astfel dar este şi la Biserică, urmându-se celor Cereşti, mai cu seamă fiind Biserica unită cu cele cereşti. Cei dintâi sunt patriarhii şi cei mai aleşi dintre arhiepiscopi,

care se îmbracă şi cu sacose, urmând mai arătat Celui ce a pătimit pentru noi, "şi în sacos batjocorindu-Se S-a îmbrăcat şi prin Cruce moartea a răbdat". Drept aceea, sunt făcute cruci pe tot sacosul. Cei de mijloc sunt toţi mitropoliţi, care se îmbracă cu polistavroase, mărturisind cu sfitele, iar nu cu sacosele, pe Hristos răstignit. Iar cei mai de apoi sunt episcopii, numai cu omoforul arătând patima lui Hristos cea prin Cruce. Fiecare, dar trebuie a păzi cele ce sunt ale rânduielii sale, căci a face cele afară din rânduială şi ceea ce nu li se cade, este trufie.

ÎNTREBAREA 20

Ce însemnează mitra, şi pentru ce poartă mitră Papa Romei şi al Alexandriei, pe când ceilalţi arhierei slujesc cu capul gol?

Papa de la Roma, precum şi cel al Alexandriei purta mitră şi când era Biserica unită. Cine a dat voie a se purta mitră nu putem şti, decât numai zicem că arhiereii poartă mitră urmând Legii celei vechi, căci semnul arhieriei era chidarisul, care era cu două comuri şi care se purta în cap. Unii zic că de către dumnezeiescul şi prea creştinul între împăraţi Constantin s-a dat întâi mitră Fericitului Silvestru, Papă al Romei. Şi hrisovul pe care nu-l arată latinii scrie că stema împărăţiei a dat-o Marele Constantin, ca un Părinte Duhovnicesc, cinstind preoţia, însă el smerindu-se şi neprimind, l-a silit de a luat semnul cel împărătesc de pe capul lui. Alţii zic că de la Marele Chiril al Alexandriei, care a luat voie de la soborul în care se afla, să-şi acopere capul, pentru slăbiciune; alţii însă zic că a făcut aceasta ca Papă, fiind în locul Papei, la al treilea sobor. Noi însă socotim cea dintâi pricină pe care o arătarăm a fi mai cu cale, cum că arhiereii Legii celei noi poartă mitră după urmarea veşmintelor arhiereului celui din Legea veche. Iar dacă nu este după urmarea acelui obicei vechi, apoi este pentru închipuirea cununii celei de spini sau a Sfintei Mahrame. Toţi ceilalţi arhierei slujesc Liturghie şi se roagă cu capul neacoperit, pentru că au cap pe Hristos, precum zice dumnezeiescul Pavel, care mai cu seamă este după socoteală mai dumnezeiască.

ÎNTREBAREA 21

Pentru ce arhiereul Legii vechi purta pe cap chidaris şi era desculţ, iar arhiereul Legii noi are capul descoperit şi este încălţat?

Arhiereul cel din vechime purta pe cap chidaris, iar în picioare nu avea nimic, ci avea poruncă a dezlega încălţămintele picioarelor, pentru că nu luase Legea desăvârşit, se afla în umbră, jertfea cele de pe pământ, fiindcă

junghia dobitoace, slujea numai umbrei, păzea călcâiul de şarpe şi murind se ducea la iad, căci sufletele drepţilor chiar erau în iad şi sub pământ. Noi însă avem picioarele încălţate şi capul descoperit, pentru că ni s-a dat putere a călca pe şerpi şi pe scorpii, petrecerea noastră este în ceruri şi neam învăţat a îngriji şi a căuta cele de sus, unde a intrat mergător înainte pentru noi Hristos, care este Capul trupului Bisericii, pe care şi cinstindu-L ne rugăm cu capetele descoperite, căci într-acest chip am luat hirotonia. Darul Duhului care a şezut şi pe Apostoli ca un chidaris este pe capul nostru, căci noi, hirotonisindu-ne, nu luăm mitră pe cap, ci Sfânta Evanghelie, după cum zice Sfântul Dionisie.

ÎNTREBAREA 22

Ce însemnează antimisul? Ce însemnează tunderea citeţului şi a preotului?

Antimisul care este pe Sfânta Masă închipuieşte mahrama cea de pe capul lui Hristos.

Iar tunderea care se face pe capul preotului de când se face citeţ închipuieşte cununa cea de spini. Această tundere trebuie să se facă pururea la toţi preoţii; asemenea şi ieromonahii trebuie să păzească acest obicei, cu atât mai mult cu cât la dânşii se face tunderea şi la călugărie.

ÎNTREBAREA 23

Pentru ce cel ce se întoarce de la lepădare se unge cu Mir, şi nu se mai botează?

Pe omul care se întoarce de la lepădarea lui, îl ungem cu Mir şi nu-l botezăm iarăşi, pentru că Botezul dă fiinţă întru Hristos, iar Mirul dă viaţa cea următoare lui Hristos, însuflare, sfinţenie şi pecete. Deci precum s-a dat din început îngerilor celor gânditori a fi şi a rămâne nemuritori, şi unii dintr-înşii au căzut şi sunt vii după firea lor cea fără materie, dar nu vieţuiesc după voia lui Dumnezeu, nici sunt curaţi, nici au într-înşii Dumnezeiasca pecete, nici Darul, nici urmează lui Dumnezeu, ci sunt împotrivitori lui Dumnezeu, vase întunecate şi înstrăinaţi de la Dumnezeu; astfel şi oamenii cu Botezul au Darul învierii lui Hristos cel nestricăcios, s-au îmbrăcat cu Botezul întru Hristos şi cu Mirul a luat sfinţirea şi pecetea Duhului. Dacă cineva se va lepăda de Dânsul are nestricăciunea cea din Botez, va învia şi va fi nestricăcios, dar nu va avea sfinţenia, nici Darul Duhului Sfânt, ci se vor osândi cu împotrivitorii diavoli, căci precum este o naştere a trupului, asemenea se dă o naştere şi cu Duhul. Drept aceea, cei

ce spurcă această naştere, chiar dacă se vor întoarce la credinţă, nu pot lua preoţie. Iar păgânii, venind la credinţă şi luând Botezul, ca cei ce s-au izbăvit de toate păcatele în Dar cu dumnezeiasca Baie, dacă vor fi iscusiţi, pot lua Darul preoţiei. Cei ce cad însă după Botez, de vreme ce Botezul este unul şi iertarea cea din Dar una, pocăindu-se se primesc, dar nu pot lua sau lucra preoţia. Drept aceea, cel ce se leapădă se primeşte, căci oamenilor s-a dat pocăinţă în această lume pentru neputinţă şi lesnea alunecare a trupului, şi prin rugăciunile cele preoţeşti împăcăm pe acesta cu Dumnezeu prin pocăinţă, şi cu Dumnezeiescul Mir iarăşi înnoind pecetea cea dumnezeiască şi sfinţenia care o au stricat, şi astfel îl înnoim. Şi David, după ce a greşit, aceasta a cerut, zicând: "Duh drept înnoieşte înlăuntrul meu". Botezul însă nu se mai dă iarăşi, pentru că el este numai unul şi iertarea cea din Dar una, iar cealaltă este a pocăinţei, prin lacrimi.

ÎNTREBAREA 24

De şi-a spovedit cineva păcatele, acela trebuie să le mai spovedească?

Cele ce a spovedit cineva Părinţilor celor duhovniceşti, pentru care a primit canon şi de s-a îndreptat după pravilă cu lucrurile pocăinţei, nu trebuie să le spovedească iarăşi din nou altora şi să ceară canon, căci atunci leapădă cel dintâi canon, decât numai de va fi oarecum căzut în acelaşi păcate, când trebuie să le mărturisească curat ca pe nişte rădăcini şi pricini ale păcatului de al doilea, mărturisindu-şi păcatele cele dintâi pentru smerenia, sfărâmarea inimii şi defăimarea sa, pentru ca, cu smerenia să dobândească mai mult.

ÎNTREBAREA 25

În Postul cel mare se cuvine să facem Botez sau nuntă?

A boteza în timpul Sfintelor şi marilor Păresimi pe tot omul ce vine în lume este lucru trebuincios şi pentru aceasta nu este nici o împiedicare din vreme, zi sau altceva, de vreme ce Darul acesta este pricinuitor de mântuire. Cel care dintre credincioşi doreşte a se călugări, timpul acesta este cel mai priincios, fiindcă mai cu seamă se cuvine pocăinţă. Asemenea nimica nu opreşte pe cineva din cei vrednici a lua preoţia oricând. Hirotonia diaconului se face la Liturghia darurilor mai înainte sfinţite, iar hirotonia preotului, la Liturghia cea desăvârşită, căci preotul este săvârşitor, iar diaconul slujitor, adică ascultător. Nunta însă nu se cuvine a se face oricând, căci acest lucru este al trupului şi este aducător de veselie

trupească, şi nu poate cineva a se îngriji de ale trupului şi a se pocăi, tot deodată având cineva gânduri lumeşti şi a plânge pentru suflet. Drept aceea nici Logodna nu trebuie a se face, fără numai la nevoie, şi aceasta să se facă în ziua Buneivestiri (dacă se va întâmpla afară din săptămâna cea mare) şi în Duminica Florilor.

ÎNTREBAREA 26

În ce chip va veni Domnul la a doua venire?
Care este Împărăţia lui Dumnezeu? Şi ce este lumina cea neînserată?

Domnul astfel precum S-a înălţat cu trupul va veni şi la a doua Sa venire, după cum au zis îngerii: "într-acest chip va veni întru care L-aţi văzut suindu-se la cer". Iar Împărăţia lui Dumnezeu şi viaţa cea veşnică El însuşi va fi. Căci Acesta este pe care David îl arată Împărat al slavei. Acesta zice şi iubitul ucenic că este Dumnezeu cel adevărat şi viaţa cea veşnică, Acesta este Lumină pururea celor ce cu dreptate au slava Lui şi iau strălucirea Lui, adică lumina Darului ce izvorăşte de la Dânsul, iar nu fiinţa Lui, căci aceasta este neîmpărtăşită şi îngerilor nepricepută. Drept aceea şi Dumnezeu va fi în mijlocul dumnezeilor, care au Darul cel Dumnezeiesc de la Dânsul, şi Lumina celor ce se luminează. Pentru că acesta este Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul ce vine în lume, precum zice şi la Apocalipsă: "Mielul va fi Soarele dreptilor". Deci El este Împărăţia şi îndulcirea, fiindcă dă slava Lui, şi fiindcă El a biruit pe vrăjmaşii Lui şi mai apoi moartea, rămânând pururea cu robii Lui.

ÎNTREBAREA 27

Se va preface oare şi raiul şi toată zidirea? Şi cum se vor preface?

Spre îmbunătăţire şi nestricare atât raiul cel de pe pământ, cât şi făpturile se vor preface. Aceasta zice şi Petru, că "toate vor fi noi", iar Pavel zice: însăşi făptura se va slobozi de robia stricăciunii". Făptură fiind şi raiul, care este locaşul fiilor lui Dumnezeu, Care prin Unul născut Fiul Care S-a întrupat, au multe locaşuri în casa Părintelui, adică în zidirea cea nouă, ca cea care s-a făcut zidire nouă prefăcându-se întru nestricăciune. Iar în ce chip se va face prefacerea, numai Cel ce le-a făcut din nefiinţă ştie, însă prefacerea se va face cu Duhul Sfânt căci zice: "Trimite-vei Duhul tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pământului". Şi precum Dumnezeu a făcut acestea, astfel precum sunt şi spre mai bine se vor preface printr-Însul; şi precum S-a întrupat Cuvântul pentru noi şi S-a arătat nouă, care încă eram supuşi stricăciunii, cu atât mai mult prefăcându-ne întru

nestricăciune se va arăta nouă cu milă şi mai cu seamă prin trupul cel luat cu suflet întru Dumnezeiescul Ipostas. Prin acesta dar se va arăta nouă mai cu seamă, iar sfinţilor îngeri după fire se va arăta prin suflet. Şi pentru aceasta mai vârtos S-a întrupat, pentru ca să-L vedem pe El mai de aproape şi să ne împărtăşim de El, măcar că este cu Dumnezeirea mai presus de noi. Însă noi nu ne facem părtaşi firii, ci numai Darului.

ÎNTREBAREA 28

La sfârşitul celor şapte veacuri se va face sfârşitul lumii, sau la al optulea veac? Sau în care altul oare?

Pentru cele şapte veacuri de mulţi se zice, iar dumnezeiescul Pavel nu zice şapte, ci că Domnul este aproape şi că o mie de ani înaintea Domnului sunt ca o zi, precum a zis şi David, şi că va veni şi nu va zăbovi. Iar precum zice Domnul: Când se va răci dragostea, care este plinirea legii şi a Evangheliei, va veni sfârşitul. Vremea aceasta înşeptită înconjurată de şapte zile, deşi socotesc unii a se împlini prin şapte veacuri, să nu aşteptăm a se face aceasta numai firește, ci trebuie a socoti că Cel ce le-a făcut pe toate le preface spre folos când va voi. Când se va înmulţi răutatea şi va pieri bunătatea, precum se vede acum, şi credincioşii se vor răci în credinţă şi dragoste nu se va mai afla, trebuie să credem că va veni sfârşitul. Pentru că dragostea este şi singurul lucru al lui Dumnezeu. Că Dumnezeu dragoste este şi pentru dragoste S-a făcut om. Şi când nu se va face nimic pentru dragostea lui Dumnezeu va veni sfârşitul şi când de la ceea ce trebuie a face ne-am abătut. Acum dar trebuie a aştepta sfârşitul. Drept aceea şi prigonirile se înmulţesc, află vreme vicleanul şi ridică pe cei fără Dumnezeu asupra noastră.

ÎNTREBAREA 29

Pentru ce unii la Vohod sărută odăjdiile Preotului iar alţii fac cruce pe pământ? Ce folos au din aceasta?

Cel ce sărută sfintele odăjdii ale preotului la vohod, nu face rău, ci mai cu seamă arată că are credinţă şi voieşte a se mântui precum s-a mântuit şi cei ce s-au atins de poalele lui Iisus, căci chiar pentru Dânsul face aceasta. Iar a face cruce pe pământ nu se cuvine, că se va călca dumnezeiescul semn, şi celor ce fac fără pricepere să li se poruncească să nu o mai facă.

ÎNTREBAREA 30

Mâniindu-se arhiereul sau preotul sau duhovnicul, de va blestema sau va afurisi pe cineva, oare se prinde aceasta sau nu?

A se mânia arhiereul sau preotul şi fără socoteală a blestema şi a afurisi nu e bine, nici cu dreptate. Trebuie însă să afurisească când este după pravilă, ca să nu se încarce cu păcate străine căci nu este aceasta răbdare, ci va fi pricină de periciune şi nici se cuvine a fi cineva mai milostiv decât Părinţii. Nici arhiereul sau duhovnicul fiind supus sub oarecare greşeală, să nu socotească că i se vor ierta acele greşeli de va face uşurare fără socoteală păcatelor celorlalţi greşiţi. Ci pentru ale sale să ceară iertăciune, iar ale lui Dumnezeu să le izbândească cu dreptate. Însă trebuie cu blândeţe şi cu râvnă, şi după vreme a izbândi şi pe toţi şi să fie gata a-i primi de se vor pocăi. Iar aceasta este când se va depărta de la rău şi se va smeri cel ce a greşit.

ÎNTREBAREA 31

Pentru cel ce se afurisește de altcineva, ce trebuie să facă?

Tot cel ce se afurisește, sau fără socoteală precum i se pare lui, sau după lege, să nu socotească că nu este nimica aceasta, nici să lase după socoteala lui, nici altul să nu-l amăgească că nu se va atinge de dânsul afurisenia, ci cu osârdie să meargă la cel ce l-a afurisit, şi după ce se va duce de mai multe ori, şi nu-l va primi cel ce l-a afurisit, să mai meargă cu oarecare mijlocitori, şi de nu-l va primi să meargă la arhiereul cel mai mare, şi să ceară cu cucernicie iertăciune, însă să nu aducă pâră asupra celui ce l-a afurisit, ca să se facă cu bună rânduială dezlegarea, şi ca să nu se scârbească cel ce l-a afurisit, şi aşa nu i se va ierta, că poate să se fi mâhnit cu dreptate. Că zice: alta este judecata oamenilor, şi alta este a lui Dumnezeu.

ÎNTREBAREA 32

Cel ce s-a afurisit pe sine sau s-a anatematizat ce trebuie să facă?

Asemenea şi cel ce s-a afurisit sau s-a anatematisat, sau s-a lepădat de Dumnezeu nebuneşte, sau din mânie, este dator să meargă cu lacrimi şi cu zdrobire de inimă la arhiereu, Şi dacă arhiereul nu va fi aproape, să meargă la vreun duhovnic iscusit, căruia să-i spună cu lacrimi şi să ceară iertăciune, făcând rugăciuni şi lucruri de-ale pocăinţei. Unele ca acestea însă să nu le lase fiecum, căci va avea multă osândă.

ÎNTREBAREA 33

Ce este mai mare, preoţia sau călugăria?

După rânduială, mai mare este preoţia decât călugăria, mai presus de cuvânt, căci lucrurile preoţiei sunt lucrurile lui Dumnezeu şi fără preoţie nu poate fi cineva creştin, nici a avea sfinţenie, nici a se împărtăşi cu Dumnezeu. Mai mare este însă rânduiala călugărească decât preotul mirean, precum zice Dionisie, nu după Preoţie, ci după viaţă. Drept aceea şi preotul călugăr este mai presus de preotul mirean. Chiar călugărul este mai presus decât preotul cel mirean, după viaţă, nu însă după preoţie, care este lucrul lui Dumnezeu, căci preoţia pururea binecuvintează şi preotul sfinţeşte şi pe călugărul cel mai înalt cu viaţa. Drept aceea şi Antonie se închina şi-şi pleca capul nu numai înainte arhiereilor, ci şi a fiecărui preot. Deci şi fiecare preot, ca cel ce are orânduiala cea mare, să petreacă cu sfinţenie şi mai vârtos să se nevoiască şi să vieţuiască asemenea călugărilor, sau să se sârguiască cu vreme şi să se călugărească.

ÎNTREBAREA 34

Care sunt păcatele cele de moarte?

Păcatele cele de moarte zic unii că sunt opt, de vreme ce şi patimile sunt opt, şi mai cu seamă sunt acestea: lepădarea de Dumnezeu, uciderea, desfrânarea şi cele asemenea ei, iubirea de arginţi şi cele asemenea ei, jurământul strâmb, călcarea jurământului, minciuna, trufia şi înălţarea. Nici unul dintre acestea însă nu sunt păcate de moarte pentru cei ce se pocăiesc cu osârdie, pentru iubirea de oameni a lui Dumnezeu, fără numai de se va omorî singur pe sine, sau se va deznădăjdui sau îşi va ieşi din minte cu trufia şi cu înălţarea şi va huli asupra lui Dumnezeu.

ÎNTREBAREA 35

De vreme ce este arhiereu, patriarh, mitropolit şi episcop, ce deosebire este între ei şi cu ce este mai mare unul decât altul?

Patriarhul de mitropolit sau mitropolitul de episcop n-au nici o deosebire după Darul şi lucrarea arhieriei, căci fiecare lucrează acelaşi lucru şi cu aceeaşi putere. După rânduiala scaunului însă şi după supunerea unuia faţă de celălalt, şi după purtarea de grijă ce au pentru cei ce sunt cu dânşii, se deosebesc. Patriarhul este părinte şi cap tuturor. El hirotoniseşte

pe mitropoliţi şi episcopi, judecă împreună cu Sfântul Sobor şi se îngrijeşte de toţi cei ce sunt sub ascultarea lui. Mitropolitul este părinte şi cap episcopilor lui şi preoţilor, hirotonisind pe toţi şi stăpânind toată eparhia lui, de care îngrijeşte, fiind dator a o cârmui pe dânsa bine. Episcopul este părinte şi cap preoţilor şi mirenilor celor ce sunt în eparhia lui. Episcopul, după cerească rânduială cea de sus şi cu supunere, se pleacă arhiereului său, se supune lui, şi se judecă de dânsul, precum şi de episcop, preoţii lui şi mirenii. Mitropolitul însă de patriarh şi de Sobor, iar nu de episcopii lui. Iar Patriarhul, de Soborul cel mare. Acestea sunt cu adevărat după dumnezeiasca bună tocmeală şi orânduială cerească, căci fiecare de la cel ce se hirotoniseşte se şi îndreptează. Numai ale credinţei fiindcă sunt pentru toţi drepţii, se cercetează de toţi, patriarhi, arhiepiscopi şi episcopi, şi iau hotărâri din Sfintele Scripturi, şi se tocmesc după cuviinţă. Deci fiecare să rămână întru rânduiala lui, că şi în veacul cel viitor va fi aşa, precum mărturiseşte dumnezeiescul Pavel.

ÎNTREBAREA 36

Arhiereii dând voie monahilor a spovedi, care fără de preoţie blagoslovesc şi iartă, bine este?

Am auzit că se dă de arhierei călugărilor a spovedi. Eu însă, precum am zis mai înainte, zic după părerea mea, şi cred că această părere este şi a Părinţilor, că lucrul acesta este al preoţiei, şi nu trebuie a se lucra decât de arhierei şi de preoţi, iar de monahi nicidecum, decât numai unde ar grăbi vreo nevoie, nefiind preot, poate lucra cu binecuvântarea arhiereului şi călugărul, de va fi cucernic şi va şti poruncile lui Dumnezeu, adică sfintele canoane, cât numai să spovedească ca să spună arhiereului, sau pentru ca să-l înveţe ceva din cele folositoare de suflet pe cel ce va întreba, spuindu-şi cugetele sale, iar nu ca să ierte şi să dezlege el. Altminterea acesta ar putea să slujească şi Liturghie fără de preoţie, şi să boteze şi să binecuvinteze, şi să facă şi celelalte, ceea ce e lucru străin Bisericii.

ÎNTREBAREA 37

Ce despărţire este între episcop şi preot?

Pentru ce Preotul nu hirotoniseşte, de vreme ce face Liturghie şi botează?

Darurile Duhului sunt osebite, unuia se dă un Dar, şi altuia alt Dar, toate acestea însă le lucrează Unul şi acelaşi Domn, precum scrie, şi pe unii apostoli i-a pus Dumnezeu în Biserică întâi, al doilea pe prooroci.

Drept aceea unul citeşte poporului, altul propovăduieşte, altul slujeşte, pe care Dumnezeiescul Dionisie îl numeşte slujitor; altul este preot, care se numeşte şi săvârşitor ca cela ce numai atâta are putere, ca să lucreze Tainele, iar nu a da darul; altul este arhiereu, ca cel ce poate să lucreze şi să dea toate cele Sfinte şi Dumnezeieşti. Drept aceea se şi numeşte luminător, ca cela ce are întru sine izvor de luminări, Darul cel prea desăvârşit, precum şi Mântuitorul a zis aceasta pentru Sine şi pentru ucenicii Săi, Care însuşi şi trupeşte are toată plinirea Dumnezeirii, iar ucenicii, după împărtăşirea cu El, au avut Darurile. Drept aceea zice: "Eu sunt Lumina Lumii", şi ucenicilor zice: "Voi sunteţi Lumina Lumii". Prin dânşii dar, şi prin următorii lor, arhiereii, Darul ca o lumină se împărtăşeşte tuturor. Preoţii acest dar nu-l au, ci numai pot a sluji Liturghie şi a boteza. Şi acestea nu le fac fără puterea arhiereului, fără hirotonie şi fără Mir.

ÎNTREBAREA 38
Se poate sluji Liturghie fiind numai arhiereul singur?

A sluji Liturghia vreun arhiereu fără diacon, nu este oprire, de vreme ce acesta este cel desăvârşit, care şi celorlalţi dă voie a lucra. Dar pentru buna aşezare şi pentru cinstea arhieriei, se cuvine a avea mulţi preoţi sau diaconi. Aceasta mai ales închipuieşte pe Domnul a fi cu ucenicii. De va fi lipsă de preoţi, să fie măcar un preot şi un diacon, şi mai cu seamă la hirotonisire trebuie a fi preot şi diacon, pentru ca de dânşii să se aducă cel ce se hirotoniseşte, să se facă sărutare şi să se săvârşească cele obişnuite. Dar am văzut la călătoriile împărăteşti, de multe ori şi arhiereul singur slujind Liturghia, nefiind preoţi, pe altul am văzut, luând binecuvântare şi voie, că a făcut Liturghie în chilia sa, singur, pentru ca să se împărtăşească cu Dumnezeieştile Taine. Dar deşi nimic nu-l opreşte, însă ale bunei tocmeli trebuie să se păzească, mai ales la hirotonie, în bisericile cele de sobor şi fiind popor mult.

ÎNTREBAREA 39
Pentru ce hirotoniseşte arhiereul citeţi mulţi deodată, iar diaconi şi preoţi, nu. Şi de se cade fără de Liturghie a hirotonisi preoţii?

Citeţi mulţi împreună şi ipodiaconi am văzut a se hirotoni şi avem şi învăţătură, care şi afară din Altar se hirotonisesc. Dar un diacon, un preot şi un arhiereu, înlăuntru, la Sfânta Masă. Cel ce strică această regulă face izvodiri şi cel ce face izvodiri nu urmează Bisericii. Iar fără de Liturghie

nu trebuie a se hirotonisi cineva, că aşa am luat învăţătură. Dumnezeiescul Dionisie, Diadohul Apostolilor, astfel porunceşte zicând: "Toţi cu Liturghie şi cu Cuminecarea Tainelor lui Hristos să se săvârşească", adică: căzând el jos la Jertfelnic, cu punerea mâinilor, cu însemnare, cu chemarea Darului, cu sfintele rugăciuni, cu zicerea: "vrednic este" şi cu sărutarea, cu acestea să se sfinţească şi cu celelalte care s-au orânduit. Deci cel ce nu s-a hirotonisit astfel, nu este hirotonisit după rânduială, şi nu ştiu ce va fi, nesăvârşindu-se după rânduială. Nu trebuie dar a hirotonisi la o Liturghie mulţi arhierei împreună sau preoţi, sau diaconi, ci un arhiereu, un preot şi un diacon, şi fiecare la vremea rânduită şi care se cuvine: arhiereul după cântarea "Sfinte Dumnezeule", preotul, după ce se pun Sfintele Daruri pe Dumnezeiasca Masă, diaconul după rugăciunea din urmă, înainte până a zice: "Pe toţi sfinţii pomenindu-i".

Pe arhiereu săvârşesc înaintea Apostolului, ca să se pună în scaun, pentru că el a venit în rânduiala apostolilor, pe preot după se pun Darurile, pentru că acestora s-a făcut lucrător de sfinţenie. Pe diacon, la ectenia de pe urmă, căci este din rânduiala de pe urmă şi n-au luat putere ca să se roage, ci ca să dea ascultare şi să cheme către rugăciuni.

ÎNTREBAREA 40

Neflind preot, poate diaconul a cumineca, cerând trebuinţa?

La vreme de nevoie, apropiindu-se de moarte vreun mirean şi nefiind preot, diaconul nu este oprit a-l cumineca cu cele mai înainte Sfinţite Taine, aceasta însă numai la vreme de nevoie, fiind datori a spune preotului ori mai înainte, de va putea, ori mai pe urmă. Iar cel caterisit şi cel nepreoţit nu se poate cumineca singur pe sine cu Sfintele Taine, ci trebuie să vină la preot, mai vârtos pentru smerenie şi iertăciune.

ÎNTREBAREA 41

Am aflat că monahii fiind în pustie se cuminecă singuri. Cuviincioasă este această urmare? Cum trebuie să se cuminece?

Unii fiind pustnici şi negăsindu-se preoţi pe aproape, cred că au voie de la arhierei a avea în cutii cele mai înainte Sfinţite Taine, ca la vreme de nevoie să se cuminece dintr-însele, cu multă cuceric. Nu însă precum se cuminecă preoţii, ci să facă astfel precum am aflat de aiurea şi precum am rânduit noi celor ce ne-au întrebat. În oarecare loc curat întinzând o sfântă pânzătură, deasupra să pună sfântul procoveţ, pe sfântul procoveţ să pună cu lingura o miridă din Sfântul Agneţ, şi astfel cântând, tămâind şi

închinându-se cu cucernicie de trei ori, nu cu mâna, ci cu gura să se cuminece cu Dumnezeiasca Pâine, apoi să-şi spele gura cu un pahar cu vin şi cu apă sau numai cu apă. Deci, de va fi cineva şi aproape de moarte, şi nu va fi preot sau diacon, de mare nevoie (precum pe cuvioasa Teoctista a cuminecat-o un corăbier), dacă se va afla Pâinea cea făcătoare de viaţă, să se dea aceasta vreunui citeţ, sau vreunui credincios cucernic şi mai curat, şi cu frică şi cu cucernicie acesta, punând cu lingura pe procoveţ oarecare mică părticică din Prea Sfântul Trup, să împărtăşească cu lingura pe cel ce moare, spre a avea soţ călătoriei vieţii celei veşnice. Însă precum am zis, de mare nevoie şi cu multă luare aminte se face aceasta, când s-a apropiat omul de moarte şi nu mai este nici o nădejde. Cel ce a slujit însă să spună preotului şi să ceară iertăciune.

ÎNTREBAREA 42

Dacă preotul sau alt credincios se va lepăda de Dumnezeu cu cuvântul la mânie, ce trebuie să facă? Atunci poate el să slujească?

Într-alt chip se judecă păcatele făcute cu cuvântul, şi într-alt chip cele cu lucrul. Drept aceea, cel ce a zis la mânie numai cu cuvântul că se va face păgân, fiind preot, şi nefăcându-se, se osândeşte şi se opreşte de preoţie multă vreme, dar nu se caterisește pentru că n-a săvârşit lucrul. Căci şi pentru chipul călugăresc scrie la otăcnic că de se va ispiti cineva să lepede călugăria şi nelepădând-o şi ajungând a muri, tot cu călugării va fi. Asemenea şi mireanul, mirean va fi dacă numai se va ispiti a se călugări, şi nu s-a călugărit. Căci cine la ce a ajuns, acolo va fi şi se va judeca.

ÎNTREBAREA 43

Cel ce face păcate spovedindu-se, ce primeşte, ce folos are dintr-aceasta?

Cel ce face păcate şi nu se părăseşte, pocăindu-se şi spovedindu-se părintelui celui duhovnicesc, bine face, căci aceasta este începătura pocăinţei. Şi după ce se va spovedi şi se va osândi pe sine, va veni şi la pocăinţă desăvârşită, pentru că nu se deznădăjduieşte, ci se osândeşte pe sine, şi fiindcă primeşte cuvinte de învăţătură şi rugăciuni, ca să se pocăiască. Şi pe cel ce este până într-atâta, nu-l va lăsa Dumnezeu a nu se pocăi.

ÎNTREBAREA 44

Oare pentru tot păcatul şi pentru cel mai mic se munceşte omul?

În adevăr, pentru tot păcatul se munceşte omul şi chiar pentru cel mai mic, de vreme ce şi pentru cuvântul cel deşert vom da seama, precum zice Adevărul însuşi, Judecătorul tuturor, şi pentru căutarea cu poftă; şi dacă ne vom jura pe cer şi pe pământ, şi dacă vom zice mai mult decât da sau nu. Însă şi munca este după asemănarea păcatului, pentru că multe sunt şi muncile, de vreme ce multe sunt şi locaşurile celor aleşi, la Dumnezeu. Iar cu pocăinţa şi spovedania toate se iartă şi ce este mai mare decât acest Dar! Să ne pocăim, dar, ca să ne mântuim, căci şi Botezătorul şi Domnul zic: "Pocăiţi-vă".

ÎNTREBAREA 45

Oare moare cineva fără păcat?

Nimeni dintre oameni nu va muri fără păcat, căci îndată după Botez, chiar pruncilor li se întâmplă multe păcate prin cei ce-l cresc, cu voie şi fără ştiinţă, de vreme ce pentru copii se fac acele păcate. Numai Domnul întrupându-Se s-a zămislit fără păcat şi s-a născut cu sfinţenie, a vieţuit şi a murit pentru toţi, Izbăvitorul, şi înviind, trăieşte şi rămâne, Însuşi fiind fără de păcat.

ÎNTREBAREA 46

Preotul după vreme luând prescuri multe, este dator a proscomidi din toate?

Preotul luând după vreme prescuri multe, nu este dator a proscomidi din toate, căci şi el se hrăneşte dintr-acestea, ca un slujitor a celor dumnezeieşti. Este dator însă a pomeni pe fiecare din cei ce au adus miridă lui Dumnezeu. Pentru aceea, se şi scrie, numele celor ce le-a adus; şi nu numai atunci să-i pomenească, ci şi în celelalte vremi, de vreme ce fiecare din cele ce le-au dat, le-a adus pentru desăvârşit Liturghie. Deci dintr-o prescură mai curată trebuie să scoată Sfântul Agneţ, iar nu din multe, fără numai la Duminicile Sfintelor Paresimi şi la Sfânta şi Marea Joi.

ÎNTREBAREA 47

Ce sunt miridele, şi ce folos aduc că se scot? Trebuie a scoate miridă pentru femeile ce locuiesc cu ereticii sau cu păgânii?

Miridele cele pentru sfinţi să se scoată din celelalte prescuri şi pentru credincioşii cei ce le-au adus, şi să aibă grijă să scoată miridă pentru fiecare ceată a sfinţilor şi pentru toţi împreună, şi pentru fiecare dintre credincioşii cei ce le-au adus, afară numai din cei ce vor fi făcând fărădelege şi vor fi păcătuind la arătare, pentru că miridele sunt în locul feţelor acelora ce le aduc şi se face acestora împărtăşire nevăzută cu Hristos. Drept aceea, nu trebuie a primi prescurile celor ce fac păcate la arătare şi nu se părăsesc, nici ale muierilor, de ar fi credincioase şi drept slăvitoare, dar locuind împreună sau cu bărbaţi păgâni sau cu eretici. Iar lumânările şi untuldelemn se cade a se primi de la dânsele întru nădejdea mântuirii lor, şi paraclise şi rugăciuni pentru dânsele să nu pregete a face, ci să le poruncească lor a face milostenie. Miridă însă să nu scoată pentru dânsele, nici să le cuminece, fără numai la sfârşit, după ce va face Maslu pentru dânsele. Aghiazmă şi anaforă însă să ia după vreme de se vor mărturisi că sunt credincioase, întru sfinţirea şi nădejdea mântuirii lor, pentru ca să nu cadă în păcatul cel mare şi de moarte al deznădăjduirii, văzând că sunt lepădate de tot de Biserică.

ÎNTREBAREA 48

Poate un preot să facă Maslu?

Maslu nu se cade a se face de un preot numai, de vreme ce zice: "Să se cheme preoţii Bisericii", iar nu un preot. Rânduiala trebuie păzită, căci precum un arhiereu nu poate singur hirotonisi episcop, asemenea şi un preot nu poate face singur Maslu.

ÎNTREBAREA 49

Dacă va şti cineva pe vreun preot în vreo greşeală şi nu va crede că va lua sfinţenie de la dânsul, ce să facă?

Dacă va şti cineva păcatul vreunuia dintre preoţi, zice Marele Vasilie, să-l spuie arhiereului, pentru ca dânsul să-i ia seama. Nu se cuvine însă a se socoti un preot oprit de preoţie până ce nu se va opri de Biserică. Drept aceasta, până ce nu se va părăsi el însuşi de preoţie nu se cade nici a-l vădi, nici a-l avea oprit, nici a se feri de dânsul. Iar dacă cineva se îndoieşte întru sine, meargă la alt preot, căci nu trebuie să vie la dânsul fără credinţă, iar

de va lăsa lui Dumnezeu greşeala preotului, şi Darul să socotească că-l ia ca printr-un organ de la preot, va lua desăvârşit sfinţirea, şi mai multă plată ca cela ce vine cu credinţa la Dar, iar nu vine pentru bunătatea omului, ci o face aceasta numai pentru Dumnezeu. Dar de vreme ce vine fără de credinţă, şi tot ce e fără credinţă este păcat, precum scrie, unde are credinţă, acolo şi meargă. Însă să ştie că se lipseşte de plata cea mare care se dă pentru neosândire. Poate încă cu aceasta că va şi greşi, de va începe a osândi, mai cu seamă pe preot, cu îndemnarea vrăjmaşului osândind, urând şi pe cei nevinovaţi şi curaţi, şi astfel se va primejdui de mântuirea lui.

ÎNTREBAREA 50

Preotul cel căzut în păcat se poate a se mai hirotonisi, sau a i se mai da voie a fi în starea dintâi a preoţiei?

Preotul căzut în păcat, dacă se va afla de arhiereu sau de Sobor, nu este cu putinţă a-l mai hirotonisi, sau cu vreo mijlocire a i se da voie să slujească ale preoţiei. Căci cel ce curveşte după Botez, sau a avut posatnică nu poate să fie arhiereu sau preot, sau diacon, sau orice din rânduiala preoţească. Aceasta o zic cei 318 Părinţi ai Soborului din Niceea.

ÎNTREBAREA 51

Pentru ce s-a dat pocăinţă şi îndreptare numai oamenilor, iar dracilor nu?

Firea cea gânditoare a îngerilor căzând, adică dracii, nu au îndreptare, pentru că n-au căzut din înşelăciune sau cu amăgirea cuiva, nici pentru că n-au cunoscut binele, ci de la sine pentru mândria lor, şi într-aceasta pururea se şi află şi merg spre mai rău. Şi Dumnezeu fiind iubitor de bine nu i-ar fi părăsit dacă ar fi fost cu putinţă să se pocăiască şi dacă ar fi fost cu dreptate. Aceasta dar nu se poate şi cei ce zic că poate se batjocoresc de draci, pentru că au să mărturisească sfârşitul muncilor, ca Origen, sau să hulească pe Dumnezeu. Deci, dar, dracii nu se vor mai scula, pentru că au căzut făcând rău de voie, şi pentru că n-au avut trup, ca să le dea pricină a cădea, ci au căzut numai din voia lor; şi iarăşi pentru că n-au avut vreo nevoie, fiindcă sunt fără de materie şi n-au trebuinţă de nimic. Noi însă avem trebuinţă şi ne-am înşelat de draci, şi ne-am amăgit cu dulceaţa hranei, ca cei ce avem trebuinţă a ne hrăni. Şi de când ne-am osândit a muri, ne trebuie mai mult ajutor, ca cei ce greşim mai mult, şi pentru frica morţii, precum zice şi dumnezeiescul Pavel: "Şi să-i izbăvească pe aceştia câţi cu frica morţii în toată vremea erau supuşi robiei". Şi iarăşi: "Căci nu

oarecând a luat din îngeri, ci din sămânţa lui Avraam a luat". Drept aceea, aici ne-a dăruit Dumnezeu pocăinţa nouă, iar nu îngerilor, căci acolo nu este pocăinţă, ci răsplătirea faptelor, căci vremea aceasta este a lucrării, iar cea viitoare, a răsplătirii.

ÎNTREBAREA 52

Care este postul Domnului? Pentru ce în limba elină se numeşte Saracosti adică 40 de zile, căci ţine mai mult de 40 de zile? Ce se înţelege prin zeciuială?

Postul pe care l-a postit Domnul, îl postim în sfintele şi marele Păresimi, care se cheamă 40 de zile, întru curăţirea şi îmblânzirea noastră, şi ca o pârgă, pe lângă care se mai adaugă şi o zeciuială, în fiecare an al vieţii noastre. Acest post se începe din ziua de luni şi se sfârşeşte de rând până vineri, socotindu-se sâmbetele şi duminicile, căci în aceste zile facem şi canon mâncând de două ori în zi, şi păzim şi ale postului, ferindu-ne de carne, de brânză şi de peşte. Mântuitorul a postit de rând împreună 40 de zile şi 40 de nopţi. Clement Diadohul lui Petru la Roma, în Aşezămintele Apostolilor, scrie pentru aceasta, toţi Părinţii şi dumnezeiescul Sava şi Ioan Damaschin cu tipicul Ierusalimului, şi mărturisitorii şi fraţii cei buni Iosif Soluneanul şi Teodor Studitul, cu cântările lor cele de la Păresimi învaţă despre aşezământul postului. Asemenea şi Părinţii au rânduit ca în vinerea lui Lazăr, săvârşindu-se postul cel de 40 de zile, folositor de suflet, să se cânte samoglasnicile scrise de dânşii, căci prin ele se arată că învierea lui Lazăr şi praznicul Floriilor se prăznuiesc ca nişte osebite praznice. Încă şi Sfânta săptămâna a mântuitoarelor patimi a Domnului o ţinem osebită, afară din postul celor 40 de zile, mai cu seamă numai pentru Patimile cele prea Sfinte ale Domnului, Care a răbdat pentru noi, dându-ne nouă nepătimirea. Drept aceea şi prăznuim bucurându-ne pentru Învierea Lui. Deci aceasta iarăşi, precum am zis, este scrisă şi cu cântările mărturisesc Părinţii şi arată aşezământul cel dintâi. Papistaşii şi aici iscodesc, dezlegând cele două zile ale sfântului post, afară din pravilă, şi făcând netrebuincios tot postul.

Deci, afară de duminici, ei numără 40 de zile până în Sâmbăta cea mare şi astfel nu postesc nici o zi anume pentru cinstitele Patimi ale Domnului, precum s-a aşezat, nici nu fac postul Păresimilor de 40 de zile, deoarece duminicile nu se opresc de a nu mânca carne şi brânză. Deci unora dintre ei făcându-le întrebare: ce post postiţi pentru mântuitoarele Patimi?, n-au putut răspunde. Şi iarăşi, de vreme ce numără 40 de zile, afară de duminici, întrebându-i pentru ce duminicile din început după aşezământ le postiţi?, iar ei nu s-au priceput să răspundă. Acesta, dar, este postul Domnului,

postul celor 40 de zile, după care urmează săptămâna Sfintelor Lui Patimi. Postul l-a făcut nu că ar fi avut El trebuință, căci ce trebuie post Celui ce este singur fără de păcat? Ci a postit pentru noi. Aceasta o a făcut dându-ne pildă spre postire, stricând neascultarea lui Adam, şi pe cel ce a căzut din neînfrânarea pântecelui ridicându-l cu postul.

Drept aceea se nevoiesc şi sfinţii cu postul, ca să strice blestemul firii omeneşti, cel ce a venit din neînfrânarea poftei, şi proorocii s-au nevoit spre aceasta. Matei şi Ilie mai cu seamă propodovnici, au avut ca lucru mai ales postul. Pentru aceasta, dar, ni s-a dat postul acesta şi nouă spre stricăciunea poftei pântecelui şi întru închipuirea postului Mântuitorului nostru, Care a postit pentru curăţia şi ridicarea noastră din păcat. Drept aceea, la sfârşitul postului nu este moartea, ci Învierea Celui ce a vieţuit fără de păcat, a postit pentru noi, a murit, a înviat şi pe noi împreună cu Dânsul ne-a ridicat.

ÎNTREBAREA 53

Pentru ce postim miercurea şi vinerea?

Miercurea şi vinerea postim: miercurea pentru sfatul vânzării, care s-a făcut miercuri asupra Mântuitorului; şi vineri, pentru că vineri a luat sfârşit sfatul, căci pe Mântuitorul L-au răstignit vineri, când şi Adam atingându-se de pom a murit. Vineri la a şaselea ceas L-au răstignit, când şi Adam s-a atins de pom. Mântuitorul la al nouălea ceas a murit, când şi Adam, după amiază arătându-se în Rai, i-a dat hotărârea morţii, adică: "pământ eşti şi în pământ vei merge" şi s-a făcut mort Adam.

ÎNTREBAREA 54

Postul Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos, al Sfinţilor Apostoli şi al Adormirii Prea Curatei, de unde s-au aşezat? Şi cine le-a aşezat dintâi? Că unii zic că aceste posturi sunt aşezate mai în urmă?

Celelalte posturi toate sunt după aşezământul cel de demult, precum şi obiceiul mărturiseşte, şi rânduielile din început, şi cartea ce se numeşte a unirii pomeneşte de ele, şi Tipicul Ierusalimului, precum am mai zis, pe care l-a făcut Dumnezeiescul Sava, şi după dânsul Dumnezeiescul Cuvântător Damaschin. Sfântul Sava a fost la al patrulea Sobor a toată lumea; Ioan Damaschin a fost între al şaselea şi al şaptelea, amândoi sunt Părinţi şi Învăţători ai Bisericii şi amândoi l-au alcătuit. Pentru că Tipicul Sfântului Sava, cu venirea păgânilor pierind, Marele Ioan l-a alcătuit şi l-a aşezat după rânduiala dintâi.

Fiecare post îşi are deosebit înţelesul său. Postul Naşterii lui Hristos închipuieşte postul lui Moise, care 40 de zile şi 40 nopţi postind, a primit cuvintele lui Dumnezeu scrise cu slove pe lespezi de piatră, iar noi postind 40 de zile, pe Cuvântul lui Dumnezeu cel viu din Fecioară, nu scris pe pietre, ci întrupat şi născut Îl vedem, Îl luăm şi ne împărtăşim cu Prea Dumnezeiescul Lui Trup. Oare vezi asemănarea postului lui Moise cu al nostru, iar mai cu seamă postirea noastră? Că mâncând în fiecare zi, nu postim. Dar vezi şi deosebirea darului între noi şi Moise, că Darul şi harul mai mare şi mai presus de minte este la noi decât la Moise, deci nu te îndoi.

Postul Apostolilor se face pentru cinstirea lor, şi e cu dreptate, căci de multe bunătăţi ne-am învrednicit printr-înşii, şi pentru că postului, înfrânării, şi ascultării, lucrători şi învăţători s-au arătat nouă până la moarte. Aceasta chiar papistaşii fără voie o marturisesc, cinstindu-i cu post la pomenirile lor. Noi, după Aşezămintele Apostolilor cele date prin Clement, după pogorârea Duhului Sfânt, ne veselim o săptămână şi iarăşi postim o săptămână pentru ca nu cu hrana să ne îngreuiem, precum avem învăţătură, şi după aceea săptămână postim de rând cinstind pe Apostoli, care ne-au învăţat ca să postim.

Postul din luna August este întru cinstea Maicii lui Dumnezeu Cuvântul, care ştiindu-şi înainte mutarea Sa, pururea se ostenea pentru noi şi postea neavând trebuinţă de post cea Curată şi Prea Nevinovată. Însă îngereşte petrecând ceea ce era şi vieţuia mai presus decât îngerii, şi rugându-se adesea cu Duhul Dumnezeiesc prin fericitul ei suflet El unindu-se cu Fiul Său, şi pentru noi rugându-se mai ales atunci când vrea să se mute de aici, mai mult înălţându-se cu sfânta dragoste a Fiului ei. Drept aceea, şi noi atuncea suntem datori a posti, a o lăuda urmând vieţii Ei şi îndemnând-o spre rugăciuni pentru noi. Unii zic că postul acesta este pentru că sunt două praznice: al Schimbării la Faţă şi al Adormirii. Şi mie îmi pare că este pentru amândouă praznicele (pentru că unul este pricinuitor de lumină, iar altul de milostivire şi solire pentru noi. La toate sărbătorile trebuie a chema pe Prea Sfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu, ca pentru Dânsa să ne fie milostiv Cel ce S-a născut dintr-Însa şi pentru Dânsa să dobândim dumnezeiasca Lui Lumină. Pentru aceasta sunt posturile şi sunt de neapărată trebuinţă la tot credinciosul, şi nu numai între aceste vremi, ci şi totdeauna. Postul este lucrul lui Dumnezeu, căci Lui nu-i trebuieşte hrană. Este viaţă şi petrecere îngerească, că ei sunt fără hrană. Este omorârea trupului, că acesta hrănindu-se, ne-am făcut morţi, şi izgonire patimilor este postul, căci lăcomia întărâtă patimile trupului. Apostolul Pavel zice: bucatele sunt pentru pântece şi pântecele pentru bucate; iar Dumnezeu şi pe acesta şi pe acelea la va strica. Pentru aceasta dar şi Părinţii se sârguiau spre aceasta şi chiar Apostolii; că Apostolul

Pavel zice: "în posturi de multe ori", pentru că se hrănea cu mazăre şi Însuşi Domnul mânca pâine de orz şi de multe ori postea.

ÎNTREBAREA 55

De unde s-a dat la Biserică Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite?

Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite este dintâi şi de la următorii Apostolilor, precum mărturisesc şi rugăciunile. Aceasta rânduială a Liturghiei fiind din început, credem cu adevărat că este de la Apostoli, aşezată a se face într-acest post, pentru ca să plângem, şi în zilele cele de plângere, precum s-a zis şi de alţii, să nu prăznuim. Deci pentru ca să nu fim neîmpărtăşiţi de Darul Tainelor lui Hristos, şi ca să câştigăm îmblânzirea ce se dă din sfintele rugăciuni, s-a aşezat de Părinţi aceasta Liturghie a Darurilor mai înainte sfinţite care se săvârşeşte la al nouălea ceas, păzind hotarul postului, care s-a rânduit prin a mânca o dată pe zi, spre seară, sfinţindu-ne cu rugăciuni, cu privirea împreună, văzând cu gândul pe însuşi Domnul purtându-se de preoţi şi punându-se înainte spre îmblânzirea noastră şi dându-se celor ce sunt vrednici a se împărtăşi de El, când suntem şi datori a cădea la pământ înaintea Lui cu osârdie, a cere iertarea greşalelor, a pomeni pe toţi credincioşii în vremea vohodului, când Îl poartă pe El preotul pe cap, căci Tainele sunt săvârşite şi este însuşi Trupul şi Sângele lui Hristos. De vreme ce Darurile sunt vrednice a se cinsti mai înainte de a se săvârşi, ca nişte închipuite şi aduse lui Dumnezeu, cu mult mai vârtos atuncea, fiindcă sunt săvârşite cu Dumnezeiescul Dar prin Liturghie şi sunt în adevăr Trupul şi Sângele lui Hristos.

ÎNTREBAREA 56

Pentru ce nu se face Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite şi în celelalte posturi?

Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite nu se face şi în celelalte posturi, pentru că acest post este cel dintâi şi mai ales între celelalte, fiind postul Domnului, şi numai întru acesta în cele cinci zile ale săptămânii s-a dat a se face, spre a ne nevoi mai mult. Căci de vreme ce mai înainte de toate înfricoşata şi Sfânta Taină este prea trebuincioasă şi în toată lumea de mântuire, nu s-a părut de folos după drept cuvânt a conteni aceasta de tot în aceste Păresimi. Drept aceea, au aşezat Părinţii sâmbăta şi duminica ca noi să săvârşim Sfânta Liturghie, împlinind porunca Domnului Care a zis: "Aceasta să faceţi întru a Mea pomenire", adică totdeauna. Iar în cele cinci

zile au aşezat a sluji Liturghia ce se zice a Darurilor mai înainte sfinţită şi nici într-altă zi oarecare n-au rânduit a se săvârşi cea fără Sânge şi vie jertfită Jertfă, fără numai în cele două zile, miercuri şi vineri ale săptămânii de brânză, şi în Vinerea cea Mare. Cele două zile ale săptămânii brânzei le-a pus ca nişte începeri înainte ale Sfântului Post, de vreme ce săptămâna brânzei pentru aceasta s-a rânduit, întru a noastră curăţire şi gătire către Sfântul Post, pentru ca mai înainte curăţindu-ne să ne apropiem de post şi de bucatele cele ce îngraşa cu încetul înfrânându-ne să începem postul şi să ne atingem curaţi de postul cel curat, şi sfinţi de postul cel sfânt. Drept aceea şi Părinţii curăţesc mai înainte sufletul în trei săptămâni, în cinstea Treimii, şi cele ce sunt trebuincioase ale postului le propovăduiesc cu graiuri de-ale Mântuitorului din Evanghelie, chemându-ne către pocăinţă şi curăţie. Prin pilda Vameşului şi a Fariseului ne învaţă a nu ne înălţa pentru nevoinţa postului, ci să ne smerim şi să ne mântuim mai vârtos într-acest chip.

Cu pilda Fiului risipitor, ca să nu ne deznădăjduim, ci să ne întoarcem cu spovedanie către Părintele cel Bun şi iubitor de oameni. Iar prin pomenirea venirii de a doua a Mântuitorului ne învaţă a avea frică de judecata Lui cea nefăţarnică. Prin mila ce ne îndeamnă a da la săraci, ne arată că ne vom milui şi noi, iar mai pe urmă au aşezat izgonirea lui Adam din Rai, care s-a făcut din desfătare şi dulceaţă, îndemnându-ne a posti. Drept aceea, au rânduit ca în săptămâna cea dinaintea postului, să mâncăm brânză, numind această săptămână înainte prăznuire a postului, în care s-a rânduit a se cânta trei cântări şi însuşi glasnice, ca şi la Sfintele Păresimi. Aceste două posturi, al miercurei şi vinerei, le-au pus în mijloc, întru care s-a rânduit a se citi şi graiurile proorocilor şi cuvintele arătătorului de cele dumnezeieşti, Vasilie. Drept aceea, precum zice Tipicul cel vechi al Bisericii cei mari, în miercurea brânzei, Patriarhul întâi slujea Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite. În aceste zile de miercuri şi vineri era obiceiul, după ce se postea, a se mânca şi brânză, împotriva unui oarecare eres. Deci, în cele două posturi ale săptămânii brânzei Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite se săvârşea mai înainte într-acest chip, precum se află şi în aşezămintele cele vechi; şi se citesc şi Paremiile, pentru că în acele zile nu se citesc nici Evanghelii, ca şi în cele cinci zile ale săptămânii în toate Păresimile, precum arată toată orânduiala Evangheliilor. În Sfânta şi Marea Vineri, tot în acest chip din început se săvârşea Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, căci nu voiau Părinţii nici odinioară să treacă vreo zi şi să nu vadă pe Domnul prin Taină, prin care Taină a zis că va fi una cu noi: "Şi iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului". Aceasta a zis-o nu pentru că mai pe urmă nu era să fie pururea cu noi, căci cum s-ar putea înţelege altfel ceea ce a zis Cel ce s-a rugat către Părintele, zicând: "Părinte, pe care Mi-ai dat Mie voiesc ca unde sunt Eu să fie şi ei cu Mine,

ca să vadă slava Mea". Şi mai pe urmă: "Slava pe care Mi-a dat-o, Eu am dat-o lor, ca să fie una, precum şi Noi suntem una. Eu întru dânşii şi Tu întru Mine, ca să fie desăvârşit întruna". Până la sfârşitul veacului va fi, dar, în Tainele Lui. Aceasta a zis-o însă înţelegând că nu Se va mai arăta trupeşte acum, după ce s-a înălţat, până ce va veni atunci. Pentru ca să nu socotească cineva că fiind nevăzut de noi, acum nu este cu noi, ci să creadă că este nedespărţit de noi şi se face una cu noi prin Tainele Sale. Atunci însă îl vom vedea pe El cum este, precum zice iubitul ucenic, "Şi aşa pururea cu Domnul vom fi", precum învaţă Pavel. Acum însă nu ştim pentru ce s-a părăsit obiceiul de a se sluji într-aceea vreme Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite. Socotesc că pe motiv că nu este post desăvârşit, nici Liturghie desăvârşit (precum este obiceiul) nu se face. Putem înţelege pentru ce s-a părăsit obiceiul de a se face Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite şi din Tipicul Ierusalimului, care este călugăresc (căci altul este al Bisericii celei mai mari, pe care-l aveau toate Bisericile). Iar din desele năvăliri ale păgânilor, s-a stricat rânduiala acestui Tipic şi a rămas numai în sobornicească Biserică a Solonului. În Sfânta şi marea Vineri a Paştilor nu facem Liturghie desăvârşit, căci Joi dând Domnul Tainele, ca să le facem noi întru pomenirea patimii Lui, Vineri a primit patima de voie şi s-a jertfit pe Sine Părintelui prin Cruce, de voie (precum s-a zis) dându-se pe Sine celor ce voiau să-L omoare. Drept aceea, fiindcă atuncea s-a făcut jertfa în Dumnezeiescul Său Trup prin patimă, noi nu trebuie a face Jerfă întru pomenirea patimei Lui, când Însuşi a pătimit aceasta. Pentru aceasta, atunci nu facem Liturghie desăvârşit, ci numai Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, precum veţi afla aceasta scris şi în rânduielile Evangheliilor şi ale Apostolilor. Acum însă nu se face după tipicul cel călugăresc al Ierusalimului. Deci măcar că nu se face Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite în celelalte posturi, însă acelea nu trebuie să fie nebăgate în seamă, ci încă mai vârtos să se păzească, de vreme ce şi în Postul cel Mare, sâmbăta şi duminica facem Liturghie desăvârşit.

În celelalte posturi însă, al Ajunului Naşterii lui Hristos, al Botezului şi al Joii celei mari, facem aşa şi nu stricăm postul într-însele, căci slujim Liturghie desăvârşit. Dacă Păresimile se numesc Post Mare, învederat că sunt şi alte posturi, şi pentru aceasta mai vârtos se zice "mare", pentru că sunt şi altele. Aceasta însă întrece pe celelalte şi cu drept cuvânt se cheamă al Paresimilor zeciuire, căci, cu toate că suntem datori a ne da toată viaţa noastră lui Dumnezeu, de vreme ce pentru aceasta ne-a făcut din nefiinţă, ci însă din călcarea poruncii făcându-ne neputincioşi şi îngrijindu-ne mai mult pentru trup, suntem datori a avea măcar vremi rânduite spre cinstea şi slava Celui ce ne-a zidit şi spre părăsire de cele lumeşti, a ne îngriji de mulţumirea şi lauda Ziditorului şi a cere iertăciune de la Dânsul pentru

multele şi nespusele păcate ale noastre. Pentru care pricină duminicile, sărbătorile, posturile şi mai ales acesta s-au aşezat, şi s-au dat toate acestea lui Dumnezeu, şi s-a poruncit ca cel ce nu va vrea de bună voie, să le păzească fără de voie, şi nimenea nu are voie să strice vreuna. Socoteala Părinţilor pentru aceasta este foarte bună, prea iubitoare de oameni, şi folositoare călugărilor şi mirenilor, uşoară, iar nu silnică, căci nu s-a poruncit a nu mânca nimic, ci a ne înfrâna, pentru ca să ne aducem aminte de Dumnezeu, să ne îngrijim de păcatele noastre, de moarte şi de răsplătire. Cu acest post păzim şi arătăm şi altora credinţa noastră şi încă ne deprindem cu bun obicei prin oarecare puţină osteneală. Dintr-aceasta şi printr-aceste mici nevoinţe, nepricepând noi, ni se dă mântuire cu mila lui Dumnezeu. Deci nu este osteneală şi pentru mireni a se înfrâna oarecum, având voie spre toate, afară de cele ce şi ei au datoria a păzi. Călugării pururea sunt datori a posti şi a se înfrâna, precum s-au făgăduit şi lui Dumnezeu.

ÎNTREBAREA 57

Sfintele Daruri cele sfinţite mai înainte iau ceva şi prin rugăciuni?

Prea Sfintele Daruri cele mai înainte sfinţite nu iau nimic prin rugăciunile cele ce se zic la Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, căci sunt desăvârşite. Aceasta se arată şi de rugăciunile care se citesc la Liturghie şi care sunt de milostivire pentru noi, prin înfricoşatele Taine cele puse înainte, ale Trupului şi Sângelui Unuia născut, îmblânzind pentru noi pe Dumnezeu Tatăl şi făcându-ne vrednici spre împărtăşirea cuminecăturii lui Hristos. Vohodul însă, unul este al vecerniei, iar al doilea pentru că s-au adus Darurile pe Masă, şi pentru ca noi, văzându-le şi închinându-ne, să ne sfinţim cu vederea lor şi cu Darul Lui. Ce închipuiesc aceste vohoduri am arătat mai înainte. Altă amestecare nu facem, căci în ce chip? De vreme ce Agnetul fiind slujit, este săvârşit, înălţat şi unit cu Dumnezeiescul Sânge. Ci în Sfântul Potir se toarnă vin şi apă, nezicându-se nici o rugăciune, pentru ca sfărâmându-se Sfânta Pâine şi băgându-se într-însul, după obicei, părticeaua cea din sus, să se sfinţească cu împărtăşirea cele din Potir, după cum se obişnuieşte şi la Liturghie; din Pâine şi din Potir să se cuminece preotul şi să dea şi celor ce vor avea trebuinţă a se cumineca, sau celor hirotonisiţi, înlăuntru, după obicei, ori mirenilor cu linguriţa, precum face când voieşte a cumineca pe cineva cu Sfintele Taine, fără Liturghie: luând din Sfântul Agneţ ce se păstrează o părticică şi amestecând-o cu vin şi cu apă, sau de multe ori şi numai cu făcătoarea de viaţă Pâine uscată, fiindcă este unită cu Sângele, face cuminecătura.

Aici însă la Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite pentru că se săvârşeşte închipuirea Cuminecăturii, precum s-a zis, şi pentru că aceasta se face de va trebui a se cumineca mai mulţi. Deci cele din Potir la Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite nu se sfinţesc cu chemarea Duhului Sfânt, ci cu împărtăşirea şi unirea Pâinii cei făcătoare de viaţă, care este cu adevărat Trupul lui Hristos, şi unită cu Sângele.

ÎNTREBAREA 58

La Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite se poate aduce o parte din Sfântul Agneţ sau Agneţul întreg?

Trebuie ca şi Agneţul să fie întreg, iar nu o parte, ca să se frângă după obicei şi împărţindu-se să se dea, căci numai aceasta a rămas a se face de la Liturghia cea desăvârşită, adică a se împărţi. Căldura atunci se pune nu pentru vreo săvârşire, de vreme ce nici la Liturghia cea desăvârşită nu se pune pentru vreo săvârşire, ci pentru ca, gustând cald din înfricoşatul Potir, să înţelegem că Hristos şi murind, Trupul Său cel făcător de viaţă a fost nedespărţit de Dumnezeire, ca şi Dumnezeiescul Suflet, şi plin de lucrările Duhului. Această închipuieşte căldura, că Duhul este făcător de viaţă şi nedespărţindu-se de făcătorul de viaţă Trup al lui Hristos, nici Dumnezeirea nu s-a despărţit de El. Totodată dar şi apa închipuieşte pe Duhul, pentru că Duhul se numeşte apă, şi căldura ce este unită cu apa, fiindcă iese din foc, închipuieşte Dumnezeirea, căci zice: "Dumnezeul nostru este foc mistuitor"; pentru aceea şi zice: "căldura Duhului Sfânt. Amin". Drept aceasta nici altceva mai mult nu sunt Dumnezeieştile Daruri fiind săvârşite, ci numai pentru noi se pun înainte, pentru ca să ne sfinţim noi printr-însele şi prin rugăciunile ce se zic atunci.

ÎNTREBAREA 59

Pentru ce nu se face Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite în alte zile peste an?

Afară de zilele cele orânduite nu trebuie a se sluji Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, căci acest fel de învăţătură nu s-a dat. Deci cel ce face afară de cele orânduite se canoniseşte, căci Pavel zice: "Păziţi aşezămintele pe care le-am dat vouă ori prin cuvinte ori prin epistole". Aceasta, dar, trebuie a o păzi mai întâi decât toate celelalte aşezăminte.

ÎNTREBAREA 60

Cine ne-a învățat chipul călugăresc?
Pentru ce acest chip se cheamă îngeresc? Și pentru ce s-a dat?

Pentru îngerescul și dumnezeiescul chip călugăresc a scris întâi dumnezeiescul Dionisie. Pentru aceasta și Mântuitorul a învățat și aceasta au păzit și ucenicii, căci nu numai de la Prea Cuvioșii Pahomie, Pavel Tibeanul și Antonie s-a început aceasta, precum zic oarecare, ci chiar de la Mântuitorul s-a început și s-a urmat de Apostoli, de vreme ce și ei vieţuiau călugărește, în curăție, în postire, în golătate, în neagonisire și în rugăciuni. Aceasta s-a înmulțit între cei după Dânșii și a strălucit întru Prea Cuvioșii Părinți. Mulți din preoți și alții, oameni de rând, petreceau viața aceasta în vremea Apostolilor, și aceasta este arătat de la călugărul Dimofil, pe care-l numește Dionisie odihnitor, adică călugăr, care va să zică odihnitor de Dumnezeu sau sluga lui Dumnezeu. Însă învață pentru taina călugăriei și pentru rânduiala ei zicând că este a doua după preoție. Dar și proorocii și mulți din drepți, precum și celelalte ale Mântuitorului, după cum s-a zis, Crucea, Patimile, Învierea, Înălțarea, Nașterea cea fără sămânță și Dumnezeiescul Botez au închipuit sfânta vieţuire a călugăriei. Iar mai vârtos Ilie, care a sihăstrit și a petrecut în feciorie mai presus de lege, Elisei ucenicul lui, care a locuit în munte; și după Lege, Botezătorul, care a petrecut întru curăție și golătate, fără hrană, locuind în pustie și propovăduind pocăința. Mântuitorul a rânduit și a săvârșit, precum am zis, pentru Care toate s-au închipuit înainte (Carele și singur adevărul este), născându-se din Fecioară, și în feciorie petrecând, vieţuind cu sfințenie, petrecând în sărăcie și plecându-se Părintelui până la moarte, fiind gonit, necăjit, suferind și omorât, răbdând toate cu blândețe și depărtându-se de multe ori prin pustii, rugându-se deosebi și închipuind ale sihăstriei, pentru că și cele mai desăvârșite ne-a învățat în muntele Taborului și a arătat Slava Dumnezeirii Lui, pe care pururea o arată celor ce păzesc curăția pentru Dânsul și-L iubesc pe Dânsul cu toată inima, și mai vârtos celor ce-L caută prin liniștea vieții.

Încă și rânduiala vieții cei de obște a arătat prin ucenicii Săi, de a lăsa cineva pe tatăl său, pe mama sa, pe frați, feciori, muiere, rude, moșiile și toate cele din lume. El a învățat pe cei ce vor vrea să ia Crucea și să urmeze Lui și ucenicilor Lui, zicând că sunt vrednici de El numai cei ce-L iubesc pe Dânsul mai mult decât lumea. Deci sfântul chip este și proorocesc și apostolesc și mai ales îngeresc, ca cel ce urmează fecioriei îngerilor, supunerii, slavosloviei, neaverii, rugăciunii cei privighetoare, cântărilor și slujbelor celor fără pregetare. Iar osebit chip și petrecere este a Mântuitorului, căci Acesta îndreptând firea noastră și ridicând-o la ceea ce a fost întâi și făcând-o după asemănarea lui Dumnezeu, s-a unit cu noi și s-

a făcut ca noi, defăimând această viaţă stricăcioasă care s-a aşezat din neascultare şi din stricăciune, ne-a arătat această petrecere şi cerească viaţă. Deci, dar, călugărul nu mai este al lumii acesteia, ci mai presus de lume şi ceresc şi petrecerea în adevăr o are cu Pavel în ceruri, şi aceasta se făgăduieşte.

Drept aceea, să ştie tot călugărul că nu mai este al vieţii acesteia, ci e mort pentru lumea aceasta şi este om fără stricăciune şi ceresc. Şi cum zice Pavel: Lumea s-a răstignit pentru el, şi el pentru lume. Tot chipul călugăresc arată aceasta. De aceea este tot negru, pentru plângere, pentru moartea trupului şi pentru întunecarea păcatelor. Haina îi este făcută din păr, pentru omorâre şi pentru hainele cele de piele. Poartă veşmânt pentru Darul cel de la Dumnezeu, care este îmbrăcămintea nestricăciunii; paramanul, pentru acoperământul cel de la Dumnezeu; Culionul pentru nerăutatea şi paza simţirilor, pentru smerenia, curăţia şi paza minţii lor; analavul, pentru că a luat Crucea pe umeri şi a urmat Mântuitorului; brâul, pentru tăria şi înfrânarea poftelor şi pentru curăţie; încălţămintea, pentru ca să umble pe calea cea dreaptă şi să calce pe toată puterea vrăjmaşului; şi mantia, pentru purtarea de grijă a lui Dumnezeu, ceea ce cuprinde toate, şi pentru că este ca un mormânt trupului, pentru ca să nu poată face nimic altceva din cele lumeşti, având mâinile înăuntru.

Deci toate acestea sunt chip de răstignire, căci toată viaţă călugărească este răstignită, urmează Celui Răstignit şi Crucii Lui, pe care o poartă, şi mai pe scurt, chipul acesta strică neascultarea, blestemul morţii şi starea omenească care este din necurăţie şi poftă trupească, deschide Raiul, chiar cerul, dăruieşte nemurire şi este pârga vieţii celei veşnice. Veşmintele călugărului nu trebuie a fi de multe feluri, nici de mătase, nici de in, ci de lână, sărace, şi numai pentru acoperământ, căci pentru chipul călugăresc este de prisos orice împodobire şi prisosinţă, şi nu trebuie să aibă decât cele ce sunt de trebuinţă la neputinţa lui, şi acestea nu de prisos. Călugării trebuie asemenea a fi încinşi, ca unii ce slujesc lui Dumnezeu şi-i slujesc Lui ca proorocii şi ca Apostolii.

ÎNTREBAREA 61
Ce însemnează hainele călugărului? Totdeauna trebuie a se îmbrăca cu aceste haine?

Călugărul trebuie să se îmbrace cu toate semnele chipului, căci acestea îl aduc la cugetare mai dumnezeiască, şi pentru aceasta s-a mai orânduit ca îmbrăcându-se cu ele să ne aducem aminte de cele ce închipuiesc, şi dintr-aceasta nu avem vreo greutate, căci nu sunt fiare sau alte legături. Cu aceste haine se şi îngroapă călugării, asemenea şi preoţilor li se cuvine a se

îmbrăca cu veşmintele preoţeşti, nu că vor învia cu ele, ci pentru că acestea sunt semnele oarecăror lucruri dumnezeieşti şi cum că după închipuirea acelora a vieţuit cel ce s-a îmbrăcat cu ele. Iar şi de n-a vieţuit astfel, însă a primit de s-a supus pe sine veşmintelor acestora. Deci de vreme ce fiecare va fi întru aceasta, atât călugărul, cât şi preotul, de aici se îmbracă cu ale chipului şi ale rânduielii sale şi cu acestea se aduce la Dumnezeu. Asemenea arată că atunci, la moarte, s-a aflat în chipul călugăresc sau în preoţie. Şi de vreme ce chipul de acum este al lucrării, iar cel ce va să fie este al răsplătirii, se adeverează de aici fiecare că în acea viaţă în care s-a aflat, întru aceea se va număra. Pentru aceea se cade în chipul ce se cuvine rânduielii lui să se îngroape împreună, pentru ca să nu se pară că l-a lepădat pe el când a fost să moară.

ÎNTREBAREA 62

Unii din boală sau din altă pricină se roagă şezând sau fiind pe cale, sau în corabie, sau în case; alţii, iarăşi, seara fac toată slujba citaniei lor, alţii în alte vremi. Ce trebuie să facă oare? Să lase slujba, fiindcă nu pot să stea cum se cade sau având alte trebi?

Neîncetat vă rugaţi, în toată vremea mulţumiţi, zice Apostolul, şi: ori de mâncaţi, ori de beţi sau orice faceţi, toate întru slava lui Dumnezeu să le faceţi. Domnul zice: "Privegheaţi dar în toată vremea". Şi David zice: "Bine voi cuvânta pe Domnul în toată vremea". Deci toată vremea este bună de rugăciune şi aceasta se cade a o face pururea. Drept aceea nici pe cale, nici la masă, nici în pat, nici la lucru, nici în vorbire, nici într-altă oarecare vreme nu se cade a lăsa rugăciunea. Dar a-şi face cineva rugăciunea stând, sau şezând, seara sau dimineaţa, aceasta atârnă de voinţa fiecăruia, de puterea trupului, neputinţa şi socotinţa duhovnicului său, de vreme ce toate cu socotinţa şi stăruinţa dumnezeieştilor bărbaţi trebuie a le face, însă să nu lase nicicum cele ce s-au rânduit de Biserică. Deci toţi trebuie să alerge la dumnezeieştile biserici, ca la unele ce sunt sfinţite lui Dumnezeu, şi ca să aducă rugăciune, pentru care şi Dumnezeieştile Jerfelnice au putere a duce rugăciunile noastre la Dumnezeu. Aceasta însă mai osebit se cuvine călugărilor; şi încă cei ce sihăstresc duminicile şi sărbătorile să alerge la biserică cu osârdie, ca să se împărtăşească folosinţei celei de la Sfânta Liturghie, să se învrednicească cuminecăturii Tainelor de la preot, precum s-a rânduit, să arate plecăciune Bisericii şi să nu socotească cu trufie că sunt locaşurile lor mai presus decât Bisericile, nici rugăciunile celor deosebi să li se pară mai de folos decât cele ce se fac la biserică, căci pe Petru l-a folosit rugăciunea Bisericii şi Pavel tot aceasta

cere zicând: "Rugaţi-vă pentru noi, ajutorând şi voi pentru noi cu rugăciunea". Fratele Domnului învaţă zicând: "Rugaţi-vă unul pentru altul". Pavel zice: "Ca într-un glas şi cu un Duh să slăviţi pe Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos".

ÎNTREBAREA 63
Se cade a lucra cu mâinile şi a-şi face rugăciunea?

A lucra lucru de mână şi a se ruga este lucru cuviincios călugărului, de vreme ce Pavel zice: "Neîncetat vă rugaţi" şi: "Oricâte veţi face, toate întru slava lui Dumnezeu să le faceţi". Căci rugăciunea este capul oricărui lucru dumnezeiesc, şi numai singură aceasta rugăciune uneşte pe om cu Dumnezeu. Deci celor mai osârdnici dintre călugări singură aceasta le este lucrarea cea de-a pururea, iar nici un alt lucru. Despre rugăciune poţi învăţa multe şi cerând o vei afla de la sfinţii care au avut-o pururea.

ÎNTREBAREA 64
Pentru cele şapte ceasuri şi când va fi sfârşitul

Ceea ce zice Solomon: să dai parte celor şapte, dar şi celor opt. Aceasta o înţeleg sfinţii pentru veacul ce va să vie, precum zice şi Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu. Zicând şapte, arată vremea cea înşeptită, iar opt arată veacul cel viitor, care nu are sfârşit, pentru care pricină zic că una a numit Moise ziua cea dintâi, ca ceea ce este întâia către a şaptea, iar a opta, pentru a şaptea, întru care a şi înviat Domnul şi va fi ziua cea de apoi a învierii celei de obşte, după care nu va mai fi niciodată noapte, ci o singură zi.

ÎNTREBAREA 65
Lumea are sfârşit?

Sfârşitul lumii îl arată părţile din care se compune ea, căci se sfârşesc, şi mai cu seamă faptul că omul, pentru care s-a făcut lumea, moare. Lumea în şapte zile înconjurându-se stă, şi omul după înşeptirea anilor schimbă vârsta. Bolile trupului se înţeleg, precum zic unii, sau în săptămâni sau în jumătăţi de săptămâni. Unii cred cum că şapte sunt planetele, şapte sunt brânele şi mişcările cele dintr-însele, şi lumea se va preface la al şaptelea veac. Înţelegerea Bisericii nu stă într-aceasta, ci cred că cu sfatul lui Dumnezeul stau toate, şi precum a tocmit toate pentru folos din nefiinţă,

astfel şi pentru folos spre mai bine se vor schimba, atunci când nu va rămânea în lume bunătatea, al căreia cap este dragostea. Pentru care dragoste şi Dumnezeu le-a făcut pe toate şi pe Fiul Său L-a dat pentru noi. Drept aceea, chiar şi semne arată pentru sfârşit zicând: Când nu va fi dragoste şi pentru că se va înmulţi fărădelegea, dragostea de la mulţi se va răci; iar cel ce va răbda până în sfârşit acela se va mântui. Deci cei ce nu cred că este sfârşitul lumii sunt păgâni şi cred ale elinilor, leapădă toate ale Evangheliei şi ale Sfintelor Scripturi.

ÎNTREBAREA 66
Modul descoperii păcatelor cum va fi?

Păcatele fiecăruia se vor descoperi de însăşi conştiinţa lui, şi vor fi puse înaintea tuturor de către nemitarnicul Judecător, după prefacerea întru nestricăciune a grosimii trupului, ce şi l-au lepădat fiecare în mormântul său; şi după oarecare semne îşi va cunoaşte păcatele sale fiecare în parte, după cum se pricep oarecare încă de acum din felurite semne. Aşadar, cunoscându-se încă de acum, apoi cu mult mai mult se vor cunoaşte atunci când Lumina cea adevărata va străluci şi vasele cele necurate se vor vedea. Că după cum drepţii vor străluci ca soarele, aşa se vor cunoaşte şi păcătoşii, şi fiecare dintre cei nedrepţi se va osândi pe sine.

ÎNTREBAREA 67
Ce înseamnă rana de care pomeneşte Sfântul Grigore?

Rana aceasta zice Teologul că este pocăinţa cea vindecătoare de tot felul de răni ale păcatelor. Că deşi se face cu adevărat vindecare şi tămăduire păcatului strămoşesc prin Botez, însă cei care greşesc după Botez, au semnele ranelor rămase adânc; fiindcă numai una este întărirea naşterii celei de a doua oară, care ne-a spălat prin Botez, şi al doilea crucirea sau chipurile care curăţesc şi tămăduiesc semnele tuturor păcatelor.

ÎNTREBAREA 68
Ce este întunericul şi putoarea de care pomeneşte Sfântul Macarie?

Întunericul şi împuţiciunea (precum scrie Sfântul Macarie) este şi acum, nevăzut, în sufletele celor ce păcătuiesc fără părăsire şi în sufletele cele ce ies nepocăite din trup. Pentru că nu s-au spălat prin lucrurile

spovedaniei, prin ale pocăinței și prin lacrimi, au întru dânșii împuțiciunea lor și grozăvia, ca și diavolii, care și multora dintru sfinți li s-a arătat ca niște câini sau porci sau împuțiciune de pucioasă, pentru că n-au dumnezeiasca luminare, nici buna mireasmă a Duhului.

ÎNTREBAREA 69
De poate lua iertare în trei ceasuri cel ce se spovedește?

Prin pocăință adevărată se curățește tot omul, când își spovedește păcatele cu amănuntul, se va abate de la rău, va începe a face bine și se va făgădui lui Dumnezeu să nu mai păcătuiască; căci îndată ia iertăciune, iar nu în trei ceasuri, precum zici. Este arătat de la desfrânata care a venit la Hristos, de la fiul cel risipitor, de la vameș și de slăbănogul cel ce s-a ridicat. Trebuie însă a păzi Darul și a petrece întru pocăință, ca să nu fie ceva mai rău celui ce se pocăiește și iar greșește; precum slăbănogului Însuși Adevărul i-a zis: "iată că te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai greșești". Deci omul ia iertăciune îndată, de se va pocăi curat, dar nu cinste și înălțare, ci s-a iertat, ca să nu moară fiind osândit ca să moară; adică ca să nu se muncească, dar nu este vrednic a lua cinste și cunună. Drept aceea sunt datori a se sili cei vii pentru dânșii, și pentru morții lor. Dar se întâmplă că văzând Stăpânul osârdia pocăinței, precum la tâlhar, la fiul cel risipitor și la cea desfrânată, nu numai iertăciune dăruiește, ci cu iubirea de oameni și daruri; că zice: "adevărat zic ție, iartate sunt păcatele ei cele multe, că a iubit mult; iar căruia se iartă puțin, iubește puțin". Iată dar că după credință și după silința sufletului se dă și iertarea, precum zice: "După credința ta să fie ție".

ÎNTREBAREA 70
De unde au luat Apostolii voie a ierta?

Unde au zis Domnul pentru iertăciune, și au luat Apostolii voie? În toată Evanghelia aceasta a propovăduit, aceasta a și învățat, acest Dar a dat ucenicilor, ca să ierte. Aceasta a poruncit a se ruga, aceasta este Darul cel mai mare întru noi, și nădejdea noastră întru acesta este. Dar și înaintea învierii și după înviere acesta l-a dat Apostolilor și lui Petru.

ÎNTREBAREA 71

Pentru ce aici a arătat Domnul Dumnezeu multe feluri de iertăciuni, de bunătate şi de pocăinţă; iară în veacul ce va să fie, pe cei nepocăiţi va să-i pedepsească în veci cu mânie şi iuţime; aşadar, unde este bunătatea lui Dumnezeu?

Bun şi cu neasemănare este întru bunătate Dumnezeu; încât bunătatea Lui nu are hotare nici odinioară. Nici odinioară nu iese din bunătatea Sa, fiind din fire neschimbat întru bunătate şi dreptate. Prin urmare, făcând cu cineva şi bine, şi asemenea pe cineva şi pedepsind, toate le face din bunătatea Sa, ca Cel ce este din fire şi drept, nu leapădă cele ale bunătăţii. Căci spre încredinţare avem aceea că din însăşi bunătatea Sa ne-a adus din nefiinţă întru fiinţă şi după a Sa judecată dreaptă n-a lipsit a face nici câtuşi de puţin vreo bunătate pentru noi, că pentru aceasta a făcut această lume văzută şi pentru noi a zidit Raiul şi ne-a gătit bunătăţile cele ce vor să fie. Pe care toate cu dreptate şi la vreme să le dobândim. Aici acestea ce sunt, iară acolo, cele ce vor să fie mai pe urmă. Căci după chipul Său ne-a zidit cu mâinile Sale, şi ne-a dat tuturor suflet cuvântător, cu înţelegere şi voinţă liberă. Umplându-ne pe toţi cu conştiinţă şi înţelepciune, înzestrându-ne cu tot felul de bunătăţi dumnezeieşti, încât fără să fim învăţaţi noi cunoaştem cele ce iubeşte şi cele ce urăşte Dumnezeiasca Sa voinţă. Căci de la însăşi facerea noastră, mai întâi ne-a dat nouă învăţătură din făptura cea văzută, fiecare după a lor mişcare, şi ne convingem că sunt după a Sa bunăvoinţă, şi să-I aducem cuvenita închinăciune, ca unui Dumnezeu, Cel ce după a Sa bunăvoinţă ne mişcăm şi suntem.

El prin o mulţime de drepţi, de patriarhi şi prooroci ne-a rânduit lege şi a pus hotărâri şi semne, a îngrozit şi pedepsit rău pe cei care ieşeau din hotărârile Sale şi păcătuiau, iară când, în cele din urmă, înmulţindu-se răutăţile pe pământ, a venit spre a noastră îndreptare, Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu, şi întrupându-se cu sfinţenie din Fecioară, a vieţuit dumnezeieşte şi a făcut lucruri minunate, a restatornicit legiurile cereşti, şi pentru noi pătimind a murit pe Cruce. Iară înviind şi înălţându-se, ne-a dăruit cu mari faceri de bunătăţi şi ne-a întărit cu trimiterea din ceruri a Darului Duhului Sfânt, şi prin Dumnezeiasca Sa lucrare ne-a lăsat pe Sfinţii Săi Apostoli, împuternicindu-i în lucrări şi în cuvinte, încât printr-înşii a întins cunoştinţa Sa în toată lumea. După dânşii s-au arătat mulţime de preoţi, cete de mucenici, adunări de sihaştri şi de fecioare, iară de toţi cei ce au crezut nenumărată adunare, pe toate neamurile le-a tras fără silă, numai cu cuvântul şi Dumnezeiasca Sa putere. Doar prin acei pescari s-a vânat omenirea din lume, şi mulţi din cei ce săvârşeau fapte bune străluceau ca şi Apostolii, prin facerea semnelor şi a puterii. Iară în cele de pe urmă s-a dat şi cel mai mare dar, al pocăinţei, facere de bine care este

mai presus de cuvânt şi de înţelegere. Că se dă până şi la finele vieţii omului, numai de va fi din adevărată şi dreaptă mărturisire. Acestea toate, şi încă şi mai multe, încât nu se pot grăi, nici a le pricepe, au nu sunt lucruri care arată bunătatea Lui cea mare? Aşa cu adevărat sunt de negrăit. Prin urmare şi Împărăţia cerului şi a Darului şi a bunătăţii Lui; şi precum şi pedeapsa cea veşnică este a dreptăţii şi a aceleiaşi bunătăţi a Sale; a dreptăţii, pentru că cine ce a ales şi-a luat, şi până cât au fost în voia sa, întru aceea a rămas şi întru care se şi află; iar al bunătăţii, pentru că nici drepţii, nici păcătoşii îşi iau răsplătire după măsura faptelor ce au făcut în viaţa lor.

Drept aceea tot cel ce a iubit, după dreptate va fi iubit, şi încă nu atâta pe cât el a iubit, ci pe cât Dumnezeu Cel ce ştie iubirea şi preţul dăruirii. Iară cel ce a păcătuit şi s-a pocăit, se miluieşte cu bunătatea, şi se apără nu numai de dreapta pedeapsă, ci se învredniceşte după dăruire şi de binele dumnezeiesc. Iar cel care n-a căutat a se îndrepta să fie bun, nici a voit a părăsi răutăţile sale, sau când va să se fi depărtat, prin rupere de inimă, şi nici să-şi plângă greşalele sale; cu ce cuvânt se va milui şi va avea fericirea în dar, când el n-a voit? Iară dar că fiecare dintr-această viaţă îşi statorniceşte starea vieţii celei veşnice prin săvârşirea faptelor celor bune sau rele, făcute după a sa voinţă; şi la timpul răsplăţii dreptatea lui Dumnezeu va fi ori cu bunătate ori cu răutate, adică drepţilor veselia cea veşnică a fericirii, iar celor răi şi păcătoşi pedcapsa veşnică. Căci aceasta e mai cu deosebire lucrul Celui din fire Bun, şi prea Bun Dumnezeu, Carele este numai bunătate. Şi aşa mare rătăcire este a socoti că poate fi sfârşit chinurilor şi pedepselor iadului, sau a se părea cuiva că nu este bun cel prea Bun Dumnezeu, pedepsind cu rău pe cei răi, după dreapta judecată.

Ci încă aceasta e o îndărătnică semeţie, de a nu mărturisi întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, şi lepădarea tuturor aşezămintelor date de Dânsul în umbra Legii şi a Darului nou, sau a aduce la periciune şi păgânătate pe cei ce au socoteala lor smintită şi sunt fără pricepere. Dreptul fiecăruia e de a fugi şi foarte a se păzi de această pierzare, atât cu cuvintele, cât şi cu înseşi lucrurile, şi chiar şi cu cugetele să ne păzim a nu slăbi ale Bisericii aşezăminte, ca unele ce sunt dogme adevărate. Iară pocăinţa prin care avem a ne spăla să o facem nu numai prin mărturisirea păcatelor, ci şi cu depărtarea de la toate obiceiurile rele, şi a socoti pe toate cele ale pocăinţei cu iubirea de oameni a celui din fire Bun; după cum e scris: "pocăiţi-vă, că s-a apropiat Împărăţia Cerurilor".

ÎNTREBAREA 72

Unii dintre duhovnici pentru câştig, canonisesc pe cei ce vin să se spovedească ca să dea milostenie şi cer daruri, iar a face Liturghie şi Masluri îi opreşte, ca să păgubească pe Preoţi. Bine este aceasta?

Părinţii cei duhovniceşti au învăţat pe fiii lor a face milostenii, să răscumpere robi, să facă Masluri, Liturghii şi altele asemenea; este bine, fiindcă sunt orânduite de Părinţi şi sunt foarte folositoare, şi cu cât îndeamnă cineva pe altcineva către dumnezeieştile lucruri, pentru folosul aceluia, sau de-l va vedea că are osârdie, sau şi de nu va avea, îl va îndemna el, mult folos îi face milostenia. Trebuie nu numai pe cei păcătoşi a-i îndemna către milostenie şi către celelalte, ci şi pe fratele cel ce n-a greşit (lucru care nu se poate, ca să nu greşească cineva). Însă deşi vieţuieşte cineva cu dreptate, va fi drept pentru aceasta, pentru că face lucrurile dreptăţii. Dreptatea este ca să dăm lui Dumnezeu şi fratelui, precum ne învăţăm, ale datoriei şi ale dragostei. Iar dragostea către Dumnezeu este a petrece întru curăţie, a ne ruga, a-L lăuda, a-L slăvi şi a alerga la dumnezeieştile Lui biserici. Pe lângă acestea, trebuie a-i aduce şi din cele ce primim de la Dânsul, întru slava şi cinstea Lui, întru curăţirea noastră şi împărtăşirea de Dumnezeiasca sfinţenie. Iar la fraţi suntem datori a nu ţine minte răul, a trăi cu ei în pace, a-i ajuta prin cuvinte şi laude, şi nu numai printr-acestea trebuie să plătim datoria, ci şi cu faptele să arătăm aceasta: să hrănim pe cei flămânzi, să adăpăm pe cei însetaţi, să primim pe cei străini, să-i îmbrăcăm pe cei goi, să cercetăm bolnavii şi să purtăm grijă de ei fiind în temniţă, precum a învăţat Mântuitorul, Care binecuvântaţi îi numeşte pe cei ce fac unele ca acestea şi Împărăţia le dăruieşte.

Este prea trebuincios, precum s-a zis, a învăţa pe fraţi, a face bine milostenii şi Sfinte Jertfe a săvârşi. Şi celor ce sunt în păcate trebuie a le da aceasta ca un canon, iar pe cei ce nu vor fi în multe greşeli să-i sfătuiască să facă aceasta pentru datoria ce au către Dumnezeu şi pentru că nimenea nu este fără de păcat. Pentru părinţi, pentru rude şi pentru ceilalţi dreptslăvitori, sunt datori toţi a aduce Jertfă lui Dumnezeu, şi pentru cinstea şi pomenirea sfinţilor, ca să-i afle solitori şi să le fie împreună părtaşi Slavei lui Hristos. Acestea să înveţe pe cei ce se spovedesc să le facă, precum iubeşte Dumnezeu, iar să nu o facă aceasta duhovnicii pentru vreo dobândă, răpind ale lui Dumnezeu, că mai mult se vor păgubi şi răspuns li se va cere. Cei ce dau, aceia fac ca cei ce-şi aruncă averile la picioarele Apostolilor, iar cei ce le opresc, fac ceea ce au făcut Anania şi Safira, încă şi mai rău, de vreme ce aceia au ascuns dintr-ale lor.

Căci Anania făgăduindu-se că va da tot preţul moşiei şi ascunzând dintr-însul, a murit împreună cu femeia lui, la picioarele dumnezeiescului Petru, căci s-a făcut fur de cele sfinte; a cărui osândă socotesc, după cum am zis, că o vor lua şi cei ce ţin pentru dânşii ale lui Dumnezeu, şi dintr-însele strâng averi; iar a lua cineva ca un ostenitor, numai trebuinţa sa, aceasta nu este rău, căci şi Pavel aceasta zice, arătându-ne pilda plugarului celui ce osteneşte şi acelui ce paşte turmă, măcar că el fără de plată a învăţat Evanghelia, şi plată din cer nădăjduind, nu i-a trebuit aceasta de aici, după slobozenia ce avea. Drept aceea se şi ostenea şi lucra cu mâinile şi zicea: "Trebuinţelor mele şi ale celor ce erau cu mine au slujit mâinile mele acestea". Drept aceea, duhovnicul este dator a nu se atinge mai de nimic din cele aduse de s-ar putea, ca să nu aibă nevoie a scoate mărăcini străini. Şi de îi trebuieşte hrană, sau îmbrăcăminte, după trebuinţă să facă şi rugăciunile, şi jertfele să le săvârşească pentru cei ce le-au adus lui Dumnezeu, aducându-şi aminte şi de săraci, şi că nu numai el, ci şi alţii au trebuinţă.

Iar de este fără preoţie cel ce ia milosteniile celor ce se pocăiesc, să se socotească că prin preoţie se lucrează cele de mântuire oamenilor, că prin Sfânta Jertfă şi prin Maslu şi prin celelalte Taine se dă iertarea şi curăţirea şi împărtăşirea sfinţirii, şi mai vârtos celor ce le trebuie împărtăşania, li se dă unirea cu Hristos. Drept aceea, au pentru pizma ce va avea asupra preotului, sau vrând el să prea câştige, va opri a da preoţilor ori Liturghie să facă ori Maslu, şi va pune pricină zicând că milostenia este mai mare decât toate, şi va lipsi pe cineva din credincioşi de curăţia ce o pot lua din Sfântul Maslu şi din rugăciuni şi de dumnezeiasca sfinţenie ce o dă Liturghia sau cuminecarea, însuşi pentru aceasta va da răspunsul.

Însă trebuie la fiecare păcate a da duhovnicul canon potrivit, şi să nu canonească toate păcatele tot într-un fel, ci de va fi păcatul uciderii, după facerea canonului Bisericii, să-i porunccască să răscumpere vreun rob, de va avea putinţă, şi să fie aceasta pentru cel ce a greşit, şi pentru cel ce a murit, adică să fie suflet pentru suflet. Iar de va fi păcatul lepădării de copil, să-i fie canonul primirea şi creşterea unui alt copil sărac. Iar de va fi păcatul curviei sau al prea curviei, sau altă oarecare necurăţie, întâi să-l canonească prin părăsirea păcatului, iar apoi prin truda trupului, după putinţă, pentru că şi păcatul din hrană şi din poftele trupeşti este. Şi precum Evei s-au dat scârbe în locul dulceţii, şi lui Adam sudori şi spini, asemenea să fie truda trupului întru smerirea lui şi întru tămăduirea celui ce a căzut prin dulceaţă; iar de nu va vrea, nici va putea, prin milostenii să se tămăduiască, sau prin post, sau prin răscumpărare de robi, de va avea putinţă cel ce a greşit; iar de va fi păcatul lucrurile nedreptăţii, să se dea canon să întoarcă înapoi ceea ce a luat cu strâmbătate şi aşa va fi izbăvirea păcatului; iar de va fi răpit şi nu ţine minte de unde, milostenia să fie

curăţenia acelui păcat, însă după cum a făcut Zaheu. De se va fi lepădat de Dumnezeu sau va fi hulit, prin rugăciune adesea să tămăduiască hula, prin lacrimi să se spele, prin milostenie să dobândească milă cel ce s-a lepădat de Făcătorul.

Prin post să se curăţească pentru mâncările de carne şi pentru mâncări necurate. De va fi călcat cineva jurământul, sau va fi pârât către altul sau către Domnul sau către boieri pe vinovat sau pe nevinovat, cu asemenea canon ca şi cel de hulă se va îndrepta cel ce a căzut, şi se va izbăvi omul de păcat, că se cuvine aceasta a face întâi, de se va putea, precum şi strâmbătatea întâi să o dea înapoi, cel ce a jefuit, şi a furat, ori a găsit ceva şi al cuiva, şi mai vârtos de va fi avut în ştire pentru aceasta; că nu va fi nici o iertarea păcatului de nu va da înapoi celui năpăstuit sau celui ce a pierdut, sau feciorilor lui, sau fraţilor celor săraci, cu buna socoteală a duhovnicescului părinte. Celelalte toate să se facă precum poruncesc canoanele.

Drept aceea, cel ce îndreptează sufletele trebuie să ştie canoanele şi după cum hotărăsc ele să facă: nici să lase fără vreme, ca cum ar arăta milostivire, că-l pierde; nici să-l îngreuieze cu canon, ca cum ar fi mai iscusit şi curat, pentru ca să nu-l aducă la deznădăjduire, ci toate să le facă cu bună măsură, precum ne-au învăţat sfinţii, căci printr-înşii este Darul întru noi, şi va fi întru noi de ne vom nevoi a păzi învăţăturile lor. Dar poate (după cum ne învaţă Sfinţii Părinţi) a face şi oarecare micşorare la canon celor ce vor arăta osârdie, pocăinţă fierbinte şi depărtare de la rău, care şi pe Judecătorul îl îmblânzesc; cărora a le da iertăciune mai curând după vremea ce hotărăsc Sfintele Canoane, bine este, pentru sârguiala ce arată către pocăinţă. În scurt, pentru toate păcatele celor vii, este mai de folos răscumpărarea robilor decât alte faceri de bine; pentru că mai mare decât toate bunătăţile este a scoate sufletul de la păgânătate şi de la robie, căci este ca şi cum l-ar scoate din moarte. Aceasta, precum scrie, acoperă mulţimea păcatelor. A doua este milostenia, însă la această milostenie să se întrebuinţeze purtarea de grijă pentru copiii rămaşi fără de părinţi decât cei lipsiţi şi săraci, după aceea cercetarea bolnavilor, a celor din temniţă şi a altora.

Iar Liturghii să se facă după ce se va părăsi păcătosul de păcate şi se va pocăi cu osârdie; căci întru osândă va fi mirida când se va aduce pentru cel ce face păcatul; precum cel ce se cuminecă cu nevrednicie, întru osândă luişi mănâncă şi bea, precum zice Pavel, astfel va avea osândă şi acela pentru care se aduce miridă fără vrednicie, când nu părăseşte păcatele, sau de face praznic lui Dumnezeu sau sfinţilor Lui. Maslul este trebuincios ca o Taină Sfântă şi din cele şapte; este de folos pentru cei bolnavi, precum ne-am învăţat, şi pentru tot credinciosul cel ce voieşte să se împărtăşească cu Sfintele Taine, iar mai ales pentru tot cel ce a căzut în păcat şi a săvârşit

canonul pocăinței, și se sârguiește a se cumineca, luând binecuvântare de la duhovnic, că Sfânta Taină a Maslului și ungerea iartă păcatele, precum scrie fratele Domnului. Și rugăciunile preoților ajută la aceasta. Celor adormiți le sunt mai de folos Liturghiile, iar celelalte mai puțin îi ajută; pentru că omul murind, a încetat de la păcat, iar prin jertfă se împărtășește cu Hristos, se umple de dumnezeiasca veselie, de Dar și se izbăvește cu dumnezeiasca milă de toată durerea. Deci, mai înainte de toate, să se facă Liturghie pentru dânsul, după aceea, de va avea avuție, să se facă și răscumpărare robilor, milostenie săracilor, zidiri sfintelor biserici și altele care sunt spre mântuirea lui.

ÎNTREBAREA 73

Trebuie duhovnicii să ceară milostenie, ca să o împartă ei, și de o opresc după ce o iau, ce greșeală fac?

Duhovnicul nu se cade a cere ca să împartă el milostenia, pentru ca să nu-și facă defăimare lui și sminteală fraților; ci de va vrea să îndemne spre mântuire și spre folos pe cei ce se spovedesc, să le poruncească numai, și să-i canonească ca să facă milostenie, iar el să nu ia nimic. Precum am înțeles de la mulți sfinți care s-au nevoit a nu lua nimic; iar aceasta și Pavel o făcea, pe nimenea supărând, nici luând, măcar că pentru frații cei săraci ce erau în Ierusalim și îndemna și poruncea. De-l va nevoi cineva a lua, încredințându-se lui cela ce îi dă, trebuie să facă milostenie prin știința lui, pentru ca să nu aibă bănuială. Deci de este preot, să ia și el, ca un preot, să cheme și pe alții, iar nu pe prieteni, ci mai cu seamă pe cei ce au lipsă și pe cei mai cucernici. De nu va fi preot, nimic din cele date pentru Liturghie să nu ia, pentru că ale preoților sunt acestea și preoților se dau. Iar din cele date pentru milostenie, să aibă și el, ca un ostenitor, cele ce îi trebuiesc, dând și săracilor.

ÎNTREBAREA 74

Preotul luând să slujească Liturghia și nefăcând, ce pricinuiește celui ce a dat-o și de este vinovat întru aceasta?

Cel ce ia plată pentru Liturghie și nu o face, vinovat este, pentru că nu o face și pentru că lipsește de sfințire și pe cel ce o a adus, că sfințirea Liturghiei nu o ia, ci numai plata milostenici; nu atât însă ca și cum o ar fi dat la săraci. Drept aceea, tot cel ce ia, slujească-le, pentru ca să nu se osândească de la Dumnezeu ca un jefuitor și ca un fur și ca cela ce lipsește pe fratele său de sfințire.

ÎNTREBAREA 75
Care milostenie este mai folositoare?

Cel ce va vrea să facă milostenie, de va putea, mai înainte de toate, să facă răscumpărarea robilor, precum am zis, mai vârtos de vor fi prunci şi copii, aflându-se în primejdie de suflet. Apoi să facă milostenie pentru preoţii cei robiţi, pentru cei bătrâni şi pentru ceilalţi. A doua, să dea milă bolnavilor, răniţilor şi celorlalţi ce le trebuieşte mult ajutor, şi împreună cu acestea să dea şi celor închişi pentru Dumnezeu dintre călugări, precum zic Părinţii, de vreme ce aceştia sunt robi ai lui Dumnezeu şi lucrează lucrul îngerilor şi pentru Dumnezeu sunt închişi, de vor vieţui urmând lui Dumnezeu, şi întru dânşii se plinesc toate poruncile. Deci celor din temniţă, văduvelor şi celorlalţi care n-au obiceiul să iasă din casă, şi mai pe urmă tuturor celorlalţi săraci. A odihni pe străin şi mai vârtos pe cei lipsiţi, multă plată vor lua cei ce o fac; precum a învăţat şi Mântuitorul şi Judecătorul nostru.

ÎNTREBAREA 76
De va avea cineva zece galbeni şi va fi unul rob şi zece săraci, la cine trebuie să facă milă?

De va putea cineva cu zece galbeni să răscumpere robul, mai bine este a-i da pentru dânsul, decât la zece sau la mai mulţi săraci, care cer numai pentru hrană, însă de va şti că acei săraci pot câştiga de la alţii hrana lor. Dar de va fi primejdie de foamete sau de moarte, şi robului şi săracilor trebuie să împartă acei bani, căci unde este nevoie acolo este mai trebuincioasă milostenia.

ÎNTREBAREA 77
Cel ce va vrea să facă milostenie să o facă el sau prin duhovnicul său?

Milostenia ceea ce va să o dea cineva, dacă este încredinţat, mai bine să o dea prin duhovnicul său, pentru ca să nu cadă în trufie dând el însuşi, sau ca nu cumva să o dea la cei ce n-au trebuinţă, şi pentru ca să arate plecăciune către duhovnicul său. Iar de nu este încredinţat către duhovnic, să o dea el însuşi, numai să întrebe.

ÎNTREBAREA 78

În ce chip celui ce huleşte asupra Duhului Sfânt nu i se va ierta păcatul nici acum, nici în veacul cel viitor? Oare în veacul viitor se dă iertăciune? Sau mai mare este Duhul decât Tatăl şi decât Fiul?

A zice că cel ce huleşte asupra Duhului Sfânt nu se va ierta, nici acum, nici în veacul ce va să fie, aceasta arată nu că este în veacul ce va să fie vreo iertăciune, şi că ce este neiertat de aici, şi acolo va fi neiertat. Mai vârtos aceasta arată, că nu va fi acolo iertăciune până nu se va face mai înainte de aici. Drept aceea, şi până la sfârşitul vieţii este pocăinţa; şi cu aceasta Duhul Sfânt nu este mai mare decât Tatăl şi decât Fiul, ci mai vârtos întocmai într-o fiinţă se arată; că nu pentru altceva a zis Mântuitorul aceasta fără numai pentru dumnezeiasca putere şi lucrare, prin care făcea semnele, şi pe draci din oameni îi gonea, care putere şi lucrare este de obşte a Părintelui, a Fiului şi a Duhului Sfânt. Deci hotărârea aceasta pe care a zis-o Mântuitorul, este împotriva celor ce hulesc, împotriva Treimii, şi fiecare eretic împreună cu ceilalţi hulitori, de va rămânea în eres, nu are iertăciune, că zice: "Cel ce huleşte asupra Fiului Omului se va ierta lui", adică, hulind omenirea, pentru că-l vedeau iudeii atuncea pe El cu adevărat om cu trupul, şi mai mult decât ceea ce se vedea nu putea să se suie cu gândul să priceapă, şi păcatul pentru aceasta îl ierta, precum şi pentru cei ce L-au răstignit se ruga, iar a zice cineva hulind cum că Dumnezeieştile minuni le făcea cu Belzebut, şi Dumnezeiasca putere a o lepăda, aceasta o zice că este neiertată, însă numai celor ce nu vin la credinţă este neiertată, iar tot cel ce crede şi se botează, mântui-se-va. Pentru aceasta mulţi zic din sfinţi şi Pavel mărturiseşte, care mai înainte a fost hulitor şi mai pe urmă propovăduitor al lui Hristos.

ÎNTREBAREA 79

Ce însemnează cuvântul lui David ce zice: "de şapte ori în zi Te-am lăudat" şi care sunt aceste şapte laude?

"De şapte ori în zi Te-am lăudat" arată de multe ori şi pururea, precum şi într-alt loc acelaşi cântăreţ şi prooroc zice: "Bine voi cuvânta pe Domnul în toată vremea"; şi iarăşi: "Pururea lauda Lui în gura mea". Şi Dumnezeiescul Pavel zice: "neîncetat vă rugaţi, întru toate mulţumiţi". Mai vârtos Însuşi Mântuitorul aşa învaţă: "privegheaţi, dar, în toată vremea, rugându-vă". Pentru ce? Pentru ca să fim una cu Dumnezeu, Care decât toate lucrurile este mai mare.

Că ce este mai bine decât a vorbi cu Dumnezeu şi a fi cu Dumnezeu, care lucru la îngeri este neîncetat? Cu aceasta dar suntem şi noi ca îngerii, slujitori lui Dumnezeu, facem voia Lui, curaţi la inimă, vedem pe Dumnezeu, cătăreţi dumnezeieşti, şi-i dăm Lui datoria cea cuvincioasă. Cu aceasta ne curăţim şi luăm dezlegare păcatelor şi ne izbăvim de cel viclean, de toată ispita şi de toate relele cele ce vin spre noi, vrednici ne facem a sta înaintea Lui, luminării Lui, Împărăţiei Lui ne învrednicim; şi încă cine le va număra, sau cine va putea spune după cum se cade cele ce se dau nouă prin rugăciuni, prin care orice cerem luăm de la Dumnezeu, precum Însuşi a făgăduit; semne şi minuni prin rugăciuni s-au făcut, mântuire multora, darurile de tămăduiri, tot binele; nici un bine nu este fără dânsa şi mai înainte de toate acesta este lucrul Bisericii. Precum Mântuitorului, Apostolilor şi Părinţilor n-au lipsit, acest lucru ne trebuie nouă totdeauna, ca unor robi şi făpturi, suntem datori a-l aduce lui Dumnezeu, şi aşa ne va fi mai de folos; iar însă pentru neputinţă şi pentru aceia care sunt pregetători ca şi mine, s-au orânduit vremi, pe care şi David le-a păzit, şi Biserica le păzeşte.

Drept aceea şi zice: "La miezul nopţii m-am sculat", şi noi împreună cu el cântăm miezonoptica; "Dumnezeul, Dumnezeul meu, către Tine mânec", şi noi citim utrenia; "Dimineaţa vei auzi glasul meu, dimineaţa voi sta înaintea Ta şi mă vei vedea", şi noi împreună cu el zicem întâiul ceas; "Seara şi dimineaţa şi amiazăzi voi spune, şi voi vesti, şi va auzi glasul meu", noi asemenea ceasurile şi vecernia cântăm lui Dumnezeu. "Spăla-voi în toate nopţile patul meu, cu lacrimile mele aşternutul meu voi uda", iar noi citim pavecerniţa; şi el totdeauna se roagă şi cântă zicând: "Înălţa-te-voi, Dumnezeul meu, Împăratul meu, şi bine voi cuvânta numele Tău în veac şi în veacul veacului. În fiecare zi bine te voi cuvânta şi voi lăuda numele Tău în veac şi în veacul veacului", şi "Lipitu-sa sufletul meu de Tine"; şi pe noi ne cheamă zicând: "Lăudaţi pe Domnul toate neamurile, lăudaţi pe El toate noroadele". Noi măcar în ceasurile cele rânduite să-L lăudăm pe El şi cu osârdie să stăm înaintea Lui, şi cu tot cugetul pe Dânsul să-L lăudăm, că Acela este Dumnezeul nostru şi Acela ne va mântui pe noi.

Deci şapte laude sunt la Biserică: Miezonoptica, utrenia, cu întâiul ceas, al treilea ceas, al şaselea ceas, al nouălea ceas, vecernia şi pavecerniţa. Miezonoptica este pentru învierea Mântuitorului şi pentru a doua venire a Lui, când va veni cu slavă ca un Mire, că însuşi zice: "Iar la miezul nopţii s-a făcut strigare: Iată, Mirele vine, ieşiţi întru întâmpinarea Lui". Utrenia este pentru mulţumire, căci piere întunericul şi vine la noi Lumina. Drept aceea, împreună cu utrenia se zice şi întâiul ceas întru începerea zilei, care se aduce cu slavoslovie lui Dumnezeu. Ceasul al treilea, pentru pogorârea Dumnezeiescului Duh mulţumim şi lăudăm. Al şaselea ceas este pentru

răstignirea Mântuitorului, că într-acel ceas s-a răstignit, întru care ceas a tămăduit neascultarea lui Adam, care s-a făcut în ceasul al şaselea. Al nouălea ceas este pentru făcătoarea de viaţă moarte pe Cruce a singur Domnului nostru, cu care a stricat osânda lui Adam. Vecernia este mulţumire pentru că am ajuns la sfârşitul zilei, încă şi pentru îngroparea Mântuitorului nostru, că seara s-a îngropat. Pavecerniţa, pentru că am ajuns de la osteneală la odihnă şi începătura nopţii aducem Lui, cerând ca să avem noaptea cu pace şi cu pace să dormim, şi să vedem lumina, care toate mai bine şi mai dumnezeieşte se înţeleg de cei ce pricep, şi din dormire şi din sculare se închipuieşte moartea şi învierea ce va să fie după moarte. Ziua ce urmează după noapte arată trecerea dintr-această întunecată şi tulburată viaţă către acea zi neînserată şi viaţă. Iar şi celelalte aşişderea se cade iubitorului de Dumnezeu a le înţelege, precum şi mai înainte noi după putere am zis pentru aceasta, învăţându-ne de la Părinţi. Deci întru aceasta se săvârşeşte lauda cea de şapte ori. Dumnezeiasca rânduială a Sfintei Liturghii este deosebi, afară de toate acestea, ca ceea ce este lucru osebit al Domnului şi al preoţiei Lui, şi acesta nu se poate săvârşi fără de preot şi fără de Jertfelnic; aceasta dar dăruieşte cele mai presus de minte, şi pe cel ce se cuminecă cu vrednicie cu Sfintele Taine îl face tot un trup cu al lui Hristos, un mădular cu Dânsul şi casă Domnului; iar pe cei ce nu se cuminecă, sfiindu-se pentru evlavia ce au la Sfintele Taine, şi stând cu credinţă şi cu osârdie, îl curăţeşte de păcate şi îl preface către cele mai înalte, îl uneşte cu îngerii şi cu sfinţii, îl umple de Dumnezeiasca Sfinţenie, îi luminează sufletul, cuvântul, mintea şi simţirile trupului. Căci Duhul Sfânt venind prin jertfirea Dumnezeiescului Trup şi Sânge, şi făcându-se o schimbare şi o primenire ca aceasta, pâinea şi paharul se schimbă fără de nici o îndoire în chiar Trupul şi Sângele Stăpânului, iar nu într-altceva, cu bunăvoirea Tatălui, cu însăşi lucrarea Fiului şi cu împreună lucrarea Duhului Sfânt.

Ce bine nu se va da celor ce stau înainte acolo cu credinţă, cu bună cucernicie, cu luare aminte şi cu rugăciune? Căci aceştia nu mai sunt pe pământ, ci în cer cu adevărat, după cum a voit Bunul Stăpân al tuturor şi Împăratul Cerurilor, a se pogorî pe pământ pentru noi spre a ne sui pe noi şi a fi pururea cu noi. Acestea fiind cu totul minunate, le lucrează prin preoţie şi prin toţi preoţii Lui, ca un iubitor de bine; şi precum luminează pe îngerii Lui, tot asemenea luminează şi înalţă pe Sfintele, Sfinţilor. Astfel dar şi pe noi toţi, smeriţii robii Lui, ne schimbă spre mai bine îndurându-se cu milă spre noi, şi luminându-ne, ne sfinţeşte. Să venim, dar, cu dragoste şi cu cucernicie, de se va putea, mai mult decât la altă rugăciune, la Liturghie şi în fiecare zi, căci din nimic altceva ca dintr-aceasta, nu va avea folos credinciosul.

Preoţii însă să se îngrijească de aceasta, pentru ca nu cumva lui sau fiecărui credincios să se pricinuiască pagubă mare, căci pentru ca să avem multă vătămare şi pagubă, diavolul cel viclean totdeauna ne face leneşi şi trândavi la rugăciune, pe noi cei blagocestivi şi drept slăvitori; iar pe cel fără Dumnezeu şi eretici îl îndemnea la spurcatele lor rugăciuni, spre a se osândi prin necuratele lor rugăciuni, ca cei ce cu rugămintea lor mai mult hulesc, căci oştesc asupra lui Dumnezeu, iar nu se roagă. Făcându-ne a nu ne ruga adevăratului nostru Dumnezeu, ne lipseşte de Darul dumnezeiesc. Pentru aceea se sârguieşte totdeauna să ne oprească de la rugăciune şi mai cu seamă de la Sfânta Liturghie, arătându-ne şi mai mare greutate de a asculta Liturghia, ci sau din lene sau din pricini cuvioase se nevoieşte a ne face să rămânem cu Liturghia neascultată. Pe preoţi şi pe cei ce vor să se cuminece cu Sfintele Taine, îi împiedică, precum am aflat de la mai mulţi, cu nălucire de noapte, pizmuindu-i pentru sfinţenia şi Darul ce se dă dreptilor şi mirenilor celor drept slăvitori de la Liturghie, din care procletul mai vârtos se dovedeşte şi se ruşinează ca un pizmaş, vădindu-se că este şi viclean. Şi chiar nevrând, lucru mărturiseşte că este Dumnezeu şi Darul mare, căci de nu ar socoti Darul mare şi folositor, nu ar opri. Să băgăm dar bine de seamă, şi Hristos îl va sfărâma pe dânsul. Noi însă cu spovedanie şi cu smerenie, prin pocăinţa cea de-a pururea să ne apropiem de Hristos, căci zice: "Apropiaţi-vă de Dânsul şi vă veţi lumina, şi feţele voastre nu se vor ruşina".

ÎNTREBAREA 80

Cine ne-a învăţat a ne osteni atâta, a ne trudi, a avea necazuri, feciorie, curăţie, şi pe lângă toate acestea îndelungă răbdare şi smerenie? Pentru ce s-a învăţat a se păzi acestea? Ce folos putem avea dintr-acestea?

Este de mare folos ca pentru dumnezeieştile lupte şi pentru nevoinţele cele de multe feluri ale trupului, pentru suferinţe şi toată scârba, pentru sărăcie şi sfărâmarea sufletului, care este smerenia, despre care întrebaţi, să spunem ce sunt acestea. Pentru ce s-au dat, cine este cel ce le-a rânduit, şi ce folos dau? Pentru ca să putem cunoaşte că acestea nu sunt lucruri omeneşti, ci ale Fiului lui Dumnezeu Celui ce s-a întrupat pentru noi ca să ne zidească de-a doua oară, şi astfel să ne izbăvim din sfărâmarea cea din desfătăciune şi să ne ridicăm din căderea cea din trufie spre a dobândi mai bună frumuseţe decât cea dintâi şi mai mare slavă, precum s-a şi făcut prin smerenia şi sărăcia lui Hristos, prin scârba ce a suferit la vindere şi la batjocorire, la legături şi la alte multe patimi şi până chiar la moarte; şi de s-ar putea de mii de ori, căci datoria noastră către Stăpân este mai presus

de cuvânt, şi orice i-am aduce Lui, măcar în locul palmelor ce a luat, măcar şi nepăcătoşi de am fi, nu se poate măsura, căci păcatele noastre sunt fără de număr.

Să ştii, dar, că urmând Mântuitorului şi închipuind înainte patimile Lui, drepţii, Apostolii, păstorii, mucenicii, învăţătorii, mulţimea călugărilor şi a călugăriţelor şi a tuturor iubitorilor de Dumnezeu, în lumea aceasta, pe calea scârbei şi a smereniei au trecut, şi fără de acestea nimeni nu s-a mântuit. Iar mai ales povăţuitorul şi învăţătorul acestor necazuri şi lucrător până la moarte a fost Hristos Dumnezeul nostru. Însuşi a arătat ce folos putem lua din suferinţe, necazuri, smerenie, sărăcie şi din ascultare până la moarte pentru Dumnezeu, arătând nestricat Prea Sfântul Său Trup, pe care l-a înălţat la cer, de unde Îl aşteptăm pe Dânsul, ca să prefacă şi trupul smereniei noastre şi să-l schimbe, şi din stricăcioşi să ne arate nestricăcioşi, făcându-ne moştenitorii slavei Lui celei veşnice; căci cei ce au făcut cele bune, precum Însuşi zice, vor ieşi întru învierea vieţii şi cei ce au făcut rele, întru învierea osândirii.

Deci toată pătimirea este împotrivire neascultării şi desfătării lui Adam, şi răsplătire păcatelor noastre, precum a zis şi lui Adam: "blestemat să fie pământul întru lucrurile tale", şi celelalte ale durerii. Drept aceea, şi cei ce păcătuiesc, prin dureri şi prin osteneli plătesc pentru acea dulceaţă a păcatului, şi se vor curăţi de acea durere veşnică; precum au făcut şi mare mulţime de prea cuvioşi, şi acei fericiţi osândiţi de care pomeneşte Sfântul Ioan, cel ce a scris cartea ce se numeşte "Scară". Iar cei ce n-au greşit (care nu va fi mai nici unul), şi pentru cinstea Stăpânului care a pătimit unele ca acestea şi pentru datoria ce au, şi pentru ca să nu cadă, totuşi trebuie să sufere aceste necazuri.

Căci de vreme ce Pavel îşi robea trupul, ca să nu fie netrebnic, cine altul va mai căuta pentru trup? Căci cu anevoie se capătă Împărăţia Cerurilor, a zis Adevărul, şi nevoitorii o răpesc pe ea. Acestea să le răbdăm pentru Patima lui Hristos. Smerenia surpă înălţarea cea fără Dumnezeu a trufaşului şi gândul cel împotrivitor lui Dumnezeu, ce a avut cel dintâi zidit, ca să se facă întocmai cu Dumnezeu, şi care înalţă pe om. Drept aceea, tot cel ce se smereşte este adevărat, pentru că este zidire şi nimic n-are de la sine, măcar deşi pare a avea, căci zice: "ce ai, care să nu fi primit"? Iar tot trufaşul este mincinos, ca şi diavolul, pentru că nici ştie nici vrea să ştie pe Pricinuitorul şi Făcătorul, măcar că i se pare că-L ştie. Tot cel ce suferă pentru Hristos este mucenic, strică dulceaţa pentru care am căzut şi se nevoieşte ca să nu ia din trupul său stricăciune. Iar cel ce se desfătează, îşi aduce pierzare şi de viu se face mort, înnoieşte călcarea poruncii lui Adam, este rob trupului şi-şi culege împreună moarte şi stricăciune. Deci de vreme ce şi Domnul suferea, neavând nici o datorie, şi Pavel îşi înfrâna trupul şi-l robea şi cetele îngerilor, ale sfinţilor şi ale

tuturor celor aleşi, şi Mântuitorul Însuşi a răbdat trupeşte moartea, şi alte mii de patimi rele şi scârbe au răbdat; cine s-ar mai putea îndoi, dar, că nevoinţele nu aduc nici un folos, în faţa luptelor vitejeşti până la munci şi la moarte ale celor dintâi ai Legii şi ai Darului, ale cetelor călugăreşti, ale sihaştrilor şi ale fecioarelor fără de număr? Deci tu, frate prea iubite, cunoscând bine unele ca acestea, urmând celor ce sunt ai lui Hristos, râvnind însuşi Stăpânului nostru şi cât îţi este prin putinţă urmând Lui, roagă-te ca să ne arătăm şi noi, prin Domnul, defăimători stricăciosului trup şi să fim iubitori de cele cereşti, ca să ne învrednicim cu mila Lui a ne dezlega din trup şi a fi împreună totdeauna cu Unul dorit, Hristos, Dumnezeul nostru.

ÎNTREBAREA 81

Dacă se va întâmpla a se vărsa Sfintele la vohod sau a le mânca vreo jiganie, ce trebuie să facă?

Unele ca acestea se pot întâmpla, adică a se vărsa Sfintele Taine, mai cu seamă din sminteala vrăjmaşului, şi de multe ori chiar din neputinţa, neîngrijirea sau neluarea aminte a preoţilor. Preotul căruia i se va întâmpla a se vărsa Sfintele, să se spovedească întâi la arhiereu, şi după măsura păcatului să se canonească; şi mai cu seamă când aceasta se va fi întâmplat din lene sau nesocotinţă, să se oprească acel preot şi de dumnezeiasca slujbă, până la o vreme. Iar de va fi nevoie şi trebuinţă de preot la locul acela, să se canonească acel preot cu post, cu rugăciuni şi cu metanii, spre a nu se părăsi Sfânta Slujbă. Dacă însă se va fi întâmplat ca Sfintele să se fi vărsat din Sfântul Potir făcându-se vohodul în Biserică, să facă iarăşi amestecare şi să zică rugăciunea proscomidiei şi apoi să citească molitvele de la vohodul cel mare înainte. Iar dacă se va întâmpla a se mânca de şoareci sau de alte jigănii şi nu va vedea preotul, băgând de seamă după vohod, să proscomidească altă prescură, tăind-o după obicei şi zicând prooroceştile cuvinte, şi câte este obiceiul a se zice şi face, făcându-se rugăciunea proscomidiei. Apoi să zică de la vohodul cel mare înainte, rugăciunile care sunt săvârşitoare, căci cele ce se zic înainte de vohod sunt pentru împlânzire şi rugăciune şi îndreptează pe Preot a sluji Liturghia. Preotul trebuie să adune Sfintele ce s-au vărsat în oarecare vas sfânt şi să le pună într-un loc sfânt şi păzit, ca să nu se calce sau să se întâmple ceva din cele ce nu se cade.

Locul cel mai ales însă este acela unde se spală preotul. Acest loc trebuie păzit după cum trebuie şi să se bage bine de seamă să nu cadă ceva din cele ce sunt în locul acela, sau din spălare, de vreme ce este sfânt locul acela; spălându-şi buzele şi mâinile cele ce s-au sfinţit de la Cuminecătură,

ca şi Sfântul Potir, acel loc şi spălarea sunt sfinţite. Prin această spălare, precum am înţeles, se face şi tămăduire, udându-se bolnavii cu aceasta sau bând. Şi aceasta nu se cuvine a o da fiecum, ci cu evlavie, şi cel ce va vrea să o bea, să fie curat şi nemâncat. Asemenea trebuie să fie şi cel ce va vrea să se ude cu ea, care trebuie să se spele mai pe urmă în locul deosebit. Deci acolo unde se spală preotul după Cuminecătură, sau în loc deosebit, de va fi, să se pună Sfintele cele ce s-au vărsat, adunându-le dimpreună cu materia şi cu ţărâna pe care se vor fi vărsat. Fiind însă pardoseală de marmură, să se scoată lespezile şi să se pună la un loc osebit, iar dacă vor fi mari şi peste putinţă a se mişca, să se răzuie adânc locul unde s-au vărsat Sfintele Daruri, şi răzuiala să se pună, după cum am zis mai sus, spălându-se locul răzuit cât se va putea de bine. Iar dacă nu se vor fi vărsat Sfintele toate, ci va fi mai rămas ceva, adăugându-se vin şi apă cât va trebui peste rămăşiţe, să se săvârşească Liturghia.

Dacă s-au vărsat Sfintele pe odăjdiile preotului, dacă va fi mai înainte de săvârşire şi de vor fi hainele scumpe, spălându-le deosebit într-un vas sfânt, cât să nu rămână nimic pe veşminte, spălarea să o puie la loc sfânt şi curat, precum s-a zis. Iar dacă se vor vărsa după săvârşire, să taie negreşit partea aceea a veşmântului şi să facă procoveţe, spălându-se şi acea parte la un loc osebit, unde se spală şi Sfântul Potir, şi buretele când se va smoli şi sfintele procoveţe, când se murdăresc, căci şi acestea trebuiesc spălate la vreme, însă cu cucernicie şi la loc curat, mai vârtos în Umivelniţă fiind făcută bine şi cu întărire, întru cinstea şi podoaba sfintelor vase, căci găsim în aşezămintele cele vechi, că Biserica cea mare avea Calpin, adică lighean micuţ, întru care se spală Potirul cu apă caldă.

ÎNTREBAREA 82
Cum trebuie să cuminecăm pe bolnavii care nu pot veni la biserică?

Drept aceea, preotul trebuie să aibă îngrijire de toate cele sfinte şi mai cu seamă de Sfântul Odor, adică de Sfânta Pâine ce s-a sfinţit şi s-a unit cu Dumnezeiescul Sânge, ca să o aibă în cutie curată şi încuiată şi înfăşurată cu pânză curată, fiind însuşi Prea Dumnezeiescul Trup şi Sânge al Stăpânului, la care trebuie a se închina, a o tămâia şi a o cinsti cu toată osârdia, punând-o deasupra pe Sfânta Masă spre Răsărit, luând seama a nu se întâmpla ceva din cele ce nu se cade. Când este a cumineca pe cineva, acesta să nu se bage în sân şi să plece precum oarecare cum din nebăgare de seamă sau din negrijă au fără socoteală fac, ci să gătească în Sfântul Potir dumnezeiesc Miridă cu lingura la proscomidie, precum a fost obiceiul la început şi precum am văzut şi noi, şi mergând înainte cu

sfeşnicul, preotul punându-şi epitrahilul să ţină Sfântul Potir. Tot astfel să se şi întoarcă, după ce va cumineca pe bolnavi. Aceasta să o facă nu numai preoţii cei mireni, ci şi călugării în mănăstiri, pentru ca să fie cinstită şi întru slava lui Hristos şi ca să avem noi cucernicie spre cele Dumnezeieşti, şi ca să nu se întâmple ceva din cele ce nu se cad, precum am văzut; căci fiind locul nepotrivit pentru aceasta, când se scoate din cutie Dumnezeiasca Miridă, se întâmplă de multe ori lucru vrednic de frică şi de osândă, precum am înţeles, că au căzut Sfintele Taine. A ţine Dumnezeieştile Taine în sân, a umbla cu dânsele şi a le ţinea la sine nu e cuviincios şi nu e de nici o trebuinţă, fiindcă Dumnezeieştile Taine se află la biserică, şi oamenii pot merge acolo spre a se cumineca.

Drept aceea, dacă vreun preot sau duhovnic va face unele ca acestea pentru câştig, greşeşte, dacă nu va fi mare nevoie, fiind în pustie şi neputând merge cu orânduiala aceasta sau fiind cineva în mijlocul păgânilor şi nu se poate arăta, temându-se a nu se face vreo necinste Sfintelor. Afară de aceste împrejurări, întotdeauna aducerea Sfintelor trebuie să se facă cu cinste. Aceasta totdeauna o vezi făcându-se de Biserică la vohodurile Liturghiei, când încă nu sunt desăvârşite Dumnezeieştile Daruri.

ÎNTREBAREA 83

Dacă se va întâmpla a uita să facă unirea, şi va acoperi Potirul nepunând nimic, ce să se facă?

Întâmplându-se ca preotul să uite a face unirea, şi de va acoperi Potirul deşert, dacă se va băga de seamă aceasta la vohod, se cade ca îndată să facă unirea la Dumnezeiasca Masă şi să zică rugăciunea proscomidiei; săvârşind astfel Liturghia. Dacă însă nu va fi băgat de seamă şi va fi săvârşit Liturghia, şi vrând să se cuminece va vedea aceasta, atunci trebuie să facă unirea şi să zică rugăciunea proscomidiei, şi iarăşi din început să zică rugăciunile cele de la vohodul cel mare înainte şi să însemneze numai Potirul la chemarea Duhului, săvârşind cele obişnuite, după care să se cuminece.

Astfel cred eu că este după drept a face preotul, dacă li se va părea şi altora din arhiereii lui Hristos a fi cu cuviinţă, şi mai vârtos Soborului celui mare. Căci atunci când se citesc rugăciunile, aceea ce n-a fost nu poate fi săvârşită, şi nici prin însemnare nici prin chemarea Duhului nu s-a prefăcut în Dumnezeiescul Sânge, căci atunci se Sfinţesc Darurile, când fiind puse înainte, preotul citeşte molitfele şi le binecuvintează. Aceste răspunsuri din întâmplare le-am făcut după putinţă la întrebările ce ni s-au adresat, şi nu socotim că sunt din destul de bune, ci ele sunt după cât am putut cunoaşte

noi în Hristos şi, precum am zis, pentru ascultare şi dragoste. Cea mai desăvârşită pricepere însă a unora ca acestea şi asemenea cu acestea, însuţi tu o poţi şti, şi alţii fraţi cu minte mai înaltă şi mai curaţi, care înţeleg mai bine cărţile Părinţilor, pe care citindu-i (căci lui Dumnezeu nu-i lipsesc prietenii), vei lua mai bun înţeles de la tine şi de la aceia. Dea Dumnezeu cu dumnezeieştile voastre rugăciuni să ne curăţim de patimi şi de această învăluită şi pământească tulburare ce tulbură mintea şi să ne luminăm oarecum a ne îngriji şi pentru mântuirea noastră. Iar mai cu seamă a ne mântui cu mila Mântuitorului Hristos, Lumina cea adevărată, şi să dea Dumnezeu a ne mântui cu rugăciunile tuturor fraţilor şi ale tuturor sfinţilor, cu rugăciunile Pururea Fecioarei şi Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu, cu îndurările şi cu iubirea de oameni a însuşi Domnului nostru Iisus Hristos, Unul născut, Fiul lui Dumnezeu, cu carele împreună fie slava Părintelui şi Fiului şi Sfânului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

PARTEA A X – A

Pentru Preoţie către oarecare din călugării cei cucernici ce se învrednicesc dumnezeieştii preoţii, încă şi Sfântul Simeon fiind atuncea la treapta preoţiei

Întru Hristos iubite şi al meu adevărat frate, datoria dragostei datori fiind a o da la toţi, după poruncă, cu mult mai vârtos suntem datori a o da la prietenii noştri cei adevăraţi, pentru că măcar deşi este dragostea lui Dumnezeu neîmpărţită şi una şi nu de multe feluri, şi la toţi deopotrivă suntem datori a o da, dar şi Cel ce este însuşi dragoste şi însuşi desăvârşire Hristos, dându-Se pe sine tuturor, însă după firea fiecăruia se arată la cei ce-L vor, precum şi Soarele strălucind lumina sa tuturor tot deopotrivă, fiecare după cum vrea şi după cum poate, aşa o şi vede. Drept aceea şi zice însuşi Mântuitorul: "Eu pe cei ce mă iubesc pe mine, îi iubesc", nu cum că pe unii îi iubeşte, iar pe alţii nu-i iubeşte, ci pe toţi deopotrivă îi iubeşte, ca Cela ce însuşi este Dragoste. Dar iubind pe cei ce nu vor să-l iubească pe El şi se depărtează de la El, nu-i nevoieşte cu silă, căci nu strică voia lor cea slobodă, precum şi celor ce-l iubesc pe El şi poftesc a se apropia de El, se dă cu totul pe Sine; şi Însuşi dragoste fiind, arată ale dragostei. Iar şi Apostolul porunceşte să se poarte grija mai înainte decât toţi pentru cei ce sunt ai noştri, ai noştri zicând: pe cei credincioşi.

Deci şi eu însumi, deşi sunt decât cei mai mici cel mai mic, însă sunt credincios lui Hristos şi cu ajutorul Lui sunt preot şi rob Lui şi după cât pot am datorie să-mi aduc aminte de poruncile Lui şi mai vârtos de dragoste, care este capul tuturor poruncilor; pentru că precum zic iubitul ucenic şi însuşi Hristos, prin dragostea aceasta puţin loc şi locaş întru mine să afle, că zice: "cel ce petrece în dragoste, în Dumnezeu petrece şi Dumnezeu întru el". Şi însumi dacă fiind dator a păzi dragostea şi a o apăra tuturor după poruncă, şi mai vârtos decât pe toţi pe tine avându-te mai iubit, cu osârdie acum voi arăta, nu că ţi se dă ca o învăţătură aceasta, ci făcând o aducere aminte şi o înştiinţare mai bună pentru slujba căreia te-ai învrednicit, precum şi eu mai înainte de tine intrând la această sfântă slujbă

şi preot făcându-mă lui Hristos şi slujitor Sfintele Taine, cu bunătatea Lui cea desăvârşită învrednicindu-mă celor mari şi dumnezeieşti lucruri, care sunt mai presus de mine.

Iată dar, iubite, că te-ai învrednicit de eşti slujitorul lui Hristos şi ascultătorul Lui, stătător înainte, văzător Tainelor, şi te apropii şi eşti părtaş şi propovăduitor Evangheliei Lui, şi nu te opreşte cu nici careva acoperământuri, ci însuţi vezi fără de nici un acoperământ, nici prin serafimi, adică prin preot, cu lingura te cumineci, pentru că însuţi fiind serafim, căci eşti învrednicit Preoţiei şi chemi către rugăciuni, iar nu te chemi, şi a se apropia către Dumnezeu pe alţii aduci, şi însuţi cel ce ţii Dumnezeieştile Daruri, le săvârşeşti şi chemi pe credincioşi şi le zici a lua aminte, îi pui înaintea lui Hristos şi cu totul altora eşti cale şi către lumină povăţuitor şi ce alt eşti decât un heruvim, văzând cu totul prin Taine pe Cel ce vede toate, şi Serafim purtător de foc, ţinând pe Cărbunele cel viu, şi scaun fiind, că Se odihneşte întru tine cu Taina Cuminecăturii Cel ce este pretutindenea, şi înger eşti, ca un ascultător şi slujitor al Lui; şi aceasta nu cu vreo închipuire, că tu nu slujeşti vreunui chip, ci însuşi Stăpânului, Celui înconjurat de cei fără de trupuri; şi ceea ce aceia săvârşesc sus în cer, şi tu săvârşeşti pe pământ.

Că însuşi aşa a vrut Meşterul tuturor, tot asemenea slujbă să se săvârşească sus şi jos, şi se vede că însuşi aşa a făcut, şi om arătându-se pe pământ a făcut unire cu noi, că singur fără trup fiind, vrând s-a îmbrăcat cu trup şi s-a unit cu oamenii aceştia trupeşti, şi nezidit cu firea fiind şi fără început, n-a luat din zidita fire cea fără de materie a îngerilor când bine a vrut să se unească cu zidirea – că zidind pe îngeri din nefiinţă, după dar, fără de materie şi fără de moarte i-au făcut pe ei şi dă fiecăruia după măsură în dar a se proslăvi Slavei Lui –, ci firea noastră cea zidită a luat, şi într-un ipostas S-a unit cu noi; şi firea omenească o împărtăşeşte cu Darurile Dumnezeirii, îmbrăcându-Se întru ea nedespărţit şi neamestecat, că zice: întru El locuieşte toată plinirea Dumnezeirii trupeşte. Deci S-a arătat, şi iarăşi precum bine vrea, arată; şi pe Sine S-a dat nouă El şi pentru noi şi acum iarăşi se dă. Şi unor lucruri ca acestea (o, multă bunătate!) noi suntem slujitori, ascultători şi tăinuitori; ce este mai mare decât aceasta? Cu slujirea Tainelor am luat rânduială mai presus ca îngerii. (O, bunătatea Stăpânului!) Cel ce toate le cuprinde şi El este necuprins pretutindenea, în loc stă pentru noi Cel nepipăit, Se ţine Cel nevăzut, Se pricepe Cel neajuns de vreo minte, Se împărtăşeşte celor muritori prin noi, cei ce suntem din firea cea smerită şi căzută, prin preoţia cea dată nouă. O, ce minune!

Prin Taină Se face, Se arată, Se dă, Se poartă şi Se sălăşluieşte, Se îmbracă, Se mânie, Se împacă, Se îmblânzeşte şi Se împărtăşeşte. Ce este mai minunat decât unele ca acestea? Ce bine mai mare este către oameni? Ce putere este mai covârşitoare? Ce stăpânire este să aibă mai mari daruri?

Iată, noi, ţărâna, lutul şi viermele, ne arătăm puterii şi stăpânirii. Iar mai vârtos şi mai mult decât aceştia putem noi cu puterea preoţiei. Că şi ziditori ne facem zidirii celei mai bune, cu Botezul şi cu celelalte Taine, şi părinţii fiilor lui Dumnezeu şi lucrători celor ce sunt dumnezei după Dar, şi păcatului pierzători şi păzitori de suflete, dezlegători de legăturile cele veşnice, descuietori uşilor Raiului, lucrători de lucrurile cele Dumnezeieşti, şi lucrători împreună cu Dânsul ne arătăm spre mântuirea oamenilor. Dar noi pentru aceasta cum ne arătăm? Oare pentru câte Daruri suntem datori lui Dumnezeu? Şi după această datorie cum se cade să fim noi? Nici de am fi fost cu priveghere necontenită, ca cei cu ochi mulţi, încă n-am fi îndestulaţi spre unele ca acestea. Că ce vrednică este de Darurile lui Dumnezeu firea cea zidită? Mai marele cete cele de sus se cutremură, se sfidesc, se înfricoşează când văd acestea lucrându-se de noi. Căci şi mai mult se minunează, cunoscând prin mijlocirea Bisericii Înţelepciunea lui Dumnezeu cea de multe feluri, precum zice Pavel: "cetele îngerilor cunoscând a lor zidire şi bunătatea lui Dumnezeu cea peste măsură, se tem şi cu spăimântare laudă şi de cele ce se fac se minunează".

Dar noi, învrednicindu-ne de suntem slujitori acestor Dumnezeieşti şi mari lucruri şi ascultării, în ce chip ne aflăm? Noi pe înfricoşata şi această spăimântătoare Stăpânire, uneori (vai, mie!) o facem spre începătură de patimi şi pricină de păcat pe aceia care este pierzătoare de păcat, fiindcă unii această stăpânire duhovniccască o prefac cu lucrurile lor întru stăpânire lumească, şi ca nişte nebuni năvălesc spre ea şi lucrează lucruri pe care ei sunt datori a le opri, şi acestea le fac ca să apuce stăpânirea aceasta, de se pot împărtăşi aceşti vrednici într-acest chip, căci mai mult se depărtează. O înălţime ca aceasta cunoscând-o acei sfinţi care erau ca îngerii, înfricoşându-se ca serafimii, precum s-a zis, de la lucrul cel mare al preoţiei fugea şi se sfia. Iar de se învredniceau aceştia preoţiei, în ce chip îşi întocmeau viaţa lor? Arătate sunt faptele ce au făcut. Deci vredniciei acestora, iubite frate, şi noi părtaşi făcându-ne cu Dumnezeiescul Dar, pe cât se poate să ne îndreptăm viaţa şi să o iscusim ca şi aceia. Nu că lucrul acesta este cuviincios nouă, celor mai mici decât toţi, şi nici acelor curaţi desăvârşit, ci al celor ce sunt ca îngerii şi numai al îngerilor. Ci numai al firii cei Dumnezeieşti este lucrul acesta, al Celui ce a făcut cele ce sunt din ce n-au fost mai înainte, şi iarăşi le ţine, şi poate a le schimba precum voieşte.

Şi arătat este dintr-aceasta că, de vreme ce din toate zidirile cele ce s-au făcut, numai noi am avut trebuinţă de a ne preface, fiindcă ne sfărâmasem ticăloşeşte şi pierdusem frumuseţea cea dintâi, neascultând noi pe Dumnezeu cel pururea fiitor şi fără de moarte, fără de stricăciune şi neschimbat, ascultam de Cel ce s-a făcut bun din nefiinţă şi s-a stricat cu voia sa, a pierdut Dumnezeiasca nemurire, s-a făcut muritor după

depărtarea ce are de la Cel nemuritor; şi aşa noi am avut trebuinţă de darul acesta. Că de i se şi pare diavolului celui depărtat că este viu şi stă, ci de viaţa cea adevărată a lui Dumnezeu s-a lipsit, schimbându-se cu a sa singură voie întru schimbare vicleană şi împotrivitor făcându-se după părerea lui, însuşi Stăpânului, Celui ce l-a făcut pe el şi pentru aceasta s-a făcut pricinuitor pieirii lui şi nouă, celor ce l-am ascultat, ci el despărţit rămâne şi răutatea lui nelipsită de el, iar noi cu bunătatea Făcătorului, după cădere, ne-am şi ridicat, că acela n-a căzut din înşelăciune, că nici avea trup materialnic, ci din voia sa, de binele care cu adevărat îl cunoaşte, a fugit.

Deci dintr-aceasta nici i s-a dat pocăinţă, iar mai bine să zic, de voia lui rămâne întru răutate. Noi cu simţirea îndulcindu-ne şi întru aceasta furându-ne şi cu înşelăciunea lui cea vicleană, am luat de la Dumnezeu Darul pocăinţei. Deci de ne vom căi de răul pe care l-am făcut, şi să-l defăimăm pe el şi să venim întru simţirea celor adevărate şi Dumnezeieşti porunci, din care am căzut, iarăşi ne ridicăm şi pentru înşelăciunea aceia ne miluim şi Dumnezeieştii bunătăţi iarăşi părtăşi ne facem. Ci dar, de vreme ce pentru acestea proorocii au prorocit, Legea a învăţat, cea mai de apoi întrupare a lui Dumnezeu s-a făcut, pentru ca noi, cunoscându-ne căderea şi de la aceasta depărtându-ne şi de la cel ce ne-a înşelat pe noi, să ne facem ca şi întâi, iar mai vârtos şi mai bine, fiindcă firea noastră, precum s-a zis, s-a unit cu Făcătorul şi aceasta s-a şi făcut, şi prin întruparea Stăpânului celui prea iubitor de oameni ne-am ridicat din cădere. Însă de vreme ce nu se putea să rămână Cel ce s-a întrupat pururea aici, că nici nu se putea aceasta firii omeneşti, fiindcă după certare a luat viaţa hotar. Dar şi Trupul, fiindcă cu moartea îl făcuse nemuritor, nu era cu putinţă a se vedea iarăşi de cei muritori, iar mai vârtos de păgâni şi de oamenii cei păcătoşi, şi a lucra zidirea cea de isnoavă a acestora.

Pentru că nu era cu cuviinţă acesta Dumnezeiescului şi nestricatului şi necuprinsului aceluiaşi Trup. Şi că nici ar fi ascultat toţi oamenii, nici ca să facă faptele ce erau spre mântuirea lor, având fiecare slobodă voia sa, ci mai vârtos iarăşi s-ar fi lepădat de El, măcar de a fost cu putinţă a pătimi şi a muri de mii de ori, precum s-a şi lepădat de El, şi se leapădă, şi a pătimit, şi iarăşi pătimeşte prin ai Lui, care pururea pătimesc pentru El. Pentru acestea, dar, El s-a înălţat la cer, şi aceasta făcând-o pentru noi Cel ce petrece pururea fără despărţire în Sânul Părintelui şi pretutindenea este pururea, Trupul împreună l-a înălţat şi la Părintele l-a adus ca un Dar, şi împreună şezător l-a făcut, mai presus de toată domnia, şi stăpânirea şi puterea, precum zice Pavel, şi întocmai Dumnezeu L-a arătat slăvit şi închinat de toată făptura, Care şi pentru noi pururea se face jertfă, şi se aduce Părintelui, şi mângâietor este, şi Împlânzitor, şi Curăţitor, şi împărtăşire şi Dar, şi cinste, şi toată desfătarea.

Deci de vreme ce acestea într-acest chip s-au săvârşit şi El şade sus de-a dreapta Părintelui, iar cei ce se mântuiesc au trebuinţă de Cel ce mântuieşte, a dat Mântuitorul Darul mântuirii (o, multă milosârdie!) celor întocmai cu firea, adică la oameni asemenea pătimitori, care şi ei sunt din cei ce se mântuiesc, de vreme ce Însuşi vrând a mântui pe oameni s-a făcut ca oamenii. N-a dat îngerilor aceasta, precum s-a zis, pentru că nu cu îngerii s-a unit, fără numai după gând, că nici le-a trebuit lor înnoirea. Deci mântuitor în locul său, şi ziditor de suflet, şi povăţuitor către cer, şi lumină, şi viaţă, şi părinţi, şi păstori, şi păzitori, pe preoţi i-a orânduit, cărora le-a dat să aibă puterea Lui, nu numai pentru dânşii, ci şi pentru alţii, orânduindu-se spre aceasta. Se cade dar a ne îngriji, cât va fi puterea, ca să ne arătăm pe noi vrednici pe cât se va putea către înălţimea Tainei, precum se cade a fi cei ce au pe pământ puterea lui Dumnezeu, şi darul, şi stăpânirea, şi într-acest chip nu numai lor să poată folosi, ci încă pentru folosul celor mai mulţi să fie ei. Şi aceasta până la moarte, că aşa a făcut şi Cel ce întâi s-a făcut pildă, adică Hristos, că zice: sufletul Meu îl pun pentru oi, iar şi Petru zice: Hristos a pătimit pentru noi. Şi Pavel pentru Părintele zice: Care pe al Său Fiu nu l-a cruţat, ci l-a dat pe El pentru noi toţi, şi acestea de obşte sunt la toţi preoţii.

Dar ce trebuie mai mult să aibă cel ce se îmbracă cu chipul călugăriei, şi se fac stravrofori? Au nu este aceasta semn al sărăciei lui Iisus? Semn este de răstignire, chipul morţii este. Gândire la toate cele de sus şi lepădare de toate cele de jos. Drept aceea şi cei ce cunoşteau Taina aceasta fugeau de înălţimea sfintei slave, nu că doar trebuie a fugi de preoţie, ci pentru că se cade a fi harnic cel ce va să îndrepteze sfintele lucruri ale acestei Taine, şi curat să fie pe cât se poate, şi cu osârdie pentru folosul fraţilor. Că lucru al lui Dumnezeu este, şi iubit Lui, şi pentru dragoste dat, precum a învăţat Hristos şi pe Petru. Deci socotind acei smeriţi Părinţi, că preoţia este mai presus de vrednicia lor, se lepădau de ea. Iar acum, cei ce poartă chipul acelora mai vârtos caută arhierie; şi mulţi socotesc că trebuie a se da călugărilor, pentru mărimea şi curăţia vredniciei chipului care îl au, căci vrednicia arhieriei se cade a se da la cela ce va fi mai curat, dar curăţia şi evlavia mai vârtos se socoteşte că este în chipul călugăriei, şi socotinţă aceasta pe care o au mulţi socoteşte că este bună, şi este şi a Bisericii, şi într-atâta s-a întărit, încât fiecare stăpânire bisericească se dă numai călugărilor, şi cercând acum, abia vei afla pe cineva din preoţii mireni a fi arhiereu.

Iar călugării se socotesc ca şi cum s-ar fi dat aceasta ca o moştenire a lor şi vei vedea că aducând pe vreunul din preoţi mireni ca să se facă arhiereu, întâi aceasta cere Biserica de la el ca să se călugărească, ci aceasta toţi credincioşii aşa hotărăsc, şi mai vârtos dumnezeieştii arhierei ai Bisericii. Şi dau cinste Dumnezeiescul chip al călugăriei după rânduiala

lui cea dintâi, şi după făgăduinţa ce au dat lui Dumnezeu. Iar socoteala cea rea a multora toate le-au stricat, şi cele ce sunt ale chipului s-au făcut netrebnice (vai!) şi s-au stricat, şi arhieria luându-o oarecare nu o chivernisesc pe ea precum se cade, ci numai ca să dobândească Dumnezeiasca vrednicie se sârguiesc cât le e puterea, şi în tot chipul să nevoiesc pentru aceasta. Iar nimic nu fac după vrednicia ei, iar uneori fac şi cele ce sunt împotriva acestei vrednicii, iar mai vârtos să zic că fac împotriva lor, că se cade nu pentru arhierie să se îmbrace cu chipul călugăriei, ci se cade să ia aminte ce închipuieşte acest chip. Iar şi învrednicindu-se preoţiei, cei ce vor alege spre aceasta, mai cucernici să se arate, şi să se smerească împreună cu Stăpânul cel smerit a Cărui rânduială şi chip au luat. Iar ei această dumnezeiască rânduială o fac pricină de înălţare şi de trufie, şi nu cum că arhieria este pricină de aceasta, ci a noastră voinţă, neavând luare aminte spre cunoştinţa celor dumnezeieşti, ci fiindcă cu totul dată la cele de jos.

Iar datori suntem a nu socoti aşa, că deşi scriu acestea împotriva mea fiind cuprins cu aceste cugete ale trufiei de multe ori, dar nu mă voi părăsi, ci cât pricep aflu lucru dumnezeiesc, şi cu datorie voi zice; şi împreună cu alţii şi pe mine mă voi mustra. Că nu se poate să nu se facă oarecare folosire întru noi aducându-ne aminte de lucrurile cele bune, măcar de ne şi furăm de gândurile cele necuvioase. Că a nu primi noi cugetele şi gândurile, aceasta nu este în puterea noastră.

Dar şi a ne înşela cu cugetele se întâmplă nouă, fiind supuşi sub schimbare; dar a cunoaşte cele de folos, iarăşi a ne ridica către cele mai bune, aceasta este prin putinţa noastră. Deci aceasta nebăgând-o noi în seamă, vinovaţi ne facem, iar poţi zice şi aceasta, că a ne griji pentru cele mai bune pururea, dintru aceasta putem câştiga ceva duhovnicesc şi dumnezeiesc. Deci se cade să cercetăm ale cui slugi suntem, şi cărui lucru slujitori, şi al cărui chip purtăm. Deci a lui Dumnezeu slugi suntem, a Celui ce a zidit toate, şi a Celui ce ne-a făcut şi vrea pururea să fim spre bine. Şi schimbându-se unii de a lor voie spre rău, iarăşi bine au voit, şi bine voieşte, şi lucrează aceasta cu mijlocirea preotului, ca să vie spre bine. Iar slujitori suntem unui lucru foarte mare decât toate. Că lucrului prin care s-au unit cele de pe pământ cu cele de sus, şi vrajba s-a stricat, şi Dumnezeu cu oamenii s-a împăcat, şi toată rătăcirea a contenit, şi stăpânirea dracilor a pierit, şi oamenii cu îngerii împreună, şi fiii lui Dumnezeu, şi dumnezei ne-am făcut după Dar, acestuia lucrători şi slujitori, ispravnici, şi tăinuitori suntem nepovestit. Iar chip avem foarte dumnezeiesc şi mare, ficcare după rânduială şi după vrednicie, că episcopul este chipul lui Iisus, şi după dânsul este chipul lui Iisus preotul, după jertfirea lor de Taină.

Iar cu celelalte daruri, episcopul este chipul Părintelui luminilor, de la Care este toată darea cea bună şi tot darul cel desăvârşit şi luminător, şi pentru acestea se numeşte, iar Preotul are chipul rânduielilor celor mai pe deasupra, şi este a doua lumină, şi dătător, şi lucrător Tainelor, şi pentru aceasta se numeşte săvârşitor; iar diaconul este a treia rânduială, având chipul îngerilor celor ce slujesc, care se trimit pururea pentru cei ce vor să moştenească mântuirea. Şi drept aceea şi propovednic şi slujitor se pomeneşte aceasta, iar toţi înaintea lui Dumnezeu suntem stătători, a unei jertfe văzători, şi acesteia şi părtaşi, şi un trup cu aceia, şi împreună slăviţi, şi altora dătători cu Dumnezeiescul Dar, măcar că aceasta se face după rânduiala ce are fiecare, unii mai întâi, alţii mai pe urmă. Să vedem dar pe Iisus şi să pricepem cine este: Dumnezeu adevărat pururea fiind dintru Cel ce este, Cuvânt din Mintea cea fără de început a Părintelui celui prea înalt, Fiu Unul născut al Aceluia de la Care sunt toate, Înţelepciune, putere şi Cuvânt, prin care sunt toate. Domn atotţiitor, fără materie, nevăzut, negrăit, necuprins, neajuns, nehotărnicit, nepipăit şi nemuritor.

Iar mai apoi ce s-a făcut pentru noi? Om, văzut, hotărnicit, pătimitor, muritor, sărac, necinstit, vândut, osândit, suduit, batjocorit, căznit, răstignit, şi acestea a pătimit pentru noi. Ce alt lucru mai dumnezeiesc decât acesta? Ce arătare a bunătăţii este alta mai mare sau ce alt lucru putea să arate adâncul milosârdiei Lui? Cu ce alt lucru se poate a se cunoaşte smerenia lui Dumnezeu? Ziditorul să se facă zidire, Făcătorul, făptură, Care a şi pătimit de la zidirile Sale, pentru folosul zidirii Sale, şi de la robi a pătimit Stăpânul, pentru robi, pentru cei necredincioşi, care se făcuse Lui vrăjmaşi, şi de voia lor s-au depărtat de la Dânsul, şi au slujit vrăjmaşului Lui; pe însuşi Ziditorul nu L-au cunoscut, nici s-au pocăit, nici L-au căutat, nici au alergat la Dânsul, ci mai vârtos L-au gonit, L-au hulit şi L-au omorât; pentru aceştia s-a dat pe Sine Cel Bun, a pătimit, a murit, a înviat şi pe noi ne-a ridicat, s-a suit în cer, şi pe noi ne-a înălţat, şi pururea mijloceşte pentru noi, şi ne împărtăşeşte luminii, şi mădulare ale Sale ne face, şi voieşte a rămâne nedespărţit întru noi, şi poftеşte aceasta şi se sârguieşte către aceasta.

Dar ce vom aduce în locul acestora? De câte morţi, şi de s-ar putea şi nenumărate morţi, suntem datori pentru Dânsul? Acestea datori fiind pururea, şi nici datoriile neputându-le plăti, măcar când stăm înaintea acestuia, şi lucrurile şi cuvintele smereniei zicem şi le facem, să ne smerim văzând pe Cel ce s-a smerit şi se smereşte, să ne înfricoşăm cugetând la Acelea Căruia şi stăm înainte. În mijocul nostru se află Hristos, şi nevăzut şi văzut în Pâinea cea Dumnezeiască a Trupului, şi în cinstitul Pahar al Sângelui, arătând patimile Sale, junghierea, piroanele, sângele şi moartea; cu cutremur să stăm înainte apropiindu-ne de El, şi înşine văzându-L pe Dânsul, şi sfărâmându-L, şi mâncându-L, şi bând din Sânge, şi altora

dându-le, după Darul care s-a dat nouă. Atuncea se minunează heruvimii, se spăimântează serafimii, toate dumnezeieştile puteri se îngrozesc văzând, şi cu frică stau înainte, şi bine cunosc a lor fire, ca o zidită, şi cu slavă şi cu minunare slăvesc nemăsurata bunătate a lui Dumnezeu; împreună cu noi acestea sfiindu-se stau cu temere împrejurul Jertfelnicului, stau poftind a privi la Taină, că nu fără lucru stau înainte, că de acolo primesc raza luminii lor. Că de acolo se dă izvorul luminilor, fierbinţeala focului lor, viaţa, înţelepciunea şi învăţătura.

Deci de stau înainte într-acest chip aceştia, cei ce sunt fără de trup, nesupuşi la nici o patimă, dar noi, ţărâna, lutul, viermele, în ce chip suntem datori a sta înainte? În ce chip trebuie să ne gătim noi către un lucru mare a lui Dumnezeu ca acesta? Cu toată frica şi cu toată dragostea să ne gătim pe noi a ne apropia şi a sluji unui lucru atât de mare. Că de vreme ce un lucru ca acesta nu altceva l-a săvârşit, fără numai dragostea, să-l iubim pe Dânsul. Care mai întâi ne-a iubit pe noi, şi cu dragoste slujind, cu toată virtutea sufletului să ne apropiem. Şi de vreme ce dragostea pe Dumnezeu atâta de smerit L-a arătat, şi noi cu smerenie şi cu dragoste să-I slujim Lui. De vreme ce S-a arătat Dumnezeu întrupându-Se, că nu se putea fără de Dumnezeu a se ridica firea omenească, fiindcă singură ea din voie a căzut; şi pentru aceasta omul a avut trebuinţă a se uni cu Dumnezeu, şi noi pururea să ne socotim că din fire suntem neputincioşi, şi să cerem ajutorul lui Dumnezeu, şi nimic fără de Dânsul nici odinioară nici măcar să gândim. Că zice: "fără Mine nu puteţi face nimic", pentru ca să ne mai unim cu Dânsul, şi nedespărţiţi să fim împreună. De s-a făcut vicleanul împotrivitor cu trufia şi cu nebunia lui, noi bine cunoscând sărăcia noastră, să ne facem ai Ziditorului, că zice: "cel ce se va smeri pe sine, se va înălţa".

De s-a dat pe Sine Stăpânul nostru pentru toţi, şi tuturor celor ce aveau trebuinţă s-a făcut El toate, şi noi să ne dăm pe noi Lui, pentru ca iarăşi să ne facem părtaşi Lui. Să slujim lucrului Său cu osârdie, şi de s-ar putea să-l aducem Lui înfricoşata Jertfă în toate zilele, că plăcută este Lui aceasta, că zice: "Cu poftă am poftit a mânca acest Paşti împreună cu voi", şi pururea o cere aceasta, că n-a zis: "faceţi", ci "să o faceţi întru a Mea pomenire", adică pururea, şi ce alt lucru ar fi mai mare decât lucrul acesta, prin care se face pomenire lui Hristos ca să se junghie Acesta pentru noi şi pururea să se jertfească. Că a zis: "acesta este Trupul Meu, cel ce se frânge pentru voi", adică pururea, şi "acesta este Sângele Meu, care se varsă pentru voi", nu o dată vărsându-se, ci în toată vremea. Deci nu este nouă altceva mai de folos decât Jertfa aceasta şi lui Dumnezeu mai iubită, pentru că lucru al Lui este, şi înnoirea oamenilor, şi al Lui împărtăşire cu noi, precum şi întrupându-Se a arătat, şi vrând a pătimi, S-a rugat aceasta zicând: "pentru ca să fie una, precum şi Noi".

Iar că prin aceasta una ne facem cu Dânsul Însuşi mărturiseşte zicând: "cel ce mănâncă Trupul Meu şi bea Sângele Meu, întru Mine petrece şi eu întru el". Deci mai presus decât toată rugăciunea şi lauda se cade a ne griji de lucrul acesta al Liturghiei, căci pentru aceasta este toată rugăciunea, şi cea mai de multe ori în zilele vieţii noastre aceasta să o facem. Încă şi aceasta trebuie a socoti pentru Sfânta Liturghie, că toate Dumnezeieştile lucruri şi cuvinte se lucrează, şi nici un lucru după ce s-a făcut nu a rămas în deşert, ca să nu se lucreze, care aceasta o putem cunoaşte din toate zidirile pe care le vedem, că toate lucrează după cum s-au orânduit şi cerul se mişcă pururea şi pământul rodeşte şi toate lucrează, fiecare după cum i s-a orânduit.

Aşadar trebuie a fi lucrător cel ce s-a rânduit la acest lucru prea dumnezeiesc şi prea mare, de lucrează aceste lucruri văzute fără osteneală, şi omul cel ce se numeşte lume mică şi mare, este lucrător pururea. Că partea cea simţitoare, cu cele simţitoare hrănindu-se, crescând şi schimbându-se; iar partea cea gânditoare, cu cele ce sunt gânditoare, adică pururea cu mintea şi cu partea sufletului cea cuvântătoare, lucrând şi mişcându-se, încât dintr-aceasta adică din mişcarea gândului omenesc au hotărât oamenii, că şi gânditoarele şi dumnezeieştile puteri pururea se mişcă, fiindcă şi gândul pururea se mişcă. Deci în ce chip lucrul cel mai mare al acestei slujbe mari a lui Dumnezeu, care lucru este mai presus de toată zidirea, prin care a fi bine toate se povăţuiesc, unindu-se cu Dumnezeu, şi dumnezeieşti făcându-se, mai vârtos oamenii, care şi mărind şi trăind se prefac printr-acest lucru spre stare mai bună. Cum, dar, în deşert va rămânea oarecând şi nu se va sluji Liturghia prin lene sau prin păruta cucernicie a preoţilor, care li se pare că o au, sfiindu-se de a face Liturghia; nu este cucernicie părăsirea Liturghiei Sfintelor Taine, ci mai vârtos oprire de mântuitoarea Jertfă, că organ sfinţit s-a făcut preotul.

Deci să nu rămână fără lucru, că va să dea răspuns precum socotesc pentru lenea lui, precum zice şi dumnezeiescul Vasilie către un oarecare Grigorie, îngrozindu-l pentru părăsirea ce a făcut, că au să se părăsească cu pricini cuvioase sau fiindcă este organ dumnezeiesc, după pravilă să poarte grijă de lucrul acesta, că fiecare plata lucrului său va lua. Şi zice: "Blestemat este tot cel ce face lucrul Domnului cu lenevire". Dar ce lucru al lui Dumnezeu este altul mai mare decât acesta? Părăsirea lucrului acestuia de vătămare este, precum am zis: Ci de va şi lua omul Darul, după cum au învăţat Părinţii, şi nu este vinovat de cele ce opresc preoţia, de nu va sluji, să se teamă de Dumnezeu, că i se va cere răspuns pentru lucru, că prin neslujirea Sfintei Jertfe nu se dă folos celor ce aveau să se folosească printr-însa, şi nu se lucrează pomenirea Mântuitorului nici înnoirile patimii celei Dumnezeieşti; iar cel ce va fi vinovat de greşeli pe care Părinţii le-au arătat că sunt opritoare de Sfânta Liturghie, să se părăsească de a sluji. Că

cel ce nu face Sfânta Liturghie după aşezământul Părinţilor, împotriva sa lucrează şi vinovat va fi Tainelor lui Hristos, că de este vinovat cel ce se cuminecăcu nevrednicie, cu cât mai vârtos va fi cel ce slujeşte.

Deci nici un om nu este vrednic (precum ne-am învăţat) pentru lucrul acesta, pentru că şi îngerilor este înfricoşat. Iar de vreme ce Dumnezeu, făcând oarece micşorare, a dat la oameni aceasta, după putinţa lor, trebuie să ne nevoim noi oamenii, şi cei ce s-au învrednicit după puterea Darului cu osârdie să lucreze aceasta, la toate viaţa Stăpânului urmând pe cât se poate, pentru ca şi lucrători pururea şi părtaşi Aceluia să fie cei ce poartă chipul Lui şi în fiecare zi de se va putea să facă pomenirea Lui, că se va uni printr-aceasta Dumnezeu cu dânşii, îngerii se vor uni cu Dumnezeu şi cu dânşii, încă şi sufletele sfinţilor şi ale tuturor credincioşilor se vor uni cu Dumnezeu. Celor ce vieţuiesc întru pravoslavie, făcând bunătăţi, le este sporire şi întărire. Iar celor păcătoşi, de se vor pocăi, va fi îmblânzire şi curăţire. Încă la toată zidirea dintr-aceasta se va da sfinţire, şi chiar la cele trupeşti ce ne trebuie avem mare ajutor. Pentru aceasta multă este plata celui ce slujeşte cu cucernicie şi cu osârdie; iar de nu se va putea în fiecare zi a sluji Liturghie, măcar de patru ori într-o săptămână, precum şi Marele Vasilie făcea, şi aceasta o făcea pentru că lăsa celelalte trei zile pentru altă slujire, cea prin cuvântul învăţăturii.

A sluji în fiecare zi Liturghie, nu eu de la mine îndrăznesc a zice, ci, învăţându-mă de la Mântuitorul, că zice: "Aceasta să o faceţi întru pomenirea Mea; şi: Eu sunt viu şi cel ce va mânca va fi viu, pentru Mine"; iarăşi Apostolii se arată că într-acest chip se făcea, îndeletnicindu-se la rugăciuni şi la frângerea Pâinii, precum scrie, adică pentru slujirea Tainelor şi pentru împărtăşirea lor; şi mulţi din Părinţi aceasta au zis şi au făcut: şi Fericitul Grigorie al Râmului, care s-a sârguit pentru aceasta, care a şi hotărât a se face Liturghie desăvârşit în posturi, la Biserica Râmului, şi a învăţat pe un oarecare Eniscon ce slujea Liturghie desăvârşit în posturi, aşa să slujească în fiecare zi; pe care Eniscon verhovnicii Apostolilor la ziua praznicului lor l-au mutat din viaţă după Dumnezeiasca Liturghie, precum şi în somn mai înainte îi spuseseră lui. Prea Cuviosul Apolonie a învăţat pentru aceasta, ai cărui ucenici în fiecare zi slujeau Liturghie şi se cuminecau cu Sfintele Taine; iar Sfântul Ioan Gură de Aur întru acest chip a scris împreună cu Părintele Vasilie pentru Dumnezeiasca Liturghie, şi laudă pe cei ce se împărtăşesc în toate zilele de cuminecătură, numai să fie cu cucernicie. Iar şi în Bisericile cele sobornicesti şi pretutindenea, celor osârdnici în fiecare zi s-a dat a sluji Liturghie, şi pentru ca să nu se pară cea mai sus zisă a fi fără socoteală, arătând cum că au datorie a sluji pururea şi preoţii cei ce au soţii fiindcă şi călugărilor de multe ori li se întâmplă ispita cea de noapte, dar şi cad la mânie şi la pizmă şi la alte multe patimi cu uneltirile vicleanului; de care de aceasta de toate dator este

a fi curat preotul când va vrea să slujească. Să facă aceia ce a făcut Marele Vasilie, de se va putea, în săptămână a sluji Liturghie de patru ori, precum s-a zis, iar de nu, măcar de două ori în săptămână, negreşit. Aceasta şi celor din lume preoţilor mireni, şi ieromonahilor se poate, şi nu pot găsi pricină, fiindcă se pot curăţi mai înainte în cele cinci zile cu purtarea de grijă, cu luarea aminte şi cu spovedania.

Drept aceea şi pururea să se spovedească, că prin spovedanie decât prin ce altceva poate să se curăţească; şi mai vârtos preoţilor mai de trebuinţă le este aceasta, fiindcă se apropie pururea de Dumnezeul Cel ce ştie toate şi numai prin pocăinţă dă iertare; iar de va fi biruit de vreo patimă, mai vârtos asupra cuiva, şi care aceasta se întâmplă mai mult celor pizmaşi şi zavistnici, nu se cade a se apropia de cel Bun şi Dătătorul de pace, fiind cuprins cu patimă, făcându-se organ celui viclean, care prin patimă locuieşte într-însul. Să ştie dar că şi pentru patimă şi pentru părăsirea slujbei i se va cere răspuns, că de bunăvoie a ascultat sfaturile vicleanului; că nici are putere vrăjmaşul să ne aducă unde îi va fi voia, pentru că s-a dat nouă putere să călcăm pe şerpi şi pe scorpii, adică asupra dracilor vicleni şi omorâtori, şi pe toată puterea celui viclean; că numai a ne aduce în gând are voie aflătorul răutăţii; dar şi aceasta i s-a dat voie spre ispitirea celor credincioşi şi a celor aleşi, dar nu are putere a face vreo silă, pentru că nici asupra dobitoacelor nu poate, fiind zidire a lui Dumnezeu. Deci la voinţa şi la puterea noastră este a-l birui pe el şi a face bunătate; pentru aceasta ne vom osândi biruindu-ne de dânsul, şi pentru oarecare patimă urâtă lipsindu-ne de un Dar mai presus de ceruri, adică de slujirea Sfintei Liturghii, şi de sfinţirea ce dă aceasta.

Drept aceea trebuie a ne curăţi cât va fi puterea şi a ne nevoi ca să nu cădem din neluare aminte în cursele vicleanului. Să ne păzim pe noi cei învredniciţi preoţiei, ca să stăm înainte-I curaţi cât se poate, să slujim Celui Prea Curat, să ne silim a împodobi faptele noastre, cuvintele şi cugetele, cu lucrurile plăcute lui Dumnezeu şi să urmăm faptelor Lui. Dar care sunt acelea? Iubirea de oameni, smerenia, mila, dragostea către toţi, pacea şi darea Dumnezeieştilor Daruri; iar mai înainte de toate împărtăşirea cu noi şi sfinţirea.

Că Sfânt fiind Dumnezeul nostru, sfinţeşte şi pe cei ce se apropie de El, şi binevoieşte a se odihni întru Sfinţi. Care ne va şi învrednici Părinţilor, Sfinţilor şi aleşilor Lui, aici făcându-ne vrednici şi păzindu-ne până în sfârşit slujitori întru sfinţire Tainelor Lui, iar acolo ducându-ne întru Sfânta Sfintelor şi fără de mijlocire făcându-ne părtaşi Lui în veci. Că Lui se cuvine toată slava, cinstea, închinăciunea, marea cuviinţă, mărirea şi lauda, lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu şi Dumnezeului nostru, Care pe Sine pentru noi S-a sfinţit prin jertfirea crucii, ca să fim şi noi sfinţiţi întru adevăr, împreună cu Părintele Lui Cel fără de început şi cu Prea

Sfântul şi Bunul şi de viaţă Făcătorul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor.

AMIN.

GLOSAR

Agneţ – partea din centrul prescurii, unde este întipărită IS. HS. NI. KA., în formă de cruce, şi simbolizează pe mielul lui Dumnezeu Care se jertfeşte la fiecare Sfântă Liturghie.

Amvon – locul din biserică de unde se citeşte Sfânta Evanghelie şi se rosteşte predica.

Arhimandrit – provine din cuvintele *o arhon* care înseamnă *stăpân, conducător* şi *mandra*, care înseamnă *gard, împrejmuire*. În perioada monahismului primar, mânăstirile nu erau împrejmuite cu gard, însă obştile aveau un gard duhovnicesc al lor. Monahii se aflau în grija sau împrejmuirea duhovnicească a unui părinte care se numea arhimandrit.

Avva – părinte duhovnicesc.

Antimis – este pânza sfinţită de arhiereu pe care este imprimată punerea în mormânt a Mântuitorului având aşezate într-un mic buzunar părticele din Sfintele Moaşte, fără de care nu se poate săvârşi Sfânta Liturghie.

Anafora – poartă acest nume deoarece se dă înainte de cinstitele Daruri, adică a Sfintei Împărtăşanii – binecuvântare. Astăzi anafora se dă îndeosebi la toţi creştinii care au fost prezenţi la Sfânta Liturghie. Respectând tradiţia, anafora o luăm pe nemâncate.

Analavul – camilafcă.

Antifon – în limba liturgică este rugăciune pe scurt, cum sunt cântările dinainte de Sfânta Liturghie, "Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, Mântuitorule mântuieşte-ne pe noi" şi "Mântuieşte-ne pe noi Fiul lui Dumnezeu, cel ce ai înviat din morţi". Antifoane mari sunt psalmi întregi care se cântă antifonic – antifonica – adică de către două strane prin dialog.

Aghios - vrednic – după hirotonie când Arhiereul îmbracă pe noul cleric cu veşminte, strigă *axios*. Acest cuvânt îl repetă şi poporul ca o încuviinţare şi adeverire: este vrednic. Rugăciunea cere: să fie vrednic.
Becisnic – slăbănog – neputincios, om vrednic de compătimire.
Bederniţă – este componentă din veşmintele arhiereşti sau preoţeşti în formă de romb şi care simbolizează sabia duhului.
Betleem – este cetatea în care s-a născut Mântuitorul Iisus Hristos, şi în limba ebraică înseamnă oraşul pâinii.
Bogomil – mişcare eretică care s-a manifestat pe teritoriul Bulgariei de astăzi, la poporul slav, în timpul secolului al X -XI lea. Aceştia au falsificat practica bisericească şi tainele şi predicau neascultarea.
Chinovie – aşezare monahală cu viaţă de obşte.
Cuminecătură – Sfânta Împărtăşanie sau Euharistie, este Sfântul Trup şi Sânge al Mântuitorului care se oferă spre împărtăşire celor pregătiţi după Sfânta Taină a Spovedaniei, prin dezlegarea preotului duhovnic.
Cuvios – sfânt care provine din tagma monahală şi a primit cununa sfinţeniei în urma nevoinţelor din viaţa pământească.
Chilie – cuvântul chilie în limba română se înţelege chilia în care trăieşte cu călugării. În Sfântul Munte o chilie bine organizată are mult mai multă însemnătate, este ca un schit în România. Unele chilii au fost mai înainte numite Monidrion – Mânăstire care cuprinde teritorii si are între 10 şi 15 persoane, în timpurile bune ajungând până la 35 de persoane.
Chidaris – mitră.
Canghel – tîmplă
Cartea rugăciunilor – molitfelnic
Catavasie – în limba bisericească este irmosul cântării. Spre deosebire de alte canoane care se citesc, catavasiile se cântă. De exemplu: "Deschide-va gura mea şi se va umplea de duh". Se numesc catavasii pentru că creştinii când cântau aceste tropare coborau din strănile lor şi stăteau drepţi, ca o confirmare a celui mai mare respect şi evlavie.
Condac – imn de tip bisericesc care a apărut în secolul V. A fost alcătuit de Roman Melodul. Se numeşte condac pentru că membrana pe care s-a scris imnul era înfăşurată jur împrejurul unui lemn cilindric. Condacul zilei este condacul care se raportează la un sfânt din cursul săptămânii şi se găseşte în ceaslovul mare.
Canghel – tâmplă
Egumen – părintele duhovnicesc care conduce o aşezare monahală.
Epitaf – este acel material pictat sau brodat cu reprezentarea punerii în mormânt a Mântuitorului Iisus Hristos care se scoate spre închinare în biserică în vinerea Sfintelor Patimi. Cu el se înconjoară biserica în seara prohodului şi se păstrează pe Sfânta Masă până la Înălţarea Domnului.

Eremit – monah din pustie sau pustnic.
Hartofilax – cel care se îngrijeşte de actele unei instituţii. Se mai numeşte şi arhivar.
Hrisov – document împărătesc.
Ierusalim – oraşul păcii, este cetatea sfântă în care s-au petrecut marile evenimente din viaţa Domnului Iisus Hristos legată de mântuirea noastră.
Icos – adică casă, ca unul ce cuprinde întru sine toate cuvintele sărbătorii sau viaţa fiecăruia dintre sfinţi şi care se sfîrşeşte ca şi condacul cu puţintică cîntare.
Izvodire – inventare, răspândire, extindere.
Irmos – prima stihire dintr-un şir de cîntări. Se numeşte primul tropar al cîntării, care dă ritmul şi glasul la celelalte tropare de cîntări.
Litia – este rugăciunea care se cântă în pronaosul bisericii, mai ales la privegheri. Astăzi litia se săvârşeşte numai în mânăstiri. Caracterul litiei este cucernic şi emoţionant şi simbolizează, pe de o parte, căderea omului din Rai (pentru aceasta se face în pronaosul bisericii) iar pe de altă parte mântuirea cu coborârea Fiului lui Dumnezeu în lume.
Libano – tămâia provine de la cuvântul înmiresmat (libanos) din Asia şi din India. Deoarece evodionia miroase deosebit de frumos când arde, se întrebuinţa la cultul religios din vechime. În cultul creştin tămâia simbolizează învierea puterilor sufleteşti şi trupeşti ale omului către Dumnezeu, în timpul aceleiaşi rugăciuni: "să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămâia înaintea ta" – psalmul 140. Tămâia era una din cele trei daruri ale magilor duse lui Hristos în peştera din Betleem.
Molitfă – rugăciune.
Miroamele – ecteniile
Mozaviria – şiretenie, viclenie.
Nastavnic â- cel mai mare, egumen, stareţ sau arhiereu care săvârşeşte slujba tunderii în monahism
Orar – face parte din veşmintele diaconului şi simbolizează aripile îngerilor care slujesc neîncetat pe Dumnezeu.
Omofor – provine de la substantivul din greceşte omos, care înseamnă umăr şi de verbul farao, care înseamnă a purta. Astăzi omoforul este purtat de către arhiereu. Omoforul simbolizează pe creştinul regăsit asemenea oii celei pierdute şi aflate din parabola Mântuitorului şi purtate pe umerii Păstorului.
Odă – se numeşte şi locul canonului. Fiecare canon are nouă ode în mod obişnuit, pe când Triodul are numai trei. Fiecare odă se compune din primul Tropar care se numeşte irmos şi alte 3-4 tropare.
Pavecerniţă – este slujba care se săvârşeşte după cină.

Păresimilor – post de 40 de zile , rânduit de Biserică înaintea Sfintelor Patimi şi a Învierii Mântuitorului Iisus Hristos.
Pecuniare - mijloace de existenţă băneşti sau materiale.
Pravilă – rânduială sau canon de rugăciune rânduit de duhovnic.
Prestol – jertfelnic sau Sfânta Masă pe care se săvârşeşte jertfa nesângeroasă a Mântuitorului Iisus Hristos la fiecare Sfântă Liturghie.
Procoveţe - acoperăminte care se folosesc la sfintele vase.
Polonoşniţă – sau miezonoptică, este una din cele şapte laude ale Bisericii care se săvârşeşte la miezul nopţii.
Psifos – ales, candidat, votat.
Paraipanul – paramanul de la călugărie, a unui monah.
Pristăvi – a se sfârşi, a se trece din viaţă.
Precistania – împărtăşania.
Propodovnic – propovăduitor
Posatnică – ţiitoare
Penticostar- se numeşte cartea liturgică a Bisericii, care conţine cântările perioadei care începe din Duminica Paştelui şi se termină cu Duminica tuturor sfinţilor. Se numeşte Penticostar deoarece aminteşte în special de cele 50 de zile de la Paşti şi până la sărbătoarea Pogorârea Sfântului Duh. În mod special Penticostarul conţine cântările din:
a) Săptămâna luminată;
b) Duminica Tomei;
c) Duminica Mironosiţelor;
d) Duminica Slăbănogului;
e) Duminica Samarinencei;
f) Duminica Orbului;
g) Duminica Sfinţilor Părinţi de la Sinodul I ecumenic
h) Duminica Pogorârii Sfântului Duh.
Peresi – Slavă Ţie Dumnezeule de trei ori cu voce tare... şi celelalte
Rucaviţile – mînecuţe
Sachelar – cel care îngrijeşte de sfintele mânăstiri , din punct de vedere administrativ.
Schevofilax – cel care are în grijă veşmintele şi cărţile de slujbă ale unei biserici sau mânăstiri.
Schevofilachio – provine de la cuvântul grecesc schevofilachio, care indică locul unde se păstrează Sfintele vase pentru săvârşirea Sfintei Liturghii.
Sedelne – sau şezânde, sunt cântări din cadrul utreniei în timpul căroar credincioşii pot sta în străini.

Spovedanie – pocăință sau mărturisire; este una dintre cele șapte Sfinte Taine în cadrul căreia creștinul care face mărturisirea păcatelor cu căință primește iertarea de la Dumnezeu prin mijlocirea preotului duhovnic.
Svetealna sau **luminândă** – se zice înaintea Laudelor și conține pe scurt evanghelia Învierii și sunt în număr de 11.
Sinaxar – înștiințare pentru sărbătoare sau pentru sfinții cei ce s-au săvârșit în acea zi, cuprinzîndu-se bunătățile pe scurt despre cei ce se serbează, cât și despre ceilalți, lăudând pe fiecare dintr-înșii în versuri iambice.
Triodul – se numește cartea liturgică a bisericii care conține cântări ale perioadei Triodului, care începe din Duminica Vameșului și Fariseului și se termină în dimineața săptămânii din Săptămâna Mare. În mod special Triodul conține cântări ale celor trei săptămâni care sunt înainte de începerea Postului Mare (duminica Vameșului și Fariseului, a lăsatului sec de brânză și a lăsatului sec de carne) si ale celor cinci săptămâni ale Postului precum și a Săptămânii lui Lazăr și Săptămâna Mare.
Se numește Triod deoarece multe din canoanele care se cântă sunt formate numai din trei (cântări) ... cum se obișnuiește.
Vohod – face parte din cultul divin al Sfintelor slujbe, înseamnă ieșirea preotului din Sfântul Altar în naos și pronaos cu cădelnița, Sfânta Evanghelie sau Sfintele Daruri.
Volnicie – libertate, neatârnare, autonomie.
Umivelniță – locul unde se spală veșminte, procoveţ̦e ale Bisericii.
Zăveasa – perdeaua sau catapeteasma.

CUPRINS

Prefață la noua ediție 3
Pentru pocăință 5
Capitolul 251
Cum că pocăința este a se smeri totdeauna, a zice și a se socoti pre sine păcătos și a alerga la mărturisire; și cum că nimeni nu este curat între oameni 5
Capitolul 252
Cum că toți, și preoții și mirenii, trebuie să se pocăiască 6
Capitolul 253
Cum că a propovădui pocăința este și a Mântuitorului și a Apostolilor, și acum mai cu seamă datoria arhiereilor și a preoților 7
Capitolul 254
Cum că adevărata propovăduire este sfântă celor ce întorc pe cei necredincioși la pocăință 7
Capitolul 255
Cum că cei ce învață să se pocăiască să ia aminte și să primească pe aceia pe care îi va cunoaște că vin cu gând bun, iar pe cei ce vin cu fățărnicie, să-i cerceteze 10
Capitolul 256
Pentru spovedanie, cum trebuie să se facă 10
Capitolul 257
Cum trebuie să șadă și să se afle cel ce spovedește și cel ce se spovedește 11
Capitolul 258
Cum că cele prin care fie facem bunătăți, fie păcătuim sunt trei: mintea cea socotitoare, mânia și pofta, care se numesc partea cea întreită a sufletului 11

Capitolul 259
Cum că în noi sunt şi alte trei, cu care facem sau cele bune sau cele rele, şi acestea sunt: mintea, cuvântul ce se rosteşte şi fapta..... 12
Capitolul 260
Câte se lucrează prin minte când se luptă cineva cu partea cea raţională, cu cea mânioasă şi cu cea poftitoare, şi câte se întâmplă iarăşi împotrivă, când nu ia aminte..... 12
Capitolul 261
Câte săvârşeşte omul cu cuvântul, împreună cu aceste trei părţi ale sufletului, şi câte, iarăşi, greşeşte, neluându-şi seama..... 13
Capitolul 262
Câte lucruri bune se fac prin cele trei părţi ale sufletului când va lua omul aminte, şi câte rele se fac, iarăşi, când nu va lua aminte..... 13
Capitolul 263
Cum că spovedania este trebuincioasă fiecăruia, căci toţi greşim..... 14
Capitolul 264
Cum că şi cel ce trăieşte cu evlavie trebuie să vieţuiască în supunere şi să primească canon de la duhovnic, iar nu să îndrăznească luişi..... 14
Capitolul 265
Pentru ce se numeşte îngeresc cinul călugăresc..... 15
Capitolul 266
Pentru ce se obişnuieşte de multe ori a se face întâi călugăr, şi apoi arhiereu..... 16
Capitolul 267
Pentru săvârşirea călugărească..... 16
Capitolul 268
Ce însemnează a sta atunci desculţ, gol şi cu capul descoperit..... 17
Capitolul 269
Ce însemnează a se aduce gol, ţinându-se de braţele fraţilor..... 17
Capitolul 270
Pentru ce făgăduinţele se fac cu întrebare şi răspunsuri..... 17
Capitolul 271
Ce însemnează tunderea părului..... 18
Capitolul 272
Ce putere au rugăciunile care se citesc înaintea tunderii..... 18
Capitolul 273
Ce însemnează haina cinului călugăresc..... 20

Capitolul 274
Cum că monahul urmează prin chipul său moartea lui Hristos.. 21
Capitolul 275
Cum că după sărutare şi după toate celelalte ale săvârşirii, sfârşitul tuturor bunătăţilor este Cuminecătura..... 23

PREA CINSTITA NUNTĂ..... 24
Capitolul 276
Pentru ce se pun la Nuntă cununi..... 24
Capitolul 277
Cum că nu se cade ca cel drept slăvitor să se împreune în casătorie cu cea de altă credinţă..... 25
Capitolul 278
Pentru logodnă..... 26
Capitolul 279
Pentru săvârşirea Nunţii..... 27
Capitolul 280
Pentru nun..... 27
Capitolul 281
Cum că săvârşirea Nunţii numai arhiereul o lucrează..... 27
Capitolul 282
Cum că cei ce se împreună în Nuntă, trebuie să fie curaţi, să se binecuvinteze în biserică şi să se cuminece..... 28

PENTRU SFÂNTUL MASLU..... 31
Capitolul 283
Pentru ce Sfântul Maslu se face de şapte preoţi şi pentru ce uneori, nefiind şapte, fac Maslu şi trei preoţi..... 31
Capitolul 284
Cum că puterea Sfântului Maslu este mare..... 32
Capitolul 285
Asupra izvodirii ce fac latinii împotriva Maslului..... 32
Capitolul 286
Cum că Maslul este altceva decât untdelemnul cu care se ung morţii..... 33
Capitolul 287
Cum că peste călugăr se toarnă untdelemn, iar peste mirean, cenuşă..... 33
Capitolul 288
Pentru săvârşirea Sfântului Maslu..... 35
Capitolul 289
Pentru ce la toate Tainele se citesc câte două rugăciuni..... 35

Capitolul 290
Cum că Tainele sunt formate din două părți: materie și Duh, fiindcă și noi suntem formați din două (din trup și din suflet)..... 36
Capitolul 291
Câte lucrează Sfântul Maslu..... 38
Capitolul 292
Cum că trebuie să se păzească untuldelemnul ce rămâne de la Maslu..... 39
Capitolul 293
Cum că greșelile preoților trebuie să se canonisească de arhiereu..... 40

PARTEA A VI – A..... 42
Capitolul 294
Pentru mântuitoarea numire și chemare a Domnului nostru Iisus Hristos Fiu al lui Dumnezeu, adică pentru dumnezeiasca rugăciune cea cu adevărat îndumnezeitoare..... 45
Capitolul 295
Pentru fericiții noștri Părinți Calist Patriarhul și Ignatie..... 45
Capitolul 296
Ce cuprinde această dumnezeiască rugăciune..... 46
Capitolul 297
Cum că toți creștinii, preoți, monahi și mireni, sunt datori să se roage în numele lui Iisus Hristos după putere, măcar la vremea rânduită, dacă nu totdeauna..... 48
Capitolul 298
Cum că șapte sunt Laudele pe care le face Biserica, ziua și noaptea, afară de Liturghie..... 49
Capitolul 299
Pentru ce se fac aceste șapte Laude..... 50
Capitolul 300
Pentru ce începem laudele Sfinților și ale Praznicelor de la Vecernie..... 51
Capitolul 301
Cum că numai Sfânta Liturghie s-a dat preoților de Însuși Mântuitorul nostru și aceasta nici nu se împreună,nici nu se numără între cele șapte Laude..... 51
Capitolul 302
Pentru ca să se păzească slujba cea care se face cu cântări..... 52
Capitolul 303
Despre Tipicul de la Ierusalim..... 52

Capitolul 304
Pentru Miezonoptică şi ce înseamnă a toca..... 53
Capitolul 305
Pentru ce atunci când nu este preot să înceapă, se zice: Pentru rugăciunile Sfinţilor Părinţilor noştri, şi aşa mai departe..... 53
Capitolul 306
Pentru Psalmul al cincizecilea..... 54
Capitolul 307
Pentru psalmul "Fericiţi cei fără prihană în cale"..... 54
Capitolul 308
Pentru ce se citeşte seara şi dimineaţa Simbolul credinţei..... 55
Capitolul 309
Pentru slujba Utreniei şi ce înseamnă a se deschide uşile cele dintâi ale bisericii, a intra înăuntru şi a tămâia..... 56
Capitolul 310
Pentru cele nouă cântări ale Canonului..... 59
Capitolul 311
Pentru sedelne..... 60
Capitolul 312
Pentru condac şi icos..... 61
Capitolul 313
Pentru svetealnă..... 61
Capitolul 314
Pentru "Sfinte Dumnezeule"..... 62
Capitolul 315
Ce înţeles are cântarea "Sfinte Dumnezeule"..... 62
Capitolul 316
Cu ce socotinţă s-a aşezat "Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi"..... 63
Capitolul 317
Împotriva lui Petru Cnafeul..... 63
Capitolul 318
Pentru "Sfinte Dumnezeule" şi pentru rugăciunea "Tatăl nostru", a doua explicare..... 64
Capitolul 319
Pentru "Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh" şi cine a compus aceasta..... 65
Capitolul 320
Explicare pe scurt a rugăciunii "Tatăl nostru"..... 66
Capitolul 321
Pentru ce cerem milă la toate rugăciunile şi înaintea a toată rugăciunea..... 68

Capitolul 322
Ce înseamnă "cu înţelepciune" şi "să luăm aminte" şi "înţelepciune drepţi" **69**
Capitolul 323
Pentru rugăciunea otpustului (sfârşitul) **70**
Capitolul 324
Pentru întâiul ceas **71**
Capitolul 325
Pentru ce la fiecare ceas şi la celelalte slujbe zicem: "Doamne, miluieşte" de patruzeci de ori **71**
Capitolul 326
Pentru celelalte ceasuri: cel de-al treilea ceas, cel de al şaselea ceas şi cel de al nouălea ceas, împreună cu cel dintâi ceas **72**
Capitolul 327
Pentru psalmii ceasului al treilea, al şaselea şi al nouălea **72**
Capitolul 328
Cum că toate slujbele s-au orânduit a se face în trei timpuri, pentru cinstea Treimii şi ca să nu ne lenevim **73**
Capitolul 329
Pentru slujba Obedniţei **74**
Capitolul 330
Explicarea pe scurt a Fericirilor **74**
Capitolul 331
Pentru Vecernie şi cum că trei slujbe se încep din Altar şi iar în Altar se sfârşesc, Utrenia, Liturghia şi Vecernia **75**
Capitolul 332
Cum că cei dintâi trei psalmi ai Psaltirii se înţeleg pentru Domnul **76**
Capitolul 333
Ce însemnează vohodul Vecerniei, ce însemnează a se pleca preotul, a se ridica şi a intra în altar **80**
Capitolul 334
Pentru ce sâmbăta seara şi la celelalte sărbători ale sfinţilor sau la praznice se face vohodul mai cu podoabă **81**
Capitolul 335
Ce însemnează vohodul de dimineaţă? **81**
Capitolul 336
Cum că şi la mânăstiri se face vohodul Duminică dimineaţă pentru închipuirea Învierii **81**
Capitolul 337
Ce însemnează prochimenele care se zic în fiecare zi **82**

Capitolul 338
Pentru rugăciunea ecteniei, pentru cereri şi cum că sunt foarte de trebuinţă 83
Capitolul 339
Pentru Litia care se face în tinda Bisericii şi pentru celelalte Litii, care se fac afară din biserică 84
Capitolul 340
Pentru rugăciunea cea din urmă care se zice la Litie 85
Capitolul 341
Pentru ce duc înainte făclii aprinse 85
Capitolul 342
Pentru frângerea pâinii 86
Capitolul 343
Pentru Pavecerniţă 87
Capitolul 344
Cum că trebuie să se păzească Tipicul cel de obşte 88
Capitolul 345
Începătura rânduielilor şi a Vecerniei ce se numeşte a cântărilor 89
Capitolul 346
Pentru Vecernia cântărilor 89
Capitolul 347
Ce însemnează a se tămâia în tăcere, înaintea Vecerniei şi a Utreniei 90
Capitolul 348
Pentru cele trei antifoane mici care se zic la Vecernia cea cu cântări 93
Capitolul 349
Pentru Utrenia cea cu cântări 95
Capitolul 350
Pentru rugăciunile care se citesc în tinda bisericii, pentru tămâierea ce se face acolo şi pentru intrarea în biserică, şi ce însemnează aceasta 98
Capitolul 351
Pentru psalmul al cincizecelea 100
Capitolul 352
Pentru al treilea şi al şaselea ceas şi pentru Liturghia darurilor mai înainte sfinţite 103
Capitolul 353
Pentru ce Litaniile se fac afară şi ţinem cruci şi sfinte icoane 105

Capitolul 354
Pentru ce la Vecernii şi la paremii se aprind făclii şi ce înseamnă "Lumina lui Hristos luminează tuturor"..... 106
Capitolul 355
Cum că trebuie să cădem mai mult la vohodul Liturghiei darurilor mai înainte sfinţite..... 107
Capitolul 356
Pentru Denie de la săptămâna cea mare a Păresimilor..... 107
Capitolul 357
Pentru sfânta pâine care se înalţă întru cinstea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu..... 109
Capitolul 358
Pentru buna rânduială la mâncarea fraţilor şi a rugăciunii..... 110
Capitolul 359
Pentru înălţare..... 110
Capitolul 360
Pentru sfârşitul nostru şi orânduiala îngropării şi pentru pomenirea ce se face după obicei..... 113
Capitolul 361
Pentru a ne cumineca toţi adesea..... 113
Capitolul 362
Pentru îngroparea arhiereilor, preoţilor, monahilor şi mirenilor..... 115
Capitolul 363
Pentru ce se pune icoană deasupra mortului..... 116
Capitolul 364
Pentru ce se cântă de trei ori "Sfânt", când se aduce mortul la biserică..... 116
Capitolul 365
Pentru gropniţe şi cum se pun într-însele trupurile morţilor..... 116
Capitolul 366
Pentru cei ce fac toate fără orânduială..... 117
Capitolul 367
Pentru cei ce intră în altar fără nici o socoteală, nefiind nici hirotoniţi, nici însemnaţi, şi pentru cei ce şed cu trufie din susul preoţilor şi monahilor..... 118
Capitolul 368
Ce înseamnă sărutarea ce o facem la morţi..... 120
Capitolul 369
Ce înseamnă aceea ce se zice "Veşnica pomenire"..... 121
Capitolul 370
Pentru ce se fac numai douăsprezece închinăciuni la cel adormit..... 121

Capitolul 371
Cum că Sfînta Jertfă este mai de folos decât toate celor adormiţi..... 122
Capitolul 372
Pentru colivele ce se aduc pentru cei morţi..... 122
Capitolul 373
Pentru ce se face pomenire în a treia, a noua, a patruzecea zi şi în celelalte..... 124
Capitolul 374
Pentru ce la an facem pomenirea răposaţilor..... 124

PARTEA A VII – A..... 126

PARTEA A VIII – A..... 155

12 CAPETE..... 192

PARTEA A IX – A..... 197
ÎNTREBAREA 1
În ce chip de multe ori se arată îngerii în chip de om şi cum se preface diavolul în chip de înger de lumină? Şi cum vorbeşte, fiind fără de materie? Pot îngerii ca să se arate şi cu alte feluri de chipuri?..... 198
ÎNTREBAREA 2
În ce chip răsuflăm noi? În ce chip răsuflă pruncul în pântece? Şi în ce chip, oprindu-se răsuflarea, iese sufletul?..... 200
ÎNTREBAREA 3
În ce chip stau îngerii înaintea lui Dumnezeu? Cum a stat împotriva lui Iov între îngeri şi diavolul? În ce chip află îngerii voinţa lui Dumnezeu? În ce chip stă diavolul înaintea lui Dumnzeu?..... 202
ÎNTREBAREA 4
Sufletele care ies, un înger le ia sau mai mulţi? Dacă sufletul iese fără îngeri, cum se ia sufletul, fiind nematerialnic? Unde se duce? Poate a se ţine sufletul în foc, precum se spune despre sufletul bogatului?..... 203
ÎNTREBAREA 5
Cum unii îngeri şi unele suflete sunt ca nişte duhuri ipostatice, ca închipuiri, deşi sunt fără materie, iar altele sunt neînchipuite, precum sunt văzduhul şi vânturile?..... 205

ÎNTREBAREA 6
În ce chip cuvântul cel dinăuntru se numeşte şi el cuvânt, de vreme ce după dreptate cel rostit se numeşte cuvânt, ca unul ce se rosteşte? În ce chip răsună cuvântul, fiind fără materie?..... 206
ÎNTREBAREA 7
Mai sunt şi alte adunări de ape sus, în ceruri, afară de cele de jos, şi cum stau?..... 207
ÎNTREBAREA 8
Pentru ce trag la legea lor în silă cei fără Dumnezeu atâta sumă de credincioşi şi copii, mai cu seamă copii botezaţi întru neştiinţa lor, care nici unul n-ar fi fost să nu lucreze drept pe Dumnezeu? Şi pentru ce toţi se trag de cei necredincioşi?..... 207
ÎNTREBAREA 9
Oare Dumnezeu este pricina necredinţei neamurilor şi că se dau la necredinţă fără voie? Şi dacă nu este pricinuitor, pentru ce se muncesc, dându-se fără de voie?..... 208
ÎNTREBĂRILE 10, 11, 12 şi 13
Preotului care slujeşte cu nevrednicie i se primeşte jertfa, Botezul şi toate câte săvârşeşte el, sau nu? Cel ce se hirotoneşte fără vrednicie, ia dar sau nu? Şi cel ce slujeşte astfel, ele sunt primite? Hirotonisindu-se cineva nefiind vrednic şi făcându-se duhovnic, poate ierta păcatele? Când nu are voie a spovedi, păcatele iertate de el se iartă? Sau, fiind monah şi spovedind, poate ierta? Nefiind cineva vrednic şi făcându-se preot sau arhiereu şi hirotonisind vrednici şi nevrednici şi făcând duhovnici, şi aceştia slujind, slujbele lor sunt primite de Dumnezeu?..... 212
ÎNTREBĂRILE 14 şi 15
Preoţii împreunându-se cu soţiile loc pot sluji sau nu Liturghia? În ziua Liturghiei pot a se împreuna?..... 214
ÎNTREBAREA 16
Bărbaţii şi femeile împreună neînfrânându-se în Postul cel mare, de vor voi să se cuminece, ce trebuie să facă duhovnicul?. 215
ÎNTREBAREA 17
Dacă omul e hirotonisit ce-i mai trebuie odăjdiile? Fără epitrahil poate sluji vreo Taină?..... 216
ÎNTREBAREA 18
Ce însemnează mahrama care se zugrăveşte la îngeri? Ce însemnează cununa îngerilor şi a sfinţilor? Şi ce însemnează rotundul cel în chipul norului pe care îl ţin îngerii în mână?..... 217

ÎNTREBAREA 19
Pentru ce episcopii nu poartă polistavrosul şi sacosul?..... 217
ÎNTREBAREA 20
Ce înseamnă mitra, şi pentru ce poartă mitră Papa Romei şi al Alexandriei, pe când ceilalţi arhierei slujesc cu capul gol?..... 218
ÎNTREBAREA 21
Pentru ce arhiereul Legii vechi purta pe cap chidaris şi era desculţ, iar arhiereul Legii noi are capul descoperit şi este încălţat?..... 218
ÎNTREBAREA 22
Ce înseamnă antimisul? Ce înseamnă tunderea citeţului şi a preotului?..... 219
ÎNTREBAREA 23
Pentru ce cel ce se întoarce de la lepădare se unge cu Mir, şi nu se mai botează?..... 219
ÎNTREBAREA 24
De şi-a spovedit cineva păcatele, acela trebuie să le mai spovedească?..... 220
ÎNTREBAREA 25
În Postul cel mare se cuvine să facem Botez sau nuntă?..... 220
ÎNTREBAREA 26
În ce chip va veni Domnul la a doua venire? Care este Împărăţia lui Dumnezeu? Şi ce este lumina cea neînserată?..... 221
ÎNTREBAREA 27
Se va preface oare şi raiul şi toată zidirea? Şi cum se vor preface?..... 221
ÎNTREBAREA 28
La sfârşitul celor şapte veacuri se va face sfârşitul lumii, sau la al optulea veac? Sau în care altul oare?..... 222
ÎNTREBAREA 29
Pentru ce unii la Vohod sărută odăjdiile Preotului iar alţii fac cruce pe pământ? Ce folos au din aceasta?..... 222
ÎNTREBAREA 30
Mâniindu-se arhiereul sau preotul sau duhovnicul, de va blestema sau va afurisi pe cineva, oare se prinde aceasta sau nu?..... 223
ÎNTREBAREA 31
Pentru cel ce se afurisește de altcineva, ce trebuie să facă?..... 223
ÎNTREBAREA 32
Cel ce s-a afurisit pe sine sau s-a anatematizat ce trebuie să facă?..... 223

ÎNTREBAREA 33
Ce este mai mare, preoția sau călugăria? 224
ÎNTREBAREA 34
Care sunt păcatele cele de moarte? 224
ÎNTREBAREA 35
De vreme ce este arhiereu, patriarh, mitropolit și episcop, ce deosebire este între ei și cu ce este mai mare unul decât altul? 224
ÎNTREBAREA 36
Arhiereii dând voie monahilor a spovedi, care fără de preoție blagoslovesc și iartă, bine este? 225
ÎNTREBAREA 37
Ce despărțire este între episcop și preot? 225
ÎNTREBAREA 38
Se poate sluji Liturghie fiind numai arhiereul singur? 226
ÎNTREBAREA 39
Pentru ce hirotonisește arhiereul citeți mulți deodată, iar diaconi și preoți, nu. Și de se cade fără de Liturghie a hirotonisi preoții? 226
ÎNTREBAREA 40
Nefiind preot, poate diaconul a cumineca, cerând trebuința? 227
ÎNTREBAREA 41
Am aflat că monahii fiind în pustie se cuminecă singuri. Cuviincioasă este această urmare? Cum trebuie să se cuminece? 227
ÎNTREBAREA 42
Dacă preotul sau alt credincios se va lepăda de Dumnezeu cu cuvântul la mânie, ce trebuie să facă? Atunci poate el să slujească? 228
ÎNTREBAREA 43
Cel ce face păcate spovedindu-se, ce primește, ce folos are dintr-aceasta? 228
ÎNTREBAREA 44
Oare pentru tot păcatul și pentru cel mai mic se muncește omul? 229
ÎNTREBAREA 45
Oare moare cineva fără păcat? 229
ÎNTREBAREA 46
Preotul după vreme luând prescuri multe, este dator a proscomidi din toate? 229
ÎNTREBAREA 47
Ce sunt miridele, și ce folos aduc că se scot? Trebuie a scoate miridă pentru femeile ce locuiesc cu ereticii sau cu păgânii? 230

ÎNTREBAREA 48
Poate un preot să facă Maslu? 230
ÎNTREBAREA 49
Dacă va şti cineva pe vreun preot în vreo greşeală şi nu va crede că va lua sfinţenie de la dânsul, ce să facă? 230
ÎNTREBAREA 50
Preotul cel căzut în păcat se poate a se mai hirotonisi, sau a i se mai da voie a fi în starea dintâi a preoţiei? 231
ÎNTREBAREA 51
Pentru ce s-a dat pocăinţă şi îndreptare numai oamenilor, iar dracilor nu? 231
ÎNTREBAREA 52
Care este postul Domnului? Pentru ce în limba elină se numeşte Saracosti adică 40 de zile, căci ţine mai mult de 40 de zile? Ce se înţelege prin zeciuială? 232
ÎNTREBAREA 53
Pentru ce postim miercurea şi vinerea? 233
ÎNTREBAREA 54
Postul Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos, al Sfinţilor Apostoli şi al Adormirii Prea Curatei, de unde s-au aşezat? Şi cine le-a aşezat dintâi? Că unii zic că aceste posturi sunt aşezate mai în urmă? 233
ÎNTREBAREA 55
De unde s-a dat la Biserică Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite? 235
ÎNTREBAREA 56
Pentru ce nu se face Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite şi în celelalte posturi? 235
ÎNTREBAREA 57
Sfintele Daruri cele sfinţite mai înainte iau ceva şi prin rugăciuni? 238
ÎNTREBAREA 58
La Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite se poate aduce o parte din Sfântul Agneţ sau Agneţul întreg? 239
ÎNTREBAREA 59
Pentru ce nu se face Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite în alte zile peste an? 239
ÎNTREBAREA 60
Cine ne-a învăţat chipul călugăresc? Pentru ce acest chip se cheamă îngeresc? Şi pentru ce s-a dat? 240

ÎNTREBAREA 61
Ce însemnează hainele călugărului? Totdeauna trebuie a se îmbrăca cu aceste haine? 241
ÎNTREBAREA 62
Unii din boală sau din altă pricină se roagă şezând sau fiind pe cale, sau în corabie, sau în case; alţii, iarăşi, seara fac toată slujba citaniei lor, alţii în alte vremi. Ce trebuie să facă oare? Să lase slujba, fiindcă nu pot să stea cum se cade sau având alte trebi? 242
ÎNTREBAREA 63
Se cade a lucra cu mâinile şi a-şi face rugăciunea? 243
ÎNTREBAREA 64
Pentru cele şapte ceasuri şi când va fi sfârşitul 243
ÎNTREBAREA 65
Lumea are sfârşit? 243
ÎNTREBAREA 66
Modul descoperii păcatelor cum va fi? 244
ÎNTREBAREA 67
Ce înseamnă rana de care pomeneşte Sfântul Grigore? 244
ÎNTREBAREA 68
Ce este întunericul şi putoarea de care pomeneşte Sfântul Macarie? 244
ÎNTREBAREA 69
De poate lua iertare în trei ceasuri cel ce se spovedeşte? 245
ÎNTREBAREA 70
De unde au luat Apostolii voie a ierta? 245
ÎNTREBAREA 71
Pentru ce aici a arătat Domnul Dumnezeu multe feluri de iertăciuni, de bunătate şi de pocăinţă; iară în veacul ce va să fie, pe cei nepocăiţi va să-i pedepsească în veci cu mânie şi iuţime; aşadar, unde este bunătatea lui Dumnezeu? 246
ÎNTREBAREA 72
Unii dintre duhovnici pentru câştig, canonisesc pe cei ce vin să se spovedească ca să dea milostenie şi cer daruri, iar a face Liturghie şi Masluri îi opreşte, ca să păgubească pe Preoţi. Bine este aceasta? 248
ÎNTREBAREA 73
Trebuie duhovnicii să ceară milostenie, ca să o împartă ei, şi de o opresc după ce o iau, ce greşeală fac? 251
ÎNTREBAREA 74
Preotul luând să slujească Liturghia şi nefăcând, ce pricinuieşte celui ce a dat-o şi de este vinovat întru aceasta? 251

ÎNTREBAREA 75
Care milostenie este mai folositoare? 252
ÎNTREBAREA 76
De va avea cineva zece galbeni şi va fi unul rob şi zece săraci, la cine trebuie să facă milă? 252
ÎNTREBAREA 77
Cel ce va vrea să facă milostenie să o facă el sau prin duhovnicul său? 252
ÎNTREBAREA 78
În ce chip celui ce huleşte asupra Duhului Sfânt nu i se va ierta păcatul nici acum, nici în veacul cel viitor? Oare în veacul viitor se dă iertăciune? Sau mai mare este Duhul decât Tatăl şi decât Fiul? 253
ÎNTREBAREA 79
Ce însemnează cuvântul lui David ce zice: "de şapte ori în zi Te-am lăudat" şi care sunt aceste şapte laude? 253
ÎNTREBAREA 80
Cine ne-a învăţat a ne osteni atâta, a ne trudi, a avea necazuri, feciorie, curăţie, şi pe lângă toate acestea îndelungă răbdare şi smerenie? Pentru ce s-a învăţat a se păzi acestea? Ce folos putem avea dintr-acestea? 256
ÎNTREBAREA 81
Dacă se va întâmpla a se vărsa Sfintele la vohod sau a le mânca vreo jiganie, ce trebuie să facă? 258
ÎNTREBAREA 82
Cum trebuie să cuminecăm pe bolnavii care nu pot veni la biserică? 259
ÎNTREBAREA 83
Dacă se va întâmpla a uita să facă unirea, şi va acoperi Potirul nepunând nimic, ce să se facă? 260

PARTEA A X – A 262

GLOSAR 274